

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSÎRİ

Prof. Dr. Hamdi Döndüren

10

 ERKAM
YAYINLARI

10. CİLT SÛRELER:

72. Cin Sûresi	19	94. İnşirâh Sûresi	387
73. Müzzemmil Sûresi ..:	43	95. Tîn Sûresi.....	395
74. Müddessir Sûresi.....	65	96. Alak Sûresi	407
75. Kiyâmet Sûresi.....	93	97. Kadir Sûresi.....	419
76. İnsân Sûresi.....	117	98. Beyyine Sûresi	427
77. Mürselât Sûresi.....	143	99. Zilzâl Sûresi.....	437
78. Nebe Sûresi	157	100. Âdiyât Sûresi	443
79. Nâziât Sûresi.....	177	101. Kâria Sûresi	449
80. Abese Sûresi.....	189	102. Tekâsür Sûresi	455
81. Tekvîr Sûresi	203	103. Asr Sûresi	469
82. İnfitâr Sûresi.....	231	104. Hümeze Sûresi.....	477
83. Mutaffifîn Sûresi.....	247	105. Fîl Sûresi	483
84. İnşikâk Sûresi.....	265	106. Kureyş Sûresi	489
85. Burûc Sûresi	279	107. Mâûn Sûresi	495
86. Târık Sûresi	293	108. Kevser Sûresi	507
87. A'la Sûresi	307	109. Kâfirûn Sûresi.....	515
88. Gâşiye Sûresi.....	323	110. Nasr Sûresi	519
89. Fecr Sûresi	331	111. Tebbet Sûresi.....	527
90. Beled Sûresi.....	345	112. İhlâs Sûresi	533
91. Şems Sûresi	357	113. Felak Sûresi	547
92. Leyl Sûresi.....	365	114. Nâs Sûresi.....	555
93. Duhâ Sûresi.....	375		

©Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.**'ne aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Ahkâmu'l-Kur'ân

Kur'ân-ı Kerîm ve Fıkhî Tefsiri

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

Erkam Yayın No : 752

Yayın Yönetmeni : Salih Zeki Meriç

Kapak : Altınolukgrafik / Muzaffer Çalışkan

İç Tasarım : Altınolukgrafik / Halil Ermiş

ISBN No : 978-605-302-951-9

Yayın ve Matbaa Sertifika No : 19891

Baskı - Cilt : Erkam Yayın ve San. Tic. A.Ş.

İkitelli Organize San. Böl. Mah.

Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım

No: 60/3 Başakşehir / İstanbul

Tel : (0212) 671 07 00

Faks : (0212) 671 07 48

İlk Baskı Tarihi : İstanbul / 2020

ERKAM
YAYINLARI

GENÇ
Kitaplığı

İD
Kitapları

Şebnem
Kitapları

ERİTİ
Kitapları

GS
GÖZÜKÜKÜ
Kitapları

ERKAM
KITAPLARI

BAKKEVAN
KITAPLARI

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşsın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C

Başakşehir / İstanbul Tel: (0212) 671 07 00 - Faks: (0212) 671 07 48

www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSİRİ

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

10. Cilt

72. CİN SÛRESİ / 19

﴿ BÂB 1 ﴾

BİR KISIM CİNLERİN İMÂN ETMESİ, İBLİS VE CİNLER, GÖK SIRLARINA ENGELLEME, CİNLERE SİĞİNMA, CİNLERİN ACZİ	21
CİNLER.....	24
Cin Toplumuna Öğütler.....	25
Cinler ve Meteorlar	28

﴿ BÂB 2 ﴾

YALNIZ ALLÂH'A DUÂ ETMEK, PEYGAMBER'İN GÜCÜNÜ ALLAH'TAN ALMASI, TEBLİĞ GÖREVİ, KİYÂMET, GAYB BİLGİSİ, VAHYİN KORUMA ALTINDA OLMASI	35
---	----

73. MÜZZEMMİL SÛRESİ / 43

﴿ BÂB 1 ﴾

GECE NAMAZI, TERTİL OKUYUŞU, GÜNDÜZDE DÜNYA İŞLERİ, ALLÂH'A SİĞİNMAK, SABIR, KİYÂMETİN DEHŞETİ, FİRAVUN'UN SONU, ÖĞÜDÜN ÖNEMİ	45
TERTİL OKUYUŞU	48

﴿ BÂB 2 ﴾

GECE NAMAZI, NAMAZDA KIRAAT, HASTALIK, ZEKÂT VE KARZ-I HASEN, ALLAH'TAN MAĞFİRET DİLEMEK	54
---	----

NAMAZDA KIRAAT.....	56
KUR'AN MEÂLİ İLE KIRAAT	59
KUR'AN OKUMANIN FAZÎLETİ.....	61
NAMAZ, ZEKÂT VE KARZ-I HASEN	61
Karz-ı Hasen.....	63

74. MÜDDESSİR SÛRESİ / 65

İNSANLIK ÂLEMİNE İLK BEŞ ÖĞÜT, İNKÂRCILAR, PEYGAMBER'E SİHİRBAZLIK İTHAMI, ON DOKUZ MELEK, SEKAR CEHENNEMİ.....	67
BEŞ ÖĞÜT	69
YEMİNLE CEHENNEMİN ŞİDDETİNE DİKKAT ÇEKMEK, SAĞDA OLANLAR, SEKAR CEHENNEMİNE GÖTÜREN DAVRANIŞLAR, YARDIMSIZ KALMA, ÖĞÜT ALMA VE ALLÂH'IN DİLEMESİ, BAĞIŞLANMA.....	81
SEKAR CEHENNEMİ'NE GİRME SEBEPLERİ.....	84

75. KİYÂMET SÛRESİ / 93

◀ BÂB 1 ▶

YENİDEN DİRİLİŞ VE HESAP VERME, KİYÂMETİN DEHŞETİ, SÜKÛNET, DÜNYA HAYATI, MAHŞERDE İNSAN YÜZLERİ, ÖLÜM SIKINTISI.....	95
NEFSİN DERECELERİ.....	97
1) Nefs-i Emmâre.....	97
2) Nefs-i Levvâme.....	97
3) Nefs-i Mülhime.....	98
4) Nefs-i Mutmainne	98
5) Nefs-i Zekiyye.....	99
6) Nefs-i Râziye.....	100
7) Nefs-i Mardiyye.....	100
PARMAK İZİ.....	102

◀ BÂB 2 ▶

İNKÂRCININ ÖLMEDEN ÖNCE YAPTIKLARI, İNSANI YARATIP ŞEKİLLENDİRENİN, ONU YENİDEN DİRİLTMEYE DE GÜCÜNÜN YETMESİ.....	113
--	-----

76. İNSÂN SÛRESİ / 117

◀ BÂB 1 ▶

İNSANIN ÜZERİNDEN GEÇEN UZUN SÜRE, DUYU ORGANLARI, İNKÂRCILAR, İYİLER, CENNET NÎMETLERİ.....	119
İYİLERİN (EBRÂR) VASIFLARI.....	125
1) Adaklarını Yerine Getirmek.....	125
<i>Adakla İlgili Fikhî Hükümler</i>	126
<i>Adağın Şartları</i>	126
<i>Şarta Bağlı Olan Adaklar</i>	128
<i>Şarta Bağlı Olmayan Adaklar</i>	128
2) Yoksula, yetime ve esire sevdikleri yemekten yedirmek.....	130
3) Yardım Ederken Allâh'ın Rızasını Gözetmek.....	131
BÂZİ CENNET NÎMETLERİ.....	133

◀ BÂB 2 ▶

KUR'ÂN'IN İNDİRİLMESİ, SABIR, GÜNAHKÂR VE NANKÖRE BOYUN EĞMEMEK, GECE VE GÜNDÜZ NAMAZ KILMAK, DÜNYAYA DÜŞKÜNLÜK, ALLÂH'IN GÜCÜ, ÖĞÜT, İNSANIN VE ALLÂH'IN DİLEMESİ, RAHMET VE AZAP.....	137
--	-----

77. MÜRSELÂT SÛRESİ / 143

◀ BÂB 1 ▶

KİYÂMETİN KOPMASI, İNKÂRCILAR, İNSANI İLK YARATAN'IN ONU YENİDEN DİRİLTMESİ, YERDEKİ NÎMETLER, İNKÂRCILARIN HÂLİ.....	145
---	-----

﴿ BÂB 2 ﴾

KİYÂMET GÜNÜ TAKVÂ SAHİPLERİ İLE İNKÂRCILARIN DURUMU	154
---	-----

78. NEBE SÛRESİ / 157

﴿ BÂB 1 ﴾

KİYÂMET HABERLERİ, BÂZİ NÎMETLER, İNKÂRCILAR, SÛR'A ÜFÜRÜLÜŞ, HER ŞEYİN YAZILI OLMASI	159
DAĞLARIN YARATILIŞ HİKMETİ	162

﴿ BÂB 2 ﴾

TAKVÂ SAHİPLERİNİN MÜKÂFATI, GÖKLERİN VE YERİN RABBİ, KİYÂMET GÜNÜ İÇİN HAZIRLIK, SON PİŞMANLIK	171
---	-----

79. NÂZİÂT SÛRESİ / 177

﴿ BÂB 1 ﴾

KİYÂMETİN KOPMASI, İNKÂRCILAR MAHŞERDE, MÛSÂ VE FİRAVUN'DAN İBRET ALMAK	179
--	-----

﴿ BÂB 2 ﴾

YARATMADA KARŞILAŞTIRMA, AZGIN KİŞİLER VE NEFSİNİ EĞİTENLER, KİYÂMET ZAMANI, DÜNYADAKİ YAŞAMA SÛRESİ	184
--	-----

80. ABESE SÛRESİ / 189

﴿ BÂB 1 ﴾

ENGELLİYE VERİLEN DEĞER, KUR'ÂN'IN YÜCELİĞİ, NANKÖRLÜK ETMEMEK, ÂHİRETTE AMELE GÖRE MUÂMELE	191
--	-----

81. TEKVÎR SÛRESİ / 203

◀ BÂB 1 ▶

KİYÂMETİN DEHŞETİ,	
KIZLARIN DİRİ DİRİ TOPRAĞA GÖMÜLMESİ,	
KUR'ÂN'IN ALLAH KELÂMI OLUŞU.....	205
GÜNEŞLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER.....	207
Güneşin İki Çeşit Dönme Hareketi Vardır.....	208
YILDIZLARLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ.....	211
DAĞLARIN YARATILMA HİKMETİ.....	214
SUYUN YAPISI.....	216
KÛRTAJLA İLGİLİ FIKHÎ DEĞERLENDİRME.....	218
İslâm'da Cenini Koruyan Hükümler.....	219

82. İNFİTÂR SÛRESİ / 231

◀ BÂB 1 ▶

KİYÂMET, AMELLERİN ORTAYA DÖKÜLMESİ,	
İYİLER VE KÖTÜLER,	
CENNET, CEHENNEM.....	233
CANLILARDA GENETİK YAPI.....	236
MELEKLER VE GÖREVLERİ.....	239
Dört Büyük Melek.....	239
Yazıcı Melekler.....	240
Sorgu Melekleri.....	240
Cehennem Melekleri.....	240
Cennet Melekleri.....	241
Koruyucu Melekler.....	241
Arş'ı Taşıyan Melekler.....	241
Sürekli Olarak İbadet Eden Melekler ve Rahmet Melekleri.....	241

83. MUTAFFİFÎN SÛRESİ / 247

◀ BÂB 1 ▶

ALİŞVERİŞTE HİLE YAPMAK, ÂHİRETTE MÜ'MİNLER VE KÂFİRLER, ALAY EDEN İNKÂRCILAR	249
İSLÂM'DA TİCARET	253

84. İNŞİKÂK SÛRESİ / 265

◀ BÂB 1 ▶

KİYÂMETİN KOPMA SAHNELERİ, KİTABI SAĞINDAN VE SOLUNDAN VERİLENLER, MALLA ŞIMARMAK, CİMRİLİK ETMEK, İNSANIN HÂLDEN HÂLE GEÇMESİ, İNKÂRCILAR VE İMÂN EDENLER	267
TİLÂVET SECDESİ	273

85. BURÛC SÛRESİ / 279

◀ BÂB 1 ▶

BURÇLAR, MÜ'MİNLERİ HENDEKLERE DOLDURUP YAKANLAR, İMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLER, İLÂHÎ GAZAP, MERHAMET VE SEVGİ, FİRAVUN VE SEMÛD KAVİMLERİNDEN İBRET ALMAK	281
BURÇLAR	283

86. TÂRIK SÛRESİ / 293

◀ BÂB 1 ▶

SABAH YILDIZINA YEMİN, İNSANIN YARATILIŞI, YENİDEN DİRİLİP HESÂBA ÇEKİLME, GÖÇE VE YERE YEMİN, KUR'ÂN'IN HAK KİTAP OLUŞU, ALLÂH'IN TUZAĞI	295
GÖKLERİN YARATILIŞI	297
İNSANIN YARATILIŞI	301

87. A'LÂ SÛRESİ / 307

﴿ BÂB 1 ﴾

ALLÂH'I TESBİH ETMEK, ÖĞÜTTEN KAÇINMAK, BİLİNCİN KORUNMASI, ÖĞÜT VERMEK, NEFSİN TEMİZLENMESİ, DÜNYA VE ÂHİRET ARASINDA TERCİH, ÖNCEKİ KİTAPLAR	309
İNSANDA UNUTMA OLAYI	313
FİTİR SADAKASI (FİTRE)	319
BAYRAM NAMAZI	319

88. GÂŞİYE SÛRESİ / 323

﴿ BÂB 1 ﴾

KİYÂMET GÜNÜ DEHŞETİ, KÖTÜLER VE İYİLER, TEBLİĞ GÖREVİ, ÖĞÜTTEN YÜZ ÇEVİREN İNKÂRCI	325
--	-----

89. FECR SÛRESİ / 331

﴿ BÂB 1 ﴾

ÂD, SEMÛD, İREM VE FİRAVUN KAVİMLERİNDEN İBRET ALMAK, İNSANIN MAL DÜŞKÜNÜ VE NANKÖR OLMASI, ÂHİRETTEKİ PİŞMANLIK, NEFSİNİ EĞİTENLERİN KURTULMASI	333
NEFS EĞİTİMİ	342
a) Kötülüğü Emreden Nefs (Emmâre)	342
b) Kendini Kınayan Nefs (Levvâme)	342
c) İlhama Eren Nefs (Mülheme)	343
d) Huzûra Kavuşmuş Olan Nefs (Mutmainne)	343
e) Hoşnut Olan Nefs (Râdiye)	343
f) Hoşnut Olunmuş Nefs (Mardıyye)	343

90. BELED SÛRESİ / 345

﴿ BÂB 1 ﴾

İNSANIN YARATILIŞI, BÖBÜRLENMEMESİ,	
İNFAK, SABIR VE MERHAMET,	
İNKÂRCILAR.....	347
KARACİĞER.....	350

91. ŞEMS SÛRESİ / 357

﴿ BÂB 1 ﴾

ON İKİ GÜÇ VE VARLIKLARA YEMİNLE	
NEFS EĞİTİMİNE DİKKAT ÇEKİLMESİ,	
SEMÛD KAVMİNİN HELÂKİNDEN İBRET ALMAK.....	359
NEFS TERBİYESİ VE TAKVÂ İLİŞKİSİ.....	361

92. LEYL SÛRESİ / 365

﴿ BÂB 1 ﴾

ÜÇ ŞEYE YEMİNLE İNSANIN FİİLLERİNE DİKKAT ÇEKMEK, KİŞİNİN	
İRADE VE İHTİYARINA GÖRE İYİLİK VEYA KÖTÜLÜK YOLUNUN	
KOLAYLAŞTIRILMASI, MALINI HAYRA VERİP TEMİZLENEN	
TAKVÂ SAHİBİNİN KURTULMASI.....	367

93. DUHÂ SÛRESİ / 375

﴿ BÂB 1 ﴾

İKİ ŞEYE YEMİN VE PEYGAMBER'E VERİLEN NÎMETLER, YETİMİ VE	
DİLENCİYİ HORLAMAMAK,	
NÎMETE ŞÜKRETMEK.....	377
VAHYİN KESİLMESİ.....	378

94. İNŞİRÂH SÛRESİ / 387

◀ BÂB 1 ▶

HER ZORLUKTAN SONRA BİR KOLAYLIK OLMASI, BİR İŞ BİTİNCE YENİ BİR İŞE GİRİŞMEK, YALNIZ ALLÂH'A YÖNELMEK.....	389
---	-----

95. TÎN SÛRESİ / 395

◀ BÂB 1 ▶

DÖRT ŞEYE YEMİNLE İNSANIN EN MÜKEMMEL VE EN DÜŞÜK FITRATINA DİKKAT ÇEKMEK, ÎMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLERİN ECRİ, HER ŞEYDE ALLÂH'IN HÜKMÜ.....	397
İNCİR VE ZEYTİN.....	398
Zeytindeki Şifâ Kaynağı.....	398
TÛR DAĞI.....	400
GÜVENLİ BELDE.....	401
İNSANIN YARATILIŞI.....	403

96. ALAK SÛRESİ / 407

◀ BÂB 1 ▶

OKUMA VE YAZMAYI ÖĞRENMEK, HAYATTA BÖBÜRLENMEMEK, İNANÇ VE İBADETE ENGEL OLMAYA ÇALIŞANLARIN SONU.....	409
VAHYİN BAŞLANGICI.....	412
Vahy ve Çeşitleri.....	413
Vahyin Geliş Şekilleri.....	413

97. KADİR SÛRESİ / 419

❖ BÂB 1 ❖

KADİR GECEİNİN FAZİLETİ,	
CİBRİL VE GÖREVLİ MELEKLERİN O GECEDE	
HER BİR İŞ İÇİN DÜNYAYA İNİŞİ,	
TAN YERİ AĞARINCAYA KADAR	
ESENLİĞİN DEVAM ETMESİ.....	421
KADİR GECEİ.....	422

98. BEYYİNE SÛRESİ / 427

❖ BÂB 1 ❖

EHL-İ KİTAP VE MÜŞRİKLERDEN	
İNKÂRCILARIN CEZÂSI,	
İMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLERİN MÜKÂFATI	429

99. ZİLZÂL SÛRESİ / 437

❖ BÂB 1 ❖

KİYÂMETİN KOPMASI,	
İNSANLARIN YENİDEN DİRİLTİLİP HESAP VERMESİ,	
HERKESİN AMELİNE GÖRE KARŞILIK GÖRMESİ.....	439

100. ÂDİYÂT SÛRESİ / 443

❖ BÂB 1 ❖

BEŞ ŞEYE YEMİNLE İNSANIN NANKÖR VE	
MAL DÜŞKÜNÜ OLUŞUNA DİKKAT ÇEKMEK	
VE HESAP VERİLECEK GÜNÜ DÜŞÜNMEK.....	445

101. KÂRIA SÛRESİ / 449

◀ BÂB 1 ▶

KİYÂMETİN KOPUŞU,	
İYİLERİN SONU,	
KÖTÜLER İÇİN HÂVİYE CEHENNEMİ.....	451

102. TEKÂSÛR SÛRESİ / 455

◀ BÂB 1 ▶

MAL VE ÇOCUK ÇOKLUĞU İLE ÖVÜNMEK,	
DÜNYA NÎMETLERİNDEN SORGUYA ÇEKİLMEK.....	457
İNSAN HAYATININ DEVRELERİ.....	459
a) Dünya Öncesi Ruh Devresi.....	459
b) Dünya Hayatı.....	460
c) Kabir Hayatı.....	460
d) Âhiret Hayatı.....	460
KABİR HAYATI VE KABİR ZİYARETİ.....	461
Kabristan ve Mezarlıklar.....	463

103. ASR SÛRESİ / 469

◀ BÂB 1 ▶

ASRA YEMİNLE,	
İNSANOĞLUNUN ZİYANDA OLUŞU,	
ONLARDAN KURTULUŞA ERENLERİN DÖRT ÖZELLİĞİ.....	471
ZİYANDA OLMAYANLARIN DÖRT ÖZELLİĞİ.....	472
1- İman Etmek.....	472
2- Sâlih Amel İşlemek.....	473
3- Hakkı Tavsiye Etmek.....	474
4- Sabrı Tavsiye Etmek.....	475

104. HÜMEZE SÛRESİ / 477

◀ BÂB 1 ▶

MALINA GÜVENİP İNSANLARI ÇEKİŞTİREN VE ONLARLA ALAY EDENLERİN SONU	479
---	-----

105. FÎL SÛRESİ / 483

◀ BÂB 1 ▶

KÂBE'Yİ YIKMAYA KALKIŞAN YEMEN ORDUSU VE KUŞLARIN ATTIĞI TAŞLAR	485
FÎL OLAYI	485

106. KUREYŞ SÛRESİ / 489

◀ BÂB 1 ▶

KUREYŞ KABİLESİNE SAĞLANAN SOSYAL VE EKONOMİK İMKÂNLAR, BUNA KARŞILIK ALLÂH'A KULLUK TALEBİ	491
---	-----

107. MÂÛN SÛRESİ / 495

◀ BÂB 1 ▶

DÎNİ YALAN SAYANLARIN NİTELİKLERİ	497
DÎNİ YALAN SAYANLARIN BEŞ ÖZELLİĞİ	498
a) Yetimi İtip Kakması	498
b) Yoksula Yardım Etmeyi Teşvik Etmemesi	499
c) Namaza Gereken Önemi Vermemesi	500
d) İbadet ve İyilikleri Gösteriş İçin Yapması	501
e) Yardımlaşmaya Engel Olması	503
ÂRİYET	503

Âriyet Akdinin Şartları	504
Âriyet Verenin Borçları.....	505
Âriyet Verenin Hakları.....	505
Âriyeti Tazmin Gerektirmeyen Durumlar.....	506

108. KEVSER SÛRESİ / 507

◀ BÂB 1 ▶

KEVSER NÎMETİ, NAMAZ VE KURBAN İBADETİ, NESLİN DEVAMI.....	509
KURBAN KESMEK.....	510
DÎNÎ BAYRAMLAR.....	512
Bayram Namazı.....	512

109. KÂFİRÛN SÛRESİ / 515

◀ BÂB 1 ▶

MÛ'MİNİN PUTA TAPMAMASI, DİNDE ZORLAMA OLMAMASI.....	517
---	-----

110. NASR SÛRESİ / 519

◀ BÂB 1 ▶

KİTLELERİN İSLÂM'A GİRİŞİ, HAMD, TESBİH VE İSTİĞFÂRA TEŞVİK.....	521
---	-----

111. TEBBET SÛRESİ / 527

◀ BÂB 1 ▶

EBÛ LEHEB VE KARISI.....	529
--------------------------	-----

112. İHLÂS SÛRESİ / 533

◀ BÂB 1 ▶

ALLÂH'IN TEK VE SAMED OLUŞU,	
HİÇBİR ŞEYİN O'NA DENK OLMAMASI.....	537
ALLÂH'IN SIFATLARI.....	540
a) Zâtî Sıfatlar	540
b) Sübûtî Sıfatlar	543

113. FELAK SÛRESİ / 547

◀ BÂB 1 ▶

YARATTIĞI ŞEYLERİN, GECENİN, ÜFÜRÜKÇÜLERİN,	
KISKAŇÇ KİŞİNİN ŞERRİNDEN ALLÂH'A SIĞINMAK.....	549
ALLÂH'A SIĞINILMASI İSTENEN KÖTÜLÜKLER.....	550
1) Yaratılan Şeylerin ve Gecenin Şerrinden Allâh'a Sığınmak	550
2) Büyücülerin Şerrinden Allâh'a Sığınmak.....	550
3) KıskaŇç Kişinin Şerrinden Allâh'a Sığınmak.....	553

114. NÂS SÛRESİ / 555

◀ BÂB 1 ▶

CİNLERİN VE İNSANLARIN ŞERRİNDEN ALLÂH'A SIĞINMAK.....	557
--	-----

BİBLİYOGRAFYA / 561

İSİM VE KAVRAM İNDEKSİ / 569

KONU İNDEKSİ / 629

SÛRELERİN KUR'ÂN'DAKİ SIRASINA GÖRE DİZİNİ / 685

SÛRELERİN ALFABETİK DİZİNİ / 690

SÛRELERİN NÜZÛL SIRASINA GÖRE DİZİNİ / 695

SÛRELERİN AYET SAYISINA GÖRE DİZİNİ / 700

سُورَةُ الْجِنِّ

CİN
SÛRESİ

Cin Sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 28 âyettir. Cinleri konu edindiği için, bu adı almıştır. İlk 15 âyette, Kur'ân'ı dinleyen cinlerin bunu kendi topluluklarına hayranlıkla haber vermeleri anlatılır. Sonra Hz. Peygamber'in müşriklerle olan konuşması yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**BİR KISIM CİNLERİN İMÂN ETMESİ,
İBLİS VE CİNLER, GÖK SIRLARINA ENGELLEME,
CİNLERE SİĞİNMA, CİNLERİN ACZİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا^١
 ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ^٢ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا^٣ ﴿٢﴾ وَأَنَّهُ تَعَالَى
 جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا^٤ ﴿٣﴾ وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى
 اللَّهِ شَطَطًا^٥ ﴿٤﴾ وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا^٥ ﴿٥﴾
 وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا^٦
 ﴿٦﴾ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا^٧ ﴿٧﴾ وَأَنَا لَمَسْنَا
 السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مَلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا^٨ ﴿٨﴾ وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا
 مَقَاعِدَ لِلْسَّمَاعِ^٩ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا^٩ ﴿٩﴾ وَأَنَا لَا
 نَذَرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا^{١٠} ﴿١٠﴾ وَأَنَا
 مِنَ الصَّالِحِينَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ^{١١} كُنَّا طَرَائِقَ قَدَدًا^{١١} ﴿١١﴾ وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ
 لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا^{١٢} ﴿١٢﴾ وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا
 الْهُدَى آمَنَّا بِهِ^{١٣} فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا^{١٣} ﴿١٣﴾

وَأَنَا مِمَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِمَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۖ ﴿١٥﴾ وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا ۖ ﴿١٦﴾ لِنَقْتَنَّهُمْ فِيهِ ۚ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ۖ ﴿١٧﴾ وَأَنْ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ۖ ﴿١٨﴾ وَآتَهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۖ ﴿١٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinledikleri ve sonra da şöyle dedikleri vahyolundu: Biz, olağanüstü güzellikte bir Kur'an dinledik.
- 2- O doğru yola iletiyor. Biz ona îmân ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.
- 3- Gerçek şu ki Rabbimizin şanı çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.
- 4- Meğer bizim akılsız olanımız (İblis), Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyormuş!
- 5- Oysa biz, insanların da cinlerin de Allah hakkında asla yalan söylemeyeceklerini sanırdık.
- 6- Şu da gerçek ki, insanlardan bâzı kimseler, cinlerden bâzı kimselere sığınırldı da, onların azgınlıklarını arttırdırlardı.
- 7- Onlar da sizin sandığınız gibi Allâh'ın, hiç kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini sanmışlardı.
- 8- Biz (cinler) göğü yokladık; fakat onu güçlü bekçilerle ve yakıcı alevlerle doldurulmuş bulduk.
- 9- Oysa önceden biz, haber dinlemek için orada oturacak yerler bulup otururduk. Şimdi kim bir şey dinlemeye kalksa, karşısında kendisini gözetleyen yakıcı bir alev buluyor.
- 10- Yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rab'leri onlara bir iyilik mi diledi; onu biz bilemeyiz.
- 11- Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var, iyi olmayanlar da. Biz bölük bölük olup türlü yollar tutmuşuzdur.

- 12- Artık şu gerçeği çok iyi anladık ki biz, yeryüzünde ne Allâh'ı âciz bırakabiliriz, ne de O'ndan kaçıp kurtulabiliriz!
- 13- Doğrusu biz, o Kur'ân'ı işitince ona îmân ettik. Kim Rabbine îmân ederse, artık ne hakkının eksik verilmesinden, ne de kendisine kötülük edilmesinden korkar.
- 14- Doğrusu bizden Müslüman olanlar da var ve bizden doğru yoldan sapanlar da var. Müslüman olanlar, doğru yolu arayıp bulmuş olanlardır.
- 15- Doğru yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır!
- 16- Eğer onlar doğru yolda gitselerdi, kendilerini bol yağmurla rızıklandırırdık.
- 17- Böylece onları bununla imtihan ederiz. Kim Rabbinin anmaktan yüz çevirirse, Allah onu, giderek artan çetin bir azâba uğratar.
- 18- Mescidler şüphesiz Allâh'ındır. Sakın Allah ile beraber başka birisine ibadet etmeyin!
- 19- Allâh'ın kulu, kalkıp da O'na duâ ve ibadet etmeye başlayınca, onlar (cinler) neredeyse birbirini çiğnercesine onun başına üşüştüler!

1-15. âyetlerde, cinlerin Hz. Peygamber'i namazda Kur'an okurken dinledikleri, Kur'ân'ın çok üstün ve seçkin bir ilâhî kitap olduğunu anlayarak îmân ettikleri, dinledikleri Kur'an âyetlerinden öğrendikleri mesajı elçi olarak döndükleri cin toplumuna tebliğ ettikleri anlatılır.

Cinn'in çoğuluna "cinne" denilir. مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ **"Cinlerden ve insanlardan."**¹ âyetinde olduğu gibi.²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Allah insanı, pişmiş çamura benzer balçıktan yarattı. Cinleri öz ateşten yarattı."**³ "(Ey cin ve insan toplulukları!) Allâh'ın nîmetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?"⁴

1. Nâs, 114/6.

2. Râgıb, el-İsfehâni, Müfredât, 98-99.

3. Rahmân, 55/14-15.

4. Rahmân, 55/34.

“Doğrusu bizden Müslümanlar da, hak yoldan sapanlar da var.”⁵
“Doğrusu bizden iyi olanlar da var, olmayanlar da var. Çeşit çeşit yollara ayrılmışız.”⁶

“Cinleri de daha önce (bedenin gözeneklerine nüfûz eden) çok sıcak ateşten yarattık.”⁷

“Ey Âdemoğulları! Şeytan ana babanızı çirkin yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de bir belâyâ düşürmesin. Çünkü o ve kabîlesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanların dostları yaptık.”⁸

CİNLER

Cins isim olup tekili cinnî’dir. Avrupa dillerinde “genie”, Latince’de “genius” aynı anlamdadır. Cin kelimesinin kökünde gizlilik anlamı vardır. Cenne, örttü, gizledi; cünneh, kalkan, siper; cenîn, ana karnında gizlenen çocuk; cenân, bedendeki kalp; cennet, ağaçların zemini örttüğü bahçe; cünûn, cinnet, akli örten hastalık demektir. Buna göre “cin” kelimesi, görülen ve hissedilen “ins”(insan) gibi nesnel bir varlık olmayıp, onun ötesinde zihinsel tasavvurları, hayalleri, iradesi gibi rûhâniyetle ilgisi bulunan gizli güçleri ifâde eder.

Râgıb el-İsfehânî’ye göre, ruhsal varlıklar üçe ayrılır: a) Hepsi hayırlı olanlar ki bunlar meleklerdir, b) Hepsi kötü olanlar ki bunlar şeytanlardır, insanı aldatır, kötülüğe çalışırlar. c) Hem iyisi hem kötüsü olan ruhsal varlıklar ki, işte özel anlamıyla cin bunlar için kullanılır olmuştur. Ancak cinlerin iyisine, sâdece cinnî, kötüsüne de şeytan denilmesi dikkate alınırsa, cin ve şeytanı tek sınıf saymak mümkündür. Nitekim Kur’an’da, **“İblis cinler den idi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı.”⁹** âyeti şeytanın cin türünden bir varlık olduğunu gösterir.

Hz. Peygamber, Hicretten üç yıl kadar önce, kendine bir destek bulmak için gittiği Tâif’ten, ümitsiz bir şekilde dönerken, bir grup cin onun, sabah namazını kılariken okuduğu Kur’ân’ı dinlemiş ve İslâm’ı kabûl etmişti.

Saîd bin Cübeyr ’den nakledildiğine göre, cinler gök kapılarını dinlerken taşlanıp kovulmuştu. Bunun üzerine İblis, Nusaybin cinlerinden bir

5. Cin, 72/14.

6. Cin, 72/11.

7. Hicr, 15/27.

8. A’râf, 7/27.

9. Kehf, 18/50.

grubu bunun sebebini araştırmakla görevlendirdi. O sırada Tâif'ten dönmekte olan Allâh'ın elçisi, Batn-ı Nahle denilen yerde sabah namazını kılarken cinler Kur'ân'ı işittiler ve sebebini bu olduğunu anladılar. Onların dinlediklerini Hz. Peygamber'e Cenâb-ı Hak haber vermiştir.¹⁰

Başka bir defasında, Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber'e, cinleri uyarıp onlara Kur'an okumasını bildirmiştir. Abdullah bin Mes'ud ile birlikte, cin gecesi Hacun'daki dağ yoluna vardıklarında Allâh'ın Rasûlü, İbn Mes'ud için yere bir çizgi çizerek bunun dışına çıkmamasını bildirmiştir. Rasûlullah 'in onlara Alak veya Rahmân sûrelerini okuduğuna dâir rivâyetler vardır. Abdullah birtakım gürültüler işitmiş, beyaz giysili siyah adamlar görmüş, Allâh'ın Elçisi'ne bir zarar gelmesinden korkmuş, fakat yerinden ayrılmamıştı. Cinlerin Hz. Peygamber'e iki veya altı kere gönderildiğine dâir rivâyetler vardır.¹¹

İbn Abbas'tan, Batn-ı Nahle'deki cinlerin yedi kişi oldukları ve Allah Elçisi'nin onları, kavimlerine elçi olarak gönderdiği nakledilmiştir. Sayının dokuz olduğu da söylenmiştir.¹²

İbn Abbas'tan nakledilen Buhârî rivâyeti şöyledir: “Allâh'ın elçisi, ashâbindan bir toplulukla Ukaz çarşısına gitmişti. Bu arada, şeytanlarla gök haberleri arasına engel konulmuş ve üzerlerine gök taşları atılmıştı. Neler olduğunu anlamak için, yerin doğularına ve bâtılarına dağıldılar. Tihâme tarafına gidenler, Nahle'de Ukaz çarşısına giderken Hz. Muhammed'e ulaştılar. O, ashâbına sabah namazını kıldırıyordu. Kur'ân'ı işitince, dinlediler ve “bizimle gök haberleri arasındaki engel bu olmalıdır!” dediler. Oradan, toplumlarına dönerek şöyle dediler: “Gerçekten, biz olağanüstü güzellikte bir okuma işittik. O, doğru yola ulaştırıyor. Bu yüzden biz de ona inandık. Artık hiç kimseyi Rabbimize ortak koşmayacağız.” Bunun üzerine Allah, Peygamber'ine Cin sûresini indirdi.”¹³

Cin Toplumuna Öğütler

Hicretten önceki günlerde bir sabah birkaç sahâbeyle Ukaz semtine giden Allâh'ın Rasûlü orada sabah namazını kıldırırken onu dinleyen bir cin toplumunun îmân edip kendi toplumuna yaptıkları ilk 15 âyetle zikredilen ilk tebliğdeki öğütlerini şöylece sıralayabiliriz:

10. Bk. Buhârî, Ezân, Tefsîr, 72/1; Müslim, Salât, 149; Tirmizî, Tefsîr, 72/1.

11. Bk. Cin Sûresi, 72/1; Elmalılı, age, VII, 118, VIII, 374-388.

12. Bk. Taberî, Tefsîr, XXVI, 20; Âlûsî, Tefsîr, XXVI, 31; Elmalılı, age, VII, 118, 119.

13. Buhârî, Ezân, 105, Tefsîr, 72/1; Müslim, Salât, 149.

1) Cinler dinledikleri, doğru yolu gösteren Kur'ân'ı olağanüstü bulup îmân etmişler, artık Allâh'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarını, şâni yüce olan Allâh'ın eşi ve benzeri olmadığı gibi, eş ve çocuk da edinmediğini söylemişlerdi.¹⁴ Hz. Peygamber'in cinlerin izlediği namazda Alak veya Rahmân sûrelerini okuduğuna dâir rivâyetler vardır. Cin temsilcilerinin bu öğütleri okunan bu sûrelerden aldıkları söylenebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bir zaman, Kur'ân'ı dinlemeleri için cinlerden bir topluluğu sana yönlendirmiştik. Onu dinlemek için hazır hâle geldiklerinde, birbirlerine: ‘Susun, dinleyin!’ dediler. Kur'an okunduktan sonra da kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler. Ey kavmimiz, dediler, doğrusu biz Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, gerçeğe ve dosdoğru bir yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allâh'a çağırın bu davetçiye uyun ve ona îmân edin ki, Allah da bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun. Kim Allâh'a çağırın bu davetçiye uymazsa bilsin ki, yeryüzünde Allâh'ı âciz bırakacak değildir. Onun için Allah'tan başka dostlar da yoktur. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.”**¹⁵

“Hiç şüphe yok ki bu Kur'an, insanları en sağlam yola iletir ve sâlih ameller işleyen mü'minlere büyük bir ecir olduğunu müjdeler.”¹⁶

“De ki: O Allah birdir. Her şey Allâh'a muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk olmamıştır.”¹⁷

“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.”¹⁸

2) Cinlerin elçisi açıklamasına şöyle devam ediyor: Cinlerin sefih olan önderleri şimdiye kadar Allah hakkında yalan söylemişler, hâlbuki insanların ve cinlerin yalan söylemediklerini sanırdık. Cinler sâdece kendilerine sığınan bâzı insanları şaşırtırlar ve öldükten sonra tekrar dirilmenin olmaya-çağına inanırlar.¹⁹ Yukarıdaki 4. âyetle “sefih”; hafif akıllı, akli kıt, “şatat”

14. Cin, 72/1-3.

15. Ahkâf, 46/29-32.

16. İsrâ, 17/9.

17. İhlâs, 114/1-4.

18. Bakara, 2/116.

19. Cin, 72/4-7.

ise sapıklıkta sınırı aşan demektir. Bununla, İblis veya cinlerin inkârcı olanları kastedilmiştir.

Câhiliye devrinde bir kimse yolculuğu sırasında ıssız ve korkulu bir yere gelince, başına bir tehlike gelmesinden korktuğu zaman yüksek sesle, “Ey bu vâdinin azizi! Ben senin itaatinde bulunan beyinsizlerden sana sığınıyorum.” der ve böylece o vâdideki cinin kendisini koruyacağına inanırdı. Şüphe yok ki bu inançtaki kişilerin başı sıkıştıkça veya herhangi bir amaca ermek istedikçe, işi önce cine sığınmak olur.

Ebû Hayyan'ın zikrettiğine göre Mukatil şöyle demiştir: Araplar'da cinne sığınmak Yemen'de bir kavimden başladı, sonra Benî Hanîfe'ye geçti, sonra Araplar arasında yaygın hâle geldi.²⁰

Böylece cinlere sığınan insanlar onların kibir ve taşkınlıklarını artırıyor, onları şımartıyor, hafiflik ve taşkınlığa cesâretlendiriyor; bu şekilde azgın cinler de Allah hakkında bile yalanlar uydurarak cinlere ve insanlara zulüm ve saldırılarını çoğaltıyorlardı. İnsanlar onlara sığınarak kurtulmak isterlerken, böyle yapmakla onlara yüz verip daha çok tuzaklarına düşüyorlardı. Demek ki insanlara kötülüğü cinlerden çok asıl kendileri yapmış oluyor. Cinler insanlara yine insanlar vasıtasıyla zarar veriyorlar. Onları âlet ediniyorlar, onların sığınmasından güç alarak saldırma ve otoritelerini artırıyorlar. Şu hâlde insanlar yalnız Allâh'a sığınsalar da cinlere hiç önem vermese, cinler onlara saramaz.²¹

Yukarıdaki 7. âyetin, cinlerin sözü veya doğrudan vahiy olması muhtemeldir. Birinci takdire göre anlam, “Ey cinler, insanlar da sizin sandığınız gibi, Allâh'ın, hiç kimseyi diriltmeyeceğini sandılar.” şeklinde olurken, ikinci takdire göre, “Ey Kureyşli'ler, cinler de sizin sandığınız gibi Allâh'ın kimseyi diriltmeyeceğini sanmışlardı.” şeklinde olur. 6 ve 7. âyetlerin cinlerin sözünün nakli değil, doğrudan vahiy olması, âyetlerin akışına daha uygun düşüyor. Çünkü cinlerden nakil olan sözlerde “biz” diye başlayan bir üslup hâkimdir. Bu iki âyette ise farklılık vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte Biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını böylece düşman ettik. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldılar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı. Artık sen onları uydurdukları yalanlarla baş başa bırak.”**²²

20. Ebû Hayyan, age, VII, 348.

21. Elmalılı, age, VIII, 377.

22. En'âm, 6/112.

“Allah hakkında kötü zan besleyen münâfık erkekleri ve münâfık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezâlandırır. O kötülük onların başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiştir ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!”²³

3) Son Peygamberin geldiği ve kıyâmetin yaklaştığı bu dönemde, gökten haber dinlemeye, bilgi aşımaya kalkan cinlere şahaplar (yakıcı alevler) atıldığı, bununla insanlık âlemi için iyilik mi kötülük mü kastedildiğini bilemediklerini söylemişlerdir.²⁴

Yukarıdaki 10. âyette, cinlerin hayrı dilemeyi Allâh’a isnat ederken, şerhin kaynağını belirtmemesi bu konuda eğitilmiş olduklarını gösterir. Bu, onların gaybı bilmediklerinin îtirâfıdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz, gökte birtakım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik. Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk. Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa, onu da parlak bir ateş alevi kovalar.”²⁵**

“Biz en yakın göğü yıldızlarla donattık. Ve onu itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar yüce melekler topluluğunu dinleyemezler, her taraftan kovulup atılırlar. Uzaklaştırılırlar. Hem onlara sürekli bir azap vardır. Ancak kulak hırsızlığıyla bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir alev topu izler.”²⁶

“Andolsun ki Biz en yakın göğü kandillerle donattık. Şeytanlar için bunları birer atış taneleri yaptık ve onlar için bir de alevli ateş azâbı hazırladık.”²⁷

Cinler ve Meteorlar

Süheylî’den rivâyete göre, Şeytan daha önce yedi kat göğe girip çıkıyordu. Hz. İsmâ’nın doğumu ile üç tanesi ona yasaklandı. Hz. Muhammed’in doğumuyla da yedisinin tamamı yasaklandı. Başka rivâyetlere göre, Hz. Muhammed, peygamber olunca büyük bir meteor (şahâp-göktaşı) yağmurumuş, bu durum Tâif sâkini cinleri korkutmuştu. Topluluk reisi şöyle demişti: “Bunlar, karanlıkta kendisine bakarak yolumuzu bulduğumuz yıldızlar ise, dünyanın sonu demektir. Aksi hâlde korkmamız gereken başka şeyler

23. Fetih, 48/6.

24. Âyet: 8-10.

25. Hicr, 15/16-18.

26. Sâffât, 37/6-10.

27. Mülk, 67/5.

oluyor ve Allah bir şey irade etmiştir.” Bu rivâyetler şunu açığa çıkarıyor ki Hz. Muhammed'in peygamberliği ile birlikte cinler, göklerin sınırından bile kovulmaya başladılar. Allah, bunun için göktaşı gibi hızlı araçlar kullanır.²⁸

Şihâb, çoğulu şuhub, ateş alevi demektir. Nitekim **“bi şihâbin kabesin/ Parlak bir ateş koru”**²⁹ âyetinde bu anlam görülür. Buradan, gökte yıldız kayar gibi kayan parıltılara da isim olmuştur. Astronomi biliminde meteor, göktaşı denilen bu parçalar yer çekimine kapılarak büyük bir hızla atmosfere girince sürtünme sonucu ısınır, akkor hâline gelerek, uzayan bir ışık hâlini alır ve dağılarak yok olur. Ancak zaman zaman dünyaya kadar ulaşan meteor parçaları da olmuştur.

Şihab'ın bu maddî anlamı yanında, İslâm'ın getirdiği hidâyet ışığının gönülleri aydınlatması, bâtılı yakıp yok etmesi, cinler toplumunu bile şaşırtarak dikkatleri üzerine çekmesi anlamı da gözden uzak tutulmamalıdır.

4) Cinlerin farklı dinde, mezhepte olanı bulunduğu gibi, mü'min, kâfir, fâsık, münâfık vb. farklı inançta olanları da vardır.³⁰ Başka bir deyimle, insanlarda olabilen inanç ve düşünce farklılıkları cinlerde de görülür. Ancak onlar insanın önünden değil, dâima taklit yoluyla arkasından giderler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan ona (Kur'ân'a) îmân eden de var, îmân etmeyen de. Senin Rabbin, bozgunculuk yapanları çok iyi bilir!”**³¹

“Andolsun ki Biz her ümmete: ‘Allâh'a kulluk edin ve azgın şeytandan sakının!’ diye uyarın bir peygamber gönderdik. Allah onlardan bir kısmını doğru yola iletti; kimi de doğru yoldan sapmayı hak etti. Yeryüzünde gezip dolaşın da, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuş, bakın!”³²

5) Biz cinler olarak dünyada Allâh'ı ne âciz bırakabiliriz, ne de O'ndan kaçıp kurtulabiliriz.³³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenler, sakın kurtulacaklarını sanmasınlar! Çünkü onlar Allâh'ı asla âciz bırakamazlar.”**³⁴

28. M. Hamidullah, Aziz Kur'an, Cin, 72/9; krş. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, III, 24'te “Kerûbin kılıcı”.

29. Neml, 27/7.

30. Cin, 72/11.

31. Yûnus, 10/40.

32. Nahl, 16/36.

33. Cin, 72/12.

34. Enfâl, 8/59.

“Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş bakmadılar mı? Oysa öncekiler bunlardan daha da güçlüydü. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allâh’ı âciz bırakamaz. Çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.”³⁵

“Siz yeryüzünde, Allâh’ı âciz bırakacak değilsiniz. Sizin Allah’tan başka ne bir dostunuz vardır, ne de bir yardımcınız!”³⁶

“Kim Allâh’a çağıran bu davetçiye uymazsa bilsin ki, yeryüzünde Allâh’ı âciz bırakacak değildir. Onun için Allah’tan başka dostlar da yoktur. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.”³⁷

6) Cinler doğru yolu gösteren Kur’ân’ı işitince, hemen îmân etmişler, çünkü îmân edenin ne ecri eksilir ne de haksızlığa uğrar.³⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Rabbimiz! Biz, ‘Rabbimize inanın!’ diyerek, îmâna çağıran davetçiyi işittik ve hemen îmân ettik. Ey Rabbimiz! O hâlde Sen, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört! Canımızı da iyilerle birlikte al! Ey Rabbimiz! Peygamberlerin aracılığıyla bize vaat ettiklerini bize ver ve kıyâmet günü bizi rezil etme! Şüphesiz ki Sen, verdiğin sözden caymazsın!”**³⁹

“Kitaba sınıksı sarılan ve namazı dosdoğru kılanlara gelince; Biz işlerini iyi yapmaya çalışanların mükâfatını zâyi etmeyiz.”⁴⁰

“Şüphesiz ki Allah işini güzel yapanların mükâfatını zâyi etmez.”⁴¹

“Ama îmân edip, iyi işler yapanlara gelince; şüphesiz ki Biz güzel iş yapanların ecrini zâyi etmeyiz.”⁴²

“Şüphe yok ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Ama eğer zerre kadar da bir iyilik yapılsa, onun sevâbını kat kat arttırır ve ayrıca kendi katından da büyük bir mükâfat verir.”⁴³

“Ancak tövbe edip, îmân eden ve sâlih amel işleyenler, cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.”⁴⁴

35. Fâtır, 35/44.

36. Şûrâ, 42/31.

37. Ahkâf, 46/32.

38. Cin, 72/13.

39. Âl-i İmrân, 3/193-194.

40. A’raf, 7/170.

41. Tevbe, 9/120.

42. Kehf, 18/30.

43. Nisâ, 4/40.

44. Meryem, 19/60.

7) Cinlerden Müslüman olanlar da var, olmayanlar da. Müslüman olanlar doğru yolu arayıp bulmuş olanlardır. Haktan ayrılanlar ise cehenneme gidecektir.⁴⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Allâh’a, bize indirilene, İbrahim’e, İsmâil’e, İshâk’a, Yâkub’a ve Yâkuboğulları’na indirilmiş olana; Mûsâ’ya, İsâ’ya ve peygamberlere Rab’leri tarafından verilene imân ettik. Biz, onlar arasında bir ayrım yapmayız. Biz ancak O’na boyun eğen Müslümanlarız. Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, ondan asla kabûl edilmez ve o kimse, âhirette ziyâna uğrayanlardan olur.”**⁴⁶

“Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının!”⁴⁷

“Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh’a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”⁴⁸

Yukarıdaki 15. âyette cinlerden nakledilen sözler sona eriyor. Bundan sonrası vahiy olarak devam ediyor.

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَّاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

16- Eğer onlar doğru yolda gitselerdi, kendilerini bol yağmurla rızıklandırırdık.

17- Böylece onları bununla imtihan ederiz. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Allah onu, giderek artan çetin bir azâba uğratar.

16-17. âyetlere göre, eğer insanlar ve cinler doğru yolda gitselerdi, Yüce Allah kendilerine bol rızık verir, daha rahat imkânlar içinde yaşarlardı. Nitekim Mekke’de yedi yıl büyük kıtlık olmuştu. Aslında Allah Teâlâ

45. Cin, 72/14-15.

46. Âl-i İmrân, 3/84-85.

47. Bakara, 2/24.

48. Tahrîm, 66/6.

bazen bolluk bazen kıtlık vererek, mal ve çocuklarda eksiltme ile insanları imtihan eder, sıkıntılı dönemlerde sabredenler imtihanı kazanır, sabretmeyip isyan edenler kaybeder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer o ülkelerin halkı îmân edip Allâh’a karşı gelmekten sakınsalardı, Biz onların üzerine gökten ve yerden bolluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat onlar gerçeği inkâr edip yalanladılar. Biz de onları yaptıkları kötülükler yüzünden yakalayiverdik.”**⁴⁹

“Hani Rabbiniz size şunu bildirmişti: Eğer şükrederseniz, size olan nîmetimi artırırım; eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz benim azâbım elbette pek çetindir!”⁵⁰

“Kim Beni anmaktan (Kur’an’dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak diriltiriz.”⁵¹

“Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar eksiltmekle deneriz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir belâ gelince: ‘Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.’ derler. İşte bunlara, Rab’lerinden mağfiret ve rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”⁵²

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾

18- Mescidler şüphesiz Allâh’ındır. Sakın Allah ile beraber başka birisine ibadet etmeyin!

18. âyette, mescidlerin Allâh’a âit olduğu, Allah’la birlikte başka bir ilâha kulluk etmemek gerektiği hatırlatılmaktadır.

Âyetteki “mescidler” için şu yorumlar yapılmıştır:

1) Namaz kılmak için yapılan mabedler. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’ın mescidlerini, ancak Allâh’a ve âhiret gününe îmân eden, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayanlar îmâr ederler. İşte, doğru yolda olmaları umulanlar bunlardır!”**⁵³

49. A’raf, 7/96.

50. İbrâhim, 14/7.

51. Tâhâ, 20/124.

52. Bakara, 2/155-157.

53. Tevbe, 9/18.

“Ey Âdemoğulları! Her namaz kılışınızda güzel elbiselerinizi giyin.”⁵⁴

2) Bütün yeryüzü. Allâh'ın Rasûlü Tebûk'te gece namazını çadırının önünde kıldığı sırada, yanına gelen bâzı sahâbilerle sohbet ederken şöyle buyurmuştur: *“Benden önceki peygamberlere verilmeyen şu beş şey bana ve ümmetime verildi: a) Önceki peygamberler bir kavme gönderilmişken ben bütün insanlara gönderildim. b) Yeryüzü bana mescid kılındı. Bu yüzden namaz vakti gelen her yerde namazı kılarım. c) Savaş ganîmetleri bana helâl kılındı. d) Bana şefaât makâmı verildi. e) Ben bir aylık mesâfe-deki düşmanın kalbine korku salınmakla yardım olundum.”⁵⁵*

3) Kible olarak Mescid-i Haram. **“Şüphesiz ki insanlar için yapılan ilk mabed, Mekke'deki çok mübârek ve âlemlere hidâyet kaynağı olan Beyt (Kâbe)dir. Onda apaçık deliller, İbrahim'in makâmı vardır. Oraya giren kimse güvenlik içinde olur. Ona gitmeye gücü yetenlerin, o beyti haccetmesi Allâh'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim (Allâh'ın emrini) inkâr ederse, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir!”⁵⁶**

“Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü (namazda) Mescid-i Haram yönüne çevir. Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü onun tarafına çevirin ki, aralarından haksızlık edenler müstesnâ, insanların aleyhinizde kullanabilecekleri bir delili bulunmasın! Sakın onlardan korkmayın! Yalnız Benden korkun! Böylece size olan nîmetimi tamamlayayım. Umulur ki doğru yolu bulursunuz!”⁵⁷

4) Secde sırasında yere temas eden yedi kemik. Hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Ben yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum. Bunlar da; alın, iki el, iki diz ve iki ayaktır.”⁵⁸*

Ancak, mescid sözcüğü Kur'an'da yaygın olarak, ilk anlamda kullanıldığı görülür. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh'ın mescidlerinde, O'nun adının anılmasını engelleyen ve mescidlerin harap olması için çalışan kimseden daha zâlim kim vardır! Aslında onların, oralara korka**

54. A'râf, 7/31.

55. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3, 4; Tirmizî, Salât, 119.

56. Âl-i İmrân, 3/96-97.

57. Bakara, 2/150.

58. Buhârî, Ezân, 133, 134, 137; Müslim, Salât, 226, 227, 229, 230; Nesâî, Tatbîk, 40, 43, 45, 56, 58; İbn Mâce, İkâme, 19.

korka girmeleri gerekir! Onlar için bu dünyada rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.”⁵⁹

“Her kim hakkında hiçbir delil bulunmadığı hâlde, Allah’tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesabını Allah katında mutlaka verecektir. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.”⁶⁰

“Onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar. Allâh’ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezâsını çeker.”⁶¹

وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۖ ﴿١٩﴾

19- Allâh’ın kulu, kalkıp da O’na duâ ve ibadet etmeye başlayınca, onlar (cinler) neredeyse birbirini çiğnercesine onun başına üşüştüler!

19. âyete göre, Hz. Peygamber kalkıp ibadet etmeye başlayınca, cinler birbirini çiğnercesine etrafını sarmışlar ve onu dikkatle dinlemeye başlamışlardı.

Âyette Allâh’ın kulundan maksat, Hz. Muhammed’dir. O, namaza durunca cinler dinlemek arzusu ile birbirine yapışık gibi çevresini sararlardı. Nitekim Allâh’ın Rasûlü Nahle denilen yerde ashâbına namaz kıldırırken cinlerin ondan Kur’an dinlemek için neredeyse birbirini çiğneyecek şekilde etrafını kuşattıkları ifâde edilmektedir.

Onun çevresini saranların, davetini engellemek isteyen puta tapıcılar ya da hem cinler hem de puta tapıcılar olduğu yorumu da yapılmıştır. Çünkü Mekke döneminde Hz. Peygamber insanları hak dîne davet için tebliğ yaparken çevrede bulunan Kureyş müşrikleri onun çağrısını etkisiz bırakmak için bir araya toplanır, onun başına üşüşür, çeşitli tertiplere başvurlardı.⁶²

59. Bakara, 2/114.

60. Mü’minûn, 23/117.

61. Furkan, 25/68.

62. Taberî, age, XXIX, 75; Şevkânî, age, V, 356-357.

﴿ BÂB 2 ﴾

**YALNIZ ALLÂH'A DUÂ ETMEK,
PEYGAMBER'İN GÜCÜNÜ ALLAH'TAN ALMASI,
TEBLİĞ GÖREVİ, KİYÂMET, GAYB BİLGİSİ,
VAHYİN KORUMA ALTINDA OLMASI**

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضَعُفٌ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرَىٰ أَقْرَبُ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

20- De ki: “Ben ancak Rabbime duâ ederim ve O’na hiç kimseyi ortak koşmam.”

21- De ki: “Benim ne size zarar vermeye gücüm yeter, ne de iyilik yapmaya.”

- 22- De ki: “Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allâh’ın elinden beni hiç kimse kurtaramaz ve O’ndan başka sığınacak bir yer de bulamam.”**
- 23- “Bana düşen, Allah katından olanı, O’nun gönderdiklerini tebliğ etmekten ibârettir. Kim Allâh’a ve Rasûlüne karşı gelirse, bilsin ki onun için, ebediyyen içinde kalmak üzere cehennem ateşi vardır.”**
- 24- Onlar sonunda o tehdit edildikleri azâbı gördükleri zaman, kim yardım bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, o zaman anlayacaklar!**
- 25- De ki: “O tehdit edilegeldiğiniz şey yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için bir süre mi tanır; onu da bilemem!”**
- 26- “Gaybı bilen O’dur; gayb bilgisini hiç kimseye açık bir şekilde bildirmez.”**
- 27- Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına gözcüler koyar.**
- 28- Ta ki, peygamberlerin, Rab’leri tarafından gönderilenleri tam olarak tebliğ ettiklerini ortaya koysun. Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır.**

20. âyette, duânın yalnız Allâh’a yapılması ve O’na hiçbir şeyin ortak koşulmaması istenmektedir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen Kur’an ile de sevinirler. Ama senin aleyhinde birleşen gruptan o vahyin bir kısmını inkâr edenler de vardır. De ki: “Ben sâdece Allâh’a kulluk etmek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O’na çağırıyorum ve son dönüşüm de O’nadır.”**⁶³

“İbrahim (puta tapan babasına) dedi: Sana selam olsun, senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütfekârdır. Sizden de Allâh’ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben yalnızca Rabbime duâ ederim. Umulur ki Rabbime duâ sâyesinde bahtsız olmam!”⁶⁴

63. Ra’d, 13/36.

64. Meryem, 19/47-48.

“O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam.”⁶⁵

21. âyete göre, Hz. Peygamber'in Allah izin vermedikçe ne insanlara ne de cinlere ne bir fayda vermeye, ne de iyilik yapmaya güç yetiremeyeceği vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ben kendime, Allâh'ın dilemediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mülk) elde ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sâdece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.”**⁶⁶

“De ki: ‘Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.’ Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!”⁶⁷

22-23. âyetlere göre, eğer Allah Peygamber'i hakkında bir kötülük dilerse, buna engel olacak bir güç olmadığı gibi, O'ndan başka sığınacak başka biri de yoktur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Peygamberler Allâh'ın gönderdiği emirleri tebliğ eden, Allah'tan korkan ve O'ndan başka kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak Allah yeter!”**⁶⁸

“Buna karşılık kim de, Allâh'a ve Rasûlüne isyan edip, O'nun belirlediği sınırları aşarsa, Allah onu, sürekli olarak kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.”⁶⁹

“Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve mü'min bir kadın için, o iş konusunda başka bir tercihte bulunma hakkı yoktur. Kim Allâh'a ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”⁷⁰

Elmalılı merhum bu konuda özetle şunları der: “Allah'tan başkasına duâ ve ibadet etmekte hiçbir yarar yok, büyük zarar vardır. Duâ ve ibadet ancak

65. Kehf, 18/38.

66. Arâf, 7/188.

67. Yûnus, 10/49.

68. Ahzâb, 33/39.

69. Nisâ, 4/14.

70. Ahzâb, 33/36.

O'na olur. Burada 23. âyetteki **“Ben ancak Allah'tan duyuru ve O'nun elçilik görevini yapabilirim.”** istisnâsı dikkate alınmak-sızın hüküm verilecek olursa, bu emirlerin açık anlamı, Hz. Peygamber'den hiçbir ümit ve istekte bulunmanın câiz olmayacağını akla getirir.

Nitekim Vehhâbiler duâda Hz. Peygamberi vesile ve vasita yapmayı, “Şefaât ya Rasûlallah!” demeyi Allâh'a ortak koşma saymaya kadar götür-müşlerdi. Oysa istisnâ yapıp cümle tamamlanmadan hüküm vermek doğ-ru olmaz. Buna karşı önce insan ve cinden şöyle bir soru gelir: “Peki-yi, senden bir zarar gelmesin, fakat senden bir fayda ve irşad da ümid edil-meyecek ise, bu emir ve davetin anlamı nedir? Sen Rabbine duâ edecek-sen et, başkalarını niye çağırıyor, niye uyarıyorsun?” İşte böyle bir soru-ya meydan bırakmamak için, 23. âyette, **“Ben ancak Allah'tan duyuru ve O'nun elçilik görevini yapabilirim.”** Buradaki istisnâ yukarıdaki **“De ki: Ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim, ne de yol gösterebilirim.”** cümlesinden istisnâdır. **رِسَالَاتِهِ** kelimesi de ya esre harekesi ile en yakınında olan Allah lafzına ya-hut esre harekesi ile mansup olarak **بَلَاغًا** kelimesine bağlıdır. Size ne zarar verebilirim, ne de doğru yolda gitmenizi sağlayabilirim. Bunların hiçbirini yapamam. Ancak Allah'tan duyuru ve elçilik görevi hariç. Yahut Allah'tan ve onun elçilik görevlerinden bir duyuru yapma işi hariç. Bunu yapabilirim. Ben Allâh'ın elçisiyim. Onun emrini duyurmak görevimdir, onu yaparım. Gerek zararınıza, gerek yararınıza âit olsun, Allah emredince onu size du-yururum. Bu emirleri yürütme işi ise ona âittir.

“Peygamberin görevi ancak tebliğden ibârettir.”⁷¹ İşte Peygam-ber'den beklenecek olan budur. Elbette Allah'tan kullarına rasûl ve elçi olan kişi, **“Bir de haklarında duâ et. Çünkü se-nin duân onların kalplerini yatıştırır.”**⁷² emri uyarınca kulları tarafın-dan Allâh'a elçi olmakla duâ ve yalvarışa dahi vesile ve vasita olur. Hatta her mü'min, mü'min için duâ eder ve etmekle yükümlüdür. Mü'minlerin birbir-lerinden duâ istemeleri yasaklanmadığı gibi, peygamberlerden, elçi olması nedeniyle duâ istemeleri de yasak değildir. Onun yapacağı duâ, mü'minle-rin kalplerinin huzur ve sükûn bulmasına neden olur. Şüphe yok ki bu istis-nâ, Hz. Peygamber'e çok büyük bir şan ve yetki vermiştir.

71. Mâide, 5/99.

72. Tevbe, 9/103.

O Allâh'ın kulu böyle bir elçidir. Gerçi O kendiliğinden bir şey yapamaz. Fakat onu gönderen Rabbi her şeyi yapabilir. Elçisine düşmanlık eden Rabbine düşmanlık etmiş; onu seven ve itaat eden de yine Rabbini sevmiş ve itaat etmiş olur. Bundan dolayı 23. âyetin sonunda, elçiye isyan etmenin Allâh'a isyan etmek demek olduğu açıkça belirtilmiştir.⁷³

24-25. âyetlerde, inançsızlığa düşmüş olanların dünya veya âhiret azâbını gördükleri zaman, gerçeği anlayacakları, ancak bu azap zamanının yakını mı, yoksa onun için Allah Teâlâ her kişinin durumuna göre belli bir süre mi tanımıştır, bunu kimse bilemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Sapıklığın içine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdit edildikleri dünya veya âhiret azâbını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler!”**⁷⁴

“Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Vakti gelince onu sâdece O meydana getirecektir.’ Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler.’”⁷⁵

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

26- “Gaybı bilen O’dur; gayb bilgisini hiç kimseye açık bir şekilde bildirmez.”

27- Ancak seçip bildirmek istediği bir peygamber müstesnâ. Onun da önüne ve arkasına gözçüler koyar.

26-27. âyetlerde, gaybı ancak Allâh'ın bildiği, bu gizli bilgiyi bildirmek istediği elçisi dışında hiç kimseye açık bir şekilde bildirmediği belirtilir. Ancak gaybı bildirdiği elçinin de önüne ve arkasına bekçiler koyarak, bu bilgiyi koruma altına alır.

73. Elmalılı, age, VIII, 384-385.

74. Meryem, 19/75.

75. Arâf, 7/187.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ben size, Allâh’ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sâdece bana vahyolunana uyarım. De ki: Hiç kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?”**⁷⁶

“De ki: Ben Allâh’ın dilediğinden başka kendime ne bir fayda ne de bir zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir kötülük dokunmazdı. Ben sâdece inanacak bir toplum için bir uyarıcı ve müjdeciyim!”⁷⁷

“Şüphesiz ki kıyâmet vakti hakkındaki bilgi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.”⁷⁸

Abdullah bin Ömer’in, babası Hz. Ömer’den rivâyet ettiği Cibril hadîsinde, “Kıyâmet ne zaman kopacaktır?” sorusuna, Allah Rasûlü’nün, “Bu konuda soru sorulananın soru sorandan daha fazla bilgi sahibi olmadığı”⁷⁹ belirttikten sonra, yukarıda beş bilinmeyenle ilgili âyeti okuduğu nakledilmiştir.⁷⁹

Hz. Âişe’den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kim, Rasûlullah ﷺ’in ile ride olacak şeyleri bildiğini söylerse, Allâh’a iftira etmiş olur.”⁸⁰

Allâh’ın gaybı bildirdiği elçiden maksadın, peygamber veya melek olduğu yorumu da yapılmıştır. Allah gaybını açıp da kimseye göstermez. Ancak dilediği kuluna, melek aracılığı ile bâzı gayb bilgileri verir. Buna göre, gayb bilgisi verilen kişinin mutlaka peygamber olması gerekmez. Çünkü melekler, sâlih kişilere de ilham ederler. Hadislerde şöyle buyrulmuştur: “Âdemoğluna şeytanın bir dokunuşu, meleğin de bir dokunuşu vardır.”⁸¹ “Bu ümmet içinde, kendisine ilham olunan kişiler (muhaddesler) vardır. Ömer de onlardandır.”⁸²

76. En’âm, 6/50.

77. A’râf, 7/188.

78. Lokmân, 31/34.

79. Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 37; Müslim, İmân, 1, 5.

80. Müslim, İmân, 287.

81. Tirmizî, Tefsîr, Sûre, 2.

82. Buhârî, Fezâilü’s-Sahâbe, 6, Enbiyâ, 54; Ahmed bin Hanbel, VI, 55.

Yüce Allâh'ın gaybı bir peygamberine bildirmesi bir mûcize, sâlih bir kişiye bildirmesi ise kerâmet olur.

Mu'tezile, yukarıdaki âyete dayanarak, Allâh'ın velî kullarının gösterebileceği kerâmeti inkâr etmiştir. Çünkü demişlerdir ki; “kerâmet câiz olsaydı, velînin de gaybı bilmesi gerekirdi, oysa bu, peygambere mahsustur.” Ancak âyette, “Allah, herkesi her gaybına muttalî kılmaz” anlamı vardır. Bu, Allâh'ın kimi gaybılarını dilediğine bildirmesine engel değildir. Diğer yandan, kerâmet velînin bağlı olduğu peygambere izâfe edilir ve onun mûcizesinin devamı ve isbatı sayılır. Çünkü kişi böyle bir olağanüstü hâli, dîne ve peygambere samimî bağlanma ile göstermiştir. Aksi durumda kerâmet değil, “istidrâc” söz konusu olur. (bk. “İstidrâc” terimi)

Bu konuda Kurtubî şöyle demiştir: “Yüce Allah, gayb bilgisini kendisine tahsis etmekle birlikte, râzı olduğu elçileri bundan istisnâ ederek, vahiy yoluyla onlara gayb bilgisinden vermiş ve bunu, onlara mûcize, peygamberliklerinin doğruluğuna delil yapmıştır. Yıldızlara bakıp gelecekte haber veren ve reml atan, el falına bakan, kuş kovan gibi münecim ve benzeri kimseler, Allâh'ın râzı olduğu elçilerden değildir ki Allah onlara da gayb bilgisinden bir parça versin. Bu gibi kimseler, sezgi, tahmin ve yalanlarıyla Allâh'a karşı nankörlük etmişlerdir.”⁸³

لِيَعْلَمَ أَنَّ قَدْ أَتْلَعُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْضَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

28- Ta ki, peygamberlerin, Rab'leri tarafından gönderilenleri tam olarak tebliğ ettiklerini ortaya koysun. Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi tek tek saymıştır.

28. âyete göre, peygamberlerin tebliğ sıfatı olup, Allah Teâlâ'dan aldıkları bütün vahyi toplumuna ulaştırmakla görevlidirler. Cenâb-ı Hak onların hâlini ve yaptıklarını, herkesin bu gönderilen vahye ne derece uyduklarını görür, bilir ve bunlar yazıcı melekler tarafından bir bir kayda geçer.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki o, bir istekte bulunduğunda, şeytan onun isteğine**

83. Kurtubî, Câmi', IX, 28.

illede beşerî arzular katmaya kalkışmasın! Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi giderir ve sonra da âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”⁸⁴

“Peygamberler Allâh’ın gönderdiği emirleri tebliğ eden, Allah’tan korkan ve O’ndan başka kimseden korkmayan kimselerdir. Hesap görücü olarak Allah yeter!”⁸⁵

“Kendilerine Kur’an geldiğinde onu inkâr edenler (bunun cezasına katlanırlar). çünkü o benzeri olmayan bir kitaptır. Kur’ân’a ne önünden ne arkasından bir noksanlık erişmez. O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her türlü övgüye lâayık bulunan Allah tarafından indirilmiştir.”⁸⁶

84. Hac, 22/52.

85. Ahzâb, 33/39.

86. Fussilet, 41/41-42.

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ

MÜZZEMMİL SÛRESİ

Müzzemmil sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 20 âyettir. Yalnız 10, 11 ve 20. âyetlerin Medîne döneminde indiği rivâyet edilmiştir. Hz. Peygamber'in kendisine ilk olarak vahiy geldikten sonra evine dönüp örtünmesi üzerine bu âyetlerin indiği nakledilmiştir. Sûre, adını ilk âyette geçen "Müzzemmil (Ey örtüsüne bürünen)" lâfzından almıştır. Bu ilk âyete, "Ey peygamberlik yükünü yüklenen zât!" anlamı veren de olmuştur. Sûrede başlıca; gece ibadeti, sabır, azap çeşitleri, kıyâmet sahneleri, Firavun kıssası ve namaz, teheccüd namazı, zekât, karz-ı hasen konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**GECE NAMAZI, TERTİL OKUYUŞU,
GÜNDÜZDE DÜNYA İŞLERİ, ALLÂH'A SİĞİNMAK,
SABIR, KİYÂMETİN DEHŞETİ, FİRAVUN'UN SONU,
ÖĞÜDÜN ÖNEMİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمَرْمُلُ^١ ﴿١﴾ قُمْ الْيَلَّ إِلَّا قَلِيلًا^٢ ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا^٣ ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا^٤ ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا^٥ ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا^٦ ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا^٧ ﴿٧﴾ وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا^٨ ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا^٩ ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا^{١٠} ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولَى النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا^{١١} ﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا^{١٢} ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا^{١٣} ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيرًا مَهِيلًا^{١٤} ﴿١٤﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا^{١٥} ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا^{١٦} ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا^{١٧} ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ^{١٨} كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا^{١٨} ﴿١٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ^{١٩} فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا^{١٩} ﴿١٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Ey örtüsüne bürünen!**
- 2- Birazı dışında, geceleri kalk namaz kıl.**
- 3- Gecenin yarısını veya daha azını ibadetle geçir.**
- 4- Yahut bunu biraz daha arttır ve Kur'ân'ı tane tane oku.**
- 5- Doğrusu Biz sana sorumluluğu ağır bir söz vahyedeceğiz!**
- 6- Şüphesiz gece kalkışı daha etkili ve okumaya daha elverişlidir.**
- 7- Çünkü gündüz vakti, senin uzun süre uğraşacağın işlerin vardır.**
- 8- Rabbinin adını an ve sâdece O'na yönel!**
- 9- O, doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse sen de yalnız O'nun himâyesine sığın!**
- 10- Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle uzaklaş!**
- 11- Nîmet içinde yüzen o yalanlayıcıları Bana bırak ve onlara biraz süre tanı!**
- 12- Çünkü Bizim katımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var.**
- 13- Bir de boğazdan geçmeyen yiyecekler ve can yakıcı bir azap var.**
- 14- O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığınınna döner!**
- 15- Tıpkı Firavun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.**
- 16- Ama Firavun o peygambere karşı geldi; Biz de onu şiddetli bir azapla yakaladık.**
- 17- Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyârlatan o günden nasıl korunacaksınız?**
- 18- O günün dehşetiyle gök yarılacak ve Allâh'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.**
- 19- İşte bu bir öğüttür. Dileyen, Rabbine doğru bir yol tutar.**

1-4. âyetlerde, Hz. Peygamber'e hitâb edilerek, gecenin belli bir bölümünü ibadetle geçirmesi ve Kur'ân'ı tane tane tefekkür ederek okuması istenmektedir.

Sûrenin ilk 19 âyeti, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ilk dönemlerinde inmiştir. Allâh'ın Elçisi'ne hitâb eden bu âyetler, ona gece ibadetini, Allâh'ı anmayı, Kur'an okumayı ve Allâh'a dayanmayı emretmektedir. Allah Elçisi'nin bu riyâzet hayatı, peygamberliğinden önce başlamış olup, bu dönemde ona yalnızlık sevdirmişti. Hira mağarasına çekilir, orada İbrahim ؑ dîni yani hanîf dîni üzere gönlünce ibadet ederdi.¹

Hz. Âişe'den rivâyete göre, Allah Elçisi ve O'na uyanlar İslâm'ın geldiği ilk bir yıl süreyle, geceleri o kadar namaz kılmışlar ki ayakları şişmiş, sonra Allah Teâlâ sûrenin sonunu indirerek, gece ibadetini hafifletmiş, farz iken nâfileye çevirmiştir.² Ancak sûrenin son âyetinin Medîne'de indiği düşünülürse, bu bir yıllık sûrenin, on iki yıl gibi, uzun bir süreci kapsaması gerekir. Diğer yandan, "Geceleyin kalk!" emri, nedb (mendubluk) ifâde eder diyenlere göre hâlen yürürlüktedir ve nesh edilmiş değildir. Kimine göre, gece ibadeti, yalnız Hz. Peygamber'e farz olup, bu durum vefâtına kadar sürmüştür.³

Hz. Muhammed ﷺ mûtadı üzere 610 M yılında, Ramazan ayı içinde Hira mağarasına çekilmişti. O sırada ilk olarak gelen meleğin heybetinden titreyerek eve dönmüş ve Hz. Hatice'ye, "*Beni örtünüz, beni örtünüz!*" demişti. Allah Rasûlü'nün kendi ifâdeleriyle olay şöyle anlatılır: "*Hira dağında idim. Bana seslenildiğini işittim. Sağıma soluma baktım, bir şey görmedim. Üstüme baktım, bir de ne göreyim o (bana seslenen melek) gökle yer arasında bir tahta oturmuş! Korktum, Hatice'ye vardım. Beni örtün, dedim. Cibril indi ve "Yâ eyyühe'l-müddessir..." dedi. Böylece Cebrâil ؑ "Ey örtünen"⁴ arkasından da "Ey örtüsüne bürünen"⁵ âyetlerini getirmiştir.⁶*

İlgili âyette şöyle buyrulur: "**Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sâdece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makam-ı Mahmûd'a yükseltir.**"⁷

1. Bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3, Tefsîr, 96, Ta'bîr, 1; Müslim, İmân, 252; Ahmed bin Hanbel, VI, 233.

2. Bk. İbn Kesîr, Tefsîr, IV, 437.

3. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 124, 125; krş. İsrâ, 17/79; Tâhâ, 20/2.

4. Müddessir, 74/1.

5. Müzzemmil, 73/1.

6. Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 3, 7, Tefsîr, 96/1, 3; Müslim, İman, 252, 255.

7. İsrâ, 17/79.

TERTİL OKUYUŞU

Tertîl; Kur'ân'ı ağır ağır okumaktır, öyle ki dinleyen harfleri sayabilir. Tecvîd ilminde Kur'an okumanın dört mertebesi vardır: Tertîl, tahkîk, hadr ve tedvîr. Tertîl: Yavaş yavaş, huzurla, anlamını düşünerek ve harflerin mahreçlerini gözeterek okumaktır. Tahkîk de tertîl gibidir. Ancak bu, daha bir huzurla okumaktır. Hadr: Tecvîd kurallarını gözetmekle birlikte hızlı bir şekilde okumaktır. Tedvîr: Tertîl ile hadr arasında bir okuma şeklidir. Kur'an'da, tertîl üzere okumak emredildiği için, en fazîletli okuma çeşidi budur.⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz Kur'ân'ı dura dura okuyasın diye, (sûre ve âyetlere) ayırdık ve onu parça parça indirdik.”**⁹

“Yine inkârcılar dediler ki: ‘Bu Kur'an, ona bir defada indirilmedi değil miydi?’ Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle parça parça indirdik ve onu ağır ağır bir okuyuşla okuduk.”¹⁰

“Onu (vahyi) çabuk almak için dilini oynatma. Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve okutmak Bize âittir. O hâlde Biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu izle. Sonra, şüphesiz onu açıklamak da Bize âittir.”¹¹

Hız. Âişe'den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kur'ân'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'ân'ı kekeleyerek veya ezberleme zayıflığı sebebiyle zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır.”¹²

Abdullah bin Amr ؓ'den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Her zaman Kur'an okuyan kimseye kıyâmet günü şöyle denilecektir: Oku ve yüksel, dünyada tane tane (tertîl üzere) okuduğun gibi, burada da tertîl üzere oku. Şüphesiz senin merteben, okuduğun âyetin son noktasındadır.”¹³

Elmalılı merhumun tertîl tanımı şöyledir: “Sözün tertîl ile güzel söylenmesi ve okunması sâdece ses güzelliği ile gelişi güzel eze büze şarkı gibi okumak, saz teli gibi sâde ses üzerinde yürümek kabilinden bir musıkî işi değildir. Kelimelerin dizilişinin anlam ile uyum sağlaması ve dilin fesâhat ve

8. Süleyman Ateş, age, X, 125.

9. İsrâ, 17/106.

10. Furkan, 25/32.

11. Kıyâmet, 75/17-19.

12. Müslim, Müsâfirîn, 244.

13. Ebû Dâvûd, Vitr, 20; Tirmizî, Fazîlül-Kur'an, 18; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 92.

belâğati hakkıyla gözetilerek ruhî ve mânevî bir uygunlukla, yerine göre şiddetli, yerine göre yumuşak, yerine göre uzun, yerine göre kısa okuma, yerine göre gunne, yerine göre izhâr, yerine göre ihfâ, yerine göre iklâb, yerine göre vâsıl, yerine göre susup durmak; kısacası bütün maksat, anlamı duymak ve mümkün olduğu kadar duyurmak olmak üzere tecvid ile okuma işidir. Bunun için Kur'an okurken tertîl ve tecvid gerekir. Tecvid de, kâf çatlatmak derdiyle, çatlatmaktaki anlamı kaybetmek değildir.”¹⁴

5-9. âyetlerde, Hz. Peygamber'e, sorumluluğu ağır olan vahyin indirileceği, gece ibadetine devam etmesi, çünkü gündüz insanı meşgul eden işlerinin bulunacağı, kendisinden başka bir ilâh bulunmayan, doğunun ve batının Rabbi olan Allâh'ı anıp, yalnız O'na yönelmesi gerektiği bildiriliyor.

Âyetle sözü edilen “ağır söz”, Hz. Peygamber'e gelen vahiydir. Vahiy alma ağır bir süreçtir. Nitekim Allâh'ın elçisi, vahiy gelirken, soğuk kış gününde bile ter içinde kalırdı.¹⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret; onlardan hiçbir günahkâra veya hiçbir nanköre boyun eğme! Sabah akşam Rabbinin ismini an.”**¹⁶

“Hiç şüphesiz temizlenen ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir.”¹⁷

“O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir.”¹⁸ **“Eğer mü'min iseniz, yalnız Allâh'a güvenip dayanın!”**¹⁹

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾

10- Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle uzaklaş!

10. âyetle, Hz. Peygamber'e müşriklerin sözlü saldırılarına karşı sabırlı olması ve onlardan güzellikle uzak durması öğütlenmektedir. Âyetle ki, **جَمِيلًا** kalp ve düşünce olarak onlardan uzak durup, yaptıkları işlerde

14. Elmalılı, age, VIII, 397.

15. Buhârî, Bed'ü'l-vahy; Ahmed bin Hanbel, II, 222.

16. İnsân, 76/24-25.

17. A'lâ, 87/14-15.

18. Sâffât, 37/5.

19. Mâide, 5/23.

onlara uymamakla birlikte, kötülüklerine karşılık vermeye kalkışmayıp hoş-görü, idâre ve güzel ahlâk ile güzel bir muhâlefet yapmak anlamlarına gelir.

Fahrüddin Râzî şöyle der: Bir kısım tefsirciler bu âyetin “savaş” emrin-den önce indiğini, daha sonra savaş emri ile bu âyetin hükmünün neshedildiği görüşünü benimsemişlerdir. Diğer bâzı âlimler ise buradaki emrin, kabûl edilmeye daha çok vesile olan şeyler husûsunda Allâh’ın iznine tutunmak olduğunu ve bu gibi hususların hükmünde nesih söz konusu olmaya-cağını söylemişlerdir ki, en sağlam olan görüş de budur.²⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.”**²¹

“Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”²² **“O hâlde sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allâh’ın yardımı iledir. Onlar için üzülmeye, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”**²³

“Şimdi sen sabret. Çünkü Allâh’ın vaadi gerçektir. Sakın îmânı sağlam olmayanlar seni gevşekliğe sevk etmesinler!”²⁴

“Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Dâvud’u hatırla! Çünkü o tesbih ve zikirle Bize yönelmişti.”²⁵

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولَى النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمُ قَلِيلًا ﴿١١﴾

11- Nîmet içinde yüzen o yalanlayıcıları Bana bırak ve onlara biraz süre tanı!

11. âyette, nîmetler içinde yüzüp dünya refahına aldanan inkârcılara süre tanınması, onların Allah Teâlâ’ya havâle edilmesi istenmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar bir tuzak kurarlar. Ben de bir tuzak kurarım. Onun için sen o kâfirlere süre ver; bir süre onları kendi hâllerine bırak!”**²⁶

20. Fahrü'r-Râzî, age, 180; Elmalılı, age, VIII, 401.

21. Hûd, 11/115.

22. Yûnus, 10/109.

23. Nahl, 16/127.

24. Rûm, 30/60.

25. Sâd, 38/17. Bk. Mü'min, 40/55, 77; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; İnsân, 76/24; Müzzemmil, 73/10.

26. Târik, 86/15-17.

“Sen bu sözü (Kur’ân’ı) yalanlayanı Bana bırak. Biz onları bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azâba yaklaştıracakız. Ben onlara süre tanıyorum. Doğrusu Benim tuzağım pek çetindir.”²⁷

“Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için nîmetleri önüne serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak!”²⁸

إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا^{١٢} وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا^{١٣}
يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيرًا مَّهِيلًا^{١٤}

12- Çünkü Bizim katımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var.

13- Bir de boğazdan geçmeyen yiyecekler ve can yakıcı bir azap var.

14- O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığına döner!

12-14. âyetlerde, dünya nîmetlerine dalıp, inkâr bataklığına saplananların kıyâmet günü karşılaşacakları azap olarak bukağılar, alevli ateş, boğazdan geçmeyen yiyeceklerle can yakıcı bir azap hatırlatması yapılıyor. Kıyâmet koparken dağların sarsılıp kum yığınları gibi dağılacağı belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, dağları yerlerinden söküp yürütürüz, yeryüzünü dümdüz görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”**²⁹

“Sana (kıyâmet gününde) dağların hâli ne olacak diye soruyorlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak. Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır. Orada ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin.”³⁰ **“O gün gök şiddetle sarsılır. Dağlar yürüdükçe yürür.”**³¹

“Yer şiddetle sarsıldığında; dağlar paramparça olduğunda; dağılıp toz duman hâline geldiğinde; sizler de üç sınıf olduğunuzda; sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!”³²

27. Kalem, 68/44-45.

28. Müddessir, 74/11-14.

29. Kehf, 18/47.

30. Tâhâ, 20/105-107.

31. Tûr, 52/9-10.

32. Vâkıa, 56/4-8.

“O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığınına döner!”³³ “Dağlar yürütülür, bir serap olur.”³⁴

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلاً ﴿١٦﴾

15- Tıpkı Firavun’a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.

16- Ama Firavun o peygambere karşı geldi; Biz de onu şiddetli bir azapla yakaladık.

15-16. âyetlerde, Hz. Mûsâ’nın Firavun kavmine peygamber olarak gönderildiği gibi, Hz. Muhammed’i de Kureyş toplumuna gönderildiği bildirilmekte, ancak Firavun’un Mûsâ’ya karşı gelmesi sonunda şiddetli bir azapla yakalandığına dikkat çekilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ’yı mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!”³⁵**

“Biz bütün insanlara hakkın şahitleri olasınız; o Peygamber de size şahit olsun, diye sizi doğru yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet yaptık.”³⁶

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet günü Nûh peygamber çağrılır. Buyur ey Rabbim! diyerek gelir. Ümmetine dîni tebliğ ettin mi? Evet, tebliğ ettim, der. Ümmetine: Size Nûh tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar: Bize hiçbir uyarıcı gelmedi, derler. Allah, Nûh’a tebliğ ettiğine dâir şahit getir, der. O da Muhammed ve ümmetini şahit gösterir. Onlar onun tebliğ ettiğine şahitlik edecekler. Böylece, **“Biz bütün insanlara hakkın şahitleri olasınız; o Peygamber de size şahit olsun, diye sizi doğru yola iletip, orta yolu izleyen bir**

33. Müzzemmil, 73/14.

34. Nebe, 78/20.

35. A'râf, 7/103.

36. Bakara, 2/143.

ümmet yaptık.” âyeti tecellî etmiş olacak. Burada vasat ümmet adâletli olan ve orta yolu tutan ümmet demektir.”³⁷

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ
مُنْفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ
إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

17- Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyârlatan o günden nasıl korunacaksınız?

18- O günün dehşetiyle gök yarılacak ve Allâh'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.

19- İşte bu bir öğüttür. Dileyen, Rabbine doğru bir yol tutar.

17-19. âyetlerde, inkâr edenlerin çocukları bir anda yaşlandıracak kadar dehşetli bir günden sakınmaları, çünkü o gün gök yarıp Allâh'ın vaa-dinin mutlaka gerçekleşeceği, bunun bir öğüt olduğu, kurtulmak isteyenin Allâh'a giden bir yol bulması gerektiği belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unuttur, her hâmile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildir. Çünkü Allâh'ın azâbı pek çetindir!”³⁸**

“O gün gök şiddetle sarsılır. Ve dağlar yürüdükçe yürür. İşte o gün yalanlayanların vay hâline!”³⁹

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü'minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap'tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”⁴⁰

37. Buhârî, Tefsîr, 2/13, Enbiyâ, 3, İ'tisâm, 19; Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 32.

38. Hac, 22/2.

39. Tûr, 52/9-11.

40. A'râf, 7/2.

﴿ BÂB 2 ﴾

**GECE NAMAZI, NAMAZDA KIRAAT,
HASTALIK, ZEKÂT VE KARZ-I HASEN,
ALLAH'TAN MAĞFİRET DİLEMEK**

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ
مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّنْ تَحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَّرْضَىٰ
وَأَخْرُونَ يُضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَنْتَعُونَ ۚ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا
الزَّكَاةَ وَاقْرَأُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

**20- Hiç şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen gecenin üçte ikisi-
ne yakın kısmını, yarısını veya üçte birini ibadetle geçi-
riyorsun; seninle birlikte bulunan bir topluluk da böy-
le yapıyor. Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah, sizin
onu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık
Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun! Allah şunu da bi-
liyor ki, içinizde hastalar olacak; bir kısmınız Allâh'ın
lütfundan (rızk) aramak için yeryüzünde gezip dolaşa-
cak; diğer bir kısmınız da Allah yolunda savaşa çıkacak.
Onun için Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun, namazı
dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allâh'a gönül hoşluğuyla**

ödünç verin! Kendiniz için önden hayır olarak ne gönderirseniz, Allah katında onu daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. Bir de Allah'tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

20. âyetin Mekke'de veya Medîne'de indiğine dâir rivâyetler vardır. Gece namazının hafifletme nedeni olarak "Allah yolunda savaşılan başka kimse-ler" in zikredilmesi âyetin Medîne'de indiğini gösterir. Çünkü Mekke'de savaş izni yoktu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"O çok merhametli olan Allâh'ın has kulları, yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve câhiller kendilerine laf at-tığı anda, "Selâmetle" deyip geçerler. Onlar gecelerini Rab'lerine sec-de ederek ve kıyamda durarak geçirirler."**⁴¹

"Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz ki bunda, dinleyip anlayan bir toplum için nice ibretler vardır."⁴²

"Geceyi size bir örtü ve uykuyu dinlenme vakti yapan O'dur. O gündüzü de çalışma zamanı yaptı."⁴³ **"Onlar görmediler mi ki, din-lensinler diye geceyi yarattık ve çalışıp kazansınlar diye de gündü-zü aydınlık yaptık! Şüphesiz bunda, îmân edecek bir toplum için el-bette ibretler vardır."**⁴⁴

Ashâb-ı kirâmın ilk kuşağı, Allah Elçisi'nin yolunu izleyerek gecenin bü-yük bir bölümünü ibadetle geçirirdi. **"Geceleri pek az uyurlardı, seher-lerde istiğfâr ederlerdi."**⁴⁵ âyetleri de buna işaret eder. Bu gece ibade-ti, Medîne döneminde de sürdü. Fakat Medîne'de işler çok yoğunlaşmıştı. Devlet işleri, savaşlar ve rızık için çalışma, Allah Elçisi'nin ve sahâbenin çok vaktini alıyordu. Artık eskisi gibi, gecenin çoğunu ibadetle geçirmek güçleş-mişti. Onun için yukarıdaki âyette gece ibadeti hafifletilmiş ve sûrenin ba-şındaki konu ile ilgili olduğu için, Medîne döneminde inen bu âyet, sûrenin sonuna konulmuştur.

41. Furkan, 25/63-64.

42. Yûnus, 10/67.

43. Furkan, 25/47.

44. Neml, 27/86.

45. Zâriyât, 51/17, 18.

Âyetteki gece ibadeti emri, vücup değil, nedb ve teşvik ifâde eder. İbn Atıyye, cumhûra göre âyetin mübahlık bildirdiğini söylerken, Hasan el-Basrî ve İbn Sîrîn'e göre, bir miktar gece ibadeti yapmak farz hükmündedir. Ancak, vitir namazını kılan kimse, bu emri yerine getirmiş olur.⁴⁶

Yukarıdaki âyetten, şartların değişmesiyle hükümlerde de değişiklik olabileceğine işaret vardır. Daha önce gecenin yarısının, bundan biraz daha az veya çoğunun ibadetle geçirilmesi emredilmişken, şartlar ağırlaşınca bu hüküm hafifletilmiş, ne kadar mümkün olursa, geceden o kadar zamanın ibadetle geçirilmesi teşvik edilmiştir. Bu, İslâm'ın, toplumun yapısına göre hükümler getirdiğini gösterir. Uygulanması güç hükümlerde ısrar, güçlük doğurur. Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah size kolaylığı ister, güçlüğü istemez.”**⁴⁷ **“Allah, kişiye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.”**⁴⁸ Ancak burada bir nesih söz konusu değildir. Dileyen, sûrenin başında belirtilen gece sürelerini, dileyen de gücünün yettiği kadarını ibadetle geçirir. Bunu da yapamayan için, Hasan el-Basrî'nin de dediği gibi, vitir namazı, gece ibadeti olarak yeterli bulunur.

Diğer yandan namazda Kur'an okunduğu için, yukarıdaki âyette gece namazının mecâzen “Kur'an okuma” olarak ifâde edildiği ve “kolayınıza geldiği kadar gece namazı kılın” anlamının kastedildiği yorumu da yapılmıştır.

NAMAZDA KIRAAT

Kiraat sözlükte, “okumak” demektir. Bir terim olarak “Kur'an okumak” anlamına gelir. İmamın veya tek başına namaz kılanın, nâfile namazlar ile vitir namazının bütün rekâtlarında bir miktar Kur'ân-ı Kerîm okuması farzdır. Ancak dört veya üç rekâtlı farz namazlarda kıraatin ilk iki rekâtta bulunması vâcib hükmündedir.

Namazda kıraatin farz olan miktârı, Ebû Hanîfe'ye göre, her rekâtta kısada olsa bir âyettir. Böyle bir âyet okununca bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat Ebû Yusuf'a, İmam Muhammed'e ve Ebû Hanîfe'den başka bir rivâyete göre bu miktar kısa üç âyet veya böyle üç âyet miktârı uzun bir âyettir. İhtiyata uygun olan bu görüştür.

Bir harften veya bir kelimeden ibâret olan bir âyetin, meselâ; “Nûn” veya “Müdhâmmetân” âyetlerinin okunması, sağlam görüşe göre yeterli olmaz. Çünkü bu, bir kıraat sayılmaz.

46. Süleyman Ateş, age, X, 133.

47. Bakara, 2/185.

48. Bakara, 2/286.

Kıraatin farz oluşu şu delillere dayanır: Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Kur'an'dan kolayınıza geleni (âyetleri) okuyun.”**⁴⁹ Buradaki emir mutlak olduğundan vücub ifâde eder. Ebû Hüreyre'den rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Kıraatsız namaz yoktur.”**⁵⁰

Yukarıdaki âyet namazda mutlak olarak Kur'an okumayı emretmektedir. Bu yüzden Kur'an adını taşıyan en az okuyuşla kıraat gerçekleşir. Bununla birlikte namaz dışında Kur'an okumak farz değildir. Çünkü yukarıdaki âyet, namazda kıraatle ilgili olarak inmiştir.

Diğer yandan Ebû Hüreyre'den rivâyete göre, Hz. Peygamber'in namaz kılışını izlediği bir sahâbeye, üç kez yeniden namaz kılmasını söylemesi ve sonunda şöyle buyurması dikkat çekicidir: **“Sen namaz kıldığın zaman tekbir getir, sonra Kur'an'dan ezberinde olan kolayına geleni oku, sonra âzâlarını rahatlayacak şekilde rûkû yap, sonra sonda tam olarak doğrul, sonra âzâların rahatlayacak şekilde secde yap, sonra âzâların rahatlayacak şekilde otur, sonra bütün namazlarında bu şekilde yap.”** Hadîsin başka bir rivâyetinde şu ilâve vardır: **“Sen namaz kılacağın zaman güzelce abdest al, sonra kibleye yönel ve tekbir getir.”**⁵¹

Namazda Fâtiha'yı okumak vâciptir. Fâtiha terk edilse namaz tahrîmen mekruh olmakla birlikte sahihtir. Hz. Peygamber'in; **“Fâtiha'sız namaz yoktur.”**⁵² hadîsi, Hanefî müctehitlerince **“Fâtihasız namazın fazîleti yoktur.”** şeklinde anlaşılmıştır. Çünkü bu hadis; **“Mescide komşu olan kimsenin, mescide kılmadıkça, kılacağı namaz câiz olmaz.”**⁵³ hadîsine benzemektedir. Gerçekte İslâm âlimleri bu hadîse dayanarak, mescide komşu olanların yalnız başına kılacakları namazın sahih olmadığını söylememişlerdir. Belki cemaat sevâbindan mahrum kalır ve namazın fazîleti azalır, demişlerdir.

İmama uyan kimsenin Kur'an okuması gerekmez. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, merhamet olunaszın.”**⁵⁴ Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: **“Bu âyetin namazla ilgili olarak indiği konusunda görüş birliği vardır. Âyet namazda dinlemeyi ve susmayı emretmektedir. Dinlemek ise açıktan kıraat yapılan namazlara mahsustur. Susmak hem gizli, hem de açık okunan**

49. Müzzemil, 73/20.

50. Müslim, Salât, 42; Ebû Dâvûd, Salât, 132, 167.

51. Müslim, Salât, 45.

52. Tirmizî, Mevâkît, 69; Dârimî, Salât, 36.

53. Darekutnî'nin Câbir ve Ebû Hüreyre'den naklettiği bu hadis zayıftır. Zühaylî, age, I, 647.

54. A'râf, 7/204.

namazları içine alır. Bu yüzden cemaatle namaz kılanların açık veya gizli okunan bütün namazlarda susmaları vâciptir.”⁵⁵

Yukarıdaki âyetin uygulama şeklini gösteren hadislerde şöyle buyrulur: “İmamın okuyuşu, kendisine uyan cemaatin de okuyuşudur.”⁵⁶ Bu hadiste, kıraatin açık veya gizli yapıldığı namazlar arasında bir ayırım yapılmaz. Aşağıdaki hadis bu konuda daha açıktır:

“İmam kendisine uyulmak için önder edinilmiştir. Öyleyse, imam tek bir getirince siz de getirin, Kur’an okuyunca, siz susun.”⁵⁷ Hz. Peygamber, öğle namazını kıldırırken, kendisine uyan cemaatten birisinin, O’na işittirecek şekilde, “Sebbihi’sme Rabbike’l-a’lâ” sûresini okuması üzerine, namazın sonunda, “Sizin hanginiz kıraatte bulundu veya Kur’an okuyan kimdi?” diye sordu. Bir adam, ben cevabını verince de şöyle buyurdu: Sizden birinizin benim okuyuşuma karıştığını sandım.”⁵⁸ Bu hadis, gizli okunan namazlarda da cemaatin kıraatte bulunmasının câiz olmadığını gösterir. Durum böyle olunca, açıktan okunan namazlarda cemaatin kıraati öncelikle câiz olmaz. Ebû Hüreyre’nin rivâyetinde, bu namazın sesli okunan bir namaz olduğu zikredilir. Hz. Peygamber’in bu müdâhalesinin öğle namazı gibi sessiz okunan bir namaz olduğu kabûl edilirse, müdâhale nin okumaya değil, yanındakine işittirecek kadar sesli okuyuş için olduğunu düşünmek mümkündür. Nitekim İmam Mâlik’in değerlendirmesi böyle dir. Diğer yandan Abdullah bin Ömer ؓ “Sizden biriniz imamın arkasında namaz kıldığı zaman, kendisine imamın okuyuşu yeterli olur. Tek başına namaz kılınca ise kıraatte bulunsun.”⁵⁹ demiştir. İmam Mâlik bu delillere dayanarak, imamın arkasında namaz kılan cemaatin, yalnız gizli okunan namazlarda kıraatte bulunması gerektiğini söylemiştir.

Namazda kıraatin sesli (cehrî) yapılmasının anlamı, başkalarının duya cağı ses tonuyla okumak demektir. Buna açıktan okumak veya yüksek sesle okumak denilmektedir. İmamın veya tek başına namaz kılanların gizli (hafî) okuyuşu ise; kendi duyabileceği bir sesle fısıldar gibi, harfleri yerinden çıkarmak ve niteliklerini uygulamak sûretiyle okumasıdır. Buna göre, gizli okumanın üst sınırı en fazla kendi işiteceği şekilde olmalı, yanında bulunanların huşûunu bozacak veya dikkatini dağıtacak şekilde olmamalıdır.

55. Zühaylî, age, I, 648.

56. İbn Mâce, İkâme, 18.

57. Buhârî, Taksir, 19; Ebû Dâvûd, Salât, 68, 175; Tirmizî, Salât, 150, 157; İbn Mâce, İkâme, 13, 144.

58. Müslim, Salât, 47, 48; Ebû Dâvûd, Salât, 134; Nesâî, İftitah, 28; Mâlik, Muvatta, Salât, 10, H. No: 44.

59. Mâlik, Muvatta, Salât, 10, H. No: 43.

Hanefîler dışındaki üç mezhebe göre, namazda kıraatin en az miktârı Fâtîha sûresinin okunmasıdır. Dayandıkları delil, “Fâtîha’yı okumayanın namazı yoktur”, “Fâtîha’nın okunmadığı bir namaz yeterli değildir.”⁶⁰ anlamındaki hadislerdir. Farzların ilk iki rekâtında Fâtîha’dan sonra Kur’ân’dan bir sûre veya birkaç âyet daha okumak ise sünnettir. Bu üç mezhebe göre kıraat, imam ve tek başına namaz kılan için gerekli olduğu gibi, imama uyan için de gereklidir. Şu var ki imama uyan kişi, sessiz namazda Fâtîha’yı ve ardından eklenecek bir sûreyi, sesli namazlarda sâdece Fâtîha’yı okur; Mâlikî ve Hanbelîler’e göre, sesli namazda bir şey okumayıp sâdece dinler. Ahmed bin Hanbel’e göre tercihen hem dinler, hem de imam ara verdiğinde okur. Şâfiîler’e göre “besmele”, Fâtîha sûresinden bir âyet sayıldığı için, onun da kıraat kapsamında okunması gereklidir.

Bir âyetten başkasını okumaya gücü yetmeyen kimse, bu âyeti Ebû Hanîfe’ye göre bir kere okur. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed’e göre ise bir rekâtta üç kere tekrar eder. Ancak üç âyet okumaya gücü yeten kimse, bir âyeti üç kere tekrar edemez.

Bir kimse, âyetü'l-kürsî gibi uzun bir âyetin bir bölümünü bir rekâtta, diğer bölümünü öbür rekâtta okusa bu yeterli olur. Çünkü bunlar üç kısa âyete denk olmuş bulunur.⁶¹

KUR’AN MEÂLÎ İLE KIRAAT

İslâm’ın ilk yayıldığı beldelerde ana dilin Arapça olması ve Kur’ân’ın da bu dille inmiş olması yüzünden, namazda Arapça’dan başka dille kıraat meselesi, Hz. Peygamber döneminde gündeme gelmemiştir. Ancak Hz. Ömer (ö. 23/643) döneminde Suriye, Irak ve İran beldeleri fethedilince, farklı şiveler ve başka bir dille ibadet problemi gündeme geldi. Çünkü kitleler hâlinde İslâm’a giren bir yöreye, ilk günden itibâren namaz farz olduğu için, hemen ilk namazı kılmada, başta “Fâtîha” olmak üzere Kur’ân’dan bir bölüm okumak (kıraat) gerekiyordu. Ancak Arapça bilmeyen yörelerde, yeni Müslüman olan kimselerin bunu yapabilmesi belli bir zaman sürecini gerektiriyordu. İşte böyle bir zamanda İranlılar, aslen İranlı olup, gençliğinde oradan ayrılarak önce Hristiyan olan, İslâm’ı haber alınca da Müslüman olarak Medîne’ye yerleşen Selman el-Fârisî’ye bir mektup yazdılar. Ünlü Hanefî fakihlerinden Serahsî (ö. 490/1097) bu mektuptan şöyle söz eder: “İranlılar

60. Tirmizî, Mevâkît, 69, 115, 116; İbn Mâce, İkâme, 11.

61. Bk. Kâsânî, age, 1, 110 vd.; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 119 vd.; İbn Kudâme, Muğnî, I, 376-491, 562-568; Şirâzî, Mühezzebe, I, 72; Zühaylî, age, I, 648.

Selman'a bir mektup yazdılar ve Fâtîha'yı Farsça'ya terceme ederek kendilerine göndermesini istediler. Çünkü onlar bunu, dilleri Arapça'ya alışincaya kadar namazlarında okuyorlardı.”⁶²

Ebû Hanîfe'ye göre, Kur'an'ın mucizelik yönü, lafzı gibi anlamında da gerçekleştiği için, Arapça olarak okumaya gücü yeten kimse bile, Kur'an'ın başka dildeki meâli ile namaz kılsa, bununla okuma farzı yerine gelmiş olur, ancak Kur'an'ı asıl dilinde okumadığı için kerahet işlemiş bulunur. Dayandığı delil; İslâm'dan önceki döneme âit sahife ve kutsal kitaplardan birçok nakillerin, Arapça'ya nakledilerek Kur'an'da yer alması ve yukarıda sözünü ettiğimiz Selman 'ın mektubudur.⁶³

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise, Kur'an'ın mucize yönü metin ve anlamda birlikte gerçekleşir. Her ikisine gücü yetenin okuyuşu en güzel olandır. Bunlardan yalnız birisine gücü yeten onunla yetinebilir. Arapça okumayı güzel yapmaya başlayınca artık meâli okuması yeterli olmaz. Bu durum rükû ve secdeye gücü yetmeyenin, imâ ile (işaret yoluyla) namaz kılmasına benzer.

Ancak Hanefî mezhebinde tanınan bu ruhsat, Selman el-Fârisî'ye yazılan mektubun sonundaki “dilleri Arapça'ya alışincaya kadar” ifâdesinden de anlaşılacağı gibi, geçici bir süreyi kapsar. Diğer yandan Ebû Hanîfe'nin “özür olmasa bile, Kur'an meâli ile sürekli kıraat” görüşünden rücû ettiği ve bu konuda Ebû Yusuf'la İmam Muhammed'in görüşüne katıldığı nakledilmiştir.⁶⁴

Abdullah bin Ebî Evfâ şöyle demiştir: Nebî 'e bir adam gelip, “Ben Kur'an'dan hiçbir şeyi ezberimde tutamıyorum, bana yeterli olacak olanı öğret” dedi. Rasûlullah ona şöyle demesini bildirdi: *Sübânallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illâllâhü vallâhü ekber. Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l aliyi'l azîm.”* Bu kişi dedi ki; bunlar Allâh'a âit, kendim için ne isteyebilirim? Nebî şöyle buyurdu: *De ki: Allâhümme'r hamnî ve'r-zuknî ve âfinî ve'hdinî (Allâh'ım! Bana merhamet et, bana rızık ve âfiyet ver, bana doğru yolu göster)."* Adam kalkıp gidince, Allâh'ın elçisi elini göstererek şöyle buyurdu: “Bu kişi elini hayırla doldurdu.”⁶⁵ Hadis dikkatlice incelenince hamd, tesbih, tekbir ve tehlî-

62. Serahsî, Mebsût, 3. baskı, Beyrut, 1398/1978, I, 37.

63. Serahsî, age, I, 37.

64. Bk. Serahsî, age, I, 37; Abdulazîz el-Buhârî, Keşfu'l-esrâr, I, 25.

65. Ebû Dâvûd, Salât, 135; Nesâî, İftitah, 32; Ahmed bin Hanbel, IV, 253.

li içine aldığı ve bütün bunların Kur'ân'ın değişik yerlerindeki âyet parçalarından ibâret olduğu görülür.

Şâfiîler'e göre, hiçbir durumda, Arapça dışındaki bir dille ibadet câiz olmaz. Güzel okuyamayan "ümmî" sayılır ve namazı kıraatsız kılar. Çünkü Farsça dünya kelâmı olup, tercümenin ilk cümlesinde namaz bozulur.⁶⁶

Sonuç olarak şunu belirtelim ki, Arapça bilmeyen bir mü'min, ibadetlerinde yıllarca okuduğu Fâtîha sûresi, duâ vb. lerinin anlamını da, cümle cümle ezberlemeli ve orijinalini okurken, anlam yönünü de izlemeye çalışmalıdır. Bunun namazda gerçek "huşû"ya yardımcı olacağına şüphe yoktur. Namaz dışında okunan sûre, aşr, hatm veya mukâbelelerde ise asıl metni okuma yanında, meâl, tefsir ve açıklamaya öncelik verilmesi gerektiğinde şüphe yoktur. Çünkü Kur'an; okunmak, anlaşılacak ve gereğince amel edilmek üzere indirilmiştir.⁶⁷

KUR'AN OKUMANIN FAZÎLETİ

Kur'ân'ı okuyarak anlamaya çalışmak, bu güzel anlamları, öğüt ve kırsaları insanlara aktarmak büyük ecir kazandırır. Kur'ân'ın anlamını düşünen kimse, bunu tekrar okudukça, kendisine yeni yeni anlamlar açılır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Kur'an okunduğunda, ona kulak verin ve sessiz olun. Umulur ki merhamet olunursunuz!"**⁶⁸

Hadislerde şöyle buyrulur: *"Allâh'ın evlerinden birinde toplanıp, Allâh'ın kitabını okuyanların üzerine sekînet iner, onları ilâhî rahmet kuşatır, melekler onları tavaf eder, Allah onları kendi nezdindeki meleklerle anar."*⁶⁹ *"Kim bir âyeti dikkatle dinlerse, Allah ona on kat ecir verir. Kim Allâh'ın kitabından bir âyet okursa, o kıyâmet günü onun için bir nur/ışık olur."*⁷⁰

NAMAZ, ZEKÂT VE KARZ-I HASEN

Yukarıdaki 20. âyetin son kısmında "namazı kılın, zekâtı verin" ifâde- siyle farzların kastedildiği, karz-ı hasen ve sağlığında iken yapılacak iyilik, hayır ve hasenâtın Allah katında en değerli amel olarak hazır bulunacağı vurgulanmaktadır.

66. Serahsî, age, I, 37.

67. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali.

68. A'râf, 7/204. Ayrıca bk. Nahl, 16/98; İsrâ, 17/45; Ankebût, 29/45; İnşikâk, 84/21.

69. Müslim, Zikr, 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir, 14; Tirmizî, Kırâat, 12; İbni Mâce, Mukaddime, 17.

70. Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, İstanbul, 1992, II, 341.

Kur'ân-ı Kerîm'de farz namazla farz olan zekâtın birlikte zikredildiği 26 kadar âyet vardır.⁷¹

Talha bin Ubeydullah ؓ'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah ﷺ'e bir saçları dağınık birisi geldi. Dedi ki: "Ey Allâh'ın Rasûlü! Allâh'ın bana farz kıldığı namaz nedir?" Bir gün ve gecede beş vakit namaz kılmaktır. Ancak kendi rızanla (tetavvuan) fazla olarak kıalarsan bu müstesnâdır." Adam dedi: "Allâh'ın bana farz kıldığı orucu haber ver!" Hz. Peygamber: "Bir ay Ramazan orucunu tutmaktır. Ancak kendi rızanla (tetavvuan) fazla oruç tutmak istersen bu müstesnâdır." buyurdu. Adam sordu: "Allâh'ın farz kıldığı zekâtı bana haber ver!" Hz. Peygamber ona İslâm'ın şartlarını açıkladı. Sonra o kişi dedi ki: "Sana ikramda bulunan Allâh'a yemin olsun ki, kendi rızanla (tetavvuan) dediklerini yerine getiremem. Fakat Allah'tan farz kıldıklarını hiç eksiksiz yerine getireceğim." Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: "Eğer doğru söylüyorsa kurtuluşa erer veya cennete girer."⁷²

Ümmü Habîbe ؓ'dan rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Kim gün ve gecede beş vakti farz namazın dışında on iki rekât namaz kılsa, Allah ona cennette bir köşk binâ eder. Bunlar müekked sünnetler olup, sabah namazından önce iki, öğle namazından önce dört, sonra iki rekât, akşam namazından sonra iki rekât, yatsı namazından sonra iki rekâttir."⁷³

Kudsî bir hadiste şöyle buyrulur: "Kul nâfile ibadetlerle Bana öyle yaklaşı ki, onun işiten kulağı, gören gözü ve yürüyen ayağı olurum. (Yani bu âzâlarından Benim rızam dışında bir iş ve fiil yapılmaz olur)."⁷⁴

H. Âişe ؓ'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Kureyş câhiliye döneminde Aşûre günü (10 Muharrem'de) oruç tutuyordu. Allâh'ın Rasûlü Ramazan orucu farz kılınıncaya kadar, bu orucun tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınıncaya şöyle buyurdu: Dileyen bu orucu tutsun, dileyen iftar etsin yani oruç tutmasın."⁷⁵

71. Bakara, 2/43, 83, Hûd, 11/, 177, 277; Nisâ, 4/77, 162; Mâide, 5/12, 55; Tevbe, 9/5, 11, 18, 71; Meryem, 19/31, 35; Enbiyâ, 21/73; Hac, 22/41, 78; Nûr, 24/37, 56; Neml, 27/3; Lokmân, 31/4; Ahzâb, 33/33; Fussilet, 41/7; Mücâdele, 58/13; Beyyine, 98/5.

72. Buhârî, Savm, 1, Şehâdât, 26, Hıyel, 3; Müslim, İmân, 8, 9.

73. Ahmed bin Hanbel, VI, 426, 328.

74. Buhârî, Rikâk, 38; Ahmed bin Hanbel, Müsned, VI, 256.

75. Buhârî, Savm, 1.

Abdullah bin Ömer'den de şöyle demiştir: “Nebî ﷺ aşûre günü oruç tutuyor ve bugünü oruçla geçirmeyi ümmetine de emrediyordu. Ramazan orucu farz kılınca bu oruç terk edildi. Abdullah bin Ömer, daha önceden tutmaya devam ettiği nâfile orucuna denk gelmediği zamanlarda bu orucu tutmuyordu.”⁷⁶

Burada sağlığında iken hayır, hasenât, tasadduk ve vakıf gibi amellerin öldükten sonra hüküm doğuracak olan “vasiyet” ten daha fazîletli olduğuna da işaret vardır. Çünkü ilki kendimiz hayatta iken yapılan bir ödeme, bir tasarruf iken, vasiyet bir çeşit, artık mîrasçılara intikal etmesi gereken mîras malından, onların eliyle yapılması istenen bir amel hâlini almış bulunuyor. Bunun da Hz. Peygamber tarafından mûrisin borçları düşüldükten sonra, kendine âit mal varlığının üçte biriyle sınırlandırıldığı bilinmektedir.

Çünkü mîrasçıların paylarını bildiren âyetteki, “..**Yapılan vasiyetin ifâsından ve borçların ödenmesinden sonra** (artan mîras malı taksim edilir)..”⁷⁷ ifâdesi, bir kimsenin ölmeden önce yapacağı vasiyete bir sınır getirmez. Yani mîras bırakan buna dayanarak bütün servetini başkalarına vasiyet edebilirdi.

Sahâbeden Sa'd bin Ebî Vakkas ؓ hastalanmış ve tek kızına fazla mîras kalacak düşüncesiyle malının üçte ikisini veya yarısını başkalarına vasiyet etmek istemişti. Bunu haber alan Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur.

“Malının üçte birini vasiyet edebilirsin. Gerçi üçte bir de çoktur. Çünkü senin, mîrasçıların varlıklı olarak bırakman, insanlara el açacak muhtaç bir durumda bırakmandan daha hayırlıdır.”⁷⁸

Karz-ı Hasen

Karz sözlükte borç, ödünç demektir. Kur'an'da fâizsiz ve menfaatsiz verilen ödünç para için “karz-ı hasen” ifâdesi kullanılır. Bir kimsenin para ya da misli bir malını daha sonra mislini almak üzere bir şahsa vermesine karz veya ikraz denir.

Kur'an-ı Kerim'de altı kadar âyetle ihtiyaç sahiplerine karz-ı hasenle destek verenler, “Allâh'a ödünç verenler” olarak nitelendirilmiş ve kat kat ecir alacakları vurgulanmıştır. İlgili âyetle şöyle buyrulur: “**Kim Allâh'a**

76. Buhârî, Savm, 1.

77. Nisâ, 4/11.

78. Buhârî, Cenâiz, 37, Menâkibu'l-Ensâr, 49, Merdâ, 16; Müslim, Vasiyye, 5; İbn Mâce, Vasâyâ, 5; Mâlik, Muvatta, Vasiyye, 4.

güzel bir ödünç verirse, Allah da ona birçok katlarını verir. Darlık veren de, bolluk veren de Allah'tır. Siz yalnız O'na döneceksiniz.⁷⁹

Hiz. Peygamber de, Mîraç gecesinde cennet kapısında şu yazıyı gördüğünü bildirmiştir: “Sadaka için 10 kat, karz için ise 18 kat ecir vardır. Dedim ki: Ey Cibril! Karz, niçin sadakadan üstündür? Dedi ki: Çünkü dilenci ya da karşılıksız yardım isteyen, çoğu zaman yanında mal varken ister, karz talebinde bulunan ise ihtiyâcı sebebiyle ister.”⁸⁰

Hiz. Ömer döneminde Basra vâlisi olan Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Medîne'ye göndereceği hazine parasını, hâlifenin iki oğluna karz-ı hasen olarak vermiş ve bununla mal alıp, Medîne'de satabileceklerini bildirmiştir. Ancak Medîne'ye geldiklerinde hâlifenin bunu etik bulmaması ve kârın da beytül-male teslim edilmesi gerektiğini söylemesi üzerine, yapılan müzâkere sonunda, böyle bir kredinin kullanımı “mudârebe (emek-sermaye ortaklığı)” olarak değerlendirilmiş ve kâr Ömer'in iki oğlu ile beytülmal arasında yarı yarıya paylaştırılmıştır.⁸¹

⁷⁹. Bakara, 2/245. Diğer âyetler için bk. Mâide, 5/12; Hadîd, 57/11, 18; Tegâbün, 64/17; Müzzemmil, 73/20.

⁸⁰. İbn Mâce, Sadakât, 19.

⁸¹. Bk. Mâlik, Muvatta, Krâz, 1.

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

MÜDDESSİR
SÛRESİ

Müddessir sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 56 âyettir. İlk olarak inen sûrelerdendir. Hz. Peygamber'e ilk olarak dîni, topluma açıklama ve tebliğ görevi bu sûre ile verilmiştir. Adını ilk âyetteki, örtüsüne bürünen anlamına gelen "Müddessir"den almıştır. Sûrede; temizlik, başa kakmadan sakınma, sabır, servet sahibi olan müşrikin ruh hâli, sekar cehenneminin tasviri, buraya düşme nedenleri konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**İNSANLIK ÂLEMİNE İLK BEŞ ÖĞÜT, İNKÂRCILAR,
PEYGAMBER'E SİHİRBAZLIK İTHAMI,
ON DOKUZ MELEK, SEKAR CEHENNEMİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾
وَالرُّجْزَ فَاهْجُزْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ
فِي النَّافُورِ ﴿٨﴾ فَذَلِكَ يَوْمٌ مَّيِّدٌ يَوْمَ عَسِيرٍ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ
﴿١٠﴾ ذُرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾
وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾
كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأَرْهَقُهُ صُعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾
فَقَتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ
عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾
إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا
سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾
وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً
لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا
يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Ey örtüsüne bürünüp sarınan!**
- 2- Kalk ve uyar!**
- 3- Sâdece Rabbini büyük tanı.**
- 4- Elbiseni temiz tut.**
- 5- Azâbı gerektirecek günahlardan uzak dur!**
- 6- Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.**
- 7- Rabbin için sabret.**
- 8- Sûr'a üfürüldüğü zaman;**
- 9- İşte o gün çetin bir gündür.**
- 10- Kâfirler için hiç de kolay değildir.**
- 11-12-13-14- Tek olarak yaratıp, kendisine bol servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için nîmetleri önüne serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak!**
- 15- O daha da nîmetleri artırmamı bekliyor.**
- 16- Hayır! Çünkü o, Bizim âyetlerimize karşı direnip durdu.**
- 17- Ben de onu, sarp bir yokuşa süreceğim!**
- 18- Şüphesiz o düşündü, ölçtü biçti.**
- 19- Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti!**
- 20- Yine kahrolası nasıl ölçüp biçti!**
- 21- Sonra bakındı.**
- 22- Sonra kaşlarını çattı, suratını astı.**
- 23- Sonra da büyüklük taslayarak arkasını döndü.**
- 24-25- Dedi ki: "Bu, olsa olsa öteden beri yapılagelen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değildir."**
- 26- Ben onu Sekar'a (cehenneme) sokacağım.**
- 27- Sen Sekar'ın ne olduğunu bilir misin?**
- 28- O, ne içine atılанда bir şey bırakır, ne de tekrar tekrar yakmaktan vazgeçer.**
- 29- O insan derisini kavurup simsiyah yapar.**
- 30- Cehennemde on dokuz bekçi (muhafız melek) vardır!**
- 31- Biz cehennemin görevlilerini meleklerden seçtik. Onların sayısını da kâfirler için bir imtihan vesilesi yaptık ki, böylece kendilerine kitap verilenler iyice inansın; îmân**

edenlerin îmânı artsın! Ehl-i kitap ile mü'minler de şüpheye düşmesin; kalplerinde hastalık bulunanlar ile kâfirler de, "Allah bu misalle ne anlatmak istedi?" diye sorsunlar. İşte böylece Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola iletir. Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilemez. Bütün bunlar insanlar için ancak bir hatırlatmadır.

1-7. âyetlerde, örtüsüne sarılıp yatan Hz. Muhammed ﷺ'den kalkıp kavmini uyarması istenmekte ve ona tebliğ görevi verilmektedir.

Müzzemmil sûresinin ilk âyetlerinde Allâh'ın Elçisi'ne, geceleyin kalkıp ibadet etmesi emredilmektedir. Bu sûrede ise ibadetle birlikte elbisesini temizlemesinin istenmesi, ibadetten önce abdest almanın ilk aşamasıdır. Müşriklerde de ibadet vardı. Fakat onlar ibadetten önce temizlenmezlerdi.

Ebû Seleme , Câbir bin Abdullah'tan naklen, Nebî 'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Hira dağında idim. Bana seslenildiğini duydum. Sağıma soluma, önüme ve arkama baktım, bir şey göremedim. Üstüme baktım, bir de ne göreyim Hira'da bana gelen melek, gökle yer arasına bir kürsüye oturmuş! Çok korktum, Hatice'ye vardım. "Beni örtünüz, beni örtünüz ve üzerime soğuk su serpiniz!" dedim. Bundan sonra, "Ey örtüsüne bürünüp sarınan! Kalk ve uyar! Sâdece Rabbinî büyük tanı. Elbiseni temiz tut. Azâbı gerektirecek günahlardan uzak dur!"¹ âyetleri nâzil oldu. Ondan sonra bir daha vahyin arkası kesilmedi."²*

Yukarıdaki olayın, vahyin bir süre kesilmesinin ardından yolda yürürken, meleğin seslenmesi şeklinde cereyan ettiği nakledilmiştir.³ Müzzemmil sûresinin inme sebebi de aynıdır. Bu sûreden, ilk 5 âyetin Müzzemmil'den önce indiği rivâyet edilmiştir.⁴

BEŞ ÖĞÜT

İlk yedi âyetle tebliğ edilmesi istenen hususları şu şekilde sıralayabiliriz.

1) Hz. Muhammed'in toplum içine çıkarak, peygamberliğini ilân etmesi ve tebliğ görevine başlaması isteniyor.⁵

1. Müddessir, 74/1-5.

2. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1; Tefsîr, 74/1 Müslim, İmân, 256.

3. Bk. Buhârî, Tefsîr, 74/4.

4. Bk. Müzzemmil, 73/1; Alak, 96/1-5.

5. Müddessir, 74/2.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen, Allah ile birlikte başka bir tanrıya kulluk edip yalvarma, yoksa azâba uğratılanlardan olursun. Sen (önce) en yakınlarını uyar!”**⁶

“Şüphesiz ki ben, Allah tarafından size gönderilmiş uyarıcı ve müjdeleyen bir peygamberim.”⁷

“Biz, seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik; ama insanların çoğu bunu bilmezler.”⁸

“Şüphesiz Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik ki; Allâh’a ve Rasûlüne îmân edesiniz, ona yardım edip saygı gösteresiniz ve sabah akşam O’nu tesbih edesiniz.”⁹

“Ey kitap ehli! Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada, “Bize ne müjde veren ne de uyarıcı biri gelmedi!” dememeniz için, hiçbir peygamberin gönderilmediği uzun bir aradan sonra, size gerçekleri açıklayan bir elçimiz gelmiştir. İşte size bir müjdeci, bir uyarıcı peygamber gelmiştir. Allah her şeye kadirdir.”¹⁰

Hiz. Peygamber Şuarâ sûresindeki, **“Sen (önce) en yakınlarını uyar!”**¹¹ âyeti inince, Kureyş Kabîlesi’ni toplantıya çağırırnış, kimine genel kimine özel olarak hitâb ederek, “insanları tehlikelere karşı uyarmakla görevlendirildiğini” bildirmiştir. Tek tek kabîle ve aile isimlerini zikrederek şöyle demiştir: **“Kendinizi cehennemden kurtarınız! Çünkü sizleri Allâh’ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgili kesmeyeceğim.”**¹²

2) Sâdece Rabbini büyük tanımak ve O’nu anmak gerekir.¹³ İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiçbir çocuk edinmeyen, mülk ve saltanatında ortağı bulunmayan, âciz olmadığı için bir yardımcıya ihtiyaç duymayan Allâh’a hamd olsun!” de ve tekbîr getirerek O’nun yüceliğini ilân et!”**¹⁴ Hiz. Peygamber’in, Abdülmuttalib ailesinin çocukları söz söyleyip anlamaya başlayınca, onlara ilk olarak bu âyeti öğrettiği rivâyet edilmiştir.

6. Şuarâ, 26/213-214.

7. Hûd, 11/2.

8. Sebe’, 34/28.

9. Fetih, 48/8-9. Bk. En’âm, 6/48; İsrâ, 17/105; Furkan, 25/56.

10. Mâide, 5/9.

11. Şuarâ, 26/213.

12. Müslim, İmân, 348, 351. Ayrıca bk. Tebbet, 111/1.

13. Müddessir, 74/3.

14. İsrâ, 17/111.

“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir.”¹⁵ “De ki: ‘Ey mülkün sahibi Allâh’ım! Sen mülkü dilediğine verir ve dilediğinden de onu geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Hayır, yalnız Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kadırsın!’”¹⁶

3) Giysileri temiz tutmak ve azâbı gerektirecek günahlardan uzak durmak gerekir.¹⁷ Âyetteki “elbiseni temizle” emri, İbn Abbâs’a göre; bedenini günahlardan temizle, ma’siyet, zulüm ve kötülük üzerine değil, bunlardan temizlenmiş hâldeki bedenine üzerine elbiselerini giyin, demektir. Nitekim Araplar kötü sıfatlardan uzak, iyi ahlâklı kişilere “tâhiru’s-siyâb (temiz elbisesi)” derlerdi. Ancak müşrikler genel olarak temizliğe özen göstermedikleri için, bu âyetle elbisenin ve bedeninin temiz tutulması anlamı daha açıktır.

Diğer yandan birçok tefsirci bu âyetteki “sevb”in çoğulu olan “siyâb” (giysiler) kelimesini nefis veya kalpten kinâyeye olmak üzere, “giysilerini temiz tut” âyetine; “kendini veya kalbini gûnahtan, haksızlıktan temiz tut, yaptığın uyarıları kabûle engel olacak kirli huylardan sakın, öğütlerinin kabûl edilmesini sağlayacak olan güzel ahlâk ile ahlâklan.” diye mânevî ve ahlâkî temizlik ile tefsîr etmişlerdir. Fakat kinâyeye, gerçek anlamın da kastedilmesine engel olmadığı için, bu şekilde bir tefsir aynı zamanda gerek bedenine gerek elbisenin maddî temizliğinin emredilmiş olmasına aykırı düşmez. Çünkü “tahâret” ve “nezâfet” kelimeleri dilimizde temizlik anlamına gelmekle birlikte tahâret, nezâfetten daha genel olarak maddî ve mânevî temizliği kapsar.¹⁸

Yukarıdaki 5. âyetle geçen “rucz veya ricz” pislik, azap, günah, Allâh’ın gazabına sebep olan şey, kötü şey anlamlarına gelir. Burada uygun olan pislik veya kötü şey anlamıdır. Âyetle Hz. Peygamber’in maddî ve mânevî kirlilerden uzak durması istenmektedir. Rucz kelimesi Süryanice ve diğer semitik dillerde, “rugza” şeklinde olup “öfke ve hışım” anlamına gelir. Bu takdirde, âyetin anlamı; “Allâh’ı hışımlandıracak şeylerden uzaklaş, kötü şeyleri terk et!” şeklinde olur.¹⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri de sever.”²⁰**

15. Bakara, 2/116.

16. Âl-i İmrân, 3/26.

17. Müddessir, 74/4-5.

18. Elmalılı, age, VIII, 417.

19. M. Hamidullah, Aziz Kur'an, Müddessir, 74/5.

20. Bakara, 2/222.

“Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez; şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nîmetini tamamlamak ister.”²¹

“İlk yapıldığı günde, takvâ temeli üzerine kurulan (Kubâ) mes-cidi, elbette senin, içinde namaz kılmana daha uygundur. Orada tertemiz olmayı sevenler vardır. Allah da tertemiz olanları sever.”²²

“Ey ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”²³

4) Yaptığı güzel iş ve amelleri çok görmemek ve başa kakmamak gerekir.²⁴ İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Allâh’a ve âhi-ret gününe inanmadığı hâlde, malını insanlara sırf gösteriş olsun diye harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakarak ve inciterek boşa çıkarmayın! Böyle bir kimsenin durumu, üzerinde toz toprak bulunan kayanın durumuna benzer ki, üzerine bir sağanak yağmur yağdığında, onu, çıplak bir taş hâline getirir. İşte böyle kimseler de kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.”²⁵**

“Onlar İslâm’a girdiler diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: ‘Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz biliniz ki, sizi îmâna erdirmekle, asıl Allah size lütufta bulunmuştur.’ Hiç şüphe yok ki, Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”²⁶

5) Rabbi için sabredip, bu konuda başına gelecek sıkıntılara katlanmak gerekir.²⁷ İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabret, çünkü Allah iyi davranan ve işini iyi yapanların emeğini boşa çıkarmaz.”²⁸**

“Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”²⁹ “O hâlde sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allâh’ın yardımı iledir. Onlar için üzülmek, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”³⁰

“Şimdi sen sabret. Çünkü Allâh’ın vaadi gerçektir. Sakın îmânı sağlam olmayanlar seni gevşekliğe sevk etmesinler!”³¹ “Sen onların

21. Mâide, 5/6.

22. Tevbe, 9/108.

23. Ahzâb, 33/33.

24. Müddessir, 74/6.

25. Bakara, 2/264.

26. Hucurât, 49/17.

27. Müddessir, 74/7.

28. Hûd, 11/115.

29. Yûnus, 10/109.

30. Nahl, 16/127.

31. Rûm, 30/60.

söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Dâvud'u hatırla! Çünkü o tesbih ve zikirle Bize yönelmişti.”³²

“Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyilik yapanların mükâfatını zâyi etmeyiz.”³³ “Ama î mân edip, iyi işler yapanlara gelince; şüphesiz ki Biz güzel iş yapanların ecrini zâyi etmeyiz.”³⁴

فَإِذَا تُقَرِّ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَلِكَ يَوْمٌ يَوْمِ عَسِيرٍ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ
غَيْرِ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

8-9- Sûr'a üfürüldüğü zaman; işte o gün çetin bir gündür.

10- Kâfirler için hiç de kolay değildir.

8-10. âyetlerde, Sûr'a üfürülüp kıyâmet kopma sürecinin pek zor bir gün olacağı ve kâfirler için hiç de kolay olmayacağı vurgulanıyor.

Âyette geçen “nâkûr” kelimesi kıyâmetin kopma sürecinin başladığını bildiren bir borudur. Bu boruya üflenerek herkes Allâh'ın huzûrunda hesap vermek üzere toplanmaya çağılır. İlk üflemede herkes korkudan bayılıp düşer. Yalnız Allâh'ın diledikleri bunun dışındadır. İkinci üflemede herkesin aklı başına gelir, hesabın başladığını anlayıp kalkar ve hesap yerine doğru gider.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sûr'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayıldılar, ancak Allâh'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflenince hemen onlar ayağa kalkıp bakmaktadırlar.”³⁵**

“Sûr'a üfürülür. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkarak Rab'lerine doğru koşmaktadırlar. Onlar: ‘Eyvah başımıza gelenlere! Bizi bu yattığımız yerden kim kaldırdı? Çok merhametli olan Allâh'ın vaat ettiği işte bu imiş! Meğer gönderilen peygamberler doğru söylemişler!’ derler. Sâdece bir tek çılgılık olmuştur. Bir de bakarsın ki onların hepsi Bizim huzûrumuza getirilmişlerdir! O gün hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınızın karşılığını görürsünüz!”³⁶

32. Sâd, 38/17. Bk. Mü'min, 40/55, 77; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; İnsân, 76/24; Müzzemmil, 73/10.

33. Yûsuf, 12/56.

34. Kehf, 18/30.

35. Zümer, 39/68.

36. Yâsîn, 36/51-54.

“İşte o gün, gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır! O gün zâlim kimse ellerini ısırp şöyle diyecek: ‘Keşke, ben de Peygamber’in yanında bir yol tutsaydım! Eyvah bana, keşke falanı dost edinmeseydim!’”³⁷

“Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, ürkek bakışlarla kabirlerinden çıkarlar. Davetçiye doğru koşarlar. Kâfirler: “İşte bu, çok çetin bir gün!” derler.”³⁸

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İsrâfil Sûr'u ağızına koymuş, onu üflemekle emrolunacağı ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim? Sahâbenin bu açıklamadan çok etkilenmesi üzerine Allâh'ın Rasûlü: Hasbünallah ve ni'me'l vekil (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir)” deyinir, tavsiyesinde bulunmuştur.³⁹

Şunu da belirtelim ki, kıyâmet günü ile ilgili olarak yukarıdaki âyetlerde belirtilen güçlük ve sıkıntılar îmân etmeden âhirete giden kâfirlerle ilgili olup, mü'minler için bu gibi sıkıntılar söz konusu değildir. Ebû Saîd el-Hudrî rahme’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah rahme’e, kıyâmet günü uzunluğu elli bin günden daha uzun olan bir günden söz ediliyor. Bu uzunluğun anlamı nedir? diye sorulmuştu. O şöyle buyurdu: “Canımı kudret elinde tutan Allâh'a yemin olsun ki, o günün zahmet ve meşakkatleri mü'min için dünyada iken kıldığı bir farz namazdan daha hafif geçecektir.”⁴⁰

Hadiste sözü edilen elli bin yılla ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah gökten yere kadar her işi çekip çevirir. Sonra bütün işler, sizin hesabınızla bin yıl kadar tutan bir günde O'na yükselir.”⁴¹ “Melekler ve Ruh (Cebrâil) oraya, uzunluğu elli bin yıl süren bir günde yükselip çıkarlar.”⁴²** Bu âyette meleklerin ve Ruh'un, elli bin yıl kadar uzun bir günde Allâh'ın katına çıktığı belirtilir. Ancak rûhun yetenek ve niteliği hakkında insanlara fazla bilgi verilmemiştir. Âyette şöyle buyrulur: **“Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: ‘Ruh Rabbimin işindendir. Ancak size bu konuda az bilgi verilmiştir.’”⁴³**

37. Furkan, 25/26-28.

38. Kamer, 54/7-8.

39. Tirmizî, Kıyâmet, 8, Tefsîr, 39/7.

40. Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 75.

41. Secde, 32/5.

42. Meâric, 70/4.

43. İsrâ, 17/85.

﴿۱۲﴾ ذَرْبِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿۱۱﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿۱۲﴾
وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿۱۳﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿۱۴﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿۱۵﴾

**11-12-13-14- Tek olarak yaratıp, kendisine bol servet ve gö-
zü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için nîmetle-
ri önüne serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak!**

15- O daha da nîmetleri artırmamı bekliyor.

11-15. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın inatçı bir müşriğe bol servet ve yanın-
dan ayrılmayan çocuklar verdiği, her şeyi önüne serdiği hâlde, onun daha
fazlasını istemeye devam ettiği belirtilmektedir.

Âyette sözü edilen kişinin, Hz. Peygamber'e sihirbaz diyen Mekke müş-
riklerinden Velid bin Mugîre olduğu rivâyet edilmiştir. Bu kişi, Mücâhid'e
göre yüz bin dinar altın değerinde (700 kg. altın), Tâif'te çok büyük bir bah-
çe ve arâzîlere sahipti. On oğlu vardı. İnâtçı bir inkârcıydı! O kadar hırslı ve
açgözlü birisi idi ki, "Eğer Muhammed doğru söylüyorsa, cennet benim için
yaratılmış demektir." dediği nakledilir.

Bu kişi, Mekke'de yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, son-
ra Allah ona mal vermiş, evlat vermiş. Mekke ile Tâif arasında hayvanla-
rı, Tâif'te yaz, kış meyvesi eksik olmayan bahçeleri ve çok parası olmuştu.

Toplumu etkilemesi yüzünden, Kureyş önderlerinden birçoğu Kur'ân'a si-
hir ve Hz. Muhammed'e de sihirbaz demişlerdi.⁴⁴ Buna göre Arap toplumun-
da büyü biliniyor ve uygulanıyordu. Nitekim Felak sûresinde, "**Düğümlere
üfleyen büyücü kadınlar**"dan Allâh'a sığınılmasının istenmesi de bunu
gösterir.⁴⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: "**Sen bu sözü (Kur'ân'ı) yalanlaya-
nı Bana bırak. Biz onları ummadıkları yönden yavaş yavaş helâke
yaklaştıracacağız. Ben onlara süre tanıyorum. Doğrusu Benim tuza-
ğım pek çetindir.**"⁴⁶

**"Nîmetler içinde yüzen o yalanlayıcıları Bana bırak ve onlara
biraz süre tanı!"⁴⁷**

44. Bk. Yûnus, 10/2; İsrâ, 17/47.

45. Bk. En'âm, 6/7; Yûnus, 10/2; Hicr, 15/14, 15; İsrâ, 17/47; Beyzâvî, Müddessir, 74/19. âyet tef.;
Süleyman Ateş, age, X, 150, 151.

46. Kalem, 68/44-45.

47. Müzzemmil, 73/11.

“Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezâlandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.”⁴⁸

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِإِيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأَرْهُقُهُ صُعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقَتَلَ كَيْفَ قَدَرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ قَدَرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾

16- Hayır! Çünkü o, Bizim âyetlerimize karşı direnip durdu.

17- Ben de onu, sarp bir yokuşa süreceğim!

18- Şüphesiz o düşündü, ölçtü biçti.

19- Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti!

20- Yine kahrolası nasıl ölçüp biçti!

21- Sonra bakındı.

22- Sonra kaşlarını çattı, suratını astı.

23- Sonra da büyüklük taslayarak arkasını döndü.

24-25- Dedi ki: “Bu, olsa olsa öteden beri yapılagelen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değildir.”

16-25. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın o inatçı Velid bin Muğîre'yi âyetlere karşı direnip durduğu için sarp bir yokuşa süreceği, bu kişinin düşünüp, ölçüp biçerek, etrafına bakınarak, kaşını çatarak, suratını asarak, kibirlenip arkasını dönerek, Kur'an'ın beşer sözü bir sihir, Hz. Muhammed'in de bir sihirbaz olduğunu söylediği belirtilir.

Tefsirlerde verilen bilgiye göre, Mekke müşriklerinden Velid b. Muğîre Hz. Peygamber'in yanına gelmiş, Kur'an dinlemiş ve etkilenmişti. Kalkıp kavmi olan Mahzumoğulları'na varmış; “Vallâhi, Muhammed'den az önce bir söz dinledim; ne insan sözü, ne de cin sözü. Onun bir tatlılığı, bir hoşluğu var. Üstü meyveli, altı bolluk, zemini bol sulu. Bu durumda o kesinlikle üste çıkar, onun üstüne çıkılmaz.” demiş; buna karşı Kureyş: “Velid saptı. Vallâhi, bütün Kureyş sapacaktır.” demişler, bunu işiten Ebû Cehil,

“Ben onun hakkından gelirim.” deyip üzüntülü bir şekilde yanına varmış; “Ey amca demiş, kavmin sana vermek için bir mal topluyor. Çünkü sen Muhammed’den bir şey elde etmek için onun yanına gidiyormuşsun.” Velid: “Kureyş bilir ki, ben onların malca en zenginleriyim.” diye cevap vermiş. Ebû Cehil demiş ki: “O hâlde onun hakkında bir söz söyle de kavmin işitsin, senin onu sevmediğini, inkâr ettiğini anlasınlar.” Velid: “Ne diyeyim, içinizde şiiri, mısraları kafiyeli kısa vezinli nazmı, kasîdeyi ve cin şiirlerini benden iyi bileniniz yoktur. Onun söylediği bunların hiçbirine benzemiyor.” demiş. Ebû Cehil, “Yok herhalde bir şey söylemelisin.” deyince, Velid kalkmış kavminin toplandıkları yere varmış, “Siz, demiş, Muhammed mecnun, diyorsunuz. Hiç kimseyi boğarken gördünüz mü? Kâhin diyorsunuz. Hiç kâhinlik yaparken gördünüz mü? Şâir diyorsunuz. Hiç şiir ile uğraşırken, şiir söylerken gördünüz mü? Yalancı diyorsunuz. Hiç yalanını yakaladınız mı? Bunlara cevap olarak, “Hayır, ama peki o nedir?” demişler; “Durun düşünüyüm” demiş düşünmüş, düşünmüş, sonra âyette bildirilen şu sözleri söylemiş: *إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ* “Bu Kur’an, öğretilегelen bir sihirdir; bu sâdece bir insan sözüdür.” Onun bu sözleri Kureyşlilerin hoşuna gitmiş, topluluklarında bir alkıştıır kopmuş ve onun sözlerini alkışlayarak dağılmışlar.⁴⁹

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ama tarafımızdan kendilerine o gerçek (Peygamber) gelince dediler ki: ‘Mûsâ’ya verilenin bir benzeri ona da verilmeli değil miydi?’ Peki daha önce Mûsâ’ya verileni de inkâr etmediler mi? Nitekim, ‘Bu ikisi (Tevrat ve Kur’an), birbirini destekleyen iki sihirdir. Biz hepsini inkâr ediyoruz.’ demediler mi?”**⁵⁰

سَٰضِلِيهِ سَقَرٌ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾
لَوْ آخَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾

26- Ben onu Sekar’a (cehenneme) sokacağım.

27- Sen Sekar’ın ne olduğunu bilir misin?

28- O, ne içine atılанда bir şey bırakır, ne de tekrar tekrar yakmaktan vazgeçer.

29- O insan derisini kavurup simsiyah yapar.

26-29. âyetlerde, Allah Teâlâ’nın Velid bin Mugîre ve benzeri inatçı kâfirleri Sekar cehennemine sokacağı belirtiliyor. “Sekar”, cehennemin bir

49. Alûsî, Rûhu'l-Meâni, XV, 154.

50. Kasas, 28/48.

adı olup, derileri kavurup kapkara hâle getiren demektir. Bu 26. âyet, 17. âyetten bedeldir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün kâfirler tam bir şaşkınlık ve çılgınlık içindedir. Yüzüstü ateşe sürüklenecekleri gün onlara: ‘Tadın bakalım şimdi Sekar cehenneminin dokunuşunu!’ (denilecek).”**⁵¹

“Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının!”⁵²

“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh’a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”⁵³

“Şüphesiz siz de, Allâh’ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz cehennem yakıtısınız. Hepiniz oraya gireceksiniz.”⁵⁴

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَّادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَزْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا ۖ كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

30- Cehennemde on dokuz bekçi (muhafız melek) vardır!

31- Biz cehennemin görevlilerini meleklerden seçtik. Onların sayısını da kâfirler için bir imtihan vesilesi yaptık ki, böylece kendilerine kitap verilenler iyice inansın; îmân edenlerin îmânı artsın! Ehl-i kitap ile mü'minler de şüpheyeye düşmesin; kalplerinde hastalık bulunanlar ile kâfirler de, “Allah bu misalle ne anlatmak istedi?” diye sorsunlar.

51. Kamer, 54/47-48.

52. Bakara, 2/24.

53. Tahrîm, 66/6.

54. Enbiyâ, 21/98.

İşte böylece Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola iletir. Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilemez. Bütün bunlar insanlar için ancak bir hatırlatmadır.

30-31. âyetlerde, cehennem on dokuz bekçisinin olduğu, cehennem görevlilerinin meleklerden seçildiği, onların sayısının inkâr edenler için bir imtihan vesilesi yapıldığı, böylece ehl-i kitabın bu konuda bilgilenmesi, mü'minlerin îmânının artması, kalplerinde hastalık bulunan kâfirlerin ise, bunun hikmetini anlamayarak, "Allah bu örnekle neyi anlatmak istedi?" diyerek şüphelerinin artması sonucunu doğuracağı, bununla Allâh'ın dilediği kimseleri sapıtacağı, dilediğine de doğru yolu göstereceği belirtilir.

Müfessirler 30. âyetteki "on dokuz" sayısını; cehennemde görevlendirilmiş on dokuz melek, meleklerden on dokuz grup, on dokuz saf, her birinin emrinde bir grup meleğin bulunduğu on dokuz yönetici melek şekillerinde açıklamışlardır.⁵⁵ Nitekim Tahrîm sûresi 6. âyetle buna şöyle işaret edilir: **"Onun başında, hiçbir emrinde Allâh'a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır."**

"On dokuz" sayısı üzerinde, insanoğlunun rûhî ve ahlâkî güçlerinin analizini yapıp sınıflandırarak, bu sayının sır ve hikmetini açıklamaya çalışanlar olmuştur. Fahrüddin Râzî, insanın dünya hayatında günah işleyip cehenneme girmesine sebep olan beden ve zihin güçlerini on dokuz olarak tespit etmiş; cehennemde gözetim görevi yapan zebânilerin sayısı ile bu güçler arasında bir ilginin bulunabileceğini belirtmiştir.⁵⁶

Bu konuda İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: "19, sembolik değerleri nede niyle çok tanınan iki rakamın (7+12) toplamından oluşur. Dolayısıyla, bu iki topluluk, gökteki cinlerle ve dünyadaki insanlarla ilgilidir." Ancak bir sonraki âyetten anlaşıldığına göre, bunlar 19 cehennem görevlisinden ibârettir. Niçin on dokuz oluşu ise bir sınama içindir. Ayrıca önceki kutsal kitaplarda da sayı böyledir. Yorumunu ve anlamını Allah bilir, demek daha uygundur.

Bu âyet inince, Ebû Cehil 19 bekçiyi insan gibi hayal ederek, Kureys gençlerine, "Siz demir pehlivanlarsınız, sizin her on tanenizin, onlardan birini yakalamaya gücü yetmez mi?" deyince, Ebû'l-Esed bin Üseyd'in; "Ben, 17'sinin hakkından gelirim" demesi üzerine, **"Biz ateşin bekçilerini hep melekler kıldık..."**⁵⁷ âyeti inmiştir.⁵⁸

55. Zemahşerî, age, IV, 184; Şevkânî, age, V, 378.

56. Râzî, age, XXX, 203.

57. Müddessir, 74/31.

58. krş. Tahrîm, 66/6; Tirmizî, Tefsîr, 74/3.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey î mân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh’a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”**⁵⁹ **“Melekler onun (göğün) çevresindedirler. Rabbinin Arş’ını o gün, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir.”**⁶⁰

“Sana Kitabı indiren O’dur. Onun bâzı âyetleri muhkem olup, onlar Kitabın aslıdır. Diğerleri de müteşâbih (birbirine benzeyip, çeşitli anlamlara gelebilen)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar, sırf fitne çıkarmak ve kendilerine göre yorum (te’vil) yapmak için, ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Oysa onların yorumunu (te’vilini) Allah’tan başkası bilmez. İlimde derinleşmiş olan kimseler, ‘Biz ona î mân ettik, hepsi Rabbimiz katındandır!’ derler. Üstün akıllılardan başkası düşünüp öğüt almaz!”⁶¹

“Bir sûre indirildiği zaman, münâfıklardan bâzısı: ‘Bu sûre hanğinin î mânını artırdı?’ der. Ama her inen sûre mü’minlerin î mânını arttırır ve onlar buna sevinirler. Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, bu sûre onların da küfürlerine küfür katar ve onlar kâfir olarak ölüp giderler.”⁶²

“Şüphesiz Allah, bir sivrisineği hatta onun da ötesinde bir şeyi örnek vermekten çekinmez. İman edenler, bunun Rab’lerinden gelen gerçek bir benzetme olduğunu bilirler. İnkâr edenler ise: ‘Allah böyle bir örnekle ne demek istedi?’ derler. Allah bu tür örneklerle birçoklarını şaşırtır. Birçoklarını da doğru yola iletir. Allah bununla ancak fâsıkları şaşırtır.”⁶³

Ebû Zer رضي الله عنه’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve işitmediklerinizi işitiyorum. Gökyüzü gıcırdayıp inlemektedir ve bunda haklıdır da. Çünkü orada yüzünü Allâh’a secde için koymuş meleğin bulunmadığı dört parmak kadar yer bile yoktur. Allâh’a yemin ederim ki, eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.”** Bu konuda Hz. Âişe, İbn Abbas, Enes ve Ebû Hüreyre’den de hadis rivâyet edilmiştir.⁶⁴ Bununla evrende meleklerin çokluğu ve Allah Teâlâ’nın azameti anlatılmak istenmiştir.

59. Tahrîm, 66/6.

60. Hâkka, 69/17.

61. Âl-i İmrân, 3/7.

62. Tevbe, 9/124-125.

63. Bakara, 2/26.

64. Tirmizî, Zühd, 9; İbn Mâce, Zühd, 19.

﴿ BÂB 2 ﴾

**YEMİNLE CEHENNEMİN ŞİDDETİNE DİKKAT ÇEKMEK,
SAĞDA OLANLAR, SEKAR CEHENNEMİNE GÖTÜREN
DAVRANIŞLAR, YARDIMSIZ KALMA, ÖĞÜT ALMA
VE ALLÂH'IN DİLEMESİ, BAĞIŞLANMA**

كَلَّا وَالْقَمَرَ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾
 إِنَّهَا لَأَخَذَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ
 يَتَّقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ
 الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾
 مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾
 وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَحْوُضُ مَعَ الْحَاظِضِينَ ﴿٤٥﴾
 وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّى آتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ
 شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُغْرِضِينَ ﴿٤٩﴾
 كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ
 امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةٌ ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ
 الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ﴿٥٥﴾
 وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۖ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

32- Hayır, hayır! Yemin olsun Ay'a.

33- Dönüp gittiğinde geceye.

34- Ve ağardığında sabaha.

35- O cehennem belâların en büyüklerindendir.

36- İnsanlar için bir uyarıdır.

37- Hem (hayır ve tâatta) ileri gitmek isteyenlerinize, hem geri kalacak olanlarınıza.

38- Herkes kendi kazancına bağlıdır.

39- Yalnız (amel defteri sağından verilecek olan) sağdakiler bunun dışındadır.

40-41- Onlar cennetlerde, birbirlerine günahkârların hâlini sorarlar.

42- Sizi Sekar cehennemine sokan nedir?

43- Onlar cevap verirler: “Biz namaz kılanlardan değildik.”

44- “Yoksulu doyurmazdık.”

45- “Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik.”

46- “Hesap gününü de yalan sayardık.”

47- “Sonunda bize ölüm gelip çattı.”

48- Artık şefaât edenlerin şefaati onlara fayda vermez.

49- Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?

50-51- Sanki onlar ürkmüş, aslandan kaçan yaban eşekleri gibi.

52- Bu öğütle yetinmiyorlar, istiyorlar ki, her birine okunmaya hazır açık sayfalar verilsin.

53- Hayır! Aslında onlar âhiretten korkmuyorlar!

54- Hayır! Bu Kur'an ancak bir hatırlatma, bir öğüttür.

55- Dileyen ondan düşünüp öğüt alır.

56- Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lâıyk olan da, mağfiret sahibi olan da O'dur!

32-38. âyetlerde, Ay'a, geceye ve sabaha yemin edilerek, cehennemden dehşetine dikkat çekiliyor ve bunun insanlar için bir uyarı olduğu, herkesin kendi kazancıyla bağlı bulunduğu vurgulanıyor.

Yukarıdaki 37. âyet, “îmân edip iyi işler yaparak Allâh'a yaklaşmak isteyen veya îman ve amelden geri kalarak ilâhî uyarılara aldırmayan kimse-ler” olarak açıklanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz. Hiç şüphesiz**

senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır. Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilendir.”⁶⁵

“De ki: Bu gerçek Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!” Şüphesiz Biz zâlimlere, alevleri kendilerini çepecevre kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş mâden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir! O, ne kötü bir içecek ve cehennem de ne kötü bir konaklama yeridir! Ama î mân edip, iyi işler yapanlara gelince; şüphesiz ki Biz güzel iş yapanların ecrini zâyi etmeyiz.”⁶⁶

“İman edenleri ve onların nesillerinden î mân ederek kendilerine tâbi olanları birbirine kavuştururuz ve kimsenin çalışmasından da bir şey eksiltmeyiz. Herkes kendi kazancına bağlıdır.”⁶⁷

39-42. âyetlere göre, amel defteri sağından verilen bahtiyar mü'minlerin cennetlerde, Sekar cehennemindeki kimselere, buraya düşme sebeplerini soracakları belirtiliyor.

Araplar sağ tarafı uğurlu, sol tarafı uğursuz sayarlardı. İniş sırasına göre ilk defa burada geçen “ashâbü'l-yemîn” ifâdesi mecazî bir anlam taşır. Kur'an terminolojisinde, iyi insanların amel defterlerinin sağ taraflarından, kötülerin de sol taraflarından veya arkalarından verileceği bildirilir. Kitabı sağ tarafından verilenler uğurlu, cennetlik mü'minlerdir. Sol tarafından verilenler ise uğursuz, cehennemlik, inançsız kimselerdir.⁶⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bedbaht kimselerdir o soldakiler! İman ve amelde öne geçenler ise hepsinden ileridedirler.”⁶⁹**

“Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bedbaht kimselerdir o soldakiler! İman ve amelde öne geçenler ise hepsinden ileridedirler. İşte bunlar, Allâh'a yaklaştırılanlar. Nîmet cennetlerinde olanlardır. Bunların birçoğu önceki ümmetlerden. Birazı da sonrakilerdendir. Mücevherlerle süslenmiş tahtların üzerindedirler. Karşılıklı olarak oturup yaslanırlar.”⁷⁰

65. Hicr, 15/24-25.

66. Kehf, 18/29-30.

67. Tûr, 52/21.

68. Bk. Vâkıa, 56/16; Hâkka, 69/19-34; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 158.

69. Vâkıa, 56/9-10.

70. Vâkıa, 56/8-16.

“O gün siz (hesap için) Allâh’a arz olunursunuz. Artık size âit hiçbir sır gizli kalmaz. Kitabı sağ tarafından verilen der ki: ‘Alın, okuyun kitabımı! Doğrusu ben hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum.’ Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette hoşnut kalacağı bir hayat içindedir. ‘Geçmiş günlerde işlediğiniz iyi amellere karşılık şimdi âfiyetle yiyeceksiniz ve için!’ Kitabı sol tarafından verilene gelince, o der ki: Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı! Malım bana hiçbir yarar sağlamadı. Saltanatım da benden yok olup gitti! (Zebânîlere denir ki): “Tutun, bağlayın onu! Sonra da alevli ateşe atın onu! Yetmiş arşın zincire vurun, cehenneme sokun onu! Çünkü o, ulu Allâh’a îmân etmezdi. Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı!”⁷¹

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ ﴿٤٤﴾
وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾

43- Onlar cevap verirler: “Biz namaz kılanlardan değildik.”

44- “Yoksulu doyurmazdık.”

45- “Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik.”

46- “Hesap gününü de yalan sayardık.”

SEKAR CEHENNEMİ'NE GİRME SEBEPLERİ

43-46. âyetlerde, Sekar cehenneminde olanların, buraya girme sebepleri şöyle sıralanıyor. a) Namaz kılmamak, b) Yoksulu doyurmamak, c) Bâtıla dalıp gidenlerle birlikte bâtıla dalmak, d) Hesap gününü yalanlamak. Aşağıda bunları açıklayacağız:

a) Namaz kılmamak. Namazın ergen, akıllı, hayız ve nifastan temizlenmiş her Müslümana farz olduğu konusunda görüş birliği vardır. Namaz ve oruç gibi bedenî ibadetlerde vekâlet ve niyâbet geçerli değildir. Yani bir kimse bir başkası yerine namaz kılamaz, oruç tutamaz. Namazın farz olduğunu inkâr eden dinden çıkar. Çünkü namaz kesin âyet, hadis ve icmâ delilleriyle sâbittir. Tembellik veya umursamazlık sebebiyle namazı terk eden âsî, günahkâr ve fâsık olur.

Namazı kılmamak dünya ve âhirette azâba sebep olur. Âhiretteki azapla ilgili olarak Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Sağ tarafın insanları (amel defteri sağından verilenler) cennet bahçeleri içindedir, suçlulara sorarlar: Sizi ‘Sekar’ cehennemine sürükleyen nedir? Suçlular cevap verirler: ‘Biz namaz kılanlardan değildik ve yoksulları doyurmazdık.’”**⁷² **“Onlardan sonra öyle bir nesil geldi ki, namazı bıraktılar, hevâ ve heveslerine uydular. Onlar bu taşkınlıklarının cezâsını yakında göreceklerdir. Fakat tevbe edip, îmân eden ve sâlih amel işleyen bunun dışındadır. Bunlar ise, cennete girerler ve hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.”**⁷³ **“Vay o namaz kılanların hâline ki, onlar kıldıkları namazdan habersizdirler.”**⁷⁴

Hız. Peygamber de şöyle buyurmuştur: **“Bilerek namazı terk eden kimseyden Allah ve Rasûlü’nün zimmeti kalkar.”**⁷⁵ **“Kim ikinci namazını terk ederse, ameli boşa gitmiş olur.”**⁷⁶ **“Kim, önemsemeyerek üç cuma namazını terk ederse, Allah Teâlâ onun kalbine mühür vurur.”**⁷⁷

Hanefiler’e göre, tembellik yüzünden namazını terk eden kimse, namazı inkâr etmediği sürece dinden çıkmaz, ancak günahkâr, fâsık olur. Kendisi bu konuda uyarılarak tevbeye çağrılır, kötü örnek olmaması için toplumdan tecrîd edilir ve tedib edilir. Ramazan orucunu terk eden kimse de bunun gibidir.⁷⁸ Hanefiler dışındaki mezhep imamlarına göre ise, özürsüz namazını terk eden kimse, irtidâd edenin durumu gibi İslâm toplumuna karşı gelmiş sayılır ve tevbe etmezse en ağır şekilde cezâlandırılır.⁷⁹ Ancak burada verilecek cezânın namazı terk etme cezâsından öte toplumun güvenliğini korumaya yönelik olduğunu düşünmek gerekir. Çünkü namazın insanı her türlü hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyacağı bildirilmiştir. (bk. Ankebût, 29/45)

Namazını unutmak, uyuyup kalmak veya tembellik yüzünden zamanında kılamayan bunu kazâ eder. Hadîs-i şerifte; **“Kim uyuyarak veya unutmak**

72. Müddessir, 74/40-43.

73. Meryem, 19/59-60.

74. Mâûn, 107/4, 5.

75. Ahmed bin Hanbel, V, 238, VI, 461.

76. Buhârî, Mevâkît, 15, 34; Nesâî, Salât, 15.

77. Nesâî, Cumua, 2; Tirmizî, Cumua, 7; İbn Mâce, İkâme, 93.

78. İbn Âbidîn, Reddül-Muhtar, Mısır, t.y, I, 326; Şürûnbülâî, Meraki'l-Felâh, Mısır, 1315, s. 60; Zühaylî, el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuh, Dimâşk, 1985, I, 503.

79. İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, Mısır, t.y, I, 87; Şirâzî, Mühezzeb, Halebi tab'ı, I, 51; İbn Kudâme, Muğnî, 3. baskı Kahire, t.y, II, 442-447; Zühaylî, age, I, 503, 504; Krş. Tevbe, 9/5; Buhârî, Diyât, 6; Müslim, Kasâme, 25, 26.

Sûretiyle namazını kılmamış olursa, hatırladığında hemen kılsın.”⁸⁰ buyrulur. Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre; uyumak veya unutmak gibi bir özür sebebiyle namazını vaktinde kılamayanın kazâ etmesi gerekince, özürsüz olarak, tembellik yüzünden kılmayana öncelikle kazâ gerekir. Namazı vaktinde kılamadığından dolayı da Allâh’a ayrıca tevbe ve istiğfâr etmesi gereklidir. Cenâb-ı Hak, kendisine ortak koşmanın dışındaki günahları dilerse affedebilir. Namazı da içine alabilen bu affın kapsamıyla ilgili çeşitli naslar vardır.

Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulur: **“Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında, dilediği kimseyi bağışlar.”**⁸¹

Ubâde bin Sâmit ؓ’in naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: *“Kullarına farz kıldığı beş vakit namazı, küçümsemeden hakkını vererek, eksiksiz olarak kılan kimseyi, Allah Teâlâ cennetine sokmaya söz vermiştir. Fakat bu namazları yerine getirmeyenler için böyle bir sözü yoktur. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar.”*⁸²

Ebû Hüreyre ؓ’in naklettiği bir hadiste de şöyle buyrulur: *“Kıyâmet gününde kulun ilk hesâba çekileceği şey, farz namazdır. Eğer bu namazı tam olarak yerine getirmişse ne güzel. Aksi hâlde şöyle denilir: “Bakın bakalım, bunun nâfile namazı var mıdır? Eğer nâfile namazları varsa, farzların eksigi bu nâfilelerle tamamlanır. Sonra diğer farzlar için de aynı şeyler yapılır.”*⁸³

Bu duruma göre, farz namazların eksigini sünnet ve diğer nâfile namazlar tamamlamaktadır. Bu yüzden farz, vâcip veya sünnet ayırımı yapmaksızın ibadetlerin yerine getirilmesi mü’minin gâyesi olmalıdır. Çünkü bu dünyevî huzur ve mânevî mutluluk kaynağı olması yanında, âhiret yolculuğu için de en büyük azıktır.

b) Yoksulu doyurmamak. İslâm’ın beş şartından birisi zekâtıdır. Zekât İslâm toplumundaki fakirlik problemini kökten çözebilecek güçte bir yardımlaşma kurumudur. Hz. Peygamber ve Dört hâlife döneminde Devlet eliyle uygulanarak, âmilûn denilen zekât memurları aracılığı ile toplanıp depolanır ve yıl boyunca fakir ve muhtaçlara dağıtılırdı. Yoksulluğu sebebiyle baş vurup da geri çevrilme söz konusu olmazdı. Medîne dışında zekât hayvanlar

80. Ebû Dâvûd, Salât, 11; İbn Mâce, Salât, 10, Nesâî, Mevâkît, 53.

81. Nisâ, 4/48.

82. Ebû Dâvûd, Vitr, 2; Nesâî, Salât, 6; Dârimî, Salât, 208; Mâlik, Muvatta, Salâtü’l-leyl, 14.

83. Tirmizî, Salât, 188; Ebû Dâvûd, Salât, 145; Nesâî, Salât, 9; Tahrîm, 2; İbn Mâce, İkâme, 202.

için hayvan çiftlikleri oluşmuş, yıl boyunca yoksulların et, süt, yün ve gerektiğinde canlı hayvan ihtiyaçları buradan karşılanıyordu.

İşte yukarıdaki âyetle, yoksulları gözetmemek zekâtı vermeme yanında, çok muhtaç olanları gördüğü hâlde aldırmandan geçip gidenlerin hâli tasvir ediliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer ürününüzü toplayacaksanız, erkenden tarlanızın başına gidin!” Hemen gittiler, aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı. ‘Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin!’ diyorlardı. Sanki yoksula engel olup, amaçlarına ulaşmak ellerindeymiş gibi erkenden bahçeye gittiler. Ama bahçenin küle dönmüş hâlini görünce: “Herhalde biz yanlış geldik! Yok yanlış geldik; biz üründen yoksun bırakılmışız!” (dediler).”⁸⁴**

“Sarp yokuş nedir, sen bilir misin? O, köle azat etmek. Yahut açlık gününde yemek yedirmektir. Yakınlığı olan bir yetime. Yahut yerde sürünen bir yoksula. Sonra îmân edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktadır. İşte bunlar defteri sağdan verilecek olanlardır. Âyetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar defteri soldan verilecek olanlardır. Cezâları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!”⁸⁵

c) Bâtıla dalanlarla birlikte bâtıla dalmak. İnsanlığın veryüzüne çıktığı günden itibaren hak ve bâtil çatışması sürüp gelmiştir. Hak gerçek ve doğru olanı, bâtil ise gerçekliği olmayan yanlış yolu ifade eder. Allah Teâlâ'nın peygamberleri aracılığı ile bildirdiği dinlere hak dinler denilirken, insanların uydurduğu birtakım tanrılara tapmak esasına dayanan dinlere de bâtil dinler denilmiştir. İşte Sekar cehennemine düşme sebeplerinden birisi de böyle bir bâtil inancın ve yaşantının içinde ömrünü geçirmektir.

Bâtıl kelimesi Arapça olup (batale) fiil kökündendir. Sözlükte; “boşa gitmek, hükümsüz ve geçersiz olmak, yok olmak” gibi anlamlara gelir.⁸⁶

Bâtıl; hakkın zıddı olup, sâbit ve doğru olmayan demektir. Bir terim olarak ise, aslen ve vasfen sahih olmayan, hükümsüz olan, başka bir deyişle rükünleri ve şartlarını tam olarak veya kısmen bulundurmaman herhangi

84. Kalem, 68/23-27.

85. Beled, 90/12-20.

86. Bk. Râğib el-İsfahani, el-Müfredât, İst. 1986, Kahraman yay., sh. 66; Seyyid Şerif Cürcânî, Ta'rifât, İst. ty, Kaynak Yay., sh. 42.

bir ibadet veya muâmeledir. Böyle bir tasarruf yok hükmündedir ve üzeri-
ne bir hüküm terettüp etmez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Hak geldi, bâtil yok oldu. Zaten bâtil yok olmaya mahkûmdur.’ Biz Kur’an’dan, mü’minlere şifâ ve rahmet olacak, zâlimlerin de ziyânını artıracak şeyler indiriyoruz.”**⁸⁷

“Sen, ‘O kitabı Allah indirmiştir.’ de, sonra da onları kendi hâllerine bırak, daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!”⁸⁸

“Aksine Biz hakkı, bâtilin üzerine öyle atarız ki, onun işini bitirir, bir de bakarsın ki bâtil yok olup gitmiştir. Allâh’a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!”⁸⁹

“Ey kitap ehli! Niçin hakkı bâtila karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz? Ehl-i kitaptan bir kısmı kendi aralarında şöyle dedi: ‘Mü’minlere indirilene sabahleyin inanıp; akşamleyin inkâr edin. Bu durum belki onların dinlerinden dönmelerine sebep olur!’”⁹⁰

“(Ey kitap ehli!) Kendiniz bilip dururken hakkı bâtila karıştırıp, gerçeği gizlemeyin.”⁹¹

Başka bir âyette hak ve bâtil, nur ve zulumât sözcükleriyle anlatılır: **“Allah, î mân edenlerin dostudur; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ise taguttur, onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalırlar.”**⁹² Fahrüddîn Râzî; bütün müfessirlerin âyetteki “nûr ile zulümât kelimelerinden kastın, îman ve küfür olduğunda ittifak etmişlerdir.” der.⁹³ İbn-i Kesir de şöyle der: “Allah Teâlâ bu âyette nûru tekil, zulümâtı ise çoğul olarak zikretmiştir. Şüphesiz ki hak (nur) tektir. Küfrün çeşitleri ise çoktur ve hepsi de bâtildir.”⁹⁴

d) Âhiret gününü yalanlamak. Âhiret inancı bütün semâvî dinlerin bildirdiği ortak inançtır. İlk kez yaratıp yaşatanın, ikinci kez diriltmesinin güç

87. İsrâ, 17/81-82.

88. En’âm, 6/91.

89. Enbiyâ, 21/18.

90. Âl-i İmrân, 3/71-72.

91. Bakara, 2/42.

92. Bakara, 2/257.

93. Bk. Mefatihü’l Gayb, İst. 1308, II, 231.

94. İbn-i Kesir, age, I, 312.

olmayacağı açıktır. Kıyâmetin kopması ve yeniden dirilme Kur'ân'ın pek çok yerinde vurgulanır.⁹⁵

Âhiret inancı, îmân esaslarından olup, genellikle Kur'ân-ı Kerîm'de Allâh'a îmanla yan yana zikredilmiştir. Âhiret inancı olmayan kimse dînin sınırları dışına çıkar. Bu şekilde inanç bozukluğu olan kimselerle ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Kim Allâh'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse o tam olarak sapmıştır.”**⁹⁶

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde dünya hayatının geçici, âhiretin ise kalıcı olduğuna, insanların bu geçici hayatın zevk ve aldatmacalarına kapılmaması gerektiğine vurgu yapılır. Bununla birlikte âhiret, dünya hayatında kazanılacağı için, dünyanın da ihmâl edilmemesi gerektiğine dikkat çekilir. Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Âhiret ise gerçekten kalınacak bir yurttur.”**⁹⁷ **“Âhiret hayatı daha hayırlı ve daha sürekli olduğu hâlde, siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz.”**⁹⁸ **“Allâh'ın sana verdiğinden âhiret yurdunu iste, fakat dünyadan da nasibini unutma.”**⁹⁹

Kur'an'da öldükten sonra dirilmeye dâir pek çok âyet vardır. **“Yaratılışı başlatan, sonra da, onu yenileyen O'dur. Bu, O'nun için çok kolaydır.”**¹⁰⁰ **“De ki: Onları ilk defa Yaratın diriltecektir. Çünkü O, her türlü yaratmayı bilir.”**¹⁰¹ **“Elbette gökleri ve yeri yaratmak insanları (öldükten sonra) yaratmaktan daha büyüktür. Fakat insanların çoğu bilmezler.”**¹⁰²

حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾

47- “Sonunda bize ölüm gelip çattı.”

48- Artık şefaath edenlerin şefaati onlara fayda vermez.

95. Bk. Bakara, 2/3; 39/68; 30/27; 36/79; Mü'min, 40/57; Nâziât, 79/27.

96. Nisâ, 4/136.

97. Mü'min, 40/39.

98. A'lâ, 87/16, 17.

99. Kasas, 28/77.

100. Rûm, 30/27.

101. Yâsin, 36/79.

102. Mü'min, 40/57; Nâziât, 79/27.

47-48. âyetlere göre, dünya hayatı bu şekilde inançsızlık içinde geçen kişiye hiç beklemediği bir zamanda ölüm gelip çattınca, gerçeği anlar ama artık pişmanlık bir fayda vermez, hiç kimseden yardım da göremez.

Sekar cehennemine giren bu kişilere, artık hiçbir şefaatinin şefaati yarar sağlamaz ve onları cezâdan kimse kurtaramaz. Abdullah bin Mes'ud رضي الله عنه şöyle demiştir: Melekler, peygamberler, şehitler, sâlihler ve bütün inananlar aracılık (şefaât) erbabıdır. Ateşte şu dört sınıftan başkası kalmaz. Sonra o, yukarıdaki Müddessir 74/43-46 arası âyetleri okumuştur.¹⁰³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kul-luk et!”**¹⁰⁴

“Öyle bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası için bir ödemede bulunamaz, kimseden şefaât kabûl olunmaz, kimseden fidye alınmaz; onlara hiçbir yardım da yapılmaz.”¹⁰⁵

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾
فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا
مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾
فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى
وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

49- Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?

50-51- Sanki onlar ürkmüş, aslandan kaçan yaban eşekle-ri gibi.

52- Bu öğütle yetinmiyorlar, istiyorlar ki, her birine okun-maya hazır açık sayfalar verilsin.

53- Hayır! Aslında onlar âhiretten korkmuyorlar!

54- Hayır! Bu Kur'an ancak bir hatırlatma, bir öğüttür.

55- Dileyen ondan düşünüp öğüt alır.

103. Çantay, Meâl, Müddessir, 74/48.

104. Hicr, 15/98-99.

105. Bakara, 2/48.

56- Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lââyık olan da, mağfiret sahibi olan da O'dur!

49-56. âyetlerde, ürküp aslandan kaçır gibi öğütten yüz çevirerek kaçanların âhiret gününden korkmadıkları, Kur'an'ın bir hatırlatma bir öğüt olduğu, ancak Allâh'ın dilediği kimselerin ondan öğüt alabileceği, övülmeye lââyık olanın da, günahları bağışlayacak olanın da Allah Teâlâ olduğu vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Rab’lerinden kendilerine bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar! Kendilerine hak olan Kur’an geldiğinde onu da yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri yakında onlara gelecektir!”**¹⁰⁶

“Eğer sana kâğıt üzerine yazılı bir kitap indirseydik ve ona elle-riyle dokunmuş olsalardı, yine de o inkârcılar, ‘Bu apaçık büyüden başka bir şey değil!’ derlerdi.”¹⁰⁷

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü’minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”¹⁰⁸

“Rabbiniz dilemedikçe sizler bir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimler için ise can yakıcı bir azap hazırlamıştır.”¹⁰⁹

“O Kur’an, âlemler için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!”¹¹⁰

Enes bin Mâlik ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ, yukarıdaki **“Sakınılmaya lââyık olan da, mağfiret sahibi olan da O’dur!”**¹¹¹ âyetini okuyarak şöyle buyurmuştur: Rabbiniz şöyle buyurdu: Sakınılmaya en lââyık olan Benim. Benden başka ilâh edinilmeye en lââyık olan da Benim. Bana ortak koşmaktan sakınan kimseyi bağışlamaya en ehil olan da Benim.”¹¹²

Abdullah bin Ömer ؓ’den rivâyete göre, şöyle demiştir: “Biz bir gazve yolculuğunda Rasûlullah ﷺ ile birlikte idik. Bir yerleşim birimine

106. En’âm, 6/4-5.

107. En’âm, 6/7.

108. A’râf, 7/2.

109. İnsân, 76/30-31.

110. Tekvîr, 81/27-29.

111. Müddessir, 74/56.

112. İbn Mâce, Zühd, 35; Tirmizî, Tefsîr, 74/4; İbn Mâce, Zühd, 35; Dârimî, Rikâk, 16.

uğradık. Bunlar hangi topluluk? diye sordu. Biz Müslümanız, dediler. Bu arada bir kadın odun fırınına yakmış, yanında da küçük çocuğu vardı. Fırın ateşi azgın olarak yanıyordu. Kadın Hz. Peygamber'in yanına gelerek, Peygamber sen misin? diye sordu. Evet, cevabını alınca, anam babam sana feda olsun! Allah merhametlilerin en merhametlisi değil midir? dedi. Allâh'ın Rasûlü, evet dedi. Kadın: "Allah, kullarına karşı, anenin çocuğuna olan merhametinden daha merhametli değil midir?" diye sordu. Hz. Peygamber: Evet, dedi. Kadın: "Şüphesiz ki bir anne çocuğunu ateşe atmaz." dedi. Rasûlullah ﷺ ağlayarak uzun süre yere baktı. Sonra kadına doğru başını kaldırarak şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah kullarından, ısrarla haktan kaçan, Allah'tan uzaklaşan ve "lâ ilâhe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur)" demekten yüz çeviren kimselerden başkasına azap etmez."¹¹³

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ'den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Allah göklerle yeri yarattığı gün yüz rahmet de yarattı. Bunlardan bir tanesini dünyaya yaydı. Anneler çocuklarına, kuşlara varıncaya kadar bütün hayvanlar, yavrularına bununla acır, merhamet ederler. Geri kalan 99 tane rahmetini kıyâmet gününe ayırdı. Kıyâmet günü olunca bu rahmetini tamamlayacaktır."¹¹⁴ Ebû Hüreyre ؓ'den gelen rivâyet şöyledir: "Şüphesiz ki Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan bir tanesini bütün mahlûkatı arasında taksim etti. Onlar bununla birbirine acırlar, şefkat gösterirler. Vahşi bir hayvan bununla yavrularına şefkat gösterir. Doksan dokuz rahmetini geri bıraktı. Kıyâmet gününde bununla kullarına merhamet edecektir."¹¹⁵

113. İbn Mâce, Zühd, 35, H. No: 4297. Bu İbn Ömer hadîsi Zevâid'de, senedindeki İsmâil bin Yahyâ sebebiyle zayıf sayılmıştır.

114. İbn Mâce, Zühd, 35, H. No: 3294.

115. İbn Mâce, Zühd, 35, H. No: 3293.

سُورَةُ الْقِيَمَةِ

KIYÂMET
SÛRESİ

Kıyâmet Sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 40 âyettir. Adını ilk âyetteki “Kıyâmet” kelimesinden almıştır. Sûrede; kıyâmet gününe dâir tasvir ve uyarılara yer verilir. Kur’ân’ın inişi ve açıklanması, öğütten yüz çevirenlerle inkârcıların ölüm sırasındaki durumu ve insanın yaratılışı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**YENİDEN DİRİLİŞ VE HESAP VERME,
KIYÂMETİN DEHŞETİ, SÜKÛNET, DÜNYA HAYATI,
MAHŞERDE İNSAN YÜZLERİ, ÖLÜM SIKINTISI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ^١ ﴿١﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ^٢ ﴿٢﴾ أَيْحَسِبُ
الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ^٣ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ
﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ^٥ ﴿٥﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَمَةِ^٦
﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ^٧ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ^٨ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ^٩ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُ^{١٠} ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ^{١١} ﴿١١﴾
إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ^{١٢} ﴿١٢﴾ يُتَّبِعُوا الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ^{١٣}
﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ^{١٤} ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِرَهُ^{١٥} ﴿١٥﴾
لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ^{١٦} ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ^{١٧} ﴿١٧﴾
فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ^{١٨} ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ^{١٩} ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ
الْعَاجِلَةَ^{٢٠} ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ^{٢١} ﴿٢١﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ^{٢٢} ﴿٢٢﴾
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ^{٢٣} ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ^{٢٤} ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ
بِهَا فَاكِرَةٌ^{٢٥} ﴿٢٥﴾ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ^{٢٦} ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ^{٢٧} ﴿٢٧﴾

وَضَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالتَّقَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَى رَبِّكَ
يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ط ﴿٣٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Kıyâmet gününe yemin ederim.

2- Kendini kınayan nefse yemin ederim.

3- İnsan, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4- Evet, Bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter.

5- Buna rağmen insan önündekini (kıyâmeti) yalanlamak ister.

6- “Kıyâmet günü ne zamanmış?” diye sorar.

7-8-9- İşte, göz dehşetten kamaştığı, ay tutulduğu, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman!

10- O gün insan, “Kaçacak yer neresi?” diyecektir.

11- Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak hiçbir yer yoktur.

12- O gün varıp durulacak yer yalnız Rabbinin huzûrudur.

13- O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geride bıraktığı ne varsa bildirilir.

14- Artık insan, kendi kendinin şahididir.

15- İsterse özürlerini sayıp döksün.

16- Vahyi çabuk almak için dilini oynatma.

17- Şüphesiz onu (kalbinde) toplamak da, okutmak da Bize âittir.

18- Biz onu sana okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle.

19- Sonra onu açıklamak da Bize âittir.

20- Hayır, siz geçici dünya hayatını seviyorsunuz.

21- Âhireti bırakıyorsunuz.

22- O gün yüzler vardır ıslıl ıslıl parıldar.

23- Rab'lerine bakmaktadırlar.

24- O gün yine yüzler vardır asıktır.

25- Belini kıracak bir felâkete uğratılacağını anlar.

26- Hayır, hayır! Can boğaza dayandığında.

27- “Yok mu, iyileştiren, kurtaran?” denildiğinde;

28- Artık bunun gerçekten bir ayrılış vakti olduğunu anlar.

29- Ayaklar birbirine dolaşır.

30- İşte o gün sevk edilecek yer, sâdece Rabbinin huzûrudur.

1-2. âyetlerde, Allah Teâlâ kıyâmet gününe ve kendini kınayan nefse yemin ederek, kıyâmet gününün önemine, bir de eğitilerek kendini ayıplayacak, kınayacak duruma gelmiş olan nefse dikkat çekmektedir. “Uksimu (Yemin ederim)” cümlesinin başındaki “Lâ”, fiile olumsuzluk için değil, yeminin anlamını güçlendirmek için eklenmiştir.¹ İnsanın kendini kınaması, ayıplayacak olgunluğa ulaşması nefis terbiyesinin önemli bir tekâmül noktasıdır.

NEFSİN DERECELERİ

İnsan nefsi, tasavvufta yedi kısma ayrılır. Bunlara nefsin dereceleri denir. Tasavvuf, nefsi eğiterek son derece olan yedinci dereceye ulaştırmayı hedefler. Bu dereceler şunlardır:

1) Nefs-i Emmâre

Emredici nefis anlamına gelir. Kâşânî, nefsin bedenî tabiata meylettiğini, lezzet ve duygusal şehvetleri körüklediğini belirtir. Yani kalbi ulvî değil, süflî (alçak, aşağılık) şeylere çekmeye çalışan şeye nefis-i emmâre denir. Kur'ân-ı Kerîm'de Yusuf عليه السلام'ın Züleyha'ya meyletmeyip, onun isteklerine karşı kendini korumasına rağmen, ayrıca Cenâb-ı Hak'tan korunma istediği şöyle nakledilir: **“Ben yine de kendimi temize çıkaramam. Çünkü nefis sürekli kötülüğü emreder. Ancak Rabbinin acıyıp koruması bunun dışında. Şüphesiz ki Rabbin çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**²

2) Nefs-i Levvâme

Kınayıcı nefis anlamına gelir. Tasavvufî açıdan, kısmen kalbin nûru ile nurlanmış, o nur ölçüsünde uyanıklık kazanmış nefistir. Levvâme sıfatını

1. krş. Vâkıa, 56/75; Tekvîr, 81/15; Beled, 90/1.

2. Yûsuf, 12/53.

alan nefis, yaptığı kötü işlerin farkındadır, yani gafletten bir parça sıyrılmıştır. Bu yüzden onları kınar ve yapmak istemez. Ancak yeterince olgunlaşmadığı için onları yapmaya devam eder. Bununla birlikte birtakım iyileşmeler mevcuttur. Allâh'a doğru seyreden nefsin yeri Berzah âlemdir. Burada iyileşme, kötü olan şeylerin eleştirilmeye başlanmasıdır. Bu durumda Kur'ân'ın emir ve yasaklarına karşı saygı ve bağlılık artar; namaz, oruç, sadaka vermek gibi sâlih amellerde artma görülür. Amellerini Allah için yapar, fakat bunun böyle olduğunu halkın da bilmesini ister.³

3) Nefs-i Mülhime

İlham ve keşfe nâil olan nefis demektir. Bu makamda nefis iyi ile kötüyü ayırt etmeye başlar. Artık nefis sevâbını ve günahını Allâh'ın yardımı ile bilir hâle gelmiştir. Bu yüzden Allah'tan başka her şeyden uzaklaşır. Ruhlar âlemine yönelen bu nefis, aşk hâli içindedir. İlmi sever, cömerttir, kanaatkâr ve mütevâzıdır. Olaylar karşısında sabır ve dayanma gücü artmıştır. Müsâmahalı davranır, zorluklara ve işkenceye katlanır. Kâinatın sırrına hayran kalır, hal-ki terk edip Hakk'a yaklaşır. Sözü güzel ve hikmetli olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yemin olsun, nefse ve ona birtakım yetenekler verip de; iyilik ve kötülüklerini ona ilham edene ki; şüphesiz nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş; onu kötülüklerle gömen de ziyâna uğramıştır.”**⁴

4) Nefs-i Mutmainne

Doyuma, huzûra ve rahata kavuşmuş nefis demektir. Bu nefis kötü sıfatlardan temizlenmiş, güzel ahlâk ile ahlâklanmıştır. Kâşânî bunu, kalbin nûru ile aydınlanıp, kötü huyları silinmiş nefis olarak tanımlar. Bu nefis, ibadetlere devam ile kudsiyyet âlemine yönelmiştir. Fecr sûresinin son âyetlerinde bildirilen “Cennetime gir!” hitâbına mazhar olan nefis budur. Bu vassa sahip olan nefsi, bâzı kaynaklar şöyle tarif ederler: “Nefs, ilâhî emirler altında sükûnet bulur ve şehvetlere karşı çıkarak ızdıraptan kurtulursa mutmainne olur, yani itmi'nâna kavuşarak huzûra ermiş olur.”

Bu nefsin dördüncü makâmıdır. Bu makamda nefsin üzüntüleri sona ermiş kalp her şeyden emîn olmuştur. Bu nefis sahibinin kalbi, tam ve gerçek bir inanişâ sahiptir. Şerîatin bâzı sırlarını elde etmiş, cömertlik, doğruluk, yumuşak gönüllülük, güler yüzlülük, tatlı dillilik gibi güzel sıfatları

3. Bk. Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber basım, Ankara, 1997.

4. Şems, 91/7-10.

kazanmıştır. Sürekli olarak tevekkül, tefviz, teslîm, sabır, rıza hâlleri içindedir. Kalbi her an huzur ve sükûnet içinde, şükür ve senâ eder, kusurları örter, hatâları bağışlar. İslâm'ın emirlerinden hiç ayrılmaz. Hz. Peygamber'in ahlâkını yaşar ve bundan zevk alır. Allâh'ın izniyle birtakım keşif ve ilhamlara sahip olur.⁵

5) Nefs-i Zekiyye

Temizlenmiş, eğitilmiş nefis demektir. İslâm'da kalp temizliğine büyük önem verilmiştir. Çünkü vahiy de ilham da kalbe gelir. Kalp ilâhî nazar yeridir. Hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Allah sizin sûretlerinize bakmaz, kalplerinize bakar.”*⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: ***“Kim arınırsa, ancak kendisi için arınmış olur. Sonunda dönüş ancak Allâh'adır.”***⁷ ***“O gün ne mal ne de çocuklar bir yarar sağlamaz. Ancak Allâh'a tertemiz bir kalple gelenler bunun dışındadır.”***⁸

“Allah sekîneti (huzûru) mü'minlerin kalplerine indirmiştir.”⁹ ***“Kalpler ancak Allâh'ı zikretmekle itmi'nan bulur.”***¹⁰

İman kalbin onayından ibâret olduğu gibi, ibadetlerden alınacak ecir de, hâlis bir niyetin varlığına bağlıdır. Hâlis niyet de kalpte gerçekleşir. Kalp insandaki duyguların merkezini oluşturur.

Hadislerde şöyle buyrulur: *“İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. O iyi olursa beden tümüyle iyi, kötü olursa tümüyle kötü olur. Dikkat edin, bu et parçası kalptir.”*¹¹ *“Sana başkaları fetvâ verse de, bir de kalbine daniş. Kalbine şüphe vereni bırak, şüphe vermeyeni al. İyilik kalbin huzur bulduğu, günah ise kalpte şüphe ve tereddüt meydana getiren şeydir.”*¹² *“İyilik, gönüle yatan, günah ise gönlü tırmalayan şeydir.”*¹³

Kur'an ve hadislerde takvâya büyük önem verilmiştir. Hz. Peygamber kalbine işaret ederek ***“İşte takvâ buradadır.”*** buyurmuştur.¹⁴

5. Bk. Fecr, 89/27.

6. Müslim, Birr, 32; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed bin Hanbel, II, 285, 539.

7. Fâtır, 35/18.

8. Şuarâ, 26/88-89.

9. Fetih, 48/4.

10. Yûnus, 10/74.

11. Buhârî, İmân, 39; Müslim, Müsâkât, 107.

12. Dârimî, Büyû', 2; Ahmed bin Hanbel, IV, 228.

13. Ahmed bin Hanbel, IV, 194, 228.

14. Ahmed bin Hanbel, V, 379.

Âl-i İmrân Sûresi 134-136. âyetlerinde takvâ sahiplerinin nitelikleri şöyle belirlenmiştir: a) Bollukta ve darlıkta Allah için harcama, b) Öfkesini yenme, c) Affedici olma, d) Sürekli iyilik yapma, e) Çirkin bir günah işleyince, Allâh'ı hatırlayıp hemen tevbe etme, f) Kötülükte ısrar etmeme. İnanarak yapılacak bu sâlih amellerin kişiyi cennete götüreceği açıkça ifâde edilmiştir.

Bakara sûresinin ilk âyetlerinde takvâ sahiplerinin nitelikleri şöyle sıralanmıştır: a) Gayba îman, b) Namazı dosdoğru kılmak, c) Allâh'ın verdiği-den bağış yapmak, d) Kur'ân'a ve daha önce indirilen kitaplara inanmak, e) Âhiret gününe inanmak. Bu nitelikleri taşıyanların Allah'tan gelen doğru yol üzerinde oldukları ve kurtuluşa erecekleri bildirilmiştir.¹⁵

6) Nefs-i Râziye

Râzı olan, hoşnut kalan nefis demektir. Rıza makâmına eren nefis, artık kendi iradesinden vazgeçip Cenâb-ı Hakk'ın rızasına tâbi olur. Hiçbir şeyden şikâyet etmez. Hayrın da şerrin de Allah'tan geldiğine inanır ve teslimiyet gösterir. Burada nefis yerilmiş, beşerî özelliklerinden kurtulup, fenâyâ ulaşmıştır. Artık o, Allâh'ın ve Rasûl'ünün emir ve yasaklarına tam olarak uyar. Kendinde güzel ahlâklar tecellî eder. İyilikler onun kişiliği hâline gelir. Hakka'l-yakîn derecesine ulaşmıştır.¹⁶

7) Nefs-i Mardiyye

Hoşnut olunan, kendisinden râzı olunan nefis demektir. Bu özelliğe kavuşan nefis, beşerî istekleri terk etmiş, güzel huylara bezenmiştir. Kusurları affeden, hep iyilik düşünen, şefkatli, eli açık, insanları sırf Allah için seven, duyarlı, ince düşünceli, nefis muhasebesini en iyi şekilde yapan, herkeste bulunmayan güzel meziyetlere sahiptir. Bu nefis Allâh'ın izin verdiği bâzı sırlara da vâkıf olabilir. Bunlar Allâh'ın ona ihsanıdır.¹⁷

Allah sevgisinin kişiyi ulaştırabileceği derece, bir kudsî hadiste şöyle ifâdesini bulmuştur: *"Kulum Bana, farz ibadetlerle yaklaştığı kadar hiçbir şeyle yaklaşamaz. Bana nâfile ibadetlerle de yaklaşır. Öyle ki Ben onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Artık o, Benimle görür, Benimle işitir, Benimle tutar, Benimle yürür. Böyle bir kul Bana sığınırsa onu korurum, Benden bir şey isterse, isteğini yerine getiririm."*¹⁸

15. Bakara, 2/3-5.

16. Bk. Fecr, 89/28.

17. Cebecioğlu, age, ilgili terimler.

18. Buhârî, Rikâk, 38.

“Allah kuluna şah damarından daha yakındır.”¹⁹ Allâh'ın bir ismi de “el-karîb (her zaman herkese yakın olan)” dır. Fakat sevdiği kullarına daha da yakın olur. Allâh'ın yakınlığını kazanan kullara “mukarreb-mukarrebûn” denilir.²⁰

İnsanın Rabbine yaklaştığı diğer bir derece de “ihsan” derecesidir. Hz. Ömer'in naklettiği Cibril hadîsi diye bilinen rivâyette îmânın altı, İslâm'ın beş şartı sayıldıktan sonra en büyük derece olan ihsan şöyle tanımlanmıştır: “İhsan, Allâh'a O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir, her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir.”²¹

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ
بَنَانَهُ ﴿٤﴾

3- İnsan, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?

4- Evet, Bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter.

3-4. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın kıyâmet günü insanı kabrinden çıkarıp, kemikleri düzene sokarak, parmak uçlarına varıncaya kadar, kendi özelliklerini de koruyarak yeniden yaratacağı belirtilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de böyle bir diriltmeye örnek olarak verilen Üzeyir عليه السلام olayı şöyle anlatılır: **“Veya o kimsenin (Üzeyir) hâlini görmedin mi ki, çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış bir kasabadan geçerken ‘Allah harabeye dönmüş bu yeri nasıl diriltecek?’ demişti. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüzyıl sonra diriltti. Sonra da kendisine, ‘Burada ne kadar kaldın?’ diye sordu. O da, ‘Bir gün veya birkaç saat kaldım.’ dedi. Allah dedi: ‘Hayır, yüz yıl kaldın; yiyeceğine, içeceğine bak, hiç bozulmamış! Bir de eşeğine bak! Biz seni insanlara ibret olsun diye böyle öldürüp dirilttik. Şimdi de şu kemiklere bak, Biz onları nasıl yerli yerince dizip sonra üzerine et giydiriyoruz!’ O kimse**

19. Kâf, 50/16.

20. Vâkıa, 56/88, 89.

21. Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 57. Bk. Bakara, 2/195; Mâide, 5/93.

gerçek apaçık belli olunca, ‘Allâh’ın her şeye kadir olduğunu artık çok iyi biliyorum.’ dedi.”²²

Âyetle sözü edilen Üzeyir عليه السلام, yıkılmış harap olmuş bir kentin yanından geçerken, “Acaba Allah, yok edilen bu kasabayı yeniden nasıl diriltir?” diye düşünerek, eşiğiyle bir bahçenin ağaçları altında uykuya dalmış ve Cenâb-ı Hak tarafından yüz yıl uyutulmuştur. Uyandığında sabah uyuyup, akşam üzeri uyandığını sanmış, kendisine yüz yıl geçtiği bildirilince, çevresine bakmış, kasabanın îmar edilerek canlılık kazandığını görmüş, yanında getirdiği üzüm, incir ve şıranın bir asır önceki tazeliğini koruduğunu müşâhede etmiştir. Ölmüş ve her bir hücresi dağılmış bulunan eşiği ise, önce kemikleri birleştirilerek ve arkadan et giydirilerek canlandırılmıştır.

Yukarıdaki 3 ve 4. âyetin açık anlamından, insanların âhirette cisimleriyle birlikte diriltilecekleri anlaşılır. Çünkü Allâh’ın, ruhları yeniden cesetlere sokup, cesetleri diriltmeye gücü yeter. Ancak kimi kelâmcılara göre, ölen ceset çürür, başka maddelere dönüşür, bu yüzden âhiret yaratılışı, hesap ve azâbı rûhâdır, cesede değildir. Diğer yandan dünyada ruh cesetle sınava tâbi tutulurken, kabir hayatı cesetsiz dönemi temsil eder. Kıyâmet günü ruh yeniden cesetle dirilir. Nitekim Allâh’ın elçisi yaşlı bir bayana, bu hâliyle değil de, genç ve en olgun (30 yaşlarında) hâliyle cennete gireceğini bildirmesi de bunu gösterir.

Âyetle sözü edilen parmak uçları, parmak izini temsil ettiği için örnek verilmiş olmalıdır. Nitekim her insanın parmak izi orijinal olup, yeryüzünde tektir. Bu yüzden, cinâyet ve hırsızlık gibi olaylarda parmak izleri, fâilin tespitinde önemli bir delildir. Bilimin tespitine göre, anne karnında üç aylık olan ceninin cildine, bu ayırıcı çizgiler çizilmeye başlar, üçüncü ayın sonunda tamamlanır.

Aşağıda bu konu ile ilgili günümüz pozitif biliminin verilerini içeren bir açıklama veriyoruz:

PARMAK İZİ

Parmak izi sisteminin bulunuşu çok eski tarihlere dayanır, fakat bu izden istifade etmek oldukça yenidir. Eski literatürde parmak izi konusunda bâzı kayıtlar varsa da bu kayıtlarda parmak izinin kullanılması hususunda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. İlk önce, Nehemiah Grew (1684),

22. Bakara, 2/259.

Marcello Malpighi (1686) ve J. E. Purkinje (1823) gibi anatomistler insanlarn parmaklarındaki kıvrımların bâzı özellikleri bulunduğuna dikkat çekmekle beraber, bu izlerden faydalanma metodlarını belirtmemişlerdir.

Modern mânâda parmak izi tespiti ve faydalanma konusunda ilk adım 1880'de atılmıştır. Bu tarihte İngiliz bilgini olan Henry Faulds ve Wiliam James Herschel adlı iki İngiliz, Nature adlı bir ilmi mecmuada parmak izi hakkında makâle yazmışlardır. Bu bilginler önceleri pişmiş çömlleklerdeki parmak izleriyle ve matbaa mürekkebiyle parmak izi alma metoduyla uğraşırlar. Bugün kullanılan parmak izi metodu da aynı esasa dayanır.

Parmak izi konusunda daha sonra çalışan Galton da, kalıtım yolu ile geçen parmak izi olmadığını açıkladı. Her insanın parmak izinin birbirinden farklı olduğunu kaydetti.

Bugünkü parmak izi metodu Henry tarafından bulunmuş olandır. Henry Sistemi olarak bilinen bu sisteme göre parmak izinde, beş genel biçim kabûl ediyor: Yay, fitilli yay, radyal ilmik, uhnar ilmik ve demet. Bu tipler genel olarak A,T,R,U,W harfleriyle ifâde edilirler. Dünyadaki bütün parmak izleri örneklerinin %65'ini ilmikler, %30'unu demetler, geri kalan %5'iniyse diğerleri meydana getirir. Demet ve ilmik tipi de kendi arasında birçok kısımlara ayrılır.

Benzer bir parmak izi usûlünü de Vucetich geliştirmiştir. Bu bilginse dört temel parmak izi kabûl etmiştir: Yay, iç ilmik (sola yatık ilmik), dış ilmik (sağa yatık ilmik) ve demet.

Henry ve Vucetich dışında da bâzı yazarlar parmak izi konusunda çalışmışlarsa da bunlar bir iki ülke tarafından kabûl edilmiştir. Henry ve Vucetich sistemi ise, dünyanın birçok ülkesi tarafından kabûl edilmiştir.

Parmak izi alınması: Herhangi bir madde veya eşya üzerinde yer etmiş olan parmak izinin örneğini almak, ihtisası gerektiren bir iştir. Parmak izi ter, yağlı maddeler veya parmaktaki başka maddeler yardımı ile eşya üzerine çıkmış olduğundan bunların gözle görülmeleri oldukça güçtür. Bu izleri görünür hâle getirmek için pudra ve muhtelif kimyevi maddeler kullanılır. Bir yerde bulunan iz bu şekilde tespit edildikten sonra bunun fotoğrafı çekilir veya pudralanmış izler saydam bir banda alınır. Elde edilen parmak izleri parçalar hâlinde olsa bile işe yaramaktadır. Hatta 5-6 mm²lik bir iz parçası dahi parmak izinin tespiti için yeterli olmaktadır.

Parmak izi yanında avuç izleri ve hatta ayak ve ayak parmağı izleri de tespit edebilmektedir. Parmak izi yanında bunlardan da faydalanılmaktadır.

Parmak izinden yararlanma: Parmak izi, bugün suçlunun tespitinde oldukça önem kazanmıştır. Kesin delil teşkil etmektedir. Bilhassa silah, tabanca vs. kullanılarak işlenen suçlarda parmak izi çok önem kazanmıştır.

Parmak izini ilk bulanlar İngilizler olmakla beraber, bunu en modern hâle getiren Amerikalılar olmuştur.

Parmak izleri benzemezlik, değiştirilmezlik ve tasnif edilebilirlik yönleri olması itibâriyle tercih edilmektedir. AFİS (Automatic Fingerprint Identification System) sâyesinde bilgisayar ortamında taranan izler adli görevlileri daha hızlı sonuca götürmektedir.

İlmi araştırmalar parmak izinin kimlik tespitinde kesin delil olduğunu göstermiştir. İnsanların parmak izleri birbirlerinin kesinlikle aynıysa olmadığından, parmak izi suçlunun tespitinde çok önemli bir delil olmaktadır. Kişinin parmak kıvrımları yaşlanması ile değişmez ve kaybolmaz. Kolay ve ucuz bir metod olduğu için parmak izi bugün hüviyet tesbitinde oldukça sık kullanılmaktadır.

Parmak izi, ayrıca imza atamayan kişilerin ve bilhassa kadın ve yaşlıların faydalandıkları bir usuldür. Hukûken aynen imza gibi geçerli olmaktadır. Parmak izinin imza olarak kullanılmasında mürekkepten istifâde edilmektedir.

DNA parmak izi: İnsan hayatı üzerinde son derece hassas kararlar vermek zorunda kalan mahkemeler, büyük ölçüde kriminal laboratuvarlarıyla adli tıbbın raporlarına başvurumaktadırlar.

1985 yılında İngiltere’de Leicester Üniversitesi Genetik Bölümü öğretim üyelerinden Alec Jeffreys, kalıtım maddesinin incelenerek bir kişiye has DNA karakterinin tespit edilebileceğini öne sürdü. DNA parmak izi (DNA fingerprint) veya genetik parmak izi olarak tarif edilebilecek bu özellikler, rekombinat DNA teknikleriyle el parmak izinden daha güvenli olarak kişiyi belirlemede kullanılabilir.

Bir canlıya âit bütün DNA parmak izleri birbirinin eşidir. İki kişinin tesadüfen aynı genetik parmak izine sahip olabilmeye ihtimali, istatistiki olarak milyarda bir ile ifâde edilebilecek kadar düşük bir derecededir.

Sâdece bir damla kâmet, idrar, tükürük, sperma, vaginal sıvı, menst-ruasyon kanı, süt, biyolojik bir doku parçası, bir adet kıl veya saç teli kişi-nin genetik kimliğini belirlemek için yeterlidir. Bir suç mahallinde bulunan böyle küçük bir vücut kalıntısından DNA izole edilmekte ve az elde edilen DNA'nın PCR metodlarıyla çoğaltılıp ASO teknolojisiyle polimorfik genoti-pi tespit edilebilmektedir.

Nükleik veya moleküler sondalama denen yeni teknikle; saç teli, bir damla kan, sperma veya biyolojik bir doku parçasının proteininden hareket edilerek, genetik koddan faydalanmak sûretiyle, bu proteinin üretimini sağ-lamış olan gen dizisini bulmak mümkündür.

Günümüzde suç fâilini, bıraktığı genetik parmak izinin incelenmesiyle ortaya çıkarmak mümkün olmaktadır. DNA parmak iziyle %99'un üze-rinde bir başarıya ulaşılabilir. Hâlen Amerika'da FBI laboratuvar-larında ve İngiltere, Almanya, Hindistan'da genetik sondalama çalış-malarının sonuçları mahkemelerde delil olarak kabûl edilmektedir. Aynı usûl İngiltere'de babalığın tespitinde de kullanılmaktadır.

Genetik parmak izi deliline dayanarak alınan ilk mahkumiyet kararı, 1987 Ekiminde Bristol Mahkemesine âittir.

Genetik parmak izi usûlüyle, bir çocuğun babası belirlenebildiği gibi, kalıtımla ilgili veya bulaşıcı hastalıklar da teşhis edilebilmekte ve bir sığı-rın cinsiyeti önceden anlaşılabilmektedir. Bu usûl sâyesinde hayvan ye-tiştiricilirei, isteğe bağlı olarak erkek veya dişi embriyoları ineklere aşıla-yabileceklerdir.²³

Parmak izi, parmak ucu derisinde, göz ile görülebilen çıkıntılarının mey-dana getirdiği şekillerdir. Dış deriye âit bu çıkıntılara hat (papilla) denir. Parmaklarımızı dikkatlice incelersek, parmak izlerinin, birçok hattın farklı biçimlerde bir araya getirilmesiyle yapıldığını görürüz. Tek yumurta ikizleri de dâhil olmak üzere herkes, eşsiz parmak izlerine sahiptir. Bir başka de-yişle, insanların kimlikleri parmak uçlarında kodlanır. Bu kodlama sistemi, günümüzde kullanılan barkod sistemine benzetilebilir.

Derin kesik ve yaralar olmadığı sürece, parmak izlerindeki bu hatlar, in-san hayatı boyunca değişmez. Parmak izlerinin bu değişmez ve herkes için

23. http://tr.wikipedia.org/wiki/Parmak_izi.

farklı özellikleri (tek yumurta ikizlerinde bile bu farklılık mevcuttur), onları kimlik tespiti konusunda çok kullanılan bir özellik hâline getirmiştir. Yaratıcı, parmak izlerine o kadar fazla eşsiz bilgiyi dercetmiştir ki, doğru tanımlama için parmak izinin küçük bir parçası bile yeterli olmaktadır.

Parmak izlerinin ferdi tanıma gâyesiyle kullanılması fikri, 1890'lı yıllarda, Hindistan'da görev yapan İngiliz polis şefi Sir Edward Henry tarafından ortaya atılmıştır. Bu teknik günümüzde en yaygın kullanılan biyometridir.

Parmak izleri, tanımlama doğruluğu konusunda güçlü bir şablon sağlamak için yeterince karmaşıktır. Daha sağlıklı bir güvenlik isteniyorsa, birden çok parmağın izi kullanılabilir. Çünkü her parmağın izi farklı yaratılmıştır. Parmak izinin taranması, hızlıdır ve kişilere herhangi bir rahatsızlık vermez. Parmak izi tarayıcıları, kolaylıkla küçültülebilir ve düşük maliyetle çok sayıda üretilebilir.

Bugün bâzı ülkelerde sâdece sol ve sağ işaret parmakları bile yeterli görülmektedir. Bununla beraber bâzı insanların parmak izlerinin görüntülenmesi güçtür. Yeni teknolojilerle, parmak izlerinin görüntü olarak değil, kodlanarak saklanması da tercih edilebilmektedir.

Bilim ilerledikçe, biyometrik olarak kullanılabilecek insana has husûsiyetler daha da artacaktır. Bu sebeple insan biyometrisi; çağın gerisinde kalmak istemeyen toplumların, araştırma ve geliştirme çalışmalarında ihmâl etmemeleri gereken bir çalışma sahasıdır.²⁴

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجَرَ أَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَمَةِ ﴿٦﴾
فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾
يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾
إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾

5- Buna rağmen insan önündekini (kıyâmeti) yalanlamak ister.

24. <http://www.turkforum.net/545460-parmak-izi-nedir.html>.

6- “Kıyâmet günü ne zamanmış?” diye sorar.

7-8-9- İşte, göz dehşetten kamaştığı, ay tutulduğu, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman!

10- O gün insan, “Kaçacak yer neresi?” diyecektir.

11- Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak hiçbir yer yoktur.

12- O gün varıp durulacak yer yalnız Rabbinin huzûrudur.

5-12. âyetlerde, insanoğlunun bir gün hesap vereceğini düşünmeksizin günah işlemeye devam ettiği, kıyâmet günü ile alay ettiği, ancak o dehşetli kıyâmet olayları başlayınca, gözlerin kamaşacağı, güneş ay ve gök cisimlerinin bir araya getirileceği, insanın sığınacak hiçbir yer bulamayacağı o günde, insanın Rabbinin huzûruna çıkarılıp kendi başına hesap vermek zorunda kalacağı belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi yalnızca Rabbinin katındadır. Vakti gelince onu sâdece O meydana getirecektir.” Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler.”**²⁵

“Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar kararıp döküldüğünde, dağlar yürütüldüğünde, gebe develer başıboş salıverildiğinde, vahşî hayvanlar bir araya toplandığında, denizler ateşlendiğinde, ruhlar eşleştirildiğinde, diri diri toprağa gömülen o kıza sorulduğunda, hangi suçtan dolayı öldürüldü, diye. Amel defterleri açıldığında, gök sıyrılıp açıldığında, cehennem alevlendirildiğinde, cennet yaklaştırıldığında, her insan, ne getirdiğini öğrenmiş olur.”²⁶

“Gök yarıldığında, yıldızlar döküldüğünde, denizler yarılıp akıtıldığında, ve kabirler altüst olup içindekiler dışarı çıkarıldığında, herkes neyi önden gönderip neyi geride bıraktığını bilecektir!”²⁷

25. A'râf, 7/187.

26. Tekvîr, 81/1-14.

27. İnfitâr, 82/1-5.

“Gök yarıldığında, Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde, zaten ona bu yaraşır. Yer dümdüz edildiğinde, İçindekileri atıp boşaldığında, ve Rabb’inin emrini dinleyip boyun eğdiğinde, zaten ona bu yaraşır. Ey insan! Hiç şüphesiz sen Rabbine doğru çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O’na varacaksın!”²⁸

“Yer o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığında; ve bütün ağırlıklarını dışarı attığında; ve insan, “Buna ne oluyor?” dediğinde! İşte o gün yeryüzü, Rabbinin bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır. O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük Allâh’ın huzûruna çıkarlar.”²⁹

يُنبِئُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ
بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

13- O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geride bıraktığı ne varsa bildirilir.

14-15- Artık insan, birtakım özürlerini sayıp dökse de kendi kendinin şahididir.

13-15. âyetlere göre, kıyâmet günü insana dünyada yaptığı ameller yanında, yapması gerekirken yapmadığı amellerin hesabı da sorulur. O, kendi kendisinin şahidi olarak hiçbir şeyi yalanlayamaz. Birtakım özürler öne sürmeye çalışır, fakat bunlar inandırıcı olmaz. Çünkü her şey amel defterine kaydedilmiş, insanın el, ayak, göz gibi âzâları konuşur hâle gelmiş ve kendileriyle işlenen günahları dile getirir olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin! Kendiniz için önceden gönderdiğiniz her hayrı, Allah katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.”³⁰**

“Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. “Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter!” denir.”³¹

28. İnşikâk, 84/1-6.

29. Zilzâl, 99/1-6.

30. Bakara, 2/110.

31. İsrâ, 17/13-14.

“Kendiniz için önden hayır olarak ne gönderirseniz, Allah katında onu daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. Bir de Allah’tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”³²

Bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulur:

“Her kim toplumda güzel bir çığır açarsa, ona onu işleyenlerin mükâfatı vardır. Her kim de kötü bir çığır açarsa ona da onu işleyenlerin günah ve vebâli vardır.”³³

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾
فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

16- Vahyi çabuk almak için dilini oynatma.

17- Şüphesiz onu (kalbinde) toplamak da, okutmak da Bize âittir.

18- Biz onu sana okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle.

19- Sonra onu açıklamak da Bize âittir.

16-19. âyetlerde, Hz. Peygamber’in vahiy gelince acele edip ezberlemek için zorlanmaması, çünkü onu okutup ezberletmenin ve açıklanmasının Allâh’a âit olduğu belirtilir.

Bu âyetlerin iniş sebebini Saîd b. Cübeyr, İbn Abbas’tan şöyle rivâyet eder: “Kur’an inerken Rasûlullah ﷺ iyi bellemek için dilini, dudaklarını hareket ettirirdi. Bunun üzerine yüce Allah, لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ **“Vahiy gelince dilini oynatma!”** âyetini indirdi.”³⁴

Vahiy gelince Cebrâil عليه السلام henüz vahyi tamamlamadan, vahyin baş tarafını unutmamak için Allâh’ın Rasûlü okumaya çalışır, bunun için dilini hareket ettirirdi. Âyet bu konuda Allâh’ın Elçisi’ni rahatlatmak için inmiştir. Çünkü gelen vahyin alınması, Hz. Peygamber tarafından ezberlenip, vahiy kâtiplerine yazdırılması süreci, vahyin tamamlanması ile ilgilidir. Bunu

32. Müzzemmil, 73/20.

33. Müslim, Zekât, 69; İlim, 15; Nesai, Zekât, 64; İbn Mâce, Mukaddime, 14.

34. Buhârî, Tefsîr, 75/1, 2, Bedü'l-vahy, 4, Tevhid, 43; Müslim, Salât, 148; Tirmizî, Tefsîr, 75/1; Nesai, İftitah, 37; Ahmed bin Hanbel, I, 343.

toplamak ve Peygamber'in okuyacağı şekilde ezberlemesini sağlamak Allah Teâlâ'ya âittir.³⁵

İbn Abbâs'a göre 18. âyetin anlamı şöyledir: "Onu açıkladığımızda iz-
le ve onunla amel et."³⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

**"(Bu Kur'an), bilen bir toplum için, âyetleri ayrılıp açıklanmış,
Arapça bir kitaptır."**³⁷

**"Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yüceler yücesidir! Sana
vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumada acele etme ve
de ki: "Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır."**³⁸

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾ وَجُودَ يَوْمٍئِذٍ
نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَجُودَ يَوْمٍئِذٍ بِاسِرَةٍ ﴿٢٤﴾
تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

20- Hayır, siz geçici dünya hayatını seviyorsunuz.

21- Âhireti bırakıyorsunuz.

22- O gün yüzler vardır ıslıl ıslıl parıldar.

23- Rab'lerine bakmaktadırlar.

24- O gün yine yüzler vardır asıktır.

25- Belini kıracak bir felâkete uğratılacağını anlar.

20-25. âyetlerde, gaflette olan insanın âhireti bırakıp dünya sevgisine sarıldığı, hâlbuki kıyâmet gününde Allâh'ın cemalini seyreden ıslıl ıslıl yüz-
ler olacağı gibi, asık yüzlerin de bulunacağı ve kişinin belini bükecek sıkın-
tılarının yaşanağı açıklanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"O gün, kimi yüzler ağarır, kimi yüz-
ler kararır. Yüzleri kararacak olanlara, "İman ettikten sonra, inkâra**

35. Buhârî, Tefsîr, 75/1-1; Müslim, Salât, 147-148; Tirmizî, Tefsîr, 75/1; Nesâî, İftitah, 37; krş. Tâhâ, 20/114.

36. Buhârî, Tefsîr, 75/2.

37. Fussilet, 41/3.

38. Tâhâ, 20/114.

mi saptınız? Öyleyse inkâr etmenize karşılık tadın bu azâbı!”(denilir). Yüzleri ağaracak olanlar ise, Allâh’ın rahmeti içindedirler ve orada ebedî kalacakardır.”³⁹

“Yüzler var ki o gün ıslıl ıslıl, Güler, sevinir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa batmış, Karanlığa bürümüştür. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır.”⁴⁰

Kıyâmet gününde bâzı yüzlerin Rabbine bakacağıının bildirilmesi, o gün Allah Teâlâ’nın görüleceği anlamına gelir.

Hadislerde şöyle buyrulur:

“Siz, âhirette Rabbinizi açıkça göreceksiniz.”⁴¹ ***“Siz bulutsuz havada Güneşi ve Ayı görmekte güçlük çeker misiniz? Hayır, dediler. İşte Rabbinizi de öyle açık şekilde göreceksiniz.”***⁴² ***“Allâh’ın elçisi, Bedir gecesinde Aya baktı: ‘Siz şu Ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz.’ buyurdu.”***⁴³

Yalnız küfür ehli bundan mahrum kalacaktır⁴⁴ Mu'tezile ve Hâricî fırkaları ile kimi Mürcie; “Cenâb-ı Hakk'ı, O'nun kullarından kimse göremez. O'nu görmek aklen imkânsızdır.” demişlerdir. Onlar bu konuda, gözlerin Allâh'ı algılayamayacağını bildiren âyetle,⁴⁵ Hz. Mûsâ'nın istemesine rağmen, O'nu görmeye güç yetirememesini delil gösterirler.⁴⁶

Kimi âlimler de, Allâh'ın dünyada değil, yalnız âhirette görülebileceğini söylemişlerdir. İnsan gözünün görme yeteneğinin sınırlı olduğu düşünülürse, dünyada kafa gözüyle Allâh'ı görmenin ya da buna dayanabilmenin güç olduğu anlaşılır. Ancak O'nun ruhla veya gönül gözü denilen kalp gözüyle müşâhede edilmesi mümkündür. Bunun dünyada olup olmadığını ve ya kimlerin bu büyük lütfâ erdiğini ancak Allah bilir.

39. Âl-i İmrân, 3/106-17.

40. Abese, 80/38-42.

41. Buhârî, Tevhîd, 24.

42. Buhârî, Mevâkîf, 16, 26, Ezân, 129, Tefsîr, 50, Rikâk, 52; Müslim, İmân, 299-302; Ebû Dâvud, Sünnet, 19.

43. Buhârî, Mevâkîf, 16, Tefsîr, 50, Tevhîd, 24; Ebû Dâvud, Sünnet, 19; Tirmizî, Cennet, 16.

44. Bk. Mutaffîfîn, 83/15.

45. En'âm, 6/103.

46. Bk. A'râf, 7/143; Süleyman, Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 178-179.

كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ^{٢٦} وَقِيلَ مِنْ رَاقٍ^{٢٧} وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ^{٢٨}
وَالْتَفَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ^{٢٩} إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ^{٣٠}

26- Hayır, hayır! Can boğaza dayandığında;

27- “Yok mu, iyileştiren, kurtaran?” denildiğinde;

28- Artık bunun gerçekten bir ayrılış vakti olduğunu anlar.

29- Ayaklar birbirine dolaşır.

30- İşte o gün sevk edilecek yer, sâdece Rabbinin huzûrudur.

26-30. âyetlerde, insanın ölüm sırasında can boğaza gelince uyanacağı, ancak ayrılık vakti geldiği için ayaklarının birbirine dolaşacağı, hiç kim-seden bir fayda göremeyeceği, çünkü tek başına Rabbinin huzûruna sevk edilme zamanının geldiği belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Can boğaza dayandığında, O va-kit siz bakar, durursunuz, O anda Biz ise ona sizden daha yakınız; ama siz göremezsiniz.**”⁴⁷

﴿ BÂB 2 ﴾

**İNKÂRCININ ÖLMEDEN ÖNCE YAPTIKLARI,
İNSANI YARATIP ŞEKİLLENDİRENİN, ONU YENİDEN
DİRİLTMEYE DE GÜCÜNÜN YETMESİ**

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى ﴿٣١﴾ وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى
أَهْلِهِ يَتَمَطَّى ﴿٣٣﴾ أُولَى لَكَ فَأُولَى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى ﴿٣٥﴾
أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكْ نُطْفَعًا مِنْ مَنِيِّ يُمْنَى
﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
وَالْأُنْثَى ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى ﴿٤٠﴾

31- İşte o kimse ne peygamberi doğrulamış, ne de namaz kılmişti.

32- Aksine dîni yalanlamış ve yüz çevirmişti.

33- Sonra da çalım satarak ailesinin (tarafdarlarının) yanına gitmişti.

34- Yazıklar olsun sana!

35- Yine yazıklar olsun sana!

36- İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

37- Yoksa o, atılmış meninin içinden bir nutfe (sperm) damlası değil miydi?

38- Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) oldu; derken Rabbi ona güzel ve düzgün bir şekil verdi.

39- Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişiği var etti.

40- Şimdi bütün bunları yapan Allâh'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?

31-36. âyetlere göre namaz kılmayan, zekât vermeyen, Peygamber'i yalanlayıp haktan yüz çeviren, gururla ortalıkta dolaşan kimse cehennem azâbını hak eder. Cenâb-ı Hak böyle kimselere yazıklar olsun, diyor ve insan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor? sorusunu yöneltiyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “(Mûsâ ve Hârûn Firavun’a dedi ki): **Şüphesiz, ‘Azâbın, gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenlere olduğu’ vahyedildi.**”⁴⁸

“Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım. O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.”⁴⁹

“Gördün mü o kâfiri? Eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa; Allâh'ın onu ve yaptıklarını görmekte olduğunu bilmez mi?”⁵⁰

“Doğrusu günahkârlar (dünyada) îmân edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında, kaş göz işaretiyle alay ederlerdi.”⁵¹

“Hâlbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek şırmarmıştı. Çünkü Rabbine hiçbir zaman dönmeyeceğini sanmıştı!”⁵²

“Yoksa Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sonunda Bize döndürilmeyeceğinizi mi sandınız?”⁵³

أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَىٰ ۖ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۖ ﴿٣٨﴾
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۖ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ
يُخْضِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ ﴿٤٠﴾

48. Tâhâ, 20/48.

49. Leyl, 92/14-16.

50. Alak, 96/13-14.

51. Mutaaffifîn, 83/29-31.

52. İnşikâk, 84/13-14.

53. Mü'minûn, 23/115.

37- Yoksa o, atılmış meninin içinden bir nutfe (sperm) damlası değil miydi?

38- Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) oldu; derken Rabbi ona güzel ve düzgün bir şekil verdi.

39- Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişi var etti.

40- Şimdi bütün bunları yapan Allâh'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?

37-40. âyetlere göre insan; bir meni damlası iken önce alaka, sonra mudga (bir çiğnem et), sonra insan biçiminde düzenlenmiştir. Meninin bir zerresinden de erkek ve dişi yaratılmıştır.

Hız. Peygamber, “Bütün bunları yapan Allah, ölüleri diriltemez mi?” anlamındaki bu son 40. âyet okunduktan sonra, “Elbette diriltir.” anlamında “Belâ” denmesini tavsiye etmiştir.⁵⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki Biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra aşılanmış yumurtadan, sonra da yapısı (önce) belirsiz (sonra) belirli bir et parçasından yaratmış ki size gücümüzü gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi bırakırız. Sizden kiminiz (erken) vefât ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına kadar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez hâle gelir. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir hâlde görürsün; fakat Biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, hareket eder, kabarır ve her çiftten iç açıcı bitkiler verir.”**⁵⁵

“O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi.”⁵⁶

“Yerin bitirdiklerini, insanların kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler hâlinde yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır!”⁵⁷

54. Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 149-150; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 249.

55. Hac, 22/5.

56. İnfitâr, 82/7-8.

57. Yâsîn, 36/36.

“Yine onlar: ‘Bizi tekrar kim diriltecek?’ diyecekler. De ki: ‘Sizi ilk defa yaratmış olan o kudret sahibi diriltecek!’ Sana başlarını sallayarak, ‘Bu ne zaman olacak?’ diyecekler. De ki: Çok yakında olabilir!”⁵⁸

“Mahlûkatı ilkin Yaratan, ölümünden sonra çevirip yeniden diriltten de O’dur. Bu O’nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek şan ve şeref O’nundur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”⁵⁹

“Rahimlere atıldığında bir meni damlasından erkekli dişili çiftleri yaratan O’dur. Şüphesiz yeniden yaratmak da O’na âittir.”⁶⁰

İnsanın anne karnında oluşumu erkeğin sperm hücresi ile kadının yumurta hücresinin birleşiminden meydana geldiği bilinmektedir. Menide erkek ve dişi karakterli iki çeşit spermin bulunduğunu, biyoloji bilimi yakın bir dönemde ortaya koymuştur. Buna göre erkeğin sperm ana hücresinde $44+XY=46$ kromozom bulunur. Erginlik çağından itibaren başlayan “mayoz bölünme” ile bu ana hücreden $22+X=23$ kromozomlu dişilik karakteri taşıyan bir sperm hücresi ile $22+Y=23$ kromozomlu erkeklik karakteri taşıyan bir sperm hücresi meydana gelir. Erkeğin menisinde yaklaşık 200-300 milyon arası spermin yarısı dişi, yarısı da erkek karakterlidir. Kadında ise erginlik çağından itibaren olan hücre bölünmesinde, sürekli olarak $22+X=23$ dişi karakterli yumurta hücresi meydana gelir. İşte kadının ay hâlinde temizlendikten, yaklaşık on gün sonra serbest bıraktığı dişi (X) karakterli yumurta hücresini, erkeğin spermelerinden dişi karakterli (X) aşılırsa (XX) zigotu oluşur ve doğacak bebek kız olur. Erkeğin, erkek karakterli (Y) spermi aşılırsa (XY) zigotu oluşur ve doğacak bebek erkek olur. İşte öncelikle, erkeğin belinde bir durak yerinde olan sperm hücreleri, ana rahminde, yumurta hücresiyle birleşerek, 8-10 ay kadar yeni bir durakta gelişmesini tamamlamakta ve insan varlığını oluşturmaktadır.⁶¹

58. İsrâ, 17/51.

59. Rûm, 30/27.

60. Necm, 53/45-47.

61. Bk. En’âm, 6/98; H. Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Erkam Yayınevi, s. 25, 26; Süleyman Ateş, age, III, 206, 207. Bk. Hac, 22/5; Mü’min, 40/67.

سُورَةُ الْإِنْسَانِ

İNSÂN
SÛRESİ

İnsân sûresi Medîne döneminde inmiş olup, 31 âyettir. Mekke’de indiğini söyleyenler de vardır. Adını ilk âyetteki “İnsan” kelimesinden almıştır. Dehr, Ebrâr, Emşâc, Hel Etâ sûresi de denir. Sûrede; insanın yaratılışı, amacı, küfür ehlinin azap sahneleri, adağı yerine getiren, infak yapan ve âhiret gününden korkan cennet ehlinin nîmetleri, sabah, akşam ve gece ibadeti, insanın irade ve ihtiyârı, Allâh’ın rahmeti konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

İNSANIN ÜZERİNDEN GEÇEN UZUN SÜRE, DUYU ORGANLARI, İNKÂRCILAR, İYİLER, CENNET NÎMETLERİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾
 إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِّنْ نُّطْقَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾
 إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
 سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ
 مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾
 يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ
 عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ
 مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا
 ﴿١٠﴾ فَوَقَّيْهُمْ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّيْهُمْ نَصْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَّيْهُمْ
 بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ
 فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمَهْرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا
 تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِانِيَةٍ مِّنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا
 ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِّنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ
 مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
 عَلَيْهِمْ وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثورًا ﴿١٩﴾

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?
- 2- Şüphesiz daha sonra Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık; sınamak için de onu işitir ve görür hâle getirdik.
- 3- Ona hayır ve şer yolunu gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder!
- 4- Biz kâfirler için zincirler ve boyunduruklar ile alevli bir ateş hazırladık.
- 5- Şükreden iyiler ise kâfur katkılı bir kadehten (cennet şarabı) içerler.
- 6- Bu bir kaynaktır ki Allâh'ın has kulları ondan içerler ve onu istedikleri yere akıtırlar.
- 7- Onlar verdikleri sözü ve adaklarını yerine getirirler ve dehşeti her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar.
- 8- Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.
- 9- “Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.”
- 10- “Çünkü Biz, yüzleri asacak olan o belahlı günde, Rabbinizin azâbından korkarız.”(derler).
- 11- Allah onları o günün dehşetinden korumuş, yüzlerine bir güzellik ve gönüllerine sevinç vermiştir.
- 12- Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipekli giysiler lütfeder.
- 13- Orada koltuklara yaslanmışlardır. Ne yakıcı güneş sığınağı görürler orada, ne de dondurucu bir soğuk.
- 14- Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarmış ve meyveleri de hemen koparılacak gibi önlerine eğilmiştir.

- 15- Aralarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır.**
- 16- Onlar öyle gümüş kadehlerdir ki, sâkîler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tâyin ve takdir ederler.**
- 17- Onlara orada bir kâseden içirilir ki, karışımında zencefil vardır.**
- 18- Bu orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir.**
- 19- Aralarında öyle ölümsüz gençler dolaşır ki onları görsen, kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!**
- 20- Orada nereye baksan, karşında bir nîmet ve büyük bir saltanat görürsün!**
- 21- (Cennet ehlinin) üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rab'leri onlara tertemiz bir içki içirir.**
- 22- (Onlara şöyle denir:) “Bütün bunlar, sizin için bir mükâfattır; böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur.”**

1-3. âyetlerde insanın üzerinden, hiç anılmadığı, kendisinden hiç söz edilmediği uzun bir sürenin geçtiği; yani Allâh'ın rûhunu yaratıp, kader programını belirlediği insan varlığının belki binlerce yıl sonra, dünyanın belli bir yerinde, bir ana babadan, önce menî, alaka ve mudga aşamalarından geçirerek, bedenle dünyaya getirdiği bebeklik, çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerini yaşayarak bir değişim geçirdiği hatırlatılmaktadır. Buna göre insanın serüveni, yalnız ortalama 60-70 yıllık bir ömürden ibâret olmayıp, öncesi ruhlar âlemine dayanır, bedenli bir hayatla yaşadığı dünya hayatı ile devam eder, yine bedensiz olarak sürdürdüğü kabir (berzah) hayatı ve sonsuz âhiret hayatı ile ölümsüzleşir.

“Dehr”; bir süre ile sınırlanmamış olan zaman parçası demektir. Belli bir süre ile sınırlı olan gün, hafta, ay gibi belli zamana dehr değil, yalnız zaman denir. “Hîn” ise sınırlı herhangi bir zaman parçasını ifâde eder. “Nutfetin emşâc” karışık nutfe demektir. Nutfe menînin tamamı değil, bir parçası yani menîdeki milyonlarca spermden biridir. İşte bu nutfe âyetle emşâc olarak nitelendirilmiştir. “Emşâc” karışmak, karıştırmak anlamındaki meşc'in veya karışım anlamındaki meşc'in çoğuludur. Kısaca erkeğin suyunun kadının suyu ile karışımına emşâc denir. Bununla anlatılmak istenen, erkeğin sperm hücresi ile kadının yumurta hücresinin birleşmesiyle oluşan yeni hücre, yani zigottur.

İnsana doğru yol gösterilmiş, ancak o sınanmak üzere akıl ve iradesi ile serbest bırakılmıştır. Hayrı da şerri de seçebilecek bir konumda yaratılmıştır. Ancak kendi seçimine göre, sonucundan sorumlu olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Zekeriyyâ dedi: Ey Rabbim! Karım kısır ve ben de yaşlılığın son sınırına varmışken, benim nasıl oğlum olabilir? (Melek) dedi: Öyledir ama Rabbin diyor ki: O Bana göre kolaydır, nitekim bundan önce de, sen hiçbir şey değilken seni yaratmıştım!”**¹

“O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?”²

“İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir hasım oluverdi!”³

“Biz Ona iki yolu da gösterdik. Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!”⁴

“Sizi yaratan O’dur. Sonra kiminiz kâfir, kiminiz mü’min oluyor. Allah ise bütün yaptıklarınızı görmektedir.”⁵

Hz. Peygamber kişinin serbest iradesine işaret ederek şöyle buyurmuştur: “Kişi sabahtan pazara çıkıp nefsi satar, yani kendi iradesiyle günlük işlerine başlar, eğer Allâh’ın rızasına uygun güzel işler yaparsa nefsi ni âzat etmiş, kötü işler yaparsa nefsi ni helâk etmiş olur.”⁶

4. âyette, şer yolunu seçen inkârcıların âhirette ayaklarının zincirlerle birbirine, ellerinin de demir halkalarla boyunlarına bağlanacağı ve çılgın bir ateşe atılacağı belirtilir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelerine kadar dayanmıştır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır!”**⁷

5-6. âyetlerde, hayır yolunu seçen ve Rabbin şükreden “Ebrâr (iyiler)” e ise içine kâfûr katılmış, sarhoş etmeyen, sâdece zevk ve neşe veren bir içecek sunulacağı bildirilir. Kâfûr; cennette güzel kokulu ve serin bir kaynağın

1. Meryem, 19/9.

2. Meryem, 19/67.

3. Nahl, 16/4.

4. Beled, 90/10-11.

5. Tegâbün, 64/2.

6. Müslim, Tahâret, 1; Tirmizî, Deavât, 86.

7. Yâsîn, 36/8.

adıdır. Âhiret hayatında mü'minlere ikrâm edilecek içeceklerin özellikleri çeşitli âyetlerde açıklanmıştır.

Ebrâr'ın tekili “berr” veya “birr” olup; iyilik sahibi, hayır sahibi, itaat edici, iyi insan demektir. İlgili âyetlerde şöyle tanımlanır: **“Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik sahibi olmak (birr) değildir. Ama asıl iyilik sahibi olanlar; Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a ve bütün peygamberlere îmân edip, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirleri kurtarmaya seve seve mal verenlerle; namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; bir de antlaş-tıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı ve hastalık durum-larında ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve kararlılık gösterenlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır, takvâ sahipleri de bunlardır.”**⁸

“Siz sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, gerçek iyiliğe (birr) erişemezsiniz! Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”⁹

Birr ve çoğulu ebrâr terimi: “fâil” kalıbı “ef’âl” şeklinde çoğul yapıla-bildiği gibi, bu kelimenin “bârr” kelimesinin çoğulu olabileceği de söylenmiş-tir. “Bârr”, iyilik yapıp ihsanda bulunan ve bir de sözünde ve yemininde du-ran kimse anlamlarına gelir. Burada şükredici olanların güzel hâlleri ve on-ları bekleyen mutlu son anlatılırken onlardan “ebrâr” diye söz edilmesi bir tarif demek olup, bunların bu yüksek ikramlara bu vasıflardan dolayı nâil ol-duklarına, yani şükürden kastedilenin amel ederek şükretme olup bunun iyi-lilik, hayır, ihsan ve doğru sözlülükle yerine getirileceğine dikkat çekilmiştir.

Âyette “ke’s”(kâse) ile kastedilen “tam neşe” anlamı, dünya kadehlerin-de, dünya şaraplarında yoktur. Bunlar bir neşeye karşılık bin türlü yıkımla doludur. Nitekim Kur’an’da dünya şarabı, رَجَسَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ **“Şeytanın işinden bir pislik”**¹⁰ ve وَإِنَّهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا **“İçki ve kumarın günahı faydalarından büyüktür.”**¹¹ âyetlerinde kötülendiği hâlde, âhiret şara-bı, başka bir âyette شَرَابًا طَهُورًا **“Tertemiz bir içecek”** olarak nitelenmiştir.¹²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların etrafında, içenlere lezzet veren, pınardan doldurulmuş bembeyaz bir kadehle dolaşılır. O, ne bir baş ağrısı yapar, ne de sarhoşluk verir!”**¹³

8. Bakara, 2/177.

9. Âl-i İmrân, 3/92.

10. Mâide, 5/9.

11. Bakara, 2/219.

12. Bk. İnsân, 76/21; Elmalılı, age, VIII, 460, 461.

13. Sâffât, 37/45-47.

“Kötülükten sakınanlara vaat edilen cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve saf bal ırmakları vardır. Orada her türlü meyve onlarındır. Rab’lerinden de bağışlanma vardır.”¹⁴

“Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır. Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle. O içecekten ne başları ağrırır, ne de sarhoş olurlar.”¹⁵

“Orada öyle kadehleri birbirlerine ikrâm ederler ki, içene ne boş söz söyletir, ne de onu günaha sokar!”¹⁶

“Aralarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır. Gümüşten öyle kadehler ki, sâkiler bunu ölçüsünce tâyin ve takdir ederler. Onlara orada karışımı zencefil olan kadehten içirilir. Bu orada bir pınardır ki adına Selsebil denir.”¹⁷

“Şüphesiz ki takvâ sahipleri için kurtuluş vardır; Bahçeler, üzüm bağları. Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar. Ve dolu kadehler vardır.”¹⁸

“Kendilerine mühürlenmiş hâlis bir şaraptan sunulur. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar bunun için yarışsınlar! Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.’ O bir pınardır ki, ondan Allâh’a yakın olanlar içler.”¹⁹

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعَمُونَ
الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مَشْكِيْنَا وَبَيِّمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ
لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا
قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾

7- Onlar verdikleri sözü ve adaklarını yerine getirirler ve dehşeti her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar.

14. Muhammed, 47/15.

15. Vâkıa, 56/17-19.

16. Tûr, 52/23.

17. İnsân, 76/15-18.

18. Nebe, 78/31-34.

19. Mutaaffifin, 83/25-28.

8- Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.

9- “Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.”

10- “Çünkü Biz, yüzleri asacak olan o belalı günde, Rabbinizin azâbından korkarız.”(derler).

İYİLERİN (EBRÂR) VASIFLARI

7-10. âyetlerde, cennet nîmetlerine erecek olan iyilerin (ebrâr) vasıfları üç maddede toplanabilir: 1) Adaklarını yerine getirmek, kıyâmet gününden korkmak ve o gün için hazırlık yapmak. 2) Yoksula, yetime ve esire sevdikleri yemekten yedirmek. 3) Yardım ederken Allâh'ın rızasını gözetmek, karşılık beklememek ve kıyâmet gününde Rab'lerinden korkmak.

Aşağıda bunları açıklayacağız:

1) Adaklarını Yerine Getirmek

Adaklarını yerine getirmek, kıyâmet gününden korkmak ve o gün için hazırlık yapmak.²⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani İmrân'ın karısı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini yalnız sana hizmet etmesi için adadım. Bunu benden kabûl buyur. Allâh'ım! Sen her şeyi çok iyi işiten ve çok iyi bilensin.”**²¹

“(Ey Meryem!): İnsanlardan birini görürsen; ‘Rahmân olan Allâh’a konuşmama orucu adadım, bugün kimse ile konuşmayacağım’ de.”²² İslâm ümmetinden konuşmama orucu adamak kaldırılmıştır.

“Onlar, adaklarını yerine getirsinler.”²³ **“Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?”**²⁴

Hiz. Peygamber ﷺ de meşrû konulardaki adakla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: **“Her kim Allâh'a itaat edeceğini adarsa itaat etsin, her kim de Allâh'a isyan edeceğini adarsa, Allâh'a âsî olmasın.”**²⁵

20. Meryem, 19/26.

21. İnsân, 76/7.

22. Meryem, 19/26.

23. Hac, 22/29.

24. Saf, 61/2.

25. Buhârî, Eymân, 28, 31; Ebû Dâvûd, Eymân, 19, Tirmizî, 2; Nesâî, Eymân, 27, 28; İbn Mâce, Keffârât, 16.

Adakla İlgili Fıkhî Hükümler

Adak (nezir), Allah Teâlâ'ya ibadet amacıyla, mükellef olmadığı hâlde mübah olan bir işi yapmayı kararlaştırmak, böyle bir işi kendisine vâcip kılmak ve bu konuda Allâh'a söz vermek demektir. Arapça'da adağın karşılığı “nezir” olup, çoğulu “nüzür”dür.

Allah rızası için ibadet sayılan bâzı şeyleri adamak sevâba vesiledir. “Adağım olsun ki Allah rızası için yarın oruç tutayım” veya “yoksullara şu kadar para vereyim.” denilmesi yerine, “filan işim olursa, Allah rızası için üç gün oruç tutacağım.” demek daha doğrudur.

Dünyaya âit bir amaç için yapılacak adaklar makbûl değildir. “Filan işim yoluna girerse üç gün oruç tutayım” veya “yoksullara şu kadar para vereyim” denilmesi gibi.

Aksi hâlde dünyevî bir gâye için yapılacak bir ibadet ve tâat yüce bir maksada değil dünyalık isteğine dayanmış olur. Bu ise ibadetlerde bulunması gereken ihlâsla bağdaşmaz. Zaten böyle bir adak kaderi değiştiremez. Kaderde yazılı olan ne ise o meydana gelir.

Belki dünyada birtakım nîmetlere kavuşma veya birtakım sıkıntılardan kurtulma hâlinde Allâh'a şükür için fazla ibadet ve tâat, hayır ve hasenât yapmak daha uygun olur.

Bununla birlikte aşağıda şartlarını belirleyeceğimiz ölçüler içinde yapılacak adakları yerine getirmek vâcip olur.

Adağın Şartları

Adağın İslâmî hükümlere göre geçerli olabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

a) Adanan şeyin cinsinden bir farz veya vâcibin bulunması gerekir. Bir kimse, “üç gün oruç tutayım”, “on rekât namaz kılayım” veya “bir kurban keseyim” diye adakta bulunsa bunları yerine getirmesi vâcip olur. Çünkü bunların cinsinden farz veya vâcip ibadetler vardır. Fakat “hasta ziyaret edeyim” veya “mevlit okutayım” diye yapılacak adağın yerine getirilmesi gerekmez. Çünkü bunların cinsinden farz veya vâcip yoktur.

b) Adayanın akıllı ve ergen olması gerekir. Küçüğün veya akıl hastasının yaptığı adağın yerine getirilmesi zorunlu değildir.

c) Adanan şeyin cinsinden olan farz veya vâcip, başkasına bağlı olarak değil, kendi başına bir ibadet olmalıdır. Meselâ, “iki rekat namaz kılayım”

diye yapılan adak geçerli iken “abdest alayım” veya “tilâvet secdesinde bulunayım” diye yapılacak bir adak geçerli olmaz. Çünkü abdest ve tilâvet secdesi kendi başına bir ibadet amacıyla yapılmaz. Belki asıl ibadetlere birer vesiledir.

d) Adanan şey o anda veya gelecekte zaten yapılması gereken bir farz veya vâcip olmamalıdır. “Yarın sabah namazını kılayım” veya “vitir namazını kılayım” yahut zengin mukîm kimsenin “bu yıl kurban bayramında kurban keseyim” diye yapacağı adaklar geçerli olmaz.

e) Adanan şey, temelde Allâh’a ve Peygamber’ine isyan niteliğinde olmamalıdır. Meselâ, “şu işim olursa kendimi Allah yolunda kurban edeyim” diye yapılacak adak geçerli olmaz.

Ancak temelde meşrû iken, başka bir sebepten ötürü yasaklanmış olan bir şeyi adamak geçerlidir. Meselâ; bir kimse Ramazan bayramının birinci gününde veya kurban bayramının dört gününde oruç tutmayı adasa bu geçerli olur. Ancak o günlerde oruç yasaklandığı için tutmayıp sonra kazâ eder. Bununla birlikte o günlerde orucunu tutsa adağını yerine getirmiş olur.

“Şu işim olursa Allah için oğlumu kurban edeceğim” diye yapılan adak, Ebû Yusuf ve İmam Şâfi’ye göre geçerli olmaz. Çünkü bu câiz olmayan bir adaktır. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed’e göre bu durumda bir koyun kurban edilmesi gerekir. Çünkü İbrahim ؑ, oğlu İsmâil’in yerine böyle bir kurban ile emrolunmuştur.

f) Adanan şeyin yerine getirilmesi imkânsız olmamalıdır. Meselâ; “Allah için dünkü günü veya geçen falanca günü oruç tutayım” diye adak yapılsa bir şey gerekmez. Çünkü böyle bir ibadetin yerine getirilmesi imkânsızdır.

“Filan zâtın geleceği gün oruç tutayım” diye yapılan adakta, bu zât gece gelse veya gündüz zevalden sonra gelse artık oruç tutma imkânı olmaz. Sabahtan oruca engel bir hâl olmaksızın gelmişse zevalden önce niyet edilerek oruç tutmak mümkün olur.

g) Adanan şey bir malın sadaka olarak verilmesi ise, mal adayanın mülkünden fazla olmamalı veya başkasına âit bulunmamalıdır. Çünkü adağı yapan kimse ancak mal varlığı kadar bir tasaddukta bulunabilecektir. Diğer yandan başkasının malını tasaddukta bulunmayı adamak da geçerli değildir.

Adak çeşitleri: Adak genel olarak şarta bağlı olan ve şarta bağlı olmayan diye ikiye ayrılır.

Şarta Bağlı Olan Adaklar

Bunlara “muallak adaklar” da denir. İkiye ayrılır:

a) Gerçekleşmesi istenen bir şarta bağlanan adaklar. Meselâ, “hastalığım iyileşirse şu kadar oruç tutayım” veya “kurban keseyim” diye yapılan adak şartlıdır. Bu hastalık iyileşirse adağı yerine getirmek vâcib olur. Ancak meşrû olmayan şifâ dileğine dayalı adak yapılamaz. Meselâ, “Ey mübârek zât! Sen hastama şifâ verirsen veya şu işimi yoluna koyarsan veya bana çocuk verirsen ya da kaybolan şu malımı iâde edersen, türben için şu kadar harcayayım” diye yapılacak bir adak geçersiz olur. Böyle bir şifâ Allah’tan istenerek yapılırsa, buna bağlanacak adak geçerli olur.

b) Gerçekleşmesi istenmeyen bir şarta bağlanan adaklar. Meselâ; bir kimse kendisini sigara içmekten men etmek için, “eğer bundan sonra sigara içersem bir ay oruç tutayım” diye adakta bulunduktan sonra yine sigara içse, bu kimse muhayyer olur. İsterse bu adağını yerine getirir, yani bir ay oruç tutar veya isterse yemin kefâretini uygular. Çünkü sigara içmeme şartı, kendisince istenen bir şey değildir. Bu adak bir çeşit yemin niteliğindedir.

Bir şarta bağlanan adak, bu şartın gerçekleşmesinden önce yapılmaz. Meselâ, “oğlum askerden gelince üç gün oruç tutacağım” diye yapılan bir adakta, daha oğlu gelmeden oruç tutulsa adak yerine gelmiş olmaz. Oğlu gelince yeniden oruç tutması gerekir.

Şarta Bağlı Olmayan Adaklar

Bunlara mutlak adak adı verilir. İkiye ayrılır:

a) Muayyen adak. Şarta bağlı olmaksızın belirli bir zamanda yapılması adanan adaktır. “Bu ayın son günü oruç tutayım” diye adamak gibi.

Adak kurbanı için bir tarih belirlenmişse o tarihte kesilmelidir. Böyle bir tarih yoksa, uygun zamanda kesilebilir. Ancak adak kurbanının arefe günü kesilmesi, normal kurbanların da bir gün önceden kesilebileceği gibi, halkın yanlış bir anlayışa düşmesine yol açmaktadır. Bu yüzden adak kurbanı, diğer kurbanlarla birlikte kesilecekse, kurban bayramı günlerinde kesilmesi tercih edilmelidir.

İmam Züfer dışındaki Hanefî fakihlerine göre, mutlak adakta yer, zaman, belli para ve yoksulu belirlemek boş ve geçersizdir. Bunlara uyulması gerekmez. Meselâ, “Cuma günü oruç tutayım”, “Kâbe’de şu kadar namaz kılayım”, “şu parayı falanca beldede filanca yoksula vereyim” diye yapılan

adaklarda, bunun aksine, başka bir günde oruç tutsa veya başka bir mes-cidde o kadar rekât namaz kılsa veya o miktarda başka bir parayı başka bir beldede başka bir yoksula verse adağını yerine getirmiş olur.

Kısaca yer, kişi, zaman ve benzeri sınırlayıcı şartlar sıkıcı ve yerine geti-rilmesi güçlük doğurabilen şartlar olup, bunlara uyulması gerekmez. Bunların bâzıları anlamsız şartlardır. Belirli bir parayı vermeye zorlanmak ve uzun süre bu parayı adak amacıyla saklamak anlamsızdır. Onun yerine, aynı de-ğerdeki başka bir para da bu işi görebilecektir.

b) Gayri muayyen adak: Bunlar herhangi bir şart veya zaman söz ko-nusu olmaksızın yapılan mutlak adaklardır. “Üç gün oruç tutayım” veya “bir kurban keseyim” diye yapılan adak gibi.

Bir şarta bağlı olmayan adakların da yerine getirilmesi gerekir. Belirli bir zamanda yapılması adanan adak, başka günde kazâ edilebilir. Belirlenen yer ve kişi de değiştirilebilir.

Adak konusu kurban ise, bunun kurban edilmesi meşrû olan hayvan-lardan seçilmesi gerekir. Koç, sığır, deve gibi. Ancak tavuk, horoz, hindi, tavşan, geyik vb. hayvanlar normalde kurban olmadıkları gibi adak konu-su da yapılmamalıdır.

“Üzerime oruç vâcip olsun” diye adayan kimseye yalnız bir gün oruç tutmak gerekir. Miktârını belirlemeksizin, “birçok günler oruç tutayım” diye adayan kimsenin, Ebû Hanîfe'ye göre on, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre yedi gün oruç tutması gerekir.

“Filan kimseye şu kadar para adadım”, “filan türbeye şu mumu adadım” veya “filan zâtın gelmesi için kurban keseceğim” gibi sözler câiz değildir.

Adak kurbanının etini adayan, kendisi yiyemeyeceği gibi, eşi, usûl ve fûrû, yani annesi, babası, dede ve nineleri ile çocuk ve torunları da yiyemez. Bunu yoksullara tasadduk etmesi gerekir. Eğer yiyecek olurlarsa yedikleri-nin kıymetini tasadduk etmeleri gerekir.

Yapılan bir adak veya yemin kefâreti yerine getirilmezse hâkim tara-fından yapılmasına zorlanamaz. Çünkü bunlar sırf diyânetle ilgili olup, yü-kümlünün kendisine yönelik bir vecibedir.²⁶

26. Şürûnbülâli, Merâkı'l-Felâh, s. 117 vd.; Zühaylî, age, II, 690 vd.; Bilmen, age, s. 318 vd. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Erkam Yayınları, İst. 2011, s. 567-571.

2) Yoksula, yetime ve esire sevdikleri yemekten yedirmek

Yoksula, yetime ve esire sevdikleri yemekten yedirmek.²⁷ İbn Abbâs'a göre bu âyet, Hz. Ali عليه السلام ve Fatıma عليها السلام hakkında inmiştir. Onlar Hasan ve Hüseyin عليهما السلام'nın hastalığı iyileşince, adak orucu tutarken ilk gün yoksula, ikinci gün gelen yetime ve üçüncü gün gelen esire yiyeceklerini verip su ile iftar etmişlerdi.

Âyetteki “alâ hubbihi” deki zamir, çoğunluğun görüşüne göre “taama (yiyecek)” gider. Yani “onlar, yemeği sevdikleri hâlde, yemeğe ihtiyaçları varken yoksula, yetime ve esire yedirirler.” demektir. Kişinin sevmediği, kendi beğenmediği bir şeyi sadaka vermesi çok makbûl değildir. Çeşitli âyetlerde kişinin sevdiği, ihtiyâcı, isteği bulunduğu şeyi sadaka olarak vermesi teşvik edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Asıl iyilik sahibi (ebrâr) olanlar; Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a ve bütün peygamberlere îmân edip, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirleri kurtarmaya seve seve mal verenlerle; namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; bir de antlaştıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı ve hastalık durumlarında ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve kararlılık gösterenlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır, takvâ sahipleri de bunlardır.”**²⁸

“Ey îmân edenler! Çalışıp kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın helâl ve temiz olanlarından Allah rızası için harcayın. Size verilse, göz yummadan alamayacağınız kötü malı da hayır diye vermeyin! Biliniz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye lâyıktır.”²⁹

“Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe erişemezsiniz! Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”³⁰

“Onlardan önce Medîne’yi yurt edinmiş ve gönüllerine îmânı yerleştirmiş olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı, içlerinde hiçbir sıkıntı duymazlar. Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”³¹

27. İnsân, 76/8.

28. Bakara, 2/177.

29. Bakara, 2/267.

30. Âl-i İmrân, 3/92.

31. Haşr, 59/9.

Ebû Hüreyre ؓ'den rivâyete göre şöyle demiştir: Bir gün Nebî ؑ'e bir adam geldi ve "Ey Allâh'ın Rasûlü! Sevap bakımından en değerli sadaka hangisidir?" diye sordu. Rasûlullah ؑ şöyle buyurdu: "Sen güçlü kuvvetliyken, sağlığın yerindeyken, cimriliğin üzerinde ve yoksul düşmekten korkmakta iken, daha zengin olmayı umduğun sırada vereceğin sadakanın sevâbı daha çoktur. Bu işi, can boğaza gelip, "falana şu kadar, filana bu kadar." diye geri (vasiyete) bırakma! Zaten o mal mîrasçılardan şunun veya bunun olmuştur."³²

Yukarıdaki 8. âyette ihtiyaç sahibi üç sınıf insan sayılmıştır: "Miskîn" geçimini sağlayamayan yoksul; "yetîm" kendisine bakacak babası ölmüş çocuk; "esîr" tutsak, savaş esiri demektir.

Esir veya hapse düşen kişi darda sayılır. Tutsak, küfür ehli bile olsa, ona ikram sevaplıdır. Bu konuda, borçlu da esir hükmündedir.³³

Hız. Peygamber ؑ savaş esirlerini Müslümanlara dağıtır, herkese götürdüğü esire iyi bakmasını söylerdi. Sahâbeler evlerine götürdükleri tutsaklara çok iyi muâmele eder, onlara kendi canlarından daha iyi bakarlardı. Üstelik o gün bu esirler müşrik idiler. Zaten İslâm'ın bu ilk dönemlerinde Müslüman esir söz konusu değildi.

3) Yardım Ederken Allâh'ın Rızasını Gözetmek

İhtiyaç sahibine bir yardımda bulunurken karşılık beklememek ve dünya hayatında Allâh'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınmak gerekir.³⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir; ancak Allah dilediğini doğru yola iletir. Yaptığınız her hayır kendiniz içindir. Hayrı sâdece Allah rızası için yapmalısınız. Yaptığınız her hayrın karşılığı size tam olarak verilecek ve siz hiç haksızlığa uğratılmayacaksınız."**³⁵

"Zâlimlerin yaptıklarından Allâh'ın habersiz olduğunu sanma! O sâdece onların hesabını, gözlerin dehşetten donup kalacağı bir güne ertelemektedir. O gün onlar, başları yukarı kalkmış, korkudan gözleri donup kalmış ve kalpleri bomboş hâlde, oraya buraya koşup duracaklardır."³⁶

32. Buhârî, Zekât, 11, Vesâyâ, 7; Müslim, Zekât, 92.

33. Bk. Bakara, 2/177; Âl-i İmrân, 3/92.

34. İnsân, 76/9-10.

35. Bakara, 2/272.

36. İbrâhim, 14/42-43.

“Onlar öyle yiğit kimselerdir ki, ne ticaret ne de alışveriş, onları Allâh’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkarlar. Allah (o günde), onlara işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatını verecek ve lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.”³⁷

فَوَقَّيْهِمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّيْهِمُ نَصْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَّيْهِمْ
بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ
فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمَهْرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا
تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِانِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا
﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ
مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وَلَدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنثورًا ﴿١٩﴾
وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلَكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَخُلُوعًا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقْيَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

11- Allah onları o günün dehşetinden korumuş, yüzlerine bir güzellik ve gönüllerine sevinç vermiştir.

12- Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipekli giysiler lütfeder.

**13- Orada koltuklara yaslanmışlardır. Ne yakıcı güneş sığı-
ğı görürler orada, ne de dondurucu bir soğuk.**

**14- Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış ve mey-
veleri de hemen koparılacak gibi önlerine eğilmiştir.**

15- Aralarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır.

- 16- Gümüşten öyle kadehler ki, sâkîler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tâyin ve takdir ederler.**
- 17- Onlara orada bir kâsedan içirilir ki, karışımında zencefil vardır.**
- 18- Bu orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir.**
- 19- Aralarında öyle ölümsüz gençler dolaşır ki onları görsen, kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!**
- 20- Orada nereye baksan, karşında bir nîmet ve büyük bir saltanat görürsün!**
- 21- (Cennet ehlinin) üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rab'leri onlara tertemiz bir içki içirir.**
- 22- (Onlara şöyle denir:) “Bütün bunlar, sizin için bir mükâfattır; böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur.”**

11-22. âyetlerde, önceki âyetlerde nitelikleri belirtilen iyi kulların, sabretmelerine karşılık yüzleri aydınlık, gönülleri sevinçli olarak cennete girecekleri belirtilir ve orada verilecek nîmetler şöylece sıralanır:

BÂZİ CENNET NÎMETLERİ

a) Cennet bahçesi ve ipek elbise. b) Ne sıcak ne soğuk olmayan ortamda koltuklara yaslanmak, c) Koyu ağaç gölgelerinde, ağaçların istif edilmiş meyvelerinin, oturdukları yerden koparabilecekleri şekilde yaklaştırılması,³⁸ d) Gümüş kadeh ve billur bardaklarla oranın zevkine uygun içeceklerin sunulması, e) Selsebil pınarından zencefil katkılı içeceklerin sunulması, f) Saçılmış inci gibi gençlerin hizmeti, g) Her yerde dolu nîmet ve büyük bir saltanatın bulunması, h) İnce ve kalın ipekten yeşil elbiseler, gümüş bilezikler, tertemiz şarap nîmetleri, i) Bütün bunların dünyadaki güzel amel-lerin mükâfatı olarak verilmesi.

Yukarıdaki 17-18. âyetlerde “Zencefil” güzel kokusuyla içeceğe lezzet veren, Arapların çok hoşlandıkları bir baharattır. Cennet ehline sunulan içeceklere kâh kâfûr, kâh zencefil karıştırılır. Kâfûr soğukluk, zencefil ısı verir. Sarhoş etmeyip yalnız zevk ve neşe veren içeceklerin kaynağı ise Selsebil denen bir pınardır. Selsebil; içimi hoş lezzetli, tatlı, boğazdan rahat geçen içecektir.

38. Bk. Tâhâ, 20/19; Hâkka, 69/23.

İbn Abbâs'a göre, cennette bulunup da, ad verilen her şeyin dünyada benzeri yoktur. Zencefil ve Selsebil de böyledir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rab’lerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cennetin bekçileri onlara, ‘Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak üzere girin buraya!’ derler. Onlar da: ‘Verdiği sözü yerine getiren ve bizi bu cennet yurduna yerleştiren Allâh’a hamd olsun! Artık cennetin dilediğimiz yerinde otururuz.’ derler.”**³⁹

“İmân edip iyi işler yapanlara, altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! Orada, ne zaman kendilerine bir meyve rızık olarak yedirilse, “Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şeydir.” derler. Bu rızıklar, onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”⁴⁰

“İşte onlara, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine yaslanarak, altın bileziklerle bezenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel bir mükâfât! Ne güzel bir konaklama yeri!”⁴¹

“Şüphesiz Allah, îmân edip iyi ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Oradaki giysileri ise ipektir.”⁴²

“Ancak Allâh’ın ihlâslı kulları bu azâbın dışındadır. İşte onlar için (cennette) belli bir rızık. Türölü meyveler vardır. Ve onlar hep ikrâm olunurlar. Nîmet cennetlerinde. Tahtlar üzerine karşılıklı otururlar. Onların etrafında, içenlere lezzet veren, pınardan doldurulmuş bembeyaz bir kadehle dolaşılır. O, ne bir baş ağrısı yapar, ne de sarhoşluk verir! Yanlarında, bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş dilberler vardır. Onlar sanki saklı inciler gibidir! Birbirlerine dönmüş, hâl hatır sorarlar.”⁴³

“Bizim âyetlerimize îmân edip hâlis Müslüman olmuş kullarım! Haydi siz de eşleriniz de, sevinç içinde girin cennete! Onların

39. Zümer, 39/73-74.

40. Bakara, 2/25.

41. Kehf, 18/51.

42. Hac, 22/23.

43. Sâffât, 37/40-50.

aralarında, altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır! Ve siz orada ebedî olarak kalacaksınız. İşte bu, yapmış olduğunuz ameller sebebiyle, size mîras olarak verilen cennettir. Orada, sizin için bol bol meyveler vardır. Onlardan yersiniz.”⁴⁴

“Takvâ sahipleri ise gerçekten güvenli bir yeredir. Bahçelerde, pınar başlarındadır. Onlar ince ipekten ve parlak atlastan giysiler giyinir, karşılıklı otururlar. Onları böyle mükâfatlandırır, güzel gözlü hûrilerle evlendiririz. Onlar orada güven içinde, her türlü meyveden isterler. İlk ölümlerinden sonra, artık orada bir ölüm de tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azâbından da korumuştur. Bütün bunlar Rabbinden bir lütuftur! Asıl büyük kurtuluş işte budur!”⁴⁵

“Kötülükten sakınanlara vaat edilen cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve saf bal ırmakları vardır. Orada her türlü meyve onlarındır. Rab'lerinden de bağışlanma vardır. Hiç bu nîmetlere erişenlerle, ateşte sürekli kalacak olan ve kaynar su içirilip de bağırsakları parçalanan kimseler bir olur mu?”⁴⁶

“Rabbinin huzûrunda durup (hesap vermekten) korkan kimselere iki cennet vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de akıp giden iki pınar vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? Onlar örtüleri atlastan minderlere yaslanmışlardır. İki cennetin meyveleri de yanı başlarındadır. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? Orada gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur!”⁴⁷

“İman ve amelde öne geçenler ise hepsinden ileridedirler. İşte bunlar, Allâh'a yaklaştırılanlar. Nîmet cennetlerinde olanlardır. Bunların birçoğu önceki ümmetlerden, birazı da sonrakilerdendir.

44. Zuhruf, 43/69-73.

45. Duhân, 44/51-57.

46. Muhammed, 47/15.

47. Rahmân, 55/46-56.

Mücevherlerle süslenmiş tahtların üzerindedirler. Karşılıklı olarak oturup yaslanırlar. Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır. Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle. O içecekten ne başları ağrırır, ne de sarhoş olurlar. Beğendikleri meyveler. Canlarının çektiği kuş etleri. İri gözlü hûriler. Saklı inciler gibi. Yaptıklarına karşılık olarak verilir. Orada, ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitmezler! Söylenen söz yalnızca “selâm, selâm”dır. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Onlar, düzgün kiraz (sidr) ağaçları, meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında. Uzamış gölgeler altında. Çağlayıp akan sular. Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyveler arasında. Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler. Biz oradaki kadınları apayrı biçimde yeniden yarattık. Onları bakireler yaptık. Hep yaşıt sevgililer kıldık. Bütün bunlar sağdakiler içindir.”⁴⁸

“Şüphesiz ki takvâ sahipleri için kurtuluş vardır; Bahçeler, üzüm bağları. Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar. Ve dolu kadehler vardır. Orada ne boş bir söz, ne de yalan işitirler. (Bunlar) Rabbinden yeterli bir bağış olarak (verilir).”⁴⁹

“Onlar yüksek bir cennettedir. Orada boş bir söz işitmez. Orada sürekli akan bir pınar vardır. Yüksek divanlar. (Pınarların etrafına) konmuş bardaklar. Sıra sıra dizilmiş yastıklar. Serilmiş halılar vardır.”⁵⁰

“O gün cennet halkı, gerçekten nîmet içinde bir işte eğlenmektedirler. Eşleriyle birlikte gölgelerde, koltuklar üzerine yaslanmışlardır. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Canları daha ne isterse her şey vardır. Bir de onlara, çok merhametli olan Rabden selâm sözü vardır.”⁵¹

Hiz. Peygamber ﷺ cennete en son girecek adama, Allah Teâlâ, “Git, cennete gir, senin için orada dünya kadar veya dünyanın on katı büyüklüğünde yer var.” buyuracağını haber vermiştir.⁵²

48. Vâkıa, 56/10-38.

49. Nebe, 78/31-36.

50. Gâşiye, 88/10-16.

51. Yâsîn, 36/55-58.

52. Buhârî, Rikâk, 51, Tevhîd, 36; Müslim, İmân, 308.

﴿ BÂB 2 ﴾

**KUR'ÂN'IN İNDİRİLMESİ, SABIR,
GÜNAHKÂR VE NANKÖRE BOYUN EĞMEMEK,
GECE VE GÜNDÜZ NAMAZ KILMAK,
DÜNYAYA DÜŞKÜNLÜK, ALLÂH'IN GÜCÜ,
ÖĞÜT, İNSANIN VE ALLÂH'IN DİLEMESİ,
RAHMET VE AZAP**

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا
تُطِعْ مِنْهُمْ آيْمًا أَوْ كُفُورًا ﴿٢٤﴾ وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾
وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ
الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا
أَسْرَهُمْ ؕ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ ؕ فَمَنْ
شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاوُرَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ؕ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۖ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

23- Şüphesiz Biz bu Kur'ân'ı sana parça parça indirdik.

24- Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret; onlardan hiçbir günahkâra veya hiçbir nanköre boyun eğme!

25- Sabah akşam Rabbinin ismini an.

26- Gecenin bir kısmında Allâh'a secde et. Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et!

27- Şu insanlar önlerindeki korkunç kıyâmet gününü bırakıyorlar da geçici dünya hayatına bağlanıyorlar!

28- Onları Biz yarattık ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde, yerlerine benzerlerini getiririz.

29- Şüphesiz ki bu (Kur'an âyetleri) bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.

**30- Allah dilemedikçe sizler bir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olan-
dır.**

31- O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimler için ise O can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

23-26. âyetlerde, Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiği belirtilerek, Hz. Peygamber'den sabredip hiçbir nanköre boyun eğmemesi, sonucu beklemesi, Rabbini gece gündüz çokça zikir ve tesbih etmesi isteniyor.

Kimi tefsirlerde belirtildiğine göre, 25. âyette sabah, öğle ve ikindi namazlarına, 26. âyetin ilk cümlesinde, akşam ve yatsı namazına, ikinci cümlesinde ise, Hz. Peygamber'e farz olan gece (teheccüd) namazına işaret edilmiştir.

Mekke döneminde, çeşitli baskılar altında olan Müslümanların, gece-gündüz vakitlerinin önemli bir bölümünü ibadetle geçirmeleri istenmişti. Çünkü gece ibadeti, onların rûhuna güç katıyordu. Onlar en büyük huzûru ibadette buluyorlardı. Yukarıdaki âyet, Hicr Sûresi 15/97-98. âyetler gibidir.

Ama Medîne döneminde, günlük işler ve savaş şartları ağırlaşınca, gece ibadetinde hafifletme yapılmış, hükmü mendup olmuş, ellerinden geldiği kadar ibadet etmelerinin yeterli olduğu bildirilmiştir. Hatta başka türlü-süne güç yetiremeyen için, gece namazı sayılan vitir namazını kılmak bile, geceyi ihya için yeterli görülmüştür.⁵³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphesiz Kur'ân'ı Biz indirdik Biz ve elbette onu Biz koruyacağız!”**⁵⁴

53. Bk. Müzzemmil, 73/1-4, 20; Hicr, 15/97-98.

54. Hicr, 15/9.

“Sabret! Çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.”⁵⁵

“Ey peygamber! Allâh'a karşı gelmekten sakın, kâfirlere de münâfıklara da itaat etme. Şüphe yok ki Allah, her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”⁵⁶

“Rabbini anı ve sâdece O'na yönel!”⁵⁷ “Kurtuluşa erdi günahlarından arınan ve Rabbini anıp namaz kılan.”⁵⁸

“Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!”⁵⁹

“Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz ki yapılan iyilikler kötülükleri yok eder. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”⁶⁰

“Gecenin bir bölümünde ve namazların ardından da O'nu tesbih et.”⁶¹

“Gecenin bir bölümünde ve yıldızların batışının ardından da O'nu tesbih et.”⁶²

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾
نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَلَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

27- Şu insanlar önlerindeki korkunç kıyâmet gününü bırakıyorlar da geçici dünya hayatına bağlanıyorlar!

28- Onları Biz yarattık ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde, yerlerine benzerlerini getiririz.

27-28. âyetlerde, insanların geçici dünya hayatına aldanıp, çetin geçecek bir âhiret hayatını ihmâl ettikleri, hâlbuki insanı sapasağlam yaratan

55. Hûd, 11/115.

56. Ahzâb, 33/1.

57. Müzzemmil, 73/8.

58. A'lâ, 87/14-15.

59. Hicr, 15/98-99.

60. Hûd, 11/114.

61. Kâf, 50/40.

62. Tûr, 52/49.

Allâh'ın, onu helâk edip yerine benzerlerini getirebileceği gibi, öldükten sonra da aynı kişiyi yeniden dünyadaki genetik özellikleriyle diriltmesinin mümkün olduğu hatırlatılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, dünya hayatını âhirete tercih ederler, insanları Allah yolundan alıkoymaya ve doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar, pek derin bir sapıklık içindedirler!”**⁶³

“Hayır, siz geçici dünya hayatını seviyorsunuz. Âhireti bırakıyorsunuz.”⁶⁴

“Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz! Oysa âhiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”⁶⁵

“Ey îmân edenler! Sizden kim dîninden dönerse, bilsin ki Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allâh'ı severler; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar; Allah yolunda cihâd ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allâh'ın dilediğine verdiği lütfudur. Allah lütfu geniş olan, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁶⁶

“Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi can yakıcı bir azâba çarptırır ve yerinize başka bir topluluk getirir ve siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.”⁶⁷

“Eğer siz yüz çevirirseniz, O yerinize başka bir topluluk getirir ki, onlar sizin gibi olmazlar!”⁶⁸

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاوُنَ إِلَّا
أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي
رَحْمَتِهِ ۖ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

29- Şüphesiz ki bu (Kur'an âyetleri) bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.

63. İbrâhim, 14/3.

64. Kiyâmet, 75/20-21.

65. Alâ, 87/16-17.

66. Mâide, 5/54.

67. Tevbe, 9/39.

68. Muhammed, 47/38.

**30- Allah dilemedikçe sizler bir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olan-
dır.**

**31- O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimler için ise O can ya-
kıcı bir azap hazırlamıştır.**

29-31. âyetlerde, Kur'an âyetlerinin bir öğüt olduğu, dileyen kimsenin Rabbine doğru bir yol tutacağı, ancak Allah dilemedikçe bir şey isteyeme-yeceği, Allâh'ın her şeyi bildiği ve her şeyi yerli yerinde yaptığı, dilediğini rahmetine ulaştıracağı vurgulanmaktadır. Burada Allâh'ın yolundan ayrı-
lan kimselerin tutum ve davranışları kınanmakta ve Hz. Peygamber teseli-
li edilmektedir.

Bu iki âyeti kelâm mantığı içinde değerlendiren Mu'tezile akîde ekolü 29. âyetten, insanın fiilerinde "serbest olduğu", diğer bir akîde ekolü olan Cebriye ise 30. âyetten, "zorunlu olduğu" sonucunu çıkarmıştır. Oysa 30. âyetle insanın dilemesinin de Allâh'ın yarattığı sünnetullâh ölçüsü içinde olduğuna işaret edilmektedir. İnsanın dilemesi de Allâh'ın dilemesiyle olur, fakat dileyen insandır. Bu yüzden insan, iradesini şu veya bu yönde kullan-
maktan dolayı sorumlu olur. Çünkü Allah Teâlâ insanın dilediği iyi şeyle-
re de kötü şeylere de onay verebilir, fakat kötü şeylerden hoşnut ve râzı ol-
maz. Ayrıca insanın iradesi üzerinde zorlama söz konusu olmaz. Şeytanın
insana vesvese vermesi, kötülüğü sevdirmeye çalışması dışında bir yaptırım
ve zorlama gücü yoktur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kim Rahmân'ı zikretmekten gâ-
fil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, ken-
dilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. O şeytan dostu kimse,
en sonunda Bizim huzûrumuza gelince, arkadaşına: "Keşke benim-
le senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı! Ne kötü
arkadaşmışsın!" der. Zulmettiğiniz için bugün pişmanlık size hiçbir
fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azapta ortakısınız!"**⁶⁹

**"Müşrikin arkadaşı olan (şeytan) der ki: "Ey Rabbimiz! Onu ben
azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi!"**⁷⁰

69. Zuhurf, 43/36-39.

70. Kâf, 50/27.

“(Şeytan kıyâmet günü şöyle der): **Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Ama siz azgın bir kavim idiniz. Bu yüzden, Rabbimizin azap sözü hepimizin üzerine gerçek oldu. Biz (hak ettiğimiz cezâyı) mutlaka tadacağız! Evet biz sizi azdırdık. Çünkü biz de azgın kim-selerdik.**”⁷¹

“İşte bu bir öğüttür. Artık dileyen, Rabbine doğru bir yol tutar.”⁷²

“İşte bu gerçek olan gündür! Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.”⁷³

“Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lâ-yık olan da, mağfîret sahibi olan da O’dur!”⁷⁴

“Allah dileseydi, onların hepsini tek bir ümmet yapardı. Ama Allah, dilediğini rahmetine erîştirir. Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı.”⁷⁵

Ebû Hüreyre ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Güçlü ve sağlıklı mü’min daha hayırlıdır ve Allâh’a zayıf mü’minden daha sevimlidir. Ancak güçlü ve zayıf mü’minin her birinde îman ve ibadet yönüyle bir hayır vardır. Sana menfaat sağlayacak şeyi önemse ve Allah’tan yardım iste, âcizlik gösterme. Başına bir şey gelirse; ‘Şöyle yapsaydım, şöyle olurdu’ deme. Fakat ‘Allâh’ın kaderidir, Allah dilediğini yapar’ de. Çünkü ‘Şöyle olsaydı, böyle olurdu’ sözü, şeytan işine yol açar.”⁷⁶

71. Sâffât, 37/30-32.

72. Müzzemmil, 73/19.

73. Nebe, 78/39.

74. Müddessir, 74/56.

75. Şûrâ, 42/8.

76. Müslim, Kader, 34; İbn Mâce, Mukaddime, 10, Zühd, 14.

سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ

MÜRSELÂT SÛRESİ

Mürselât Sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 50 âyettir. Yalnız 48. âyetin Medîne döneminde indiği rivâyet edilmiştir. Adını, ilk âyetteki “Mürselât (Gönderilenler)” ifadesinden almıştır. Gönderilenler için; âlemin yönetimiyle görevli melekler, rüzgârlar, peygamberler, Kur’an âyetleri gibi yorumlar yapılmıştır. Buna “Urf” Sûresi de denir. Sûrede; peygamberler, kıyâmet sahnesi, insanın yaratılışı, yalanlayanın azâbı, îmân ehlinin ödülü gibi konular yer alır. Hz. Peygamber’in akşam namazlarında okuduğu sûrelerden birisi de budur.¹

1. Buhârî, Ezân, 98; Müslim, Salât, 173.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPMASI, İNKÂRCILAR,
İNSANI İLK YARATAN'IN ONU YENİDEN DİRİLTMESİ,
YERDEKİ NÎMETLER, İNKÂRCILARIN HÂLİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا^۱ ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا^۲ ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا^۳ ﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا^۴ ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا^۵ ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نَذْرًا^۶ ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ^۷ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ^۸ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ^۹ ﴿٩﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ^{۱۰} ﴿١۰﴾ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِتَتْ^{۱۱} ﴿١۱﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ^{۱۲} ﴿١۲﴾ لِيَوْمِ الْفَضْلِ^{۱۳} ﴿١۳﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَضْلِ^{۱۴} ﴿١۴﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۱۵} ﴿١۵﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ^{۱۶} ﴿١۶﴾ ثُمَّ نُنْعِهُمُ الْآخِرِينَ^{۱۷} ﴿١۷﴾ كَذَلِكَ نَفْعِلُ بِالْمُجْرِمِينَ^{۱۸} ﴿١۸﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۱۹} ﴿١۹﴾ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ^{۲۰} ﴿٢۰﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ^{۲۱} ﴿٢۱﴾ إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ^{۲۲} ﴿٢۲﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ^{۲۳} ﴿٢۳﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۲۴} ﴿٢۴﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا^{۲۵} ﴿٢۵﴾ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا^{۲۶} ﴿٢۶﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا^{۲۷} ﴿٢۷﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۲۸} ﴿٢۸﴾ انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ^{۲۹} ﴿٢۹﴾ انْطَلِقُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثُلُثِ شُعْبٍ^{۳۰} ﴿٣۰﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ^{۳۱} ﴿٣۱﴾ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ^{۳۲} ﴿٣۲﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ^{۳۳} ﴿٣۳﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۳۴} ﴿٣۴﴾ هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ^{۳۵} ﴿٣۵﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ^{۳۶} ﴿٣۶﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{۳۷} ﴿٣۷﴾

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا
 ﴿٣٩﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Yemin olsun, birbiri ardından gönderilenlere;
- 2- Esip savuranlara;
- 3- Yayıdıkça yayanlara;
- 4- (Hak ile bâtili) birbirinden iyice ayıranlara;
- 5- Sonra bir öğütü bırakanlara;
- 6- Gerek özür için olsun, gerek uyarı için.
- 7- Bilin ki size vadolunan şey mutlaka gerçekleşecektir!
- 8- Yıldızların ışığı söndürüldüğü;
- 9- Gök yarıldığı;
- 10- Dağlar ufalanıp savrulduğu;
- 11- Peygamberlerin şâhitlik etme vakti geldiği zaman, (artık kıyâmet kopmuştur).
- 12- Bütün bunlar, hangi güne ertelenmiştir?
- 13- Hüküm gününe!
- 14- O hüküm günü nedir bilir misin?
- 15- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
- 16- Biz öncekileri helâk etmedik mi?
- 17- Sonra, arkadan gelenleri de onların ardına takacağız.
- 18- İşte Biz suçlulara böyle yaparız!
- 19- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
- 20- Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?
- 21-22- Sonra o suyu belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.
- 23- Sonra şekil verdik, Biz ne güzel şekil vericileriz!
- 24- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
- 25- Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?
- 26- Diriler ve ölümler için.
- 27- Orada yüksek dağlar yarattık ve sizlere tatlı bir su içirdik.
- 28- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
- 29- Haydi, yalanlayıp durduğunuz cehenneme gidin!
- 30- Üç kola ayrılmış bir gölgeye girin!
- 31- Bir gölge ki ne serinlik verir, ne alevden korur.

- 32- O, binâ büyüklüğünde kıvılcımlar saçar.
 33- Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.
 34- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
 35- O gün dillerinin tutulduğu bir gündür.
 36- Onlara izin de verilmez ki, özür dilesinler!
 37- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!
 38- İşte bugün hüküm günüdür. Biz sizi ve sizden öncekileri bir araya getirmişizdir.
 39- (Azaptan kurtulmak için) **bir çâreniz varsa gösterin Bana!**
 40- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

1-7. âyetlerde birtakım güçlere yemin edilerek vaat edilen kıyâmet gününün mutlaka vukû bulacağı vurgulanmaktadır. Âyetlerdeki “mürselât, âsîfât, nâşîrât, fârikât ve mülkiyât” yemin edilen varlıkların sıfatlarıdır. Bunların peygamberler, melekler, rüzgârlar, Kur'an âyetleri, insanın kalbine gelip onu Hakk'a yönelten düşünceler olduğuna dâir rivâyetler vardır.

Bu âyetlerde, kabûl eden için özür, inkâr edecek olanlar için bir uyarı olmak üzere vahyi, peygamberlere ulaştırılanların kastedilmiş olduğu da söylenmiştir. Bütün bu konulara yeminin ardından 7. âyette **“Size bildirilen, vaadolunan şeyler mutlaka gerçekleşecektir.”** vurgusu dikkat çekicidir. Asıl bu sonuca dikkat çekilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yemin olsun tozu dumana katıp savuranlara. Yükünü yüklenenlere. Kolayca akıp gidenlere. İşi eksiksiz yerine getirenlere ki, o size vaat olunan elbette doğrudur. Ve hesap günü mutlaka gelecektir.”**¹

“Size olacağı bildirilen şeyler mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız.”²

8-10. âyetlere göre kıyâmet koparken uzayı dolduran yıldızların düzende bir bozukluk meydana gelecek, gök yapısı çatlayacak, yıldızlar dağılacak, dağlar pamuk gibi atılacak, savrulacak, dere tepe kalmayacak, her taraf dümdüz olacak.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün gök şiddetle sarsılır. Ve dağlar yürüdükçe yürür.”**³

1. Zâriyât, 51/1-6.

2. En'âm, 6/134.

3. Tûr, 52/9-10.

“O gün, dağları yerlerinden söküp yürütürüz, yeryüzünü dümdüz görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”⁴

“İşte o gün olacak olan olmuştur. Gök de yarılr ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.”⁵ “O gün gök erimiş mâdene döner.”⁶ “O günün dehşetiyle gök yarılacak ve Allâh’ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.”⁷

“Sûr’a üfürüldüğü gün, bölük bölük Allâh’a gelirsiniz. Gökyüzü açılır ve kapı kapı olur.”⁸

“O gün dağlar yürütülür, bir serap olur.”⁹ “O gün, dağları yerlerinden söküp yürütürüz, yeryüzünü dümdüz görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”¹⁰

11-15. âyetlerde, vadolunan kıyâmet günü gelince, peygamberlerin ümmetlerine şâhitlik edeceği, o hüküm gününde daha önce gerçeği yalanlamış olanlara yazık olacağı belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz bütün insanlara adâlet örneği ve hakkın şâhitleri olasınız; o Peygamber de size şâhit olsun, diye sizi doğru yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet yaptık.”¹¹**

“Çünkü o (Sûr’a üfürmek) zorlu bir buyruktan ibârettir. Derhâl onların gözleri açılır. Eyvah bize, derler. İşte bu hesap günüdür! İşte bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!”¹²

“İşte o gün yalanlayanların vay hâline! Onlar daldıkları bir bataktta oyalanıp duruyorlar. O gün cehennem ateşine itile kakıla atılacaklar.”¹³

“O gün yalan sayanların vay hâline! Onlar cezâ gününü yalan saymaktadırlar. Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün olanlar yalan sayar.”¹⁴

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuşur: **“Kıyâmet günü Nûh peygamber çağrılır. Buyur ey Rabbim! diyerek**

4. Kehf, 18/47.

5. Hâkka, 69/15-16.

6. Meâric, 70/8.

7. Müzzemmil, 73/18.

8. Nebe, 78/18-19.

9. Nebe, 78/20.

10. Kehf, 18/47.

11. Bakara, 2/143.

12. Sâffât, 37/19-21.

13. Tûr, 52/11-13.

14. Mutaffifin, 83/10-12.

gelir. Ümmetine dîni tebliğ ettin mi? Evet, tebliğ ettim, der. Ümmetine: Size Nûh tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar: Bize hiçbir uyarıcı gelmedi, derler. Allah, Nûh'a tebliğ ettiğine dâir şâhit getir, der. O da Muhammed ve ümmetini şâhit gösterir. Onlar onun tebliğ ettiğine şâhitlik edecekler. Böylece, **“Biz bütün insanlara hakkın şâhitleri olasınız; o Peygamber de size şâhit olsun, diye sizi doğru yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet yaptık.”** âyeti tecellî etmiş olacak. Burada vasat ümmet adâletli olan ve orta yolu tutan ümmet demektir.”¹⁵

16-19. âyetlere göre, Allah Teâlâ gerçeği yalanlayan inkârcı toplumlar-
dan Nûh, Âd, Semûd, Lût, Şuayb ve Mûsâ ﷺ'in kavimleri gibi birtakım
kavimler helâk etmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Üstelik Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş ve altlarından bol ırmaklar akıtmıştık. Sonra da onları günahları yüzünden helâk etmiş ve onların ardından başka bir nesil getirmiştik.”**¹⁶

“Onlar şöyle diyorlardı: ‘Biz ölüp, toprak ve kemik yığını olduktan sonra, biz mi yeniden diriltileceğiz? Önceki atalarımız da mı?’ De ki: Şüphesiz hem öncekiler hem de sonrakiler. Belirlenmiş o bilinen günde hepiniz mutlaka toplanacaksınız.”¹⁷

“İşte Biz suçluları böyle cezâlandırırız. Onlara: ‘Allah’tan başka hiçbir ilâh yok.’ denildiği zaman, büyüklük taslıyorlardı.”¹⁸

“Yoksa Biz, îmân edip sâlih ameller yapanları yeryüzünde bozgunculuk edenlerle bir tutar mıyız? Yahut Allâh’a karşı gelmekten sakınanları, yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?”¹⁹

“Yoksa kötülük yapanlar ölümlerinde ve hayatta oldukları sırada kendilerini, îmân edip sâlih ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”²⁰

“Yoksa Biz Müslümanları kâfirlerle bir tutar mıyız? Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?”²¹

15. Buhârî, Tefsîr, 2/13, Enbiyâ, 3, İ'tisâm, 19; Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 32.

16. En'âm, 6/6.

17. Vâkıa, 56/49-50.

18. Sâffât, 37/34-35.

19. Sâd, 38/28.

20. Câsiye, 45/21.

21. Kalem, 68/35-36.

20-24. âyetlerde, Allah insanı âdi bir sudan (menî) yaratıp onu belli bir süreye kadar sağlam bir yer olan anne rahmine koymadı mı? Orada onu istediği gibi biçimlendirmede mi? soruları soruluyor. Âyetlerde insana verilen bâzı nîmetlere işaret edildikten sonra, bunlara karşılık nankörlük edenlerin, uygun bir cezâ ile karşılaşmalarının beklenmesi gerektiği vurgulanıyor

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O, her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı. Sonra da insanın soyunu, süzölmüş bir özden, değersiz bir sudan yarattı. Sonra ona düzgün bir şekil verdi, kendi rûhundan üfledi ve size kulaklar, gözler ve kalpler var etti. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”**²²

“Andolsun Biz insanı çamurdan, süzölüp çıkarılmış bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfе hâline getirdik. Sonra o nutfeyi alakaya çevirdik, alakayı da bir çiğnemlik et parçasına çevirdik, bir çiğnemlik etten birtakım kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!”²³

“Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır. Bizim buyruğumuz yalnız bir tektir ve göz açıp kapama gibidir.”²⁴

لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا^{٢٥} أَحْيَاءَ وَآَمْوَاتًا^{٢٦} وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
شَامِخَاتٍ^{٢٧} وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا^{٢٨} وَيْلٌ لِّمُكْذِبِينَ^{٢٩}

25- Biz verryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?

26- Diriler ve ölüler için.

27- Orada yüksek dağlar yarattık ve sizlere tatlı bir su içirdik.

28- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

25-28. âyetlerde, insan dünyaya geldikten sonra, dünyanın kendisine bir ana kucağı gibi çeşitli nîmetler sunduğu hatırlatılıyor ve bütün bunlara karşı nankörlük edenlerin azâba hak kazanacakları vurgulanıyor. 25. âyette “Kift ve kifât” toplamak, kendine çekmek, kucaklamak demektir. Üzerinde yaşanan şu dünya dirileri ve ölüleri bir ana kucağı gibi bağrına basmaktadır. Eğer dünya çekim kuvvetiyle üstünde bulunanları kendine çekmese,

22. Secde, 32/7-9.

23. Mü'minün, 23/12-14.

24. Kamer, 54/49-50.

üstünde bulunan diriler de ölümler de savrulurdu. Canlı varlıklar arzın üstünde, ölümler ise altında toplanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah dedi: ‘Birbirinize düşman olarak (oradan) inin! Sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar yerleşme ve yararlanma vardır. Artık orada yaşar, orada ölür ve oradan diriltilip çıkarılırsınız.’”**²⁵

“Sizi topraktan yarattık; yine oraya döndüreceğiz ve daha sonra tekrar oradan çıkaracağız.”²⁶

“Allah, sizi de yerden bitki gibi bitirdi. Sonra oraya sizi geri gönderecek, sonra bir daha çıkaracak.”²⁷

“Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaqlar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”²⁸

“Yeri de yayıp döşedik, oraya sâbit dağlar yerleştirdik ve orada her şeyi belli ölçü ile bitirdik. Orada, hem sizin için hem de sizin beslemekle yükümlü olmadıklarınız için, geçimlikler var ettik.”²⁹

“Peki içmekte olduğunuz suyu hiç düşündünüz mü? Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indirenler Biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu hâle getirirdik. Şükretmeniz gerekmez mi?”³⁰

إِنطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ إِنطَلِقُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثَلْثِ شُعْبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونَ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

25. A'râf, 7/24-25.

26. Tâhâ, 20/55.

27. Nûh, 71/117-18.

28. Ra'd, 13/3.

29. Hicr, 15/19.

30. Vâkıa, 56/68-70.

29- Haydi, yalanlayıp durduğunuz cehenneme gidin!

30- Üç kola ayrılmış bir gölgeye girin!

31- Bir gölge ki ne serinlik verir, ne alevden korur.

32- O, binâ büyüklüğünde kıvılcımlar saçar.

33- Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.

34- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

35- O gün dillerinin tutulduğu bir gündür.

36- Onlara izin de verilmez ki, özür dilesinler!

37- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

38- İşte bugün hüküm günüdür. Biz sizi ve sizden öncekileri bir araya getirmiştir.

39- (Azaptan kurtulmak için) bir çâreniz varsa gösterin Bana!

40- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

29-40. âyetlerde inkâr edenlere, yalan saydıkları için karşılaşacakları âhiret azâbının korkunçluğu tasvir ediliyor. Yalanlayanlara, “Üç dallı bir gölgenin içine giriniz!” denilir. Ama bu gölge serinlik veren gölge değil, çatal çatal dikilen cehennem alevlerinin gölgesidir. Öyle alevler ki kasr gibi kıvılcımlar atar. Kasr; saray veya kalın odun, odun demeti demektir. Âyette cehennemın büyük saray gibi yahut kütük gibi kıvılcımlar saçtığı, bunların gemi halatı gibi uzun kıvılcımlar olduğu anlatılmaktadır. Bu cehennem sahnesi; günümüzde şiddetli fırtına veya yıldırım düşmesi sırasında kimi elektrik tellerinin kısa devre yapması veya trafoların patlaması sırasında etrafa saçılan kıvılcımları hatırlatmaktadır.

Yukarıdaki 35-36. âyetler Yüce Dîvan sahnesi ile ilgilidir. Orada Allâh'ın huzûrunda hesap verecek kişi, hâkimler hâkiminin önünde korkudan konuşamaz. Çünkü orada O'nun izni olmadan kimse konuşamaz. İzin verdikleri konuşur, kişinin konuşmasına gerek kalmadan eli, gözü, ayağı işlediği suçları açıklar. Suçluların dünyaya yeniden dönmeyi istemeleri, görevli meleklerden yardım istemeleri gibi sahneler, hesap sonucu belli olup, cehennemlikler ayrıldıktan sonraya âittir. Bu yüzden bu iki grup âyetler arasında bir çelişki bulunmaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte bu, kâfirlerin yalanladıkları cehennemdir. Onlar cehennemle kaynar su arasında dolaşıp dururlar.”**³¹

**“Onlar, iliklere işleyen bir ateş ve kaynar su içinde. Kara duman-
dan bir gölge altındadırlar. Öyle bir gölge ki, serin de değil, faydalı
da değil! Çünkü onlar bundan önce varlık içinde şımarmışlardı. Ve
büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı.”³²**

**“O gün Biz onların ağızlarını mühürleriz de yaptıklarını Bize el-
leri söyler, ayakları da şâhitlik eder.”³³**

**“Kıyâmet günü ona şöyle denir: ‘Kitabını oku, bugün kendi he-
sabını kendin göreceksin!’”³⁴ “O gün, yaptıklarına dilleri, elleri ve
ayakları tanıklık edecektir.”³⁵**

**“Sonunda oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri,
yaptıkları işler hakkında, onların aleyhinde şâhitlik eder. Onlar de-
rilerine: ‘Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?’ derler. Derileri de: ‘Bizi,
her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan O’dur.
Yine O’na döndürülüyorsunuz.’ diye cevap verirler. Siz kulakları-
nızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize tanıklık edeceklerini
sanmıyordunuz. Üstelik siz, yaptıklarınızın birçoğunu Allâh’ın bil-
mediğini sanıyordunuz!”³⁶**

Hadîs-i şerîflerde şöyle buyrulur: “Kul, kıyâmet gününde, kendi lehine,
tanık getirilmesini ister. Bunun üzerine, ağzına mühür vurulur ve uzuvla-
rına “konuşun” denilir. Onlar da bütün yaptıklarını söylerler.”³⁷

**“Mü’min bir kimse, bir günah işlediği zaman, kalbinde bir siyah nok-
ta belirir. Tevbe eder, vazgeçerse kalbi cilâlanır, temizlenir. Ama günahı
artırırsa, siyahlık da artar. İşte Allâh’ın Kitabı’nda, ‘Hayır, yaptıkları işler,
kalplerinin üzerine pas olmuştur.’ dediği pas, bu pastır.”³⁸**

32. Vâkıa, 46/42-46.

33. Yâsîn, 36/65.

34. İsrâ, 17/14.

35. Nûr, 24/24.

36. Fussilet, 41/20-22.

37. Müslim, Zühd, 16.

38. Bk. Mutaaffîfîn, 83/14; Müslim, İmân, 65; Tirmizî, Tefsîr, 83; İbn Mâce, Zühd, 29.

﴿ BÂB 2 ﴾

**KİYÂMET GÜNÜ TAKVÂ SAHİPLERİ İLE
İNKÂRCILARIN DURUMU**

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ۖ ﴿٤١﴾ وَفَوَاحٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ۖ ﴿٤٢﴾ كُلُوا
وَأَشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۖ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ
﴿٤٤﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ
﴿٤٦﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ
﴿٤٨﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ۖ ﴿٥٠﴾

**41- Şüphesiz takvâ sahipleri ise gölgeler altında, pınar baş-
larındadır.**

42- Canlarının çektiği meyveler arasında olacaklardır.

**43- “(Onlara:) Yaptıklarınızın karşılığı olarak şimdi âfiyet-
le yeyin, için!”**

**44- “İyilik eden ve işini güzel yapanları işte Biz böyle mükâ-
fatlandırırız.”(denilir).**

45- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

**46- (Ey inkârcılar!) Yiyiniz, dünyadan biraz yararlanın! Gerçek
şu ki sizler suçlusunuz!**

47- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!

**48- Onlara, “Allâh’ın huzûrunda eğilin!” denildiği vakit eğil-
mezler.**

49- O gün gerçeği yalan sayanların vay hâline!**50- Onlar (Kur'ân'a inanmazlarsa) bundan sonra hangi söze inanacaklar!**

41-45. âyetlerde, Allah Teâlâ î mân edenlerin, şirk ve küfürden sakınanların âhiretteki durumlarını açıklamaktadır. Onlar için cennette üç nîmet sayılmıştır. a) Akan pınar başlarında olmaları, b) Gölgeler altında bulunmaları, c) Canlarının çektiği meyvelerin ikrâm edilmesi. Bu nîmetlerin, dünyada yaptıkları iyi işler karşılığında verildiği kendilerine bildirilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rabbinin huzûrunda durup (hesap vermekten) korkan kimselere iki cennet vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İki cennette de akıp giden iki pınar vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nîmetlerini yalan sayarsınız? İki cennette de her türlü meyveden çift çift vardır.”**³⁹

“Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Canları ne isterse her şey vardır.”⁴⁰

“Bu kitap, takvâ sahiplerine doğru yolu gösterir. O takvâ sahipleri gayba î mân ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene î mân ederler. Âhiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rab’lerinden gelen bir hidâyet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.”⁴¹

“Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış ve meyveleri de hemen koparılacak gibi önlerine eğilmiştir.”⁴²

“Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette hoşnut kalacağı bir hayat içindedir. Geçmiş günlerde yaptığınız iyi amellerinize karşılık şimdi âfiyetle yiyin ve için!”⁴³

39. Rahmân, 55/46-52.

40. Yâsîn, 36/57.

41. Bakara, 2/2-5.

42. İnsân, 76/14.

43. Hâkka, 69/21-24.

46-50. âyetlerde, inkârcı kimselerin dünyadaki hâlleri şöyle tasvir ediliyor: Onlar, şimdilik dünyada yiyin, için, eğlenin, siz suç işliyorsunuz, diye uyarılıyor. Namaz kılın denilse kılmadıkları ve gerçeği yalanlamaya devam ettikleri için, bunların âhiretteki hâllerinin yaman olacağı belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen, ‘O kitabı Allah indirmiştir. de, sonra da onları kendi hâllerine bırak, daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!’”**⁴⁴

“Onlara, ‘Rahmân’a secde edin!’ denildiğinde, ‘Rahmân da neymiş? Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza mı secde edeceğiz?’ derler. Ve bu durum onların nefretini arttırır.”⁴⁵

“Her şeyin ortaya çıkacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün!”⁴⁶

“Göklerin ve yerin muhteşem saltanatına, Allâh’ın yarattığı herhangi bir şeye bakıp ibret almadılar mı ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğini hiç düşünmediler mi? Onlar Kur’ân’a inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar? Allah bir kimseyi saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkınları içinde bocalayıp dururlar.”⁴⁷

“İşte bunlar Allâh’ın âyetleridir ki, sana onları doğru bir şekilde bildiriyoruz. Artık onlar Allâh’a ve O’nun âyetlerine îmân etmedikten sonra, hangi söze inanacaklar?”⁴⁸

Ebû Hüreyre ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Kim Mürselât sûresini okur ve sonundaki, ‘Onlar (Kur’ân’a inanmazlarsa) bundan sonra hangi söze inanacaklar?’ âyetine gelince, ‘Âmennâ bil-lâh (Allâh’a îmân ettik)’ desin.”**⁴⁹

44. En’âm, 6/91.

45. Furkan, 25/60.

46. Kalem, 68/42.

47. A’râf, 7/185-186.

48. Câsiye, 45/6.

49. Ebû Dâvûd, Salât, 149-150.

سُورَةُ النَّبَاِ

NEBE
SÛRESİ

Nebe sûresi Mekke'de inen ilk sûrelerdendir. 40 âyettir. Kıyâmet ve âhiret olaylarından söz ettiği için adını ikinci âyetteki "Nebe (Haber)"den almıştır. "Âmme" sûresi de denir. Sûrede başlıca; yer ve gökteki kimi nîmetler, kıyâmetin kopması, kimi cehennem ve cennet sahneleri, takvâ sahiplerinin mükâfatı, mahşerde ilk toplanma ve küfür ehlinin pişmanlığı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KIYÂMET HABERLERİ, BÂZİ NÎMETLER, İNKÂRCILAR,
SÛR'A ÜFÜRÜLÜŞ, HER ŞEYİN YAZILI OLMASI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَبْقَى فِيهَا آخَقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَزْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ أَخْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Onlar birbirlerine neyi soruyorlar?

2- O büyük haberi mi?

3- Hani anlaşılmazlığa düştükleri o haberi!

4- Hayır! Yakında bilecekler!

5- Hayır, elbette yakında bilecekler!

6-7- Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?

8- Sizleri de çift çift yarattık.

9- Uykunuzu dinlenme yaptık.

10- Geceyi bir örtü yaptık.

11- Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.

12- Üstünüze yedi kat sağlam gök binâ ettik.

13- Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık.

14- O doymuş bulutlardan bol bol su indirdik.

15-16- Onunla taneler, bitkiler çıkardık, ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler yetiştirdik.

17- Şüphesiz hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir.

18- Sûr'a üfürüldüğü gün, bölük bölük Allâh'a gelirsiniz.

19- Gökyüzü açılır ve kapı kapı olur.

20- Dağlar yürütülür, bir serap olur.

21-22- Şüphesiz, azgınlara barınağı olacak cehennem pusuda beklemektedir.

23- Onlar orada çağlar boyu kalırlar.

24- Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tatmazlar!

25-26- Ancak (dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak kaynar su ve irin tadarlar.

27- Çünkü onlar, hesâba çekileceklerini ummuyorlardı.

28- Âyetlerimizi de yalanladıkça yalanlamışlardı.

29- Biz ise her şeyi bir bir sayıp yazıya geçirmişizdir!

30- Tadın bakalım! Bundan sonra yalnızca azâbınızı arttıracanız!

1-5. âyetlerde, kıyâmetin kopma olayını kabûl etmek istemeyen Mekke müşriklerinin bunu kendi aralarında tartıştıkları, bu konuda görüş ayrılığına hiç gerek olmadığı, çünkü zamanı gelince bunu herkesin göreceği ve yaşayacağı nesnel bir olay olarak kabûl etmesi gerektiği vurgulanır. Âyetlerdeki kıyâmeti ilk bilmenin “ölüm sırasında”, ikincinin ise “kıyâmet günü” olacağı yorumu yapılmıştır.

İkinci âyetteki “büyük haber” için, Hz. Muhammed’in peygamberliği, Kur’an ve kıyâmet günü açıklamaları yapılmıştır. Hz. Muhammed Peygamber olunca, Mekke müşrikleri birbirlerine neler olduğunu sormuşlardı. **“De ki: O, büyük bir haberdir, siz ondan yüz çeviriyorsunuz.”**¹ âyeti, bu haberin Kur’an olduğunu belirtir.

Mekke müşrikleri Hz. Muhammed’e sihirbaz, Kur’ân’a sihir, şiir, kehânet gibi yakıştırmalarda bulunuyor ve âhiret konusunda da farklı inançlara sahip bulunuyorlardı.

Bu konuda Şevkânî özetle şöyle der: İnkârcılar, öldükten sonra dirilme konusunda görüş ayrılığı içindedir. Hristiyanlar ruhla dirilmeyi, Yahudiler ise bedenle dirilmeyi kabûl etmiştir. Tevrat’ta, İbrânîce cennet, Cen’îza şeklinde geçer. İncil’in birçok yerinde, âhiret hayatından ve onun nîmet ve azâbından söz edilir. Arap inkârcılarına gelince; onlardan bir bölümü, âhireti tam olarak inkâr ederlerdi. Yüce Allah onların kendi aralarında konuştuklarını şöyle haber verir: **“Ne varsa şu dünya hayatımızdan ibârettir. Ölüyoruz ve yaşarız, bizi öldüren dehrdir. Biz tekrar dirilecek değiliz.”**² Bir bölümü ise, kesin olarak inkâr etmez, ama bu konuda kuşku içindedir. **“Sâdece öyle sanıyoruz, kesin inanmıyoruz.”**³ Onların karışık inançları da şöyle bildirilir: **“Kıyâmetin kopacağını sanmam. Tekrar Rabbime döndürülüp götürülsem bile O’nun katında bana daha güzel nîmetler verilir.”**⁴ İşte küfür ehli arasında, kıyâmet konusunda bu şekilde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.⁵

6-7. âyetlere göre, yerin bir beşik gibi yaratıldığı, dağların da yeryüzünün dengesini sağlayan birer kazık vazifesi gördüğü belirtilir. Burada dünya gezegeninin uzayda görünmez bir bağ olan, güneşin çekim gücüne tutunarak onun çevresinde dönmesine, beşiğin tutunduğu eksende sallanıp durması gibi arzın da güneşin çekim gücüne tutunmuş olarak bir beşik gibi dönmesine işaret vardır.

Âyetlere Allâh’ın yaptığı işler, muhâtaplara olumsuz soru şeklinde, “Allah böyle yapmadı mı? Şöyle yapmadı mı?” diye yöneltilmektedir. Bundan muhâtapların sözü edilen işleri Allâh’ın yaptığını kabûl ettikleri anlaşılır. Buna göre Mekke müşriklerinin, varlıkları yaratanın Allah olduğunu bildikleri hâlde, âhirete inanmadıkları görülür. Onların inancına göre ölümle her şey biter.

1. Sâd, 38/67-68.

2. Câsiye, 45/24.

3. Bk. Câsiye, 45/32.

4. Fussilet, 41/50; Kehf, 18/36.

5. Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, V, 363.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O Rabbiniz, yeryüzünü sizin için bir döşek, gökyüzünü de onun üstüne bir tavan yaptı; gökten su indirip, size rızık olsun diye yerden meyveler, ürünler çıkardı. Bütün bunları bile bile Allâh’a eşler koşmayın!”**⁶

“Yeryüzünü size beşik yapan, orada sizin için yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren O’dur. O suyla her çeşit bitkiden çiftler çıkartmaktayız.”⁷

“O Allah, yeryüzünü size bir beşik yapmış ve doğru gitmeniz için de orada yollar açmıştır.”⁸

“Biz, yerde, insanları sarsmaması için sâbit dağlar yarattık.”⁹

“Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”¹⁰

“Yeri de yayıp döşedik, oraya sâbit dağlar yerleştirdik ve orada her şeyi belli ölçü ile bitirdik.”¹¹

“O, sizi sarsmaması için yeryüzünde sâbit dağlar yerleştirdi. Gideceğiniz yolu bulmanız için ırmaklar ve yollar açtı.”¹²

“Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sâbit dağlar yarattık ve orada istedikleri yere gidebilsinler diye geniş yollar ve geçitler açtık.”¹³

DAĞLARIN YARATILIŞ HİKMETİ

Dağlar, dünyanın merkezinden dışa doğru, patlamaların oluşturduğu yükseltilerdir. Bunlar, bir ölçüde arzın patlamasını baskılar. Nitekim yanardağların, büyük dağların içinde oluşması bunu gösterir. Arzın derinliklerinde gerçekleşen patlama ve hareketlerin sarsıntısını emerek, milimize etmede dağların rolü küçümsenemez. Dağlar, aynı zamanda deniz sularının yeryüzünü istilâ etmesine de engel olur. Rüzgârların, bulutların ve yağmurların çeşitli akımlarla dağılmasını da sağlar. Dağların daha bunun gibi nice yararları vardır.

6. Bakara, 2/22.

7. Tâhâ, 20/53.

8. Zuhruf, 43/10.

9. Enbiyâ, 21/31.

10. Ra’d, 13/3.

11. Hicr, 15/19.

12. Nahl, 16/15.

13. Enbiyâ, 21/31. Bk. Neml, 27/61; Lokmân, 31/10; Fussilet, 41/10; Kâf, 50/7; Mürselât, 77/27; Nebe, 78/6-7; Nâziât, 79/32.

Şematik kesit; dağların toprak seviyesinin oldukça derinlerinde kazık şeklinde toprağın içerisine iyice yerleşmiş kökleri vardır.¹⁴ Kur'ân'ın indirildiği dönemde hiçbir insan tarafından bilinmeyen bu gerçek, günümüzde modern jeolojinin bulguları sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgulara göre, dağlar yeryüzü kabuğunu oluşturan çok büyük tabakaların hareketleri ve çarpışmaları sonucunda meydana gelir.

İki tabaka çarpıştığı zaman daha dayanıklı olanı ötekinin altına girer. Üstte kalan tabaka kıvrılarak yükselir ve dağları meydana getirir. Altta kalan tabaka ise yeraltında ilerleyerek aşağıya doğru derin bir uzantı meydana getirir. Yani dağların yeryüzünde gördüğümüz kütleleri kadar, yeraltına doğru ilerleyen derin bir uzantıları daha vardır. Kıtaların daha kalın olduğu dağlık bölgelerde yerkabuğu mantoya derinlemesine saplanır. Bir âyetle, dağların bu işlevine, “kazık” benzetmesi yapılarak şöyle işaret edilir: **“Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık kılmadık mı?”**¹⁵

Dağlar yer üstünde olduğu kadar yeraltının derinliklerindeki uzantılarıyla da yerkabuğunun farklı tabakalarını âdeta birer kazık gibi birbirine perçinler. Yerkabuğu sürekli hareket hâlinde olan tabakalardan oluşmaktadır. Dağların bu perçinleme özelliği son derece hareketli bir yapısı olan yerkabuğunu âdeta sâbitleyerek sarsıntıları büyük ölçüde engeller.

Bu özellikleri sâyesinde dağlar, yeryüzü tabakalarının birleşim noktalarında yer üstüne ve yeraltına doğru uzanarak bu tabakaları birbirine perçinler. Bu şekilde, yerkabuğunu sâbitleyerek magma tabakası üzerinde ya da kendi tabakaları arasında kaymasını engeller. Kısacası dağları, tahtaları bir arada tutan çivilere benzetebiliriz.

Dağların bu sâbitleyici özelliği bilimsel literatürde “izostasi” terimiyle tanımlanır. İzostasi; Jeolojide, dağların Dünya yüzeyinin altında oluşturdukları yerçekimi kuvveti sâyesinde yerkabuğunun genel dengesinin sağlanmasıdır.

Görüldüğü gibi, modern jeolojik ve sismik araştırmalar sonucunda keşfedilen dağların çok hayâtî bir işlevi, yüzyıllar önce indirilmiş olan Kur'ân-ı Kerim'de Allâh'ın yaratmasındaki üstün hikmete bir örnek olarak verilmiştir. Bir başka âyetle şöyle buyrulur:

“O, arzda da, sizi sarsıntıya uğratar diye sarsılmaz dağlar bıraktı.”¹⁶

14. EARTH, Press and Siever, s. 413; Anatomy of the Earth, Cailleux, s. 220; Earth Science, Tarbuck and Lutgens, s. 158.

15. Nebe, 78/6-7.

16. Lokmân, 31/10.

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾

8- Sizleri de çift çift yarattık.

8. âyetle insanların çift çift yaratıldığı bildirilir. Arapçada çift olan şeyin her bir tekine “zevc” denir. Meselâ; erkek, kadının zevci, kadın da erkeğin zevcidir. Çift yaratılma niteliği tüm hayvanlar ve bitkiler âlemi için de geçerlidir. Hatta câmit varlıklardaki artı eksi, pozitif negatif, çekme-itme güç dengeleri de bu “çift yaratılış”ın bir uzantısıdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Toprağın bitirdiklerinde, insanla-
rın bizzat kendilerinde ve onların henüz bilmediklerinde bütün çift-
leri yaratan Allah, her türlü eksiklikten uzaktır.”**¹⁷

**“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini ya-
ratıp bu ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilip yayan Rabbinize
karşı gelmekten sakının! Adını kullanarak birbirinizden dilekte bu-
lunduğunuz Allah’tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının!
Şüphesiz ki Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”**¹⁸

**“O, sizi, bir tek kişiden var etmiştir. Sizin için bir süre kalacağı-
nız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır. Biz âyetlerimizi gereği
gibi anlayan bir toplum için ayrıntılı olarak açıkladık!”**¹⁹

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ
مَعَاشًا ﴿١١﴾

9- Uykunuzu dinlenme yaptık.

10- Geceyi bir örtü yaptık.

11- Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.

9-11. âyetlerde, Allah Teâlâ uykuyu bir dinlenme vakti, geceyi bir ör-
tü, gündüzü ise geçimi sağlama ve çalışma vakti yaptığını belirtmektedir.
“Sübât” kesik uyku, dinlenme anlamına geldiği gibi, ölüm anlamına da ge-
lir. Bu yüzden Yahudiler, cumartesi gününe, aynı kökten “Yevmü’s-sebt (din-
lenme günü)” demişlerdir. Uykunun, bir çeşit ölüme benzetilmesi yüzünden,²⁰

17. Yâsîn, 36/36.

18. Nisâ, 4/1.

19. Enâm, 6/98.

20. Bk. En’âm, 6/60.

yukarıdaki 9. âyete, “Allah, uykunuzu bir çeşit ölüm yaptı.” anlamı da verilmiştir. Çünkü insan uyurken ölmüş gibi bilinçsiz olur. Uykuda ruh, bedenden kısmen, ölümden ise tam olarak ayrılır.²¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi geceleyin ölü gibi uyutan, gündüz ne yaptığınızı bilen, sonra belirlenen bir ecel gelinceye kadar gündüzleri yeniden sizi hayata döndüren O’dur. Son dönüşünüz O’nadır. Sonra O neler yaptığınızı size haber verecektir.”**²²

“Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı yapan O’dur.”²³

“Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O’dur. Şüphesiz ki bunda, dinleyip anlayan bir toplum için nice ibretler vardır.”²⁴

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

12- Üstünüze yedi kat sağlam gök binâ ettik.

13- Gökyüzüne parıl parıl parlayıp aydınlatan bir kandil astık.

12-13. âyetlerde, dünya gezegeninin üstüne yedi kat sağlam gökler kurulduğu ve gökyüzüne parıldayıp aydınlatan bir kandil asıldığı belirtilir.

Âyette geçen “sirâc” kandil, lamba, “vehhâc” parıl parıl yanan demektir. Kastedilen güneştir. Güneş ışık kaynağı olması yanında, aynı zamanda ısı kaynağıdır. Bu yüzden alev alev yanıp, çevresine ışık saçtığı için bu anlam verilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O’dur. Sonra göğe yönelip onları yedi gök olarak düzenlemiştir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.”**²⁵

“Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah’tır. Allâh’ın buyrukları göklerle yer arasında inip durur. Böylece bilmiş olun ki, Allah her şeye kâdirdir ve ilmiyle de her şeyi kuşatmıştır!”²⁶

21. Şevkânî, age, V, 364.

22. En’âm, 6/60.

23. Furkan, 25/47.

24. Yûnus, 10/67.

25. Bakara, 2/29.

26. Talâk, 65/12.

“Yedi kat göğü birbiriyle uyum içinde yaratan O’dur. Rahmân olan Allâh’ın yaratmasında hiçbir düzensizlik göremezsin.”²⁷

“Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış! Ay’ı göklerde bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır.”²⁸

“Güneşi bir ışık, Ay’ı bir nur yapan, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye, Ay’a nice konak yerleri belirleyen O’dur. Allah bunları, bir anlam ve amaca göre yaratmıştır. O, bilmek isteyen bir toplum için âyetlerini açıklamaktadır.”²⁹

“Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir kandil (güneş) ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!”³⁰

“Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle uyum içinde nasıl yaratmış! Ay’ı göklerde bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır.”³¹

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾
وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾

14- O doymuş bulutlardan bol bol su indirdik.

15-16- Onunla taneler, bitkiler çıkardık, ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler yetiştirdik.

14-16. âyetlerde, Cenâb-ı Hakk’ın gökten bol bol su indirip, bununla taneli bitkileri, bol ağaçlı bağ ve bahçeleri bitirdiği vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gökten bir su indiren O’dur. İşte Biz, her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, üst üste dizili başaklar; hurma ağacının tomurcugundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham hâline, bir de olgunlaşmış hâline bakın! Şüphesiz, bütün bunlarda, inanan bir toplum için elbette nice ibretler vardır.”³²**

27. Mülk, 67/3.

28. Nûh, 71/15-16.

29. Yûnus, 10/5.

30. Furkan, 25/61.

31. Nûh, 71/15-16.

32. En’âm, 6/99.

“Biz gökten belli miktarda su indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter. Böylece bu su ile sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için nice meyveler vardır ki, siz onlardan yersiniz.”³³

“Onlar mı hayırlı yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten sizin için su indiren mi? Biz o suyla, bir ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz, nice güzelliklerle dolu bahçeler yetiştirdik. Allah’la beraber başka bir ilâh mı var? Doğrusu onlar Rab’lerini başkalarına denk tutan bir toplumdur.”³⁴

“Biz bol bol yağmur yağdırdık. Sonra toprağı iyice yarıdık. Bu sûretle onda ekinler bitirdik. Üzüm bağları, yoncalar; zeytin ve hurma ağaçları; iri ve sık ağaçlı bahçeler; meyveler ve otlaklar bitirdik. Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir.”³⁵

إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ كَانَ مِيقَاتًا^{١٧} يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا^{١٨} وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا^{١٩} وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا^{٢٠}

17- Şüphesiz hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir.

18- Sûr’a üfürüldüğü gün, bölük bölük Allâh’a gelirsiniz.

19- Gökyüzü açılır ve kapı kapı olur.

20- Dağlar yürütülür, bir serap olur.

17-20. âyetlere göre, hüküm günü olan kıyâmet saati gelince sûra üf-
leneceği, herkesin bölük bölük geleceği, göklerin açılıp kapı kapı olacağı,
dağların yürütülüp, sanki bir serap gibi yok olup gideceği belirtilir. Sûr se-
sini duyan herkes kabirlerinden kalkıp bölük bölük mahşer yerine koşar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz ölüp, bir toprak ve bir kemik
yığını hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi diriltileceğiz?
Bizden önceki atalarımız da mı? De ki: ‘Elbette hem siz hem onlar
burnunuz yere sürtülerek diriltileceksiniz!’ Bu diriltiliş için bir ses**

33. Mü'minûn, 23/18-19.

34. Neml, 27/60.

35. Abese, 80/25-32.

yeter! Bir de bakarsın ki, kabirlerinden kalkmış bakılmaktadırlar. Eyvah bize, derler. Hesap günü gelmiş! İşte bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!”³⁶

“Sûr’a üfürülür. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkarak Rab’lerine doğru koşmaktadırlar.”³⁷

“O gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlayanları gruplar hâlinde toplarsınız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevk edilirler.”³⁸

“O gün gök şiddetle sarsılır. Ve dağlar yürüdükçe yürür.”³⁹

“O gün, dağları yerlerinden söküp yürütürüz, yeryüzünü dümdüz görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini geride bırakmamışızdır.”⁴⁰

Ebû Hüreyre’den rivâyete göre, Allâh’ın elçisi şöyle buyurmuştur: “Sûr’a iki üfürme arasında kırk vardır. (Nakleden bunun kırk gün, kırk ay veya kırk yıl mı olduğu konusunda tereddüt etmiştir). Sonra Allah gökten bir su indirir. Onlar, taneli bitkilerin yerden bittiği gibi biterler. İnsandan bir tek kemik dışında çürümeyen hiçbir şey kalmamıştır. Bu kemik de acbû’z-zeneb olup, kıyâmet gününde yaratılış ondan terkip edilir.”⁴¹

Üzeyir ﷺ’in merkebinin ve Hz. İbrahim’in parçalar hâline getirdiği kuşlarının yeniden vücut bütünlüğünü tamamlayarak canlanması ve toprağa ekilen tohumun ağaç hâlini alması gibi, insan varlığının yeniden “acbû’z-zeneb” denilen, kök hücre diyebileceğimiz böyle bir tohumdan yaratılacağı anlaşılmaktadır.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَبْنِي فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا
وَعَسَاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاءً ﴿٢٦﴾

21-22- Şüphesiz, azgınlara barınağı olacak cehennem pusuda beklemektedir.

36. Sâffât, 37/16-21.

37. Yâsîn, 36/51.

38. Neml, 27/83.

39. Tûr, 52/9-10.

40. Kehf, 18/47.

41. Buhârî, Tefsîr, 78/1.

23- Onlar orada çağlar boyu kalırlar.

24- Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tatmazlar!

25-26- Ancak (dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak kaynar su ve irin tadarlar.

21-26. âyetlerde, kıyâmet günü cehennemnin, azâbı hak eden azgınların beklemekte olduğu, onların orada çağlar boyunca kalacağı, kaynar su ve irinden başka ne bir serinlik ne de bir içecek bulacakları, onlara lâıyk cezânın bu olduğu belirtilir.

Yukarıdaki 23. âyette “devirler/çağlar boyu” diye çevirdiğimiz “ahkâb”, “hukub”un çoğuludur. Hukub, belirsiz, uzun süre demektir. Bu sözcük için; kırk yılla otuz bin yıl arası kimi yorumlar yapılmışsa da, Hasan el-Basrî’nin dediği gibi, hukub ve çoğulu ahkâb, kimsenin bilemeyeceği uzun süreyi ifâde eder. Ancak ahkâb, ne kadar uzun süreyi ifâde etse de, yine sınırlı bir zaman bildirir.

Kimi müfessirler, bu âyetin, inançlı ama günahkâr mü’minler hakkında indiğini söylemişlerdir. Ancak âyet, Allâh’ın âyetlerini yalanlayan ve âhiret gününe inanmayan inkârcılar hakkındadır. Nitekim 27-28. âyetlerde, **“Onlar, hesap göreceklerini ummazlardı, âyetlerimizi de tam olarak yalanlamışlardı.”** buyurulması, konunun inkârcılarla ilgili olduğunu gösterir.⁴²

Çoğunluk âlimlere göre inkârcılar, çıkmamak üzere ebedî olarak cehennemde kalırlar. Dayandıkları delil şu âyettir: **“Onlar, ateşten çıkmak isterler, ama ondan çıkamazlar, onlar için kalıcı bir azap vardır.”**⁴³ Ancak bu âyeti, “içinde belirli süre kalacakları azaptan çıkmak istemek” şeklinde anlamak da mümkündür. En doğrusunu Allah bilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu böyledir. Şüphesiz azgınlar için de kötü bir gelecek vardır. Cehennem! Oraya yaslanacaklar, fakat o ne çirkin bir döksektir! İşte kaynar su ve irin, tatsınlar onu bakalım! Bunun benzeri daha başka çeşit azaplar da vardır!”**⁴⁴

“Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir. İnkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap beklemektedir.”⁴⁵

42. krş. Hûd, 11/107.

43. Mâide, 5/37.

44. Sâd, 38/55-58.

45. En'âm, 6/70.

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾
وَكُلُّ شَيْءٍ أَخَصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

27- Çünkü onlar, hesâba çekileceklerini ummuyorlardı.

28- Âyetlerimizi de yalanladıkça yalanlamışlardı.

29- Biz ise her şeyi bir bir sayıp yazıya geçirmiştir!

30- Tadın bakalım! Bundan sonra yalnızca azâbınızı arttıracaktır!

27-30. âyetlerde, söz konusu azâbın ahiret inancı olmayanlarla ilgili olduğu, dünya hayatında her şeyin kayıt altına alındığı, bu yüzden onlara kıyâmet günü “hak ettiğiniz cezâyı tadın bakalım!” denileceği haber verilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında adâletle hükmet! Sakın hevâ ve hevesine uyma ki seni Allah yolundan saptırmayın. Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarından dolayı, çetin bir azap vardır.”**⁴⁶

“Şüphesiz ölüleri diriltecek olan Biziz. Onların yaptıkları işleri de, arkada bıraktıkları izleri de yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kipte sayıp yazmışızdır.”⁴⁷

“Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince; işte Allâh’ın, meleklerin ve insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar sürekli olarak o lânetin içinde kalırlar; ne azapları hafifletilir ne de onlara göz açtırılır!”⁴⁸

46. Sâd, 38/26.

47. Yâsîn, 36/12.

48. Bakara, 2/161-162.

﴿ BÂB 2 ﴾

**TAKVÂ SAHİPLERİNİN MÜKÂFATI,
GÖKLERİN VE YERİN RABBİ,
KIYÂMET GÜNÜ İÇİN HAZIRLIK,
SON PİŞMANLIK**

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۖ ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۖ ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۖ
﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ۖ ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ۖ ﴿٣٥﴾
جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ۖ ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا ۖ الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ۖ ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ
وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ۖ لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا
﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمَ الْحَقُّ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ۖ ﴿٣٩﴾
إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا ۖ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ
يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ۖ ﴿٤٠﴾

31- Şüphesiz takvâ sahipleri için kurtuluş vardır.

32- Bahçeler, üzüm bağları.

33- Göğüsleri tomurcuklanmış aynı yaşta kızlar.

34- Ve dolu kadehler vardır.

35- Orada ne boş bir söz, ne de bir yalan işitirler.

36- İşte bu Rabbinden bir mükâfat ve yeterli bir bağıştır.

37- O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O Rahman'dır. Hiç kimse O'na karşı konuşmaya güç yetiremez.

38- O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olurlar. Rahmân olan Allâh'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. Konuşan da doğruyu söyler!

39- İşte bu gerçek olan gündür! Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.

40- Şüphesiz ki, Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kâfir kişi, önceden yaptıklarına bakacak ve "Keşke toprak olsaydım!" diyecek.

31-36. âyetlere göre, dünyada Allâh'ın buyruklarına uyanların büyük başarı ödülüne erişecekleri bildirilir. Her çeşit bahçeler ve çeşitli üzüm bağları; göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar; dolu dolu içecekler bu âhîret nîmetleri arasındadır. Orada kendilerine sunulan kadehler, dünya şarabı gibi sarhoş etmez, saçmalıklar ve yalanlar söyletmez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

"Takvâ sahipleri için, Rab'leri katında nîmetleri bol cennetler vardır."⁴⁹

"Şükreden iyiler ise kâfur katkılı bir kadehten içerler. Bu öyle bir kaynaktır ki Allâh'ın kulları ondan içerler ve onu istedikleri yere akıtırlar. Onlar verdikleri sözü ve adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar."⁵⁰

"İmân edip sâlih ameller işleyenleri Rab'leri, imân ettikleri için doğru yola iletecektir. Onlar, içinde nehirlerin çağlayıp aktığı nîmeti bol cennetlerde olacaklardır. Onlar cennette: 'Allâhım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!' diye duâ edecek, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise 'Selâm' şeklinde sunacaklardır. Duâlarının sonunda da: 'Âlemlerin Rabbi olan Allâh'a hamd olsun!' diyeceklerdir."⁵¹

49. Kalem, 68/34.

50. İnsân, 76/5-7.

51. Yûnus, 10/9-10.

**“İman ve amelde öne geçenler (kıyâmet günü) hepsinden ileri-
dedirler. İşte bunlar, Allâh'a yaklaştırılanlar. Nîmet cennetlerinde
olanlardır.”**⁵²

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا
﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ۖ لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ
الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

**37- O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir.
O Rahman'dır. Hiç kimse O'na karşı konuşmaya güç ye-
tiremez.**

**38- O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olurlar. Rahmân
olan Allâh'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz.
Konuşan da doğruyu söyler!**

37-38. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın göklerin ve yerin Rabbi olduğu, O'nun huzûrunda söz söylemeye izin verdikleri dışında kimsenin gücü yetmeyeceği, konuşanın da ancak doğruyu söyleyeceği, o kıyâmet gününde Ruh ve meleklerin saf tutacakları belirtilir.

“Ruh” için; yaratıkların en büyüğü olan bir melek; cins isim olarak in- sanların ruhları gibi yorumlar yapılmışsa da Cebrâil عليه السلام'ın kastedildiği yay-gın görüştür. Çünkü aşağıdaki âyette olduğu gibi, bâzı âyetlerde ondan ruh diye söz edilmiştir. **“Şüphesiz bu (Kur'an), âlemlerin Rabbi tarafından indirmiştir. Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) indirmiştir.”**⁵³

Elmalılı merhum bu konuda şöyle der: “Ruh” deyince hemen akla, **“De ki Ruh, Rabb'imın emrindendir.”**⁵⁴ âyetinde buyurulan Ruh gelir. Şu ha- dis de bunu gösterir: **“Ruh, Allâh'ın ordularından bir ordudur. Melekler değildirler..”**⁵⁵

Bâzıları, “koruyucu (hafaza) meleklerdir” demişler; bâzıları ise, “Ruhlar üzerine vekil kılınan melektir.” demiştir.

52. Vâkıa, 56/10-12.

53. Şuarâ, 26/192-193.

54. İsrâ, 17/85.

55. Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XV, 2-25.

Gazâlî “İhya” isimli eserinde şöyle der: “Ruh denilen melek, ruhları bedenlere sokandır. Çünkü o nefes alır. Aldığı nefeslerden her bir nefeste, bir bedende bir ruh olur. Bu bir gerçektir. Kalp ehli kişiler bunu basîretleriyle görürler.”

İbn Abbas’tan rivâyet edilen bir görüşe göre ruh, Cebrâil ﷺ’dir. İbn Abbas demiştir ki: “Cebrâil ﷺ kıyâmet günü yüce Allâh’ın huzûrunda onun azâbından korku ile titreyerek kıyama duracak ve ‘Sübhâneke lâ ilâhe illâ ente, mâ abednâke hakka ibadetike.’ diyecektir. Anlamı: ‘Ey Rabbim! Sen bütün noksan sıfatlardan uzaksın, Senden başka ilah yok. Biz sana hakkıyla ibadet edemedik.’ diyecektir.”⁵⁶

Diğer yandan, âyetteki صَفًا “Saf saf” ifâdesinden, “bir saf melek” anlaşıyor. Olmuş ise de, وَالْمَلَكُ صَفًا صَفًا **“Melekler saf saf olduğunda”**⁵⁷ âyeti bunun birçok saflar olduğunu gösterir.⁵⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir.”**⁵⁹

“Rabbinin buyruğu gelip melekler sıra sıra dizildiğinde; işte o gün cehennem de getirilir ve o zaman insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var! O gün insan, ‘Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim!’ der.”⁶⁰

“O gün geldiğinde, Allâh’ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. Onlardan bir kısmı bahtsız bir kısmı mutludur.”⁶¹

“O gün dillerinin tutulduğu bir gündür. Onlara izin de verilmez ki, özür dilesinler! Gerçeği yalanlayanların o gün vay hâline!”⁶²

ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَا ۖ ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا ۖ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ۖ ﴿٤٠﴾

56. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 400.

57. Fecr, 89/22.

58. Elmalılı, age, VIII, 502, 503.

59. Sâffât, 37/5.

60. Fecr, 89/22-24.

61. Hûd, 11/105.

62. Mürselât, 77/35-37.

39- İşte bu gerçek olan gündür! Artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.

40- Şüphesiz ki, Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kâfir kişi, önceden yaptıklarına bakacak ve “Keşke toprak olsaydım!” diyecek.

39-40. âyetlerde, insanoğlunun hesap gününün gerçekliğini düşünerek, dünyada kurtuluş için Allâh’a giden yola girmesi öğütlenir. Bu öğüde kulak asmayan inkârcıların kıyâmet günü hayvanların toprak olduklarını görünce, kendisinin de toprak olup yok olmayı temenni edeceği, ancak bu pişmanlığın ona bir fayda vermeyeceği belirtilir.

İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve Mücâhid’e göre, Yüce Allah Kıyâmet günü hayvanları da yaratacak, insanlardan olan haklarını aldıktan sonra, onlara “toprak olun” denilince, toprak olacaklardır. İşte inkârcılar bunu görünce, “Keşke biz de toprak olsaydık da bugünü görmeseydik!” diyeceklerdir. Tekvîr sûresinde, “**Yabani hayvanlar toplandığı vakit.**”⁶³ âyeti de buna işaret eder. Burada toprak, gerçek anlamda kullanılmıştır.⁶⁴

Mahşer günü toprak olma temennisi, bâzı âlimlere göre hayvanların hesaplaşma sonunda yok edilmesiyle ilgilidir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “*Şüphesiz ki, hakları sahiplerine vereceksiniz. Hatta boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan kısas yoluyla hakkı alınacak.*”⁶⁵ Ahmed b. Hanbel’in rivâyetinde: “*Ve hatta karınca karıncadan hakkını alacak.*” denilmiştir. Katâde de, “*Her şey, hatta sivrisinek kısas için haşır olunacak.*” demiştir.

Râzî de tefsirinde şöyle der: Mu’tezile demiştir ki: Yüce Allah o gün hayvanların hepsini, dünyada ölüm, öldürme ve diğer yollarla uğradıkları acıların karşılığını vermek için toplayacaktır. Ondan sonra bir kısmını cennette bırakmak isterse, cennette kalmaları iyi olduğu takdirde bırakır. Dilerse, haberde geldiği gibi yok eder. Biz ehl-i sünnet âlimlerine göre ise yüce Allâh’ın üzerine “buna hak kazanmıştır” diye hüküm vermek sûretiyle bir şey vâcib olmaz. Fakat o vahşi hayvanların hepsini toplayacak da boynuzsuzun boynuzludan hakkı alınacak. Sonra onlara “ölün!” denecek, ölecekler. Bâzıları,

63. Tekvîr, 81/5.

64. Elmalılı, age, VIII, 505.

65. Müslim, Birr, 60; Tirmizî, Kıyâmet, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 235, 301, 323, 372, 411.

“insan ve cinlerden başkası yükümlü olmadığı için haşır olunmaz.” demişlerdir.⁶⁶ Tirmizî yukarıdaki hadis için “hasen sahih” demiştir.⁶⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günden nasıl korunacaksınız? O günün dehşetiyle gök yarılacak ve Allâh’ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. İşte bu bir öğüttür. Dileyen, Rabbine doğru bir yol tutar.”**⁶⁸

“Doğrusu onlar, o azâbı uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görmekteyiz!”⁶⁹

“Kitabı sol tarafından verilen ise şöyle der: Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı! Malım bana hiçbir yarar sağlamadı. Saltanatım da benden yok olup gitti!”⁷⁰

66. Fahu'r-Râzî, age, XXXI, 68.

67. Bk. Elmalılı, IX, 14.

68. Müzzemmil, 73/17-19.

69. Meâric, 70/6-7.

70. Hâkka, 69/25-29.

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

NÂZİÂT SÛRESİ

Nâziât sûresi Mekke’de inmiş olup, 46 âyettir. Adını ilk âyetteki “Nâziât (Söküp çıkaranlar)”dan almıştır. Sûrede; güçlü meleklerle yemin, kıyâmetin kopması ve ölüm ânı, Hz. Mûsâ ve Firavun kıssası, gök ve yerin yaratılışı, kimi nîmetler, cennet ve cehennem konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPMASI, İNKÂRCILAR MAHŞERDE,
MÛSÂ VE FİRÂVUN'DAN İBRET ALMAK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا^١ ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا^٢ ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا^٣ ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا^٤ ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا^٥ ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ^٦ ﴿٦﴾ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ^٧ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ^٨ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ^٩ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ^{١٠} ﴿١٠﴾ ءَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً^{١١} ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذَا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ^{١٢} ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ^{١٣} ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ^{١٤} ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَى^{١٥} ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى^{١٦} ﴿١٦﴾ اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى^{١٧} ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى^{١٨} ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى^{١٩} ﴿١٩﴾ فَارَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى^{٢٠} ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَى^{٢١} ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى^{٢٢} ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَى^{٢٣} ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى^{٢٤} ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى^{٢٥} ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى^{٢٦} ﴿٢٦﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Andolsun sökü� çıkaranlara;

2- Yavaşça çekip alanlara;

- 3- Yüzüp gidenlere;
- 4- Yarışıp geçenlere;
- 5- İşi düzenleyenlere (ki),
- 6- O gün sarsan sarsacak.
- 7- Onu arkadan gelen ikinci sarsıntı izleyecek.
- 8- İşte o gün kalpler (korku ile) titreyecek.
- 9- Gözler baygın düşecek.
- 10- Onlar derler ki: “Biz öldükten sonra tekrar eski hâlimize mi döndürüleceğiz?”
- 11- “Çürümüş kemik yığını hâline geldikten sonra mı?”
- 12- Dediler: “O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur!”
- 13- Bu dönüş, ancak bir tek haykırışa bakar!
- 14- Bir de bakarsın ki onlar, diri olarak arzın üzerindedirler!
- 15- Sana Mûsâ’nın haberi geldi mi?
- 16- Hani Rabbi ona, kutsal vâdi Tuva’da şöyle seslenmişti:
- 17- “Haydi Firavun’a git; çünkü o çok azdı!”
- 18-19- De ki: Arınmayı ve seni Rabbinin yoluna iletmemi ister misin? Böylece O’ndan korkarsın!
- 20- Bundan sonra Mûsâ ona en büyük mûcizeyi gösterdi.
- 21- Fakat o hemen yalanladı ve isyan etti.
- 22- Sonra arkasını dönüp koşarak gitti.
- 23- Hemen adamlarını topladı ve seslendi:
- 24- “Ben sizin en büyük Rabbinizim!” dedi.
- 25- Allah da onu dünya ve âhiret azâbıyla cezâlandırды.
- 26- Elbette bunda Allah’tan korkan kimseler için bir ibret vardır!

1-5. âyetlerde birtakım güçlere yemin edilerek kıyâmetin dehşeti ve mutlaka gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Bu yemin edilen varlıklar için; melekler, yıldızlar, ruhlar ve ok atan yaylar yorumları yapılmıştır. Bunlara melekler anlamı verilirse “Azrâil عليه السلام ve yardımcıları” anlaşılır. İlk âyetle küfür ehlinin ruhlarını “şiddetle söküp çıkaran”, ikinci âyet ise mü’minlerin rûhunu

incitmeden “yavaşça ve kolaylıkla çekip alan melekler” olarak tefsîr edilmiştir. 3-5 arası âyetlerde bâzı âlimlere göre yine can alan melekler kastedilir. Bâzılarına göre ise bu üç âyetle, yüzer gibi uzaydan inen, rüzgâr ve yağmur gibi Allâh'ın tabiat kânunlarını düzenleyip, Allâh'ın buyruklarını çabucak yerine getiren melekler kastedilir.

Bu âyetlerde aldıkları ruhları, âit oldukları yere götürmek için yarışan melekler veya hayırdan yarışıp öne geçen sâlih kullara da işaret edilir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İman ve amelde öne geçenler (kıyâmet günü) hepsinden ileridedirler. İşte bunlar, Allâh'a yaklaştırılanlar ve nîmet cennetlerinde olanlardır.”**¹

6-12. âyetlere göre, Sûr'a ilk üfürülüşte, tükenmek üzere olan evren sarsılır ve yerdeki her canlı bayılır. İkinci üfürülüşte, gök ve yıldızlar parçalanıp dağılır, insanlar yeniden dirilip mahşerde hesap için toplanır.

Kıyâmet günü öyle dehşetli bir gündür ki dünya birbiri ardınca sarsılır, korkudan kalpler titrer, gözler aşağı kayar, görmez olur, donup kalır.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“Sûr'a üfürülür. Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allâh'ın diledikleri dışında- hepsi düşüp ölür. Sonra Sûr'a bir daha üfürülür. O anda hepsi kalkmış, bakışmaktadır!”**²

“Onlar: ‘Dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur, biz tekrar diriltilecek değiliz.’ demişlerdi. Rab’lerinin huzûruna çıkarıldıkları zaman onların hâlini bir görsen! Rab’leri onlara: ‘Nasıl, yeniden dirilmek gerçek değil miymiş?’ diye soracak. Onlar da: ‘Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş!’ diyecekler. Rab’leri, ‘Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı şimdi tadın azâbı!’ diyecek.”³

Hız. Peygamber bir defasında gecenin üçte biri geçince uyanıp kalkmış ve şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar! Allâh'ı zikredin. Yeri yerinden oynatan Sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak.” Bu hadîsi rivâyet eden Tufeyl bin Übey bin Ka'b'ın babası der ki: O zaman, “Ey Allâh'ın Rasûlü! Ben sana çok salavât-ı şerife getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir?” diye sordum. ‘Dilediğin kadar!’ buyurdu. Ardından birkaç defa, ‘Duâlarımın dörtte birini, yarısını, üçte ikisini salavât-ı şerîfeye ayırsam!’ diye sordum. Her defasında,

1. Vâkıa, 56/10-12.

2. Zümer, 39/68.

3. En'âm, 6/29-30.

‘Dilediğin kadarını ayır, ama daha fazla zaman ayırman senin için daha hayırlı olur.’ buyurdu. Ben de, *‘Duâya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât-ı şerife getirmem nasıl olur?’* diye sordum. *‘O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar.’* buyurdu.”⁴

13-14. âyetlere göre, diriltme Allâh’a göre zor bir şey değildir. Bunun için bir ses yeterli olur. O çağrı yapılıncaya bir de bakarsın ki herkes hesap vermek üzere mahşer meydanına koşuyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu diriltiliş için bir ses yeter! Bir de bakarsın ki, kabirlerinden kalkmış bakınmaktadırlar. Eyvah bize, derler. Hesap günü gelmiş! İşte bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!”**⁵

15-26. âyetlerde, Allâh’ı ve Elçisi’ni yalanlayanların sonunun ne kadar kötü olacağını bildirmek üzere, Hz. Mûsâ ile Firavun kıssası anlatılır. Kıssa sonunda, Allâh’a karşı gelmekten sakınanlar için bütün bu yaşananlarda büyük bir ibret olduğu belirtilir.

Allah Teâlâ kutsal vâdide, Tûr dağının eteğindeki Tuva’da Hz. Mûsâ’ya seslenerek; Firavun’a gitmesini, çünkü onun azarak yoldan çıktığını, kendisine mucizeler göstererek onu gerçek yola çağırmasını emretmiştir. Ancak Firavun, Mûsâ’nın elçiliğine inanmamış, kendi sihirbazlarını ve adamlarını toplayıp onlara, “Sizin en yüce Rabbiniz benim!” demiş, Allah da onu dünya ve âhiret azâbı ile cezâlandırmıştır.

Hz. Mûsâ’nın en büyük mucizesi asâyı ejderhaya çevirmesi ve bunun Firavun’un sihirbazlarının büyü âletlerini yutup fizik olarak yok etmesidir. Firavun bu mucizeleri görünce hemen yalanlamış ve karşı çıkmıştır.

Firavun ve adamları için, dünyada suda boğulmak ve âhirette ateşe konulmak sûretiyle cezâlandırma söz konusu olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ’yı mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncuların sonu nasıl oldu! Mûsâ dedi: ‘Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Bana yaraşan Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylememektir. Ben size Rabbiniz tarafından açık bir mucize getirdim,**

4. Tirmizî, Kıyâmet, 23; Ahmed bin Hanbel, V, 136. Tirmizî bu hadis için “hasen-sahih” demiştir.

5. Sâffât, 37/19-21.

artık İsrâiloğullarını benimle birlikte gönder!” (Firavun) dedi: “Eğer bir mûcize getirdiysen, gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!” Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi. Elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!”⁶

“Mûsâ’nın haberi sana geldi mi? Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş, ailesine, “Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.” demişti. Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Ben, evet Ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdide, Tuva’dasın.”⁷

“Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere bıraktı; o kocaman bir yılan oluverdi! Elini koynundan çıkardı; o şimdi bakanların gözünü alacak şekilde bembeyazdı!”⁸

“Firavun kavmine seslenerek şöyle dedi: “Ey kavimim! Mısır hükümdarlığı ve altından akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız? Yoksa ben, neredeyse meramını bile anlatmaktan âciz bulunan şu adamdan daha üstün değil miyim? Eğer onun dediği doğruysa, üzerine (gökten) altın bilezikler atılmalı yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli değil miydi?” Firavun halkını küçümsedi; onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar fâsık bir kavim idi. Sonunda Bizi kızdırınca, Biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini suda boğuverdik. Onları, kendilerinden sonra gelecek olanlar için bir ibret ve örnek kıldık.”⁹

6. A'râf, 7/103-108. Bk. Yûnus, 10/75 vd.; Tâhâ, 20/24 vd.; Mü'minûn, 23/46 vd.; Şuarâ, 26/11 vd.; Kasas, 28/3 vd.; Mü'min, 40/26 vd.; Duhân, 44/17 vd.

7. Tâhâ, 20/9-12.

8. A'râf, 7/107-108.

9. Zuhruf, 43/51-56.

﴿ BÂB 2 ﴾

YARATMADA KARŞILAŞTIRMA, AZGIN KİŞİLER VE NEFSİNİ EĞİTENLER, KIYÂMET ZAMANI, DÜNYADAKİ YAŞAMA SÜRESİ

۲۸ ﴿أَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنِيهَا ۚ﴾ ۲۷ ﴿رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّيَهَا ۚ﴾ ۲۸ ﴿وَأَغَطَّسَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحِيهَا ۚ﴾ ۲۹ ﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا ۚ﴾
 ۳۰ ﴿أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْغِيهَا ۚ﴾ ۳۱ ﴿وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ۚ﴾ ۳۲ ﴿مَتَاعًا
 لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۚ﴾ ۳۳ ﴿فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ۚ﴾ ۳۴ ﴿يَوْمَ يَتَذَكَّرُ
 الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ ۚ﴾ ۳۵ ﴿وَبُورِزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ۚ﴾ ۳۶ ﴿فَأَمَّا مَنْ
 طَغَىٰ ۚ﴾ ۳۷ ﴿وَاتَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۚ﴾ ۳۸ ﴿فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۚ﴾ ۳۹ ﴿وَأَمَّا مَنْ
 خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ﴾ ۴۰ ﴿فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ
 الْمَأْوَىٰ ۚ﴾ ۴۱ ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا ۚ﴾ ۴۲ ﴿فِيمَ أَنْتَ مِنْ
 ذِكْرِهَا ۚ﴾ ۴۳ ﴿إِلَىٰ رَبِّكَ مُتَّهِيًا ۚ﴾ ۴۴ ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَّنْ يَخْشِيهَا ۚ﴾
 ۴۵ ﴿كَانَهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحِيهَا ۚ﴾ ۴۶

27- Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü mü? Allah gö-
ğü binâ etti.

28- Onu yükseltip düzene koydu.

29- Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı.

30- Bundan sonra da veryüzünü yayıp döşedi.

31- Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.

32- Dağları da veryüzüne sağlam bir şekilde yerleştirdi.

33- Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için
yaptı.

- 34- O büyük felâket gelip çattığında;
 35- İnsan neye çabaladığını o gün anlar.
 36- Gören herkese cehennem açıkça gösterilir.
 37- Artık kim azgınlık yapmış;
 38- Ve dünya hayatını âhirete tercih etmişse,
 39- Şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir.
 40- Kim de Rabbinin huzûrunda durmaktan korkup da nef-sini kötü tutkulardan alıkoymuşsa;
 41- Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir.
 42- Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar?
 43- Sen onu nereden bileceksin?
 44- Onun son bilgisi yalnız Rabbine âittir.
 45- Sen sâdece O'ndan korkanlar için bir uyarıcısın!
 46- Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanki dünyada bir akşam vakti veya kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.

27-33. âyetlerde, önce muhâtaplara şu sorular soruluyor: Sizi yaratmak mı zor, yoksa gökleri yaratmak mı? Elbette gökleri yaratmak sizi yaratmaktan daha zordur. Bu zoru başaran Allah, sizi kıyâmet günü tekrar niçin ka-birlerinizden çıkarmasın? Bu soruların arkasından, Allah Teâlâ'nın gök-le-ri yaratıp düzene soktuğu, geceyi ve gündüzü oluşturduğu, yeri yayıp döş-e-diği, suyu ve otağı çıkardığı, dağları yeryüzüne yerleştirdiği, bütün bunları insanların ve hayvanların yararlanması için yaptığı açıklanır.

Yukarıdaki 30. âyette, *وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا* "Ondan sonra yeryüzü-nü yayıp döşedi." ifâdesinde, bir şeyi bir yerden bir yere götürmek an-la-mına gelen "*دَحَى* dahv veya dahy" köklerinde yuvarlaklık anlamı da vardır. Medhâ ise yer ismi olarak "deve kuşunun yumurtladığı yer" anlamına gelir. Buradan kök anlamı deve kuşu yumurtası olur ki elips şeklinde olan bu yu-murta dünyanın tam olarak şeklini ifâde eder.¹⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Elbette gökleri ve yeri yaratmak, in-sanları yaratmaktan daha büyüktür."**¹¹ **"Gökleri ve yeri Yaratan'ın, onların benzerlerini yaratmaya gücü yetmez mi? Elbette yeter! O her şeyi çok iyi bilen yaratıcıdır."**¹²

10. Bk. Ahterî sözlüğü, "Dahv ve Medhâ" maddeleri.

11. Mü'min, 40/57.

12. Yâsîn, 36/81.

“Gökleri ve yeri yaratan Allâh’ın, kendileri gibisini yaratmaya gücü yeteceğini ve onlar için geleceğinde hiç şüphe olmayan bir ecel belirlediğini görmüyorlar mı? Böyle iken yine de zâlimler inkârcılık-tan vazgeçmiyor.”¹³

“Gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz olarak yükselten Allah’tır. O, Arş’a egemen olmuş, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler. Allah her işi düzenler, âyetleri açıklar. Umulur ki Rabbinize kavuşacağınızı kesin olarak inanırsınız. Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”¹⁴

“Göğü O yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Tartıyı adâletle yapın ve eksik tartmayın.”¹⁵ **“Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O’dur. Sonra göğe yönelip onları yedi gök olarak düzenlemiştir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.”**¹⁶

“Yeri de canlılar için hazırladı. Orada nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları, yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. Rabbinizin nîmetlerinden hangisini inkâr edersiniz?”¹⁷ **“Yeryüzünü size boyun eğdiren O’dur. Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın ve Allâh’ın rızkından yiyin! Ancak son dönüş O’nadır.”**¹⁸

34-41. âyetlere göre, bütün belâların üstünde en büyük belâ olan ve bütün dertleri unutturan kıyâmet koptuğu zaman, insan neyin peşinde koştuğunu anlar. Görme yeteneğinde olan herkes onu görür. Dünya hayatında iken sâdece düşünmek ve hayal kurmakla yetinmez, onu bir gerçek olarak görür. Cehennemi görecektir olanlar azgın küfür ehlidir. Dünya hayatını tercih edenlerin varacağı yer cehennemdir, Rabbinin huzûruna çıkıp hesap vermekten korkan ve nefsinin kötü isteklerden alıkoyanın varacağı yer ise cennettir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O büyük felâket! Nedir o büyük felâket? O büyük felâketin ne olduğunu sen bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında dönen pervaneler gibi olur.”**¹⁹

13. İsrâ, 17/99.

14. Ra’d, 13/2-3.

15. Rahmân, 55/7-9.

16. Bakara, 2/29.

17. Rahmân, 55/10-13.

18. Malk, 67/15.

19. Kâria, 101/1-4.

“O gün korunanlara cennet yaklaştırılır. Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.”²⁰ **“Siz cehennemi mutlaka göreceksiniz. Sonra onu elbette gözünüzle göreceksiniz.”**²¹ **“Bu sakınanlar içindir. Azgınlara için ise varılacak kötü bir yer vardır. Cehennem! Oraya yaslanacaklar, fakat ne kötü bir dölsektir o!”**²²

“Öldükten sonra huzûrumuza çıkacaklarına inanmayan, dünya hayatından memnun olup, ona bağlananlarla, Bizim âyetlerimize ilgisiz kalanlara gelince; kazandıkları günahlar yüzünden onların varacakları yer cehennemdir!”²³

“Onlar, dünya hayatını âhirete tercih ederler, insanları Allah yolundan alıkoymaya ve doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar, pek derin bir sapıklık içindedirler!”²⁴

“İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: “Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka bizim dînimize döneceksiniz!” Bunun üzerine Rab’leri o peygamberlere şöyle vahyetti: Biz zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz! Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz! İşte bu söz, huzûrumda hesap vermekten, tehdit ve azâbımdan korkanlar içindir.”²⁵

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهَا ﴿٤٣﴾
إِلَىٰ رَبِّكَ مُتَّهِيًا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَّنْ يَحْشِيهَا ﴿٤٥﴾ كَانَهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحِيهَا ﴿٤٦﴾

42- Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar?

43- Sen onu nereden bileceksin?

44- Onun son bilgisi yalnız Rabbine âittir.

45- Sen sâdece O’ndan korkanlar için bir uyarıcısın!

46- Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanki dünyada bir akşam vakti veya kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.

20. Şuarâ, 26/90-91.

21. Tekâsür, 102/6-7.

22. Sâd, 38/55-56.

23. Yûnus, 10/7-8.

24. İbrâhim, 14/3.

25. İbrâhim, 14/13-14.

42-46. âyetlerde, âhiret gününe inanmayanların, onun ne zaman kopacağı sorduklarını, onun zamanını Allah'tan başka kimsenin bilmediği belirtildikten sonra, Hz. Muhammed'in sâdece bir uyarıcı olduğu vurgulanıyor.

Sûre, kıyâmet olayını tasvir ile başlamıştı, yine onu tasvirle sona eriyor. Son âyette, insanın geçen ömrünün kendisine çok kısa geleceği vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Vakti gelince onu sâdece O meydana getirecektir.” Onun ağırlığına gökler ve yer dayanamaz. Başınıza ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmezler.”**²⁶

“Kıyâmetin ne zaman kopacağını bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.”²⁷

“Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine âit olan Allâh'ın şânı ne yücedir! Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O'nun katındadır. Siz, sonunda O'na döndürülüp götürüleceksiniz.”²⁸

“Sen ancak görmedikleri hâlde, Rab'lerinden korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyariyorsun! Kim arınırsa, ancak kendisi için arınmış olur. Sonunda dönüş ancak Allâh'adır.”²⁹

“Sen ancak Kur'ân'a uyan ve görmediği hâlde Rahmân'dan korkan kimseyi uyariyorsun. İşte böylelerini, bağışlanma ile ve ardı arkası kesilmeyecek değerli bir mükâfatla müjdele!”³⁰

“Allâh'ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sâdece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allâh'ın huzûruna çıkmayı yalan sayıp da, doğru yolu bulamayanlar, gerçekten büyük bir ziyâna uğramışlardır.”³¹

26. A'râf, 7/187.

27. Lokmân, 31/34.

28. Zuhurf, 43/85.

29. Fâtır, 35/18.

30. Yâsîn, 36/11.

31. Yûnus, 10/45.

سُورَةُ عَبَسَ

ABESE
SÛRESİ

Abese sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 42 âyettir. Bu sûrenin ilk on âyeti görme engelli bir sahâbe olan Abdullah bin Ümmi Mektûm hakkında inmiştir. Adını ilk âyetteki “Abese (yüzünü ekşitti)”den almıştır. Sûrede; Hz. Peygamber’i uyarı, öğüdün Kur’an’da oluşu, insanın aczi, ona ve hayvanlara verilen kimi nîmetler, kıyâmet günü en yakınlarından kaçış, inananların ve inkâr edenlerin yüzleri konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

ENGELLİYE VERİLEN DEĞER, KUR'ÂN'IN YÜCELİĞİ,
NANKÖRLÜK ETMEMEK,
ÂHİRETTE AMELE GÖRE MUÂMELE

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّى ﴿١﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى ﴿٣﴾
أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى ﴿٥﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ﴿٦﴾
وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنِ جَاءَكَ يَسْعَى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَى ﴿٩﴾
فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ﴿١٠﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ﴿١٢﴾ فِى
صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ
بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ
نُطْقَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾
ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ
إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾
فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعَيْنًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾
وَحَدَاقًا غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾
فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ
﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- O (peygamber) yüzünü ekşitti ve arkasını döndü.**
- 2- Kendisine o âmâ geldi diye.**
- 3- Ne bilirsin belki o arınacak?**
- 4- Yahut öğüt alacak ve bu öğüt ona yarar sağlayacak.**
- 5- Kendini yeterli görüp, öğüde ihtiyaç duymayana gelince;**
- 6- Sen ona yöneliyorsun!**
- 7- Oysa onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin.**
- 8-9-10- Fakat koşarak ve Allah'tan korkarak sana gelenle ilgilenmiyorsun!**
- 11- Hayır! Gerçekten bu âyetler bir öğüttür.**
- 12- Dileyen, Kur'an'dan öğüt alır.**
- 13-14- O çok şerefli, yüce, tertemiz sayfalardadır.**
- 15-16- Değerli ve güvenilir yazıcıların elleriyle (yazılmıştır).**
- 17- O kahrolası insan, ne kadar da nankördür!**
- 18- Yaratan onu hangi şeyden yarattı?**
- 19- Bir damla sudan yarattı da, ona şekil verdi.**
- 20- Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.**
- 21- Sonra onun canını aldı ve kabre koydu.**
- 22- Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltecek.**
- 23- Hayır! İnsan Allâh'ın kendisine emrettiğini yapmadı.**
- 24- İnsan, yediğine bir baksın!**
- 25- Biz bol bol yağmur yağdırdık.**
- 26- Sonra toprağı iyice yardık.**
- 27- Bu sûretle onda ekinler bitirdik.**
- 28- Üzüm bağları, sebzeler,**
- 29- Zeytin ve hurma ağaçları,**
- 30- İri ve sık ağaçlı bahçeler,**
- 31- Meyveler ve otlaklar bitirdik.**
- 32- Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir.**
- 33- Fakat kulakları sağır eden o ses geldiğinde,**
- 34-35-36- İşte o gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve çocuklarından kaçır.**

37- Çünkü o gün herkesin, kendine yetecek bir işi vardır!

38- Yüzler var ki o gün ıslıl ıslıl;

39- Güler, sevinir.

40- Kimi yüzler de o gün toza toprağa batmış;

41- Hüzünden kapkara kesilmiştir.

42- İşte bunlar inkârcı günahkârlardır.

1-10. âyetler, Hz. Muhammed ﷺ'in, öğüt dinleyip yararlanmak üzere gelen ve gözleri görmeyen bir sahâbe olan Abdullah bin Ümmi Mektûm'un gelişinden, sorularıyla gündemi değiştirmesi ve araya girmesi sebebiyle memnun kalmayıp; o sırada yanında bulunan bâzı ileri gelen kibirli müşriklerle meşgul olması üzerine inmiştir.

Hz. Peygamber, Kureyş müşriklerinden Utbe bin Rabîa, Ebû Cehil, Ümeyye bin Halef ve Abbas bin Abdülmuttalib ile özel olarak görüşürken gözleri görmeyen Abdullah bin Ümmi Mektûm gelmiş ve "Ey Allâh'ın Rasûlü! Allâh'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret" demiş ve bunu tekrar etmişti. Hz. Peygamber ona aldırmayıp yüzünü buruşturmuş dönmüş ve konuşmasına devam etmişti. Çünkü Kureyş ileri gelenleri özel muâmele istiyor ve Hz. Peygamber de onların gönüllerini alarak İslâm'a girmeleri için iknâ etmek istiyordu. Konuşma bitip kalkacağı sırada, Allâh'ın Elçisi'ni uyaran bu âyetler inmiştir. Peygambere yönelik böyle bir eleştiri, Kur'ân'ın ilâhî kitap olduğuna bir delildir. Hz. Peygamber daha sonra Abdullâh'a ikrâm eder ve "Merhaba, ey kendisi yüzünden Rabbimin beni azarladığı kimse, benden bir isteğin var mı?" derdi.¹

Hz. Peygamber, Abdullah bin Ümmi Mektûm'u Mescid-i Nebvî'de müezzin olarak görevlendirdiği gibi, aynı sahâbiyi Vedâ Haccı'na (10/632) ve Uhud (3/625) savaşına gidişi de dâhil çeşitli zamanlarda Medîne dışına çıktığında, kendi yerine vekil bırakmıştır.

Diğer yandan Abdullah bin Ümmi Mektûm, Tebuk gazvesinden (9/631) sonra nâzil olan ve savaşa fiilen katılanların, geride kalanlardan üstün olduğunu, ancak özrü olanların bu hükmün dışında tutulduğunu bildiren âyetle rağmen, o günden sonra yapılacak savaşlara katılacağını söyleyip, savaşın kendisine verilmesini istemiştir. Onun, zırhını giyerek elindeki siyah bir sancakla Kâdisiye savaşına (15/636) katıldığı, savaştan sonra Medîne'ye

1. Bk. Tirmizî, Tefsîr, 80/1; Mâlik, Muvatta, 4; Elmalılı, age, VIII, 525 vd.

dönünce savaşta aldığı yaralar yüzünden vefât ettiği veya Kâdisiye’de şehit düştüğü rivâyet edilmiştir, İslâm’da engellilerle ilgili çeşitli hükümlerin konulması, Abdullah bin Ümmi Mektûm vesilesiyle mümkün olmuş, onların vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa iştirâk etmeleri, farz namazlara katılmaları, korunma amacıyla köpek beslemeleri gibi konular açıklık kazanmıştır.²

Abdullah bin Ümmi Mektûm olayına benzer başka bir olay da şudur: Mekke’de, Hz. Peygamber’in yakınında Suheyb, Bilâl, Ammar ve diğer yoksul mü’minler vardı. Kureyş ileri gelenlerinden bir grup Hz. Peygamber’e gelerek; “Yanına alıp konuştuğun şu yoksulları huzûrundan kovarsan gelir seninle görüşürüz, belki de sana uyarız.” demişlerdi. Hz. Peygamber, **“Ben mü’minleri kovamam.”**³ dedi. “Hiç değilse, biz gelince onları uzaklaştı!” tekliflerine Hz. Ömer’in destek vermesi üzerine, bir tutanak yazılmak üzere iken En’âm sûresi 6/52-55 arası âyetler inmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer özür dilemiş ve tutanak yırtılmıştır.⁴

Selman şöyle demiştir: “Bu En’âm sûresinin âyetleri bizler hakkın da indi, Rasûlullah bizimle birlikte oturur ve biz kendisine dizimiz mübârek dizine dokununcaya kadar yaklaşırdık ve istediği zaman yanımızdan kalırdı. Sonra Kehf sûresinde **“Nefsini, sabah akşam, rızasını isteyerek Rab’lerine yalvaranlarla beraber tut!”**⁵ âyeti nâzil oldu ve bundan sonra biz kalkmadan kalkmayı terk buyurdu ve dedi ki: “Allâh’a hamd olsun ki, ümmetinden bir toplulukla birlikte nefsimi sabrettirmemi bana emretmeden beni öldürmedi, hayat sizinle, ölüm sizinle.”⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabah akşam, Rab’lerinin rızasını dileyerek ibadet edenleri yanından kovma. Çünkü sen onların hesabından sorumlu değilsin; onlar da senin hesabından sorumlu değil. Eğer onları yanından kovarsan zâlimlerden olursun! Böylece insanlardan birini diğeri ile sınamaya tâbi tuttuk ki, ‘Allah içimizden bunlara mı bol nîmetini lâıyk görmüştür?’ desinler. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi? Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde de ki: ‘Size selâm olsun! Rabbiniz merhamet etmeyi kendine yazmıştır.**

2. Bk. İbnü’l-Esîr, Üsdü’l-Gâbe, IV, 264; Aydın, İbn Ümmü Mektûm, DİA, XX, 434, 436; Sarıçam, İbrahim, Hz. Peygamber’in Çağımıza Mesajları, s. 109; bk. H. Döndüren, İslâm’ın Engellilere Tanıdığı Kolaylık ve Ruhsatlar, Bildiri, DİB’nın 20-21 Aralık 2003’te Ankara’da düzenlediği “Engelliler Sempozyumu” kitabı; Geniş bilgi için bk. Nûr, 24/61.

3. Şuarâ, 26/114.

4. Kurtubî, VI, 432, 433; Alûsî, IV, 158, 159.

5. Kehf, 18/28.

6. Ebû Dâvûd, İlim, 13.

İçinizden her kim bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe eder ve gidişini düzeltirse, bilsin ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.' İşte, günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.”⁷

“Sabah akşam Rab’lerinin rızasını dileyerek duâ ve ibadet eden kimselerle beraber olmaya devam et. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da gözünü onlardan ayırma. Kalbini Bizi anmaktan gâfil kıldığımız, nefsinin isteklerine uyan ve işi gücü aşırılık olan kimselere itaat etme!”⁸ “Eğer onlar yüz çevirirlerse, Biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sâdece tebliğ etmekten ibârettir. Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımızda, ondan dolayı sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden, başlarına bir kötülük isabet ederse, o zaman insan çok nankör olur.”⁹

“Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya nîmetlerine sakın imrenerek bakma! İmân etmiyorlar diye de üzülme! Ancak mü’minlere şefkat kanatlarını indir.”¹⁰ “Sen önce en yakın hısımlarını uyar! Ve sana uyan mü’minlerin üzerine şefkat kanatlarını indir!”¹¹

11-12. âyetlerde, Kur’an âyetlerinin bir hatırlatma bir öğüt olduğu ve isteyen ondan öğüt alabileceği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu, kendisiyle insanları uyarmak, mü’minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”¹² “De ki: Bu gerçek Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen imân etsin, dileyen inkâr etsin!” Şüphesiz Biz zâlimlere, alevleri kendilerini çepeçevre kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık.”¹³ “Bu bir öğüttür, artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.”¹⁴**

“Hayır! Bu Kur’an ancak bir hatırlatma, bir öğüttür. Dileyen ondan düşünüp öğüt alır. Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lâayık olan da, mağfîret sahibi olan da O’dur!”¹⁵

7. En’âm, 6/52-55.

8. Kehf, 18/28.

9. Sûrâ, 42/48.

10. Hicr, 15/88.

11. Şuarâ, 26/214-215.

12. A’raf, 7/2.

13. Kehf, 18/29.

14. İnsân, 76/29.

15. Müddessir, 74/54-56.

“O Kur’an bütün âlemler, içinizden dosdoğru bir yol tutmak isteyenler için bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!”¹⁶

فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ^{١٣} مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ^{١٤} بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ^{١٥}
كِرَامٍ بَرَرَةٍ ^{١٦}

13-14- O çok şerefli, yüce, tertemiz sayfalardadır.

15-16- Değerli ve güvenilir yazıcıların elleriyle (yazılmıştır).

13-16. âyetlerde, Kur’ân’ın nasıl yüce bir öğüt olduğu ve mü’minlerin ona nasıl saygı gösterdikleri anlatılmaktadır.

Süleyman Ateş’e göre, Kur’ân’ın içinde bulunduğu tertemiz, değerli, özenle saklanan sayfalar, tahrife uğramamış olan Tevrat sayfalarıdır. Bu sayfalarda bulunan öğüt ve hikmetler, Cebrâil عليه السلام tarafından, Hz. Muhammed’e vahyedilmiştir.¹⁷

Tevrat, İncil, Zebur ve Kur’ân’ın aslı, Levh-i mahfuzda bulunduğuna göre, Kur’an âyet ve sûrelerinin Tevrat sayfalarından alınarak, Hz. Muhammed’e ulaştırıldığını düşünmek, Kur’ân’ın kaynağı konusunda bir iddiâdır! Gerçi semâvî kitaplar birbirinin devamıdır ve tamamlayıcıdır. Tevrat ve İncil’de yer alan pek çok kıssa ve olayların, tırnak içi nakillerle Kur’an’da yer aldığı da bir gerçektir. Hz. Peygamber, daha önceye âit, ehl-i kitapla ilgili bir takım bilgilere ve nakillere kültür olarak sahip bulunabilir. Onun, sınırlı sayıda Hristiyanla, komşuluk ilişkileri bulunan Yahudilerle çeşitli zamanlarda görüşmesi, ya tebliğ amaçlı olmuş ya da savaş şartları içinde gerçekleşmiştir. İlahî kitaplar arasındaki benzerlikler yüzünden, ehl-i kitabın da benzer iddiâlar öne sürdüğü bilinmektedir. Ancak, Hz. Peygamber’in okuma yazma yoluyla bir eğitim görmemesi, yani ümmî oluşu, onların bu iddiâlarını geçersiz kılmıştır. Sonuç olarak, Kur’ân’ın, 23 yıl süreyle, parça parça, Levh-i mahfuzdan, Cebrâil عليه السلام aracılığı ile Hz. Muhammed’e vahyedildiği gerçeğini, bir inanç ilkesi olarak korumak gerektiğinde açıklık vardır.¹⁸

Yukarıdaki 15. âyetteki sefere, sâfir’in çoğuludur. Sâfir; yazıcı, hattat anlamına gelir. Aynı kökten sifr, kitap demektir. Çoğulu esfâr, Cuma sûresi,

16. Tekvîr, 81/27-29.

17. Bk. Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 321-326.

18. krş. Burûc, 85/22.

5. âyette Tevrat anlamında kullanılmıştır. Yazıcılar için; vahiy kâtipleri ve melekler yorumu yapılmıştır.

Abdullah bin Abbas “sefere”nin vahiy kâtipleri olduğunu, Katâde ise Kur'an okuyanlar olduğunu söylemiştir. **“Nûn ve'l-kalemi ve mâ yesturûn / Okkaya, kaleme ve satır satır yazdıklarına andolsun!”**¹⁹ âyetlerinde de Kur'an âyetlerini veya diğer ilâhî kitapları yazanların değerine ve onların yazdıkları vahyin önemine işaret edilmiştir. Hamdi Yazır bu konuda şöyle demiştir: “Bundan bilhassa Kur'an'ın nüzûlünde ve korunmasında, başlangıçta ve daha sonra yazılmasında ve anlaşılmasında hizmeti geçen hâmilelerin kastedilmiş olması gerekir.”²⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu çok şerefli bir Kur'an'dır. O korunmuş bir kitaptadır. Ona temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz; o, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”**²¹

Âişe رضی اللہ عنہا dan rivâyet göre, Nebî صلی اللہ علیہ وسلم şöyle buyurmuştur: “Kur'an'ı ezberleyerek düzgün bir şekilde okuyan hâfız, fazîlet bakımından vahiy getiren melekler gibidir. Hâfız olmadığı hâlde, Kur'an'ı zorlanarak okuyan kimseye ise biri okumanın, diğeri zorlanmanın karşılığı olarak iki sevap vardır.”²²

قِيلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ^ط ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ^ط ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ
خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ^ط ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرُهُ ^ط ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ^ط ﴿٢١﴾ ثُمَّ
إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ^ط ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ^ط ﴿٢٣﴾

17- O kahrolası insan, ne kadar da nankördür!

18- Yaratan onu hangi şeyden yarattı?

19- Bir damla sudan yarattı da, ona şekil verdi.

20- Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.

21- Sonra onun canını aldı ve kabre koydu.

22- Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltecek.

23- Hayır! İnsan Allâh'ın kendisine emrettiğini yapmadı.

19. Kalem, 68/1.

20. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, XII, 5581.

21. Vâkıa, 56/77-80.

22. Buhârî, Tefsîr, 80/1; Müslim, Müsâfirîn, 244.

17-23. âyetlerde, Kur'ân'ı dinleyip inkâr yoluna giden kimsenin ne kadar nankör olduğu anlatılıyor. Allah onu bir menî damlasından yaratıp şekillendirmiş, ana karnında gelişimini tamamlayarak oradan çıkmasını kolaylaştırmıştır. Kendisine verdiği irade ve akıl gücüyle, onu serbest bırakmış, hayır veya şer yolundan hangisini seçerse, sonucuna katlanması gerektiğini de bildirmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir hasım oluverdi!”**²³

“Şüphesiz Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık; sınamak için de onu iştir ve görür hâle getirdik. Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder!”²⁴

“Artık kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa; ve en güzel olanı doğrularsa; Biz de ona, iyilik yolunu kolaylaştırırız. Kim de cimrilik eder, kendisini Allâh’a muhtaç görmezse; ve en güzel olanı yalanlarsa; Ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız.”²⁵

“Sizi topraktan yarattık; yine oraya döndüreceğiz ve daha sonra tekrar oradan çıkaracağız.”²⁶

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعَبَبْنَا وَقْضًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ^ط ﴿٣٢﴾

24- İnsan, yediğine bir baksın!

25- Biz bol bol yağmur yağdırdık.

26- Sonra toprağı iyice yarıdık.

27- Bu sûretle onda ekinler bitirdik.

28- Üzüm bağları, sebzeler,

29- Zeytin ve hurma ağaçları,

30- İri ve sık ağaçlı bahçeler,

23. Nahl, 16/4.

24. İnsân, 76/2-3.

25. Leyl, 92/5-10.

26. Tâhâ, 20/55.

31- Meyveler ve otlaklar bitirdik.

32- Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın yararlanması içindir.

24-32. âyetlerde, insanın kendisine verilen birtakım nîmetler üzerinde düşünmesi istenmektedir. Meselâ; insan yediği gıdaları düşünmelidir! Bunlar kendi kendine mi oldu, yoksa gökten yağmur indi, tohum bitti, büyüdü ve ürününü mü verdi? Bütün bitki örtüsü ve hayvanlar insanın yararlanması için yaratılmıştır. İnsanın çevresini saran bu kadar nîmeti onun hizmetine sunan Allâh'a inanmak, güvenmek ve buyruklarına uymak gerekmez mi?

Yukarıdaki 31. âyette “otlaklar” diye çevirdiğimiz وَابًا kelimesini tefsîr etmede Hz. Ebûbekir ve Ömer'in zorlandığı görülür. Şöyle ki:

Ebû Ubeyde'nin “Fazâil” isimli eserinde nakledildiğine göre Hz. Ebûbekir'e bu âyetteki “ebb”in anlamı sorulunca, o şöyle demiştir: “Allâh'ın kitabında bilmediğim bir şey hakkında konuşacak olursam, beni hangi gök gölgelendirir ve hangi yer barındırır?”

Enes b. Mâlik'ten rivâyete göre Hz. Ömer minberde, yukarıdaki sûreden فَابًا dan وَابًا'e kadar (27-31 arası âyetleri) okumuş, “bunların hepsini biliyoruz, fakat ebben nedir?” demiş ve sonra elindeki asâyı kırıp atarak demiştir ki: Allâh'a yemin ederim ki bunu anlamaya çalışmak bir zorlanma ve külfettir. Ey Ömer'in anasının oğlu! Ebben'in ne olduğunu bilmesen ne olur? Bu kitaptan açıklananları arayın ve onunla amel edin. Bilemediklerinizi de Rabbinize havâle edin.”²⁷

Hz. Ömer bununla Kur'an'da anlaşılması güç müşkil ve mücmel birtakım lâfızların bulunduğu dikkat çekmiştir. 31. âyet öncesi ve sonrası ile birlikte değerlendirilirse, insana yarayışlı bitki ve meyveler yanında, hayvanlar için en uygun bitki olarak “çayırlar ve otlaklar” akla gelmektedir. Belki de ota beslenen hayvanların aldığı gıda ve vitaminleri ete dönüştürüp, yenden insana et olarak sunulması da kastedilmiş olabilir. Çünkü bitki ve hayvanların insanın yararlanması için yaratıldığını bildiren pek çok âyet vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O doymuş bulutlardan bol bol su indirdik. Onunla taneler, bitkiler çıkardık, ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler yetiştirdik.”**²⁸

“Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa gökyüzünü yaratıp binâ etmek mi? Allah onu yükseltti, düzene koydu. Göğün gecesini kararttı,

27. Hâkim, Müstedrek, II, 514; Elmalılı, age, VIII, 538, 539.

28. Nebe, 78/14-16.

gündüzünü ağarttı. Bundan sonra yeryüzünü yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlagını çıkardı. Dağları da yeryüzüne sağlam bir şekilde yerleştirdi. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.”²⁹

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ
 ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾
 وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾

33- Fakat kulakları sağır eden o ses geldiğinde,

34-35-36- İşte o gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve çocuklarından kaçır.

37- Çünkü o gün herkesin, kendine yetecek bir işi vardır!

38- Yüzler var ki o gün ıslıl ıslıl;

39- Güler, sevinir.

33-39. âyetlerde bildirilen korkunç sesin, yani ikinci Sûr'un üflenmesiyle herkes hesap için mahşer meydanında toplanır. O gün öyle dehşetli bir gündür ki kişi kendisine en yakın olan kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır. Çünkü o gün herkesin kendine yetecek kadar derdi, endişesi, korkusu ve meşgûliyeti vardır. Kardeş, “sen bana dünyada yardım etmedin” diye; ana baba, “sen bize iyilikte kusur ettin” diye; karısı, “sen bana haram yedirdin” diye; çocukları, “sen bize dînimizi belletip öğreterek bizi irşâd etmedin” diye hesap sorulma korkusu ile birbirini görmemeye çalışırlar.

O gün amel defterleri sağından verilip, âhiret sınavını kazananların yüzleri sevinçli ve ıslıl ıslıldır. Bu yüz parlaklığının sebebi, gece namazı kılmak ve abdestli bulunmaktır.³⁰

Benzer kıyâmet sahnesi başka yerlerde de geçer.³¹ Amel defterleri so-lundan verilen ve imtihanı kaybedenlerin ise yüzleri üzüntü ve kederden kapkaradır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Sûr’a üfürülür. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkarak Rab’lerine doğru koşmaktadırlar.**”³²

29. Nâziât, 79/27-33.

30. Bk. İbn Mâce, İkâme, 174; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, XV, 2/62.

31. Bk. Âl-i İmrân, 3/106, 107; Kıyâmet, 75/22-25.

32. Yâsîn, 36/51.

“Sûr’a üfürüldüğü zaman, artık o gün, aralarında ne akrabalık bağı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır.”³³

“O gün, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl ağarır, birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilir. Yüzleri simsiyah karacak olanlara, ‘Îmân ettikten sonra, inkâra mı saptınız? O hâlde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azâbı!’ (denilecektir). Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, Allâh’ın rahmetinin tecellî ettiği cennette olacak ve orada ebedî kalacaklardır.”³⁴

“İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara bir leke ne de aşağılanma bulaşır. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”³⁵

“Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzûr-muza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Hani, Allâh’ın ortakları sandığınız şefaatçilerinizi de yanınızda göremiyoruz! Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allâh’a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur!”³⁶

Hiz. Peygamber’in eşi Sevede binti Zem’a’dan Allah Elçisi’nin şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Siz yalın ayak, çıplak ve tere batmış olarak haşrolunacaksınız.” Sevede, “Eyyvah ne sefillik! O zaman insanlar birbirinin avret yerine bakar!” deyince, Allâh’ın elçisi, “O gün herkes kendi canının kaygısına düşer.” buyurmuş ve yukarıdaki 37. âyeti okumuştur.³⁷

Abdullah bin Abbas ؓ’den rivâyete göre, Nebî ؑ şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar! Sizler kıyâmet günü Allâh’ın huzûruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız.” Bundan sonra şu âyeti okumuştur: **“O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim verdiğimiz sözdür. Bunu mutlaka yapacağız!”³⁸** Sonra da şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet gününde ilk elbise giydirilen İbrahim ؑ olacaktır. Yine o gün ashâbımdan bâzı kişiler yakalanıp sol tarafa alınacak. Ben: ‘Ey Rabbim! Bunlar benim ashâbım!’ diyeceğim. Bunun üzerine bana: ‘Bunlar

33. Mü’minûn, 23/101.

34. Âl-i İmrân, 3/106-107.

35. Yûnus, 10/26.

36. En’âm, 6/94.

37. Tirmizî, Tefsîr, 80/2, Kıyâmet, 3. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ, 8, 48, Tefsîr, 5/14, 21/12; Müslim, Cennet, 56; Nesâî, Cenâiz, 118, 119; Ahmed bin Hanbel, I, 223, 229, 235.

38. Enbiyâ, 21/104.

senden sonra ne kötü işler yaptı, sen bilmiyorsun.' denilecek. Ben de sâlih kul İsmâ'îl عليه السلام'in dediği gibi şöyle diyeceğim: **'Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık oldum. Fakat Sen beni vefât ettirince, onların hâlini görüp gözetleyen sâdece Sen oldun! Çünkü her şeyi gören Sensin. Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, şüphesiz ki Sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin.'**³⁹ Bana denilecek ki: 'Sen onların arasından ayrıldıktan sonra onlar dinden dönmeye devam ettiler.'⁴⁰

وَوُجُوهُ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۖ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ۖ ﴿٤٢﴾

40- Kimi yüzler de o gün toza toprağa batmış;

41- Hüzünden kapkara kesilmiştir.

42- İşte bunlar inkârcı günahkârlardır.

40-42. âyetlerde, mahşer günü kimi yüzlerin toza toprağa bulanmış ve karanlığa bürünmüş olarak görüleceği, bunların inkârcı günahkârlar olduğu belirtilmiştir.

Son âyetteki kefere kâfir kelimesinin, fecere de fâcir'in çoğuludur. Fâcir; inkârcılığı ile kul hakkına saldırıyı ve ma'siyeti kendinde toplayan kişi olarak tanımlanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kötülük yapanlara yaptıkları kötülük kadar cezâ verilir. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Onları, Allâh'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri, sanki karanlık bir gece parçasıyla kaplanmış gibidir! İşte bunlar, cehennemliktir ve orada sürekli olarak kalacaklardır."**⁴¹

"Her şeyin ortaya çıkacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün! (O gün) gözleri baygın düşecek, kendilerini zillet kaplayacaktır. Hâlbuki onlar sapasağlam iken de secdeye çağırılmışlardı."⁴²

39. Mâide, 5/117-118.

40. Buhârî, Enbiyâ, 8, 48, Rikâk, 45; Müslim, Cennet, 58.

41. Yûnus, 10/27.

42. Kalem, 68/42-43.

سُورَةُ التَّكْوِيْرِ

TEKVÎR SÛRESİ

Tekvîr sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 29 âyettir. Adını, ilk âyetteki “küvviret (dürüldü)” fiilinin mastarı olan “Tekvîr”den almıştır. İlk 14 âyette birtakım önemli tabiat olayları anılarak bir gün kıyâmetin kopacağı ve o zaman kişinin dünyada yaptığı bütün iyi veya kötü işleri öğreneceği anlatılır. Sûrede; kıyâmetin kopuşu, cennet, cehennem, diri olarak toprağa gömülen kız çocuğu, amel defterlerinin açılışı ve Cebrâîl ﷺ konuları yer alır.

Hız. Peygamber ﷺ bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet gününe gözle görür gibi bakmak isteyen, şu üç sûreyi okusun; Tekvîr, İnfitâr ve İnşikâk.”¹

1. Tirmizî, Tefsîr, 74.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN DEHŞETİ,
KIZLARIN DİRİ DİRİ TOPRAĞA GÖMÜLMESİ,
KUR'ÂN'IN ALLAH KELÂMI OLUŞU**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ^{لاص} ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ^{لاص} ﴿٢﴾ وَإِذَا
 الْجِبَالُ سُيِّرَتْ^{لاص} ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ^{لاص} ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ
 حُشِرَتْ^{لاص} ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ^{لاص} ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ^{لاص}
 ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ^{لاص} ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ^ع ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ
 نُشِرَتْ^{لاص} ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ^{لاص} ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ^{لاص}
 ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُرْلِفَتْ^{لاص} ﴿١٣﴾ عَلِمْتَ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرْتُ^ط ﴿١٤﴾
 فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُوسِ^{لاص} ﴿١٥﴾ أَلْجَوَارِ الْكُنُوسِ^{لاص} ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ^{لاص}
 ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ^{لاص} ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ^{لاص} ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ
 عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ^{لاص} ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ^ط ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ
 بِمَجْنُونٍ^ع ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ^ع ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ
 بِضَنِينٍ^ع ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ^ع ﴿٢٥﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ^ط ﴿٢٦﴾
 إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ^{لاص} ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ^ط ﴿٢٨﴾
 وَمَا تَشَاوُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ^ط ﴿٢٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Güneş dürüldüğünde;**
- 2- Yıldızlar kararıp döküldüğünde;**
- 3- Dağlar yürütüldüğünde;**
- 4- Gebe develer başıboş salıverildiğinde;**
- 5- Vahşî hayvanlar bir araya toplandığında;**
- 6- Denizler tutuştuğunda;**
- 7- Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde;**
- 8-9- Diri diri toprağa gömülen o kızın hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda;**
- 10- Amel defterleri açıldığında;**
- 11- Gökyüzü sıyrılıp alındığında;**
- 12- Cehennem aşırı kızdırıldığında;**
- 13- Cennet yaklaştırıldığında;**
- 14- Her insan, neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır.**
- 15- Hayır! Yemin ederim, o geri dönüp gizlenenlere;**
- 16- Ve yörüngesinde akıp yuvalarına giden (yıldızlara);**
- 17- Kararmaya başladığında geceye;**
- 18- Ağarmaya başladığında sabaha yemin ederim ki,**
- 19- Şüphesiz bu Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür.**
- 20- Öyle elçi ki pek güçlü ve Arş'ın sahibi katında çok îtibârlıdır.**
- 21- Orada sözü dinlenir, ona güvenilir.**
- 22- Arkadaşınız (Muhammed) asla bir mecnun değildir.**
- 23- Andolsun ki Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü.**
- 24- O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez.**
- 25- Bu Kur'an, Allâh'ın huzûrundan kovulmuş şeytanın sözü değildir.**
- 26- Hâl böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?**

27-28- O Kur'an herkes için, içinizden (özellikle) doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür.

29- Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!

1. âyette “tekvîr” dürmek, sarık sarar gibi sarmak, bürümek demektir. Kıyâmet koparken güneşin dürülmesi; ışığını kaybedip görünmez olması ve ya güneşin tamamen ortadan kalkması anlamına gelir.

Mahşer günü güneşin insanların tepelerine kadar yaklaşacağını bildiren hadisler dikkate alınır, kıyâmette güneşin kendisinin değil, ışığının kaldırılacağı anlaşılır.¹

Hamdi Yazır, “güneşin dürülmesi” olayının afaki olması yanında enfûsü olabileceğini şöyle ifâde etmiştir: “Eşyayı rûhumuzun yetenekleri ile algılarız. Güneşi de o yeteneklerle idrâk ederiz. Ruh bedenden ayrılınca artık beden güneşi görmesi mümkün olmaz. Ruhların, bedenlerden ayrılması hâlinde de ruh güneşi büzülmüş olur.”²

Bilim adamları, ömrü dolan güneşin ışığını kaybedip büzüleceğini tespit etmişlerdir. Bu durum kendisine tâbi olan gezegenler için kıyâmet demektir.³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göz dehşetten kamaştığında, ay tutulduğunda, güneş ve ay bir araya getirildiğinde! İnsan o gün, ‘Kaçacak yer neresi?’ der. Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak hiçbir yer yoktur. O gün varıp durulacak yer yalnız Rabbinin huzûrudur.”**⁴

GÜNEŞLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

Güneş milyonlarca yıl önce dev bir gaz ve toz bulutundan meydana gelmiştir. Gaz ve toz bulutu kütle çekiminden dolayı zamanla daha fazla gaz ve tozu içine çeker.

Bulutun içindeki basınç sürekli olarak yükselir sıcaklık artar ve çok şiddetli nükleer tepkimeler oluşur. Bunun sonucunda çekirdek büyük bir patlamayla etrafa yayılır. Bu patlamanın sonucunda ortada güneş ve çevresinde dönen gezegen, kuyruklu yıldız ve asteroitler oluşmuştur.

1. Bk. Buhârî, Enbiyâ, 3, 9, Tefsîr, Sûre, 17; Tirmizî, Kıyâmet, 10.

2. Elmalılı, Tefsîr, VII, 5596.

3. krş. Matta, XIV, 29.

4. Kıyâmet, 75/7-12.

Güneş orta büyüklükte bir yıldızdır. Güneş bize en yakın yıldız olduğu için büyük gözüktür. “Eplison, Anteras, Siruz, Betelgüs” gibi yıldızlar güneşten büyüktür fakat çok uzak oldukları için küçük gözüktürler.

Güneş yaklaşık 5 milyar yaşındadır. Güneşin yapısında yaklaşık %71 hidrojen %26,5 helyum %2,5 diğer gazlar vardır. Güneşin yapısında bulunan Hidrojen yüksek sıcaklık altında birleşerek Helyum atomlarını oluşturur. Bu olaya Çekirdek Tepkimesi denir. Bunun sonucunda çok büyük miktarda enerji açığa çıkar bu enerji ısı ve ışık olarak çevreye yayılır. Yıldızlarda aynı şekilde enerji üretirler.

Güneşin çapı yaklaşık 1.392.000 km., kütlesi dünyanın yaklaşık 333.000 katıdır.

Güneşin hacmi dünyanın hacminin 1.303.800 katıdır. Çok sıcak bir gaz topu olan güneş değişik katmanlardan oluşur. Güneş içten dışa doğru “Çekirdek - Işınım - Kaynaşım” olarak 3 bölgeden oluşur

Çekirdekte üretilen enerji ışıınım bölgesinden etrafa dalgalar hâlinde yayılarak kaynaşım bölgesinden yüzeye taşınır. Güneşin çekirdeğinde yaklaşık 15 milyon °C sıcaklık bulunur.

Güneşin dış bölgesinde “Işık Küre - Renk Küre - Taç Küre” bulunur. Güneşin çıplak gözle gördüğümüz yüzüdür. Bu bölgeye “Fotosfer” de denir.

Işık küre hareket hâlindeki gazlardan oluşur. Işık kürenin sıcaklığı yaklaşık 5500 – 6000 °C dir. Işık küre üzerinde bâzı bölgeler diğerlerine göre daha az parlak görünür bunlara “Güneş Lekeleri” denir Bu bölgeye “Kromosfer” adı da verilir. Işık kürenin dışında bulunur.

Güneş tutulması sırasında parlak ışık halkası şeklinde görülür. Bu bölgeye “Korona” adı da verilir. Güneşin en dışındaki katmanıdır. Seyrek yapıllı gazlardan oluşur.

Güneş tutulması sırasında taç küre net görülür. Taç küreden etrafa yayılan küçük parçacıklar uzayın içinde çok geniş alana yayılarak “Güneş Rüzgârları”nı oluştururlar.

Güneşin İki Çeşit Dönme Hareketi Vardır

- 1) Kendi eksenini etrafında dönmesi.
- 2) Samanyolu galaksisi etrafında dönmesi.

Güneşin kendi eksenini etrafındaki dönüşü “Batıdan-Doğuya” doğrudur. Güneşin dönme hızı kutuplarında ve ekvatorunda farklı farklıdır. Buda güneşin katı hâlde olmadığını gösterir.

Güneş üzerindeki lekelerden güneşin dönüş hızı tespit edilebilir. Güneş ekvatordaki bir dönüşünü 25 günde tamamlarken kutuplarda 34 günde tamamlar. Güneş Samanyolu galaksisinde yaklaşık olarak saniyede 220 km hızla hareket eder. Güneş Samanyolu galaksisindeki bir dönüşünü 250 milyon yılda tamamlar Güneş Samanyolu galaksisinin merkezinden 30 000 ışık yılı uzaklıkta bulunur.⁵

Güneş sisteminin merkezinde yer alan, en yakın yıldız, Dünya’dan ortalama 149.591.000 km. uzaklıkta, 1,39 milyon km. çapında, ışık saçan dev bir gaz küresi olan Güneş’in en önemli bileşeni hidrojenidir; yaklaşık %5 oranında helyum ve daha ağır elementleri içerir. $1,99 \times 10^{33}$ erg/saniye hızıyla enerji üretir. Bu enerji, en çok, görünür ışın ve kızılaltı ışınım olarak uzaya yayılır ve Yer’de yaşamın sürmesinin başlıca nedenidir.

Çapları bin kat daha büyük ve kütleleri birkaç yüz kat daha ağır olan bilinen en büyük yıldızlara karşılaştırılınca, Güneş, astronomi sınıflandırmasında cüce yıldız sınıfına girer. Ama kütlesi ve yarıçapı, gök adasındaki (samanyolu) bütün yıldızların ortalama kütlesine ve büyüklüğüne yakındır; çünkü birçok yıldız Yer’den daha küçük ve daha hafiftir. Güneş, tayfı, yüzey sıcaklığı ve rengi nedeniyle, astronomlar tarafından kullanılan tayf türleri şemasında “G2 cüce” diye de sınıflandırılır. Yüzey gazlarının yaydığı ışığın tayf şiddeti, 5000 Å’ya yakın dalga boylarında en büyüktür; güneş ışığının niteleyici sarı rengi bundan ileri gelmektedir.

Güneş’le ilgili modern çalışmalar, Galilei’nin güneş lekelerine ilişkin gözlemleriyle ve bu lekelerin hareketlerine dayanarak Güneş’in dönüşünü bulmasıyla 1611’de başladı. Güneş’in büyüklüğüne ve Yer’den uzaklığına ilişkin ilk yaklaşık doğru belirleme, 1684’te yapıldı; bu belirlemede, Fransız Akademisi’nin 1672’de Mars’ın Yer’e yaklaşması sırasında yaptığı nirengi (üçgenleme) gözlemlerinden elde edilen veriler kullanıldı. Joseph von Fraunhofer tarafından 1814’te Güneş’in soğurma çizgili tayfının bulunması ve Gustav Kirchhoff tarafından 1859’da bunun fiziksel yorumunun yapılması, güneş astrofiziği çağını başlattı; bu dönemde, Güneş’i oluşturan maddelerin fiziksel durumunu ve kimyasal bileşimini etkili olarak inceleme

olanağı doğdu. 1908'de George Ellery Hale, güneş lekelerinin güçlü magnetik alanlarını belirledi; 1939'da Hans Bethe, güneş enerjisinin oluşumunda nükleer füzyonun oynadığı rolü aydınlattı. Yeni gelişmeler, bilim adamlarının Güneş'le ilgili görüşlerini değiştirmeyi sürdürmektedir. Güneş rüzgârının doğrudan doğruya belirlenmesi 1962'de gerçekleştirilmiş, Güneş'in yüksek hızlı tekrarlanan akıntılarının kaynaklarıysa 1969'da taç (korona) deliklerine ilişkin gözlemlerle belirlenmiştir.

Yeni gelişmeler güneşin hâlâ çözülememiş birçok gizemi olduğunu göstermektedir. Sözgelimi, güneş enerjisinin en büyük kaynağı olduğu düşünülen proton-proton tepkimesinin, "nötrino" diye adlandırılan belirli sayıda parçacık da üretiyor olması gerekir; ama günümüze kadar yapılan araştırmalarda, kuramın öngördüğünden çok daha az nötrino belirlenmiştir. İleri sürülen köktenci bir önermeye göre, Güneş, beklendiğinden daha az nötrino üretir; çünkü toplam kütesinin yaklaşık %0,5'ini oluşturan demir-plazma bir çekirdeği vardır. Bâzı fizikçilerse, büyük birleşme kuramlarında öngörülen ve bazen evrendeki "kayıp madde" olduğu ileri sürülen zayıf etkileşimli çok büyük parçacıkların (Wimp'lerin) Güneş'in derinliklerinde var olabilecekleri ve Güneş'in sıcaklığını, nötrinoların olmayışını açıklayacak kadar düşürebilecekleri biçiminde bir kuram geliştirmişlerdir. Başka bir öneriye göre de, Güneş'in çekirdeğindeki elektron türü nötrinolar, yüzeye doğru ilerlerken, günümüzdeki detektörlerle gözlenemeyen muon türü nötrinolara dönüşmektedir.

1960 yıllarının başlarında, ışıkkürenin ısıtım salınımları (osilasyon) belirlenmiştir; o tarihten bu yana söz konusu salınımlar, Güneş'in taşınım kuşağını oluşturan belirli tabakalar arasında "ses dalgalarının rezonant yakanması" diye açıklanmaktadır. ABD Ulusal Güneş Gözlem Evi'nin öncülüğüyle, Küresel Salınım Ağı Grubu, bu salınımları yakından araştırmaktadır. Bu tür araştırmalar sayesinde bilim adamları, ışıkkürenin altında gözlenen Güneş tabakalarının yoğunluk, sıcaklık ve hız kalıplarını inceleme olanağını elde etmektedirler.

Bilim adamları, yaklaşık 80 yıllık bir çevrimle Güneş'in çapının, ortalama çapın aşağı yukarı %0,01'i kadar dalgalandığını da gözlemişlerdir. Daha uzun dönemli genleşip büzülmelemin de söz konusu olabileceği düşünülmektedir.⁶

6. Bk. <http://www.masalca.net/deniz-uzay-cevre-bilimleri/107998>.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ^{لام} ﴿٢٦﴾

2- Yıldızlar kararıp döküldüğünde;

2. âyette, kıyâmet koparken yıldızların etrafa saçılacağından söz edilir. Bu saçılma yıldızların söndürülmesi olarak da anlaşılabilir.

YILDIZLARLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ

Yıldızların yapısı günümüz astronomi biliminde şöyle belirlenir: Farklı yaş ve kütledeki yıldızların içyapıları da değişik olur. Yıldızlarla ilgili yapı modelleri, bir yıldızın içyapısını ayrıntılı olarak tanımlar ve parlaklık hakkındaki ayrıntılı tahminler de, yıldızın rengi ve gelecekteki gelişimi hakkındaki bilgiler sunar.

Kararlı, ana dizi yıldızının içi kuvvetlerin birbirini sürekli karşıladığı sürekli bir denge hâlidir. Birbirini dengeleyen kuvvetler içeri doğru yönelen kütle çekim kuvveti ve bunu karşılayan plazma gazının ısı erkidir. Bu kuvvetlerin birbirini dengelemesi için tipik bir yıldızın çekirdeğindeki sıcaklık 10^7 K ya da daha yüksek olmalıdır. Bir ana dizi yıldızının hidrojen yakan çekirdeğinde ortaya çıkan sıcaklık ve basınç çekirdek kaynaşmasının oluşması ve yıldızın daha fazla çökmesini önleyecek kadar yeterli erke üretir.

Öğecik çekirdekleri yıldızın çekirdeğinde kaynaştıkça gama ışınları şeklinde erke yayarlar. Bu ışıközleri (foton) çevresini saran plazma ile etkileşime girerek çekirdeğe ısı erkesi eklerler. Ana dizideki yıldızlar hidrojeni helyuma çevirerek yavaş ama düzenli artan bir oran da çekirdekdeki helyumu artırır. Sonunda helyum oranı baskın hâle gelir ve çekirdekdeki erke üretimi durur. Bunun yerine 0,4 güneş kütlelerinden büyük yıldızlarda yozlaşmış helyum çekirdeğin çevresinde yavaşça genişleyen kabukta çekirdek kaynaşması oluşur.

Hidrostatik dengenin dışında kararlı bir yıldızın içinde erke dengesini sağlayacak ısı denge de bulunur. İçeride bulunan ışınsal sıcaklık eğimi sonucunda dışarıya doğru sürekli olarak bir erke akısı oluşur. Yıldızın herhangi bir katmanından dışa doğru akan erke akısı, yukarıdan içeriye doğru gelen erke akısına tam olarak denktir.

İşınım bölgesi yıldızın içinde erke akısını sağlayacak kadar verimli bir işınım aktarımı olan bölgedir. Bu bölgede plazma hareketsizdir ve herhangi bir kütle hareketi sönümlenir. Eğer böyle olmazsa plazma dengesiz hâle

gelir ve ısıyayimsal bölge oluşturacak şekilde ısıyayım (konveksiyon) oluşur. Bu çekirdeğin yakınında ya da dış katmanın yüksek donukluk olan bölgelerinde, çok yüksek erke akısının ortaya çıktığı yerlerde ortaya çıkar.

Ana dizi yıldızının dış katmanlarında ısıyayımı oluşması tayf tipine bağlıdır. Güneş'in birkaç katı kütlesi olan yıldızların içlerinde ısıyayimsal, dış katmanlarında da ışıyım bölgeleri bulunur. Güneş gibi küçük yıldızlar da ise tam tersi ısıyayım dış katmanlarda yer alır. 0,4 güneş kütlesinden daha az kütleyle sahip olan kırmızı cücelerin tamamında ısıyayım bulunur dolayısıyla da çekirdekte helyum birikmesi olmaz. Yıldızların çoğunda yıldız yaşlandıkça ve içinin oluşumu değıştikçe ısıyayım bölgeleri de değışir.

Ana dizi yıldızının gözlemci tarafından görülebilen kısmına ışık yuvar (fotosfer) denir. Bu katmanda yıldızın plazma gazı ışığın ışıközlerine (foton) karşı saydamlaşır. Çekirdekte üretilen enerji ışık yuvardan uzaya doğru yayılır. Yıldız lekeleri ya da ortalamadan düşük sıcaklığa sahip bölgelere ışık yuvarda ortaya çıkar.

İşık yuvarın üzerinde yıldız gazyuvarı (atmosfer) bulunur. Güneş gibi ana dizi yıldızlarında gazyuvarın en alt düzeyi içinde iğnelerin bulunduğu ve yıldız püskürtüleri başladığı ince renkyuvarıdır. Bunu 100 km. içinde çok hızlı bir şekilde sıcaklığın arttığı geçiş bölgesi çevreler. Bunun ötesinde milyonlarca kilometre dışarıya uzanabilen aşırı ısıtılmış plazma olan güneş tacı bulunur. Bir tacın oluşumu yıldızın dış katmanlarında ısıyayımın oluşumuna bağlıdır. Çok yüksek ısısına rağmen tac çok az ışık yayar. Güneş'in tacı yalnızca güneş tutulmasında görünür hâle gelir.

Taçtan sonra plazma parçacıklarından oluşan bir yıldız rüzgârı, yıldızlararası ortam ile etkileşecek şekilde dışarı doğru yayılır.⁷

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ^{لص} ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ^{لص} ﴿٤﴾

3- Dağlar yürütüldüğünde;

4- Gebe develer başıboş salıverildiğinde;

3-4. âyetlerde, kıyâmetin kopması sırasında dağların yerlerinden sökülüp dağılacağı ve yeryüzünün dümdüz hâle geleceği, insanların çok değer

7. https://www.turkcebilgi.com/yildiz_yapisi

verdiği mallarını, Arapların çok değerli saydığı gebe develeri umursamaya-
cağı belirtilir.

Yukarıdaki 2-5. âyetlere göre, güneşin ışığının söndürüleceği o kıyâmet
gününde yıldızların da dağılıp düşeceği, dağların yerinden yürütülüp kaldı-
rılacağı ve sahibinin çok önemseydiği on aylık gebe devenin başıboş bırakı-
lacağı vurgulanır. Bununla artık kimsenin mala mülke değer vermeyeceği
anlatılmak istenmiştir. Vahşî hayvanların toplanması, o gün hayvanların da
diriltip kendileriyle ilgili hakları almalarını ifâde eder. Bir hadiste şöyle bu-
yurulur: “Kıyâmet gününde haklar, sahiplerine mutlaka ödenir. Hatta boy-
nuzsuz koyunun hakkı, boynuzludan alınır (kısas yapılır).”⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, dağları yerlerinden söküp
yürütürüz, veryüzünü dümdüz görürsün. İnsanları mahşerde toplarız ve hiçbirini geride bırakmayız.”**⁹

“Sana (kıyâmet gününde) dağların hâli ne olacak diye soruyorlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak. Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır. Orada ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin.”¹⁰ **“O gün gök şiddetle sarsılır. Dağlar yürüdükçe yürür.”**¹¹

“Yer şiddetle sarsıldığında. Dağlar paramparça olduğunda. Dağılıp toz duman hâline geldiğinde...”¹² **“O gün veryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığınına döner!”**¹³ **“Dağlar yürütülür, bir serap olur.”**¹⁴

“Yer, o şiddetle sarsıldığı; ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı; ve insan: ‘Buna ne oluyor?’ dediği zaman! İşte o gün yer, Rabbinin kendisine bildirmesiyle bütün haberlerini anlatacaktır.”¹⁵ **“Yer şiddetle sarsıldığında. Dağlar paramparça olduğunda. Dağılıp toz duman hâline geldiğinde. Ve sizler de üç sınıf olduğunuzda. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!”**¹⁶

8. Müslim, Birr, 60; Tirmizî, Kıyâmet, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 235, 301, 323.

9. Kehf, 18/47.

10. Tâhâ, 20/105-107.

11. Tûr, 52/9-10.

12. Vâkıa, 56/4-6.

13. Müzzemmil, 73/14.

14. Nebe, 78/20.

15. Zilzâl, 99/1-5.

16. Vâkıa, 56/4-8.

Ebû Zer 'den rivâyete göre, Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Gökyüzü gıcırdadı. Gıcırdamakta da haklı. Çünkü dört parmak kadar bir yer yok ki, orada bir melek alnını yere koyup Allâh’a secde etmiş olmasın. Allâh’a yemin olsun ki, benim bildiğimi siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yataklarınızda hanımlarınızdan zevk almazdınız, Allâh’a yalvarıp yakarmak için yollara düşerdiniz.”¹⁷

DAĞLARIN YARATILMA HİKMETİ

Günümüz jeoloji biliminde dağların yeryüzündeki sarsıntıları önleyici bir özelliğinin olduğu haber verilmektedir.

Şematik kesit; dağların toprak seviyesinin oldukça derinlerinde kökleri vardır.¹⁸ Bu kökler bir çeşit çakılmış kazık vazifesi görür.¹⁹ Kur’ân’ın indirildiği dönemde hiçbir insan tarafından bilinmeyen bu gerçek, günümüzde modern jeolojinin bulguları sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgulara göre, dağlar, yeryüzü kabuğunu oluşturan çok büyük tabakaların hareketleri ve çarpışmaları sonucunda meydana gelir.

İki tabaka çarpıştığı zaman daha dayanıklı olanı ötekinin altına girer. Üstte kalan tabaka kıvrılarak yükselir ve dağları meydana getirir. Altta kalan tabaka ise yeraltında ilerleyerek aşağıya doğru derin bir uzantı meydana getirir. Yani dağların yeryüzünde gördüğümüz kütleleri kadar, yeraltına doğru ilerleyen derin bir uzantıları daha vardır. Bilimsel bir kaynakta dağların bu yapısı şöyle tarif edilir: Kıtaların daha kalın olduğu dağlık bölgelerde yerkabuğu mantoya derinlemesine saplanır. Bir âyette, dağların bu işlevine, “kazık” benzetmesi yapılarak şöyle işaret edilir: **“Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık kılmadık mı?”**²⁰

Dağlar yer üstünde olduğu kadar yeraltının derinliklerindeki uzantıları da yerkabuğunun farklı tabakalarını âdeta birer kazık gibi birbirine perçinler. Yerkabuğu sürekli hareket hâlinde olan tabakalardan oluşmaktadır. Dağların bu perçinleme özelliği son derece hareketli bir yapısı olan yerkabuğunu âdeta sâbitleyerek sarsıntıları büyük ölçüde engeller. Bu özellikleri sâyesinde dağlar, yeryüzü tabakalarının birleşim noktalarında yer üstüne

17. Tirmizî, Zühd, 9; İbn Mâce, Zühd, 19; Ahmed bin Hanbel, Müsned, V, 173.

18. EARTH, Press and Siever, s. 413.

19. Bk. Anatomy of the Earth, Cailleux, s. 220; EARTH SCIENCE, Tarbuck and Lutgens, s. 158.

20. Nebe, 78/6-7.

ve yeraltına doğru uzanarak bu tabakaları birbirine perçinler. Bu şekilde, yer kabuğunu sâbitleyerek magma tabakası üzerinde ya da kendi tabakaları arasında kaymasını engeller. Kısacası dağları, tahtaları bir arada tutan çivilere benzetebiliriz.²¹

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ^{لاص} ﴿٥﴾

5- Vahşi hayvanlar bir araya toplandığında;

5. âyetle vahşi hayvanların toplanması, mahşer günü hesaplaşmayla ilgili olarak da değerlendirilmiştir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Şüphesiz ki, hakları sahiplerine vereceksiniz. Hatta boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan kısas yoluyla hakkı alınacak.”²² Ahmed b. Hanbel’in rivâyetinde: “Ve hatta karınca karıncadan hakkını alacak.” denilmiştir. Katâde de, “Her şey, hatta sivrisinek kısas için haşr olunacak.” demiştir.

Râzî de tefsîrinde şöyle der: Mutezile demiştir ki: Yüce Allah o gün hayvanların hepsini toplayacak ki, dünyada ölüm, öldürme ve diğer yollarla uğradıkları acıların karşılığını versin. Ondan sonra bir kısmını cennette bırakmak isterse, cennette kalmaları iyi olduğu takdirde yapar. Dilerse, haberde geldiği gibi yok eder. Biz ehl-i sünnetin âlimlerine göre ise yüce Allah üzerine “buna hak kazanmıştır.” diye hüküm vermek sûretiyle bir şey vâcib olmaz. Fakat o vahşi hayvanların hepsini toplayacak da boynuzsuzun boynuzludan hakkı alınacak. Sonra onlara “ölün!” denecek, ölecekler.²³ Bâzıları, “İnsan ve cinden başkası yükümlü olmadığı için haşr olunmaz.” demişlerdir.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ^{لاص} ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ^{لاص} ﴿٧﴾

6- Denizler tutuştuğunda;

7- Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde;

6-7. âyetlerde, kıyâmette denizler kaynatılıp suların ateş alıp yangın yerine döneceği ve herkesin kendi benzerleriyle birlikte haşredileceği belirtilir.

21. <http://www.islamiyet.gen.tr/Kur'an-i-kerim/daglarin-gorevi.html>.

22. Müslim, Birr, 60; Tirmizî, Kıyâmet, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 235, 301, 323, 372, 411. Tirmizî bu hadis için “hasen sahih” demiştir.

23. Fâhrü'r-Râzî, age, XXXI, 68.

Başka bir yoruma göre, kıyâmet günü inanç ve amelde benzer kişiler sınıf oluşturur. Mü'minlerin bir sınıf, kâfirlerin de bir sınıf oluşturması gibi.

Denizlerin ateş alıp yanmasını günümüz kimya bilimi açıklamaktadır. Şöyle ki: İki hidrojen ve bir oksijen gazının birleşmesinden oluşan suların, kıyâmetin kopma sürecine girmesiyle, ayrışarak, yeniden gaza dönüşmesi, yanıcı nitelik taşıyan oksijen ile yakıcı hidrojen gazının yanmaya başlamasıyla, okyanuslarda böyle korkunç bir yangının çıkması hiç de imkânsız değildir.

SUYUN YAPISI

Bilindiği gibi suyun kimyasal formülü H_2O 'dur. Bunun anlamı bir su molekülünün iki hidrojen ve bir oksijen atomundan oluştuğudur. Oksijen atomunun 2 yanında $104,45^\circ$ açı oluşturacak şekilde bağlanmış iki hidrojen atomu bulunur. İyonik olarak da, (H^+) bir hidrojen iyonuna bağlanmış, (OH^-) hidroksit iyonu; yani HOH şeklinde tanımlanabilir..

Suyun aslı olan hidrojen ve oksijen elementlerinden her ikisi de normal koşullar altında gazdır. Ama suyu oluşturacak şekilde bir araya geldiklerinde, sıvı bir bileşik olurlar.

Her molekülde bulunan oksijen atomu, kendisine komşu su molekülleri- nin hidrojen atomlarıyla kısmi bir elektriksel ilişki kuruyor. Bu pozitiflik-negatiflik ilişkisi nedeniyle moleküller birbirlerini güçlü bir şekilde çekiyorlar. Bu olayın kimyadaki adı "hidrojen bağları"dır. Hidrojen bağları sayesinde her su molekülü 4 su molekülüyle bağ yapabiliyor. Bu bağlar, suyun olağan- dışı kimyasal özelliklerinden sorumlu: Su, kendisine yakın boyuttaki mole- küllerin hepsinden daha geniş bir sıcaklık aralığında sıvı hâlde kalabiliyor.

Suyun donma noktası $0^\circ C$ ve kaynama noktası da $100^\circ C$. Ancak, mole- küler yapısı nedeniyle her sıcaklıkta buharlaşabilen su, dünya üzerinde her 3 hâliyle de gözlenebiliyor (yoksa kutup bölgelerindeki atmosferde hiç su buharı bulunamazdı).

Karbondioksit, argon, ozon, helyum gibi bâzı gazlarla birlikte atmosferimizin %1'lik bölümünü oluşturan su buharı, Dünya'nın farklı bölgelerin- de farklı oranlarda bulunuyor. Bu oran, iklim koşullarına göre farklılık gös- termesinin yanında, rakımdan da etkileniyor. Deniz seviyesinden yükseğe çıktıkça atmosferik su buharı azalıyor. Su buharının %99'u atmosferimizin en alt tabakası olan troposferde bulunuyor. Atmosferdeki su buharının en önemli rolü, özellikle kızıl ötesi dalga boyundaki güneş ışınlarının %70'ini soğurması.

Dünyamızın kabuğunun yaklaşık dörtte üçünü kaplayan suyun yüzde ikilik bölümü, kutuplarda donmuş hâlde bulunuyor. En azından şimdilik, olağan dışı molekül özelliği nedeniyle, katı hâli sıvı hâlimden daha hafiftir. Bu sâyede, kutuplardaki buz tabakalarının altında okyanus suları sıvı hâlde kalabiliyor ve buralarda canlılık devam edebiliyor.²⁴

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

8-9- Diri diri toprağa gömülen o kızın hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda;

8-9. âyetlere göre, câhiliye döneminde, toprağa gömme, yarının anneleri olacak olan kız çocuklarına karşı işlenmiş büyük bir cinâyettir. İslâm'da, henüz doğmamış olan, anne karnındaki cenin için de birtakım koruyucu hükümler getirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan birine kız çocuğu doğduğu haber verildiğinde öfkelenir, yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen haberin utancıyla kavminden gizlenir. Şimdi o maruz kalacağı bu utanca karşı, onu yanında mı tutmalı, yoksa diri diri toprağa mı gömmelidir? Dikkat edin, vermekte oldukları karar ne kötüdür!”**²⁵

“Onlardan biri, Rahmân olan Allâh'a isnat ettiği kız çocuğu ile müjdelendiği zaman, yüzü simsiyah kesilir de öfkesinden yutkunup durur. Yoksa onlar süs içinde büyütüleni ve savaşta kendini göstermeyecek olanı mı, Allâh'a isnat ediyorlar?”²⁶

Mugîre bin Şu'be ؓ'den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz Allah Teâlâ ana-baba ile ilişkiyi kesmeyi ve kız çocuklarını toprağa gömmeyi haram kılmıştır.”**²⁷

Hız. Âişe ؓ şöyle demiştir: **“Bana bir gün iki kız çocuğu ile birlikte bir kadın geldi. Benden yiyecek istedi. Yanımda bir tek kuru hurmadan başka yiyecek yoktu. Onu ona verdim, aldı ve iki kız çocuğuna paylaştırdı. Kendisi bir şey yemedi. Sonra kalktı, iki kızıyla birlikte çıkıp gitti. Daha sonra Nebî ﷺ girdi ve ona olayı anlattım. Nebî ﷺ buyurdu ki: “Kızları**

24. <http://www.forumdas.net/odev-ve-tezler/suyun-kimyasal-yapisi-ve-ozellikleri-68326/>.

25. Nahl, 16/58-59.

26. Zuhurf, 43/17-18.

27. Buhârî, Edeb, 6; Müslim, Akdiyye, 12.

yüzünden bu şekilde sıkıntıya düşen bir kimse, onlara iyilikte bulunursa, bunlar onu cehennemden koruyan bir siper olurlar.”²⁸

KÜRTAJLA İLGİLİ FIKHÎ DEĞERLENDİRME

Çocuk yapmak istemeyen bir sahâbenin sorusu üzerine, Allah Elçisi’nin azle izin verdiği, ancak, yine de Cenâb-ı Hakk’ın o aileye vereceği toplam çocuk sayısında bir değişiklik olmayacağını bildirdiği nakledilmiştir. Azil de, cinsel ilişki sırasında meninin dışarı bırakılmasından ibârettir. Tıbbî korunma yöntemleri, azle kıyasla câiz olur. Ancak döllenme olduktan sonra, cenini, önemli bir neden olmaksızın düşürmek (kürtaj) câiz olmaz.

Cenin kimi zaman kendiliğinden düşer. Toplumda “düşük yapma” denilen bu olayla ilgili olarak Allâh’ın elçisi şöyle buyurmuştur: “*Nutfe (sperm) rahme yerleşince, ona bir melek gelir; yaratılıp yaratılmayacağını Yüce Allâh’a sorar. Eğer “yaratılmayacak” denilirse, can bulmaz ve rahimler onu dışarı atar.*”²⁹ Buna göre düşme, ya kendiliğinden ya da dış müdâhale ile olur. Doğal düşmeden dolayı, eşlerin bir sorumluluğu bulunmaz. Düşüklerin yüzde onu doğaldır. Doğal düşüğün başlıca nedenleri şunlardır: Yumurtalıktaki bozukluk, kadın üreme organındaki bozukluk, annenin cenini etkileyen ilaç alması gibi.

İslâm’da genel olarak, anne karnında teşekkül etmiş bir çocuğu düşürmek yasaklanmıştır. Ancak çocuğun doğumu, annenin ölümüne neden olarsa, bu takdirde çocuğu düşürmek câiz olur. Çünkü çocuk için anne fedâ edilemez.

Cenin, gayri müstebinü’l-hılka (yaratılışın henüz belirgin olmadığı) dönemi denilen, ilk bir buçuk iki aylık dönemde, annenin hastalığı, süt emmekte olan bir bebeğin bulunması, ailenin -boşanmak üzere olması gibi- çocuk büyütmeyi göze alamayacak derecede problemler yaşamakta olması gibi durumlarda, ceninin alınması câiz hâle gelebilir. 2-4 ay arasında ise müstebinü’l-hılka (insan şeklinin belirgin hâle gelmesi dönemi) çok ciddi bir sebep olmadıkça, ceninin aldırılması yoluna gidilemez. Aksi hâlde, buna sebep olan eş, gurre denilen (diyetin yirmide biri kadar bir tazminatla) yükümlü olur. Genel olarak dört aydan sonra ruh üflendiği için, artık, annenin ölüm tehlikesi dışında, çocuğun alınması câiz olmaz. Aksi hâlde, buna sebep olan, tam diyetle yükümlü bulunur. Ancak şunu da belirtelim ki,

²⁸. Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Birr, 147.

²⁹. Kenzü’l-Ummâl, II, 45, H. No: 3055.

cenin anne karnına düştüğü, anneden gelen yumurta hücresi ile babadan gelen sperm hücresinin birleşmesiyle oluşan tam hücre (zigot) başlangıcından itibaren hücre canlılığına sahiptir. Cenin hücre bölünmeleri yoluyla gelişir. Dört ay geçince organlar gelişir ve anne karnında altı ay geçince de canlı erken doğum olabilir.

İslâm'da Cenini Koruyan Hükümler

a) Hz. Peygamber çocuk doğumunu arzu etmeyen eşler için azl'e, yani gebeliğe önceden engel olabilecek yöntemlere izin vermiştir. Buna kadının da rıza göstermesi gerekir. Çünkü kadının çocuk doğurma hakkı olduğu gibi, kendisine cinsel yönden rahatsızlık verecek veya ruhsal strese yol açabilecek korunma yöntemlerine rıza göstermeme hakkı da vardır. Bu yüzden kadının rızası dışında azil (korunma) mekruh olur.³⁰

b) Anne karnındaki ceninin düşürülmesini yasaklayan, doğrudan bir âyet veya hadis yoktur. Ancak gebe kadının dövülmesi veya öldürülmesi durumunda, ölü olarak düşen cenin için "gurre" denilen bir cezâ sünnetle sâbittir. Ebû Hüreyre (ö. 58/677)'den şöyle dediği nakledilmiştir: *"Huzeyl Kabîlesi'nden iki kadın kavgaya ettiler. Bunlardan birisi diğerine taş atarak, kendisinin ve karnındaki çocuğun ölümüne neden oldu. Taraflar Hz. Muhammed ﷺ'in huzûrunda mahkemeleştiler. Allâh'ın Rasûlü cenin için "gurre", ölen kadın için ise âkilesinin üzerine "diyet" cezâsı ile hükmetti."*³¹ Ebû Hüreyre'den nakledilen başka rivâyette ise yalnız cenin için "gurre" den söz edilmiş, annesinin ölümü yer almamıştır. Gurre; diyetin yirmide biri kadar bir tazminat olup, bunun miktârı Hanefîlere göre 50 dinar (200 gr. altın para) veya 500 dirhem (1400 gr. gümüş para)dır. Yani diyetin yirmide biri kadardır. Çoğunluk fakihlere göre ise, 600 dirhem gümüşten ibârettir. Cenin annesinden ölü olarak ayrılınca, onun düşmesine suç işleme yoluyla neden olan kimse bu gurre cezâsı ile yükümlü olur. Burada ceninin erkek veya kız olması, suçun kasten veya yanlışlıkla işlenmiş bulunması sonucunu değiştirmez.³²

Diğer yandan cenini anne, kocasının izni olmaksızın ilaçla veya başka bir yöntemle yahut kürtaj yaptırarak düşürürse, gurre tazminatını onun âkilesinin (mîrasçı olabilen yakın asabe hısımları) ödemesi gerekir. Eğer koca

30. Bk. Ahmed bin Hanbel, I, 31, III, 26; Kâsânî, age, II, 334, 335.

31. Müslim, Kasâme, 36; Buhârî, Tıb, 468; Ebû Dâvud, Diyât, 19; Nesâî, Kasâme, 39.

32. Kâsânî, age, V, 325; İbn Kudâme, Muğnî, V, 799; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 407; Döndüren, «Gurre» mad. Şâmil İslâm Ansik., II, 237.

çocuğu düşürmesi için izin vermiş olur veya kadının bir kastı bulunmazsa, haddi tecavüz olmadığı için gurre gerekmez. Ancak şunu da belirtelim ki, ailevî veya tıbbî önemli bir sebep olmaksızın ceninin düşürülmesi hâlinde gurre gerekmemesi onun haramlık yönünü kaldırmaz.³³

c) Cenin, anne karnında uzuvları teşekkül edinceye kadar (müstebînu'l-hılka) bir kan pıhtısı hükmündedir. Bu dönem ceninin 1,5-2 aylık oluşuna kadar sürer. Bu, bir insan varlığını temsil ettiği için ona sebepsiz yere müdâhale edilemez. Hz. Peygamber yavru çıkarma sırasında kuş yumurtalarına zarar vermeyi yasaklamıştır. İnsanı temsil eden cenin, hayvan yumurtasından daha fazla korunmaya lâyıktır. Ancak annenin sağlığı, süt emen başka bir çocuğun korunması gibi nedenlerle, bu dönemde çocuğun düşürülmesi câiz olur. Özürsüz düşürme ise haram sayılmıştır.

d) Uzuvların teşekkül etmesinden ruh üfleninceye kadar olan sürede (120 günlük) bir sebep olmaksızın, cenin düşürülürse suç işleme yolu ile düşürene yukarıda açıkladığımız “gurre” cezasını gerekir. Gurre bir yıl içinde, ceninin mîrasçılara ödenir. Hz. Ömer’in uygulaması da böyle olmuştur.

Ancak kadının frengi, kanser, felç veya kalp enfarktüsü gibi önemli bir hastalığı olur yahut küçük yaştaki başka bir çocuğun sütünün kesilmesi gibi bir korku bulunursa, bu dönemde de çocuğun düşürülmesi câiz görülmüştür.³⁴

e) Cenin suç işleme yoluyla canlı olarak düşer ve doğumdan sonra ölürse suçlunun tam diyet ödemesi gerekir. Burada diyet, üç yıl içinde eşit taksitlerle ödenir. Sebepsiz müdâhale veya dövme gibi bir haksız fiil sonucu kadın ölür ve cenin de düşmüş bulunursa, anne için tam diyet, cenin için ise gurre cezası gerekir. Yukarıda Huzeyl Kabîlesi'nden iki kadının kavgası olayında, Hz. Peygamber'in böyle bir tazminat cezasına hükmettiğini belirtmiştik.³⁵

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ^{لاص} ﴿١٠﴾

10- Amel defterleri açıldığında;

33. Bk. İbn Kudâme, age, VII, 716; Zühaylî, age, VI, 364.

34. Fetâvâ'l-Hindiyye, Terceme, XII, 126.

35. Bk. Buhârî, Tib, 468; Müslim, Kasâme, 36; es-Serahsî, age, XXV, 87 vd.; İbnü'l-Humâm, age, VIII, 324 vd. Bilmen, age, III, 803. Hamdi döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Erkam Yayını İstanbul, s. 255-260.

10. âyete göre amel defterleri, sahibi ölünce dürülür, hesap zamanında açılır.³⁶ Ancak, sadaka-i câriye, yararlı ilim ve hayırlı çocuk bırakanlarla, kötü çığır açan, arkasında devam edip giden kötülükler bırakanların, ölüp gittikten sonra da, amel defterlerine sevap veya günah yazılmaya devam edileceğini bildiren hadisler vardır. Belki defterin dürülmesi, dünyadan gelebilecek bu gibi sevap/günah akışı tam olarak kesildikten sonra olur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“O gün, herkesin amel defteri ortaya konulacaktır. Sen, suçluların, onun içinde yazılı olanlardan korkarak, ‘Eyvah bize! Bu nasıl bir defter ki, küçük büyük demeden, hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş!’ dediklerine tanık olacaksın. Böylece, onlar, (dünyada iken) yapmış olduklarını karşılarında bulacaklar. Çünkü Rabbin, hiç kimseye haksızlık etmez.”**³⁷

“Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter!”³⁸

Hadiste şöyle buyrulur: “Âdemoğlu ölünce ameli kesilir. Üç kişi bunun dışındadır: Sadaka-i câriye (çeşme, yol, köprü, mescid, okul ve vakıf gibi), yararlı ilim ve kendisine hayır duâ eden sâlih çocuk bırakan. Bunlardan toplum yararlandıkça amel defteri kapanmaz.”³⁹

وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ^{لأص} ﴿١١﴾

11- Gökyüzü sıyrılıp alındığında;

11. âyette, kıyâmet günü göğün nesnel varlıklardan temizlenip. Arkaındaki asıl ebedî hayata geçişi sağlayacak olan cennet ve cehennemin ortaya çıkacağına işaret edilir.

Bu konuda Elmalılı merhum şöyle der: Âyetteki “keş” kesilmiş bir hayvanın derisini yüzmek ve ağacın kabuğunu soyamak ve yüzden örtüyü sıyırmak, örtülü bir şeyi bürüyen örtüyü yüzünden atıp açmak demektir. Göğün böyle sıyrılması da hayvanın derisi soyulur gibi sökülüp, yok edilmesiyle

36. Beyzâvî, Tekvîr, 81/10. âyet tefsiri.

37. Kehf, 18/49.

38. İsrâ, 17/13-14.

39. Müslim, Vasiyye, 14.

tefsir olunmuştur. **“O gün göğü, kitapların sayfalarını dürer gibi düreceğiz.”**⁴⁰ âyetinde bildirilen dürülmenin ardından, Yüce Allâh’ın, **“İlk yaratışa başladığımız gibi yine onu iâde edeceğiz.”**⁴¹ buyurulmasını Nisâburî, “gök açılıp giderilince, üstünde cennet ve Arş ortaya çıkacak” şeklinde tefsîr etmiştir.⁴²

İlgili âyetlerde şöyle buyurulur: **“O gün gök şiddetle sarsılır. Ve dağlar yürüdükçe yürür.”**⁴³

“İşte o gün olacak olan olmuştur. Gök de yarılr ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.”⁴⁴ **“O gün gök erimiş mâdene döner.”**⁴⁵ **“O günün dehşetiyle gök yarılacak ve Allâh’ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.”**⁴⁶

“Sûr’a üfürüldüğü gün, bölük bölük Allâh’a gelirsiniz. Gökyüzü açılır ve kapı kapı olur.”⁴⁷

“Andolsun sen bunun farkında değildin, şimdi senden perdeni açtık, artık bugün gözün keskindir.”⁴⁸

“O gün arz olunursunuz. Öyle ki gizli bir şeyiniz kalmaz.”⁴⁹ **“O gün yeryüzü başka yeryüzüne çevrilir. Gökler de değişir. Hepsi, o tek ve her şeye üstün olan Allâh’ın huzûrunda toplanacaklar.”**⁵⁰

“O gün onlar ortaya çıkarlar. Allâh’a hiçbir şeyleri gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Tek ve her şeye üstün olan Allâh’ın.”⁵¹

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ^{لص} ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ^{لص} ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ
نَفْسٌ مَّا أَخْضَرَتْ^ط ﴿١٤﴾

12- Cehennem aşırı kızdırıldığında;

13- Cennet yaklaştırıldığında;

14- Her insan, neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır.

40. Enbiyâ, 21/104.

41. Enbiyâ, 21/104.

42. Nisabûrî, age, XXX, 34; Elmalılı, age, IX, 22, 23.

43. Tûr, 52/9-10.

44. Hâkka, 69/15-16.

45. Meâric, 70/8.

46. Müzzemmil, 73/18.

47. Nebe, 78/18-19.

48. Kâf, 50/22.,

49. Hâkka, 69/18.

50. İbrâhim, 14/48.

51. Mü'min, 40/16.

12-14. âyetlerde, kıyâmet günü cehennem kızıştırılıp, cennet yaklaştı-
rıldığında, herkesin dünya hayatında işlediği amelleri öğreneceği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz. O da, ‘Daha var mı?’ der. Cennet de Allâh’a karşı gelmekten sakınanlara alabildiğine yaklaştırılır. İşte size vaat olunan cennet budur. O, dâima Allâh’a yönelen, kendini koruyan, Görmediği hâl-de Rahmân’dan korkan ve Allâh’a yönelmiş bir kalp ile gelen kim-selere mahsustur. Esenlik içinde girin oraya! Bugün sonsuz hayatın başladığı gündür! Orada, onlara istedikleri her şey var; hatta katı-mızda daha fazlası da var.”**⁵²

**“O gün insana, dünyada yapıp öne sürdüğü ve geride bıraktı-
ğı ne varsa bildirilir. Artık insan, aslında kendi kendinin şahididir. Birtakım özürlerini sayıp dökse de.”**⁵³

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنُوسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنُوسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ ﴿١٧﴾
وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾

15- Hayır! Yemin ederim, o geri dönüp gizlenenlere;

16- Ve yörüngesinde akıp yuvalarına giden (yıldızlara);

17- Kararmaya başladığında geceye;

18- Ağarmaya başladığında sabaha yemin ederim ki,

**19- Şüphesiz bu Kur'an, gerçekten çok şerefli bir elçinin ge-
tirdiği sözdür.**

15-19. âyetlerde, uzayda geceleyin görünüp gündüz saklanan yıldızla-
ra, gezegenlere, arkasını dönüp gitmekte olan geceye ve ağarmaya başla-
dığında sabaha yemin edilerek bu Kur'an'ın, Arş'ın sahibi Allâh'ın katında
çok değerli, gözde bir elçinin (Cebrâil'in) getirdiği söz (vahy) olduğu vurgu-
lanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Cebrâil’e kim düşmansa şu-
nu bilsin ki, daha önce gönderilen kitapları doğrulayan, mü'minle-
re bir rehber ve müjdecî olan Kur'an'ı Allâh'ın izniyle senin kalbine**

52. Kâf, 50/30-35.

53. Kıyâmet, 75/13-15.

o indirmiştir.' Yine Allâh'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e ve Mikâil'e kim düşmansa şunu bilsin ki Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır."⁵⁴

"Şüphesiz bu (Kur'an), âlemlerin Rabbi tarafından indirmiştir. Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) indirmiştir. Uyarıcılardan olası diye, senin kalbine. Apaçık Arapça bir dille."⁵⁵

"Hiç şüphesiz o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. O bir şâir sözü değildir. Ne kadar az îmân ediyorsunuz! O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz! O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir."⁵⁶

Yukarıdaki 81/15-16. âyetlerde, gezegen ve yıldızların uzayda birtakım çok ileri fonksiyonlarına işaret edildiği görülür. Şöyle ki, dünya farklı hızlarda dönen dış gezegenlerden birinin hizasından geçerken, bir süre için o gezegen geri gidiyormuş (retrograde) gibi görünmekte, sonra tekrar normal hareketine dönmektedir. İşte ilk âyette gezegenin bu normal geriye dönüş hareketine işaret edildiği söylenebilir. Diğer yandan ikinci âyette, gezegen veya yıldızların kastedildiği düşünülürse, bunların çekim kuvveti sayesinde etraflarında bir süpürme ve temizleme faaliyeti yaptıkları görülür. Nitekim Jüpiter'in büyük kütlesiyle Güneş Sistemi içinde böyle bir işlev gördüğü ve irili ufaklı pek çok asteroidin çok geniş bir alandan "süpürülerek" asteroid kuşağı adıyla bilinen bölgede toplanmasında rol üstlendiği düşünülmektedir. Âyete "akarak yuvalarına girenlere" anlamı verilirse, gündüz güneşin ışığı altında gizlenip gece ortaya çıkan, karanlık sebebiyle görünür hâle gelen yıldızların kastedildiği ifâde edilmiş olur. Buna göre âyetlerin çok ileri astronomik olaylara işaret ettiğini söylemek mümkündür.⁵⁷

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

20- Öyle elçi ki pek güçlü ve Arş'ın sahibi katında çok itîbârlıdır.

21- Orada sözü dinlenir, ona güvenilir.

54. Bakara, 2/97-98.

55. Suarâ, 26/192-195.

56. Hâkka, 69/40-43.

57. Kandemir-Zevalı, âyet ve Hadislerle Kur'an-ı Kerim Meâli. II, 2025-2026.

20-21. âyetlerde, Cebrâîl ﷺ'in bâzı özelliklerinden söz edilmektedir. O, Kur'ân-ı Kerîm'de Cibrîl, Rûhulkudûs, Rûhulemîn, Rûh ve Rasûl şeklinde beş değişik isimle anlatılır. O, karşı konulamayan müthiş bir güce, üstün bir akla ve kesin bilgilere sahip olup, Arş'ın sahibi olan Allah Teâlâ katında çok îtibârlıdır. Meleklerin kendisine itaat ettiği şerefli bir elçidir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kendisine onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti. Ki o üstün bir akıl ve dirâyete sahiptir. (Peygambere) gerçek hâliyle göründü. O zaman ufkun en uç noktasında idi. Sonra yaklaştı, daha da yaklaştı. Arada iki yay kadar, hatta daha az mesâfe kaldı. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti.”**⁵⁸

“Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâîl) indirmiştir.”⁵⁹

Birçok İslâm bilgini Cebrâîl ﷺ'in Kur'an'da Hz. İbrahim'e ve Hz. Meryem'e normal insan şeklinde, pek çok hadiste de Hz. Peygamber'e sahâbeden Dihye b. Halîfe veya tanınmayan güzel bir “A'rabî” sûretinde görünmesini dikkate alarak onun çeşitli şekillere girebilen ve peygamberler dışında diğer insanlarca da görülebilen bir varlık, bir melek olduğunu kabûl etmişlerdir.

Hadislerde bildirilen Cebrâîl ﷺ'in en önemli özelliği onun bir vahiy meleği olması ve zaman zaman Hz. Peygamber'e vahiyler getirmesidir. İlgili hadislere göre Cibril, dünyada ve âhirette Allah ile kulları arasında elçi olup, hem meleklerle hem peygamberlere ilâhî emirleri tebliği eder.⁶⁰ Bu sebeple Yüce Allah'la vasıtasız konuşur.⁶¹ Cibril'in, Hz. Peygamber'e bazen 600 katnatlı olarak, bazen de insan sûretinde geldiğine dâir çeşitli hadisler vardır.⁶²

Kur'ân-ı Kerîm'de meleğin insan sûretine girip görüldüğüne dâir çeşitli örnekler vardır. Ezcümle; Lût ﷺ'in kavminin helâk olacağı haberini vermek üzere Hz. İbrahim'e gelen melekler şöyle anlatılır: **“Andolsun ki, İbrahim'e elçilerimiz müjde ile geldiler ve “selâm” dediler. O da “selâm” dedi ve hemen gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi. Fakat onların o buzağıya el sürmediklerini görünce, tuhafına gitti ve içinde onlara karşı bir korku uyandı. Onlar, “Korkma, biz Lût'un kavmine gönderildik.” dediler. O sırada İbrahim'in karısı ayakta duruyordu.**

58. Necm, 53/5-10.

59. Şuarâ, 26/193.

60. Bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1, Savm, 7, Bed'ü'l-halk, 6; Müslim, Fazâilü's-sahâbe, 98, 99.

61. Buhârî, Tevhîd, 33; Ahmed bin Hanbel, II, 267, III, 230.

62. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 7; Müslim, İmân, 280, 287, 289, 290.

(Müjdeyi öğrenince) **yüzü güldü. Biz ona İshâk'ı ve İshâk'ın ardından Yâkub'u müjdeledik.**"⁶³

Burada meleklerin Hz. İbrahim'in ikrâm ettiği yemeği yememesi, ayrıca hanımının da onları görmesi, bu elçilerin insan sûretinde geldiğini ve meleklik özelliklerinin de devam ettiğini gösterir.

Bu konuda başka bir örnek Hz. Meryem'le ilgilidir. **"Biz ona Rûhumuzu gönderdik de o, kendisine tam insan şeklinde göründü."**⁶⁴

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

22- Arkadaşınız (Muhammed) asla bir mecnun değildir.

22. âyete göre, Hz. Muhammed bir mecnun değil, Allah Teâlâ'nın görevlendirdiği bir peygamberdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar, aralarında yaşayan arkadaşlarında bir akıl bozukluğu olmadığını hiç düşünmediler mi? O, sâdece apaçık uyaran birisidir."**⁶⁵

"Yoksa peygamberlerini tanımadıkları için mi onu inkâr ediyorlar? Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Hayır, peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Fakat onların çoğu gerçeği sevmiyorlar."⁶⁶

"De ki: Size bir tek öğüt vereceğim: İkişer ikişer ve teker teker Allâh'a yönelin ve düşünün! Arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur! O, ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi uyaran bir peygamberdir."⁶⁷

وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾

23- Andolsun ki Peygamber, o elçiyi apaçık ufukta gördü.

63. Hûd, 11/69-71.

64. Meryem, 19/17.

65. A'râf, 7/184.

66. Mü'minûn, 23/69-70.

67. Sebe', 34/46.

23. âyete göre, Hz. Peygamber Cebrâil عليه السلام'ı açık ufukta, güneşin doğduğu tarafta açıkça görmüştür. İbn Cerîr'e göre, "Hz. Peygamber ﷺ Cebrâil'i kendi sûretinde bir kere görmüştü, diğerlerinde Dihye denilen bir zâtın sûretinde gelirdi. Kendi sûretinde gördüğü gün ise, gelmiş bütün ufku kaplamıştı. Üzerinde inci takılı yeşil bir sündüs vardı. Yukarıdaki âyet bunu ifâde eder."⁶⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kendisine onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti. O Cibril üstün bir akıl ve dirâyete sahiptir. (Peygambere) gerçek hâliyle göründü. O zaman ufkun en uç noktasında idi. Sonra yaklaştı, daha da yaklaştı. Arada iki yay kadar, hatta daha az mesâfe kaldı. O, kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti."**⁶⁹

"Andolsun ki onu bir kere de inişte görmüştü. Sidre-i Müntehâ'nın yanında."⁷⁰ Buna göre Hz. Peygamber Cebrâil عليه السلام'ı gerçek şekliyle Sidre-i Müntehâ'nın yanında bir kere daha görmüştü.⁷¹ Ancak Sidre-i müntehâ'nın yanındaki görme, ikinci görüşüdür.⁷²

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ۚ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ۚ ﴿٢٥﴾
فَإِنَّ تَذَهُبُونَ ۖ ﴿٢٦﴾

24- O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez.

25- Bu Kur'an, Allâh'ın huzûrundan kovulmuş şeytanın sözü değildir.

26- Hâl böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?

24-26. âyetlerde, Hz. Peygamber'in gelen her vahyi ümmetine açıklayıp ulaştırdığı, bunların Allâh'ın huzûrundan kovulan şeytanın sözü olmadığı, onun bütün âlemler ve doğru yolu tutmak isteyenler için bir öğüt olduğu belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Bu (Kur'an'ı) şeytanlar indirmedir. Bu hem onlara yaraşmaz, hem de buna güçleri yetmez. Çünkü onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır."**⁷³

68. Taberî, age, XXX, 52.

69. Necm, 53/5-9.

70. Necm, 53/13-14.

71. Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 434; Alûsî, Rûhu'l-Meânî, 77.

72. Taberî, Tefsîr, XXX, 52.

73. Şuarâ, 26/210-212.

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü’minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”⁷⁴

Yukarıda 24. âyetteki, “huve (o)” zamiri, 22. âyette geçen “arkadaşınız (Muhammed)”e veya 23. âyette zamir olarak işaret edilen “elçi (Cibril)”e gidebilir.

Birinci takdire göre Hz. Muhammed gayb hakkında verdiği bilgilerden dolayı suçlanamaz, söyledikleri doğrudur, uydurma değildir. İkinci takdire göre ise, kastedilen Cebrâil عليه السلام olup, gayb’dan bilgi veren odur. Çünkü gerçekte gayb bilgilerini Hz. Muhammed’e ulaştıran odur.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ^{٢٧} لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾

27-28- O Kur’an herkes için, (özellikle) içinizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür.

27-28. âyette, doğru yola gitmek isteyenler için irade serbestliğine yer verilir. Alûsî tefsîrinde Süleyman b. Mûsâ ve Kasım b. Muhaymire’den şöyle rivâyet olunmuştur: لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ **“Sizden doğru yola gitmek isteyenler için..”** âyeti inince Ebû Cehil: “Demek ki iş bize bırakılmıştır. Dilersek doğru yolda oluruz, dilersek olmayız.” demişti. Bunun üzerine, bu sûrenin son âyeti olan, **“Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”** âyeti indi.⁷⁵ Buna göre bu âyet, zorlamanın olduğunu göstermek için değil, tamamen serbest bırakmanın olmadığını göstermek sûretiyle doğru yolda olmayı Allah’tan dilemeye teşvik akışı içinde inmiştir. Korkutmaya ve dileme mecburiyetine delâleti işaret yoluyla.⁷⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hayır! Gerçekten bu âyetler bir öğüttür. Dileyen, Kur’an’dan öğüt alır.”⁷⁷**

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü’minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”⁷⁸

74. A'râf, 7/2.

75. Alûsî, age, XXX, 79.

76. Elmalılı, age, IX, 42-43.

77. Abese, 80/11-12.

78. A'râf, 7/2.

“De ki: Bu gerçek Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen îmân etsin, dileyen inkâr etsin!” Şüphesiz Biz zâlimlere, alevleri kendilerini çepeçevre kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık.”⁷⁹

“Bu bir öğüttür, artık dileyen Rabbine doğru bir yol tutar.”⁸⁰

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

29- Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!

29. âyete göre, kimseyi zorla yola getirmek mümkün olmaz. Allah dilemedikçe hiçbir iş olmaz. Yukarıdaki, “Sizden doğru yolda olmayı isteyen için” sözünde kulun dilemesinin olduğu açıkça görülür. İnsanoğlu bu dünyada, kaderde belirlenen ölçüler içinde işler yapmaya muvaffak olur. Bu, gerçekte bir irade zorlaması değildir. Yani, insanın iradesine baskı yapılarak, cebrî ameller söz konusu olmaz. Ameller yine insanın irade sınırları içinde gerçekleşmiş olur. Ancak yüce Allâh’ın dilemesi, yaratması ve kader yazısı da bu amele uygun cereyan etmiştir.

Kısaca, insan hayır ve şerri ezelde yazıldığı ve takdir edildiği için işlemiş olmaz. İnsanın kendi iradesiyle hayır veya şer işleyeceğini Allah Teâlâ bildiği için, Levh-i mahfûza o şekliyle yazılmıştır. Bunun için de insan, işlediği hayır ve şerden sorumlu tutulur.

Ebû Hanîfe, kaderin Levh-i mahfûz’a “vasıf sûretiyle” yazıldığını söylemiştir. O’na göre, dünya ve âhiretteki her şey, Allâh’ın dilemesi, ilmi, kazâ, kader ve Levh-i mahfûza yazmasıyla meydana gelir. Hayır, şer, ma’siyet, itaat, fiil, irade ve benzeri her şey Levh-i mahfûza vasıflarıyla yazılmıştır. Yazım soyut olmayıp, sebep ve sonuç ilişkisiyle birlikte olmuştur.

Meselâ; “Ali, dünyada mü’min olarak yaşayacak, hayır ve güzel ameller işleyecek ve bunun sonucunda cennete gidecek”, yine; “Hasan, dünyada inançsız olarak yaşayacak, kendi iradesiyle kötülükler yapacak ve sonunda cehenneme girecek” şeklindeki tespitler, vasıf sûretiyle olan yazımdır. Yoksa, “Ali mü’min olsun, Hasan inkârcı olsun” şeklinde hüküm olarak

79. Kehf, 18/29.

80. İnsân, 76/29.

yazılmamıştır. Aksi hâlde irade zorlaması ortaya çıkabilirdi. İnsan, fiilleri kendi iradesiyle işlediği için, sorumluluğu söz konusu olmaktadır.⁸¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rabbîn dilediğini yaratır ve seçer. Onlar için ise seçme hakkı yoktur.”**⁸² **“İyi bilin ki, yaratmak ve emretmek ona mahsustur. O, âlemlerin Rabb’i olan Allah ne yücedir.”**⁸³ **“Ama Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lâyık olan da, mağfiret sahibi olan da O’dur!”**⁸⁴

Buna göre, insanlar doğru yolda olmayı dileyerek hakkı ve doğruyu aramalı ve böylece bu hatırlatmadan yararlanmalıdır. Fakat doğru yolda bulunmaya muvaffak olanlar da bu başarıyı Allah’tan bilmeli ve yüce Allâh’ın, vermiş olduğu dilemeyi kaldırıp yok edebileceği de unutulmamalıdır.

Sonuç olarak hidâyet Allah’tan istenir. Kişi hidâyeti hak edecek bir azim ve kararlılık içine girince Cenâb-ı Hak sebep yaratır, kişi gerçekle buluşur.

81. Ebû'l-Müntehâ, Şerhu'l-Fıkhî'l-Ekber, İstanbul, 1308. s. 11'den naklen, Ömer Neseî, Akâid, s. 143-144.

82. Kasas, 28/68.

83. A'râf, 7/54.

84. Müddessir, 74/56.

سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ

İNFİTÂR
SÛRESİ

İnfitâr sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 19 âyettir. Adını ilk âyetteki “infetarat (gök çatladı)” ten almıştır. Sûrede; kıyâmetin kopuşu, ilk sorgulama, kimi nîmetleri hatırlatma, yazıcı melekler, iyi ve kötülerin sonu, küllî ve cüz’î irade ilişkisi konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMET, AMELLERİN ORTAYA DÖKÜLMESİ,
İYİLER VE KÖTÜLER, CENNET, CEHENNEM**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ^۱ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انشَـتَرَتْ^۲ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ
فُجِّرَتْ^۳ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ^۴ ﴿٤﴾ عَلِمْتَ نَفْسَ مَا قَدَّمْتَ وَأَخَّرْتَ^۵
﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ^۶ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّدَكَ
فَعَدَلَكَ^۷ ﴿٧﴾ فَبَىٰ آيِ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ^۸ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ
بِالدِّينِ^۹ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ^{۱۰} ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ^{۱۱} ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ
مَا تَفْعَلُونَ^{۱۲} ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ^{۱۳} ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي
جَحِيمٍ^{۱۴} ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ^{۱۵} ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ^{۱۶} ﴿١٦﴾
وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ^{۱۷} ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ^{۱۸} ﴿١٨﴾
يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا^{۱۹} وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ^{۱۹} ﴿١٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Gök yarıldığında;**
- 2- Yıldızlar döküldüğünde;**
- 3- Denizler yarılıp ateşlendiğinde;**
- 4- Kabirler altüst olup içindekiler dışarı çıkarıldığında;**
- 5- Herkes neyi önden gönderip neyi geride bıraktığını öğrenir!**

- 6- Ey insan! Engin kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatan nedir?**
- 7-8- O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi.**
- 9- Hayır! Siz buna rağmen cezâ gününü yalanlıyorsunuz.**
- 10- Bilin ki üzerinizde koruyup gözeten melekler var.**
- 11- Onlar değerli yazıcı meleklerdir.**
- 12- Her ne yaparsanız bilirler.**
- 13- Hiç şüphesiz iyiler nîmet cennetinde;**
- 14- Kötüler de cehennemdedirler.**
- 15- Cezâ gününde oraya girerler.**
- 16- Onlar (kâfirler) o cehennemin gözünden kaçmazlar.**
- 17- Cezâ gününün ne olduğunu sen bilir misin?**
- 18- Yine cezâ gününün ne olduğunu sen bilir misin?**
- 19- O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allâh'ındır.**

1-4. âyetlerde, kıyâmet koparken meydana gelecek bâzı tabiat olaylarından söz edilir. Bunlardan ikisi göğe, ikisi yere âittir. Kıyâmetin başlangıcında göğün yarılacağı çeşitli âyetlerde ifâde edilmiştir. Yıldızlar ipi kopmuş inci gibi etrafa saçılır. Arz hareketleriyle, deniz altı kütlenin yükselmesi, bir anda okyanusların daha düşük kara parçalarına yayılmasını ya da, suyun (H₂O) gaza dönüşerek, bir anda gaz tabakası hâlinde dağılivermesi ve yarıcı olan oksijenle yakıcı olan hidrojen gazının ateş almasıyla bütün denizlerin, ateş topuna dönmesi, pozitif bilim bakımından da gerçekleşmesi mümkün olan olaylardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün gökyüzü, beyaz bulutlar hâlinde yarılacak ve melekler birbiri ardınca indirilecektir.”**¹

“İşte o gün olacak olan olmuştur. Gök yarılmış ve o gün çökme-ye yüz tutmuştur.”²

1. Furkan, 25/24-25.

2. Hâkka, 69/16.

“Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğunda; Rabbinizin nîmetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?”³

“Sûr’a üfürüldüğü gün, bölük bölük Allâh’a gelirsiniz. Gökyüzü açılır ve kapı kapı olur. Dağlar yürütülür, bir serap olur.”⁴ “Denizler ateşlendiğinde.”⁵

“Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve ay bir araya getirildiğinde! İnsan o gün, ‘Kaçacak yer neresi?’ der.”⁶

“Kıyâmet mutlaka gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdekilere diriltip kaldıracaktır.”⁷

“Fakat o bilmiyor mu ki bir gün gelecek, kabirlerde olanlar dışarı atılacak. Ve kalplerde olanlar ortaya konulacak.”⁸

5. âyette, iki türlü amelden söz edilir: İnsanın önden gönderdiği, dünyada hayır olsun, şer olsun, kendi işlemiş olduğu amellerdir. Geride bıraktığı ise, iyi veya kötü örnek olarak kendisinden sonra gelenlerin işlemeleri ne sebep olduğu amellerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geride bıraktığı ne varsa bildirilir. Artık insan, aslında kendi kendinin şahididir.”⁹**

“Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter! denir.”¹⁰

“Kendiniz için önden hayır olarak ne gönderirseniz, Allah katında onu daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. Bir de Allah’tan bağışlanma isteyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”¹¹

Hız. Peygamber hadislerinde şöyle buyurmuştur: **“Her kim toplumda güzel bir çağır açarsa, ona onu işleyenlerin mükâfatı vardır. Her kim de kötü bir çağır açarsa ona da onu işleyenlerin günah ve vebâli vardır.”¹²**

3. Rahmân, 55/37.

4. Nebe, 78/18-20.

5. Tekvîr, 81/6.

6. Kıyâmet, 75/7-10.

7. Hac, 22/7.

8. Âdiyât, 100/9-10.

9. Kıyâmet, 75/13-14.

10. İsrâ, 17/13-14.

11. Müzzemmil, 73/20.

12. Müslim, Zekât, 69; İlim, 15; Nesaî, Zekât, 64; İbn Mâce, Mukaddime, 14.

“Âdemoğlu ölünce ameli kesilir. Üç kişi bunun dışındadır: Sadaka-i câriye (çeşme, yol, köprü, mescid, okul ve vakıf gibi), yararlı ilim ve kendisine hayır duâ eden sâlih çocuk bırakan. Bunlardan toplum yararlandıkça amel defteri kapanmaz.”¹³

6-8. âyetlerde, insana bu kadar nîmetler veren Allâh'a karşı onu aldatanın kim ve ne olduğu sorusu soruluyor ve atalardan çocuklara geçen kalıtım özelliklerine işaret ediliyor.

Allâh'ın elçisi yukarıdaki 7. âyeti okuyarak şöyle buyurmuştur: “Erkeğin suyu kadının suyu (sperm hücresi ile yumurta hücresi) birleşip kadının rahmine yerleşince, Allah onunla Âdem ﷺ arasında bulunan bütün soyu (yani Âdem'den kendisine kadar geçen bütün atalarının özelliklerini) getirir, onu o insanlardan herhangi birinin biçiminde yaratır. Sen, **“O, seni istediği biçimde meydana getirdi.”**¹⁴ âyetini okumadın mı?”¹⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa o, atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, Rabbi onu yaratıp şekillendirmiş. Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişiye var etmiştir.”**¹⁶

“Sonra ona düzgün bir şekil verdi, kendi rûhundan üfledi ve size kulaklar, gözler ve kalpler var etti. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”¹⁷

“Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Ancak Biz onu belli bir ölçüde indiririz.”¹⁸

“O Allah ki, yeryüzünü size bir yerleşim alanı, göğü bir tavan yaptı; size bir şekil verdi, sonra da şeklinizi güzelleştirdi. Hoş ve temiz nîmetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi ne yücedir!”¹⁹

CANLILARDA GENETİK YAPI

İnsanın genetik şifresi diye bilinen DNA'nın keşfinin 50. yılında bilim adamları, insanın genetik haritasının yüzde 99,999'unu deşifre ettiler.

13. Müslim, Vasiyye, 14.

14. İnfitâr, 82/8.

15. Kenzü'l-Ummâl, II, 45, H. No: 3055.

16. Kıyâmet, 75/37-39.

17. Secde, 32/9.

18. Hicr, 15/21.

19. Mü'min, 40/64.

Artık insanda bulunan yaklaşık 35 bin ile 40 bin genin, DNA sarmalındaki hangi kromozomda olduğu biliniyor.

Genetik haritanın çözümü, insanın anne ve babasından aldığı 23 çift kromozomda bulunan DNA sarmalındaki 3,12 milyar kimyasal ünitenin çözülmesi anlamına geliyor. 3 milyar kimyasal ünite, harfe dökülse ve insanın genetik haritasının çıkışı alınmak istense bu 750 bin sayfa tutardı.

Tüm canlılarda DNA bulunduğundan, laboratuvar çalışmalarını kolaylaştırmak için bilim adamları, fare, meyve sineği ve solucanın da genetik şifresini çıkarıp insanınki ile karşılaştırıyorlar. Human Genome Projesi başladığında bir genin yerini belirlemek, uzmanların yıllarını alıyordu. Ancak şimdi çok güçlü bilgisayar ve şifre çözücü robotlar sayesinde bu iş birkaç haftada tamamlanabiliyor.

Genetik uzmanları, projenin başlamasından bugüne 10 yıllık bir çalışma sonrasında hayatın kataloğunu elde etmiş oldular. Şimdi döllenmiş yumurtanın nasıl 9 aylık bir süre içinde 300 ayrı hücre çeşidinden toplam 100 trilyon hücrelik bir yapıya ulaştığını ve hastalıklara yatkın hâle geldiğini çözmeyi deneyecekler.²⁰

Yukarıdaki 8. âyette insanın şeklinin Allâh'ın dilemesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. İbn Cerîr Taberî, Ebû Rabah Lahmi'den şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber ﷺ, çocuğu dünyaya geleceğini öğrendiği Ebû Rabah'a, "neyin oldu?" diye sormuş. Sonra aralarında şu konuşma geçmiş:

–Ey Allâh'ın Rasûlü! Ne çocuğum olabilir. Ya oğlan, ya kız dünyaya gelir.

–Doğan çocuk kime benziyor?

–Ey Allâh'ın Rasûlü! Çocuk kime benzeyebilir? Ya babasına, ya annesine.

–Öyle deme. Meni rahimde yerleşince yüce Allah onunla Hz. Âdem arasındaki her nesebi hazır eder. Allâh'ın kitabında şu âyeti okumadın mı? فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ "Seni dilediği herhangi bir şekilde terki edti." Buradaki رَكَّبَكَ "selekeke" demektir. Yani, seni dilediği şekle sokar, o şekle koyar.²¹

20. http://www.genbilim.com/index.php?option=com_smf&Itemid=114&topic=129.0.

21. Taberî, age, XXX, 56.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا
كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

9- Hayır! Siz buna rağmen cezâ gününü yalanlıyorsunuz.

10- Bilin ki üzerinizde koruyup gözeten melekler var.

11- Onlar değerli yazıcı meleklerdir.

12- Her ne yaparsanız bilirler.

9-12. âyetlerde, bütün bu delil ve nîmetlere rağmen insanın kıyâmet gününü yalanlamaya kalkışması kınanır ve onun söz, fiil ve davranışlarını kontrol edip kaydeden yazıcı meleklerin varlığına dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dîni yalan sayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya önayak olmaz.”**²²

“İnsanın önünde ve arkasında, Allâh’ın buyruğu ile onu koruyan izleyiciler (melekler) vardır. Bir toplum kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, Allah’tan başka yardımcıları da yoktur.”²³

“Yoksa Bizim, onların sırlarını ve fısıltılarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, işitiriz, hem de yanlarında elçilerimiz vardır, yazırlar.”²⁴ **“Bilin ki üzerinizde gözcü melekler var. Değerli yazıcılar var. Onlar yapmakta olduklarınızı bilir.”**²⁵

“Veya onların gizlediklerini veya fısıldaşmalarını Bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, elbette işitiyoruz; ayrıca yanlarında ki elçilerimiz de yazıyorlar.”²⁶

“O gün bütün ümmetleri diz çökmüş bir durumda görürsün! Her ümmet hesap defterinin başına çağrılır. O gün yaptıklarınızın karşılığını bulursunuz. Onlara: ‘İşte bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü Biz yapmakta olduklarınızı hep kaydediyorduk!’ (denilecek).”²⁷

22. Mâûn, 107/1-3.

23. Ra’d, 13/11.

24. Zuhurf, 43/80.

25. İnfitâr, 82/12.

26. Zuhurf, 43/80.

27. Câsiye, 45/28-29.

Hadislerde şöyle buyurulmuştur: “Sizi gece ayrı, gündüz ayrı gözetleyen melekler vardır. Bunlar sabah ve ikindi namazında buluşup nöbet değişirler. Gece melekleri Allâh’a çıkınca, Allah kulunun durumunu bildiği hâlde, yine de, “Kulumu ne durumda bıraktın?” diye sorar. Melek, “Namaz kılarken buldum, namaz kılarken bıraktım.” diye cevap verir.”²⁸

“Her kişinin cinden ve melekten bir arkadaşı (karîn) vardır.” Senin de mi cinden karînin vardır? sorusuna Allâh’ın elçisi şu cevabı vermiştir: “Evet ama benim cinim Müslüman oldu, başka yoruma göre, ben ona üstün kıldım, bu yüzden o bana iyilikten başka bir şey emretmez.”²⁹

MELEKLER VE GÖREVLERİ

Melekler, nurdan yaratılmış varlıklardır. Bu varlıkların görevi, Allâh’ın verdiği emirleri şartsız, şüphesiz yerine getirmeleridir. Melekler yemez-içmezler, uyumazlar, unutmazlar, hatâ etmezler, evlenmezler, erkeklik ve dişilikleri yoktur, doğurmazlar, çoğalmazlar, günah işlemek ve isyan etmek gibi özellikleri yoktur, şekil değiştirebilirler (belli bir şekilleri yoktur), dâima Allâh’ın verdiği emirleri yerine getirirler, tesbih ederler, ibadet ederler. Allâh’ın anıldığı her yerde melekler vardır. Bâzı meleklerin özel görevleri vardır.

Dört Büyük Melek

1- Cebrâîl ﷺ: Yüce Allâh’ın emir ve yasaklarını Peygamberlere bildiren vahiy meleğidir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ey Rasûlüm de ki; Cebrâîl’e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allâh’ın izniyle Kur’ân’ı senin kalbine bir hidâyet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve mü’minler için de müjdeci olarak o indirmiştir.”**³⁰ Bütün meleklerin başı olarak Cebrâîl ﷺ’den Kur’an’da «Rûhu’l - Kudüs, Rûhul Emîn» gibi şerefli isimlerle bahsedilir.

2- Mikâîl ﷺ: Tabiat olayları ve rızık taksimatıyla görevli melektir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kim, Allâh’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâîl’e ve Mikâîl’e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır.”**³¹

3- İsrâfîl ﷺ: Kıyâmetin başlangıcı için Sûr denilen âlete üfleme görevli melektir. Bu âlete iki defa üfleyecektir. Birincisinde Kıyâmet kopacak, ikincisinde diriliş olacaktır. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

28. Buhârî, Mevâkît, 16, Tevhid, 23, 33; Müslim, Mesâcid, 210; Nesâî, Salât, 21.

29. Müslim, Münâfikîn, 69; İbn Hanbel, I, 257, 385, 401, 460.

30. Bakara, 2/97.

31. Bakara, 2/98.

“O gün insanlar, davetçiye (İsrâfil’e) uyacaklar. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.”³²

“Nihâyet Sûr’a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rab’lerine gidiyorlar.”³³

4- Azrâil ﷉: Bütün canlıların rûhunu almakla görevli melektir. Bu büyük meleklerin emrinde binlerce melek vardır. Bu meleklerin de emrinde yine binlerce melek vardır. Kısacası 4 büyük melek, kendi görevlerinde en üst görevlidirler.

Yazıcı Melekler

Her insanın sağında ve solunda “Kirâmen Kâtibin» melekleri vardır. Bu melekler devamlı insanlarla beraberdirler, onlar ne yaparsa en ince ayrıntısına kadar kaydederler. Sağdaki melek iyilikleri, Soldaki melek kötülükleri yazmakla görevlidir. Hiçbir ayrıntı atlanmadan detaylı bir şekilde yazılır ve kaydedilir. Âhiret gününde, hesap zamanında yazıcı meleklerin kaydettikleri her şey önümüze çıkacaktır. Bu sebeple, itiraz edebilme şansı kalmayacaktır. **“Hâlbuki sizin üzerinizde bekçiler vardır. Bunlar şerefli kâtiplerdir. Sizin bu işlediklerinizi bilirler.”**³⁴

Sorgu Melekleri

Ölümden sonra kabir hayatı başlayacaktır. Âhirette büyük sorgulamadan önce, kabirde de ön sorgu vardır. İnsanları sorgulamaya “Münker ve Nekir” melekleri Rabbin kim, Peygamberin kim, Dînin ne gibi sorularla geleceklerdir. Herkes dünya hayatındaki amellerine göre karşılık görecekler. Bu melekler bâzı fıkıh kitaplarında “Görüldüğünde dehşete düşüren melekler” diye yazılıdır. Eğer ameli iyi ise, bu sorgu hafif ve kolay geçer, aksi takdirde dili dolanarak yanıt veremez ya da zorlanır. Daha sonra kabir ya cennet bahçesine ya da cehennem çukuruna dönüşür. Yalnız bu olaylar dünya gözüyle görülmezler.

Cehennem Melekleri

Cehennemde, sağır, acımasız, merhametsiz melekler vardır. Bu meleklerle Zebâni denir. Cehennem halkı ne kadarda feryat etse, ne kadarda

32. Tâhâ, 20/108.

33. Yâsîn, 36/51.

34. İnfîtâr, 82/10-12.

bağırsa hiçbir şekilde dinlenmez, azapları artırılır. Çünkü onlar, güneş gibi parlak olan Allâh'ın varlığına inanmıyor, şirk koşuyor, emir ve yasaklarına itiraz edip karşı geliyor, hak yiyor ve küfürde ısrar ediyor. Allah (cc), kitap gönderdi, elçi gönderdi, âlim ve evliyalar gönderdi, şeyhler gönderdi, ilim imkânı verdi ancak o, bundan yüz çevirdi, ilgilenmedi araştırmadı bile Tenezzül etmedi, unuttu. Unutmak işine geldi. İşte âhîret gününde onların çağrısına kulak asılmayacak ve onlarda bir nevi unutulur gibi unutulacaktır. Cehennem meleklerinin en büyüğü Mâlik adlı bir melektir. Azap meleklerinin büyüklerine Kerubîyan denir.

Cennet Melekleri

Cennet meleklerinin en büyüğü Rıdvan meleğidir.

Koruyucu Melekler

Koruyucu melekler Muhafız Melekleri diye bilinirler. Bunlar, insanların başlarına gelebilecek tehlikelere, mânevî tehlikelere, cinlere karşı, (Allâh'ın izniyle) koruyabilen ve hiç ayrılmayan "Hafaza Melekleri"dir.

Arş'ı Taşıyan Melekler

Bunlara Hamele-i Arş Melekleri denir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Gök de yarılr ve artık o gün, çökmeye yüz tutar. Melekler göğün etrafındadır. Rabbinin Arş'ını o gün, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir."**³⁵

Sürekli Olarak İbadet Eden Melekler ve Rahmet Melekleri

Bu bölümde bulunan sayısız melekler vardır. Allâh'ın huzûrunda yaratıldığı günden bu yana Allâh'ın dilediği vakte kadar devamlı ibadet eden melekler vardır. Gök, meleklerle doludur. Allâh'ın anıldığı, bahsedildiği ve Allah sohbeti yapılan, zikir yapılan, ibadet yapılan her yerde melekler vardır. Duâ eden meleklerden, Salavatları ileten Seyyah meleklerine kadar çok çeşitli ve çokça melekler vardır.³⁶

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

13- Hiç şüphesiz iyiler nîmet cennetinde;

35. Hâkka, 69/17.

36. <http://forum.islamiyet.gen.tr/index.php>.

13. âyette, iyilerin cennette nîmetler içinde olacakları belirtiliyor. Âyetteki “ebrâr” terimi sözlükte, özü sözü doğru olanlar, sâdıklar, iyiler, demektir. “Bârr” kelimesinin çoğuludur. Kelimenin aslı “berr” olup kara anlamındadır. “Birr” sözcüğü buradan alınmış olup çok iyilik etmek anlamındadır.³⁷ Buna göre “bârr”, çok iyilik eden; “ebrâr” da çok iyilik edenler, anlamındadır.

Ayrıca “birr” sözcüğünde “şuurlu ve delillere dayalı iyilik etme” anlamı mevcuttur. Bakara sûresinde şöyle buyrulur:

“Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz birr (iyilik) değildir. Asıl birr o (kimsenin iyiliği)dir ki, Allâh’a, âhiret gününe meleklerle, kitaba ve peygamberlere inandı; Allah rızası için yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve boyunduruk altında bulunan (köle ve esir)lere mal verdi; namazı kıldı, zekâtı verdi. Antlaşma yaptıkları zaman antlaşmalarını yerine getirenler; sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabredenler, işte doğru olanlar onlardır, (Allâh’ın azâbından) korunanlar da onlardır.”³⁸

Kible değişikliğinden sonra ehl-i kitap bu mesele hakkında ileri-geri birçok şey söylediler. Kudüs’e yönelmek mi, yoksa Kâbe’ye yönelmek mi daha hayırlı gibi sırf şekli meseleler konusunda uzun uzadıya tartışmalara giriştiler. Bunun üzerine yukarıya aldığımız âyet-i kerîme indi.³⁹

Bu âyetle yüce Allah, şekilcilikten önce şirkten arınmış temiz ve sağlam bir îtikadın gerekli olduğunu; şekilciliğin ise bundan sonra geldiğini anlatmaktadır. Bu âyet ışığında «Ebrâr»ı değerlendirdiğimizde; onlar, önce sağlam her türlü şâibeden uzak bir inanca sahip olup sonra da kalplerine yerleşmiş, taklitten uzak ve bu inançla birlikte sâlih amel işleyen kimselerdir.

Kur’ân’ın kendine has terimlerinden birisi olan ebrâr kelimesi “Mutaffifîn” ve “Füccâr” kelimelerinin zıddıdır. Her üç kelime de birer sembol, birer fikrî terim olarak Kur’ân’da kullanılmıştır. Mutaffifîn kelimesi, ölçüde ve tartıda noksanlık edenleri anlatan bir terim ve onlar için kullanılan bir sembol kelimedir. Füccâr kelimesi de “Allâh’ın emrinden dışarı çıkanları” anlatan bir terim ve onlar için kullanılan bir sembol kelimedir. Bu iki kelimenin tanımladığı davranışla kelimeleri kendilerine sıfat olarak almış bulunanlar

37. Rağib el-İsfahânî, Müfredât, Beyrut (t.y), 40.

38. Bakara, 2/177.

39. Ebussuud, İrşâdü’l-Akli’s-Selîm, I, 193.

“Rab’lerinden mahrum olacak ve cehenneme gireceklerdir.” Ya bu iki kelimenin zıddı olan ebrâr kelimesini sıfat olarak kendilerine seçmiş bulunan ve bu kelimenin ifâde ettiği davranışta bulunanlar: Bunlar kimlerdir ve herhangi davranışta bulunurlar?

Ebrâr; doğru sözlü, faziletli, Allâh’ın iyi kullarının tamamını içine alan bir kelimedir. Bunlar, ahde vefa gösterirler; yeminlerinde dururlar; amelî ve îtikâdî noktalardan kusur işlememeğe gayret ederler; isteyerek ve karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine kendi ihtiyaçlarından fazlasını bağışlarlar; fakiri ve yoksulu gözetirler; esire hürriyetini bağışlarlar; Allah Teâlâ’nın kendilerine verdiği nîmetlere devamlı şükrederler ve her durumda Allâh’a bağlı ve itaat hâlinde dirler. Onların “Amel defterleri” meleklerin gözetimi altında ve “İlliyyîn” denen şerefli bir mevkidedir. Kendileri de şerefli bir taht üzerinde diledikleri yere bakarlar. Onlar cennettedirler. Bolluk ve cennet nîmetleri içinde rûhen ve cismen nurlanmışlardır. Bu nur, yüzlerinden ve etraflarından taşar. Bunu onlara bakan herkes görür.

Bir âyette şöyle buyrulur:

“Onları yüzlerindeki nîmet pırıltısından tanırsın. Sonunda misk kokusu kalan, mühürlenmiş saf bir içecekten içerler. İyi şeylere imrenenler, buna imrensinler.”⁴⁰

Bu vasıflara sahip olan kimseleri Cenâb-ı Hak, ebrâr olarak adlandırmıştır. Bunlar Allah Teâlâ’ya yakın olanlardır. Bu yakınlığı, dünyayı âhiretin tarlası hükmünde görerek çalışmak ve âhiret ölçüsü ile dünyaya bağlanmakla kazanmışlar böylece ebrâr sıfatını hak etmişlerdir.

Kur’ân-ı Kerîm’de melekler hakkında “ebrâr” ile aynı kökten gelen “berere” sözcüğü kullanılmaktadır ki “ebrâr” sözünden anlamca daha kuvvetlidir. Anlamı; “Çok çok iyilik edenler.” demektir.⁴¹

“Ebrâr”, bütün iyi hasletleri kendilerinde toplayan, sağlam bir îtikâda sahip olan, doğru sözlü, ibadetlerinde samimî kimseler hakkında kullanılır. Onlar bu iyiliklerine karşılık olarak cennette bol nîmetler içerisinde olacaktırlar.⁴²

40. Mutaaffifin, 83/24-26.

41. İsfahânî, age, s. 41.

42. M. Sait Şimşek. <http://www.canim.net/islam/cevaplar-533.html>.

وَأِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾

14- Kötüler de cehennemdedirler.

15- Cezâ gününde oraya girerler.

16- Onlar (kâfirler) o cehennemin gözünden kaçmazlar.

14-16. âyetlerde, fâcir denilen günahkârların hesap günü cehenneme girecekleri ve bir daha çıkamayacakları belirtilir. Fâcir'in çoğulu "füccâr" sözlükte; azan, günaha dalan, yemin ve sözünde yalancı çıkan, gerçek karşısında yan çizen kişi, demektir. Terim anlamı ise Allâh'ın emrinden çıkan, günahkâr, İslâm'ın emirlerini çiğneyen, dînî ölçü ve prensiplere aykırı hareket eden kimsedir. Kur'ân-ı Kerîm'de fâcir kelimesi bu terim anlamında yedi yerde geçmektedir:

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

"Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı oradan çıkmak isteseler, her defasında oraya geri döndürülürler ve "Tadın bakalım, yangın azâbını!" (denilir)."⁴³

"Yoksa inanıp yararlı iş işleyenleri, veryüzünde bozguncular gibi mi tutarız? Yoksa Allâh'a karşı gelmekten sakınanları, yoldan çıkanlar gibi mi tutarız?"⁴⁴

"Doğrusu Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar, sâdece ah-lâksız ve çok inkârcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler."⁴⁵

"İşte bunlar inkârcı olanlar, Allâh'ın buyruğundan çıkanlardır."⁴⁶
"Allâh'ın buyruğundan çıkanlar cehennemdedirler."⁴⁷

Bu son âyette geçen "füccâr" kelimesi, "Rabbine karşı terbiyesizlik edip aşırı isyan ve muhâlefete sapanlar" anlamındadır.⁴⁸

43. Hac, 22/22.

44. Sâd, 38/28.

45. Nûh, 71/27.

46. Abese, 80/42.

47. İnfîât, 82/14.

48. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VIII, 5642.

“Doğrusu günahkârların yazısı, şüphesiz ki Siccîn’de olmaktadır.”⁴⁹

“Sonra da ona iyilik ve kötülük yeteneği verene andolsun ki...”⁵⁰

Bu âyetle takvâ ve fücûr kelimeleri yer almaktadır. Buradan hareketle fücûr, bir bakıma takvânın zıt anlamı olarak kabûl edilebilir. **“Ama, insanoğlu gelecekte de suç işlemek ister de, ‘Kıyâmet günü ne zamanmış’ der.”⁵¹**

Yukarıda geçen Şems sûresi sekizinci âyetteki “kötülük yeteneği” diye tercüme edilen “fücûr”; haktan sapmak, hak yolunu yarıp dışarı çıkmak, fîsk ve isyana düşmek, özellikle zinâ etmek, yalan söylemek, daha açıkçası edepsizlik etmek olarak açıklanıp bu tür şer ve ma’siyet olan fiillere de denilebildiği ifâde edilmektedir.⁵²

Kıyâmet sûresi beş ve altıncı âyetlerde ise fücûr; “suç işlemek” anlamında geçmektedir. Yani, insan suç işlemek, zevk ve safada bulunmak için yaşamayı ister; şehvetlerinden, ma’siyetlerinden, lezzetlerinden ayrılmayı, ilerde onlara devam etmeyi ister ve hatta sürekli olarak fîsk ve fücûr ile Rabbine karşı terbiyesizlik etmek ister; fücûr içinde bulunmayı, iyi ve temiz bir hayata tercih eder de alay ederek, “kıyâmet günü ne zamanmış” der. Fakat kıyâmet başladı mı gözü açılır, dünyanın başına yıkılmak ta olduğunu görür, dehşetler içinde kalır; fakat iş işten geçmiştir, son pişmanlık fayda vermez.⁵³

Bu âyetle geçen fâcirin durumu bir başka şekilde de şöyle açıklanır: O kişi önce günahı işler, daha sonra da, «yarın tövbe edeceğim ve bir daha bu işi yapmayacağım» der. Fakat, tevbeyle gerçekleştirmez ve o işi yapmaya devam eder; sonuçta bu böyle devam eder ve o kişi dâima fîsk ve fücûr içinde kalmış olur. Ayrıca, fücûr kelimesi, “yalan” anlamına da geldiğinden yalancıya da fâcir denir.⁵⁴

Verilen bu bilgilerin ışığında şöyle bir genellemeye gitmek mümkündür: Fâcir, kâfir anlamına gelmez; ancak küfre götüren ve küfre en yakın bir durum olarak kabûl edilebilir. Her kâfir fâcirdir ama her fâcir Allâh’ın hükümlerini inkâr etmediği sürece kâfir değildir.⁵⁵

49. Mutaaffîn, 83/7.

50. Şems, 91/8.

51. Kıyâmet, 75/5-6.

52. Elmalılı Hamdi Yazır, age, VIII, 5857.

53. Elmalılı Hamdi Yazır, age, VII, 5476-5477.

54. Râgıb, Müfredât, İstanbul, 1986, s. 562.

55. <http://www.canim.net/islam/cevaplar-626.html>.

وَمَا أَذْرِيكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَذْرِيكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٨﴾
يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

17- Cezâ gününün ne olduğunu sen bilir misin?

18- Yine cezâ gününün ne olduğunu sen bilir misin?

19- O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allâh'ındır.

17-19. âyetlerde, hesap ve cezâ gününün nasıl dehşetli bir gün olduğunu, görmeden ve yaşamadan anlamanın güç olduğuna işaret edilir ve o gün-de Allâh'ın izin vermesi dışında hiç kimsenin başkasına yardım ve aracılık edemeyeceğine dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hamd; âlemlerin Rabbi; Rahmân ve Rahîm; hesap gününün sahibi olan Allâh’a mahsustur.”**⁵⁶

“O gün birbirinize ne bir yararınız dokunur, ne de bir zararınız. Biz zâlim olanlara, ‘Yalanlamakta olduğunuz ateş azâbını tadın bakalım!’ deriz.”⁵⁷

“İşte o gün mülk Allâh'ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir. Artık îmân edip iyi amel işleyenler nîmet cennetlerindedirler. O inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara ise alçaltıcı bir azap vardır.”⁵⁸

“O gün hepsi kabirlerinden çıkıp Allâh'ın huzûruna varırlar. Hiçbir şeyleri Allah'tan gizli kalmaz. Mülk ve saltanat o gün kimindir? Her şeyi kudretine boyun eğdiren tek bir Allâh'ındır!”⁵⁹

56. Fâtiha, 1/2-3.

57. Sebe', 34/42.

58. Hac, 22/56-57.

59. Mü'min, 40/16.

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ

MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mutaffifîn sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 36 âyettir. Mekke döneminde inen son sûredir. Medîne’de inen ilk sûre olduğu, bir kısmının Mekke’de bir kısmının da Medîne indiğini bildiren rivâyetler de vardır.¹

Adını ilk âyetteki “Mutaffifîn (ölçü ve tartıda hile yapanlar)”dan almıştır. Sûrede; doğru ticaret, hesap günü, küfür ehlinin siccîn, îmân ehlinin ise illiyyîn-de oluşu, iyilerin sonu ve mükâfatları, kötülerin cezâsı konuları yer alır.

1. Bk. Şevkânî, age, V, 461; İbn âşûr, XXX, 187.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ALİŞVERİŞTE HİLE YAPMAK,
ÂHİRETTE MÜ'MİNLER VE KÂFİRLER,
ALAY EDEN İNKÂRCILAR**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ^١ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ^٢ ﴿٢﴾ وَإِذَا
كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ^٣ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ^٤
﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ^٥ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ^٦ ﴿٦﴾ كَلَّا إِنَّ
كِتَابَ الْفَجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ^٧ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ^٨ ﴿٨﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌ^٩ ﴿٩﴾ وَيَلِّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^{١٠} ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بَيِّتَ الْبَيْتِ
﴿١١﴾ وَمَا يُكْذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ^{١٢} ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ^{١٣} ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ^{١٥} ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا
الْجَحِيمَ^{١٦} ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ^{١٧} ﴿١٧﴾ كَلَّا إِنَّ
كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ^{١٨} ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ^{١٩} ﴿١٩﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌ^{٢٠} ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ^{٢١} ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ^{٢٢} ﴿٢٢﴾
عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ^{٢٣} ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ^{٢٤} ﴿٢٤﴾

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ۝٢٥ خِتَامُهُ مِسْكٌ ۖ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
الْمُتَنَافِسُونَ ۝٢٦ وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۝٢٧ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا
الْمُقَرَّبُونَ ۝٢٨ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرُمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ
۝٢٩ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۝٣٠ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا
فَكَهِينٌ ۝٣١ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُونَ ۝٣٢ وَمَا أُرْسِلُوا
عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ۝٣٣ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ۝٣٤
عَلَىٰ الْأَرَائِكِ ۝٣٥ يَنْظُرُونَ ۝٣٦ هَلْ تُوبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ ۝٣٦

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Ölçüde ve tartıda hîle yapanların vay hâline!
- 2- Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman, tam olarak alırlar.
- 3- Fakat başkalarına ölçerek veya tartarak verdikleri zaman eksiltirler.
- 4- Onlar bir gün tekrar diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı?
- 5- Büyük bir günde!
- 6- Öyle bir günde ki, insanlar âlemlerin Rabbinin huzûru-na çıkar.
- 7- Hayır! Doğrusu kötülerin yazısı hiç şüphesiz Siccîn'de olmaktadır.
- 8- Siccîn nedir, bilir misin?
- 9- O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.
- 10- O gün, gerçeği yalanlayanların vay hâline!
- 11- Onlar hesap gününü yalanlıyorlar.
- 12- Oysa onu, sâdece sınırı aşan ve günaha dalan kimse yalanlar.
- 13- Böyle birine âyetlerimiz okunduğunda, “Bunlar eskilerin masalları” der.

- 14- Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aksine kazandığı günahlar onların kalplerini paslandırmıştır!
- 15- Hayır! Doğrusu onlar o gün Rab'lerini görmekten elbette mahrumdurlar.
- 16- Sonra da cehenneme gireceklerdir.
- 17- Sonra da onlara, "İşte yalanlamış olduğunuz azap budur!" denilecek.
- 18- Hayır! Doğrusu iyi kulların yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn'dedir.
- 19- İlliyyîn nedir, bilir misin?
- 20- O, her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitaptır.
- 21- Allâh'a yaklaştırılmış olanlar onu görürler.
- 22- Şüphesiz o iyiler cennettedirler.
- 23- Divanlar üzerinde oturup etrafa bakarlar.
- 24- Onların yüzlerinde nîmetlerin sevincini görürsün!
- 25- Kendilerine mühürlenmiş hâlis bir içki sunulur.
- 26- Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar bunun için yarışınlar!
- 27- Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.
- 28- O bir pınardır ki, ondan Allâh'a yakın olanlar içer.
- 29- Doğrusu günahkârlar (dünyada) îmân edenlere gülerlerdi.
- 30- Onlarla karşılaştıklarında, kaş göz işaretiyle alay ederlerdi.
- 31- Evlerine dönerken de, eğlenerek dönerlerdi.
- 32- Mü'minleri gördüklerinde ise, "Şüphesiz bunlar sapıtmış!" derlerdi.
- 33- Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmişlerdi.
- 34- İşte bugün de mü'minler kâfirlere gülecekler.
- 35- Divanlar üzerinde oturup etrafa bakacaklar.
- 36- Nasıl, kâfirler yaptıklarının cezâsını buldular mı?

1-3. âyetlerde alışverişlerde uyulması gereken kurallara dikkat çekilmiştir. Alışveriş genel olarak, satılan şeyi “ölçme, tartma veya sayma” yoluyla yapılır. En çok hîle bu konuda yapılabildiği için, birçok âyetlerde “ölçü ve tartı” konusuna dikkat çekilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: “Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin, sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azâbından korkuyorum.” Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yapın ve insanlara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesat çıkararak kötülük yapmayın!” Eğer mü’min iseniz, Allâh’ın helâlinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!” Onlar dediler: “Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve akli başında birisin!”¹

“Yusuf, onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: “Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamin’i) de getirin. Görüyorsunuz ki, ben eksiksiz ölçüyor ve misafirlerimi en iyi şekilde ağırılıyorum.”²

“Sonra kardeşleri Yusuf’un yanına varınca: “Ey Vezir!” dediler. “Biz ve ailemiz sıkıntıya düştük. Bu defa pek az bir erzak bedeli getirdik. Sen bize yine de erzakımızı tam olarak ver ve ayrıca bize bağışta bulun. Çünkü Allah bağışta bulunanları mükâfatlandırır!”³

“Ölçüyü tam yapın ve haksızlık yaparak eksiltenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkı olan şeyleri eksik vermeyin! Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!”⁴

Biz, aşağıda İslâm’ın getirdiği ticaret anlayışına kısaca yer vermek istiyoruz.

1. Hûd, 11/84-87.

2. Yûsuf, 12/59.

3. Yûsuf, 12/88.

4. Şuarâ, 26/181-183.

İSLÂM'DA TİCARET

Medîne'ye hicret sırasında yolda indiği nakledilen Mutaaffifîn sûresinin ilk âyetlerinde, “ölçü ve tartıda hîle yapanların” kınanması, Hz. Şuayb'ın kavmine olan öğütleri ile tam olarak örtüşür.⁵ İslâm'da ticaretle ilgili, âyet ve hadislerde yer alan ortak nitelik, ticarî ve iktisadî hayatta aldanma, aldatma ve bu yolla oluşacak haksız kazancı önlemek ve karşılıklı risk ilkesini hâkim kılmak olarak özetlenebilir.

Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yolu dışında, mallarınızı aranızda bâtıl (haksız ve haram) yollarla yemeyin.”**⁶ **“Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir bölümünü haram yollarla yemeniz için o malları, hâkimlere (ve yöneticilere) vermeyin.”**⁷

“Hahamlardan ve râhiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allâh'ın yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara can yakıcı bir azâbı müjdele!”⁸

Kur'an'da, Mûsevîlere de fâizin yasaklandığı, ancak buna uymadıkları bildirilir.⁹ Hristiyanlıkta, kilise 13. M yüzyılın ortalarına kadar fâizli krediler aleyhine tavır almıştır. Bu olumsuz yaklaşım ve “paranın para doğurmaya-cağı” ilkesi, Aristo'ya (MÖ 384-322) kadar dayanır. Ancak, Hristiyanlıkta fâizin meşrû ilân edilmesi, Katoliklerin büyük simâlarından Saint Thomas d'Aquin'in (1225-1274); “Ticaret ve kredi rizikosunu göze almış ve parasını tehlikeye atmış kimseler lehine kâr ve kazanç hakkı tanımanın gerektiğini” söylemesiyle gerçekleşmiştir.¹⁰

Ancak, Saint Thomas'ın sözlerinde yer alan, “sermaye riski kâr ve kazanç” kavramları, sermayeyi kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde işletmeyi içerir. Böyle bir işlem ise, İslâm'da, sermayenin ya “sermaye ortaklığı” ya da “emek sermaye ortaklığı (Mudârebe)” sözleşmesiyle işletilmesi anlamına gelir ki artık elde edilecek kazancın adı fâiz değil, kâr (rîbh) olur.

5. Bk. A'râf, 7/85; krş. En'âm, 6/152; İsrâ, 17/35.

6. Nisâ, 4/29.

7. Bakara, 2/188.

8. Tevbe, 9/34.

9. Nisâ, 4/160-161.

10. Feridun Ergin, İktisat, 38, 39.

Fâiz yasağı ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur:

“Fâiz yiyenler, kabirlerinden kendilerini şeytan çarpmış gibi kalkarlar. Bu durum onların, “fâiz de alım-satım gibidir” demeleri yüzündendir. Oysa Allah alışverişi helâl, fâizi ise haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de fâizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinin ve artık onun işi Allâh'a kalmıştır. Kim yeniden fâize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada sürekli olarak kalacaklardır.”¹¹

İslâm'da ilk fâiz yasağı 3. Hicret yılında “katlanmış fâizin yasaklanması” ile başlatılmıştır.¹² Bundan sonra Hayber'in fethi yılında (7/629) inen Bakara Sûresi 275-279 arası âyetlerle uygulama genelleştirilmiştir.

Hz. Peygamber'in hadisleri fâizin kapsamını genişletmiş ve uygulama şartlarını belirlemiştir. Bu âyetlerin sonu şöyle biter:

“Ey îmân edenler! Allah'tan korkun! Eğer gerçekten inanıyorsanız, fâiz alacaklarını bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allâh'a ve Elçisi'ne karşı, savaş açmış olduğunuzu bilin! Eğer tevbe edip, vazgeçerseniz anaparalarınız sizindir. Böylece, ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olmazsınız. Eğer borçlu darlık içindeyse, eli genişleyinceye kadar ona süre vermek vardır. Eğer bilerseniz, bunu sadakaya saymanız, sizin için daha hayırlıdır.”¹³

Hz. Peygamber ﷺ kendisi de bizzat alışveriş yapmış, borçlanmış, rehin vermiş, ortaklık yapmıştır. O, insanlar çeşitli ticaret muâmeleleri yaparlarken peygamber olmuş ve onları ticaretlerinde serbest bırakmıştır. Ancak ticaret hayatında fâiz, karaborsacılık, yalan, hîle, gabin ve garar gibi haksız kazanca yol açabilen şeyler yasaklanmış, hak sahibinin hakkını alabildiği ve haksızlık yapmak isteyenin dışlandığı bir ekonomik sistem hedeflenmiştir.¹⁴

Enes bin Mâlik ؓ'den rivâyete göre, bir gün pazar yerini gezmekte olan Nebî ﷺ, elini bir zâhire yığının içine sokmuş, içinin ıslak olduğunu görünce, sebebini sormuş, malın sahibi, “Yağmur ıslattı.” deyince, “Görünmesi

11. Bakara, 2/275.

12. Âl-i İmrân, 3/130.

13. Bakara, 2/278-280.

14. İslâm'da ortaklık konusu için bk. Sâd, 38/21-24 ve dipnotu.

için ıslaklığı açıkta bırakman gerekmez miydi? Hile yapan bizden değildir.” buyurmuştur.¹⁵

Ticaret ahlâkının yerleşmesi için Allah Elçisi'nin pek çok tavsiye ve uyarıları olmuştur. Bâzıları şunlardır: “Sözü ve muâmelesi doğru tüccar, kıyâmet gününde Arş'ın gölgesi altındadır.”¹⁶

“Bir kimse, gıda maddelerini toplayıp günün râyiç fiyatı ile satsa, sanki onu yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine ücretsiz dağıtmış gibi ecir alır.”¹⁷

“Ey tüccar topluluğu! Hiç kuşkusuz, alışverişe boş söz ve yalan yere yemin çokça karışır. Bu yüzden, bu eksikliği sadakalarınızla telâfi ediniz.”¹⁸ “Dürüst, sözüne ve işine güvenilen tüccar, nebîler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir.”¹⁹

أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ^{١٥} ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ^{١٦} ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ
لِرَبِّ الْعَالَمِينَ^{١٧} ﴿٦﴾

4- Onlar bir gün tekrar diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı?

5- Büyük bir günde!

6- Öyle bir günde ki, insanlar âlemlerin Rabbinin huzûruna çıkar.

4-6. âyetlerde, ticaretine hile karıştıran ve insanların haklarını yiyenlerin büyük bir günde yeniden diriltilip hesâba çekileceklerini düşünmeleri gerektiği, çünkü o günde herkesin hesap vermek için Rab'lerinin huzûruna çıkacağı belirtilir.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olurlar. Rahmân olan Allâh'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. Konuşan da doğruyu söyler!”**²⁰

15. Müslim, İmân, 164; Ebû Dâvûd, Buyû', 50; Tirmizî, Buyû', 72.

16. İbn Mâce, Ticârât, 1.

17. İbn Mâce, Ruhûn, 16.

18. Ebû Dâvûd, Buyû', 1.

19. Tirmizî, Buyû', 4; İbn Mâce, Ticârât, 1; Dârimî, Buyû', 8.

20. Nebe, 78/38.

Hız. Peygamber yukarıdaki, “**Öyle bir günde ki, insanlar âlemlerin Rabbinin huzûruna çıkar.**” âyetini açıklarken şöyle buyurmuştur: “İnsan hesâba çekilmek üzere âlemlerin Rabbinin huzûruna çıktıkları günde o kadar bekleyecek ve terleyecekler ki, onlardan bir kısmı kulaklarının yarısına kadar kendi teri içinde kaybolacaktır.”²¹ Burada o gün karşılaşılacak olan sıkıntının büyüklüğü anlatılmak istenmiştir.

O günkü sıkıntılı durum başka bir hadîs-i şerîfte şöyle açıklanır: “Kıyâmet günü insanlar işledikleri kötülükler kadar tere batır. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bâzıları göbek hizasına, bâzıları da ağız hizasına kadar ter içinde kalırlar.”²²

Bu son hadîs-i şerîfe göre, o gün sıkıntıya düşenlerin günahkârlar olacağı ve sâlih amellerle Allah Teâlâ'nın rızasını kazananların böyle bir sıkıntı yaşamayacağı söylenebilir.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾
كِتَابٌ مَرْفُومٌ ﴿٩﴾

7- Hayır! Doğrusu kötülerin yazısı hiç şüphesiz Siccîn'de olmaktadır.

8- Siccîn nedir, bilir misin?

9- O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.

7-9. âyetlerde, günahkârların kayıtlarının Siccîn'de olduğu, onun da her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitap olduğu belirtilmiştir.

Âyette sözü edilen “Siccîn”, hapis anlamındaki sicn'den türemiş mübalağa kipi veya zindana koymak anlamındaki secn'den türemiş bir sıfat olabilir. Siccîn için, şu tanımlar yapılmıştır: a) Yedi kat yerin en alt tabakası, b) Cehennemde bir kuyunun adı, c) Küfür ehlinin amellerinin yazıldığı bir kitap. Siccîn, sonuçta bir amel kaydını içerdiği için; kötü ve günahkâr kişilerin yaptıkları işlerin, zindanda veya zindancının kütüğünde yazılı olduğu anlamına gelebilir.

21. Buhârî, Tefsîr, 83/6; Müslim, Cennet, 60.

22. Müslim, Cennet, 62; Tirmizî, Kıyâmet, 2.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بَيِّمَ الدِّينِ ﴿١١﴾
وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

10- O gün, gerçeği yalanlayanların vay hâline!

11- Onlar hesap gününü yalanlıyorlar.

12- Oysa onu, sâdece sınırı aşan ve günaha dalan kimse yalanlar.

13- Böyle birine âyetlerimiz okunduğunda, “Bunlar eskilerin masalları” der.

10-13. âyetlerde, dünyada iken hesap gününü yalanlayanlara yazık olacağı, bunların dünyada haddi aşan ve günaha dalan kimseler olduğu belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte o gün yalanlayanların vay hâline! Onlar daldıkları bir bataкта oyalanıp duruyorlar. O gün cehennem ateşine itile kakıla atılacaklar. “İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur! Bu da mı bir sihir? Yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya bakalım! Artık ister sabredin, ister etmeyin, sizin için birdir. Çünkü sâdece yapmış olduklarınızın cezâsını çekiyorsunuz!”**”²³

“Sizi Sekar cehennemine sokan nedir? Onlar cevap verirler: “Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulu doyurmazdık. Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik. Hesap gününü de yalan sayardık. Sonunda bize ölüm gelip çattı.””²⁴

“Doğrusu zakkum ağacı, günahkârların yiyeceğidir. O, karınlar da mâden eriyiği gibi, kaynar suyun fokurdayışı gibi kaynar.””²⁵

“Durmadan kusur arayıp başkasını çekiştirene. Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana. Kaba ve haşin kimseye, bütün bunlardan sonra kötülükle de damgalanmış kimseye. Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!””²⁶

23. Tûr, 52/11-16.

24. Müddessir, 74/42-47.

25. Duhân, 44/43-46.

26. Kalem, 68/11-14.

“Onlara âyetlerimiz okunduğunda, “İşittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!” demişlerdi.”²⁷

“Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğunda, Bize kavuşmayı ummayanlar, “Ya bundan başka bir Kur’an getir ya da bunu değiştir! derler. De ki: “Onu kendiliğimden değiştirmek elimden gelmez. Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelirim, büyük bir günün azâbından korkarım.”²⁸

“Onun karşısında âyetlerimiz okunduğu zaman da, sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen ona can yakıcı bir azâbı müjdele!”²⁹

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- Hayır, gerçek hiç de öyle değil! Aksine kazandığı günahlar onların kalplerini paslandırmıştır!

14. âyette, işlenen kötülüklerin kalpte bir pas meydana getireceği bildirilir. Râne fiilinden reyn ve ruyûn, bir şeyin pas tutmasıdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphesiz, inkâr edenleri azap ile uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir; î mân etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinin üzerine de bir perde inmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır.”³⁰**

“Onlar, kendilerine Rab’lerinden hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler.”³¹ “Allâh’ı ve peygamberlerini inkâr eden, Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyen, “Bunlardan bir kısmına inanır, bir kısmına inanmayız.” diyen, böylece îmanla küfür arasında bir yol tutmak isteyen kimseler yok mu, işte bunlar gerçek kâfirlerdir. Biz onlar için alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”³²

27. Enfâl, 8/31.

28. Yûnus, 10/15.

29. Lokmân, 31/7.

30. Bakara, 2/6-7.

31. En’âm, 6/4.

32. Nisâ, 4/150-151.

Hız. Peygamber bu konu ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “Kul bir günah işlediği zaman, kalbinde siyah bir iz belirir. Eğer kul günahından elini çeker ve Allah’tan bağışlanma dilerse kalbi cilâlanır ve iz silinir. Günahı işlemeye devam ettiği takdirde ise bu siyah lekeler büyür ve bütün kalbi kaplayacak hâle gelir. İşte Allâh’ın, **“Kazandıkları günahlar onların kalplerini paslandırmıştır.”**”³³ âyetiyle kastetmiş olduğu pas budur.”³⁴

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

15- Hayır! Doğrusu onlar o gün Rab’lerini görmekten elbette mahrumdurlar.

16- Sonra da cehenneme gireceklerdir.

17- Sonra da onlara, “İşte yalanlamış olduğunuz azap budur!” denilecek.

15-17. âyetlerde, Kur’an âyetlerini ve kıyâmet gününü inkâr edenlerin Rahmân olan Allâh’ı görmekten mahrum kalacakları, cehenneme girecekleri ve kendilerine “işte yalanladığınız azap budur!” denileceği belirtilir.

Yukarıdaki âyet, İmam Şâfiî, Mâlik ve Zeccâc’a göre mü’minlerin Allâh’ın cemalini göreceklerine delildir. Öyle olmasa, kâfirlerin Allâh’ı göremeyeceği tahsisinin yapılması bir anlam taşımazdı.³⁵ Hüseyin b. Fadl da şöyle demiştir: “Dünyada tevhid inancından mahrum olanlar âhirette de Allâh’ı görmekten mahrum olurlar.”³⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün yüzler vardır ısırl ısırl parıltı. Rab’lerine bakmaktadır.”**³⁷

Hadislerde şöyle buyrulur: “Siz bulutsuz havada Güneşi ve Ayı görmekte güçlük çeker misiniz? Hayır, dediler. İşte Rabbinizi de öyle açık

33. Mutaftifin, 83/14.

34. Müslim, İmân, 231; Tirmizî, Tefsîr, 83/1; İbn Mâce, Zühd, 29; Mâlik, Muvatta, Kelâm, 18; Ahmed bin Hanbel, II, 297, V, 386, 405.

35. Hâzin, Medârik.

36. Medârik Tefsîri.

37. Kıyâmet, 75/22-23.

şekilde göreceksiniz.”³⁸ “Allâh’ın elçisi, Bedir gecesinde Aya baktı: ‘Siz şu Ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz.’ buyurdu.”³⁹

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلَيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا عَلِيُّونَ ﴿١٩﴾
كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

18- Hayır! Doğrusu iyi kulların yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn’dedir.

19- İlliyyîn nedir, bilir misin?

20- O, her şeyin apaçık kaydedildiği bir kitaptır.

21- Allâh’a yaklaştırmış olanlar onu görürler.

18-21. âyetlerde, iyilerin yazısının “İlliyyîn” de olduğu, bunun her şeyin apaçık yazıldığı bir kitap olduğu ve Allâh’a yakın olanların bunları açıkça görüp yaşayacağı bildirilir.

İlliyyûn, uluvv’den mübâlağa sıfatıdır. Çok yüce yer demektir. İyilerin yazısı, yüce yerlerin, cennetin kütüğündedir, anlamına gelir.

Allâh’a yaklaştırmış olanlar (mukarrabûn), ya melekler ya da Allâh’a yakın kullardır. **“Kim, Allâh’a ve Elçisi’ne itaat ederse, işte onlar, Allâh’ın nîmet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Onlar, ne güzel arkadaşlardır!”**⁴⁰ âyeti, mü’minlerin yüce ruhlarla birlikte olacağını bildirmektedir.

Meleklerin îmân edip, iyi işler yapanların rûhunu alış şekli bir âyette şöyle açıklanır: **“Melekler, onların canlarını tertemiz olarak alırlarken, “Size selâm olsun! Yapmış olduklarınıza karşılık, girin cennete!” derler.”**⁴¹

“Eğer ölen kişi Allâh’a yakın olanlardan ise; onun için rahatlık, güzel rızık ve nîmet cenneti vardır.”⁴²

38. Buhârî, Mevâkît, 16, 26, Ezân, 129, Tefsîr, 50, Rikâk, 52; Müslim, İmân, 299-302; Ebû Dâvud, Sünnet, 19.

39. Buhârî, Mevâkît, 16, Tefsîr, 50, Tevhîd, 24; Ebû Dâvud, Sünnet, 19; Tirmizî, Cennet, 16.

40. Nisâ, 4/69.

41. Nahl, 16/32.

42. Vâkıa, 56/88-89.

“Rabbimiz Allah’tır.” deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince, onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner ve derler ki: “Korkmayın, üzülmeysin, size vaat olunan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarıyız. Orada size, çok bağışlayan, çok merhametli olan Allah’tan bir ağırlama olarak canlarınızın çektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var!”⁴³

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ^{٢٢} عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ^{٢٣} تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ^{٢٤} يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ^{٢٥} خِتَامُهُ مِسْكٌ^{٢٦} وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ^{٢٦} وَمِمَّا جَاءَهُ مِنْ تَسْنِيمٍ^{٢٧} عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ^{٢٨}

22- Şüphesiz o iyiler cennettedirler.

23- Divanlar üzerinde oturup etrafa bakarlar.

24- Onların yüzlerinde nîmetlerin sevincini görürsün!

25- Kendilerine mühürlenmiş hâlis bir içki sunulur.

26- Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar bunun için yarışınlar!

27- Ona biraz da Tesnim pınarından katılmıştır.

28- O bir pınardır ki, ondan Allâh’a yakın olanlar içer.

22-28. âyetlerde, kitapları “İlliyyîn” de bulunan iyi insanların cennet nîmetleri içinde olacakları belirtilir. Onlar yumuşak döşekler üzerinde oturup çevrelerine bakarlar. Verilen nîmetlerden son derece mutlu oldukları yüzlelerinden belli olur. Kendilerine ağzı mühürlü, yani ilk olarak açılan içecek testisinden, Tesnim karıştırılmış, tertemiz güzel kokulu şarap sunulur. Bunun içiminin ardından misk kokusu yayılır. Bu içmekle tükenecek bir kadeh olmayıp, yüksekten şarıl şarıl akan Tesnim adlı bir kaynaktan da karıştırılmıştır.⁴⁴ İşte insanlar hesap günü bu nîmetlere ulaşmak için hayra koşmak, kötülükten sakınmak, Allâh’a ibadet ve tâate devam etmek sûretiyle bu dünya hayatında bir yarışın içinde bulunmalıdır.

43. Fussilet, 41/30-32.

44. krş. Muhammed, 47/15.

Vâkıa sûresinde,⁴⁵ kıyâmet günü insanların üç kısma ayrılacağı ve bunların kavuşacakları nîmet veya azap örnekleri verilir. Bunlar; mukarrabûn, ashâbü'l-yemîn ve ashâbü's-şimâl olarak tanımlanır.

Allah Teâlâ, yukarıdaki Mutaffifin sûresinin 27. âyetinde iyilerin (ebrâr) içeceğine, mukarrabûnun içeceği olan Tesnîm'den karıştırılacağını bildirmektedir. Buna göre, iyiler (ebrâr), ashâbü'l-yemîndir. Cennetin ırmakları birbirinden farklıdır. En üstünü Tesnîm ırmağıdır. Tesnîm ırmağı mukarrabûna âittir. Bu ırmaktan bir miktar ashâbü'l-yemîn veya ebrâr'ın kadehlerine de karıştırılır.

Muhammed sûresi 15. âyette, Allâh'a karşı gelmekten sakınanlara vaat edilen cennette; bozulmayan su, tadı değişmeyen süt, içenlere lezzet veren şarap ve süzme bal ırmaklarından söz edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Ancak Rab’lerinden korkan ve O’na karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir bağış olmak üzere, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler vardır. Allah katında olanlar, iyi kişiler için daha hayırlıdır.”⁴⁶

“Şükreden iyiler ise kâfur katkılı bir kadehten içerler. Bu bir kaynaktır ki Allâh'ın kulları ondan içerler ve onu istedikleri yere akıtırlar. Onlar verdikleri sözü ve adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar.”⁴⁷

“O gün cennet halkı, gerçekten nîmet içinde bir işte eğlenmektedirler. Eşleriyle birlikte gölgelerde, koltuklar üzerine yaslanmışlardır. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Canları ne isterse her şey vardır. Bir de onlara, çok merhametli olan Rabden selâm sözü vardır.”⁴⁸

Hadiste şöyle buyrulur: “Bir mü'min, susayan bir mü'mine su verirse, Allah Teâlâ da ona mühürlenmiş hâlis bir içecekten içirir.”⁴⁹

45. Vâkıa, 56/7-56.

46. Âl-i İmrân, 3/198.

47. İnsân, 76/5-7.

48. Yâsîn, 36/55-58.

49. Ebû Dâvûd, Zekât, 41; Tirmizî, Kıyâmet, 18; Ahmed bin Hanbel, III, 13-14.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا
بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾
وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ
حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾

29- Doğrusu günahkârlar (dünyada) îmân edenlere gülerlerdi.

30- Onlarla karşılaştıklarında, kaş göz işaretiyle alay ederlerdi.

31- Evlerine dönerken de, eğlenerek dönerlerdi.

32- Mü'minleri gördüklerinde ise, “Şüphesiz bunlar sapıtmış!” derlerdi.

33- Oysa onlar mü'minlere gözcü olsun diye gönderilmişlerdi.

29-33. âyetlerde, kâfirlerin dünya hayatında mü'minlere gülüp, alay ederek, kaş göz işareti yaparak onları küçük düşürmeye çalıştıkları, hatta Müslümanları görünce, “İşte bunlar yolunu şaşırmış kimseler!” dedikleri belirtilir.

Mekke'de yukarıdaki âyetlerin indiği tarihlerde Ebû Cehil, Velid bin Mugîre ve As bin Vail gibi güçlü ve varlıklı Kureyş puta tapanları, Ammar, Suheyb, Bilal ؑ gibi yoksul sahâbelerle bu şekilde alay ediyorlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kâfir olanlar için dünya hayatı sevimli gösterilmiştir. Onlar îmân edenlerle alay ederler. Hâlbuki Allah'tan sakınan o mü'minler, kıyâmet günü onlardan üstündür. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.”**⁵⁰

“Andolsun, senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti. Ama alay ettikleri gerçek, alay edenleri çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.”⁵¹

“İşte o kimse ne peygamberi doğruladı ne de namaz kıldı. Aksine dîni yalanladı ve yüz çevirdi. Sonra da çalım satarak ailesinin (ta-raftarlarının) yanına gitti.”⁵²

50. Bakara, 2/212.

51. En'âm, 6/10.

52. Kıyâmet, 75/31-33.

“Hâlbuki o dünyada yakınlarının arasındayken pek şımarmıştı. Çünkü Rabbine hiçbir zaman dönmeyeceğini sanmıştı!”⁵³

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

34- İşte bugün de mü'minler kâfirlere gülecekler.

35- Divanlar üzerinde oturup etrafa bakacaklar.

36- Nasıl, kâfirler yaptıklarının cezâsını buldular mı?

34-36. âyetlerde, kıyâmet gününde mü'minlerin cennette koltuklarına yaslanmış olarak o kâfirlerin hâllerine gülecekleri haber veriliyor. Böylece küfür ehlinin dünyada yaptıkları kötülüklerin karşılığını bulacakları vurgulanıyor.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Nûh gemiyi yapmaya devam ediyor, kavminin ileri gelenleri de onun yanından geçerken kendisiyle alay ediyorlardı. Nûh onlara dedi ki: “Bizimle alay ediyorsanız, alay edin bakalım! Ama bilin ki, şimdi sizin alay ettiğiniz gibi, bir gün biz de sizinle alay edeceğiz!”⁵⁴**

53. İnşikâk, 84/13-14.

54. Hûd, 11/38.

سُورَةُ الْإِنْشِقَاقِ

İNŞİKÂK
SÛRESİ

İnşikâk sûresi Mekke döneminde inen ilk sûrelerden olup, 25 âyettir. Adını, ilk âyetindeki “İnşakkat (gök yarıldı)”tan almıştır. Sûrede; kıyâmetin kopuşu sırasında gök ve yerin durumu, kitabı sağından veya arkasından verilenlerin sonu, yalayanların durumu ve îmân edip iyi işler yapanların mükâfatı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPMA SAHNELERİ, KİTABI SAĞINDAN
VE SOLUNDAN VERİLENLER, MALLA ŞİMARMAK,
CİMRİLİK ETMEK, İNSANIN HÂLDEN HÂLE GEÇMESİ,
İNKÂRCILAR VE İMÂN EDENLER**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ^١ ﴿١﴾ وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ^٢ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ
مُدَّتْ ^٣ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ^٤ ﴿٤﴾ وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ^٥ ﴿٥﴾
يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ^٦ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ
أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ^٧ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ^٨ ﴿٨﴾ وَينْقَلِبُ
إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ^٩ ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ^{١٠} ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُوا ثُبُورًا ^{١١} ﴿١١﴾ وَيَضْلَىٰ سَعِيرًا ^{١٢} ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا
﴿١٣﴾ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ^{١٤} ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ^{١٥} ﴿١٥﴾
فَلَا أَقْسِمُ بِالشَّفَقِ ^{١٦} ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ^{١٧} ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ^{١٨} ﴿١٨﴾
لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ^{١٩} ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ^{٢٠} ﴿٢٠﴾
وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ^{٢١} ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ
﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ^{٢٣} ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ^{٢٤} ﴿٢٤﴾
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ^{٢٥} ﴿٢٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Gök yarıldığında;

2- Rabbinin emrine boyun eğip, itaate mecbur kılındığında;

- 3- Yer dümdüz edildiğinde;
- 4- İçindekileri atıp boşaldığında;
- 5- Rabbinin emrine boyun eğip, itaate mecbur kılındığında (insanoğlu yaptıkları ile karşılaşır).
- 6- Ey insan! Hiç şüphesiz sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalar, sonunda O'na kavuşursun!
- 7- Kimin kitabı sağından verilirse;
- 8- Hesabı kolayca görülecek;
- 9- Ve ailesine sevinçle dönecektir.
- 10- Kimin kitabı da arkasından verilirse;
- 11- O da yok olmayı isteyecek.
- 12- Ve alevli bir ateşe girecektir.
- 13- Çünkü o, dünyada ailesi içinde iken pek şımarmıştı.
- 14- Rabbine hiçbir zaman dönmeyeceğini sanmıştı!
- 15- Oysa gerçekten Rabbi onu görmekte idi!
- 16-19- Hayır! Yemin ederim, şafağa; geceye ve içinde barındırdıklarına; dolunay hâlindeki aya ki, siz elbette hâlden hâle geçeceksiniz!
- 20- O hâlde onlara ne oluyor da îmân etmiyorlar?
- 21- Kendilerine Kur'an okunduğunda secde etmiyorlar!
- 22- Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyorlar!
- 23- Allah ise onların kalplerinde neler gizlediklerini çok iyi biliyor.
- 24- Bunun için sen, onlara can yakıcı bir azâbı müjdele!
- 25- Ancak îmân edip iyi ameller işleyenler başkadır. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.

1-6. âyetlerde, kıyâmet koparken göğün yarılaçağı, Rabbinin buyruğuna boyun egeceğı, dağlar kaldırılarak yerin dümdüz edileceğı, yerin içindekilerin dışarı atılacağı bildirilir. Kıyâmet sırasında, dünyanın derinliklerindeki lavlar, mâden, define ve benzerleri ya da dünya kabuğunda yer alan kabir sâkinleri dışarı atılır. Bütün bu dehşet verici tabiat olayları olurken, dünya hayatında güzel ameller yapıp Rabbine kavuşmayı bekleyen insanlar ise, bu amellerinin karşılığını görürler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve ay bir araya getirildiğinde! İnsan o gün, “Kaçacak yer neresi? der.”¹**

“O gün Biz göğü, kitapların sayfasını dürer gibi düreceğiz. İlk yaratılışa başladığımız gibi yine onu iâde edeceğiz.”²

“O gün gök bulutlarla yarılır ve melekler art arda indirilir.”³
“Onlar buluttan gölgeler içinde Allâh'ın azâbının ve meleklerin gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar.”⁴

“Gök yarılp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman.”⁵ **“O gün gök yarılmış, sarkmıştır.”⁶** **“Gök açılmış ve kapı kapı olmuştur.”⁷**

7-9. âyetlere göre, kıyâmet günü amel defteri sağından verilen kimse-
 nin hesabı kolay geçer. Sevinçli olarak, mü'min olan ailesine veya inanan-
 lar topluluğuna ya da cennette birlikte yaşayacağı hûrilerin yanına döner.⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kıyâmet gününde bütün insanları önderleriyle birlikte çağıracağız. Kitabı sağından verilenler kitap-
 larını okuyacaklar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar.”⁹**

**“Kitabı sağından verilen der ki: ‘Alın, okuyun kitabımı! Ben za-
 ten hesâba çekileceğimi biliyordum.’ Artık o, meyveleri sarkmış yü-
 ce bir cennette hoşnut olacağı bir hayat içindedir.”¹⁰**

Hz. Peygamber “mahşer günü hesabı kolayca görülmeyi”, ince hesâba
 çekilmeden sonucun bildirilmesi olarak açıklamış, yoksa “İnceden inceye
 hesâba çekilen, azâba uğramış olur.” buyurmuştur.¹¹

Hz. Âişe'den rivâyete göre, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet
 günü hesâba çekilen hiçbir kimse yoktur ki helâk olmuş olmasın! Hz. Âişe,
 yukarıdaki 8. âyeti okuyarak, “Ey Allâh'ın Rasûlü! Canım sana feda olsun,
 bu âyetin anlamı nedir?” dedi. O, buyurdu ki, “Hesâba çekilip de helâk ol-
 mayan kimse yoktur.”¹² Bunun üzerine Hz. Âişe, Allah Teâlâ Kur'an'da,

1. Kıyâmet, 75/7-10.

2. Enbiyâ, 21/104.

3. Furkan, 25/25.

4. Bakara, 2/210.

5. Rahmân, 55/37.

6. Hâkka, 69/16.

7. Nebe, 78/19.

8. Medârik, İnşikâk, 84/9. âyet tefsiri.

9. İsrâ, 17/71.

10. Hâkka, 69/19-23.

11. Buhârî, İlm, 35; Tefsîr, 84/1; Müslim, Cennet, 79; Tirmizî, Tefsîr, 84/1.

12. Buhârî, Tefsîr, 84/1, Rikâk, 49; Ahmed bin Hanbel, VI, 103, 206.

“Kitabı sağından verilen kolay bir hesap ile hesâba çekilecek.”¹³ buyurmuyor mu? Buyurdu ki: “Bu bir arzdır. Yani arz olunurlar. Her kimin hesabı tartışmalı geçerse helâk olur.”¹⁴

10-15. âyetlere göre, amel defteri solundan verilen kimse cehennemlik olduğunu anlar ve o anda ölüp yok olmayı ister. Ama karşılık bulamaz ve yok olmaya gücü yetmez. Alevli cehennem azâbına girer. Çünkü o, dünyada iken yakınlarının arasında pek gururlu idi ve Rabbine hiç dönmeyeceğini sanıyordu. Hâlbuki Rabbi onu sürekli olarak görüyor ve yazıcı melekler amellerini kaydediyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kitabı solundan verilen ise şöyle der: Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı! Malım bana hiçbir yarar sağlamadı. Saltanatım da benden yok olup gitti!”**¹⁵

“Aslında onlar kıyâmet gününü yalanladılar. Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlara alevli bir ateş hazırladık. Bu ateş onlara uzak bir mesâfeden görüldüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu işitirler. Zincirlere vurulmuş olarak, cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta hemen yok olmayı isterler. Onlara: Bugün bir defa yok olmayı istemeyin, birçok defa yok olmayı isteyin! (denilir).”¹⁶

“İşte o kimse ne peygamberi doğruladı ne de namaz kıldı. Aksine dîni yalanladı ve yüz çevirdi. Sonra da çalım satarak ailesinin (ta-raftarlarının) yanına gitti.”¹⁷

“Doğrusu günahkârlar (dünyada) îmân edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında, kaş göz işaretiyle alay ederlerdi. Evlerine döndüklerinde, zevklenerek dönerlerdi. Mü’minleri gördükleri zaman, ‘Şüphesiz bunlar sapıtmış!’ derlerdi.”¹⁸

“Onlar bir gün tekrar diriltileceklerini hiç düşünmüyorlar mı? Büyük bir günde! Öyle bir günde ki, insanlar âlemlerin Rabbinin huzûruna çıkar.”¹⁹

13. İnşikāk, 84/7-8.

14. Buhârî, İlim, 35, Tefsîr, 84/1, Rikāk, 49; Müslim, Cennet, 79-80; Ebû Dâvûd, Cenaiz, 1; Tirmizî, Kıyâmet, 5, Tefsîr, 84/1; Ahmed bin Hanbel, VI, 48, 185.

15. Hâkka, 69/25-29.

16. Furkan, 25/11-14.

17. Kıyâmet, 75/31-33.

18. Mutaffifin, 83/29-32.

19. Mutaffifin, 83/4-6.

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۖ وَالْيَلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٦﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۖ
 ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ۖ ﴿١٩﴾

16- Hayır! Yemin ederim, şafağa;

17- Geceye ve içinde barındırdıklarına:

18- Dolunay hâlindeki aya ki,

19- Siz elbette hâlden hâle geçeceksiniz!

16-19. âyetlerde, Allah Teâlâ üç şey üzerine yemin ederek, Müslümanların hâlde hâle geçeceğini haber vermektedir. Yemin edilen üç şey şunlardır:

a) Şafak: Güneş battıktan sonra batı ufkundaki kırmızılığa denir. Ebû Hanîfe şafağı, güneş battıktan sonra batı ufkundaki kızılığın arkasından gelen beyazlık olarak tanımlamıştır. Mücâhid'den gelen bir rivâyete göre ise şafak, gündüz anlamındadır.

b) Gece: Gecede toplanan şeyler (vesak) için; karanlık, yıldızlar, gece namazları, geceleyin üreyen canlı varlıklar gibi yorumlar yapılmıştır.

c) Dolunay. Kamerî ayların 13, 14 ve 15. günleri dolunay olup, bunlara "Eyyâm-ı bîz (Beyaz, aydın günler)" denir. Ay'ın gökyüzünde bütün olarak görüldüğü günlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Gecede ve gündüzde barınan ne varsa hepsi O'nundur. O, her şeyi işiten ve hakkıyla bilendir."**²⁰

"Hayır, hayır! Yemin olsun Ay'a. Dönüp gittiğinde geceye. Ve ağardığında sabaha."²¹

Yukarıdaki 19. âyette insanlık âleminin bir hâlden bir hâle geçerek sürekli olarak değişim ve gelişim yaşayacağına işaret edilmekte, durum böyle iken hâlâ niçin inanmadıkları sorusu sorulmaktadır. İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?"**²²

Âyetteki hâlden hâle, tabakadan tabakaya geçme için şu yorumlar yapılmıştır: a) Ölüm, yeniden dirilme, hesap ve cezâ, b) İnsanın nutfе, alaka, doğum, çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm gibi yaşam safhaları, c) Önceki milletlerin yaşadıkları hâller ve onlara uygulanan kurallar.

20. Enâm, 6/13.

21. Müddessir, 74/32-34.

22. Müddessir, 74/49.

Bu âyette, rûhun olgunlaşınca kadar, bedenden bedene intikâline (re-enkarnasyon) işaret görenler de vardır.²³ Ancak ruhlar birbirinden bağımsız olarak, her biri bir bedenle temsîl edilerek dünya hayatı geçirmek ve buradaki amellerinin sonucundan sorumlu olmak üzere yaratılmıştır. Aynı rûhun, çeşitli bedenlerde dolaşarak, gelişmesini ve olgunlaşmasını sağlaması durumunda, kıyâmet günü bu bedenlerden hangisini temsîl edeceği konusu bir çelişki doğurur. Bir rûhun aynı zamanda birkaç bedeni temsîl edememesi gerekir.

Yukarıdaki âyette, insanların kuşaktan kuşağa bilim ve teknolojide sürekli ilerleyeceğine, belki günü gelip gerekli ulaşım araçları yapıldığında, kat kat göklere çıkabileceklerine de işaret vardır. Böylece “mûcizeler bilimin ulaşacağı nihai sınırları gösterir” sözü gerçekleşir. Hz. Peygamber’in miraçla (mânevî asansör) ulaştığı göklere doğru, insanoğlu hızlı ve güçlü teknik araçlarla ulaşabilir. Böylece Allâh’ın yüceliği daha iyi anlaşılır.

Bu yükselme, Allâh’a doğru yücelme, kabir, mahşer, cennet ve cemalet ulaşarak ilerlemeyi de kapsayabilir.

İbn Abbas, bu âyeti “terkebunne” yerine “terkebenne” şeklinde okuyarak tekil sıyga ile muhatabı Hz. Peygamber olarak yorumlamıştır. Ona göre bu âyet Hz. Peygamber’e hitâb etmekte ve onun nice hâllerden geçerek zafere erişeceğini bildirmektedir.²⁴

﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ السَّجْدَةِ

20- O hâlde onlara ne oluyor da îmân etmiyorlar?

21- Kendilerine Kur’an okunduğunda secde etmiyorlar!

20-21. âyetlerde, Kur’ân’ı işittikleri hâlde îmân ederek, secde etmeyenler kınandığı için, Kur’an okunurken bu âyete gelince secde edilmesi gerekir. Çünkü Kur’ân-ı Kerîmde terk edilmesi kınanan bir şeyi yapmak vâcib olur. Yukarıdaki secde âyeti için; “yanlarında Kur’an okunduğu zaman saygı göstermezler, mü’minlerle birlikte secde etmezler, namaz kılmazlar” yorumu da yapılmıştır. Ebû Hüreyre, bu âyeti okuyunca secde etmiş ve Allah Elçisi’nin de bu âyette secde ettiğini söylemiştir.²⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rabbinin katında bulunanlar, elbette büyüklük taslayıp O’na kulluk etmekten geri durmazlar. O’nu**

23. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, X, 385, 386.

24. Bk. Buhârî, Tefsir, 84/2.

25. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XXXI, 112.

tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.”²⁶ Kur'an'da ilk secde âyeti bu âyet olup, farklı sûrelerde on dört secde âyeti vardır.

“Onlar, Allâh'ın yarattığı şeylerin gölgelerinin nasıl sağdan, soldan sürünerek, Allâh'a secde ederek döndüğünü görmediler mi? Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve melekler Allâh'a secde ederler, onlar büyüklük taslamazlar. Çünkü onlar üstlerindeki Rab'lerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar.”²⁷

“Göklerde ve yerde bulunanların kendileri ve gölgeleri ister istemez sabah akşam Allâh'a secde ederler.”²⁸ **“Arş'ı taşıyan ve onun çevresinde bulunan (melekler), Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, O'na îmân ederler ve îmân eden mü'minlerin bağışlanması için duâ ederler.”**²⁹

Hız. Peygamber ﷺ'den şöyle rivâyet olunmuştur: “Âdemoğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman Şeytan ağlayarak çekilir ve kendi kendine ‘vay!’ diyerek hayıflanır, bu adam, secde ile emrolundu, secde etti, ona cennet var, bense secde ile emrolundum isyan ettim, bana da ateş var!”³⁰

TİLÂVET SECDESİ

Kur'ân-ı Kerîm'de on dört yerde geçen secde âyetlerinden birini okuyan veya dinleyen yapması gereken secdeye “tilâvet secdesi” denir. Hız. Peygamber'in, içinde secde âyeti bulunan bir sûreyi okuduğunda secde ettiği, sahâbenin de onunla birlikte secde ettikleri nakledilmiştir.

Tilâvet secdesinin dayandığı deliller: Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Onlara ne oluyor ki, îmân etmiyorlar ve kendilerine Kur'an okunduğunda, secde etmiyorlar.”**³¹ Bir kimse ancak vâcip olan işi yapmaktan ötürü kötülenir. Diğer yandan bu secde namaz içinde yapılan secdedir, bu yüzden de namaz secdesi gibi vâcip olur. Abdullah bin Ömer ﷺ'den, şöyle demiştir: “Nebî ﷺ, biz yanında olduğumuzda secde âyetini okur, ardından secde eder, biz de onunla birlikte secde ederdik. Öyle ki, içimizden bâzıları, izdihamdan dolayı, secde için yüzünü koyacağı bir yer bulamazdı!”³²

26. A'râf, 7/206.

27. Nahl, 16/48-50.

28. Ra'd, 13/15.

29. Mü'min, 40/7.

30. Müslim, İmân, 133; İbn Mâce, İkâmet, 70; Ahmed bin Hanbel, II, 443.

31. İnşikâk, 84/21, 22.

32. Buhârî, Sücûd, 8, 9, 12.

Hız. Peygamber Mekke’de müşriklerin de bulunduğu toplulukta Necm sûresini okumuş, 19 ve 20. âyetlere gelince, Allah için secde etmişti. Bu âyetlerde Lât, Uzza ve Menat adlı putlardan söz edildiği için müşrikler de secde etmiş, böylece mü’minlerle müşrikler arasında, farklı niyetlere dayalı bir eylem birliği oluşmuştu. Tarihte bu olaya Garânîk olayı denir. Bu arada Ümeyye bin Halef secde yapmadığı için, bir sahâbe yerden aldığı toprağı yüzüne sürmüş, o da “bu bana yeterli olur.” diyerek alay etmişti. Ancak kendisi daha sonra küfür ehli olarak öldürölmüştür.³³ Necm sûresinde secde âyeti, son âyet olan 72. âyettir. Bu yüzden Hız. Peygamber’in, putların adının geçtiği âyetlerin hemen ardından, 72. secde âyetine geçmiş olması da muhtemeldir. Zeyd bin Sâbit ؓ’in, “Hız. Peygamber, daha sonra Necm sûresini okuyunca tilâvet secdesi yapmadı.”³⁴ sözlerini de 19 ve 20. âyetler olarak değerlendirmek uygun düşer.

Yukarıdaki delillere dayanarak Hanefîler tilâvet secdesinin vâcip olduğunu söylemiştir. Diğer üç mezhebe göre ise tilâvet secdesi sünnettir. Çoğunluğun delili; Zeyd bin Sâbit ؓ’den nakledilen; “Hız. Peygamber’e Necm sûresini okudum ve bizden hiçbir kimse secde etmedi.”³⁵ hadîsi ile Hız. Ömer’in Nahl sûresindeki secde âyetini ikinci cumada okuduğu zaman, cemaati secde yapıp yapmamakta serbest bırakmasıdır. O şöyle demiştir: Secde eden sevap kazanmış olur, secde etmeye ne ise bir günah yoktur. Hız. Ömer, kendisi secde etmemiştir. Abdullah bin Ömer’in rivâyetinde şu ilâve vardır: “Allah bize secde etmeyi farz kılmamıştır. Ancak kendiliğimize dilersek yaparız.”³⁶

Tilâvet secdesinin sebebi ve yapılışı: On dört tane secde âyeti dikkatlice incelendiğinde, bunların bir bölümünde müşriklerin Yüce Allâh’a boyun eğmedikleri ve secde etmekten kaçındıkları anlatılır. Bir bölümünde ise mü’minler/muhâtaplar doğrudan secde etmekle emrolunur. Buna göre secde âyetlerini okuyan veya işiten kimse, hem Allâh’ın emrine uymak ve hem de müşriklerin isyanına tepki göstermek üzere secde yapmış bulunur. İmama uyan kimseler, secde âyetini işitmeseler de, imamla birlikte secde etmeleri gerekir.

Tilâvet secdesinin yapılışı şekli: Bu secdeyi yapacak kişinin abdestli, beden ve giysilerinin temiz ve avret yerlerinin de örtölü olması gerekir. Tilâvet secdesi yapmak niyetiyle kıbleye dönölür ve eller kaldırılmaksızın “Allâhuekber” diyerek secdeye varılır. Üç kere “sübhone Rabbiye’l-a’lâ (En yüce olan Rabb’imi bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim)” denildikten

33. Buhârî, Sücüd, 1, 4, 5.

34. Buhârî, Sücüd, 6.

35. Bk. Buhârî, Sücüd, 6; Müslim, Mesâcid, 106; Tirmizî, Cum’a, 52; Nesâî, İftitah, 50; Şevkânî, age, III, 101.

36. Buhârî, Sücüd, 10; Şevkânî, age, III, 102.

sonra, yine Allâhuekber diyerek secdeden kalkılır. Bu tek secdenin rûknü, Allah Teâlâ'yı yüceltmek için yüzü yere koymaktır. Ancak namazda secde âyetinin, kıraatin sonuna rastlaması durumunda namazın rûkûu ve secde yapamayan özür sahipleri için de îmâ, tilâvet secdesi yerine geçer. Yani burada secde âyeti için ayrıca secde yapmak gerekmez.

Tilâvet secdesine ayakta iken varılması, secdeden sonra ayağa kalkılması ve bu sırada, “gufrâneke Rabbenâ ve ileyke'l-masîr (Ey Rabbimiz! Senin başışla-manı bekliyoruz, son dönüş Sanadır)” denilmesi müstehaptır. Tilâvet secdesine varılırken ve kalkarken alınan tekbirler de müstehaptır. Asıl secde ise vâciptir.³⁷

Tilâvet secdesiyle ilgili meseleler: Hanefîlere göre namaz dışında okunan secde âyetinden dolayı yapılacak secdenin zamanı belirsiz olup geniş zaman içinde yapılabilir. Ancak özürsüz olarak geciktirmek mekruhtur. Ebû Yusuf'a göre bu secde, namaz dışında da hemen yapılması gerekir. Kur'an okuyanın insan olması, uyanık bulunması ve akıllı olması gerekir. Bu yüzden okuyanın cünüp, hayızlı ve nifas hâlinde olması, kâfir veya mümeyyiz çocuk bulunması bu hükmü değiştirmez. Çünkü bunların bu okuyuşları geçerli bir okuyuştur. Müslüman olan cünüp veya sarhoş kişi de okuyacağı veya işiteceği bir secde âyetinden dolayı secde ile yükümlü olur. Temizlik ve ayık hâlinde bu secdeyi yapmaları gerekir.

Tilâvet secdesiyle yükümlü olabilmek için her şeyden önce, dinlenen âyetin secde âyeti olduğunun bilinmesi gerekir. Buna göre dinlediği âyetler arasında secde âyetinin bulunduğunu bilmeyen kişinin secde etmesi gerekmez. Yine teyp, radyo ve televizyonda okunan Kur'ân'ı dinlerken secde âyeti geçse ve dinleyen kişi bunun secde âyeti olduğunu bilmiyorsa, onun da secde etmesini beklemek uygun olmaz. Ancak okuyan kişi dinleyicileri bu konuda uyarır veya Kur'ân'ın meâlinden okuyan ya da izleyen kişi, secde âyeti olduğunu anlarsa, secde etmesi gerekir. Secde âyeti, temyiz gücü bulunmayan (yedi yaşından küçük) çocuktan işitilirse, en sağlam görüşe göre tilâvet secdesi gerekmez. Çünkü geçerli bir okuyuş için, okuyanın temyiz gücüne sahip olması gereklidir.

Fakat âdetli veya loğusa bulunan bir kadına ne okuyacağı ve ne de işiteceği bir secde âyetinden dolayı tilâvet secdesi gerekmez. Çünkü onlar bu hâlde namaz ile yükümlü değildirler.

Namaz sırasında okunacak secde âyeti için tilâvet secdesi derhâl vâcib olur. Çünkü bu, namazdan bir parça olmuştur, namaz dışında kazâ olunamaz.

37. Bk. Kâsânî, age, I, 179-195; İbnu'l-Humâm, age, I, 380-392; İbn Âbidîn, age, I, 715-730; Meydânî, age, I, 103-105; İbn Kudâme, age, I, 616-627; Şirbînî, Muğni'l-Muhtac, Mısır, ty, I, 214 vd; Zühaylî, age, II, 109 vd.

Secde âyeti namazda kıyam hâlinde okunsa, eğer bundan sonra üç âyetten fazla okunmayacaksa namaz için yapılacak rükû veya secdelerle, bu tilâvet secdesi de yerine getirilmiş olur. Tilâvet secdesine niyet edilip edilmemesi sonucu değiştirmez. Ancak üç âyetten fazla okunacaksa, bu secde âyetinden dolayı hemen bağımsız olarak rükû veya secde edilmesi gerekir. Secde edilmesi daha fazîletlidir. Bu durumda, namazın rükû ve secdeleriyle bu tilâvet secdesi düşmez.

Secde âyetini namazın içinde okuyan kimse, dilerse okuyacağı âyetlerin miktârına bakmaksızın derhâl “Allâhuekber” diyerek tilâvet secdesine varır. Tilâvet secdesi niyetiyle yalnız rükûa varması da yeterlidir. Bundan sonra yeniden ayağa kalkar, birkaç âyet daha okur, ondan sonra namazın rükûuna ve secdelerine gider. Namazına devam eder. Eğer bir sûreyi bitirmiş ise, başka bir sûreden birkaç âyet okur. Çünkü tilâvet secdesinden kalkar kalkmaz bu şekilde birkaç âyet okumadan rükû ve secdeye varmak mekruhtur.

Namazın dışında ise, yalnız rükû etmek sûretiyle tilâvet secdesi edâ edilmiş olmaz. Çünkü Allâh’a ta’zim, namaz dışında rükû ile yapılmış olmaz.

Secde âyeti bir namazda birden fazla yerde okunsa sağlam görüşe göre bir tilâvet secdesi yeterlidir. Çünkü meclis birdir. Aynı ayrı rekâtlarda secde âyetinin tekrarlanması da hükmü değiştirmez. Bu Ebû Yusuf’a göredir. İmam Muhammed’e göre, değişik rekâtlarda okunursa meclis değişmiş sayılacağı için secde âyeti sayısınca tilâvet secdesi gerekir.

İmam secde âyetini okuyup, secdeye varınca, cemaat imamın rükû ve secdeye vardığını sanarak rükû ve secdeye varsalar bununla namazları bozulmaz. Fakat bir secde daha yaparlarsa namaz fâsit olur.

İmamın cuma ve bayram namazları ile gizli okunan namazlarda secde âyetini okuması mekruhtur. Çünkü cemaatin yanılmasına yol açabilir. Ancak secde âyeti kıraatin sonuna rastlarsa bu sakınca kalkar. Bu durumda da imamın bu namazın rükûu ile tilâvet secdesine niyet etmemesi gerekir.

Bir kimse namaz kılarken rükû, secde veya oturuş hâlinde secde âyetini okusa yahut imama uymuş olduğu hâlde onun arkasında secde âyetini okusa, ne kendisine ve ne de imama uyan diğer cemaate tilâvet secdesi gerekir. Çünkü namaz kılanlar bu yerlerde kıraatten men edilmişlerdir, bunların kıraati hükümsüzdür. Fakat bu okuyuşu dışardan duyanlara tilâvet secdesi yapmak gerekli olur.

Secde âyetini, dinleyenler secde için hazırlıklı iseler açıktan, hazır değil iseler gizlice okumak müstehaptır. Bunda cemaate karşı bir şefkat vardır.

Bir sûre okunup, içinden secde âyetinin atlanması mekruhtur. Yalnız secde âyetinin okunup, diğer âyetlerin okunmamasında ise bir kerahet yoktur. Ancak secde âyeti ile birlikte bir veya birkaç âyetin de okunması müstehaptır. Secde âyeti okununca, hemen secde yapılması mümkün olmadığı takdirde okuyan ve dinleyenin “Semi'nâ ve eta'nâ, gufrâneke Rabbenâ ve ileyke'l-masîr”(İşittik ve boyun eğdik. Ey Rabbimiz! Bağışlamayı bekliyoruz.) demesi müstehaptır.

Secde âyetinin tekrarlanması: Bir mecliste secde âyetinin birden fazla tekrarlanması hâlinde bir tilâvet secdesi yeterlidir. Secdeyi ilk okuyuştan sonra yapmak daha iyidir. Başka bir görüşe göre, bu secdeyi okuyuşların sonuna bırakmak daha uygundur.

Ancak aynı secde âyeti, ayrı yer ve meclislerde tekrarlanırsa, secdenin de tekrarlanması gerekir.

Birkaç secdenin bulunduğu çeşitli âyetleri okuyan kimsenin, meclis bir olsun, ayrı bulunsun her bir âyet için ayrı bir tilâvet secdesi yapması gerekir.

Açık arâzîde ve yoldaki meclis birliği üç adım yürümekle, yani o yerden başka bir yere geçmekle değişmiş olur. Bir evin salonunda bir köşeden diğerine geçmekle veya büyük bir câmide yer değiştirmekle, mekân değişikliği gerçekleşmez. Ancak okuyan sâbit bir yerde bulunmakla birlikte, dinleyen abdest almak için mescidden dışarı çıkmak gibi bir fiille meclis değişirse, kendisi için secdenin vücûbu da tekrarlanır. Daha önce yapmadığı secdeyi kendi başına yapması gerekir.

Kur'ân-ı Kerîm'de on dört yerde secde âyetleri bulunur.³⁸ Şâfiî ve Hanbelîler'e göre de sayı on dört olup, ancak onlar Sâd Sûresindeki secdeyi “şükür secdesi” sayarken, Hac sûresinde iki tane secde âyeti kabûl ederler. Mâlikîler'e göre ise sayı on birdir. Onlar Necm, İnşikâk ve Alak sûrelerindeki secdeleri bağlayıcı saymazlar.

Bu on dört secde âyetini bir mecliste okuyup, her biri için okudukça ayrıca bir secde yapan veya hepsini okuduktan sonra tamamına birden on dört secdede bulunan kimsenin dünyevî ve uhrevî istek, sıkıntı ve kederleri konusunda Allah Teâlâ'nın yeterli olacağı rivâyet edilmiştir.

Tilâvet secdesini bozan hâller: Namazı bozan her şey tilâvet secdesini de bozar. Daha tilâvet secdesinden kalkmadan abdestin bozulması, konuşmak

38. A'râf, 7/206; Ra'd, 13/15; Nahl, 16/50; İsrâ, 17/109; Meryem, 19/58; Hac, 22/18; Furkan, 25/60; Neml, 27/25; Secde, 32/15; Sâd, 38/25; Fussilet, 41/38; Necm, 53/62; İnşikâk, 84/21 ve Alak, 96/19.

veya yüksek sesle gülmek gibi. Ancak bu secdede yüksek sesle gülmek abdesti bozmaz, kadınlarla bir hizada bulunmak da bu secdeyi etkilemez.³⁹

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكْذِبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

22- Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyorlar!

23- Allah ise onların kalplerinde neler gizlediklerini çok iyi biliyor.

24- Bunun için sen, onlara can yakıcı bir azâbı müjdele!

25- Ancak îmân edip iyi ameller işleyenler başkadır. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.

22-25. âyetlerde, kâfirlerin gerçekleri yalanlamaya devam ettikleri, hâl-buki Allâh'ın onların kalplerinde sakladıkları her şeyi bildiği, onlara acı bir azâbın olduğu, sâlih amel işleyen mü'minlere ise ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat bulunduğu haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Doğrusu o inkâr edenler sürekli bir yalanlayış içindeler. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.”**⁴⁰

“Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da, göğüslerin gizlediğini de bilir.”⁴¹

“Şüphesiz ki îmân edip iyi ameller işleyenler için, tükenmeyen bir mükâfat vardır.”⁴²

“Ancak îmân edip iyi amel işleyenler bunun dışındadır. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır.”⁴³

39. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Erkam Yayınevi, İst. naklen.

40. Bürûc, 85/19-20.

41. Mü'min, 40/19.

42. Fussilet, 41/8.

43. Tîn, 95/6.

سُورَةُ الْبُرُوجِ

BURÛC SÛRESİ

Burûc sûresi 22 âyet olup, Mekke döneminde inmiştir. Adını ilk âyetteki “Burûc (Burçlar)”dan almıştır. Sûrede genel olarak; Hendek adamlarının işkenesi ve Yüce Allâh’ın onları yakalayışı, yine de tevbe ederlerse bağışlanacakları, Firavun ve Semûd kavmi, Kur’ân’ın koruma altında oluşu konuları yer alır. Hz. Peygamber’in bu sûreyi öğle, ikindi ve yatsı namazlarında okuduğu rivâyet edilmiştir.¹

1. Tirmizî, Salât, 229; Ahmed bin Hanbel, II, 326-327, V, 108.

﴿ BÂB 1 ﴾

**BURÇLAR, MÜ'MİNLERİ HENDEKLERE DOLDURUP
YAKANLAR, İMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLER,
İLÂHÎ GAZAP, MERHAMET VE SEVGİ,
FİRAVUN VE SEMÛD KAVİMLERİNDEN İBRET ALMAK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝^۱ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝^۲ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ
۝^۳ قَتَلَ أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ ۝^۴ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ۝^۵ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا
قُعُودٌ ۝^۶ وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۝^۷ وَمَا نَقَمُوا
مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝^۸ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۝ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝^۹ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۝^{۱۰}
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ۝ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝^{۱۱} إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ۝^{۱۲} إِنَّهُ هُوَ
يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ۝^{۱۳} وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ ۝^{۱۴} ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۝^{۱۵}
فَعَالٌ لِمَا يُرِيدُ ۝^{۱۶} هَلْ آتَيْكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۝^{۱۷} فِرْعَوْنُ
وَتَمُودُ ۝^{۱۸} بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۝^{۱۹} وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ
مُحِيطٌ ۝^{۲۰} بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ۝^{۲۱} فِي لَوْجٍ مَحْفُوظٍ ۝^{۲۲}

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yemin olsun, burçlarla dolu göğe;

2- Geleceği bildirilmiş olan güne;

- 3- Şâhitlik edene ve edilene ki;
 4- Uhdûd ashâbı kahrolsun!
 5-6- Onlar tutuşturulmuş ateşle dolu hendeklerin karşısına otururlar;
 7- Ve mü'minlere yaptıkları işkenceyi seyredederlerdi.
 8- Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allâh'a î mân etmelerinden başka bir şey değildi.
 9- Göklerin ve yerin mülkü O'na âittir. Allah her şeye şâhittir.
 10- Şüphesiz mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tevbe etmemiş olanlar için cehennem azâbı ve yakıcı bir azap daha vardır!
 11- Î mân edip iyi ameller işleyenlere ise, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur!
 12- Şüphe yok ki Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.
 13- Bilin ki ilk defa yaratan da O'dur, sonra diriltecek olan da.
 14- O, çok bağışlayan ve çok şefkatli olandır.
 15- Arş'ın sahibidir, şânı pek yücedir.
 16- Dilediğini yapandır!
 17-18- Sana haberi geldi mi orduların? Firavun ve Semûd'un?
 19- Doğrusu o inkâr edenler, gerçeği yalanlayıp dururlar.
 20- Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.
 21-22- Gerçekte o yalanladıkları, aslı Levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır.

1-3. âyetlerde, burçlar sahibi göğe, vaat edilen güne, o günde tanıklık edecek ve tanıklık edilecek olana and içilerek; Allâh'a inanan kimseleri, sırf inançlarından ötürü ateş dolu hendeklere atıp yakan ve kendileri onların yanlışlarını seyreden zâlim insanlara lânet ediliyor. Göklerin ve yerin Rabbi olan Allâh'ın her şeye şâhit olduğu, onların yaptıklarını gördüğü ve kendilerini lâyık oldukları cezâyâ çarptıracağı bildiriliyor.

Yukarıdaki 3. âyette "şâhitlik eden" için; Allah, Hz. Muhammed veya onun ümmeti, Hz. Îsâ, bütün peygamberler, koruyucu melekler, bütün insanlar, insanın organları, bütün yaratıklar ve benzeri yorumlar yapıldığı gibi, "şâhitlik edilen (meşhûd)" için de; yaratıklar, kıyâmet günü, Muhammed ümmeti, diğer ümmetler, insanlar, sabah namazı gibi yorumlar yapılmıştır.

Bu yorumlar, Kur'an'da yer alan “şâhit” ve “meşhûd” sözcüklerinin geçtiği âyetlerin anlamı ve bağlamı dikkate alınarak yapılmıştır.¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun ki Biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik.”**²

“Hepiniz yalnız O'na döneceksiniz. Bu, Allâh'ın verdiği gerçek bir sözdür. O, mahlûkatı önce yoktan yaratır, sonra da îmân edip, sâlih amel işleyenlere adâletle mükâfat vermek üzere yeniden diriltir.”³

“Tehdit edildikleri o günlerinin azâbından kâfirlerin çekecekleri var!”⁴

“Kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığına bizzat Allah şâhittir; ayrıca melekler ve adâletten ayrılmayan ilim adamları da buna şâhittirler. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”⁵

“İşte bunda, âhiret azâbından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür ve o gün herkesin görüp tanık olacağı bir gündür.”⁶

“Kıyâmet günü her ümmetten birer şâhit getireceğiz; o gün kâfirlere söz hakkı verilmeyecek; ileri sürdükleri özürler de kabûl edilmeyecektir.”⁷

BURÇLAR

Âyette geçen “burûc” kelimesi burc'un çoğudur. Burç sözlükte yüksek köşk demektir. Astronomi biliminde, gökte özel bir şekilde toplanmış yıldız kümelerini ifâde eder ki, bunların meşhurları on ikidir. Kur'an'da dört yerde çoğul olarak geçer. Bir yerde kale burcu,⁸ diğerlerinde “gökteki burç” anlamında kullanılmıştır.⁹

Fahreddin Râzî, burçları gezegenlerin katettikleri merhaleler düzeni olarak değerlendirir ve onları gökteki yüksek saraylara benzetir. Burçlar güneşin ve ayın geçtiği konaklardır.

1. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 392-393.

2. Hicr, 15/16.

3. Yûnus, 10/4.

4. Zâriyât, 51/60.

5. Âl-i İmrân, 3/18.

6. Hûd, 11/103.

7. Nahl, 16/84.

8. Nisâ, 4/78.

9. Hicr, 15/16; Furkan, 25/61; Burûc, 85/1.

Burçların insan üzerindeki etkisi konusunda eski çağlardan beri görüş ve teoriler öne sürülmüştür. Burçla ilgili en erken târihî bilgilere, Sümerlere âit çivi yazılı metinlerde muğlak olarak rastlanır. Eski devirlerde adları tam olarak tesbit edilemeyen bu burçların yılın belli dönemlerinde sâbit bir yörünge boyunca hareket ettiğine ve bu hareketlerin yeryüzündeki hayatı etkilediğine inanılırdı. Mezopotamya geleneğinde gök cisimlerinin tanrı olarak kabûl edilmesi ile bu inanç arasında yakın bir ilişki vardır. Buna göre insanlar hangi burcun altında doğarlarsa o burcun tanrısının etkisi ve koruması altında bulunurlardı. Mesela akrep döneminde doğanlar en kızgın ilâhların hâkimiyetinde oldukları için tehlikeli insanlardı. Boğa döneminde doğanlar ise savaş tanrılarının himâyesinde bulundukları için iyi birer savaşçı özelliği taşırlardı.¹⁰

Bu konuda en ayrıntılı bilgiler Mezopotamya ve özellikle Asur geleneğini izleyen Yahudi - İbrânî literatüründe görülür. İbrânîce'de burç mezzolot adını alır. Eski Ahid'in çeşitli yerlerinde burçlara atıflar vardır. Eyyûb ve Amos'ta zikredilen burçların Oriyon ve Ülker olması mümkündür.¹¹

Talmut'ta burçlara âit açık bilgi bulunmamakla birlikte Yahudi bilginleri insanın belli bir burç altında doğduğuna ve herkesin bir semâvî bedeninin bulunduğu inanırlardı. Herkesin kendisini etkileyen bir yıldızı vardı, aynı burç altında doğanlar mânevî açıdan akraba sayılırlardı. Yine bu anlayışa göre her burç belli bir olayı sembolize ediyordu.

Günümüz astronomi bilimine göre güneş kendi sistemiyle birlikte, ekliptiğin etrafında yılda bir defa tam dönüş yapar. Ekliptik büyük âlem küresini yatay olarak ikiye bölen gök ekvatorunu 23,5 derecelik bir açı ile keser. Bu kesişme noktaları da ilkbahar ve sonbahar ekinokslarını (gece gündüz eşitliği) oluşturur. Ekliptiğin her iki yanından 8,5 derecelik bir kuşak farz eden eskiler, bu kuşağa burçlar kuşağı adını vermişlerdir. Güneşin 21 Mart'ta girdiği ilkbahar ekinoksundan başlamak üzere burçlar kuşağı 12 eşit parçaya bölünmüş ve bu parçaların her birinde yer alan takımyıldızlara burç adı verilmiştir.

Mezopotamya medeniyetinden bu yana genelde hayvanlarla temsil edilen burçlar sembolizmi kültürden kültüre az çok farklılık göstermiştir.

Güneşin gökyüzündeki hareketi sırasında belli tarihlerde girdiği burçların isim ve sıralaması Latin kültüründe de benzer şekil arz eder. 360 derecelik dâirevî 30'ar derecelik 12 bölüme ayrılması ile oluşan burçlar şunlardı: 1) Koç (hamel) burcu (21 Mart - 19 Nisan), 2) Boğa (sevr) burcu (20 Nisan - 20 Mayıs), 3) İkizler (cevzâ) burcu (21 Mayıs - 21 Haziran), 4) Yengeç (seretân) burcu (22 Haziran - 22 Temmuz), 5) Aslan (esed) burcu (23 Temmuz - 22 Ağustos), 6)

10. Kürşat Demirci, DİA. "Burçlar" mad.

11. Yub, 9/9; 38/31-32; Amos, 5/8; İşaya, 13/10.

Başak (sünbüle) burcu (23 Ağustos - 22 Eylül), 7) Terazî (mizân) burcu (23 Eylül - 23 Ekim), 8) Akreb (akreb) burcu (24 Ekim - 21 Kasım), 9) Yay (kavs) burcu (22 Kasım - 21 Aralık), 10) Oğlak (cediy) burcu (22 Aralık - 19 Ocak), 10) Kova (delv) burcu (20 Ocak - 18 Şubat), 12) Balık (hût) burcu (19 Şubat - 20 Mart).

Yılın her ayında güneş bu burçlardan birine girer. Güneşin koç burcuna girmesiyle ilkbahar, yengeç burcuna girmesiyle yaz, terazi burcuna girmesiyle sonbahar ve oğlak burcuna girmesiyle de kış mevsimi başlar.

Burçların başka bir deyişle yıldızların insan üzerindeki etkisine inanmak İslâm'ın her şeyin ilâhî iradeye bağlı olduğu inancı ile çelişir. Özellikle geçmiş devir ve kavimlerde görüldüğü gibi bunlara müstakil güç isnat ederek tapmaya varan inanışlar sebebiyle ehl-i sünnet âlimleri astroloji bilimine mesâfeli kalmayı tercih etmişlerdir. Bununla birlikte bâzı İslâm mutasavvıfları, bir kısım İslâm düşünürleri ve sanatkârlar astrolojik sistemle buna bağlı semboller, kâinatı bütünüyle kavramaya imkân veren bir çekiciliğe sahip olmalarının etkisiyle ilgiyle karşılaşmışlardır. Böylece burçlarla ilgili semboller geniş bir şekilde İslâm sanat ve edebiyatına da yansımıştır.¹²

Burç falı: Fal, sözlükte; “uğurlu saymak” anlamındadır. Terim olarak, “çeşitli usullerle, bilinmeyenden ve gelecekte haber verme ve kişilik okuma sanatı”dır. Burç falı ise, “insanları, doğdukları burçlara göre gruplayarak geleceğini okumaya, kaderine dâir konuşmaya” denir. Gelecek zamanda vukû bulacak olayları haber vererek gayb sırlarını bildiğini iddiâ edene falcı denir. Falcılık, çok eski devirlerden beri bâzı insanlar tarafından revaçta olan bir husustur. Özellikle daralan insanlar için gelecekte haber verme işi son derece caziptir. Geleceğin kesif karanlıkları içinde saklanan mukadderatı görmeğe beşer zekâsı yetmediğinden mukadderatın tâyini için insanlar böyle birtakım hurâfe ve boş vasitalardan yardım isteyegelmişlerdir. Yirminci asrın sonlarında özellikle ekonomik yönden gelişmiş milletlerin insanları arasında da kehânete inananlar ve kehâneti sanat edinenler az değildir.¹³ Bizde de kendini aydın sanan birtakım gazete mensupları her gün yıldız falı hurâfesiyle insanların kaderi hakkında birtakım yorumlar yapmakta dırlar ki bunlar hiçbir ilmî dayanağa sahip değildir. Ayrıca bu asılsız yorumlar okuyucuların ruhî dengelerine olumsuz yönde etki yapmaktadır. Bu bir atma, saçma ve aldatmadan ibârettir.

İslâm'da falcılık yasaklanmıştır. Gayb'dan verdiği haber konusunda kâhini tasdik etmek küfür sayılmıştır.¹⁴ Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur:

12. DîÂ ve Şâmil İ. A, “Burç” maddeleri.

13. Kâmil Miras, Sahîh-i Buhârî Tecrid-i Sarîh Tercüme ve Şerhi, Ankara, 1974, VI, 543.

14. Sâdeddîn Taftâzânî, Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi (Şerhu'l-Akâid), Terc, Süleyman Uludağ, İstanbul, 1980, 353.

“Bir kimse gider de verdiği haber konusunda kâhini tasdik ederse, Allâh’ın Muhammed’e indirdiğini inkâr etmiş olur.”¹⁵

Geleceği (gaybı) Allah’tan başka hiç kimse bilemez. **“De ki: göklerde ve yerde gaybı Allah’tan başka bilen yoktur.”**¹⁶ **“Gaybın anahtarları onun katındadır. Onları ancak O bilir.”**¹⁷ Bu ve benzeri âyetler, gaybı Allah’tan başka kimsenin bilmediğine delâlet etmektedir.

İslâm âlimleri, sâbiiler gibi, tesiri yalnız yıldızlardan bilerek onlardan birtakım hükümler çıkarmaya kalkışmanın küfür ve şirk olduğunda ittifak etmişlerdir.¹⁸

Bununla birlikte insanın girişeceği önemli bir iş için istihâre yapması meşrûdur. Bunun, İslâm’da yasak edilen falcılık ve kehânetle bir ilgisi yoktur.¹⁹

قَتَلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ^٤ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ^٥ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا
قُعُودٌ^٦ وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ^٧ وَمَا نَقَمُوا
مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ^٨ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ^٩

4- Uhdûd ashâbı kahrolsun!

5-6- Onlar tutuşturulmuş ateşle dolu hendeklerin karşısına otururlar;

7- Ve mü'minlere yaptıkları işkenceyi seyredelerlerdi.

8- Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allâh’a îmân etmelerinden başka bir şey değildi.

9- Göklerin ve yerin mülkü O’na âittir. Allah her şeye şâhittir.

4-9. âyetlerde, insanları sırf Allâh’a inançları yüzünden ateş dolu hendeklere doldurarak yakanlar ve bu işkenceyi bir de oturup seyredenler lânetlenmektedir. “Kutile” öldürüldü demek ise de, burada kahroldu, lânetlendi anlamındadır.

Hiz. Peygamber Uhdûd ashâbıyla ilgili olarak anlattığı bir kıssada, Allâh’a îmân edenleri testereyle ikiye biçen zâlim bir kraldan söz etmiş ve onun,

15. Tirmizî, Tahâret, 102; İbn Mâce, Tahâret, 122; Ahmed bin Hanbel, II, 408.

16. Neml, 27/65.

17. En’âm, 6/59.

18. Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, VII, 5207.

19. Ş. İsl. Ansik., “Burç” mad. Mehmed Bulut.

kendini dinlemeyerek î mân eden halkını cezâlandırmak için sokak başlarına büyük hendekler kazdırıp, bunları ateşle doldurttuğunu, inancından dönmeyenleri zorla ateşe attırdığını haber vermiştir.²⁰

Uhdûd, Yemen'le Suudî Arabistan sınırı üzerindeki bir yerin adıdır. Uzun hendek demektir. Bu yörede yaşayan Necran halkı Hristiyan olmuştu. Yemen'de, Yahudi olan Himyer kralı Zûnuvas, VI. M yüzyılda, bunların üzerine asker göndermiş; ya Hristiyanlığı bırakıp Yahudiliğe döneceklerini, ya da ateşte yakılacaklarını söylemiş. Necran halkı dinlerinden dönmeyince, Zûnuvas, on iki bin kişiyi ateş dolu hendeklere attırıp yaktırmıştır.²¹ Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre de, olay Yemen'de geçmiştir.²²

Ebû Hayyan tefsîrinde şöyle der: Ashâb-ı Uhdud'la ilgili kapsayıcı özet bilgi şudur: "Kâfirlerden birtakım kişiler, yerde hendekler açtılar ve bunlarda ateş yaktılar. Mü'minleri bu ateşlerin karşısına diktiler. Dîninden döneni bıraktılar, î mânda ısrar edeni yaktılar. İşte Ashâb-ı Uhdud mü'minleri yakanlardır."²³

İşte bu zulüm sırasında, kimi Necranlılar kaçarak, Hristiyan olan Habeş Necâşîsi ile Bizans İmparatoru'ndan yardım istemişlerdi. Necâşî, bir orduyla Yemen'e saldırmış ve Zûnuvas'ı öldürüp, Yemen bölgesini Habeşistan'a katmıştır. Hz. Ömer, kendi döneminde Hristiyan şehitleri onurlandırmak için, o yöreye bir câmi yaptırmıştır.²⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Firavun dedi: 'Ben size izin vermeden O'na î mân ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yok ki bu, şehirde halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz gizli bir tuzaktır. Size yapacağımı yakında göreceksiniz! Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!' Onlar dediler: 'Biz gerçekten (ölüp) Rabbimize döneceğiz. Sen Rabbimizin âyetleri bize gelince, sırf ona î mân ettik diye bizden intikam alacaksın! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı Müslüman olarak al!'"**²⁵

"Onlar, Allah ve Rasûlü mü'minleri Allâh'ın lütfuyla maddî-mânevî zenginliğe erıştirdiği için, intikam almaya kalktılar."²⁶

20. Müslim, Zühd, 73.

21. Bk. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, XXXI, 118.

22. Süleyman Ateş, age, X, 396.

23. Ebû Hayyan, age, VIII, 450; Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XXX, 111-112; Müslim, Zühd, 73; Tirmizî, Tefsîr, 85/2; Ahmed bin Hanbel, VI, 17.

24. M. Hamidullah, Aziz Kur'an, 85/4.

25. A'râf, 7/125.

26. Tevbe, 9/74.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ
وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۝١٠

**10- Şüphesiz mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işken-
ce eden ve bundan tevbe etmemiş olanlar için cehennem
azâbı ve yakıcı bir azap daha vardır!**

10. âyette mü'min erkek ve kadınlara işkençe edip sonra bu yaptıklarından dönmeden ve tevbe etmeden ölenlerin cehennemde yangın azâbına uğrayacakları bildirilmektedir. Âyette fitne, belaya uğratmak, sınamak demektir. İşkençe etmek, zorlama karşısında kişinin dininden dönüp dönme-yeceğini sınamak olur.

Bu âyette hem işkençeye uğrayan Necran Hristiyanlarına hem de İslâm'ın ilk yıllarında büyük baskı ve işkencelerle karşılaşan Mekkeli mü'minlere işaret edilir. Nitekim onlar, bu baskılar yüzünden iki kez Habeşistan'a, 622 M tarihinde de topluca Medîne'ye hicret etmek zorunda kalmışlardı. Bu baskı, işkençe ve hicret olayları için şu âyetlere bakılabilir.²⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah yoksul, biz zenginiz! diyenlerin sözünü Allah elbette işitmiştir. Biz onların söylediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın bakalım o yakıcı azâbı!”**²⁸

“Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak: ‘Tadın bakalım, cehennem azâbını!’ diyerek, canlarını alırken onların hâlini bir görseydin!”²⁹

“İnsanlardan öyleleri var ki bir bilgiye, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan Allah hakkında tartışır durur. Sırf Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek büyüklük taslar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyâmet gününde ise ona yakıcı azâbı tattıracağız.”³⁰

“Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı cehennemden çıkmak isteseler, her defasında oraya geri döndürülürler ve ‘Tadın bakalım bu yakıcı azâbı!’ (denilir).”³¹

27. Bk. Âl-i İmrân, 3/195; Enfâl, 8/30; Nahl, 16/40, 41, 106, 110; İsrâ, 17/76; Hac, 22/40.

28. Âl-i İmrân, 3/181.

29. Enfâl, 8/50.

30. Hac, 22/8-9.

31. Hac, 22/22.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

**11- İmân edip iyi ameller işleyenlere ise, içinden ırmaklar
akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur!**

12- Şüphe yok ki Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.

11-12. âyetlerde, dinleri uğrunda çeşitli sıkıntı ve işkencelere uğrayıp sabreden ve arkasından güzel işler yapan mü'minler için büyük mükâfat hazırlanmış bildirilmektedir. Bunların içlerinden ırmaklar akan cennetlere gireceği ve en büyük kurtuluşun bu olduğu müjdelenmektedir. Bununla birlikte hak yoldan sapanlar için Rabbinin yakalamasının pek şiddetli olacağı uyarısı yapılmaktadır.

Fahreddin Râzî şöyle der: Ashâb-ı Uhdud kıssası ve özellikle bu âyet şunu gösterir: Öldürülme korkusu ile küfre zorlanan kişinin yapması gereken en uygun iş korkutulduğu şeye karşı sabretmektir. Ve o durumda, **“Ancak kalbi imân ile yatışmış olduğu hâlde zorlanan hariç.”**³² âyetini delil göstererek açıktan küfür sözünü söylemek ruhsat sayılır. Nitekim yalancı peygamber Müseylime Hz. Peygamber ﷺ'in ashâbından iki kişiyi yakaladı. Birine, “Benim, Allâh'ın Rasûlü olduğuma şehâdet eder misin?” dedi. O kişi, “evet” dedi. Bunun üzerine Müseylime onu bıraktı. Diğerine de aynı soruyu sordu, o ise, “hayır, sen yalancısın” dedi. Böyle diyeni de öldürdü. Rasûlullah ﷺ da buyurdu ki: **“Bırakılan ruhsat yolunu tercih etti. Bunda bir sakınca yok. Öldürülen ise fazîleti tercih etti. İşte ona mübârek olsun!”**³³

Mü'minler savaş şartları içinde ruhsata uymanın riski konusunda aşağıdaki âyetle uyarılmıştır: **“Onlar sizi ele geçirecek olurlarsa, ya taşlayarak öldürürler ya da sizi kendi dinlerine döndürürler. Bu takdirde de, asla kurtuluşa eremezsiniz.”**³⁴ **“(Haktan dönenler için) büyük vuruşla vuracağımız o günde, mutlaka intikamımızı alırız.”**³⁵

32. Nahl, 16/106.

33. Râzî, age, XXXI, 122-123.

34. Kehf, 18/20.

35. Duhân, 44/16.

إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ
الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

13- Bilin ki ilk defa yaratan da O'dur, sonra diriltecek olan da.

14- O, çok bağışlayan ve çok şefkatli olanıdır.

15- Arş'ın sahibidir, şânı pek yücedir.

16- Dilediğini yapandır!

13-16. âyetlere göre, Allah yaratmaya başlar, ilk kez yaratır; yarattıkları-
nı öldürür, yeniden yaratır. O'nun bâzı sıfatları şöyle sıralanır: Çok bağışla-
yan, çok seven ve sevilendir, Arş'ın sahibidir, çok yücedir, dilediğini yapandır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rahimlere atıldığında bir meni damlasından erkekli dişili çiftleri yaratan O'dur. Şüphesiz yeniden yaratmak da O'na âittir.”**³⁶

**“Onlar: ‘Dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur, biz tek-
rar diriltilecek değiliz.’ demişlerdi. Rab’lerinin huzûruna çıkarıldık-
ları zaman onların hâlini bir görsen! Rab’leri onlara: ‘Nasıl, yeni-
den dirilmek gerçek değil miymiş?’ diye soracak. Onlar da: ‘Evet,
Rabbimize andolsun ki gerçekmiş!’ diyecekler. Rab’leri, ‘Öyleyse,
inkâr etmenizden dolayı şimdi tadın azâbı!’ diyecek.”**³⁷

**“Rabbimizin sizi bağışlamasını isteyin ve günahlarınızdan tev-
be edip, O'na yönelin. Çünkü Rabbim çok merhametli olan, çok se-
vendir.”**³⁸

**“Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan,
sonra Arş üzerine yerleşen, gündüzü, durmadan izleyen geceyle bü-
rüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren Allah'tır.”**³⁹

**“Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa, onu yine ondan baş-
ka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lütfunu ge-
ri çevirecek de yoktur. O, lütfunu, kullarından dilediğine ulaştırır.
O, çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.”**⁴⁰

36. Necm, 53/45-47.

37. En'âm, 6/29-30.

38. Hûd, 11/90.

39. A'râf, 7/54.

40. Hûd, 11/107.

هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۖ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ۖ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۖ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ۖ ﴿٢٠﴾

17-18- Sana haberi geldi mi orduların? Firavun ve Semûd'un?

19- Doğrusu o inkâr edenler, gerçeği yalanlayıp dururlar.

20- Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.

17-20. âyetlerde, Allâh'ın gönderdiği elçilerine ve insanlara, sırf inançlarından dolayı zulmeden Firavun, Âd ve Semûd kavmi gibi kavimlerin nasıl helâk edildiğine işaret edilerek, inkârcılıkta ısrar eden Kureyş müşrikleri uyarılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Artık onlar, onlara tapan azgınlar ve İblis’in askerleri topluca cehenneme atılacaklar.”**⁴¹ **“Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Hâmân ve ordularına korkmakta oldukları şeyleri gösterelim. O sırada Mûsâ’nın annesine şunu vah-yettik: ‘Çocuğu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri’ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü Biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.’ Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tase olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Hâmân ve orduları yanılıyorlardı.”**⁴² **“Firavun ve askerleri, yer-yüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve hesap için Bize dönme-yeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize dök-tük. Bir bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu!”**⁴³

“Mûsâ’nın kıssasında da ibretler vardır. Hani Biz onu apaçık bir yetkiyle Firavun’a göndermiştik. Firavun ise ordusu ile birlikte on-dan yüz çevirmiş ve onun hakkında, ‘Bu ya bir sihirbaz ya da bir de-li!’ demişti. Sonunda Biz onu ve ordularını yakalayıp denize attık. Firavun bu sırada kendini kınayıp duruyordu. Âd kavminde de bir ibret vardır. Hani Biz onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr gön-dermiştik. Öyle ki, üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu. Semûd kavminde de ibretler vardır. Hani on-lara, ‘Bir süreye kadar, dünya nîmetlerinden yararlanın!’ denmişti.”⁴⁴

“Doğrusu o kâfirler yalanlayıp duruyorlar! Allah ise onların kalplerinde neler gizlediklerini çok iyi biliyor.”⁴⁵

41. Suarâ, 26/94-95.

42. Kasas, 28/6-8.

43. Kasas, 28/39-40.

44. Zâriyât, 51/38-43.

45. İnşikâk, 84/22-23.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

21-22- Gerçekte o yalanladıkları, aslı Levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır.

21-22. âyetlerde Hz. Muhammed'e gelen vahyin, Levh-i mahfûzda bulunan yüce bir Kur'an olduğu vurgulanarak sûre sona eriyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kâf. Şerefi pek yüce Kur'ân'a andolsun.”**⁴⁶

“Bu çok şerefli bir Kur'an'dır. O korunmuş bir kitaptadır. Ona temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz; o, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”⁴⁷

Süleyman Ateş, Vâkıa sûresi 77-79. âyetlerdeki “meknûn” ile yukarıda 22. âyetteki “mahfûz”un eş anlamlı olduğunu söyleyerek, bu âyette kastedilenin orijinal Tevrat levhâları olduğunu öne sürmüştür.⁴⁸

Ancak Tevrat, İncil ve Kur'ân'ın aynı kaynaktan geldikleri ve bunların asıl çıkış yerlerinin, Kur'an'da, Yüce Allâh'ın katında bulunduğu bildirilen ve “Ümmü'l-kitap (Ana kitap)”, “İmâmin mübîn (Apaçık bir kitap)” gibi ifâdelemlerle anlatılan, ezeli bilgi kaynağı da gözardı edilmemelidir. Aşağıdaki âyetlerde, bu anlamı görmek mümkündür.⁴⁹

Bu duruma göre, tarihte vukû bulan benzer olaylara, peygamber kıssalarına, ibadet ve muâmelelere yer verdikleri için, semâvî kitapların birbirine benzerliği, hatta yer yer aynı cümleciklerle ifâde edilmesi doğaldır. İnsanın yaratılışı, Nûh tûfânı, Hz. İbrahim'in Nemrut'la ve Hz. Mûsâ'nın Firavun'la olan mücâdeleleri anlatılırken, ortak noktaların, hatta ortak söylemlerin bulunması, bütün bunların Tevrat'tan aynen nakledildiği anlamına gelmez.

Kur'an metninin güvenilirliği konusunda Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Dileyen, Kur'an'dan öğüt alır. O Kur'an, değerli sayfalardadır. Yüksek tutulan tertemiz sayfalardadır. Değerli ve güvenilir yazıcıların elleriyle (yazılmıştır).”**⁵⁰

46. Kâf, 50/1.

47. Vâkıa, 56/77-80.

48. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, X, 402, 403.

49. Bk. Ra'd, 13/39; Yâsîn, 36/12; Zuhruf, 43/4.

50. Abese, 80/12-16.

سُورَةُ الطَّارِقِ

TÂRIK
SÛRESİ

Târık sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 17 âyettir. Adını ilk âyetlerde tanımlanan “Târık (ilk doğan yıldız)”dan almıştır. Sûrede; parlayan yıldız, insanın yaratılışı ve aczi, yapıp ettiklerinin kaydedildiği, öldükten sonra dirilmesi, Kur’ân’ın ciddi bir mesaj oluşu, inkârcıların tuzaklarının boşa çıkacağı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**SABAH YILDIZINA YEMİN, İNSANIN YARATILIŞI,
YENİDEN DİRİLİP HESÂBA ÇEKİLME,
GÖĞE VE YERE YEMİN, KUR'ÂN'IN HAK KİTAP OLUŞU,
ALLÂH'IN TUZAĞI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ^١ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ^٢ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ^٣
﴿٣﴾ إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ^٤ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ^٥
﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ^٦ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ^٧ ﴿٧﴾
إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ^٨ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ^٩ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا
نَاصِرٍ^{١٠} ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ^{١١} ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ^{١٢}
﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ فَضْلٍ^{١٣} ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ^{١٤} ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ
كَيْدًا^{١٥} ﴿١٥﴾ وَآكِيدُ كَيْدًا^{١٦} ﴿١٦﴾ فَمَهْلِكِ الْكَافِرِينَ أَمْهَلُهُمْ رُوَيْدًا^{١٧} ﴿١٧﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yemin olsun, o göğe ve Târik yıldızına.

2- Târik yıldızının ne olduğunu, sen bilir misin?

3- O, karanlığı delen yıldızdır.

4- Hiçbir kimse yoktur ki üzerinde bir koruyup denetleyici olmasın!

5- İnsan neden yaratıldığına bir baksın!

6- O, atılıp dökülen bir sudan yaratıldı.

7- O su, omurga ile kadının göğüsleri arasından çıkar.

8- Şüphesiz onu Yaratan, elbette yeniden diriltmeye de kâdirdir.

9- Bütün gizliliklerin ortaya döküldüğü o gün.

10- Artık insanın ne bir gücü ne de bir yardımcısı vardır.

11-12- O dönüşlü göğe ve yarıklarla dolu yere yemin ederim ki;

13- Şüphesiz bu Kur'an, hakla bâtili ayırt eden bir sözdür.

14- O asla bir şaka değildir.

15- Onlar bir tuzak kurarlar.

16- Ben de bir tuzak kurarım.

17- Onun için o kâfirlere süre ver; bir süre onları kendi hâllerine bırak!

1-4. âyetlerde, göğe ve ışığı karanlığı delip geçen parlak sabah yıldızına (Târik) yemin edilerek, her insanın üzerinde koruyucu ve denetleyici meleklerin bulunduğu bildirilmektedir. İnsanla birlikte bulunan melekler için çeşitli âyetlerde bilgi verilir. Târik sözlükte vuran ve gece konuğu gibi anlamlara gelir. Üçüncü âyette onun sabah yıldızı olduğu belirtilmiştir. Bu yıldızın “karanlıkları delip geçen” özelliğine bakarak, astronomi bilginleri onu “pulsar” olarak tanımlamak isterler. Pulsarlar, büyük yıldızlardan arta kalan ve dünyanın bin trilyon katı yoğunluğa erişen, son derece güçlü bir manyetik çekim alanına sahip olan ve kendi etrafında büyük bir hızla dönen nötron yıldızlarıdır. Bu dönüşler sırasında pulsarlar, bir deniz fenerine benzer şekilde, tıpkı nabız atışı gibi radyasyon yayar ve bir “vuruşlu yıldız” görünümü ortaya çıkarırlar.¹

Bir kimse ne kadar yüksek mânevî derecelere yükselirse yükselsin, her durumda üzerinde bir koruyucu bulunmaktan kurtulamaz. Hiçbir zaman kendi kendine başıboş bırakılmaz. Her an kontrol altındadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphe yok ki, sizin üzerinizde gözcü melekler var. Dürüst yazıcılar var. Her ne yaparsanız bilirler.”**²

1. Kandemir-Zavalsız, age, II, 2046.

2. İnfitâr, 82/10-12.

“O, kullarının üzerinde her istediğini yapma gücüne sahiptir. Size yaptıklarınızı kaydeden birtakım melekler gönderir. Birinize ölüm gelince, elçilerimiz onun canını alırlar. Onlar görevlerinde kusur yapmazlar.”³

“İnsanın önünden ve arkasından izleyen melekler vardı. Onu Allâh'ın buyruğu ile koruyup gözetirler. Bir toplum kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.”⁴

Diğer yandan, **“Andolsun insanı Biz yarattık ve nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu biliriz. Biz ona şahdamarından daha yakınız.”⁵** âyetinde belirtildiği gibi melekler insanın nefsindeki her gizli vesveseye ulaşamaz; fiillerini, sözlerini, kararlarını kayıt edip zabıt tutarlarsa da bütün içindeki niyetlerini bilemezler. Fakat insana şah damarından daha yakın olan, **“Her şeyi koruyan.”⁶ “Her şeyi hakkıyla gözetten.”⁷ “Her şeye şahit olan”,⁸ “Göğüslerdeki biler”⁹ yüce Allah hepsinin üzerinde koruyucudur. Bütün muhafızlar onundur. İnsanın hâfızası da onun koruyucu olduğunu gösteren delillerden biridir.**

Ebû Umâme 'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Mü'mine yüz altmış melek vekil kılınmıştır. Onlar bal çanağından sinek kovalar gibi mü'minden şeytanları kovarlar. İnsan kısa bir süre kendine bırakılsa şeytanlar onu kapışverişirdi.”¹⁰**

GÖKLERİN YARATILIŞI

Geceleyn gökyüzüne bir bakış, insana güçlü bir 'değişmeyen evren' izlenimi verir. Bulutlar Ay'ın önünde sürüklenirken gök kubbe kutup yıldızı çevresinde döner; daha uzun zaman diliminde Ay'ın kendisi büyür ve küçülür; Ay ve gezegenler, yıldızların oluşturduğu bir zemine göre hareket ederler. Fakat biliyoruz ki bunlar yalnız Güneş sistemimizin içindeki hareketlerin neden olduğu yerel olaylardır. Gezegenlerin ötesinde, yıldızlar hareketsiz gibidirler...

3. En'âm, 6/61.

4. Ra'd, 13/11.

5. Kâf, 50/16.

6. Hüd, 11/17.

7. Ahzâb, 33/52.

8. Mâide, 5/11.

9. Âl-i İmrân, 3/119, 154.

10. Kurtubî, Ahkâmü'l-Kur'an, XX, 3; Hindî, Kenzü'l-Ummâl, I, 1279; Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XXX, 122; Elmalılı, age, IX, 106, 107.

Yukarıdaki satırlar, 'İlk Üç Dakika' kitabının yazarı Steven Weinberg'e âit. Gerçekten de gökyüzüne doğal gözle bir bakış, her şeyin çok durağan ve sâbit olduğu hissini uyandırabilir. Oysa durum farklıdır. Gökyüzünde büyük bir hareketlilik vardır ve çıplak gözle asla fark edilemeyen bu gerçek, Kur'an tarafından asırlar önce haber verilmiştir.

Kur'an'da gökyüzü ile ilgili çoğul olarak kullanılan çok sayıda âyete rastlamak mümkündür. Arapça'da 'semâvât' olarak geçen 'gökler' kelimesi hem dünyanın atmosferini, hem de uzay boşluğunu ifâde etmektedir.

Burada ilk olarak üzerinde duracağımız nokta, gökler ifâdesindeki çoğul kullanımdır. Bu çoğul kullanım da Kur'an'ın mucizelerinden birisidir; çünkü ister dünyanın atmosferi olarak düşünün, ister evren olarak, 7. yy'da çıplak gözle bakan birisinin bunların çoğul olabileceğini bilmesi olanaksızdır. Şimdi bunu açıklayalım:

Açık havada dışarıya çıkarak başımızı göğe çevirdiğimizi düşünelim. Ne görürüz? Yaz aylarında isek ya masmavi bir gökyüzü veya belki rüzgârla hareket eden bulutlar; kış aylarında isek muhtemelen gri, puslu bir gökyüzü ve her yanı kaplayan bulutlar vardır görüntüde. Fakat her ne görürsek görelim, dünyayı saran atmosferi göremeyiz. Üstelik bu atmosferin birçok katmandan oluştuğunu hiç bilemeyiz. Oysa dünya atmosferi, mezosfer, iyonosfer, troposfer, ozon tabakası gibi birçok katmanın bileşiminden meydana gelmiştir. Elbette ki çıplak gözle fark edilemeyecek bu ayrıntıya âyetlerde işaret edilmesi, Kur'an'ın Allâh'ın sözü olduğunun büyük bir delilidir.

Öte yandan, gökyüzü kelimesini uzay olarak aldığımızda da, günümüzün teorileriyle büyük bir uyum içinde olduğunu görürüz. Bilim çevreleri gözlemlenebilen Ay'ın dışında paralel evrenler, değişik boyutlar olabileceği teorileri geliştirmektedirler. Işık hızının aşılmasıyla birlikte farklı bir boyut ve farklı bir evren kavramının ortaya çıkacağını savunan tez bunun bir örneğidir. Kısacası, uzaydan değil, uzaylardan söz etmemiz doğru olacaktır. Bu ise, Kur'an'da işaret edilen bir gerçektir.

Şimdi 'semâvât' kelimesi ile ilgili diğer konulara bir bakalım. Öncelikle Kur'an'da uzayın 'büyük bir düzen' içinde yaratılmış olduğu açıklanır. Örneğin bu konudaki bir âyet şöyledir: **"Gökyüzü, onu da Allah yükseletti ve dengeyi koydu."**¹¹

11. Rahmân, 55/7.

Aynı konudan söz eden farklı iki âyette de şöyle buyrulur:

“O, biri diğeriyle ‘tam bir uyum’ (mutabakat) içinde yedi gök yaratmış olandır. Rahmân’ın yaratmasında hiçbir ‘çelişki ve uygun-suzluk’ göremezsin. İşte gözü(nü) çevirip-gezdir; herhangi bir çat-laklık (bozukluk ve çarpıklık) görüyor musun? Sonra gözünü iki kere daha çevirip-gezdir; o göz umudunu kesmiş bir hâlde bitkin olarak sana dönecektir.”¹²

“Üzerlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Biz onu nasıl binâ ettik ve onu nasıl süsledik? Onun hiçbir çatlağı yok.”¹³

Belki uzay devasa bir boşluk olarak düşünülüyor olabilir. Sonsuz genişlikte, içinde bir şekilde hareket eden yıldızlar, gezegenler ve cisimler bulunan bir boşluk. Oysa uzay başıboş bırakılmış bir boşluk değildir. İçinde sayısını tam tespit edemediğimiz, ancak milyarlarla ifâde ettiğimiz yıldızlar, güneş sistemleri, gezegenler ve uydular, kuyruklu yıldızlar bulunan bir ‘sistem’dir. Bunların her biri yaşam süreleri boyunca farklı durumlarda bulunurlar.

Örneğin yıldızlar yakıtlarını tükettikten sonra kıızıl dev, beyaz cüce, nötron yıldızı, karadelik, süpernova gibi isimler verdiğimiz şekillere dönüşürler. Bunlar da evreni oluşturan elemanlar arasındadırlar.

Bunların ötesinde, evrendeki büyük dengenin asıl kanıtları ‘sistemler’dir. Örneğin dünyamız Güneş Sistemi içinde yer almaktadır. Güneş Sistemi, Samanyolu Galaksisi’ne dâhildir ve bu galakside daha milyonlarca yıldız ve yıldız sistemi mevcuttur. Ancak devasa boyutlarıyla Samanyolu Galaksisi de, bir galaksiler sistemi içinde hareket eder ve bu muazzam galaksiler sistemi de evrendeki sayısız galaksiler sistemi kümelerinden sâdece birisidir...

Yukarıda tasvir ettiğimiz uzaydaki büyük düzen, sâdece çıplak gözle bakılarak idrâk edilebilecek bir gerçek değildir. O hâlde bu bilgilerin 7. yüzyılda Kur’an indirildiğinde biliniyor olması da mümkün değildir. Tek doğru açıklama, Kur’ân’ın Allah katından indirilmiş olduğudur.¹⁴

12. Mülk, 67/3-4.

13. Kâf, 50/6.

14. <http://www.yararlibilgiler.net/gokyuzu-nedir/>.

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ
الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾

5- İnsan neden yaratıldığına bir baksın!

6- O, atılan bir sudan yaratıldı.

7- O su, omurga ile kadının göğüsleri arasından çıkar.

8- Şüphesiz onu Yaratan, elbette yeniden diriltmeye de kâdirdir.

5-8. âyetlerde, insanın sulb ile terâib arasından çıkan suyun bir cüz'ünden yaratıldığı, onu bu şekilde bir damla sudan yaratıp, güçlü kuvvetli hâle getiren Allah Teâlâ'nın öldükten sonra diriltmeye de kâdir olduğu belirtilir. Buna göre, insanoğlunun babanın sperm hücresi ile annenin yumurta hücresinin birleşmesiyle tam hücre (zigot) hâlini alarak yaratıldığını düşünüp, kendisini böyle bir damla sudan yaratan Allâh'ın, onu öldükten sonra diriltmeye de kâdir olduğuna inanması gerektiğine işaret edilir. Âyetteki sulb, erkeğin bel kemiği, terîbe'nin çoğulu olan terâib ise alttan dörder kaburga kemiğidir. Bir görüşe göre ise, sulb erkeğe, terâib kadına âittir. İnsan, sulpten atılan sperm ile terâibten atılan yumurta hücresinin birleşip, rahim cidarına tutunması (alak) ile yaratılış sürecine girer. Bu görüş, daha gerçekçi görünüyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yaratan onu hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan yarattı da, ona biçim verdi. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürüp kabre koydu. Sonra da dilediği vakit onu yeniden diriltecek.”**¹⁵

“İnsanı da bir damla sudan yarattı. Ama o, yaratıcısına karşı apaçık bir hasım oluverdi!”¹⁶

“Şüphesiz Biz sizi topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alakadan (kadının aşılانmış yumurtası), sonra uzuvları (önce) belirsiz, sonra belirli canlı et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Dilediğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz, sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız.”¹⁷

15. Abese, 80/18-22.

16. Nahl, 16/4.

17. Hac, 22/5.

“Şüphesiz Biz insanı çamurdan bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta sperm hâline getirdik. Sonra bu spermi, alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı bir parça et hâline soktuk. Sonra bu bir parça ette kemikleri yarattık, kemiklere de et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan hâline getirdik.”¹⁸

“İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi? Kendi yaratılışını unuttu da Bize bir örnek vermeğe kalktı: ‘Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?’ dedi. De ki: ‘Onları ilk defa kim yaratmışsa O diriltecek. Çünkü O her şeyin yaratılışını bilendir.’”¹⁹

İNSANIN YARATILIŞI

Kur'ân-ı Kerîm'de insan neslinin, kendi türünü doğum yoluyla sürdürdüğünü bildiren pek çok âyet vardır. Bunlarda çocuğun ana karnındaki gelişimi tıp biliminin açıkladığı bilgiler ile uyumlu bir biçimde belirtilmektedir. Birkaç âyeti örnek olarak vereceğiz.

Hız. Peygamber'in hadislerinde anne karnındaki gelişim şöyle belirlenmiştir: «Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka (aşılanmış yumurta) olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, yaşama süresini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.»²⁰

Âmir b. Vâsile ؓ'in naklettiği hadiste ise şu ilâveler vardır: “(Anne rahmine düşen) spermin üzerinden kırk iki gece geçince, Allah ona bir melek gönderir. Ona sûret verir; kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek sorar: Erkek mi, yoksa dişi mi olacak, eceli ve rızkı ne olacak? Allah dilediğine hüküm verir ve melek yazar. Sonra melek elinde bu sahife ile çıkar. Emrolunduğunun üzerine ne bir ziyâde ve ne de eksiklik yazmaz.”²¹

18. Mü'minûn, 23/12-14; bk. Mü'min, 40/67.

19. Yâsîn, 36/79.

20. Buhârî, Bed'ül-Halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvud, Sünne, 16; Tirmizî, Kader, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 10; Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terc. ve Şerhi, İst. 1979 X, 613.

21. Müslim, Kader, 3; İbn Mâce, Mukaddime, 7; İbn Hanbel, II, 176.

Başka bir hadiste ise 40'ar günlük üç gelişim süreci belirtildikten sonra, kemiklerin teşekkülünden söz edilir ve *"Allah bu et parçasının (mudga) yaratılışını tamamlamayı murâd ettiği zaman ona bir melek gönderir."* buyrulur. Bundan sonra meleğin, çocuğun cinsiyeti, şakî mi yoksa saîd mi, kısa mı, uzun mu, rızkının ve ecelinin eksik mi, fazla mı, yine çocuğun sağlıklı mı yoksa hastalıklı mı olacağı hususlarını yazacağı belirtilir.²²

Yukarıdaki âyet ve hadislere göre, çocuğa anne karnında oluşum devresinde iken bir hayat programının yükletildiği ve onun biyolojik yaratılışında kader programının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hz. Peygamber ﷺ'in ömür boyu cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip sonunda cennete bir arşın kalmışken cehenneme götüren amelin, sonucu değiştirebildiğini; ömür boyu, cehenneme götürecektir amelleri işleyip, sonunda cennete götüren bir amel yüzünden cennete girilebileceğini ve bunun anne karnında yazılan bu program nedeniyle böyle olduğunu belirtmesi üzerine bir sahâbe; kader programımız yazıldığına göre amel etmemize ne gerek var? diye sorunca, Allah Elçisi şöyle buyurmuştur: *"Amel edin! Herkese imkân verilmiştir. Saâdet ehline (programı saîd yazılanlar) saâdet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Şekâvet ehline (şakî yazılanlar) ise şekâvet ehlinin ameli kolaylaştırılır"*, sonra şu âyeti okudular:

"Kim Allah yolunda harcar ve O'ndan korkar, Ve en güzel olan "İslâm" inancını tasdik ederse, Biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız. Fakat kim de cimrilik eder ve Allâh'a ihtiyâcı olmadığını iddiâ eder ve en güzel olan "İslâm" akîdesini yalanlarsa, Biz, onu en zor olana sürükleriz."²³

Her şey yüce Allâh'ın kudret elinde ve O'nun dilemesine bağlı olduğu için kimi zaman ömür boyu büyük kötülüklerin ve bataklığın içinde kalan kişi, ömrünün sonuna doğru Allâh'ın rızasını kazandıran bir amel yapar ve hayırlı bir sonla dünyadan ayrılabilir. Ancak genel olarak insanların âhiret-teki durumunu dünyadaki amelleri belirler.

Burada belki ibadet ve amellerine fazla güvenerek, büyüklük ve üstünlük taslayanlara ve böylece yüce Allâh'ın gazabını üzerine çekenlere bir uyarı vardır.

İnsan hücresinin çekirdeğinde 46 adet kromozom bulunur. Bunlar 23 çift oluşturacak şekilde ikiyeşerli olarak dizilmiştir. Her çiftin bir tanesi anneden,

22. Bk. Müslim, Kader, 4; Ahmed bin Hanbel, I, 374, III, 397.

23. Leyl, 92/5-10. Bk. Buhârî, Bed'ü'l Halk, 6; Müslim, Kader, 1.

diğeri de babadan intikal etmiştir. Bu yüzden anne ve babadan irsiyet yoluyla geçen özellikler, bir insanın tırnak ucundan saç uçlarına kadar bütün hücrelerine geçmiş ve şifrelenmiş durumdadır.

İnsan vücudundaki hücreler, çoğalmalarını bölünerek yaparlar. Bu bölünme iki türlü olur. Mitoz ve mayoz bölünme. Mitoz bölünmede hücre, bölününce eşit niteliklere sahip, yine 46 kromozomlu iki kardeş hücre hâlini alır. Hücre bölünmesi en ileri teknoloji ile donatılmış bir kimya laboratuvarı çalışması gibi bir işlemle gerçekleşir. Şöyle ki; bir hücre bölünmesinde, cansız maddelerin en küçük yapıtaşı olan 20-30 çeşit “atom” kullanılır. Bu atomlardan yaklaşık yüz trilyon tanesi hücre içine alınır, hücre fabrikasında yoğrularak dev moleküller sentez edilir. Sonra da bu moleküllerden hücreye âit organeller yapılır. Ana hücrenin içinde bulunan 46 kromozom aynen sentez edilir. Sonuçta, kendisinin aynı olan iki hücre doğuverir. Biyolojik bakımdan canlı olan bir hücrenin, kendisi gibi bir hücreyi 100 trilyon cansız atom zerrelerinden inşa etmesi esrârengiz bir olaydır. Bir insan vücudunda yaklaşık 100 trilyon hücre olduğuna göre, yiyecek ve içecekler aracılığı ile bedene giren trilyonlarca cansız atoma hücre içi sentezle canlılık kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadında erginlik çağına kadar cinsiyet (sperm ve yumurta) hücreleri de yukarıdaki şekilde bölünmeye uğrar.

Erginlik çağından itibaren erkek ve kadında yalnız cinsiyet hücreleri ayrı bir bölünmeye uğrar. “Mayoz” bölünme adını alan bu bölünmede ana hücre ikiye bölünürken kromozom sayısı yarıya düşer. Böylece erkek sperm ile kadına âit yumurta hücresi 23'er kromozomlu yavru hücre oluşturarak çoğalır.

İşte bir elmanın iki parçası gibi yarım hücre görünümünde ve eksik durumda olan erkek ve dişi hücreler aşılandıktan sonra yine 46 kromozomlu ana hücreyi meydana getirmektedir. Zigot adı verilen bu aşılانmış yumurta hücresi (alaka) insanın temel taşı oluşturacaktır.²⁴

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠٠﴾

9- Bütün gizliliklerin ortaya döküldüğü o gün.

10- Artık insanın ne bir gücü ne de bir yardımcısı vardır.

24. Bahri Dayıoğlu, Yaratılış Mucizesi, 2. baskı, ilim ve Teknik Serisi, Neşr. Yeni Asya Yayını, İstanbul, 1986, s. 9 vd. Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali'nden naklen.

9-10. âyetlerde, kıyâmet günü iyi kötü bütün gizli sırların açığa çıkacağı, bunların incelenip karara bağlanacağı, buna karşılık insanın orada ne bir gücünün ne de bir yardımcısının olmayacağı belirtilir. Serâir; serîre'nin çoğulu olup, kalplerde gizlenen inançlar, niyetler, sevgiler, kinler ve maksatlar gibi sırf bâtını işlerden olan sırları ve gizli şekilde yapılan iyi veya kötü gizli işleri kapsar.

Bâzı hadislerde Allah inancı, oruç, namaz, zekât, cünüplükten temizlenme gibi durumların yukarıdaki âyet kapsamına girdiği bildirilmiştir.²⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gaybın anahtarları O’nun yanındadır. Onları O’ndan başka kimse bilmez. Karada ve denizde olanı da O bilir. O’nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. O, Yerin karanlıklarındaki bir taneyi de bilir. Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”**²⁶

“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O, kalplerde olanı da bilir. Hiç Yaratan yarattığını bilmez mi? O’nun bilgisi her şeyin inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.”²⁷

“O gün siz hesap için Rabbinize sunulursunuz. Artık size âit hiçbir sır gizli kalmaz.”²⁸

“Ve kalplerde olanlar ortaya konulacak. İşte o gün anlaşılır ki, Rab’leri onların her şeyinden haberdardır.”²⁹

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ^{١١} وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ^{١٢} إِنَّهُ لَقَوْلُ
فَضْلٍ^{١٣} وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ^{١٤}

11-12- O dönüşlü göğe ve yarıklarla dolu yere yemin ederim ki;

13- Şüphesiz bu Kur’an, hakla bâtılı ayırt eden bir sözdür.

14- O asla bir şaka değildir.

25. Bk. Alûsî, age, XXX, 126; Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 476.

26. En'âm, 6/59.

27. Mülk, 67/13-14.

28. Hâkka, 69/18.

29. Âdiyât, 100/10-11.

11-14. âyetlerde, dönüşlü göğe ve engebeli olan veya fay hatlarıyla yarılmış bulunan dünya gezegenine yemin edilerek, Kur'an'ın hak ile bâtılı ayıran bir kitap olduğu ve onda şaka sayılacak bir söz bulunmadığı belirtilir.

Âyetteki “dönüşlü gök” dönüp dönüp yağmur yağdıran veya yerden buharlaşma yoluyla aldığı suları, yeniden yağmur olarak yere gönderen göğe yahut döne döne başlangıç noktasına gelen gök cisimlerine işaret edilir. Diğer yandan dünyanın kendi etrafındaki hareketlerinden birisi de, 26 bin yılda tamamlanan bir hareket olup, bunun sonucunda dünya ekseninin uzantısı, gökte bir dâire çizerek şekilde yer değiştirir. Bu hareket yüzünden Kutup Yıldızı, bugün kuzeyi gösterirken, 13 bin yıl önce veya sonra güneyi gösterir, 26 bin yıl önce veya sonra da döner, tekrar eski yerine gelir. İşte âyette böyle bir dönüşüme işaret edildiği de söylenebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir kitap değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayan, kendinde hiçbir şüphe olmayan ve âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.”**³⁰

“Onlara: ‘Allah ne indirdiyse ona îmân edin!’ denildiği zaman: ‘Biz, sâdece bize indirilmiş olana inanırız.’ dediler ve ondan başkasını inkâr ettiler. Oysa o (Kur'an), onların yanlarında bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayan gerçektir.”³¹

“Bu Kur'an, tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.”³² **“Bu Kur'an uydurulmuş bir söz değildir. Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı ve îmân edecek bir toplum için hidâyet ve bir rahmettir!”**³³

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهْلِ الْكَافِرِينَ أَمَهُلُهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

15- Onlar bir tuzak kurarlar.

16- Ben de bir tuzak kurarım.

17- Onun için o kâfirlere süre ver; bir süre onları kendi hâllerine bırak!

30. Yûnus, 10/37.

31. Bakara, 2/91.

32. Hûd, 11/1.

33. Yûsuf, 12/111.

15-17. âyetlerde, inkârcıların mü'minlere birtakım tuzaklar hazırladıkları, ancak Allah Teâlâ'nın da onlar için hazırladığı mukâbil tuzak bulunduğunu, bu yüzden Hz. Peygamber'e şimdilik onları bir süre kendi hâllerine bırakması tavsiye edilmektedir.

Nitekim Mekke müşrikleri Dâr'ü'n-Nedve'de toplanarak, her kabileden birer kişi eliyle Hz. Muhammed'e sûikast düzenlemeyi plânlamışlardı. Bunu haber alan Allâh'ın Rasûlü kendi yatağına Hz. Ali'yi bırakarak o gece Hz. Ebûbekir'le birlikte Medîne hicret yolculuğuna çıktı. Hz. Peygamber'in onlarla yaptığı ilk Bedir savaşında Müslümanlar on dört şehit verirken, müşrik ordusu yetmiş ölü ve bir miktar esir vererek hezimete uğramıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa onlar bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler asıl tuzağa düşenlerin ta kendileridir!”**³⁴

“Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım pek çetindir.”³⁵

“Onlar İbrahim'e bir tuzak kurmak istediler, ama Biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlardan kıldık.”³⁶

“Onlar: ‘İbrahim için bir binâ yapın da kendisini ateşe atın!’ dediler. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları, çok sefil bir duruma düşürdük.”³⁷

“Nîmetler içinde yüzen o yalanlayıcıları Bana bırak ve onlara biraz süre tanı!”³⁸

34. Tûr, 52/47.

35. A'râf, 7/183.

36. Enbiyâ, 21/70.

37. Sâffât, 37/97-98.

38. Müzzemmil, 73/11.

سُورَةُ الْأَعْلَى

A'LÂ SÛRESİ

A'lâ sûresi Mekke döneminde inen ilk sûrelerden olup, 19 âyettir. Sûrede; Allâh'ı tesbih, yerin yaratılışı, kimi yer nîmetleri, Hz. Peygamber'in vahyi unutmaması, öğüt verme, öğüt almayanın sonu, zekât verip namaz kılanın mükâfatı, Hz. İbrahim ve Mûsâ ﷺ'in sahifeleri konuları yer alır.

Hz. Peygamber kavmine imamlık yapan Muâz bin Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine "A'lâ sûresi" gibi sûreler okumasını tavsiye etmiş,¹ kendisi de bayram ve cuma namazlarında bu sûreyi okumuştur.²

Abdullah b. Hâris'ten gelen rivâyette şöyle demiştir: "Rasûlullah ﷺ'in kıldırıldığı son namaz akşam namazıdır. Birinci rekatta, اَلْاَعْلٰى رَبِّكَ اَعْلٰى'yı, ikincide قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ'u okudu."³

1. Buhârî, Ezân, 63; Müslim, Salât, 178.

2. Müslim, Cum'a, 62.

3. Alûsî, age, XXX, 130.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ALLÂH'I TESBİH ETMEK, ÖĞÜTTEN KAÇINMAK,
BİLİNCİN KORUNMASI, ÖĞÜT VERMEK,
NEFSİN TEMİZLENMESİ, DÜNYA VE ÂHİRET
ARASINDA TERCİH, ÖNCEKİ KİTAPLAR**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ﴿٣﴾ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَى ﴿٦﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ﴿٧﴾ وَنُيْسِرُكَ لِلْيُسْرَى ﴿٨﴾ فَذَكَرْ إِن نَفَعْتَ الذِّكْرَى ﴿٩﴾ سَيَذَكِّرُ مَنْ يَخْشَى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَخْشَى ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٧﴾ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ﴿١٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yüce Rabbinin adını tesbih et!

2- O Rabbin ki yaratıp düzene koydu.

3- Her şeyin miktârını, biçimini belirleyip yol gösterdi.

4-5- Yeşil otu çıkarıp sonra da onu kapkara bir sel artığına çevirdi.

6-7- Sana (Kur'ân'ı) okutacağız, artık sen Allâh'ın dilediği dışında hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah açık olanı da bilir, gizli kalanı da.

8- Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.

9- O hâlde öğüt fayda verirse, öğüt ver!

10- Çünkü Allah'tan korkan düşünüp öğüt alır.

11- Bedbaht olan ise öğütten kaçınır.

12- O da en büyük ateşe girecek olandır.

13- Sonra orada ne ölür, ne de yaşar!

14-15- Şüphesiz, günahlardan arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir.

16- Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!

17- Oysa âhiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

18- Şüphesiz bu anlatılanlar önceki kitaplarda;

19- İbrahim ve Mûsâ'nın kitaplarında da vardır.

1. âyette, “En yüce olan Rabbinin adını tesbih et!” deniliyor. Tesbih, Yüce Allâh'ın eksik sıfatlardan uzak olduğunu söylemektir.

Bu âyet nâzil olunca, Allâh'ın Rasûlü âyeti okumuş ve âyetteki “tesbih et” emrine cevap olmak üzere, “Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ (En yüce olan Rabbinin adını tesbih ederim.)” demiş ve ashâb-ı kirâma da bunu namazlarının secdelerinde söylemelerini bildirmiştir. **“Fesebbih bismi Rabbike'l-azîm / Yüce olan Rabbinin adını tesbih et.”**¹ âyeti inince de, “Sübhâne Rabbiye'l-azîm (Yüce olan Rabbimi tesbih ederim.)” cümlesini rukûlarda söylemelerini tavsiye etmiştir.² Buna göre, bu tesbih duâlarının her namazın rükû ve secdelerinde en az birden üçe kadar tekrarlanması sünnet sayılmıştır.

1. Vâkıa, 56/74, 96; Hâkka, 69/62.

2. Ebû Dâvûd. Salât, 146-147; İbn Mâce, İkâmet, 20; Ahmed bin Hanbel, I, 232.

Bundan önce sahâbiler rûkûda “Allâhümme leke rakâ'tü= Allâhım senin için rûkû yaptım.”, secdelerinde de, “Allâhümme leke seceddü= Allâhım, senin için secde ettim.” derlerdi.

2-5. âyetlerde, her şeyi Allah Teâlâ'nın yarattığı ve yarattıklarına düzgün bir şekil verdiği, her şeyin ölçüsünü ve kaderini belirleyip yol gösterdiği, dünya üzerinde önce yeşillikleri bitirip, sonra bunları selin önünde simsiyah atık hâline getirdiği belirtilir.

Âyetteki “mer'â” koru veya otlak demektir. Baharda biten otlar, bir süre sonra güneşin etkisiyle kurur, sararır, çer-çöp hâline gelir. “Gusâen” sel sularının mer'alardan, tarlalardan sürükleyip dere kenarlarına attığı çer-çöpe denir. “Ahvâ” da, karaya çalan siyah bir rengi ifâde eder ki, bununla kararıp çürüyen bitki atıklarının rengi kastedilir.³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yoksa o, atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) oldu; derken Rabbi ona güzel ve düzgün bir şekil verdi. Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişiye var etti.”**⁴

“Sonra ona düzgün bir şekil verdi, kendi rûhundan üfledi ve size kulaklar, gözler ve kalpler var etti. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”⁵

“O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi.”⁶

“Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.”⁷ **“Her şeyin hazineleri sâdece Bizim yanımızdadır. Ancak Biz onu belli bir ölçüyle indiririz.”**⁸ **“Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur.”**⁹

Hz. Peygamber bir gün Abdullah bin Abbas ؓ'a şöyle buyurmuştur: “Şunu bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda vermeye çalışsa, ancak Allâh'ın senin için takdir ettiği faydayı verebilir. Yine eğer bütün ümmet sana zarar vermeye kalksa, ancak Allâh'ın senin hakkında takdir ettiği

3. Bk. Elmalılı, age, IX, 147-153.

4. Kıyâmet, 75/37-39.

5. Secde, 32/9.

6. İnfitâr, 82/7-8.

7. Kamer, 54/49.

8. Hicr, 15/21.

9. Furkan, 25/2.

zararı verebilir. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir.”¹⁰

Pozitif bilimciler, “hiçbir şey yoktan var olmaz, var olan bir şey de yok olmaz, şekil ve nitelik değiştirir.” demişler. Buna göre, binlerce yıl süreyle denizlere sürüklenen bütün bitki, orman ve canlı kalıntı ve atıklarının karbon zengini elementleri hidrojenle birleşince hidrokarbon yani petrol molekülü oluşuyor. Kara ve denizlerdeki bitki ve hayvanların öldükten sonraki kalıntılarının milyonlarca yıllık süre içerisinde, yer kabuğu tabakaları arasında sıkışıp kalan, biriken çamur ve toprak katmanları zamanla taşlaşır ve bu katmanların altında kalan, çürümüş canlı kalıntıları, basıncın etkisiyle taşkömürü ve gaz hâline gelir.

Bu bir çeşit bitki ve hayvanların çer-çöpünün geri dönüşüm yoluyla yeniden insanlığın hizmetine sunulmasıdır.

سَنُقَرِّكَ فَلَا تَنْسَى ﴿٦﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ﴿٧﴾

6-7- Sana (Kur'ân'ı) okutacağız, artık sen Allâh'ın dilediği dışında hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah açık olanı da bilir, gizli kalanı da.

6-7. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'ı, Hz. Muhammed'e okutacağı, O'nun dilediği dışında unutmayacağı bildiriliyor. Tâhâ ve Kıyâmet sûrelerinde de Hz. Peygamber'e vahiy geldiğinde, unutmamak için acele ile vahyedileni tekrarlamaması, Allâh'ın Kur'ân'ı onun hâfızasında toplayacağı ve anlamını açıklayacağı bildirilir.

Yukarıdaki âyetlerde, Allâh'ın dilediği dışında, Hz. Muhammed'in vahyi unutmaması, **“Dilesek, sana vahyettiğimizi unuttururuz.”**¹¹ âyeti gibidir. Allah onun unutmasını dilememiştir. Gerçekte bu istisnânın uygulanması olmamıştır. Bu âyet indikten sonra Hz. Peygamber hiçbir şey unutmamıştır. İn en her vahiy kâtiplerce yazıldığı için, vahyin korunması, ezberlenmesi yanında, satırlar yoluyla da olmuştur. Bu âyetlerdeki unutmayı nesihle ilgili görenler de olmuştur.¹²

10. Tirmizî, Kıyâmet, 59. Bk. Ahmed bin Hanbel, I, 293, 303.

11. İsrâ, 17/86.

12. Bk. Bakara, 2/106; Mefâtihu'l-Gayb, XXXI, 143.

Yukarıdaki **“Allâh'ın diledikleri müstesnâ”** âyetinin azlık ifâde ettiği de söylenmiştir. Nitekim Buhârî'nin kaydettiğine göre Hz. Peygamber bir gün sabah namazında okurken bir âyet atlamıştı. Übeyy bin Kâb bu okunmayan âyetin nesh edildiğini sanıp Allâh'ın Rasûlüne sormuştu. Rasûlullah ﷺ “unuttum” buyurmuştu. Allâh'ın Rasûlünde böyle seyrek de olsa unutmaya vâki olursa, Allah Teâlâ onu bırakmaz, hatırlatır veya hatırlatacak bir sebep nasip ederdi.

Nitekim Abbad bin Beşîr'in okumasını işittiğinde, *“Bu bana filan ve filan sûrede şu ve şu âyeti hatırlattı.”*¹³ buyurmuştur. İşte **إِلَّا مَا شَاءَ** âyetinde böyle az bir unutma kastedilmiş olmalı denilmiş ise de cüz'î, bir an için meydana gelen böyle birkaç unutma, tilâveti neshetmek anlamında olan sürekli unutturma niteliğinde değildir. Yahut bu unutma olayı, **فَلَا تَنْسَى** “Artık unutmayacaksın.” vaadinden önce olmuştur.¹⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Vahyi çabuk almak için dilini oynatma. Çünkü onu (kalbinde) toplamak da, okutmak da Bize âittir. Biz onu sana okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle. Sonra onu açıklamak da Bize âittir.”**¹⁵

“Şüphesiz ki, ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allâh'a gizli kalmaz.”¹⁶

İNSANDA UNUTMA OLAYI

İnsanoğlu beyin gücünün bir bölümünü kullanır ve hâfızasına aldığı bilgilerden ömür boyu yararlanır. Ancak yaşı ilerledikçe, bu bilgilerde kayıplar ve eksilmeler meydana gelmeye başlar. Buna unutma, unutkanlık ve daha ileri aşamasına Alzheimer hastalığı denir. Bu, günlük yaşamsal aktivitelerde azalma ve kişisel yeteneklerde bozulma ile kendini gösterir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Biz, kime uzun ömür verirsek, onun gelişmesini tersine çeviririz.”**¹⁷ Biz, ünlü psikolog Guthrie'nin insanın bilgiyi kazanması ve zamanla unutması üzerindeki deney ve tecrübelerini aktarmaya çalışacağız:

Guthrie'ye göre öğrenme ve unutturma: Guthrie davranışçı yaklaşımı benimsemiş bir psikologdur. Öncelikle onun öğrenme konusundaki

13. Ahmed bin Hanbel, III, 407, V, 123; Ebû Hayyan, age, VIII, 459.

14. Elmalılı, Hak Dîni Kur'an Dili, IX, 155.

15. Kıyâmet, 75/16-19.

16. Âl-i İmrân, 3/5.

17. Yâsîn, 36/68.

düşüncesini ele almak gerekir. Ona göre öğrenme bir tek ve son tekrar da meydana gelir. Yani diğer davranışçıların söyledikleri gibi uzun tekrarlar sonunda organizmanın bir davranışa şartlanması söz konusu değildir. Guthrie'ye göre öğrenme bir tek yaşantı sonucunda meydana gelir. Bu yaşantı da son yaşantıdır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, söz gelimi Pavlov'un köpeği ne yapacaktır? Siz zil çalarsanız, köpek en son hangi davranışta bulunduyorsa onu yapacaktır. Bunu sınıf ortamına uyarladığımızda, bir öğrencinin davranışı, aynı şartlarda bir önceki durumda yaptığı davranış olacaktır. Eğer siz öğrenciye bir cümleyi tekrar ettirdiyseniz, bir sonraki sorunuzda o cümleyi tekrar edecek demektir.¹⁸

Görüldüğü gibi Guthrie'nin düşüncesi diğer öğrenme kuramcılarından farklıdır. Guthrie bir süre sonra bu düşüncesinden vazgeçmiş ise de, bazı davranışları gönülsüz de olsa öğrencilere yaptırmanın pratikteki sonucunu göstermesi gibi birtakım durumlarda onun düşüncesi önemini ve ilginçliğini korumaktadır. Bir öğrenciye isteği dışında ödevini yeniden yazdırdığınızı düşünün. Bir daha sizin verdiğiniz bir ödev karşısında öğrencinin hatırladığı son olarak yeniden ödev yaptırmış olmanız olacaktır.

Guthrie'nin düşüncesi özellikle gündelik hayattaki bazı öğrenme durumları için oldukça açıklayıcıdır. Gündelik hayatta öğrendiğimiz birçok bilgi bize tekrar tekrar verilmez. Bir kişiyle karşılaştığınızda onun adını 20-30 kez sormazsınız. Bir kere sorduğunuzda öğrenmeniz gerekir. Gündelik hayat taki öğrenmelerin çoğu böyledir.

Ayrıca, Zen Budizm'deki safari (aydınlanma) durumu gibi mistik yaşantılar Guthrie'nin düşüncesini daha iyi ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi satoride öğrenciye koan denilen bulmaca cümlesi verilir ve öğrencinin uzun zaman onun üzerinde düşünmesi istenir. Eğer öğrenci yeteri kadar düşünmüşse, hocasının bir sözü onun aydınlanmasını sağlar.

Aydınlanma bir kerede meydana gelir, öğrencinin “-hocam burada şunu mu söylediniz-” gibi bir soru sorması saçma olur. Benzer şekilde, eğer öğrenci eski deyimle “talebe” (istekli) ise, bir kez anlatmanız öğrencinin öğrenmesini sağlayabilir.

Guthrie'nin diğer önemli düşüncesi unutma, başka bir ifadeyle öğrenilen davranışın değiştirilmesi ile ilgilidir. Ona göre üç türlü davranış değiştirme yöntemi vardır.

18. Bacanlı, 2001.

a) Yorma: Bu yöntemde organizma istenilen duruma sokulmadan önce biyolojik olarak aşırı bir şekilde yorulur. Böylece istenmeyen davranışı gösterecek “hâli kalmadığı için” istenmeyen davranış ortaya çıkmaz. Guthrie at örneğini vermektedir. Bir türlü sırtına binici almayan at, önce aşırı bir şekilde yorulur, böylelikle biniciyi sırtından atacak dermanı kalmaz. Binici ata biner ve yeni davranış edinilmiş olur. Yukarıda Guthrie’nin öğrenmeyi bir kerede olan bir olgu olarak gördüğü belirtilmişti. Bu durumda da, at bir dahaki sefere sırtına binicinin bindiğini hatırlayacağından öğrenme gerçekleşmiş olur.

b) Çatışan uyarıcı verme: Bu teknikte organizma öyle bir uyarıcı ile karşı karşıya bırakılır ki, istenmeyen davranışı yerine getiremez. At örneğine dönecek olursak, atın başı bir direğe bağlanır ve sırtına binilirse, bir yandan at sırtından atmaya çalışacak, ama başı bağlı olduğu için bunu başaramayacaktır. Bağ ile sırtına binilmesi birbirleriyle uyuşmayan, zıt uyarıcılardır. Gündelik hayatta sakız çiğneyerek sigarayı unutmaya çalışmak buna benzetilebilir. Bir yandan sakız çiğnemek, diğer yandan sigara içmek birbirleriyle uyuşmuyor gibi görünmektedir. Ancak bu iki işi aynı anda yapmayı başarabilen kişiler vardır ve onlarda kuşkusuz bu yöntem işlememektedir.

c) Yavaş yavaş alıştırma: Bu teknik sistematik duyarsızlaştırmaya benzetilmektedir. Bu teknikte organizmaya istenmeyen davranışı göstermesine “değmeyecek” büyüklükte bir uyarıcı verilir. Organizmanın tepki göstermemesi sağlandıktan sonra uyarıcının şiddeti artırılır. Ancak artış çok fazla değildir, bu yüzden organizma gene tepki göstermeye değmeyeceğini düşünür. Daha sonra aynı şekilde artırmalara devam edilerek istenmeyen davranışın ortaya çıkması önlenmiş olur. Gene at örneğine dönecek olursa, atın sırtına bir kumaş konur. At buna biraz huzursuzluk belirtisi gösterse bile “uğraşmaya değmez” olarak görür. Bir süre sonra kumaş büyültülür ve ağırlığı da derece derece artırılır. Sonunda atın sırtına binilir hâle gelir.¹⁹

Unutma kuramlarıyla ilgili olarak yapılan araştırmalardan alınan sonuçlar şunlardır:

a) İlk etkinlik ile araya giren etkinlikler (sonradan öğrenilen etkinliğe bu ad veriliyor) arasındaki benzerlik ne kadar çok ise, unutma da o kadar

19. Bacanlı, 2001.

çoktur. Bu benzerlik, konunun içeriği (muhtevası), uygulandığı çevre ve uygulama yöntemleri olabilir.

b) İlk etkinlik ile araya giren etkinlik arasındaki zaman, ne kadar çok yakın ya da çok uzak olursa, unutma da o kadar çoktur.

c) İlk etkinlik ne kadar sağlam öğrenilmişse, başkalarıyla karışma ya da unutma olasılığı o kadar azdır.

d) Araya giren etkinlik ne kadar çok öğrenilmişse, ilk etkinliğin unutulma olasılığı o kadar artar.

e) Öğrenci, öğrenme konusuyla ne kadar ilgili ise, yani o konuda yaşadığı ya da alıştırmaya ne kadar çok ise, unutma da o kadar azalır.

f) Konunun niteliği de unutma üzerinde etkilidir. Kimi konular çabuk unutulmaya daha çok elverişlidir.²⁰

Psikologlar, bu sonuçlardan, şöyle bir yargıya varıyorlar: Herkes ve her konu için aynı olan ya da değişmez tek bir unutma eğrisi yoktur. Unutmanın nicelik ve niteliği öğrenilecek konunun anlamı ve bir düzen içinde bulunması, ilk konu ya da etkinlik üzerinde elde edilen egemenliğin derecesi ve araya giren etkinliklerin nicelik ve niteliği gibi birçok etkenlere bağlıdır. Eğitim ve öğretimin sürekli iz bırakabilmesi, ilk öğrenilenlerin kuvvetli ve temelli olmasına bağlıdır. Bu nedenle, öğretimde her konu, bütün koşul ve yöntemleriyle tam öğretilmelidir. Giderayak öğrenilen bilgi ve becerilerin, sürekliliği sağlama bakımından, eğitsel bir değeri yoktur.²¹

Unutmayı önlemek için alınabilecek önlemler şunlar olabilir: Kullanılmaktan ileri gelen bir unutmanın önlenebilmesi için, öğrendiklerinizi kullanmaya devam edin. Özellikle son yıllardaki teknolojik gelişmeler insanların zihinlerini başka yönlerle yöneltmek için, bazı bilgileri “sizin yerinize” kaydederek bilgileri öğrenmenizi ve kullanmanızı önlemektedir. Unutmayın, işleyen demir pas tutmaz.

Dengelenme ve örgütlenme hatâlarından dolayı unutmanın önüne geçebilmek için anlamlılığı ve ayırt ediciliği vurgulayın. Öğrendiklerinizi anlamlı hâle getirin ve diğerlerinden ayırt edici yanları üzerinde durun.

Baskı mekanizmasından ileri gelen unutmaları azaltmak için öğrenmeleri hoş ve tehdit etmeyen bir düzeye getirmeye çalışın. Hoş olmayan ve

20. Binbaşioğlu, 1991.

21. Binbaşioğlu, 1991.

sizi tehdit ettiğini sizin için (psikolojik açıdan) tehlikeli olduğunu düşündüğünüz bilgiler baskıya tâbi olacaktır. “Kovanızın sızdırmasından” ileri; gelen unutmalarla karşı yukarıda ele alınan bilgi işlem modelindeki kontrol süreçlerini devreye sokun.²²

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾ فَذَكَرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾ سَيَذَكِّرُ مَنْ
يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَىٰ ﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ
﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾

8- Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.

9- O hâlde öğüt fayda verirse, öğüt ver!

10- Çünkü Allah’tan korkan düşünüp öğüt alır.

11- Bedbaht olan ise öğütten kaçınır.

12- O da en büyük ateşe girecek olandır.

13- Sonra orada ne ölür, ne de yaşar!

8-13. âyetlerde, Hz. Muhammed’in yolunun kolaylaşması yanında, İslâm’ın da kolay bir din olacağına işaret edilir. Hz. Peygamber’e öğüt yararlı olduğu sürece öğüt vermesi, ancak Allâh’a saygılı olan kimselerin öğüt alabileceği bildirilir. Şakî, kötü insanların ise öğüt kabûl etmeyecekleri, bunların, yaptıkları kötülüklerin sonucuna katlanacakları ve cehennemde ne ölecekleri ne de yaşayacakları belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Artık kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa; ve en güzel olanı doğrularsa; Biz de ona iyilik yolunu kolaylaştırırız.”**²³

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü’minlere öğüt vermen için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”²⁴

“Düşünüp öğüt alsınlar diye Biz bu Kur’an’da sözü çeşitli şekillerde açıkladık. Fakat bu, onların daha çok nefret edip uzaklaşmasına yol açtı.”²⁵

22. <http://w3.gazi.edu.tr/burak/odevhatirlamaunutma.pdf>.

23. Leyl, 92/5-7.

24. A'râf, 7/2.

25. İsrâ, 17/41.

Hız. Peygamber bir hadîsinde şöyle buyurmuştur: “Tam ve ebedî olarak cehennemlik olanlar, cehennemde ne ölür ne de yaşarlar. Bir de günahları ve hatâları yüzünden geçici olarak cehenneme girecek olanlar ateşte yamış ve tamamen ölmüşlerdir. Ancak iyice yandıktan sonra kendilerine şefaât izni verilecek ve bölük bölük getirilip cennet nehirlerine götürülecekler. Şunların üzerine su sıkın denilecek. Üzerlerine cennet ırmaklarından sular döküldükçe, sel yatağında biten otlar gibi yeniden hayat bulacaklar.”²⁶

﴿۱۵﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۖ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿۱۴﴾

14-15- Şüphesiz, günahlardan arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir.

14-15. âyetlerde, temizlenen ve Rabbinin adını anarak namaz kılan kimşenin kurtuluşa ereceğı vurgulanıyor. “Tezekkî”; arınmak, küfür ve şirkten temizlenmek, zekât ve fıtır sadakası vermek anlamlarına gelir. “Eflaha” ise, korktuğundan emîn, umduğuna nâil oldu, demektir.

Yukarıdaki 15. âyette, “**Rabbinin adını anıp, namaz kılan kurtulmuştur.**” buyurulması, henüz beş vakit namazın farz kılınmadığı Mekke döneminin ilk zamanlarında bile namaza verilen önemi gösterir. Nitekim İslâm’dan önce de, zekât ve namaz ibadetleri bilinmekteydi. 18-19. âyetlerden, bu ibadetlerin İbrahim ve Mûsâ (عليه السلام) in kitaplarından Araplara geçtiğini anlıyoruz. Çünkü ilk Müslümanlar “sürekli namaz kılmaları, namazlarını korumaları” yüzünden övülürken, yine ilk inen sûrelerden olan Mâûn sûresinde, namazlarını düzenli kılmayanların kınandığı görülür. Kısaca, Mekke döneminde inen çeşitli âyetlerde namaz ve zekât emrinden söz edilir. Ancak zekâtın nasıl uygulanacağı konusunda açıklık getirilmez.²⁷

Hız. Ali, âyetteki “tezekkî (arınma)”yı “fıtır sadakası vermek” olarak yorumlamış, yukarıdaki âyetleri okuyarak; “fıtır sadakası verip, mescide yönelen ve Rabbinin adını anıp, iftitah tekbiriyle bayram namazını kılan kurtuluşa ermiştir.” demiştir.²⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Nefse ve ona birtakım yetenekler verip de; iyilik ve kötülüklerini ona ilham edene yemin ederim ki;**

26. Müslim, İmân, 306; İbn Mâce, Zühd, 37; Ahmed bin Hanbel, III, 11, 20, 78.

27. Bk. İsrâ, 17/78-79; Neml, 27/1-4; Meâric, 70/19-25; Kıyâmet, 75/31-32.

28. Zemahşerî, Keşşâf, IV, 233, 234; Elmalılı, age, IX, 159.

şüphesiz nefsinı kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş; onu kötülüklerle gömen de ziyâna uğramıştır.”²⁹

“Rabbın adını an ve sâdece O’na yönel!”³⁰ “Sabah akşam Rabbın ismini an!”³¹

FİTİR SADAKASI (FİTRE)

Fitre; hicretin ikinci yılında Ramazan orucunun farz kılındığı yıl zekât-tan önce meşrû kılınmıştır. Ramazan ayının sonuna yetişen ve temel ihtiyaçlarının dışında en az nisap miktârı bir mala mâlik bulunan her Müslüman için vâcip olan bir sadakadır. Fitre olarak verilecek gıda maddeleri ve miktarları hadisle şöyle belirlenmiştir: a) Arpa, kuru hurma, kuru üzüm için yaklaşık üç kg. örfî ölçüye göre 3,33 kg.dır. b) Buğday, buğday unu ve kavut için yukarıdaki miktarların yarısı kadar fitre verilir. Bunu, yükümlü kişi, kendi beldesinde çokça yenen gıda maddesini ölçü alarak verir. Çoğunluk fakihlere göre, fitre miktarları her çeşit için bir sa’ olup bu da yaklaşık üç kg.’dan ibârettir. Diğer yandan yukarıdaki gıda maddelerinin değeri para olarak da verilebilir.

BAYRAM NAMAZI

Bayram namazı hicretin birinci yılında meşrû kılınmıştır. Hz. Peygamber Medîne’ye hicret edince, yerli halkın eskiden beri yılda iki kez eğlence günleri olduğunu öğrenmişti. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *“Allah, o iki günün yerine size daha hayırlısını verdi, bunlar da ramazan ve kurban bayramıdır.”³²*

Bayram namazının delilleri Kitap, Sünnet ve İcma’dır. A’lâ Sûresi 2. âyetle, Kevser Sûresi’nin 2. âyetinin dolaylı yoldan bayram namazını da kapsadığı kabûl edilmiştir. Diğer yandan Hz. Peygamber’in iki bayram namazını da kıldırıldığı tevatüre varan rivâyetlerle sâbittir.

Hz. Peygamber’in ilk kıldırıldığı bayram namazı, hicretin ikinci yılındaki Ramazan bayramı namazı olmuştur. İbn Abbas ؓ, Nebî ؑ’le birlikte kıldığı bir bayram namazını şöyle anlatır: *“Nebî ؑ, Ebûbekir, Ömer ve Osman ؓ ile birlikte Ramazan bayramı namazlarında bulundum. Hepsı bayram namazını hutbeden önce kıldırırlardı.”*

29. Şems, 91/7-10.

30. Müzzemmil, 73/8.

31. İnsân, 76/25.

32. Ebû Dâvûd, Salât, 239; Ahmed bin Hanbel, III, 103, 236, 250.

Yine İbn Abbas'tan rivâyete göre, "Hz. Peygamber, bayram namazları-
nı ezansız ve kânetsiz olarak kıldırmıştır."³³

Ümmü Atıyye ؓ, Allah Elçisi'nin kadınları bayram namazına teşvik et-
tiğini şöyle anlatır: "Allâh'ın elçisi, bize, Ramazan ve Kurban bayramı na-
mazlarına azatlı hizmetçi kızları, âdetli kadınları ve henüz evlenmemiş genç
kızları, bayram namazı kılınan yere getirmemizi bildirdi. Ancak âdetli ka-
dınlar, namaz kılınan yerden ayrı duracaklar, öğütleri dinleyecekler, hayra
ve Müslümanların toplu duâsına tanık olacaklardı."³⁴

Kendisine cuma namazı farz olan kimselere, o beldede Bayram namaz-
ları vâcip olur. Yalnız bunlarda hutbe namazdan sonra okunur ve sünnettir.
Hanbelî mezhebinde kuvvetli olan görüşe göre, bayram namazı kifâi farz,
Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise müekked sünnettir.³⁵

Bayram namazları ikişer rekât olup, cemaatle açıktan kılınır. İlk rekâtta
sübhâneke'den sonra, ikinci rekâtta ise ek Sûreden sonra imam ve cemaat
üçer kere tekbir alıp, ellerini kulak hizasına kadar kaldırırlar.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَابْقَى ﴿١٧﴾

16- Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!

17- Oysa âhiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

16-17. âyetlerde, âhiret hayatını unutup dünya hayatını tercih edenler
kınanmakta, âhiretin daha hayırlı ve kalıcı olduğu hatırlatılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Allah dilediğine rızık genişletir ve
daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevinip şımardılar. Oysa âhirete gö-
re dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir."**³⁶

**"O kâfirler dünya hayatını âhirete tercih ederler, insanları Allah
yolundan alıkoymaya ve doğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte
onlar, pek derin bir sapıklık içindedirler!"**³⁷

33. Müslim, Salâtü'l-İdeyn, 5, 6; Ebû Dâvûd, Edâhî, 7, Edeb, 112, 155; Nesâî, Dahâyâ, 4; İbn Mâce, Edâhî, 12, Cihad, 13.

34. Müslim, Salâtü'l-İdeyn, 13; Ebû Dâvûd, Salât, 238-241; A. Naim, Tecrîd Terc., I, 234-235.

35. İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, I, 422; İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr, I, 774.

36. Ra'd, 13/26.

37. İbrâhim, 14/3.

“Hayır, siz geçici dünya hayatını seviyorsunuz. Âhireti bırakıyorsunuz.”³⁸

“Şu insanlar önlerindeki korkunç kıyâmet gününü bırakıyorlar da geçici dünya hayatına bağlanıyorlar!”³⁹

İslâm dîni dünya ve âhiret dengesinin kurulmasını istemiş, biri için diğ-
ğinin terk edilmemesi gerektiğini şu âyetle ortaya koymuştur:

“İnsanlardan öyleleri var ki, ‘Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver!’ derler. Öylelerinin âhirette bir payı yoktur. Onlardan öyleleri de var ki, ‘Ey Rabbimiz! Bize dünyada güzellik, âhirette de güzellik ver ve bizi ateş azâbından koru!’ derler. İşte yaptıkları iyiliğin karşılığını görecektir. İyi bilin ki Allah hesabı çabuk görür.”⁴⁰

إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

18- Şüphesiz bu anlatılanlar önceki kitaplarda;

19- İbrahim ve Mûsâ'nın kitaplarında da vardır.

18-19. âyetlerde, bir önceki âyetlerde belirtilen zekât ve namaz gibi ibadetlerin ve dünya âhiret dengesinin kurulması gerektiği ilkesinin İbrahim ve Mûsâ عليه السلام’ın kitaplarında da mevcut olduğu bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Biz Mûsâ’ya Tevrat levhâlarında her türlü öğüdü verdik; yapacak her şeyi yazdık. Sonra da şunları söyledik: “Sen onlara sım-sıkı sarıl! Kavmine de emret, o hükümlerin en güzelini alsınlar. Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunun ne hâle geldiğini göstereceğim.”⁴¹

“Yoksa Mûsâ’nın sayfalarında ve çok vefalı İbrahim’in sayfalarında yazılı olanlar ona haber verilmedi mi?”⁴²

38. Kıyâmet, 75/20-21.

39. İnsân, 76/27.

40. Bakara, 2/200-202.

41. A'râf, 7/145.

42. Necm, 53/36-37.

Ebû Zer 'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Dedim ki, ey Allâh'ın Rasûlü! Yüce Allah kaç kitap indirdi? Buyurdu ki: Yüz dört kitap indirdi. Elli sahife Şît'e, otuz sahife İdris'e, on sahife İbrahim'e, on sahife de Tevrat'tan önce Mûsâ'ya indirdi. Tevrat'ı, Zebur'u, İncil'i ve Furkan'ı da indirdi. Ey Allâh'ın Rasûlü! İbrahim'in sahifeleri ne idi? Şöyle buyurdular: Hepsi kıssa ve öğüt idi. Ey Allâh'ın Rasûlü! Mûsâ'nın sahifeleri ne idi? Buyurdu ki: Hepsi ibret idi. Ey Allâh'ın Rasûlü! İbrahim ve Mûsâ'nın sahifelerindekilerden sana bir şey indirildi mi? Buyurdu ki: Evet, ey Ebâ Zer! Dedi ve yukarıdaki A'lâ sûresinin âyetlerini okudu.”⁴³ Bununla birlikte, Alûsî'nin dediği gibi hadîsin sahih olup olmadığını Allah bilir.”⁴⁴

43. A'lâ, 87/14-16.

44. Suyûtî, age, VIII, 489; Alûsî, age, XV, 141-142; Elmalılı, age, IX, 162, 163.

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

GÂŞİYE SÛRESİ

Gâşiye sûresi Mekke'de inen ilk sûrelerden olup, 26 âyettir. Adını, ilk âyetteki "Gâşiye (Her şeyi kuşatan)"dan almıştır. Sûrede; kıyâmet günü kederli yüzlerin azâbı, sevinçli yüzlerin mükâfâtı, develerin, semâların, dağların ve yerin yaratılışı, öğüt verme konuları yer alır. Hz. Peygamber'in A'lâ sûresi ile bu sûreyi cuma ve bayram namazlarında okuduğu rivâyet edilmiştir.¹

1. Müslim, Cum'a, 62-63; Ebû Dâvûd, Salât, 234, 236.

﴿ BÂB 1 ﴾

KİYÂMET GÜNÜ DEHŞETİ, KÖTÜLER VE İYİLER, TEBLİĞ GÖREVİ, ÖĞÜTTEN YÜZ ÇEVİREN İNKÂRCI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ^ط ﴿١﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ^٢ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ^٣ تَصْلَى نَارًا حَامِيَةً^٤ تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آتِيَةٍ^٥ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ^٦ لَا يَسْمَنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ^٧ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ^٨ لِسْعِيهَا رَاضِيَةٌ^٩ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ^{١٠} لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً^{١١} فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ^{١٢} فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ^{١٣} وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ^{١٤} وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ^{١٥} وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ^{١٦} أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ^{١٧} وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ^{١٨} وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ^{١٩} وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ^{٢٠} فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ^{٢١} لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ^{٢٢} إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ^{٢٣} فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ^{٢٤} إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ^{٢٥} ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ^{٢٦}

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Dehşeti her şeyi kuşatacak olan kıyâmetin haberi sana geldi mi?
- 2- Yüzler var ki o gün zillete düşmüştür.
- 3- Çalışmış fakat boşuna yorulmuştur.
- 4- Kızgın bir ateşe girecektir.
- 5- Onlara son derece sıcak bir kaynaktan içirilir.

6- Onlar için kuru dikenden başka yiyecek de yoktur.

7- O da ne besler ne de açlığı giderir.

8- Bir de öyle yüzler var ki, o gün nîmetle mutludur.

9- Yaptığından hoşnuttur.

10- Yüksek bir cennettir.

11- Orada boş bir söz işitmez.

12- Orada sürekli akan bir pınar vardır.

13- Yükseklerle kurulmuş tahtlar,

14- Önlerine konmuş kâseler,

15- Sıra sıra dizilmiş yastıklar,

16- Serilmiş halılar vardır.

17- Onlar devenin nasıl yaratıldığına?

18- Göğün nasıl yükseltildiğine?

19- Dağların nasıl dikildiğine?

20- Yeryüzünün nasıl yayıldığına hiç bakmazlar mı?

21- Sen öğüt ver; çünkü sen ancak öğüt vericisin.

22- Onların üzerinde bir zorba değilsin.

23- Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse,

24- Allah onu en büyük azapla cezâlandırır.

25- Şüphesiz onların dönüşü sâdece Bizedir.

26- Sonra onların sorguya çekilmesi de sâdece Bize âittir.

1-7. âyetlerde, en büyük felâket haberi olan kıyâmetin kopması haberinin gelip gelmediği sorusunun ardından, cehennemliklerin karşılaşacağı bâzı sıkıntılı durumlar açıklanır. Bunların hâli yüzlerinden anlaşılır, dünyadaki çalışmaları kendilerine bir kazanç sağlamamıştır, bitkin bir hâlde kızgın ateşe girerler, üstelik bir de içmek üzere kendilerine kaynar su verilir, boğazlarını tırmalayan dikenli yemek yerler.

Yukarıdaki 3. âyette “çalışıp boşuna yorulmak” dünya hayatı ile ilgili olarak düşünülünce, bunlar daha önce dünyada çalışmışlar, iş yapmışlar, ibadet etmişler, fakat iyi yapıyoruz sanarak kâfir olmuşlardır. Bâtıl yolda çalıştıkları için bütün amelleri boşa gitmiş, dünyadaki çalışmaları boşa çıkmış ve kıyâmet günü zillete düşmüşlerdir, demek olur.

Âhiret amel işlenecek bir yer olmadığı için pek çok bilgin bu âyetleri dünyada yaptığı ameller boşa giden toplumlarla ilgili olarak değerlendirmişlerdir. Zeyd b. Eslem ve İbn Abbas bu görüşü benimseyenlerdendir.

Nitekim Buhârî'nin de kaydettiği gibi, İbn Abbâs'ın, "Çalışıp boşa yorulanlar Hristiyanlardır." dediği rivâyet edilmiştir.¹ Âyetteki نَاصِبَةٌ ve غَامِلَةٌ kelimesi "yüzler" kelimesinin sıfatı olması gerekir. Çünkü çalışıp da çalıştığı boşa giden yüzler, kişileri ifâde eder.²

Yukarıdaki 6. âyette geçen 'darî' kelimesi, şebrek denilen bir diken olup, kuruyunca darî adını alır. Bâzılarına göre bu, dikene benzer ateşten bir ağaçtır. Cehennem ehli tabaka tabaka olup, bir grubun gıdası budur. Hayvanların bile yemediği dikenli, zehirli ve kötü kokulu bir bitkidir.³ Diğer cehennemliklerin gıdası da "zakkum ve gıslîn"dir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allâh'ın azâbından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyâmetin ansızın başlarında kopmasından emîn mi oldular?"**⁴ **"(Bütün bunlar) Allâh'ın herkese kazandıklarının karşılığını vermesi içindir. Şüphesiz Allah hesabı çabuk görür."**⁵ **"Altüst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi. Onların üstüne neler çöktü neler!"**⁶ **"De ki: 'Yaptıkları işlerde en çok ziyâna uğrayanların kimler olduğunu size bildirelim mi?' (Bunlar) iyi işler yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan kimselerdir. Onlar, Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir. Biz, kıyâmet gününde onlara hiçbir değer vermeyeceğiz. İnkâr ettikleri, âyetlerimi ve elçilerimi alay konusu yaptıkları için, onların cezâsı cehennemdir."**⁷ **"Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsız ve onu toz duman ederiz."**⁸ **"Onlar kendi günahları yüzünden helâke sürüklenen kimselerdir. İnkâr ettikleri için onları kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap beklemektedir."**⁹

8-16. âyetlere göre, kıyâmet günü mü'minlerin sevinçli oldukları yüzlerinden anlaşılır. İşleri yorucu değil, memnun edicidir. İçinden akarsuların geçtiği cennetlere girerler. Suyun yanında destiler, bardaklar bulunur, isteyen dilediği kadar içer. Yüksek yerlere serilmiş minderler ve yaslanmak için dizilmiş yastıklar vardır. Tabana güzel sergiler döşenmiştir. Onlar orada boş söz işitmezler.

1. Buhârî, Tefsîr, 88.

2. Elmalılı, age, IX, 168.

3. Buhârî, Tefsîr, 88/1.

4. Yûsuf, 12/107.

5. İbrâhim, 14/51.

6. Necm, 53/53-54.

7. Kehf, 18/103-106.

8. Furkan, 25/23.

9. En'âm, 6/70.

Bu âyetlerden, cennetin boş oturulacak bir yer olmadığı anlaşılır. Orada mü'minlerin işleri yorucu olmaz ve işi yapanlara büyük zevk verir. Kâfirlerin yapacağı işler ise kendilerini bitkin düşürür, hükümlü olarak güç işler yapmakla cezâlandırılırlar. Mü'minlerin cennetteki işi bir âyetle şöyle bildirilir: **“O gün cennet halkı, bir işte eğlenirler** (yani zevk aldıkları bir iş yaparlar).”¹⁰

Yukarıdaki 12. âyetle pınarın “aynün” şeklinde tekil ve belirsiz gelmesi, bilinen pınarlardan olmayıp, cennet nîmetlerinin tanımını yapan, “Hiçbir gözü görmeyen, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler.”¹¹ hadisindeki gibi, orijinal bir pınar olduğuna işaret vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, birtakım yüzler sevinçten pırıl pırıl ağarır, birtakım yüzler de kederden simsiyah kesilir. Yüzleri simsiyah kararacak olanlara, “Îmân ettikten sonra, inkâra mı saptınız? O hâlde gerçekleri inkâr ettiğiniz için tadın bu azâbı!”** (denilecektir). **Yüzleri pırıl pırıl olanlara gelince, onlar Allâh'ın rahmetinin tecellî ettiği cennette olacak ve orada ebedî kalacaklardır.**”¹²

“Îmân edip iyi işler yapanlara, altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! Orada, ne zaman kendilerine bir meyve rızık olarak yedirilse, “Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şeydir.” derler. Bu rızıklar, onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.”¹³

“Onlar cennette: ‘Allâhım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!’ diye duâ edecekler, birbirlerine karşı iyi dilek ve temennilerini ise ‘Selâm’ şeklinde sunacaklardır. Duâlarının sonunda da: ‘Âlemlerin Rabbi olan Allâh’a hamd olsun!’ diyeceklerdir.”¹⁴

“Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Onlar, düzgün kiraz (sidr) ağaçları. Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında; uzamış gölgeler altında. Çağlayıp akan sular. Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyveler arasında. Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler.”¹⁵

10. Yâsîn, 36/55.

11. Buhârî, Tevhid, 35, Bed'ü'l-halk, 8, Tefsîr, 32/1; Müslim, Îman, 32, Cennet, 25.

12. Âl-i İmrân, 3/106-107.

13. Bakara, 2/25.

14. Yûnus, 10/10.

15. Vâkıa, 56/27-34.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

17- Onlar devenin nasıl yaratıldığına?

18- Göğün nasıl yükseltildiğine?

19- Dağların nasıl dikildiğine?

20- Yeryüzünün nasıl yayıldığına hiç bakmazlar mı?

17-20. âyetlerde, develerin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl çakıldığına, yerin nasıl yayıldığına bakılarak ibret alınması isteniyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz olarak yükselten Allah’tır. O, Arş’a egemen olmuş, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler. Allah her işi düzenler, âyetleri açıklar. Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız.”¹⁶

“Göğü O yükseltti ve ölçüyü koydu.”¹⁷

“Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa gökyüzünü yaratıp binâ etmek mi? Allah onu yükseltti, düzene koydu. Göğün gecesini kararttı, gündüzünü ağırttı. Bundan sonra yeryüzünü yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlagını çıkardı. Dağları da yeryüzüne sağlam bir şekilde yerleştirdi. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.”¹⁸

“Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaqlar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”¹⁹

16. Ra’d, 13/2.

17. Rahmân, 55/7.

18. Nâziât, 79/27-33.

19. Ra’d, 13/3.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

21- Sen öğüt ver; çünkü sen ancak öğüt vericisin.

22- Onların üzerinde bir zorba değilsin.

23- Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse,

24- Allah onu en büyük azapla cezâlandırır.

25- Şüphesiz onların dönüşü sâdece Bizedir.

26- Sonra onların sorguya çekilmesi de sâdece Bize âittir.

21-26. âyetlerde Hz. Muhammed'e şöyle hitâb ediliyor: Sen öğüt verip uyar, çünkü sen bir uyarıcısın. Ancak insanlar üzerinde bir zorba değilsin. Uyarıldığı hâlde söz dinlemeyen kimseye Allah azap eder. Kıyâmet günü herkes hesap vermek üzere Allâh'ın huzûruna çıkacaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların ne dediğini Biz çok iyi biliyoruz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Öyleyse benim tehdidimden korkanlara sen Kur'an ile öğüt vermeye devam et!”**²⁰

“Artık onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse, de ki: Bana Allah yeter! O'ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve O, yüce Arş'ın sahibidir.”²¹

“Yaşatan da öldüren de O'dur. Siz sonunda O'na döneceksiniz.”²²

“Onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefât ettirsek de, sonuç değişmez. Çünkü senin görevin sâdece tebliğ etmektir; hesâba çekmek ise Bize âittir.”²³

Câbir عليه السلام den, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “İnsanlarla, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur.’ dediklerinde, canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Artık onların hesabı Allâh’a âit olur.” Bundan sonra Hz. Peygamber yukarıdaki 21 ve 22. âyetleri okumuştur.²⁴

20. Kâf, 50/45.

21. Tevbe, 9/129.

22. Yûnus, 10/56.

23. Ra'd, 13/40.

24. Müslim, İmân, 35.

سُورَةُ الْفَجْرِ

FECR
SÛRESİ

Fecr sûresi Mekke'de inen ilk sûrelerden olup, 30 âyettir. Adını ilk âyetteki "Fecr (Tan yerinin ağarması)"dan almıştır. Sûrede; kimi şeylere ant, geçmiş kimi kavimlerin başına gelenler, malın insanı şımartması, kıyâmetin kopması, pişmanlık, Allâh'ın azâbı, eğitilmiş nefsin mükâfâtı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ÂD, SEMÛD, İREM VE FİRAVUN KAVİMLERİNDEN İBRET
ALMAK, İNSANIN MAL DÜŞKÜNÜ VE NANKÖR OLMASI,
ÂHİRETTEKİ PİŞMANLIK,
NEFSİNİ EĞİTENLERİN KURTULMASI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ^١ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ^٢ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ^٣ ﴿٣﴾ وَالْيَلِّ إِذَا يُسْرِ^٤ ﴿٤﴾ هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرِ^٥ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ^٦ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ^٧ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ^٨ ﴿٨﴾ وَثُمُودَ الَّذِينَ جَاءُوا الصَّخَرَ بِالْوَادِ^٩ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ^{١٠} ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ^{١١} ﴿١١﴾ فَكَثُرُوا فِيهَا الْفَسَادُ^{١٢} ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ^{١٣} ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ^{١٤} ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ^{١٥} ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ^{١٦} ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ^{١٧} ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُونَ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ^{١٨} ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا^{١٩} ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا^{٢٠} ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا^{٢١} ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا^{٢٢} ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى^{٢٣} ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي^{٢٤} ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ^{٢٥} ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ^{٢٦} ﴿٢٦﴾ يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ^{٢٧} ﴿٢٧﴾

اَرْجِعْهُ إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾
وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Andolsun fecre;
- 2- On geceye;
- 3- Çifte ve teke;
- 4- Her şeyi örttüğü zaman geceye ki;
- 5- Bunlarda akıl sahibi için elbette birer yemin değeri vardır.
- 6- Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?
- 7-8- Beldeler arasında bir benzeri yaratılmamış, o yüksek binâlarla dolu İrem şehrine?
- 9- Vâdilerde kayaları oyup yontarak evler yapan Semûd'a?
- 10- O kazıklar sahibi Firavun'a?
- 11- Onlar ülkelerinde azgınlık etmişler;
- 12- Oralarda fitne ve fesadı çoğaltmışlardı.
- 13- Bu yüzden Rabbin de onların üzerine azap kırbacını indiriverdi.
- 14- Çünkü Rabbin her an gözetlemededir.
- 15- Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınavıp kendisine ikramda bulunur ve nîmet verirse, "Rabbim bana ikrâm etti." der.
- 16- Ama ne zaman Rabbi onu sınavıp rızkını daraltırsa, "Rabbim bana haksızlık etti." der.
- 17- Hayır! Doğrusu siz yetime ikrâm etmiyorsunuz.
- 18- Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.
- 19- Helâl haram demeden mîrası yiyorsunuz.
- 20- Malı aşırı şekilde seviyorsunuz.
- 21- Ama yeryüzü sarsılıp paramparça olduğunda;
- 22- Rabbinin buyruğu gelip melekler sıra sıra dizildiğinde;
- 23- İşte o gün cehennem de getirilir ve o zaman insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!

- 24- O gün insan, “Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim!” der.**
- 25- O gün, Allâh'ın vereceği azâbı hiç kimse veremez.**
- 26- O'nun vuracağı zinciri hiç kimse vuramaz.**
- 27- Ey huzûra ermiş ruh!**
- 28- Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!**
- 29- Haydi kullarım arasına katıl!**
- 30- Ve cennetime gir!**

1-5. âyetlerde, Allah Teâlâ fecre, on geceye, çifte ve teke, gitmekte olan geceye yemin ederek, “Akıllı kimse için bunlarda yeterli bir yemin değeri bulunduğu dikkat çekiliyor. Yemin edilen dört konu şunlardır:

a) Fecr: Tan yerinin ağarmaya başlamasını ifâde eder. Fecr-i kâzib ve fecr-i sâdık diye ikiye ayrılır. Gecenin sonuna doğru doğu ufkunda güneşin doğacağı tarafta, yukarıya doğru bir aydınlık meydana gelir, yanları henüz karanlıktır. Daha sonra yanlardaki karanlık ortadan kalkarak doğu ufku bütün olarak aydınlanır. İşte yanların karanlık olduğu bu ilk aydınlanma süreci “fecr-i kâzib (yalancı fecir)” adını alır. Çünkü bu biraz sonra kaybolup, onun yerini doğu ufkuna yayılan asıl fecir alacaktır. Aydınlığın doğu ufkuna tam olarak yayılmasına ise “fecr-i sâdık (doğru fecir)” denir. Bununla sabah namazının vakti girmiş ve oruç tutacak olanlar için imsak vakti başlamış olur.

b) On gece: Bundan kastedilen sağlam görüşe göre, Zilhicce ayının ilk on gecesidir. Bunlar, hac ve ibadet işleriyle uğraşılan günler olduğu için, bu zamana yeminle dikkat çekilmiştir.

İbn Abbas'tan merfu olarak rivâyet edilen bir hadiste, Allâh'ın Rasûlü Zilhicce'nin ilk on gününe işaret ederek şöyle buyurmuştur: “Günlerden hiçbiri yoktur ki onlarda yapılan bir iş “on gün” de yapılan işten daha faziletli ve yüce Allâh'a daha sevimli olsun. Ashab: Ey Allâh'ın Rasûlü! Allah yolunda cihad da mı değil?” dediler. “Allah yolunda cihad da değil, ancak maliyla ve canıyla Allah yolunda cihâd edip de onlardan bir şey ile dönmeyen, yani şehîd olarak dönen bundan hariçtir.” buyurdu.¹

İbn Cerîr şöyle demiştir: “Doğru olan görüş, bu on gecenin Kurban bayramından önceki on gece olmasıdır. Çünkü yorumculardan gelen delil

1. Buhârî, İydeyn, 11; Tirmizî, Savm, 52; Ebû Dâvûd, Savm, 61; İbn Mâce, Sıyâm, 39; Dârimî, Savm, 52; Nesâî, Menâsik, 184.

bunun üzerinde birleşmiştir. Denilmiştir ki, Hz. Mûsâ'nın mîkatında; **“Ve ona on gece daha ilâve ettik. Böylece Rabb'inin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı.”**² buyurularak ilâve edilen on gece de Zilhicce'nin ilk on gecsidir.”³

c) Çift ve tek (Şef' ve vetr): Bu terimler için yaratanla yaratılan, namazların tek ve çift rekâtları veya Zilhicce'nin 10. bayram günü ve 9. arefe günü gibi yorumlar yapılmıştır. Hz. Peygamber'e bu “çift ve tek” ile neyin kastedildiği sorulunca şu cevabı vermiştir: *“Bunlar namazlardır. Onların bâzısı çift bâzısı tektir.”*⁴ Diğer yandan Allah Rasûlü'nün; “on gece”nin Zilhicce'nin Kurban bayramına kadar ilk on gecesi, “tek olanın” Arefe, “çift olanın” da Kurban bayramı günü olduğunu söylediği de rivâyet edilmiştir.⁵

d) Gece: Cenâb-ı Hak dünya gezegenini canlıların istifade edeceği şekilde yaratıp düzene koymuş, genel olarak gündüzü çalışma ve rızkı temin etme, geceyi ise dinlenme vakti olarak belirlemiştir. Bâzıları bu âyetle gecedenden kastedilen “Kadir gecesi” demişlerdir.

İgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır! Melekler ve Ruh, o gecede Rab'lerinin izniyle, her bir iş için iner de inerler. O gece, tanyeri ağarıncaya kadar esenlik doludur.”**⁶

“Biz uykunuzu dinlenme vakti, geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.”⁷

6-14. âyetlere göre, Allah Teâlâ yüksek sütunlar üzerine binâlar, saraylar yapan Hûd kavmini helâk etmişti. Âd kavmi Hûd عليه السلام'ın gönderildiği kavimdir. Sonraki Âd ise İrem'dir.⁸

Vâdi kenarında kayaları oyarak evler yapan bu güçlü Semûd kavmini de helâk etmiştir. Bunlar Hicazla Tebük arasında, bugün Medâin-i Sâlih denen bölgede yaşıyorlardı.

Kazıklar sahibi olmak, Firavun'un bir sıfatıdır. Güçlü ordusu için kurulan çadırların kazıkları, işkence kazıkları veya yaptırdığı dağlar gibi yüksek Mısır piramitleri yüzünden böyle anıldığı yorumları yapılmıştır.

2. A'râf, 7/142.

3. Taberî, age, XXX, 108.

4. Tirmizî, Tefsîr, 89/1.

5. Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 327; Hâkim, Müstedrek, Atâ., VII, 137.

6. Kadir, 97/3-5.

7. Nebe, 78/9-11.

8. Zemahşerî, 89/7.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Helâk emrimiz gelince, Hûd’u ve onunla birlikte îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık ve onları şiddetli bir azaptan koruduk. İşte Âd kavminin başına gelenler! Onlar Rab’lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular. Bu dünyada da, kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Âd kavmi, Rab’lerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd’un kavmi olan Âd, (Allâh’ın rahmetinden) uzak kılındı!”**⁹

“Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih’i gönderdik. (Sâlih onlara dedi ki: ‘Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mûcize olarak Allâh’ın dişi devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh’ın arzında yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar! Allâh’ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allâh’ın nîmetlerini hatırlayın ve yeryüzünde fesat çıkarmayın!’ Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü’minlere, ‘Siz Sâlih’in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabûl ediyor musunuz?’ dediler. Onlar, ‘Biz onunla gönderilene inanıyoruz!’ dediler. Büyüklük taslayanlar dediler ki: ‘Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!’ Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rab’lerinin buyruğundan dışarı çıktılar. ‘Ey Sâlih, dediler. Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azâbı bize getir, bakalım!’ Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakalayiverdi ve yurtlarında diz üstü cansız çökekaldılar.”¹⁰

“Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ’yı mûcizelerimizle Firavun’a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar da âyetlerimizi inkâr ederek kendilerine yazık ettiler. Ama bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!”¹¹

“Şüphesiz ki önce gelen Âd kavmini O helâk etti. Semûd’u da helâk edip geriye bir şey bırakmadı. Daha önce de Nûh kavmini

9. Hûd, 11/58-60. Bk. 11/50-57.

10. Arâf, 7/73-78.

11. Arâf, 7/103.

helâk etmişti. Çünkü onlar çok zâlim ve pek azgındı! Altüst edilen beldeleri de yerin dibine O geçirdi.”¹²

“Eğer yine de yüz çevirirseniz bilin ki, ben görevimi yaptım ve size bildirmem gerekeni bildirdim. Rabbim sizin yerinize başka bir kavmi getirmek isterse getirir ve siz O’na kesinlikle bir zarar vere mezsınız. Çünkü Rabbim her şeyi görüp gözetendir.”¹³

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ط ﴿١٥﴾
وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ فَقَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

15- Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınavıp kendisine ikramda bulunur ve nîmet verirse, “Rabbim bana ikrâm etti.” der.

16- Ama ne zaman Rabbi onu sınavıp rızkını daraltırsa, “Rabbim bana haksızlık etti.” der.

15-16. âyetlere göre, Allah Teâlâ bir kimseye sınamak için ikrâm eder, nîmet, servet, makam ve mevki verirse, bu kişi Allâh’a şükretmek yerine kendisinin Allah katında makbûl bir kul olduğunu, kendinde birtakım yetenekler bulunduğu için bunların verildiğini sanır; övünür, gururlanır.

Kimi zaman da yüce Allah bir kimseyi sınamak için rızkını daraltır. O kişi hemen, “Rabbim beni alçalttı, ezdi, haksızlık yaptı.” diyerek sızlanmaya başlar. Allâh’ın rızkı takdir ettiğini ve sınamak için zaman zaman darlıklar olabileceğini düşünüp sabretmek yoluna gitmez. Bu durum makam ve mevki için de geçerlidir. İnsanın değeri rûhunda, ahlâkındadır. Gerek refah, gerek yoksulluk hâlinde, Allâh’ın buyruklarına uyan, temiz ve dürüst yaşantısını sürdüren kimse Allah katında değerli bir kişi olur. Nice kimseler bâzı makamlara yükselebilmek için binbir çeşit hile, hud’a ve yalan söylemişler, o makâma yükselmişler, fakat çıktıkları o mevki felâketlerine neden olmuştur. Buna göre, insan kimi zaman zenginlikle kimi zaman da darlıkla sınanabilir. Mal ve oğullar, dünya hayatının süsleridir. Sürekli kalacak olan iyi ameller ise Rabbin katında sevapça daha iyi, sonuç olarak da daha hayırlıdır!

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz insana bir nîmeti tattırdıktan sonra, onu elinden geri alacak olsak, hemen ümitsizliğe düşer ve**

12. Necm, 53/50-53.

13. Hûd, 11/57.

nankör olur. Eğer ona çektiği bir sıkıntıdan sonra bir nîmeti tattır-sak, elbette: 'Benden dertler silinip gitti!' der; o bu sırada pek şı-marık pek kibirlidir.”¹⁴

“Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan sâlih ameller ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.”¹⁵

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

17- Hayır! Doğrusu siz yetime ikrâm etmiyorsunuz.

18- Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.

19- Helâl haram demeden mîrası yiyorsunuz.

20- Malı aşırı şekilde seviyorsunuz.

17-20. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın mal, mülk ve mevki verip ikramda bu-lunduğu kimsenin buna şükretmek yerine gurur ve kibre kapılmasında, dar-lık verip sınıdığı zaman da sabretmek yerine Rabbin haksızlık yaptığını dü-şünmesinde etken olan eksiklikler üç maddede toplanabilir:

a) Yetimi gözetmemesi, yoksula yedirip onu doyurmaya ön ayak olma-ması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Öyleyse yetime sakın kötü dav-ranma. El açıp isteyeniyi azarlama.”¹⁶**

“Dîni yalan sayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksul-u doyurmaya öneyak olmaz.”¹⁷

“Onlar aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı. ‘Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin!’ diyorlardı.”¹⁸

b) Mîrası helâl haram demeden toplayıp yemesi. Câhiliye dönemin-de ölen birisinin mîrasına ailede güçlü olan, açgözlülükle konmak ister ve-ya mîras malını zevk ve eğlencede yiyip bitirirdi. İslâm'dan önce kadın ve çocukların mîrası yoktu. Ailede güçlü olan mîras malını alır yetimlere ve

14. Hûd, 11/9-10.

15. Kehf, 18/46.

16. Duhâ, 93/9-10.

17. Mâûn, 107/1-3.

18. Kalem, 68/23-24.

kadınlara bir şey vermezlerdi. İslâm erkek kadın, çocuk, yetim herkesin hakkını tesbit etti ve bu hükümlere uyulmasını emir ve tavsiye etti. Medîne döneminde Uhud savaşından sonra inen Nisâ sûresinin ilgili âyetlerinde, 12 kadar aile fertlerinin mîras paylarını miktar olarak belirledi ve buna uyulmasını istedi.¹⁹

c) Malı çokça sevmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağ-mal hayvanlara ve ekinlere olan aşırı sevgi insanlara süslü gösterildi. Oysa bunlar, dünya hayatının geçici nîmetleridir. Asıl varılacak güzel yer ise, Allah katındadır.”**²⁰

“De ki: Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah’tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allâh’ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidâyet vermez.”²¹

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۖ ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۚ
 ﴿٢٢﴾ وَجِئَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ۚ
 ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۚ ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ
 أَحَدٌ ۚ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوَثِّقُ وِثْقَهُ أَحَدٌ ۚ ﴿٢٦﴾

21- Ama yeryüzü sarsılıp paramparça olduğunda;

22- Rabbinin buyruğu gelip melekler sıra sıra dizildiğinde;

23- İşte o gün cehennem de getirilir ve o zaman insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!

24- O gün insan, “Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim!” der.

25- O gün, Allâh’ın vereceği azâbı hiç kimse veremez.

26- O’nun vuracağı zinciri hiç kimse vuramaz.

19. Bk. Nisâ, 4/11, 12, 13, 176.

20. Âl-i İmrân, 3/14.

21. Tevbe, 9/24.

21-26. âyetlerde, “kellâ (hayır, olmaz böyle şey)” ifâdesiyle başlanarak, insanlar önceki âyetlerde anlatılan kötü huylardan men edilir. Ezcümle kıyâmet günü yerin birbiri ardınca şiddetle sarsılacağı, meleklerin sıra sıra dizilip hesap dîvanının kurulacağı, cehennemin de gözler önüne getirileceği hatırlatılır.

İnsan o büyük kıyâmet gününde, “Keşke şu âhîret hayatım için önden güzel ameller yapıp gönderseydim!” der. Ama artık bu pişmanlığın bir yararı olmaz, kendisi kelepçelerle, zincirlerle bağlanıp şiddetli bir azâba atılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olurlar. Rahmân olan Allâh'ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. Konuşan da doğruyu söyler!”**²²

“Fakat o her şeyi altüst eden büyük felâket geldiği zaman. İnsanın neyin peşinde koştuğunu anlayacağı gün.”²³

“O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geride bıraktığı ne varsa bildirilir.”²⁴ Hadiste şöyle buyrulur: “Hesap gününde cehennem getirilir. Cehennemin yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin melek vardır.”²⁵

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً
﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّاتِي ﴿٣٠﴾

27- Ey huzûra ermiş ruh!

28- Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön!

29- Haydi kullarım arasına katıl!

30- Ve cennetime gir!

27-30. âyetlerde yer alan hitap, nefs-i mutmainne sahiplerine ölümü sırasında söylenir. Kendilerine, “Ey huzûra ermiş olan ruh, sen hoşnut, Allah senden hoşnut olarak Rabbine dön, kullarım arasına katıl, cennetime gir!” denilir. Dünyada Allâh'a kesin îman ve güzel amel ile huzûra kavuşan ruh, kıyâmet günü ağır bir hesapla karşılaşmaz, ona nezâketle muâmele edilir.

22. Nebe, 78/38.

23. Nâziât, 79/34-35.

24. Kıyâmet, 75/13.

25. Müslim, Cennet, 29; Tirmizî, Cehennem, 1.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allâh’a ve âhiret gününe îmân eden bir toplumun, Allâh’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk kurduğunu göremezsin; isterse onlar bunların babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları olsun! İşte onların kalplerine Allah, îmânı yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah, onlardan râzı olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır! İşte bunlar, Allâh’ın safında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar sâdece Allâh’ın safında olanlardır!”**²⁶

NEFS EĞİTİMİ

Yukarıdaki 27. âyette sözü edilen nefs-i mutmaine; güvenli ve huzûra ermiş ruhtur. Bu, kalp nûruyla tam olarak nurlanan, kötü sıfatlardan kurtulan, güzel huylarla huylanan ruh demektir.²⁷

Kur’an’daki nitelikleri dikkate alınarak, nefsin özellikleri ve eğitim aşamaları şöyle sıralanabilir:

a) Kötülüğü Emreden Nefs (Emmâre)

Nefs, derinden derine kişiye kötülüğü fısıldar. Bu konuda, peygamberler bile Yüce Allah’tan yardım istemiştir. Kendi kardeşleri ile kadın ve zindan hayatı ile ağır bir nefs sınaması geçiren Yusuf عليه السلام’ın tespiti şöyle olmuştur: **“(Yusuf dedi): Ben, kendimi temize çıkaramam! Çünkü nefs, sürekli kötülüğü emreder, fısıldar. Böyle bir durumdan ancak, Allâh’ın sevgi ve şefkati sâyesinde kurtulmak mümkün olur.”**²⁸

b) Kendini Kınayan Nefs (Levvâme)

Bir kötülük işleyince veya ibadet eksikliği olunca, bundan rahatsızlık duyan ve kendini kınayan kişi, nefs eğitiminde bir adım öne geçmiş demektir. Çünkü bu sâyede, kendinde kötülüktan uzak durma, eksiklerini tamamlama gücü ve bilinci gelişme kaydeder. Aşağıdaki âyet, kişideki bu hâli yansıtır: **“...kendini sürekli kınayan nefse yemin ederim ki, (siz hepiniz dirltilip hesâba çekileceksiniz)”**²⁹

26. Mücadele, 58/22.

27. Seyyid Şerif.

28. Yûsuf, 12/53.

29. Kıyâmet, 75/2.

c) İlhamı Eren Nefs (Mülheme)

İçinde kötü olan şeylere karşı bir isteksizlik ve iyi olanlara karşı da istek meydana gelir ve kalp yoluyla iyi ile kötüyü ayırt etme gücüne kavuşur. Bu kişi, nefis eğitiminde daha da başarılı demektir. Nefsin doğal fonksiyonlarından söz eden şu âyet, onun doğasında bulunan nitelikleri ne güzel açıklar! **“Nefse ve ona fonksiyonlar yükleyene, ona kötülük ve sakınma duygusunu aşılایana andolsun ki, nefsinı arındıran kurtuluşa erecek, onu alçaltan ise kaybedecektir.”**³⁰

d) Huzûra Kavuşmuş Olan Nefs (Mutmainne)

Bu, nefsin eğitilmiş, huzur ve sükûna kavuşmuş en olgun hâlini ifâde eder. İnsanı bu dereceye ulaştıracak olan da, Allâh'ı anmak ve O'na samimî olarak ibadet etmekten geçer. Nitekim bir âyette, **“İyi bilin ki, kalpler ancak Allâh'ı anmakla huzur bulur.”**³¹ buyurulmuştur.

e) Hoşnut Olan Nefs (Râdiye)

Allah'tan, çevresinden, kendisine verilenden, verilmeyenden hoşnutluk içinde bulunan; âhirette, verilecek nîmetlerle hoşnut olacak olan nefis bu derecenin içindedir. Yukarıdaki, **“Hoşnut olarak Rabbine dön!”**³² âyeti bunu ifâde eder.

f) Hoşnut Olunmuş Nefs (Mardıyye)

Bu da Cenâb-ı Hakk'ın kendisinden hoşnut olduğunu anlayan ve bunu işiten nefis derecesini ifâde eder ki, **“Sen O'ndan, O senden hoşnut olarak Rabbine dön!”**³³ âyetinde bildirilen, kulun ulaşabileceği ve Rabbinin kendisinden hoşnut olduğunu öğrendiği en mutlu ânını bildirir.

Bu sözlerin, “huzûra ermiş nefis” sahibine; ölümü sırasında, yeniden dirilme sırasında veya cennete gireceği zaman, söyleneceği konusunda farklı yorumlar vardır.³⁴

İbn Cübeyr'den rivâyete göre, Hz. Peygamber'in yanında, **يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ “Ey nefis-i mutmainne!”** âyeti okunmuştu. Hz.

30. Şems, 91/7-10.

31. Ra'd, 13/28.

32. Fecr, 89/28.

33. Fecr, 89/28.

34. krş. Bakara, 2/112, 207, 260; Nisâ, 4/69; Mâide, 5/119; Enfâl, 8/2, 24; Zümer, 39/42, 54; Ra'd, 13/28.

Ebûbekir, “bu gerçekten güzel” dedi. Rasûlullah ﷺ de: “*Haberin olsun ki, melek sana onu ölümün sırasında söyleyecektir.*” buyurdu.³⁵ Tirmizî de bunun benzerini “Nevâdiru'l-Usûl” de Sâbit b. Aclan yoluyla Selîm b. Amir'den, Hz. Ebûbekir Sıddık'tan rivâyet etmiştir. Buna göre nefis ruh anlamında olup onun dönmesi, rûhun bedenden ayrılarak Rabb'ine doğru râzı olmuş ve râzı olunmuş olarak gitmesidir.

Böyle bir nefis eğitimi için, Allâh'a sığınmak ve O'ndan yardım istemek gerekir. Nitekim Kur'ân'ın son iki sûresi olan Muavvizeteyn sûrelerinde, nefisten gelebilecek zararlara karşı da, güzel sığınma duâları vardır. Diğer yandan, Hz. Peygamber ﷺ'in nefsin kötülüklerinden Allâh'a sığındığını gösteren pek çok duâları bulunmaktadır.³⁶

Ruh-nefis ilişkisi: İbn Abbas ؓ demiştir ki: Âdemoğlunda bir nefis, bir ruh vardır. Aralarındaki fark güneş ile ışığı gibidir. Nefis, kendisiyle akıl ve temyiz yapılan, ruh da teneffüs ve hareket yapılıdır. Ölümde ikisi de alınır, uykuda ise yalnız nefis alınır. Ruh denilince genellikle hayatın aslı anlaşılageldiği gibi, hayat da çoğunlukla cismânî görünüş ile anlaşıldığından, mânevî hayatın esas olan rûhâ nefis denmiştir. İbn Abbâs'ın güneş ile ışığını misal getirmesi gösterir ki, o bununla aralarında bir cevher farkı bulunduğunu anlatmak istememiştir.³⁷

Fahrüddin Râzî tefsîrinde şöyle demiştir: Gerçekte nefisleri alan (öldüren) ancak Allah Teâlâ'dır. Şu kadar var ki, Allah Teâlâ sebepler âleminde her türlü işi, meleklerden bir meleğe görev olarak vermiş, böylece ruhların alınmasına da ölüm meleğini görevlendirmiştir ki, o başkandır. Beraberinde tâbileri ve hizmetçileri vardır. Onun için o âyetlerde alma onlara nisbet edilmiş, burada da gerçek olarak Allah Teâlâ'ya nisbet edilmiştir.³⁸

35. Ebû Nuaym, Hilye, IV, 283-284.

36. Bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 101; Tirmizî, Deavât, 14, 88, 94; Dârimî, İstizân, 54; Ahmed bin Hanbel, I, 9, 11, 14, II, 196.

37. Kurtubî, age, XV, 261; Süyûtî, age, VII, 230.

38. Fahrü'r-razî, age, XXVI, 285.

سُورَةُ الْبَلَدِ

BELED
SÛRESİ

Beled sûresi Mekke’de inen ilk sûrelerden olup, 20 âyettir. Adını ilk âyetteki “Beled (Mekke)”den almıştır. Sûrede; insanın böbürlenmesi, ona verilen duyu organları, sarp yokuş yani nefse ve mala ilişkin kimi fedakârlıklar, sağın ve solun adamları ve sonları konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**İNSANIN YARATILIŞI, BÖBÜRLENMEMESİ,
İNFAK, SABIR VE MERHAMET,
İNKÂRCILAR**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيْحَسِبُ أَنْ لَنْ يَقْدَرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾ أَيْحَسِبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤَصَّدَةٌ ﴿٢٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yemin ederim bu beldeye ki,

2- Sen bu beldede oturmaktaşın.

3- Yine yemin ederim, babaya ve çocuğuna ki,

- 4- Biz insanı gerçekten sıkıntı içinde yarattık.
- 5- İnsan, kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?
- 6- “Ben pek çok mal harcadım.” diye (övünüyor).
- 7- Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?
- 8- Biz ona vermedik mi, iki göz,
- 9- Bir dil, iki dudak?
- 10- Ona iki yolu da gösterdik.
- 11- Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!
- 12- Sarp yokuş nedir, sen bilir misin?
- 13- Köle azat etmek;
- 14- Veya açlık gününde yemek yedirmektir,
- 15- Yakını olan bir yetime.
- 16- Yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksula.
- 17- Sonra î mân edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktadır.
- 18- İşte bunlar defteri sağdan verilecek olanlardır.
- 19- Âyetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar defteri soldan verilecek olanlardır.
- 20- Cezâları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!

1-4. âyetlerde, Allah Teâlâ, Hz. Muhammed'in doğup büyüdüğü ve peygamberliğinin de ilk 13 yılının geçtiği Mekke kentine, doğurana ve doğana yemin ederek insanı zorluk (kebed) içinde yarattığını bildirmektedir. Başka bir âyette, “**İncir ağacına, zeytin ağacına, Sînâ dağına ve bu güvenli beldeye andolsun ki..!**”¹ buyurularak, peygamberlerin yaşadığı beldelere yemin edilmiştir. Bunlardan biri de, güvenli belde olarak Mekke kentidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “(De ki): **Ben sâdece, her şey kendisine âit olduğu hâlde, kutsal kıldığı bu beldenin Rabbine kulluk**

1. Tîn, 95/1-3.

etmekle emrolunduğum gibi, Müslümanlardan olmakla da emrolundum.”²

“Kureyş’in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için; kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için; onlar bu Kâbe’nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emîn kılmıştır.”³

“Yemin olsun, incire, zeytine, Tûr dağına ve şu güvenli beldeye ki; Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”⁴

“Ey insan! Hiç şüphesiz sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalar, sonunda O’na kavuşursun!”⁵

Hz. Peygamber Mekke’nin güvenli bir belde oluşu ile ilgili şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah Teâlâ bu kenti gökleri ve yeri yarattığı gün haram (dokunulmaz) kılmıştır. Bu yüzden bu şehir kıyâmet gününe kadar dokunulmazdır. Benden önce bu şehirde savaşmak kimseye helâl kılınmamıştır. Bana da sâdece (Mekke’nin fethinde) günün bir bölümünde savaşmak helâl kılınmıştır.”⁶

Yukarıdaki Beled sûresi 3. âyetinde “doğuran ve doğan” ifâdesini, yavru meydana getiren her canlı ve doğan her yavru olarak yorumlamak daha uygun görünüyor. Doğum işlevi, erkek ve dişinin katkısı ile gerçekleştiği için, her iki tür de yemin kapsamına girmiş olmalıdır.

Nitekim İbn Abbâs’a nisbet edilen bir rivâyette şöyle denilmiştir: Burada kastedilen, her baba ve çocuğudur. Buna, gerek akıl sahibi olanlardan ve gerek akıl sahibi olmayanlardan her baba ve çocuğu dâhil olabileceğine göre bu anlamın kapsamı daha geniştir. “Ve mâ veled” ifâdesinde en açık olan da budur. İbn Cerîr: “Doğru olan da budur.” demiştir.⁷ Râzî de der ki: Bu uygundur. Çünkü bütün yaratılmışlara saygı bu sözün içinde vardır.⁸ Belli ki bütün yaratılmışlardan kastettiği, doğum olayının cereyan ettiği bütün canlı yaratıklar demektir.

2. Neml, 27/91.

3. Kureyş, 106/1-4.

4. Tin, 95/1-5.

5. İnşikâk, 84/6.

6. Buhârî, Bed’ü'l-halk, 22; Müslim, Hac, 445.

7. Taberî, age, XXX, 125.

8. Fahu'r-Râzî, age, XXXI, 182.

Diğer yandan yemin edilenler kapsamına, yalnız mü'minlerin girdiği de söylenmiş, İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim, Ebû İmrân'dan şöyle rivâyet etmişlerdir: Bu âyetle “vâlid”, İbrahim ﷺ; “mâ veled” de onun bütün çocuklarıdır. Fakat Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'in duâsı ile ilgili olarak; **“Zürriyetimden de bir kısmını önder yap.” dedi. Allah: Zâlimler benim ahdime nâil olamazlar, cevabını verdi.**”⁹ buyurması, zâlimleri âyetin kapsamı dışında bıraktığını gösterir. Bu sebeple yemin edilen “doğuran ve doğanları” da mü'minlere tahsis etmek gerekir. Nitekim namazların son oturushlarındaki “salli-bârik” duâlarında **“İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi...”**¹⁰ duâsı da böyledir. Bir kısım tefsirciler bu tahsisi açıkça belirtmişlerdir.¹¹

Yukarıda 4. âyetteki “kebed”; zorluk, güçlük ve sıkıntı anlamı yanında “karaciğer” anlamına da gelir. İnsanın doğumu, yetişmesi, eğitimi, dünya zevkleri karşısındaki mücâdelesini, nefsini eğitmesi ve Rabbine rıza ile ulaşması uzun ve zorlu bir çabayı gerektirir. Bu çabanın karaciğerle özdeşleştirilmesi, bütün bu yorucu ve stresli çabalarda, bu organın rolünü ve fonksiyonunu akla getirir. Bu organla ilgili kısa bilgi vereceğiz:

KARACİĞER

İnsanda eşitsiz büyüklüğü ve şekli olan dört lobu bulunan kırmızimsı kahverengi bir organdır. Bir insan karaciğeri normalde 1,4-1,6 kg (3,1-3,5 lb) ağırlığında ve yumuşak, pembemsi-kahverengi, üçgen bir organdır. Hem en büyük iç organ (en büyük organ genel olarak deri) ve insan vücudunun en büyük bezidir. Karaciğer diyaframın hemen altında ve karın boşluğunun sağ üst kısmında bulunur. Karaciğer mîdenin sağ tarafını ve safra kesesini örter. Karaciğere iki büyük damar bağlıdır. Biri hepatik arter ve biri portal ven adı verilen damarlardır. Portal ven kanı tüm gastrointestinal kanaldan sindirilmiş besinleri içerir. Dalak ve pankreastan gelenleri taşıyan ise hepatik arterdir ve aorta kan taşır. Bu kan damarları daha sonra bir lobun içinde yollara ayrılır. Her lop temel milyonlarca temel metabolik hücrelerden oluşur.

Karaciğer, omurgalı ve bâzı diğer hayvanlar için hayâtî bir organ olma özelliğini taşır. Karaciğer detoksifikasyon, protein sentezi ve biyokimyasal

9. Bakara, 2/124.

10. Buhârî, Enbiyâ, 10; Müslim, Salât, 65, 66, 69; Nesaî, Sehv, 49, 50-54.

11. Elmalılı, age, 216, 217.

sindirim için gerekli olan üretim de dâhil olmak üzere geniş bir etki alanına sahiptir. Karaciğer yaşam için gerekli olan hayâtî bir organdır. Karaciğer yokluğunda veya işlev yitiminde, diyalizle kısa bir süre fonksiyonları devam ettirilebilir. Fakat karaciğerin fonksiyonunu, uzun süreli yokluğunda, telâfi edebilmenin hiçbir yolu yoktur. Karaciğer organ metabolizmasında önemli bir rol oynar. Glikojen depolanması, kırmızı kan hücrelerinin üretimi, plazma ve protein sentezi, hormon üretimi ve detoksifikasyon ayrışma da dâhil olmak üzere vücutta daha birçok alanda işlevi vardır. Karaciğer karında, abdominal-pelvik bölgede diyaframın altında bulunmaktadır. Karaciğer ayrıca yağ sindirimine yardımcı alkali bileşik bir sıvı olan safra üretir. Ayrıca çok özel doku sentezi ve birçoğu normal yaşamsal işlevler için gerekli olan küçük ve karmaşık moleküller de dâhil olmak üzere yüksek hacimli biyokimyasal reaksiyonları düzenler.

Tıbbi literatürde çoğunlukla karaciğer anlamına gelen hepar (ήπαρ) ve Yunanca kelime kökenli hepato terimi kullanılır.

Karaciğerde bulunan karaciğer portal ven ve hepatik arterlerin bir çifti kanı alır. Karaciğer vücudun kan arzının yaklaşık %75 teminini sağlar. Hepatik portal ven, kanı; dalak, sindirim kanalından drene venöz ve organlara taşır. Hepatik arterler ise onun kan akımının geri kalanını sağlar ve karaciğerin kan kaynağıdır. Oksijen iki kaynaktan da sağlanır. Karaciğer oksijen ihtiyâcının yaklaşık yarısı karaciğer portal ven tarafından karşılanmaktadır ve yarım hepatik arterler tarafından karşılanmaktadır. Kanı sinüzoidlerde boşaltır ve her lop orta damara geçer.¹²

أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾
أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

5- İnsan, kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

6- “Ben pek çok mal harcadım.” diye (övünüyor).

7- Yoksa kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?

12. <https://karacigersagligi.wordpress.com/>

5-7. âyetlerde, insanın bazen kendisine kimsenin güç yetiremeyeceğini zannettiği, mala düşkünlüğü, hayır için verdiği malı kendine göre çok görüp, “Ben çok mal tükettim.” diyerek, yaptığı hayırlarla övünmesi, oysa onu gören Allâh’ın, o malı hangi amaçla harcadığını bildiği belirtilmektedir. Çünkü her şeyi gören ve bilen Yüce Allah, amelleri kalplerdeki niyetlere göre değerlendirir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Biliniz ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından ibârettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki, onun bitirdiği bitkiler, çiftçilerin hoşuna gider. Sonra da kurur; sen onu sapsarı görürsün. Sonunda çerçöp olup gider. Âhirette ise şiddetli bir azap ve Allah’tan bir mağfi-ret ve rıza vardır. Dünya hayatı aldatıcı yararlanmadan başka bir şey değildir.”¹³

“Ne durumda bulunursan bulun, Kur’an’dan ne okursan oku, siz de hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken, mutlaka sizi görüp gözetleriz! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinden gizli kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.”¹⁴

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ^٨ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ^٩ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ^{١٠}

8- Biz ona vermedik mi, iki göz,

9- Bir dil, iki dudak?

10- Ona iki yolu da gösterdik.

8-10. âyetlerde, insana iki göz, dil ve iki dudak gibi organlar verildiği, hayır ve şer yolunun gösterildiği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah sizi, siz hiçbir şey bilmez durumda iken annelerinizin karnından çıkarmış, şükretmeniz için de, size kulaklar, gözler ve kalpler vermiştir.”**¹⁵

13. Hadîd, 57/20.

14. Yûnus, 10/61.

15. Nahl, 16/78.

“Ona hayır ve şer yolunu da gösterdik. Artık ister şükreder, ister nankörlük eder!”¹⁶

Yukarıda 10. âyetteki “necdeyn” iki yol demek olup, çoğunluğa göre kastedilen, iyilik ve kötülük yoludur.¹⁷

Hasen'den mürsel olarak nakledilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Onlar iki yoldur: Hayır ve şer yolu. Demek ki şer yolu size hayır yolundan daha sevgili kılınmamıştır.”¹⁸ Katâde'den: Bize anlatıldığına göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar! Onlar iki yoldur. Hayır ve şer yolu. Demek ki şer yolu size hayır yolundan daha sevgili değildir. İbn Zeyd bu âyeti tefsir ederken “hayır ve şer yolu” dedi ve **“Biz ona yolu gösterdik.”**¹⁹ âyetini okudu.”²⁰

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُ رَقَبَةً ﴿١٣﴾
أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

11- Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!

12- Sarp yokuş nedir, sen bilir misin?

13- O, köle azat etmek;

14- Yahut açlık gününde yemek yedirmektir.

15- Yakınlığı olan bir yetime.

16- Yahut yerde sürünen bir yoksula.

17- Sonra îmân edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktır.

18- İşte bunlar defteri sağdan verilecek olanlardır.

16. İnsân, 76/3.

17. krş. İnsân, 76/3; Tegâbun, 64/2.

18. Buhârî, Tefsîr, 90.

19. İnsân, 76/3.

20. Taberî, XXX, 128.

11-18. âyetlerde, aşılması güç olan “sarp yokuş (akabe)”u aşmayı sağlayacak “hayır ve iyilikler” şöyle sıralanmıştır:

a) Köle azat etmek: Âyette, sarp yokuşu aşmanın ilk adımı olarak köle âzâdı zikredilir. Eski çağlardan beri varlığı süren köleliği, İslâm sosyal bir olay olarak bulmuş, birden kaldırmamış, fakat köle âzâdını teşvik etmek yanında, köle ve câriyeler için insanca haklar getirmiştir. İslâm dîni; insanların hür ve eşit olarak dünyaya gelmesi ilkesinden hareketle, kölelik sistemi tamamen ortadan kaldırılmayı gâye edinmiştir.²¹ Ebû Hüreyre’den nakledildiğine göre Allâh’ın Rasûlü şöyle buyurmuştur:

*“Her kim bir mü’min köleyi azat ederse, yüce Allah onun her organına karşılık azat edenin bir organını cehennem ateşinden azat eder. Hatta cinsel organına karşılık cinsel organını ateşten azat eder.”*²²

Bir kimseyi hürriyete kavuşturmak böyle büyük bir fazîlet ve kahramanlık olunca bir kavmin, bir toplumun hürriyetini kurtarmak ne büyük kahramanlık olacağını anlamalı.²³

Nitekim Mısır’daki Memluklar ve Hindistan’daki Gulaman’ların saltanat ve hânedanları özgürlüklerine kavuşan kölelerce kurulmuştur.

Afrika ve Avrupa’da köleleştirilen insanların işkence altında ezildiği bir dönemde İslâm Peygamber’i, köle-efendi arasındaki ilişkiyi; “Onlara yediğinizden yedin, giydiğinizden giydirin, onlara “oğlum, kızım” diye hitâb edin.”²⁴ buyurarak bu hizmetçi sınıfına tarihte ilk olarak insanca haklar tanımıştır.

b) Açlık gününde akraba olan yetimi ve hiçbir şeyi olmayan yoksulu doyurmak: İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz, size sırf Allah rızası için yediyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Çünkü biz, yüzleri asacak olan o belalı günde, Rabbimizin azâbından korkarız.’(derler). Allah onları o günün dehşetinden korumuş, yüzlerine bir güzellik ve gönüllerine sevinç vermiştir.”**²⁵

21. Bk. Nisâ, 4/92; Mâide, 5/89; Tevbe, 9/60; Nûr, 24/33; Ahzâb, 33/3; Muhammed, 47/4; Mücadele, 58/3.

22. Buhârî, Keffârât, 6; Müslim, Itk, 22, 23; Tirmizî, Nüzûr, 14; Ahmed bin Hanbel, II, 420, 422.

23. Elmalılı, age, IX, 228.

24. Buhârî, İman, 22, Edeb, 44; Müslim, Eymân, 38, 40; Ebû Dâvûd, Edeb, 124.

25. İnsân, 76/8-11.

“Bir zamanlar İsrâiloğulları’ndan: ‘Yalnız Allâh’a kulluk edin, anaya-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edin ve insanlara güzel söz söyleyin; namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin!’ diye kesin söz almıştık. Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz, hâlâ da yüz çeviriyorsunuz!”²⁶

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer. Biri sadaka sevâbı, öteki de akrabayı görüp gözetme sevâbıdır.”²⁷

c) İmân edip birbirine sabrı ve merhameti tavsiye etmek. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Asra yemin olsun; gerçekten insan ziyandadır. Ancak imân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnâdır.”²⁸**

Hiz. Peygamber: “Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz.”²⁹ buyurmuştur. Başka bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: “İnsanlara mehamet etmeyen kimseye Allah da merhamet etmez.”³⁰

d) Bu niteliğe sahip olan mü'minler “sağın adamları” olarak nitelendirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bedbaht kimselerdir o soldakiler! İman ve amelde öne geçenler ise hepsinden ileridedirler. İşte bunlar, Allâh’a yaklaştırılanlar. Nîmet cennetlerinde olanlardır. Bunların birçoğu önceki ümmetlerden; birazı da sonrakilerdendir. Mücevherlerle süslenmiş tahtların üzerindedirler.”³¹

“Herkes kendi kazancına bağlıdır. Yalnız sağın adamları bunun dışındadır. Onlar cennetlerde, birbirlerine günahkârların hâlini sorarlar. Sizi Sekar cehennemine sokan nedir? Onlar şöyle cevap verirler: ‘Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulu doyurmazdık. Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik. Hesap gününü de yalan sayardık. Sonunda bize ölüm gelip çattı.’”³²

26. Bakara, 2/83.

27. Tirmizî, Zekât, 26; Ebû Dâvûd, Savm, 21; Nesâî, Zekât, 82; İbn Mâce, Sıyâm, 25.

28. Asr, 103/1-3.

29. Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fazâil, 65.

30. Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fazâil, 66.

31. Vâkıa, 56/8-15.

32. Müddessir, 74/38-47.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ
مُؤَصَّدَةٌ ﴿٢٠﴾

19- Âyetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar defteri soldan verilecek olanlardır.

20- Cezâları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!

19-20. âyetlerde inkâr edenlere “solun adamları” denir ve ateş azâbına girecekleri belirtilir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Soldakiler, ne bedbaht kimselerdir o soldakiler!”**³³

“Hutame’nin ne olduğunu sen bilir misin? O, Allâh’ın tutuşturulmuş ateşidir. Kalplerin içine kadar işler. Onlar uzatılmış sütunlara bağlanarak o cehennemin kapıları üzerlerine kapatılmıştır.”³⁴

33. Vâkıa, 56/9.

34. Hümeze, 104/5-9.

سُورَةُ الشَّمْسِ

ŞEMS SÛRESİ

Şems sûresi Mekke döneminde inmiştir. 15 âyettir. Adını ilk âyetteki, “Şems (Güneş)” ten almıştır. Sûrede başlıca; kimi şeylere yemin, nefis terbiyesinin önemi, Sâlih عليه السلام’ın deve mücizesi ve sonucu yer alır. Hz. Peygamber kendi kabîlesine imamlık yapan Muâz bin Cebel’e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Şems gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir.¹

1. Buhârî, Ezân, 63; Müslim, Salât, 178.

﴿ BÂB 1 ﴾

ON İKİ GÜÇ VE VARLIKLARA YEMİNLE NEFS EĞİTİMİNE DİKKAT ÇEKİLMESİ, SEMÛD KAVMİNİN HELÂKİNDEN İBRET ALMAK

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا^{لاص} ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا^{لاص} ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا^{لاص} ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا^{لاص} ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا^{لاص} ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا^{لاص} ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا^{لاص} ﴿٧﴾ فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا^{لاص} ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا^{لاص} ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا^{لاص} ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا^{لاص} ﴿١١﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا^{لاص} ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا^{تف} ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا^{لاص} فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ فَسَوَّيَهَا^{لاص} ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا^{لاص} ﴿١٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Yemin olsun, güneşe ve onun aydınlığına;
- 2- Onu izlediği zaman aya;
- 3- Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze;
- 4- Onu örttüğünde geceye;
- 5- Gökyüzüne ve onu binâ edene;
- 6- Yere ve onu yayıp döşeyene;
- 7- Nefse ve ona birtakım yetenekler verip de,
- 8- İyilik ve kötülüklerini ona ilham edene.

- 9- Şüphesiz nefsinı kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş.
 10- Onu kötülöklere gömen de ziyâna uğramıştır.
 11- Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı.
 12- Hani onların en azgını başkaldırmıştı.
 13- Allâh'ın elçisi onlara: "İşte bu, Allâh'ın mûcize olarak yarattığı dışı devesi; onun su içme hakkını gözetin!" dedi.
 14- Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rab'leri, günahları yüzünden başlarına azap indirip, onları yerle bir etti.
 15- Çünkü Allah, bu işin sonucundan korkacak değildi!

1-10. âyetlerde, 12 güç ve varlıklara yemin edilerek, nefsinı maddî ve mânevî kirlerden arındıranın kurtuluşa erdiği, onu günaha gömenin ise ziyâna uğradığı belirtilmiştir. Kendilerine yemin edilenler şunlardır: a) Güneş, b) Güneşin aydınlığı, c) Ay, d) Gündüz, e) Gece, f) Gökyüzü, g) Gökleri binâ eden, h) Yeryüzü, i) Yeri yayıp döşeyen, j) İnsan, k) İnsanı düzgün bir şekilde yaratan, l) Ona iyilik ve kötülük yapma yeteneğini veren.

Üzerine yemin edilen güç ve varlıklarla ilgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine yerleşen, gündüzü, durmadan izleyen geceyle bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak ve yönetmek yalnız O'na âittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!"**¹

"Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa gökyüzünü yaratıp binâ etmek mi? Allah onu yükseltti, düzene koydu. Göğün gecesini kararttı, gündüzünü açarttı. Bundan sonra yeryüzünü yayıp döşedi."²

"Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaqlar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için nice deliller vardır."³

1. A'râf, 7/54.

2. Nâziât, 79/27-30.

3. Ra'd, 13/3.

Hız. Peygamber'in zaman zaman şu şekilde duâ ettiği rivâyet edilmiştir: *"Allâhım! Nefsime takvâ nasip et ve onu her türlü günahattan temizle; çünkü onu en iyi temizleyecek olan Sensin. Ona yardım edip eğitecek olan da Sensin. Allâhım! Faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymak bilmeyen nefisten ve kabûl olunmayan duâdan Sana sığınırım."*⁴

Yeminin cevabı niteliğindeki 9 ve 10. âyetlerde, nefsini eğitip arındırmanın kurtuluşa ereceği, onu kendi hâline bırakıp, günaha gömenin ise ziyâna uğrayacağı vurgulanır. Bu âyetlerde sözü edilen "nefs" ile insan kastedilmiştir. Çünkü Allâh'a kullukla nefsini yücelten ya da O'ndan başka şeylere taparak nefsini alçaltan insanın kendisidir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Kurtuluşa erdi günahlarından arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan."**⁵

Allah kişiye, yaratılıştâ; hayır ve şer, tâat ve ma'siyet bilgilerini yükleyerek, bunlardan birini seçmede irade gücü vermiştir.⁶

Günümüz biyoloji bilimi, 46 kromozomlu insan hücresinin genetik bir yapıya sahip olduğunu ve bunun %15'ini oluşturan "DNA" molekülünde, insanın geçmiş ve geleceğine âit, genetik bilgilerinin şifreler hâlinde yüklü bulunduğunu ortaya koymuştur.⁷

NEFS TERBİYESİ VE TAKVÂ İLİŞKİSİ

Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındırmak kalp temizliği ile olur. Bunun da Allâh'a karşı gelmekten sakınma duygusu olan takvâ ile yakın bir ilişkisi vardır. Bununla ilgili bir değerlendirme yazımız aşağıdadır:

İslâm'da kalp temizliğine büyük önem verilmiştir. Çünkü vahiy de ilham da kalbe gelir. Kalp ilâhî nazar yeridir. Aşağıdaki âyetler kalp temizliğinin önemini belirtmektedir. **"O gün ne mal ne de çocuklar bir yarar sağlar. Ancak Allâh'a tertemiz bir kalple gelenler bunun dışındadır."**⁸ **"Allah sekîneti (huzûru) mü'minlerin kalplerine indirmiştir."**⁹ **"Kalpler ancak Allâh'ı zikretmekle huzûra kavuşur."**¹⁰

İman kalbin onayından ibâret olduğu gibi, ibadetlerden alınacak ecir de, hâlis bir niyetin varlığına bağlıdır. Hâlis niyet de kalpte gerçekleşir. Kalp insandaki duyguların merkezini oluşturur.

4. Müslim, Zikir, 73; Nesâî, İstiâze, 13, 65.

5. A'lâ, 87/14-15.

6. Bk. Buhârî, Bed'u'l-halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1.

7. Carl Sagan, Kozmos, İstanbul, 1982, s. 292; Hamdi Döndüren, Aile İlmi hali, İstanbul, 1995, s. 26, 27.

8. Şuarâ, 26/88-89.

9. Fetih, 48/4.

10. Yûnus, 10/74.

İlgili hadislerde şöyle buyrulur: “İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. O iyi olursa beden tümüyle iyi, kötü olursa tümüyle kötü olur. Dikkat edin, bu et parçası kalptir.”¹¹ “Sana başkaları fetvâ verse de, sen fetvâyı kalbine danış.”¹² “İyi, kişinin gönlüne yatıp onu rahatlatan, günah ise gönlü tırmalayan şeydir.”¹³

Kur’an ve hadislerde takvâya büyük önem verilmiştir. Hz. Peygamber kalbine işaret ederek “İşte takvâ buradadır.” buyurmuştur.¹⁴ Takvâ sahibine “muttakî” denir.

Âl-i İmrân Sûresi 134-136. Âyetlerinde takvâ sahiplerinin nitelikleri şöyle belirlenmiştir: a) Bollukta ve darlıkta Allah için harcama, b) Öfkesini yenme, c) Affedici olma, d) Sürekli iyilik yapma, e) Çirkin bir günah işleyince, Allâh’ı hatırlayıp hemen tevbe etme, f) Kötülükte ısrar etmeme. İnanarak yapılacak bu sâlih amellerin kişiyi cennete götüreceği açıkça ifâde edilmiştir.

Bakara sûresinin ilk âyetlerinde takvâ sahiplerinin nitelikleri şöyle sıralanmıştır: a) Gayba îman, b) Namazı dosdoğru kılmak, c) Allâh’ın verdiği-den bağış yapmak, d) Kur’ân’a ve daha önce indirilen kitaplara inanmak, e) Âhiret gününe inanmak. Bu nitelikleri taşıyanların Allah’tan gelen doğru yol üzerinde oldukları ve kurtuluşa erecekleri bildirilmiştir.¹⁵

Allah Teâlâ, gerçek iyilik (birr) ve takvâ sahibi olanları başka bir âyette şöyle tanımlar: **“Fakat gerçek iyilik (birr), Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a, peygamberlere îmân etmek, sevdiği malından yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolcuya, dilencilere ve köle azat etmeye vermek ve namazı kılmak, zekâtı vermektir. Sözleştikleri zaman, verdikleri sözleri tam olarak yerine getirenler, sıkıntı, hastalık ve savaşın kızıştığı sırada sabredenler, işte doğru sözlü olanlar bunlardır. Ve işte takvâ sahibi olanlar da bunlardır.”**¹⁶

Bu âyette kişiyi cennete ulaştıracak amellerin beş grupta toplandığı görülür: a) İman sahibi olmak. b) Sevmesine rağmen malını akraba, yetim, yoksul, yolcu, dilenci ve köle âzâdına harcamak. c) Namaz kılıp, zekâtını vermek. d) Verdiği sözü yerine getirmek. e) Sıkıntı, hastalık ve şiddet zamanında sabretmek. Bu âyetle ilgili olarak Allâh’ın Elçisi şöyle buyurmuştur: “Kim bu âyetle amel ederse, îmânını kemâle erdirmiş olur.”¹⁷

11. Buhârî, İmân, 39; Müslim, Mûsâkât, 107.

12. Dârimî, Büyü’, 2; Ahmed bin Hanbel, IV, 228.

13. Ahmed bin Hanbel, IV, 194, 228.

14. Ahmed bin Hanbel, V, 379.

15. Bakara, 2/3-5.

16. Bakara, 2/177.

17. Neseî, Medârikü’t-Tenzil, I, 249.

Takvâ hâli; Allah'tan sakınma, saygı ve sevgi eksenli olarak gerçekleşir. Allah'tan korkma âyet ve hadislerde daha çok “havfullah-mehâfetullah ve haşyetullah” tamlamaları ile ifâde edilmiştir. Bu, günah işleyenlerin ve haksızlık edenlerin Allâh'ın azâbından ve hışmından korkmalarını ifâde eder. Aşağıdaki âyetlerde böyle bir korku yer alır: **“Eğer inanıyorsanız, biliniz ki en çok korkulmaya lâyık olan Allah'tır.”**¹⁸ **“Onlardan değil, Benden korkun.”**¹⁹ **“Onlar, Rab'lerinden de kötü azaptan da korkarlar.”**²⁰ **“Onlar, Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmazlar.”**²¹

Başta peygamberler ve veliler olmak üzere bütün mü'minler Allah'tan korkarlar. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Allâh'ı en iyi bileniniz ve O'ndan en çok korkanınız benim.”**²² **“Hikmetin başı Allah korkusudur.”**²³ Allah'tan korkan başkasından korkmaz, bu korku ve saygı kişiyi cesâretli kılar. Diğer yandan dünyada Allah'tan korkanların âhirette korkuları olmayacak ve üzülmeyeceklerdir.²⁴

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا^{لاص} ﴿١١﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقِيهَا^{لاص} ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا^{قف} ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا^{لاص} فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّيْهَا^{لاص} ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا^{لاص} ﴿١٥﴾

11- Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı.

12- Hani onların en azgını başkaldırmıştı.

13- Allâh'ın elçisi onlara: “İşte bu, Allâh'ın mucize olarak yarattığı dişi devesi; onun su içme hakkını gözetin!” dedi.

14- Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rab'leri, günahları yüzünden başlarına azap indirip, onları yerle bir etti.

15- Çünkü Allah, bu işin sonucundan korkacak değildi!

18. Tevbe, 9/13; Ahzâb, 33/37.

19. Âl-i İmrân, 3/175.

20. Ra'd, 13/28.

21. Tevbe, 9/18; Ahzâb, 33/39.

22. Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Fazâil, 35.

23. Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, I, 421.

24. Bakara, 2/38, 62, 112, 262, 274, 277.

11-15. âyetlerde azgınlığın, Semûd kavmini helâke sevk ettiği anlatılır. Onlar Sâlih عليه السلام'in mûcize devesini öldürmüşler ve inkârcılıkta ısrarları yüzünden helâk edilmişlerdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih’i gönderdik. (Sâlih onlara) dedi ki: “Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mûcize olarak Allâh’ın dışı devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh’ın arzında yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!”**²⁵

“Sâlih: ‘İşte mûcize, şu dışı devedir! Bir gün kuyudan su içme hakkı onun, belli bir gün de sizindir! Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa büyük bir günün azâbı sizi yakalar!’ dedi. Derken onu kestiler, fakat pişman da oldular! Çünkü kendilerini o azap yakalayıverdi. Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”²⁶

“Suyun deve ile onlar arasında dönüşümlü olacağını kendilerine haber ver. Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!” Onlar arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağını çekip deveyi kesti. Ama benim azâbım ve uyarılarım nasıl oldu! Onlara korkunç bir ses gönderdik. Hemen ağıla yığılan çalı çırpıya döndüler.”²⁷

Yukarıda 14. âyetteki devenin öldürülmesi ile ilgili olarak **“akr”ın anlamı, bir hayvanın ayaklarını kesip yıkarak öldürmektir. Kur’ân’ın çeşitli yerlerinde Semûd kavminin helâki çeşitli ifâdelerle şöyle anlatılır. “Onları korkunç bir gürültü yakalayıverdi.”**,²⁸ **“Onları bir sarsıntı yakalayıverdi.”**²⁹ ve **“Alçaltıcı azâbın yıldırımı onları yakalayıverdi.”**³⁰ Bu âyetlerde geçen “korkunç bir gürültü, bir sarsıntı, alçaltıcı bir azap, yıldırımla çarpıp yere sermek” ifâdeleri helâkin şiddetini anlatır.

25. A'râf, 7/73.

26. Şuarâ, 26/155-158.

27. Kamer, 54/29.

28. Hicr, 15/73, 83.

29. A'râf, 7/78, 91, 155.

30. Fussilet, 41/17.

سُورَةُ اللَّيْلِ

LEYL
SÛRESİ

Leyl sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 21 âyettir. Adını ilk âyetteki “Leyl (Gece)”den almıştır. Sûrede başlıca; insanın iradesini hayır veya şer yönünde kullanmasına göre yol alması, dünya ve âhiretin sahibinin Allah oluşu ve O’nun uyarışı konuları yer alır. Hz. Peygamber kendi kabîlesine imamlık yapan Muâz bin Cebel’e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Leyl gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir.¹

1. Buhârî, Ezân, 63; Müslim, Salât, 178.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ÜÇ ŞEYE YEMİNLE İNSANIN FİİLLERİNE DİKKAT
ÇEKMEK, KİŞİNİN İRADE VE İHTİYARINA GÖRE İYİLİK
VEYA KÖTÜLÜK YOLUNUN KOLAYLAŞTIRILMASI,
MALINI HAYRA VERİP TEMİZLENEN
TAKVÂ SAHİBİNİN KURTULMASI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَيْلِ إِذَا يَغْشَى^١ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى^٢ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى^٣ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى^٤ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى^٥ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى^٦ ﴿٦﴾ فَسَنِّيْسِرُهُ لِلْيُسْرَى^٧ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى^٨ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى^٩ ﴿٩﴾ فَسَنِّيْسِرُهُ لِلْعُسْرَى^{١٠} ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى^{١١} ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى^{١٢} ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى^{١٣} ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى^{١٤} ﴿١٤﴾ لَا يَصْلِيْهَا إِلَّا الْأَشْقَى^{١٥} ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى^{١٦} ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى^{١٧} ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى^{١٨} ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى^{١٩} ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى^{٢٠} ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَى^{٢١} ﴿٢١﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yemin olsun, her şeyi örttüğü zaman geceye;

2- Açılıp aydınlandığı zaman gündüze;

3- Erkeği ve dişiye Yaratan'a;

4- Şüphesiz sizin işiniz türlü türldür.

**5- Artık kim verir, Allâh'a karşı gelmekten sakınır ve kötülük-
ten sakınır ve en güzel olanı (kelime-i tevhi'di) doğrularsa;**

7- Biz de ona iyilik yolunu kolaylaştırırız.

- 8- Kim de cimrilik eder, kendisini Allâh'a muhtaç görmezse,
 9- Ve en güzel olanı yalanlarsa,
 10- Ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız.
 11- Düştüğü zaman da, malı kendisine hiç fayda vermez.
 12- Doğru yola iletmek yalnız Bize âittir.
 13- Şüphesiz âhiret de dünya da Bizimdir.
 14- Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım.
 15-16- O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.
 17-18- Malını hayra verip temizlenen iyiler ise cehennemden uzak tutulur.
 19- Onun üzerinde başkasına âit olup karşılığı verilecek bir nîmet yoktur.
 20- O ancak yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir.
 21- Bu hoşnutluğa da mutlaka erecektir.

1-4. âyetlerde geceye, gündüze, erkeği ve dişiye yaratan Kudret Sahibine yemin edilerek insanların işlerinin çeşit çeşit olduğu vurgulanıyor ve sonraki âyetlerde bu çeşitliliğe örnekler veriliyor.

Yukarıdaki 4. âyette “şettâ”, şetî’ın çoğulu olup; ayrı ayrı, dağınık, perakende ve perişan demektir. Kiminin çabası; îman, güzel amel ve iyilik iken, kiminin de; küfür, isyan ve kötülüktür. İyiliğe koşan, elbette kötülüğe koşandan farklı sonuç elde eder. Oysa Allah mü'minleri birlik olmaya ve toplu hareket etmeye çağırmıştır.

İnsanlardan kimi cömerttir, kazancından başkalarına da verir; Allâh'ın buyruklarına uyar, günahlardan korunur, âhiret gününe inanır. Kimi de cimridir, her şeyi kendinden bilir, kendini yeterli görerek Allâh'ı ve Peygamber'i küçümser ya da inkâr eder. Âhiret gününü yalanlar. İşte böyleleri cehennem azâbını hak etmiş olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için nice deliller vardır.”**¹

“Geceyi dinlenmeniz için yaratan, gündüzü ise aydınlatan O'dur. Şüphesiz ki bunda, dinleyip anlayan bir toplum için nice ibretler vardır.”²

1. Ra'd, 13/3.

2. Yûnus, 10/67.

“Yerin bitirdiklerini, insanların kendilerini ve daha bilmedikleri nice şeyleri çiftler hâlinde yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır!”³

“De ki: Herkes kendi yaratılışına uygun iş yapar. Kimin hayat tarzının daha doğru olduğunu Rabbiniz herkesten iyi bilir.”⁴

“Eğer Rabbin dileyseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat onların anlaşmazlıkları yine de sürüp giderdi. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnâdır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Böylece Rabbinin: Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!” sözü yerini bulmuş olacaktır.”⁵

“Hiç îmân eden kimse, fâsık olan gibi olur mu? Elbette bunlar eşit olmazlar!”⁶

“Yoksa kötülük yapanlar ölümlerinde ve hayatta oldukları sırada kendilerini, îmân edip sâlih ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”⁷

“Hepiniz toptan Allâh'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın.”⁸

5-7. âyetlere göre, mala ilişkin görevlerini yapan, zekâtını veren, bunun ötesinde kendisini cömert kılan bağışlarda bulunan; Allah'tan korkan ve O'na karşı gelmekten sakınan; Peygamber'in duyurduğu güzel sözleri, güzel huyları ve âhiret gününü doğrulayan kimseyi Allah kolaylığa muvaffak kılar. Allah onun işlerini kolaylaştırır, güzel işleri yapmak ona kolay gelir. Bu kimse ibadet ve iyilikleri zevk alarak yapar.

Buna göre, bir mü'min iyiliğin daha iyisi, faziletin daha da üstünü olduğuna inanarak, en iyiye ulaşmaya çabalarsa bu, kendisine kolaylaştırılır. Böylece bu kişi, kendisini cennete götürecek güzel ahlâk ve amelleri yapmaya muvaffak olur.⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir; ancak Allah dilediğini doğru yola iletir. Yaptığının her hayır kendiniz içindir. Hayrı sâdece Allah rızası için yapmalısınız. Yaptığının her hayrın karşılığı size tam olarak verilecek ve siz hiç haksızlığa uğratılmayacaksınız.”¹⁰**

3. Yâsîn, 36/36.

4. İsrâ, 17/84.

5. Hûd, 11/118-119.

6. Secde, 32/18.

7. Câsiye, 45/21.

8. Âl-i İmrân, 3/103.

9. krş. İnşikâk, 84/8-9.

10. Bakara, 2/272.

“Ey Âdemoğulları! Size içinizden âyetlerimi anlatacak elçiler gelince, her kim sakınır ve kendini iyileştirirse, onlar için korku yoktur ve onlar üzüntü de duymazlar.”¹¹

“Sana (Kur’ân’ı) okutacağız, artık sen hiç unutmayacaksın. Yalnız Allâh’ın dilediği başka. Şüphesiz Allah açığı ve gizleneni bilir. Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.”¹² “İyi iş yapanlara daha güzeli, bir de daha fazlası var...”¹³

“O vakit (İsrâîloğulları’na); ‘Şu kasabaya girin de onun nîmetlerinden dilediğiniz şekilde bol bol yiyin ve kapıdan eğilerek girin ve ‘hıttâ (Ey Rabbimiz, bizi bağışla!)’ deyin ki, kusurlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanlara (nîmetlerimizi) daha da arttıracğız.’ demiştik.”¹⁴

“Çünkü onların Allah yolunda çektikleri hiçbir susuzluk, hiçbir yorgunluk ve açlık; ayrıca kâfirleri kızdıracak ayak bastıkları hiçbir yer ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki karşılığında, kendileri için iyi bir amel yazılmış olmasın. Şüphesiz ki Allah işini güzel yapanların mükâfatını zâyi etmez.”¹⁵

“İmân edip iyi ameller işleyenlere gelince, Biz elbette onların kötülüklerini örteriz ve onlara, yapmış oldukları amellerin daha güzeliyle karşılık veririz.”¹⁶

“İşte Allâh’ın imân edip sâlih ameller işleyen kullarına müjdelediği nîmet budur! De ki: “Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.” Her kim bir iyilik yaparsa, Biz onun iyiliğini daha da arttırırız. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, şükrün karşılığını verendir.”¹⁷

Ebû Hüreyre ؓ’den rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bir kul her gün sabaha ulaşınca iki melek iner. Bunlardan biri: ‘Allâhım! Malını hayra verene yenisini ver!’ diye duâ eder. Diğeri de: ‘Allâhım! Cimrilik edenin malını yok et!’ diye bedduâ eder.”¹⁸

8-10. âyetlerde, cimrilik edip yoksulları düşünmeyen, malına güvenip böbürlenlen, Hz. Peygamber’in duyurduğu en güzel söz olan Kur’ân’ı ve âhîret gününü yalanlayan kimseyi de Allah Teâlâ’nın zorluğa sokacağı belirtilir.

11. A’râf, 7/35.

12. A’lâ, 87/6-8.

13. Yûnus, 10/26.

14. Bakara, 2/58.

15. Tevbe, 9/120.

16. Ankebût, 29/7.

17. Şûrâ, 42/23.

18. Buhârî, Zekât, 27; Müslim, Zekât, 57.

Artık bu kişiye ibadet etmek ve başkasına iyilik yapmak ağır gelir. Bunları yapmaktan hoşlanmaz.

Buna göre, kendisi doyuma ermiş, mal, mülk ve makam olarak en güzel sonuca ulaşmış, hiç kimseye ve korunmaya ihtiyacı kalmadığını düşünerek dünya zevklerine dalmış ve âhireti umursamaz bir tavır içine girmiş olan kimse, kendini cehenneme doğru sürükleyen işler yapmaya muvaffak edilir. Çünkü kendi istek ve iradesi o yönde yoğunlaşmıştır. Cenâb-ı Hak, onun isteğine uygun fiilleri yaratır, ama sonucundan, bu kişi kendisi sorumlu olur.

Bazen bir kimse evlilik, mîras, bereketli bir ticaret sonucunda büyük bir servet ve bolluğa kavuşur, bunun kendisi için bir imtihan aracı olduğunu fark etmeksizin, zekâtını vermez, fakir fukarayı gözetmez, servetin verdiği sarhoşluk onu gurur ve kibre sürükler, sonunda bu kişi ölümle karşı karşıya gelince, îmânını kurtaramazsa ebedî cehenneme, îmânını kurtarırsa hak ettiği azâbı çekmek üzere cehenneme gider, cezâsı bitince de cennete geçer. Genel olarak dünyadaki imtihan süreci bu şekilde düzenlenmiş, mallar ve çocuklar birer imtihan aracı kılınmıştır.¹⁹ Hz. Ömer Suriye, Irak ve İran toprakları fethedilip Müslümanlar büyük servetlere kavuşmaya başlayınca, bir ara endişeye kapılmış, bunun bir istidrâc, büyük bir imtihan olabileceğini düşünerek sahâbeyi uyardığı rivâyet edilir.²⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh'ın, lütfundan kendilerine verdiği nîmetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri hakkında hayırlı olduğunu sanmasınlar! Aksine bu onlar için kötüdür. Çünkü o cimrilik ettikleri şeyler, kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mîrası Allâh'ındır. Allah yapmakta olduğunuz her şeyden haberdardır.”**²¹

“Gerçek şu ki, insan kendini yeterli görünce azar.”²²

Hz. Ali'nin şöyle dediği nakledilmiştir: Nebî ﷺ ile birlikte bir cenâze için Bakîu'l-Garkad'da bulunuyorduk. Şöyle buyurdu: “Sizden her biriniz için, ateşteki yeri de, cennetteki yeri de yazılmıştır. (Levh-i Mahfûz'da yazılmış veya ezelde takdir edilmiştir). Sahâbe dedi: “Öyleyse biz bu yazımıza güvenmeyelim mi?” Buyurdu ki: “Hayır! Siz görevinizi yapmaya bakın. Çünkü kim ne için yaratıldıysa, o kendisine kolaylaştırılır. Cennetlik olana, saâdet ehlinin ameli, cehennemlik olana da, şakîliğe uygun amel kolaylaştırılır. Bundan sonra, Allâh'ın elçisi, yukarıdaki sûrenin 5-10 arası âyetlerini delil olarak okumuştur.”²³

19. Bk. Tegâbün, 64/15.

20. İstidrâc için bk. A'râf, 7/182; Kalem, 68/44.

21. Âl-i İmrân, 3/180.

22. Alak, 96/6-7.

23. Bk. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 6, Tefsîr, 92/3-5, 7, Kader, 4; Tevhîd, 54; Müslim, Kader, 6-9.

Başka bir hadiste de şöyle buyrulur: “Sizden birinizin yaratılışı anne karnında kırk günde toplanır. Sonra bunun gibi bir sürede alaka, bunun gibi bir sürede mudga olur. Sonra Allah meleği gönderir. Meleğe şu dört şeyi yazması emredilir: ameli, rızkı, eceli, saîd mi şakî mi olacağı. Sonra ona ruh üflenir. Sizden biriniz güzel ameller işler, öyle ki cennetle arasın da bir arşın kalır. Sonra kader yazısı yarışı kazanır ve cehennem ehlinin amelini işler. Başka birisi de cehenneme götürecek ameller işler, öyle ki cehennemle arasında bir arşın kalır. Sonra kader yazısı yarışı kazanır ve arkasından cennet ehlinin amelini işler.”²⁴

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى^ط ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا
لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى^ع ﴿١٤﴾ لَا يَصْلِيهَا إِلَّا
الْأَشْقَى^ل ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى^ط ﴿١٦﴾

11- Düştüğü zaman da, malı kendisine hiç fayda vermez.

12- Doğru yola iletmek yalnız Bize âittir.

13- Şüphesiz âhiret de dünya da Bizimdir.

14- Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım.

15-16- O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.

11-16. âyetlere göre, kötülük yolunu tercih edene malının bir fayda vermeyeceği, cehenneme ancak yalanlayan ve gerçeklerden yüz çeviren kötü, inkârcı kimselerin gireceği belirtilir. Mü'minlerden günahkâr olanlar, Allâh'ın bağışlaması olmazsa, bir süre azap gördükten sonra, cehennemden çıkarak cennete girerler. Ancak, dünyadan îmansız olarak ayrılanlar için böyle bir umut söz konusu olmaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Sabaha girerlerken onları da o korkunç ses yakalayiverdi! Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda sağlamadı.**”²⁵

“Doğru yolu göstermek Allâh’a âittir. Ama ondan sapan da vardır. Allah dileyeydi hepinizi doğru yolailetirdi.”²⁶

24. Buhârî, Bed'ü'l-halk, 6.

25. Hicr, 15/83-84.

26. Nahl, 16/9.

“Ve yeryüzünde kim varsa hepsini feda edip kendini kurtarmak ister. Fakat ne mümkün! Çünkü o cehennem alev alev yanan bir ateştir! Derileri kavurup soyar. Kendine çağırır; haktan yüz çevirip gideni; servet toplayıp yığanı.”²⁷

“Çünkü Allah’tan korkan öğüt alır. Bedbaht olan ise öğütten kaçınır. O da en büyük ateşe girecek olandır.”²⁸

“İşte o kimse ne peygamberi doğrulamıştı ne de namaz kılmıştı. Aksine dîni yalanlamış ve yüz çevirmişti. Sonra da çalım satarak ailesinin (tarafdarlarının) yanına gitmişti.”²⁹

Hadiste şöyle buyrulur: “Şüphesiz kıyâmet gününde cehennemliklerin azâbı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor parçası konulup da bu sebeple beyni kaynayacak olan kişidir.”³⁰

Bir gün Hz. Peygamber: “İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer.” buyurdu. Sahâbenin: “Ey Allâh’ın Rasûlü! Cennete girmeyi kim istemez ki?” dediler. O zaman Allâh’ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler ise cenneti istememiş olurlar.”³¹

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ﴿٢١﴾

17-18- Malını hayra verip temizlenen iyiler ise cehennemden uzak tutulur.

19-20- Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka, onun yanında hiçbir kimseye âit şükranla karşılanacak bir nîmet yoktur.

21- Elbette ileride kendisi de hoşnut olacaktır.

17-21. âyetlerde, malını sâdece Allah rızası için bağışlayıp arınan takvâ sahiplerinin cehennemden uzak tutulacağı ve dünyada işledikleri sâlih amellerden dolayı âhiret hayatında hoşnut olacağı belirtilir.

27. Meâric, 70/14-18.

28. A'lâ, 87/10-12.

29. Kıyâmet, 75/31-33.

30. Buhârî, Rikâk, 51; Müslim, İmân, 362-364.

31. Buhârî, İ'tisâm, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 361.

Yukarıdaki âyetlerin Hz. Ebûbekir ؓ hakkında indiği rivâyet edilmiştir. Çünkü o, Kureyş'in baskı ve işkencelerine maruz kalan ve köle statüsünde bulunan, Bilâl-i Habeşî'yi satın alarak özgürlüğüne kavuşturmuştu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Her nefs ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü size, ecirleriniz tam olarak verilir. O gün kim cehennemden uzaklaştırılır da, cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.”**³²

“İçinizden, yolu cehenneme uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra Biz, takvâ sahiplerini (cehenneme düşmekten) kurtarır, zâlimleri diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.”³³

“Sen ancak görmedikleri hâlde, Rab’lerinden korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarabilirsin! Kim arınırsa, ancak kendisi için arınmış olur. Sonunda dönüş ancak Allâh’adır.”³⁴

“Bâzı kimseler vardır ki, Allâh’ın rızasını kazanmak için canını bile verir. Allah, kullarına karşı çok şefkatlidir.”³⁵

“Allah, onlardan râzı olmuş, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır! İşte bunlar, Allâh’ın safında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar sâdece Allâh’ın safında olanlardır!”³⁶

Sonuç olarak ilk inen sûrelerden olan bu sûrede de ilk inen âyetlerden itibâren Kur’an’da, kimseden bir şey beklemeden, bir iyiliğin karşılığı olmadan, sırf Allâh’ı hoşnut etmek için yetimlere, yoksullara yardım edenler övülmüştür. Cimrilik, kibir, kendini üstün görme, bencillik gibi huylar yerilmiş ve insan sürekli olarak iyiliğe, doğruluğa ve diğer insanlarla ilgilenmeye teşvik edilmiştir.

32. Âl-i İmrân, 3/185.

33. Meryem, 19/71-72.

34. Fâtır, 35/18.

35. Bakara, 2/207.

36. Mücâdele, 58/22.

سُورَةُ الضُّحَى

DUHÂ SÛRESİ

Duhâ sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 11 âyettir. Kuşluk vaktine (Duhâ) yeminle başladığı için bu adı almıştır. Sûrede; Hz. Peygamber'e verilen nîmetler anılır, onun yetime ve yoksula iyi davranması ve Rabbinin nîmetini anması istenir.

Mekke'de ilk vahiyler geldikten sonra bir süre vahiy kesilmiş, bâzı kimselerin, "Rabbi Muhammed'i unuttu." demeleri üzerine bu sûre inmiştir.

Hz. Peygamber kendi kabîlesine imamlık yapan Muâz bin Cebel'e, yatsı namazında uzun sûreler yerine Duhâ gibi kısa sûreler okumasını tavsiye etmiştir.¹

1. Buhârî, Ezân, 63; Müslim, Salât, 178.

﴿ BÂB 1 ﴾

**İKİ ŞEYE YEMİN VE PEYGAMBER'E VERİLEN NÎMETLER,
YETİMİ VE DİLENCİYİ HORLAMAMAK,
NÎMETE ŞÜKRETMEK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَىٰ^١ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ^٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ^٣
وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ^٤ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ^٥
أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ^٦ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ^٧ وَوَجَدَكَ
عَائِلًا فَاعْتَمَدَ^٨ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ^٩ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ^{١٠}
وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ^{١١}

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Yemin olsun, kuşluk vaktine;
- 2- Sükûna erdiği zaman geceye ki;
- 3- Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı da!
- 4- Şüphesiz âhiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır.
- 5- Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın.
- 6- O, seni yetim bulup barındırmadı mı?
- 7- Seni şaşırılmış bulup yol göstermedi mi?

8- Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

9- Öyleyse yetime sakın kötü davranma.

10- El açıp isteyeniyi azarlama.

11- Rabbinin nîmetini de şükranla an!

1-3. âyetlerde, kuşluk vaktine ve geceye yemin edilerek, Allah Teâlâ'nın Peygamber'i Hz. Muhammed'i terk etmediği ve ona dargın da olmadığı belirtilmektedir.

Kuşluk vakti diye çevrilen “Duhâ”, sabah olunca güneşin iyice yükselip her tarafı aydınlattığı vakte denir. Kurban bayramı günü, kurbanlar güneş doğup yükselmeye başlayınca kesilmeye başlandığı için, bu kelimeden alınarak kurbanlara da “Dahiyye” veya “Udhiyye” denmiştir.

Yukarıdaki 3. âyette, Allah Teâlâ'nın Hz. Muhammed'den ayrılmadığı, ona darılmadığı ve onu yalnız başına bırakmadığı bildirilmektedir. Nitekim çocukluğundan beri Allah onu yetim bulup barındırmış, şaşkın bulup doğru yola getirmiş, yoksul bulup zengin bir hanım olan Hz. Hatice ile evlilikle zengin etmiştir. Şimdiye kadar bu nîmet ve lütufları veren Allâh'ın, bundan sonra da onu yalnız bırakmayacağı vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O'nundur. Rabbin seni unutmuş değildir!”**¹

Yukarıdaki âyetin, Hz. Peygamber'in Cebrâil 'a, “Ey Cibril! Senin bizi daha çok ziyaret etmene engel nedir?” diye sorması veya müşriklerin kimi sorularına cevap için, vahyin bir süre gecikmesi ve müşriklerin, “Rabbi, Muhammed'i unuttu.” demeleri üzerine indiği rivâyet edilmiştir.²

VAHYİN KESİLMESİ

Mekke döneminde, birkaç gün vahyin kesilmesi üzerine Hz. Peygamber sıkılmış ve üzülmüştü. Vahyin kesinti süresi konusunda, dört ile kırk gün arasında değişen rivâyetler vardır.

1. Meryem, 19/64.

2. Buhârî, Tefsîr, 19/2, Tevhîd, 28, Bed'ü'l-halk, 6; Tirmizî, Tefsîr, 19/4; Ahmed bin Hanbel, I, 231, 234, 257.

Vahyin kesilmesi üzerine, bir kadın gelmiş, “Umarım şeytanın seni terk etmiş olsun!” demişti. Gelen bu kadının Ebû Leheb’in karısı Ümmü Cemil olduğu nakledilmiştir.

Vahyin kesilmesinin sebebi hakkında üç rivâyet vardır.

a) Birkaç Yahudi bilgini, Allâh’ın Elçisi’ne gelerek Ashâb-ı Kehf, Zülkar neyn ve Ruh hakkında soru sormuşlar, Hz. Muhammed, “İnşâallah” demeden, yarın cevap verebileceğini söylemiş. Bu yüzden vahiy gecikmiş.

b) Hasan ve Hüseyin evde küçük bir köpek yavrusu besledikleri için, Cebrâil ﷺ eve girmemiş, bu yüzden gecikme olmuş.

c) Esved b. Kays şöyle demiştir: Cündeb b. Süfyan’ın şöyle dediğini işittim: Rasûlullah ﷺ rahatsızlanmıştı, iki üç gece kalkamadı. Bir kadın geldi, “Ey Muhammed! Umarım ki şeytanın seni bırakmış olsun. Görüyorum ki iki üç gecedir sana yaklaşmadı.” dedi. Bunun üzerine yüce Allah Duhâ sûresini indirdi.³ Yine vahyin gecikmesi üzerine, müşrikler, “Muhammed terk edildi.” demişler; bunun üzerine Yüce Allah, **“Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.”** âyetlerini indirmiştir.⁴

İlk iki rivâyet, sûrenin iniş sebebi olarak zayıf görünüyor. Çünkü Mekke döneminde, Yahudilerle böyle bir diyalog güç olduğu gibi, Mekke döneminde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin daha dünyaya gelmemişlerdi. Dolayısı ile Buhârî, Müslim ve Tirmizî’nin naklettikleri “Muhammed terk edildi.” söylentileri asıl iniş nedeni olarak görünüyor.⁵

وَلَا خَيْرَ لَكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ
فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾

4- Şüphesiz âhiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır.

5- Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın.

4-5. âyetlerde, Hz. Peygamber için âhiret hayatının dünya hayatından daha hayırlı olduğu ve hoşnut oluncaya kadar Rabbinin lütuf ve ikrâmının

3. Buhârî, Tefsîr, 93/1-2, Teheccüd, 4, Fazâilü'l-Kur'an, 1; Müslim, Cihâd, 114-115.

4. Müslim, Cihâd, 114; Tirmizî, Tefsîr, 82.

5. krş. Kurtubî, Câmi', XX, 63, 64; İbn Kesîr, Muhtasar, III, 649, 650; Elmalılı, IX, 265, 266; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 514-517.

devam edeceği bildirilmiştir. Çünkü bu kadar nîmetler verilmesine rağmen, dünya hayatı yine de sıkıntılı ve çileli bir hayattır. Âhirette bu gibi sıkıntılar bulunmaz. Bu yüzden cennetlik kimselerin âhiret hayatı dünyadan çok daha üstün ve hayırlı olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sâdece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makam-ı Mahmûd’a yükseltir.”**⁶

“Andolsun ki size kendi içinizden, izzet ve şeref sahibi bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü’minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.”⁷

Hz. Âişe, Uhud’da yaşanan sıkıntıdan daha büyüğünü yaşayıp yaşama-dığını sorunca Allâh’ın Rasûlü’nün verdiği cevap özetle şöyledir:

Rasûlullah ﷺ risâletinin 10. yılı Şevval ayında, Zeyd b. Hârise ile birlikte Tâiflileri İslâm’a davet için gitmişti. Olumsuz cevap verdikleri gibi, bir de onu taşlattılar. Oradan dönerken bir bulut tarafından izlendiğini gören Allâh’ın Rasûlü, dikkatlice bakınca bulutun içinde Cebrâil (عليه السلام)’ı fark etti. Cebrâil (عليه السلام): “Allah Teâlâ kavminin sana ne yaptığını ve senin himâye teklifini reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de Dağlar Meleği’ni göndermiştir.” dedi. Dağlar meleği de; ne emrederse yapacağını, isterse şu iki dağı birleştirip o kavmi yok edebileceğini bildirince Allâh’ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Hayır! Ben Cenâb-ı Hakk’ın onların soylarından sâdece Allâh’a kulluk edecek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim.”⁸

Bir gün Allâh’ın Rasûlü bir hasır üstüne yatıp uyumuştı. Uykudan uyandığında hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Sahâbeler; “Yâ Rasûlallah! Sizin için rahat bir döşek hazırlasak.” deyince şöyle buyurdu: “Benim dünya ile ne kadar ilgim var? Ben bu dünyada bir ağacın altında bir süre gölgelenen, sonra da oradan kalkıp yoluna devam eden binitli bir yolcu gibiyim.”⁹

6. İsrâ, 17/79.

7. Tevbe, 9/128.

8. Buhârî, Bed’ü’l-Halk, 7; Müslim, Cihâd, 111.

9. Tirmizî, Zühd, 24; İbn Mâce, Zühd, 3; Ahmed bin Hanbel, I, 391.

Hız. Ali'den rivâyet edildiğine göre Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Ben, Rabbim bana, râzı oldun mu ey Muhammed? deyinceye kadar ümmetime şefaât edeceğim. O vakit, Ey Rabbim! Râzı oldum, diyeceğim.” Ehl-i beyt, Kur'an'da, günahkârlara en çok ümit veren âyetin, Zümer, 39/53. âyet değıl, yukarıdaki Duhâ, 93/5. âyet olduğı görüşündedir.¹⁰

Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğı rivâyet edilmiştir:

Hız. Peygamber, İbrahim ؑ hakkındaki, “**Kim bana tâbi olursa o bendendir.**”¹¹ âyetini, Hız. İsâ hakkındaki, “**Ey Rabbim, onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar Senin kullarıdır...**”¹² âyetini okudu. İki elini kaldırdı da, “Allâhım! Ümmetim, Ümmetim!” dedi ve ağladı. Yüce Allah da şöyle buyurdu: “Ey Cebrâil! Git Muhammed'e söyle: Biz seni ümmetin hakkında râzı edeceğiz ve seni utandırmayacağız.”¹³

Ancak şunu da belirtelim ki, Allâh'ın rızası olmadan hiç kimse bir başkasına şefaât edemez. Âyette: “**Allâh'ın izni olmadan onun huzûrunda şefaât edebilecek olan da kimdir?**”¹⁴ buyrulur. Allâh'ın küfre râzı olması ise söz konusu olmaz.

Âyetlerde şöyle buyrulur:

“**O, kulları için küfre râzı olmaz.**”¹⁵ “**Fakat Allah size îmanı sevdi ve onu kalbinizde süsledi. İnkârı, fâsıklığı ve isyanı size kötü gösterdi. İşte onlar hak yolda dosdoğru gidenlerdir.**”¹⁶ Buna göre Hız. Peygamber'in ümmetinden râzı olup şefaât edebilmesi, ümmetinin îman ve amel bakımından onun yolundan gitmesiyle bağlantılıdır.

Başka bir hadiste şöyle buyrulur: “**Şüphesiz, benim şefaâtım ümmetinden büyük günah işleyenleredir.**”¹⁷ Ancak bu hadis, büyük günahlara teşvik için değıl, “Benim ümmetim” denilmekle îman edenlerin ve ona tâbi olanların değıerini tespit içindir. Bu büyük günahların kapsamına Allâh'ı inkâr girmez.¹⁸

10. Bk. Ebû Nuaym, Hilyetü'l- Evliyâ, III, 179; Süyûtî, VIII, 543; Elmalılı, IX, 273, 274.

11. İbrâhim, 14/36.

12. Mâide, 5/118.

13. Müslim, İmân, 346; Alûsî, age, XXX, 205.

14. Bakara, 2/255.

15. Zümer, 39/7.

16. Hucurât, 49/7.

17. Ebû Dâvûd, Sünne, 21; Tirmizî, Kıyâmet, 11; İbn Mâce, Zühed, 37; Ahmed bin Hanbel, III, 213.

18. Elmalılı, age, IX, 274, 275.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ
عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾

6- O, seni yetim bulup barındırmadı mı?

7- Seni şaşırmış bulup yol göstermedi mi?

8- Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

6-8. âyetlerde, Hz. Muhammed'in yetim olarak dünyaya geldiği, O'nun Allah Teâlâ tarafından korunduğu, kendisine doğru yol gösterildiği ve yoksul durumda iken zengin edildiği belirtilir. Çünkü o, gerek ticaret, gerekse varlıklı bir hanım olan Hz. Hatice ile evlilik sâyesinde yoksulluk çekmemiştir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“İhtiyaçtan kurtaran da O'dur, zengin eden de.”**¹⁹

Hadislerde şöyle buyrulur: *“Gerçek zenginlik mal çokluğu değil, gönül zenginliğidir.”*²⁰ *“Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allâh'ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur.”*²¹

Siyer kaynaklarında tespit edildiğine göre, Hz. Peygamber ﷺ'in dedesi Abdülmuttalib, oğlu Abdullâh'ı hurma almak için Medîne'ye göndermiş, Abdullah orada vefât etmişti. O sırada Rasûlullah ﷺ henüz ana kar-nında altı aylık bir yavruydu. Dolayısıyla doğarken yetim olarak doğmuştu. Annesi Hz. Âmine ile birlikte dedesi Abdülmuttalib'in yanında idi. Sonra altı yaşında iken annesi de vefât etti. Daha sonra da sekiz yaşında iken dedesi Abdülmuttalib vefât etti. O vakit de onun vasiyeti üzerine amcası Ebû Tâlib vasîsi olarak onun sorumluluğunu üslenip yanına aldı. Güzel baktı ve çocukluğunda da kendisinde diğer çocuklarda görülmeyen olağanüstü durumlar görüldüğü için ona ayrı bir özen gösterdi.

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾

9- Öyleyse yetime sakın kötü davranma.

10- El açıp isteyeniyi azarlama.

19. Necm, 53/48.

20. Buhârî, Rikâk, 15; Müslim, Zekât, 120.

21. Müslim, Zekât, 125; Tirmizî, Zühd, 35.

9-10. âyetlerde, Hz. Peygamber'in yetime kötü davranmaması ve dilenci-yi azarlamaması istenmektedir. Kendisi de yetim olarak yetişen birisinin, yetimliğin ne olduğunu bilmesi ve onlara karşı iyi davranması beklenir. İslâm'da her mü'minin yetim ve öksüzlere, yoksullara yardımcı olması gerekir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Bir zamanlar İsrâiloğulları'ndan: ‘Yalnız Allâh’a kulluk edin, anaya-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edin ve insanlara güzel söz söyleyin; namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin!’ diye kesin söz almıştık. Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz, hâlâ da yüz çeviriyorsunuz!”²²

“Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik sahibi olmak (birr) değildir. Ama asıl iyilik sahibi olanlar; Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a ve bütün peygamberlere îmân edip, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirleri kurtarmaya seve seve mal verenlerle; namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; bir de antlaştıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı ve hastalık durumlarında ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve kararlılık gösterenlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır, takvâ sahipleri de bunlardır.”²³

“Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Hayır olarak vereceğiniz şey, önce ana-baba, yakınlar, yetimler, düşkünler ve yolda kalmışlar için olsun. Hayır olarak ne yaparsanız, şüphe yok ki Allah onu bilir.”²⁴

“Yetimlere mallarını verin. Kötü olanı iyi olanla değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza karıştırıp yemeyin. Çünkü bu büyük bir günahdır.”²⁵

“Allâh’a kulluk edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışa ve sahip olduğunuz kölelere iyilik edin. Çünkü Allah, kendini beğenenleri ve övünüp duranları sevmez.”²⁶

22. Bakara, 2/83.

23. Bakara, 2/177.

24. Bakara, 2/215.

25. Nisâ, 4/2.

26. Nisâ, 4/36.

“Bilin ki ganîmet olarak aldığınız bir şeyin beşte biri Allâh’a, Rasûlüne ve ona yakınlığı olanlarla, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara âittir.”²⁷

“Sadakalar (zekâtlar) Allah’tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplamakla görevli) memurlara, gönülleri İslâm’a ısındırılacak olanlara, (özgürlüğünü satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana ve yolda kalmışa âittir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁸

“İçinizden fazîlet ve servet sahibi olanlar akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (mallarından) bir şey vermeyeceklerine dâir yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görüde bulunsunlar! Allâh’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”²⁹

“Allâh’ın savaşı, barış yoluyla fethedilen ülkelerin halkından Peygamberine verdiği ganîmet malları Allâh’a, Rasûlüne, Peygamberin yakın akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolculara âittir. Böylece o malların, sâdece zenginler arasında dönüp dolaşan bir servet hâlini alması önlenmiş olur. Peygamber size ne verdiyse onu alın; size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun. Çünkü Allah azâbı çok şiddetli olandır.”³⁰

“Onlar verdikleri sözü ve adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar. Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Çünkü biz, yüzleri asacak olan o belalı günde, Rabbimizin azâbından korkarız.’ (derler).”³¹

“Ama ne zaman Rabbi onu sınavıp rızkını daraltırsa, ‘Rabbim bana haksızlık etti.’ der. Hayır! Doğrusu siz yetime ikrâm etmiyorsunuz. Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Helâl haram demeden mîrası yiyorsunuz. Malı aşırı şekilde seviyorsunuz.”³²

27. Enfâl, 8/41.

28. Tevbe, 9/60.

29. Nûr, 24/22.

30. Haşr, 59/7.

31. İnsân, 76/7-10.

32. Fecr, 89/16-20.

“Dîni yalan sayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya önyak olmaz.”³³

Hız. Peygamber bir gün yedi helâk edici büyük gûnahtan söz etmiş ve bunlardan birisinin de yetim malı yemek olduğunu bildirmiştir.³⁴

Nitekim Allâh'ın Rasûlü, “Ben ve yetimi himâye eden kimse şöylece cennette beraber olacağız.” buyurmuş ve şehâdet parmağıyla orta parmağını göstermiştir.³⁵

Başka bir hadiste şöyle buyrulur: “Allâhım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum.”³⁶

Bunun bir sonucu olarak yüzyıllar boyunca yetim ve yoksullar lehine pek çok vakıflar tesis edilmiş, yoksulluk problemini yenmede zekât müessesesi yanında, vakıfların da büyük katkısı olmuştur.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

11- Rabbinin nîmetini de şükranla an!

11. âyette, Allâh'ın nîmetinin hatırlanıp söylenmesi istenmektedir. Böylece o nîmetin şükürü yerine getirilmiş olur. Hız. Âişe'den, Nebî ﷺ'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Kime bir iyilik yapılmışsa karşılığını versin, bunu yapmazsa onu ansın. Çünkü onu anan, ona şükretmiş olur.”³⁷

Mücâhid'e göre, âyette sözü edilen nîmet; Kur'an'dır. Onu söylemek de okumak, okutmak ve hükümlerini açıklamaktır. Fahrüddin Râzî şöyle demiştir: “Nîmeti anlat, söyle” demek; onun şükürünü edâ et, onu yay, onun eserlerini ve hükümlerini gizleme, açıkla.” demektir.³⁸

Hadislerde şöyle buyrulur: “İnsanlara teşekkür etmeyen, Allâh'a şükretmiş olmaz.”³⁹

33. Mâûn, 107/1-3.

34. Buhârî, Vasâyâ, 23; Müslim, İmân, 145.

35. Buhârî, Talâk, 25, Edeb, 24; Müslim, Zühd, 42; Ebû Dâvûd, Edeb, 123.

36. İbn Mâce, Edeb, 6; Ahmed bin Hanbel, II, 439.

37. Ahmed bin Hanbel, VI, 90; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, V, 460.

38. Râzî, Tefsîr, 93/11.

39. Ebû Dâvûd, Edeb, 11; Tirmizî, Birr, 35.

43. Elmalılı, age, IX, 287.

سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ
İNŞİRÂH
SÛRESİ

İnşirâh sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 8 âyettir. İlk âyette Hz. Peygamber'in göğsünün huzûra kavuşturulmasından söz edildiği için bu adı almıştır. Sûrede; Hz. Peygamber'e verilen kimi nîmetler, buna karşılık O'ndan istenen kulluk yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**HER ZORLUKTAN SONRA BİR KOLAYLIK OLMASI,
BİR İŞ BİTİNCE YENİ BİR İŞE GİRİŞMEK,
YALNIZ ALLÂH'A YÖNELMEK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ^١ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ^٢ ﴿٢﴾ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ^٣ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ^٤ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^٥ ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا^٦ ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ^٧ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ^٨ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

2-3- Belini büken o ağır yükünü üzerinden kaldırmadık mı?

4- Senin şânını yüceltmedik mi?

5- Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!

6- Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!

7- Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul.

8- Ve yalnız Rabbine yönel.

1. âyetteki, “sadr” göğüs, “şerh” açmak, sıkıntıları gidermek, sevinç ve huzûra kavuşturmak demektir. Hz. Muhammed, peygamber olmakla, bir önceki Duhâ sûresinde bildirilen şaşkınlık ve sıkıntı hâllerinden kurtarılıp tam gönül huzur ve sükûnuna kavuşturulmuş, gönlü itmi'nâna ermiştir.

Kalbinin ilim ve hikmetle doldurulması da gelen vahiylerle olmuştur. Nitekim İbn Abbas, bu ilk âyeti; “Biz, senin göğsünü İslâm’a açtık, İslâm ile sevin-dirdik.” şeklinde tefsir etmiştir.¹

Enes bin Mâlik ؓ’den rivâyete göre, Hz. Muhammed çocukluğunda süt annesinde bulunduğu sırada, bir gün arkadaşlarıyla oynarken onun yanına Cebrâil ؑ gelmiş, onu yere yatırarak göğsünü yarmış kalbini çıkarak temizlemiş ve zemzemle yıkayarak yerine koymuş. Arkadaşları koşarak süt annesinin kocasına “Muhammed öldürüldü!” demişler. Hemen koşarak onun yanına gelmişler ve renginin değiştiğini görmüşler. Enes der ki: “Ben onun sadrında bunun izlerini bizzat görmüştüm.”²

Yine Buhârî ve Müslim’in kaydettiğine göre, Hz. Peygamber bir gün Kâbe’nin yanında uzanmış, uyku ile uyanıklık arasında bir durumda iken bir ses duymuş, iki melek gelip kalbini yerinden çıkarmış, zemzem suyu ile yıkayıp, ilim ve hikmetle doldurduktan sonra, yine yerine koymuştur.³ Bu, mîraç öncesi vukû bulan bir ameliye olmalıdır. Mîraç, bu sûrenin inişinden sonra olduğu için, müfessirlerin genel kanaatine göre, şerh; gönlün geniş-letilip sevince kavuşturulması ve Allah Rasûlü’nün mîraç yolculuğuna fizik ve ruh olarak da hazırlanmasıdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm’a açar; kimi de saptırmak isterse, onun kalbini sanki zorla göğsüne yükseliyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır. İşte Allah inanmayanların üzerine böyle murdarlık verir!”**⁴

“Allah, kimin göğsünü İslâm’a açmışsa, o Rabbinden bir nur üzerinde değil midir? Artık Allâh’ı anma konusunda, kalpleri katılaştırmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık için dedirler.”⁵

2-3. âyetlerde, Hz. Peygamber’in sırtından kaldırıldığı bildirilen yük ve ağırlık (vizir) için üç yorum yapılmıştır. a) Günah yüküdür. İlgili âyet-te şöyle buyrulur: **“Ta ki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetsin.”**⁶ b) Peygamberliğin ağırlığıdır. Allah bunu da kolaylaştırmıştır. c) Onun Peygamberlikten önceki tereddüt ve şaşkınlığıdır. Çünkü o,

1. Buhârî, Tefsir, 94.

2. Müslim, İmân, 261.

3. Bk. Buhârî, Menâkıb, 42; Müslim, İmân, 260, 262, 263; Kurtubî, Câmi’, XX, 104.

4. En’âm, 6/125.

5. Zümer, 39/22.

6. Fetih, 48/2.

kavminin sapıklığını görüyor, fakat kurtuluş çaresini bilmiyordu. Kur'ân-ı Kerîm inince, toplumun hidâyetine sebep olabilecek ilim, irfan ve hikmet kavuşmuştur.

Bütün bir şirk âlemine karşı peygamberlik görevi, o günkü şartlarda çok güç ve ağır bir sorumluluktur. Bu ağır yük, Allâh'ın yardımı sâyesinde aşılmış ve 23 yılda İslâm güneşi cihanı aydınlatmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen, onlar bu Kur'ân'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülmekle neredeyse kendini helâk edeceksin!”**⁷

“Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi îmân ederdi. Yoksa sen mü'min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın? Allâh'ın izni olmadan, hiçbir kimse îmân edemez. O, (inkâr) pisliğini, akıllarını kullanmayanların üzerine koyar!”⁸

“Sıkıntılara sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allâh'ın yardımı ile. Onlar için üzülmek, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”⁹

“Hiç şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını veya üçte birini ibadetle geçiriyorsun; seninle birlikte bulunan bir topluluk da böyle yapıyor. Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah, sizin onu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun! Allah şunu da biliyor ki, içinde hastalar olacak; bir kısmınız Allâh'ın lütfundan (rızk) aramak için yeryüzünde gezip dolaşacak; diğer bir kısmınız da Allah yolunda savaşacak.”¹⁰

“Allâh'ın yardımı ve fetih gelip de; insanları akın akın Allâh'ın dînine girerlerken gördüğün vakit; Rabbin hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyle çok kabûl edendir.”¹¹

4. âyete göre, Hz. Muhammed'in şânı; ezan, kâmet, cuma hutbesi, her namazda tehiyyât, sallî-bârik duâları okumak, kelime-i şehâdet ve salât-ü selâm getirmek gibi günlük pek çok ibadet ve duâlarda, Yüce Allâh'ın adı ile

7. Kehf, 18/6.

8. Yûnus, 10/99-100.

9. Nahl, 16/127.

10. Müzzemmil, 73/20.

11. Nasr, 110/1-3.

birlikte anılarak yüceltilmiştir. Diğer yandan, Hz. Peygamber'e itâat Allâh'a itâat, onu sevmek Allâh'ı sevmek sayılarak, ona inanmak ve uymak, dînin "olmazsa olmaz" bir ilkesi olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sâdece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makam-ı Mahmûd'a yükseltir.”**¹²

“Gecenin bir bölümünde uyanıp kalk, sâdece sana mahsus olmak üzere teheccüd namazı kıl. Umulur ki böylece Rabbin seni Makam-ı Mahmûd'a yükseltir.”¹³

“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”¹⁴

Peygamberlerin emânet, sıdk, fetânet, ısmet, tebliğ gibi beş tane ortak özelliği vardır. Allâh'ın Rasûlü, Tebük gazvesi yolculuğu sırasında, diğer peygamber ve ümmetlerde olmayıp yalnız kendisinde ve ümmetinde bulunan beş hasleti daha haber vermiştir. Bunlar şunlardır: a) Âlemlere rahmet olarak gönderilmesi, b) Kendisine şefaât makâmının verilmesi, c) Bir aylık mesâfede bulunan düşmanın kalbine korku salmakla kendisine ve ümmetine yardım olunması, d) Yeryüzünün, İslâm ümmetine mescid kılınması, e) Ganîmetlerin bu ümmete helâl kılınması.¹⁵

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾

5- Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!

6- Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!

5-6. âyetlerde “her güçlükten sonra bir kolaylık olacağı” müjdelenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber, karşılaştığı bütün güçlükleri, ortaya çıkan kolaylıklarla aşmıştır Her insan da, ne kadar ağır yük ve belâlarla karşılaşsa da, Yüce Allâh'a sığınarak, bunları aşabilir ve selâmete çıkar.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı daraltılmış bulunan da, Allâh'ın kendisine verdiğinden**

12. İsrâ, 17/79.

13. İsrâ, 17/79.

14. Enbiyâ, 21/107.

15. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3, 4, 5; Ebû Dâvûd, Salât, 24; Tirmizî, Mevâkîf, 119.

versin! Allah hiç kimseyi, ona verdiğinden başkası ile yükümlü tutmaz. Allah her güçlüğün ardından bir kolaylık yaratacaktır.”¹⁶

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ^٧ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ^٨

7- Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul.

8- Ve yalnız Rabbine yönel.

7-8. âyetlere genel olarak, “Bir işten boş kalınca, ibadete dur ve yalnız rabbine yönel!” anlamı verilmiştir. Bir sonraki, **“Yalnız Rabbine yönel!”** âyeti zaten, zorluklardan kurtulunca, Allâh’ı anmayı ve O’na yönelmeyi emretmektedir.

Buna göre, bir proje, bir program, bir savaş hâli gibi güç bir iş sona erince, yeni bir enerji ile yeni bir işe koyulmak ve sürekli bir faaliyet içinde bulunmak, âyetlerin insicâmına daha uygun görünüyor. Çünkü Allâh’a yönelerek, -normal ibadetlerini ihmâl etmemek şartıyla- daha büyük iyilik ve hizmetler yapmak niyetiyle, dünya işlerini düzene sokmak ve sürekli büyüme ve gelişme içinde bulunmak da, bir çeşit ibadettir. İbadet sözlüklerde, “Allâh’ın hoşnut ve râzı olduğu her iş ve fiil” şeklinde tanımlanır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: Ben Allâh’a kulluk etmek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben yalnız O’na çağırıyorum ve son dönüşüm de O’nadır.”¹⁷**

16. Talâk, 65/7.

17. Ra’d, 13/36.

سُورَةُ التِّينِ

TÎN
SÛRESİ

Tîn sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 8 âyettir. Tîn'e (İncir) yeminle başladığı için bu adı almıştır. Sûrede; incir, zeytin, Sînâ dağı ve Mekke'ye ant, insanın üstün yaratılışı, îman ve amel olmayınca geri gidiş, en iyi hüküm verenin Allah oluşu konuları yer alır. Hz. Peygamber yolculuk sırasında yatsı namazını kıldırırken iki rekâttan birinde bu sûreyi okumuştur.¹

1. Buhârî. Ezân, 100; Müslim, Salât, 175-177.

﴿ BÂB 1 ﴾

DÖRT ŞEYE YEMİNLE İNSANIN EN MÜKEMMEL VE EN DÜŞÜK FITRATINA DİKKAT ÇEKMEK, ÎMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLERİN ECRİ, HER ŞEYDE ALLÂH'IN HÜKMÜ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1-2-3- Yemin olsun, incire, zeytine, Tûr dağına ve şu güvenli beldeye ki;

4- Biz insanı en güzel biçimde yarattık.

5- Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.

6- Ancak îmân edip sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır.

7- Artık hesap günü konusunda seni bundan sonra kim yalanlayabilir?

8- Allah hüküm verenlerin en üstünü değil midir?

1-4. âyetlerde, incir, zeytin, Sîna dağı ve güvenli belde (Mekke) olmak üzere dört şeye yemin edilerek, insanın en mükemmel bir yaratılışa sahip olduğu, bununla birlikte bu yaratılışın aşağıların en aşağısına da elverişli kişilik özelliklerine sahip bulunduğuna hatırlatılmıştır.

İNCİR VE ZEYTİN

Yemin edilen iki ürünün, gıda ve deva niteliğine dikkat çekilmiş olabilir. Diğer yandan, tîn ve zeytûn için; iki dağ ile Filistin'deki Tina ve Zeytâ dağlarının, iki mescid ile Şam ve Beytû'l-Makdis mescidlerinin ve iki belde ile de Dimaşk ve Beytû'l-Makdis'in kastedildiği yorumları yapılmıştır.¹ Muhammed Hamidullah'a göre, Tîn'e, "yabanî incir (ficus religiosa)" anlamı verilirse, Gautama Bouddha ve onun Boudi ağacı akla gelir.²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Gökten bir su indiren O'dur. İşte Biz, her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, üst üste dizili başaklar; hurma ağacının tomurcundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik. Onlardan birbirine benzeyen de vardır, benzemeyen de. Onların meyvelerinin bir ham hâline, bir de olgunlaşmış hâline bakın! Şüphesiz, bütün bunlarda, inanan bir toplum için elbette nice ibretler vardır."**³

"Çardaklı ve çardaksız bağları, ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini; birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve nar ağaçlarını meydana getiren O'dur. Bunlardan her biri ürün verince, meyvesinden yiyin. Hasat edildiği gün de hakkını (zekâtını ve sadakasını) verin. Fakat israf etmeyin; çünkü Allah, israf edenleri sevmez."⁴

"Allah onunla, size ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve her türden meyveler bitirir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır!"⁵

Zeytindeki Şifâ Kaynağı

Aşağıda bir hastanın zeytin çekirdeği ile tedavi tecrübesini ve bu konuda yapılan bilimsel bir araştırma haberini vereceğiz.

1. Bk. Elmalılı, age, IX, 306; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, X, 532, 533.

2. Bk. Zülkifl ﷺ ile ilgili Enbiyâ, 21/85. âyet.

3. En'âm, 6/99.

4. En'âm, 6/141.

5. Nahl, 16/11.

a) Hayattan bir örnek: Bu konuyu kendi hayatında denemiş olan bir hasta şöyle anlatıyor: Ben kendi hayatımda ve yakınlarımla hayatında yaklaşık 5 yıldan beri denemiş olan ve hiçbir yan etkisi olmayan mûcizevî bir tedavi yöntemini paylaşmak istiyorum. Yıl 2003'de ben hemoroit ameliyatı için gün almış ameliyat gününü beklerken o günlerin çabuk geçmesi ve bir an önce çektiğim acılardan kurtulmak için günün 24 saatini duâ ederek geçiriyordum. Mîdemde gastrit, bağırsak tembelliğine bağlı kabızlık ve buna bağlı olarak da hemoroit vardı ve bunlar çok ilerlemiş bir durumda idi.

Her ne yersem yiyeyim boğazıma kadar bir yanma ve çok şiddetli sancılar çekiyordum. Bir gün arkadaşlarımdan birisi ile kahvaltıda buluştuk ve o iştahla çeşitli yiyecekleri yerken ben çay içerek her zaman olduğu gibi kahvaltıyı geçiştirmeye çalışıyordum.

Bu durumu görünce neden yemediğimi sordu ben de ona detayları ile çektiğim sıkıntıları anlatınca bana zeytin çekirdeklerini çıkarmayıp yutmamı söyledi, önce şaka yaptığını sandım ama onun çekirdeklerin hiçbirini çıkarmayıp yuttuğunu görünce inandım.

Ben de kahvaltıya başlayıp çekirdekleri yutmaya başladım. Çok ilginçtir yıllardır sabah kahvaltılarını çay içerek geçiştirdiğim hâlde boğazıma kadar yanmalar hissetmememe rağmen o gün mîdemde yanma olmadı kahvaltıdan yaklaşık yarım saat kadar sonra mîdemden saf zeytinyağı kokusu geldiğini hissettim.

Arkadaşıma mîdede çekirdeğin erimeyeceğini zaten rahatsız olduğumu söylediğimde bana mîde özsuyunun zeytin çekirdeğini çok kısa bir sürede parçalayarak saf zeytinyağına ve şifâli yağlara ulaştığını geriye kalan posanın ise bağırsakları onararak rahatlattığını dolayısı ile kabızlığın ve hemoroidin de tedavi olduğunu bunun yanı sıra damar sertliğinden hazımsızlığa kadar birçok derde şifâ olduğunu söyledi.

İlk önce bütün bunların hayal olduğunu düşünmememe rağmen bu konuda şifâ bulmak için katlandığım eziyetleri hatırlayınca bunun çok daha kolay olduğunu düşünerek çekirdekleri yutmaya devam ettim, ilk 15 günde mîdemdeki yanmalar ve gastritin yumuşadığını ve yok olduğunu, hemoroidimin verdiği ıztırapların son bulduğunu gördüm. Her geçen gün onlarca zeytin çekirdeğini yutarak sağlığıma biraz daha kavuştum. Bu arada ameliyatımı iptal ettim ve hâlen bu mûcizevî ve hiçbir yan etkisi olmayan ilacı yutmaya devam ediyorum. Üç aylık bir sürenin sonunda cildimdeki matlığın yerini bir parlaklık ve bütün ıztıraplarımla yerini bir mutluluk aldı. Yaklaşık

6 seneden beri etrafımda bu dertlerden muzdarip olan onlarca kişiye tavsiye ettim ve hiç firesiz hepsi de şifâ buldu, inanın benim 5 ve 11 yaşlarında iki oğlum var onlar bile yutarlar yedikleri zeytinlerin çekirdeğini.

Yapmanız gereken şey yediğiniz tüm zeytinlerin çekirdeklerini yutmak sayı sınırı yoktur. Yalnız zeytin meyvesini çiğneyip çekirdeğini yutun zîra meyveyi olduğu gibi yutarsanız mîde zeytinin dışındaki ince zarı eritemiyor ve olduğu gibi dışarı atmaya çalışıyor. Ve size hiçbir yararı olmaz. (cagri.turkey@hotmail.com)

b) Bilimsel bir araştırma: Zeytin ve zeytin çekirdeği üzerinde yapılan bir bilimsel araştırma haberini de aşağıda veriyoruz:

Natürel Şirketi ortağı ve araştırmacı Faruk Durukan, ise zeytin çekirdeğinin kırılarak içinin yenilmesini önermektedir. O şöyle diyor: Çiğ zeytin meyvesinden çekirdeği ayırıp, kırıp ve içi yenildiğinde etken maddelerin (Nüzhenid, tırasol ve hidroksitrasol) aktivitesini koruduğu HPLC analizlerimizde gözlenmiştir. Araştırma sonuçlarımızda, bu maddeler zeytin yaprağından daha yoğun olarak çekirdekte mevcut olduğundan sağlık açısından yenmesi uygun bulunmaktadır. Doğal malzemeleri, bedenimizin metabolizmasına uyumlu hâle geldikten sonra tüketmeliyiz. Halk arasında yayılan sağlık ile ilgili bilgileri sağlıkçılar ve araştırmacılardan duymadan denemeyiniz.”

Faruk Durukan, dünyanın 3 bin yıldır çözüm bulamadığı zeytin karasuyunu faydalı hâle getirmeyi başarmış, zeytin yaprağı çayını bulmuş, zeytin çekirdeğinden dünyanın en kaliteli aktif karbonunu üretmişti. Durukan, zeytin özünden ilaç ham maddeleri elde edip, İsviçre gibi ilaç sanayinde dünya devi ülkelere ihraç ediyor. Faruk Durukan 2011 yılında zeytin üzerine yaptığı bir bilimsel çalışması ile bilim dalında Nobel Ödülü’ne aday gösterilerek Türkiye’nin gururu olmuştu.⁶

Kur’an’da yedi yerde dikkat çekilen zeytin ve çekirdeği üzerinde tıp biliminin laboratuvar çalışmalarını sürdürmesi gerekir.⁷

TÛR DAĞI

Mısır’la Medyen arasında yer alan Sînâ dağdır. Mûsâ ﷺ’in Allah Teâlâ ile konuştuğu dağ burasıdır. Mûsâ ﷺ Medyen’den Mısır’a dönüşünde Sînâ dağının yanından geçerken yolunu kaybetmiş, soğuk bir havada, eşinin

6. Sabah Gazetesi, 05.05.2013.

7. Nûr, 24/35; En’âm, 6/99, 141; Nahl, 16/11, Tîn, 95/1; Abese, 80/29; Nûr, 24/35.

doğum sancısının da tuttuğu bir sırada, dağın üst kısmında bir ateş görmüş, ona yaklaşıncı, “Ben Allâhım” nidâsını işitmiş ve orada ilk vahyi alarak, kendisine elçilik görevi verilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ’nın haberi sana geldi mi? Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş, ailesine, “Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.” demişti. Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: ‘Ey Mûsâ! Ben, evet Ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdide, Tuva’dasın. Ve Ben seni seçtim, şimdi vahyolunanı dinle. Hiç şüphesiz Ben, evet Ben Allâhım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et ve Beni anmak için namaz kıl! Hiç şüphesiz kıyâmet günü mutlaka gelecektir. Herkes yaptığının karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim! Kıyâmet gününe inanmayıp, hevâ ve hevesine uyan kimse, seni ona î mân etmekten alıkoymasın, sonra helâk olursun!’”**⁸

“Mûsâ dedi: Rabbinim! Göğsüme genişlik ver. Bana işimi kolaylaştır. Dilimden şu düğümü çöz ki; sözümü iyi anlasınlar. Bana ailemden bir de yardımcı ver. Kardeşim Hârun’u. Onunla arkamı güçlendir. Ve onu işime ortak yap ki; seni çok tesbih edelim. Ve seni çok analım. Hiç şüphesiz Sen bizi görmektesin. (Allah) dedi: Ey Mûsâ! İstediklerin sana verildi.”⁹

“Biz ona Tûr dağının sağ yanından seslendik ve doğrudan konuşması için onu kendimize yaklaştırdık.”¹⁰

GÜVENLİ BELDE

Burada kastedilen Mekke kentidir. Hicaz bölgesinin dokunulmaz ve güvenli belde hâline gelmesi Hz. İbrahim peygamber döneminden başlar. İbrahim ؑ Güney Anadolu ve Kuzey Irak yöresinde kendisini ilâh ilân eden Nemrut’la mücâdelesinde, ateşe atılma olayı yaşandıktan sonra, ailece Filistin yöresine göç edip yerleşmişti. Bir ara hak dîni tebliğ için gittiği Mısır’dan ailesine katılan Hz. Hâcer’den İsmâil adlı oğlu dünyaya gelmiştir. Daha sonra ilk eşi Sâre’den de İshak ؑ dünyaya gelecektir.

8. Tâhâ, 20/10-16.

9. Tâhâ, 20/25-36.

10. Meryem, 19/52.

Bu arada Hz. İbrahim eşi Hâcer'i küçük yaştaki oğlu İsmâil ile birlikte Filistin'den, şimdiki Mekke'nin bulunduğu yere getirmiş ve onları Allâh'ın emri ile orada bırakmıştı. Nûh Tûfânı'nda sular altında kalan bu bölgede Kâbe'nin binâsı olmadığı gibi, burası korkulu insansız bir vâdi konumunda idi.

Cenâb-ı Hak, birkaç gün geçmeden onlara zemzem suyunu lûtfetmiş, oraya gelen göçebe Cürhumî Arap kabilesi, çevreyi beğenerek yerleşmiş, Hz. İsmâil onların arasında yetişmiştir. İşte Hz. İbrahim, aşağıda verdiğimiz duâsını ilk defa onları hicazda bıraktığı zaman veya Kâbe'yi inşâ ettikten sonra oradan ayrılırken yapmış, bu duâ kabûl olunarak, Mekke yüzyıllarca güvenli belde olmuştur. Orada her mevsimde meyve ve ürünler toplanıp çoğalmış, ziyaret ve ticaretle bereketli bir belde olmayı sürdürmüştür.¹¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“(İbrahim dedi): Ey Rabbimiz! Ben neslimden bir bölümünü senin Haram Evi'nin yanında, tarıma elverişli olmayan bir vâdiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz, namazı dosdoğru kılsınlar diye (böyle yaptım). Artık sen de birtakım insanların gönüllerini onlara yönelt ve kendilerine meyvelerden rızık ver! Umulur ki şükrederler!”**¹²

“(De ki): “Ben sâdece, her şey kendisine âit olduğu hâlde, bu beldeyi mukaddes kılan, o beldenin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. Müslümanlardan olmakla da emrolundum.”¹³

“Yemin ederim bu beldeye ki; sen bu beldede oturmaktasın.”¹⁴

“Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için; kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için; onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler. Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emîn kılmıştır.”¹⁵

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

4- Biz insanı en güzel biçimde yarattık.

11. İbn Kesîr, Tefsîr, II, 542.

12. İbrâhim, 14/37.

13. Neml, 27/91.

14. Beled, 90/1-2.

15. Kureyş, 106/1-4.

4. âyete göre, Yüce Allah insanı ruh ve beden yetenekleri bakımından en üstün durumda yaratmıştır. İnsanın biyolojik yapısında akıllara durgunluk veren nitelikler saklıdır. Her bir hücrenin genlerine geçmiş ataların genetik bilgilerinin ve belki geleceğe yönelik özelliklerin şifre hâlinde bilgi yüklemesinin yapıldığı ve bunun bin ciltlik kitap tutacak genişlikte olduğu günümüz genetik uzmanlarınca ortaya konulmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rahimlerde sizi dilediği gibi biçimlendiren O’dur. O’ndan başka ilâh yoktur. O mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”**¹⁶

“O, gökleri ve yeri bir anlam ve amaca göre yaratmış ve size şekil vermiş ve şekillerinizi de güzel yapmıştır. Son dönüş ancak O’nadır.”¹⁷

“Ey insan! Engin kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatan nedir? O Rabbin ki seni yarattı, sana güzel ve düzgün bir şekil verdi, dengeli ve ölçülü yaptı. Kendi dilediği gibi sana bir sûret verdi.”¹⁸

İNSANIN YARATILIŞI

İnsan hücresinin çekirdeğinde 46 adet kromozom bulunur. Bunlar 23 çift oluşturacak şekilde ikiye ayrılarak dizilmiştir. Her çiftin bir tanesi anneden, diğeri de babadan intikal etmiştir. Bu yüzden anne ve babadan irsiyet yoluyla geçen özellikler, bir insanın tırnak ucundan saç uçlarına kadar bütün hücrelerine geçmiş ve şifrelenmiş durumdadır.

İnsan vücudundaki hücreler, çoğalmalarını bölünerek yaparlar. Bu bölünme iki türlü olur. Mitoz ve mayoz bölünme. Mitoz bölünmede hücre, bölününce eşit niteliklere sahip, yine 46 kromozumlu iki kardeş hücre hâlini alır. Hücre bölünmesi en ileri teknoloji ile donatılmış bir kimya laboratuvarı çalışması gibi bir işlemle gerçekleşir. Şöyle ki; bir hücre bölünmesinde, cansız maddelerin en küçük yapıtaşı olan 20-30 çeşit «atom» kullanılır. Bu atomlardan yaklaşık yüz trilyon tanesi hücre içine alınır, hücre fabrikasında yoğrularak dev moleküller sentez edilir. Sonra da bu moleküllerden hücreye âit organeller yapılır. Ana hücrenin içinde bulunan 46 kromozom aynen sentez edilir. Sonuçta, kendisinin aynı olan iki hücre doğurur. Biyolojik bakımdan canlı olan bir hücrenin, kendisi gibi bir hücreyi

16. Âl-i İmrân, 3/6.

17. Tegâbün, 64/3.

18. İnfitâr, 82/6-8.

100 trilyon cansız atom zerrelerinden inşâ etmesi esrârengiz bir olaydır. Bir insan vücudunda yaklaşık 100 trilyon hücre olduğuna göre, yiyecek ve içecekler aracılığı ile bedene giren trilyonlarca cansız atoma hücre içi sentezle canlılık kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadında ergenlik çağına kadar cinsiyet (sperm ve yumurta) hücreleri de yukarıdaki şekilde bölünmeye uğrar.¹⁹

İnsanın genetik şifresi diye bilinen DNA'nın keşfinin 50. yılında bilim adamları, “insanın genetik haritasının yüzde 99,999’unu” deşifre ettiler. Artık insanda bulunan yaklaşık 35 bin ile 40 bin genin, DNA sarmalındaki hangi kromozomda olduğu biliniyor.

Bilim adamları, gen haritasının deşifre edilmesini, insanın Ay’a ayak basması ve tekerleğin icadıyla eş tuttular. Ancak haritanın yüzde 97’i tamamlanmıştı, geri kalan ‘junk’ DNA diye anılan genetik artıkların da çözülmesi gerekiyordu. Şimdi yüzde 99,999’unu çözmeyi başardılar. Ancak her insanın DNA’sı kendine özgü olduğu için haritanın yüzde 100 çözülmesinin mümkün olmadığı bildiriliyor.

İnsanın anne ve babasından aldığı 23 çift kromozomda bulunan DNA sarmalındaki 3,12 milyar kimyasal ünitenin çözülmesi uzun çalışmaları gerektiriyor. 3 milyar kimyasal ünite, harfe dökülse ve insanın genetik haritasının çıkışı alınmak istense bu 750 bin sayfa tutardı. Tüm canlılarda DNA bulunduğundan, laboratuvar çalışmalarını kolaylaştırmak için bilim adamları, fare, meyve sineğin ve solucanın da genetik şifresini çıkarıp insanınki ile karşılaştırıyorlar.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾

5- Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.

5. âyete göre insan, iradesini kötü yolda kullanarak en aşağı dereceye inme, ya da iyi yönde kullanarak en yüce derecelere yükselme yeteneğine sahiptir. Bu âyete, “erzel-i ömre döndürme” yorumu da yapılmıştır. İbn Abbâs’ın, “Bir kimse Kur’an okumaya devam ederse, erzel-i ömre döndürülmez.” dediği nakledilmiştir.²⁰

19. Bahri Dayıoğlu, Yaratılış Mucizesi, 2. baskı, ilim ve Teknik Serisi, Neşr. Yeni Asya Yayını, İstanbul, 1986, s. 9 vd.

20. Hâzin, 95/6.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Asra yemin olsun; gerçekten insan ziyandadır. Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnâdır.”**²¹

“Andolsun ki Biz, cinlerden de insanlardan da pek çok cehen nemlikler yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır, ama onlarla anlamazlar; gözleri vardır, ama onlarla görmezler; kulakları vardır, ama onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte asıl gâfiller bunlardır.”²²

“Andolsun Biz, size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler bahşetmiştik. Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine bir yarar sağlamadı; çünkü onlar bile bile, Allâh'ın âyetlerini inkâr ettiler. Alay konusu yaptıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.”²³ **“O inkârcıların durumu, sâdece bir çağırma ve bağırmandan başkasını işitmeyerek haykıranın durumuna benzer. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, ködürler, bu yüzden akıllarını da kullanmazlar.”**²⁴

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

6- Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler bunun dışındadır. Onlar için ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır.

6. âyette, îmân edip sâlih amel işleyenler için sürekli bir ecrin verileceği bildiriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki îmân edip iyi ameller işleyenler için, tükenmeyen bir mükâfat vardır.”**²⁵

“Ancak îmân edip iyi ameller işleyenler başkadır. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.”²⁶

21. Asr, 103/2-3.

22. A'râf, 7/179.

23. Ahkâf, 46/26.

24. Bakara, 2/171.

25. Fussilet, 41/8.

26. İnşikâk, 84/25.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

7- Artık hesap günü konusunda seni bundan sonra kim yalanlayabilir?

8- Allah hüküm verenlerin en adâletlisi değil midir?

7-8. âyetlerde, bütün bu gerçeklerden sonra, üstelik Allah Teâlâ hâkimlerin hâkimi iken, dîni ve hesap gününü yalanlamanın mantığının ne olabileceği sorusu soruluyor. Çünkü Allah Teâlâ her şeyi yerli yerinde yaratmış ve varlıklar âlemini düzene koymuştur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Nûh Rabbine şöyle yalvardı: Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendir. Senin vaadin de elbette gerçektir. Sen hüküm verenlerin en adâletlisisin.”**²⁷

Hz. Peygamber Tîn sûresi okunduktan sonra; **“Evet Allah hâkimlerin hâkimidir. Buna ben de şahidim.”** denmesini tavsiye etmiştir.²⁸

27. Hûd, 11/45.

28. Ebû Dâvûd, Salât, 149, 150; Tirmizî, Tefsîr, 95.

سُورَةُ الْعَلَقِ

ALAK
SÛRESİ

Alak sûresi Mekke döneminde ilk inen sûre olup, 19 âyettir. Adını ikinci âyette geçen “Alak (insanın yaratıldığı embriyo)”dan almıştır. İkra’ sûresi de denir. Sûrede Hz. Peygamber’e, insanı yaratıp ona bilmediği şeyleri öğreten Allâh’ın adıyla okuması emredilir. Kendini zengin görüp Allâh’a karşı böbürlenen kişinin şiddetle cezâlandırılacağı vurgulanır, ibadet ve tâat ile Allâh’a yaklaşılmaması emriyle sûre sona erer.

﴿ BÂB 1 ﴾

**OKUMA VE YAZMAYI ÖĞRENMEK,
HAYATTA BÖBÜRLENMEMEK, İNANÇ VE İBADETE
ENGEL OLMAYA ÇALIŞANLARIN SONU**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾
اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ
يَعْلَمُ ﴿٥﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَإِطْغَىٰ ﴿٦﴾ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ
رَبِّكَ الرَّجْعَىٰ ﴿٨﴾ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾
أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ
كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾
سَدْعُ الزَّبَانِيَةِ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تَطِعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yaratan Rabbinin adıyla oku!

2- O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.

**3-4-5- Oku, insana kalemle yazmayı öğreten, bilmediklerini
belleten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.**

6-7- Gerçek şu ki, insan kendini yeterli görünce azar.

8- Oysa dönüş yalnız Rabbindir!

9-10- Gördün mü, namaz kıldığı sırada bir kula engel olanı?

**11-12- Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise veya kötülükler-
den sakınmayı emrediyorsa?**

13- Gördün mü, eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa?

14- Bu kişi, Allâh'ın onu ve yaptıklarını görmekte olduğunu bilmez mi?

15-16- Hayır, hayır! Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse, onu derhâl alnından, o yalancı, günahkâr alnından yakalarız!

17- O zaman çağırсын taraftarlarını,

18- Biz de zebânileri çağırırız.

19- Hayır! Sakın ona boyun eğme! Allâh'a secde et ve yaklaş!

1-5. âyetlerde, okuma ve yazmaya Allâh'ın adı ile başlanması gerektiği, insanı bir kan pıhtısından yaratan Allâh'ın insan üzerinde okuma yazmayı öğretme gibi pek çok nîmetlerinin bulunduğu belirtilir.

Yukarıda 1 ve 3. âyetlerin “oku” ile başlaması, vahyedilen şeyleri okuma ile ilgilidir. Râzî, bu âyetten Kur’ân’ı okurken besmele çekmenin gereğini istidlâl etmiştir. Çünkü âyette Rabbinin adıyla, O’nun yardımını dileyerek okuması emredilmiştir. Diğer yandan okuma emri genel anlamda; bilim, kültür ve san’atın çok gelişeceğine işaret eder. Nitekim önceki peygamberler dönemine göre, bilim ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği ve bunun okuma, bilgilenme ve bu bilgiyi sürekli geliştirme yoluyla gerçekleştiği bilinmektedir.¹

Yukarıda 2. âyette insanın kendisinden yaratıldığı bildirilen “alak” sözcüğü çoğul olup tekili alaka’dır. Sözlükte; yapışmak, asılmak, sevgi, alaka, kan pıhtısı ve sülük anlamlarına gelir.² Bu duruma göre alak; erkeğin sperm hücresi ile kadının yumurta hücresinin birleşmesi sonucu oluşan embriyonun, kadının rahim cidarına tutunması ve sülük gibi emerek beslenmesi sürecini kapsar.

Yukarıda 4 ve 5. âyetlerde kalemle yazmayı ve bilmediklerini öğretenin Allah Teâlâ olduğu belirtiliyor. Burada ilmin öğrenilmesi ve korunması için yazıyla tesbite dikkat çekilir. Çünkü bilimsel çalışmalar, bilim ve teknoloji yazıya döküldüğü zaman kalıcı olur ve yeni nesiller bu yazılı belgelerden ilmi inceleyip geliştirme imkânını bulurlar. Kâinatta da her şeyin kalemle tesbit edilip levh-i mahfuzda kayıt altına alındığını bildiren çeşitli âyet ve hadisler vardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki Biz sizi**

1. Bk. Elmalılı, Tefsîr, 96/5.

2. İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, II, 862-865.

**topraktan, sonra meni damlasından, sonra aşılanmış yumurtadan, sonra da yapısı (önce) belirsiz (sonra) belirli bir et parçasından yarat-
tık ki size gücümüzü gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye ka-
dar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarı-
rız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi bırakırız. Sizden kimi-
niz (erken) vefât ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına ka-
dar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez hâle ge-
lir. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir hâlde görürsün; fakat
Biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, hareket eder, kabarıp ve her
çiftten iç açıcı bitkiler verir.”³**

**“Çok merhametli olan Allah; Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona
konuşup açıklamayı öğretti.”⁴**

**“(Melekler) dediler: ‘Ey Rabbimiz! Seni tenzih ederiz! Bizim, Senin
bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Hiç şüphesiz Sen bilen-
sin, tam hüküm ve hikmet sahibi olansın.’ Allah: ‘Ey Âdem! Onlara
bunları isimleriyle haber ver!’ dedi. Âdem eşyanın isimlerini onla-
ra haber verince de: ‘Size, göklerin ve yerin gaybını Ben bilirim, ay-
rıca sizin açığa vurduğunuz ve içinizde gizlediğiniz şeyleri de bili-
rim, demedim mi?’ dedi.”⁵**

**“Nûn. Kaleme ve onun yazdıklarına yemin olsun ki; sen Rabbinin
nîmeti sâyesinde bir mecnun değilsin! Hiç şüphesiz senin için bitip tü-
kenmeyen bir mükâfat vardır. Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”⁶**

**“Gaybın anahtarları O’nun yanındadır. Onları O’ndan başka kim-
se bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O’nun ilmi dışında,
bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve
kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”⁷**

**“Ne durumda bulunursan bulun, Kur'an'dan ne okursan oku, siz
de hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken, mutlaka
sizi görüp gözetleriz! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey
Rabbinden gizli kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiç-
bir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.”⁸**

3. Hac, 22/5.

4. Rahmân, 55/1-4.

5. Bakara, 2/32.

6. Kalem, 68/1-4.

7. En'âm, 6/59.

8. Yûnus, 10/61.

Hadislerde şöyle buyrulur: “Allâh’ın ilk yarattığı kalemdir.”⁹ “Olacak şeyleri kalem yazmış bitirmiştir.”¹⁰

Alak sûresinin ilk beş âyeti M 610 senesi Ramazan ayında, Hz. Peygamber Mekke dağlarından olan Hira Dağı mağarasında ibadete çekilmiş olduğu sırada inmiştir.

VAHYİN BAŞLANGICI

Hz. Âişe’den rivâyete göre, Hz. Peygamber 40 yaşlarına geldiğinde vahyin ilk şekli, doğru çıkan rüyalarla başlamıştır. Bundan sonra, Hz. Muhammed’e yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına gider, geceleri ibadet ederdi, yalnız azık için Hz. Hatice’nin yanına gelip dönerdi. Rasûlullah ﷺ bir Ramazan gecesinde, Hira mağarasında bulunduğu sırada kendisine vahyin gelişini şöyle anlatmıştır:

“Melek gelip “Oku!” dedi. “Ben okuma bilmem!” deyince, melek beni kucakladı, gücüm kesilene kadar sıkıştırdı.; sonra beni bıraktı. Yine “Oku!” dedi. Ben yine “Okuma bilmem” dedim. Yine beni ikinci defa gücüm kesilene kadar sıkıştırdı; sora beni bırakıp yine “Oku!” dedi. Ben aynı şekilde “Okuma bilmem!” dedim. Beni üçüncü defa sıkıştırdıktan sonra bıraktı ve (Alak sûresinin aşağıdaki ilk beş âyetini okudu) “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, çünkü Rabbinin lütfu ve cömertliği sonsuzdur. Kalemle yazmayı öğretene ve insana bilmediklerini belleten O’dur.”¹¹

Hz. Muhammed, eşi Hatice’nin yanına dönerek, “Beni örtünüz, beni örtünüz!” demiş, ilk heyecanı geçince, durumu Hz. Hatice’ye anlatmıştır. Hz. Hatice, bu gelenin melek olduğunu, “akraba ziyareti, doğru sözlü oluşu, her güçlüğü dayanması, misafire ikrâm etmesi, doğruya yardımcı olması” gibi niteliklerini sayarak, Allâh’ın kendisini üzmeyeceğini söylemiş ve amcaoğlu Varaka bin Nevfel’e (ö. 12/611) giderek durumu iletmmişti. Varaka, câhiliyye döneminde Hristiyan olmuş, Arapça kitap yazan ve İncil’den Allâh’ın dilettiği kadar kimi parçaları kaleme alan, yaşlı ve gözleri görmeyen bir kimse idi. Hz. Muhammed’e gelenin melek olduğunu, kendisi yetişirse, ileriki zor günlerinde ve hicret zamanında, ona yardımcı olmak istediğini söylemişti. Fakat Varaka o günlere yetişemedi. Bundan sonra, bir süre vahiy kesildi.¹²

9. Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 17; Ahmed bin Hanbel, V, 317.

10. Buhârî, Nikâh, 8; Nesâî, Nikâh, 4.

11. Buhârî, Bed’ü’l-Vahy, 3, Tefsir, 1; Müslim, İman, 252.

12. Buhârî, Tefsir, 96/1, 3, Bed’ü’l-Vahy, 3, Ta’bîr, 1; Müslim, İmân, 252; Ahmed bin Hanbel, VI, 233.

Câbir bin Abdullah'tan rivâyete göre, Nebî ﷺ vahyin kesilmesinden söz ederken özetle şöyle buyurmuştur: *“Bir gün yolda yürürken gökten bir ses işittim, baktım, bir de ne göreyim, Hira mağarasında gördüğüm melek, gökle yer arasındaki bir kürsü üzerinde oturuyor! Oradan ayrıldım, eve döndüm, “Beni örtünüz, beni örtünüz.” dedim. Beni örttüler, arkasından da Allah Teâlâ Müddessir sûresinin baş tarafındaki âyetleri indirdi. Artık, bundan sonra vahiy birbiri ardınca gelmeye devam etti.”*¹³

Vahy ve Çeşitleri

Vahy; gizli konuşma, fısıldama, işaret etme, emretme, ilham etme, elçi gönderme, Allâh'ın doğrudan veya elçi aracılığı ile mesajını peygamberlerine bildirmesi gibi anlamlara gelir. Zekerıyyâ ﷺ'in kavmine tesbih etmelerini vahyetmesi,¹⁴ insan ve cinlerin yaldızlı sözlerle birbirine vahyetmesi,¹⁵ şeytanların dostlarına vahyetmesi,¹⁶ **“Bana ve elçime îmân etmelerini vahyetmiştim.”**¹⁷ gibi âyetlerde bildirilen “vahyetme”, vahyin genel anlamlarından “fısıldama, emretme, gizli konuşma” gibi uygun olan anlamı ifâde eder. Hz. Mûsâ'nın, annesine **“Onu emzir, korkarsan denize bırak, korkma, üzülmeye, Biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamber yapacağız.”**¹⁸ diye vahyedilmesi de bu niteliktedir. Bal arısına vahyedilmesi ise hayvanlara doğuştan verilen bir yeteneğe (icgüdü) işaret eder.¹⁹

Vahyin Geliş Şekilleri

Vahyin peygambere ulaşmasının birkaç şekli vardır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

a) Sâdık rüya şeklinde: İlk önceleri, Hz. Muhammed'in gördüğü rüyalar, sabah aydınlığı gibi gerçekleşiyordu. Nitekim Allâh'ın Rasûlü, Hicretin altıncı yılında umre ile ilgili bir rüya görerek, bunu o yıl umre yapabilecekleri şeklinde yorumlamış ve 1400 kadar sahâbesiyle yola çıkmıştı. Ancak Mekke müşriklerinin bunu engellemesi üzerine ilk yılda Hudeybiye'den geri dönmüşler, bunu ertesi yıl aynı mevsimde kazâ umresi olarak yerine getirmişlerdi. Çünkü rüyadan söz eden âyetle umrenin hangi yılda ve ne zaman yapılabileceği açık değildi.

13. Bk. Buhârî, Tefsîr, 96/1.

14. Meryem, 19/11.

15. En'âm, 6/12.

16. En'âm, 6/121.

17. Mâide, 5/111.

18. Kasas, 28/7.

19. Nahl, 16/68-69.

Bu rüyadan âyetle şöyle söz edilir: **“Andolsun ki Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a elbette gireceksiniz! Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de bundan önce size yakın bir fetih daha verdi.”**²⁰

b) Meleğin uyanırken peygamberin kalbine vahiy mesajını bırakması: “Rûhu’l-kuds, kalbime: ‘Hiçbir nefs rızkını tüketmeden ölmeyecektir.’ diye üfledi. O hâlde Allah’tan korkun ve rızkınızı meşrû yoldan arayınız.” hadîsi böyledir.

c) Meleğin vahyi, bir insan şeklinde gelerek getirmesi: Cebrâil عليه السلام’ın, sahâbeden Dihye رضي الله عنه’ın kılığına girip vahiy getirdiğine pek çok sahâbe tanık olmuştur. Vahyi, en kolay alma şekli budur.

d) Meleğin görünmeden peygambere vahiy getirmesi: Hz. Muhammed kimi zaman çingırak sesine benzer bir ses işitir ve arkasından vahiy gelirdi. Vahyin en ağır gelme şekli budur.²¹

e) Meleğin gerçek kimliği ile gelerek, ilâhî mesajı iletmesi: Cebrâil عليه السلام iki kez bu şekilde vahiy getirmiştir. İlki Hira’da, ilk vahiy gecesinde olmuş ve Allâh’ın elçisi baygınlık geçirmiştir. İkincisi Mîraç gecesinde olmuştur.²²

f) Hz. Muhammed’in, uyanık iken Allah Teâlâ ile konuşması: Mîraç gecesinde, namazın farz kılınması böyle olmuştur. Hz. Mûsâ’ya da bu yolla vahiy verilmiştir.²³

g) Meleğin, peygamber uyku hâlinde iken gelip vahiy getirmesidir. Kevser sûresinin, böyle bir durumda indiği nakledilir.

Yukarıdaki yollardan birisi ile Kur’an âyeti indiği gibi, kutsal hadis veya hadislerden bir bölümünün de bu yolla gelmesi mümkündür. Ancak kudsî hadislerde anlam Cenâb-ı Hakk’a âit olmakla birlikte, onu ifâde kalıplarına dökmek, Hz. Peygamber’e âittir.

Âyetle şöyle buyrulur: **“O kendi hevâsından konuşmaz, onun söyledikleri, kendisine bildirilen vahiyden başka bir şey değildir.”**²⁴ Mikdâm bin Ma’dikerib (ö. 87/705)’ten nakledilen şu hadis de bu anlamı

20. Fetih, 48/27.

21. Bk. Kıyâmet, 75/16-18.

22. Bk. Necm, 53/12.

23. Bk. Nisâ, 4/164.

24. Necm, 53/4.

destekler: “Bana Kur'an ve onunla birlikte, onun gibisi verildi. Şunu iyi biliniz ki, Allah Elçisi'nin haram kıldığı da, Allâh'ın haram kıldığı gibidir...”²⁵

Diğer yandan Hz. Peygamber'in Cenâb-ı Hakk'a isnat etmediği, kendi günlük tecrübelerine göre ifâde buyurduğu pek çok hadis, Kur'an âyetlerinin tefsir ve yorumu niteliğindedir. Kendisine soru sorulduğunda, soru soranın durumunu ve toplum maslahatını dikkate aldıklarında da kuşku yoktur. Bununla birlikte bir yanılma olur, Cenâb-ı Hakk'ın rızasına aykırı bir cevap ya da davranış olursa -ki buna zelle denir- daha sonra gelen bir vahiyle bu yanlışlık düzeltilir. Nitekim Bedir esirleri için yapılan uygulamanın, gelen vahiyle düzeltilmesi²⁶ ve gözleri görmeyen Abdullah bin Ümmi Mektûm'un sorularına cevap vermede sıkılan Hz. Peygamber'in uyarılması²⁷ buna örnek verilebilir.

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْطَغَىٰ ﴿٦﴾ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾

6-7- Gerçek şu ki, insan kendini yeterli görünce azar.

8- Oysa dönüş yalnız Rabbinedir!

6-7-8. âyetlerde, insanın genel olarak mal, mülk, makam gibi birtakım dünyaya âit güçlere kavuşunca azgın hâle geldiği, oysa sonunda dönüşün Allâh'a olduğu hatırlatılır.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: “**Kim cimrilik eder, kendisini Allâh'a muhtaç görmez ve en güzel olanı yalanlarsa; ona da kötülük yolunu kolaylaştırırız. Düştüğü zaman da, malı kendisine hiç fayda vermez.**”²⁸

رَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾

9-10- Gördün mü, namaz kıldığı sırada bir kula engel olanı?

9-10. âyetlere göre, namazı engellenmek istenen Hz. Muhammed, engellemeye çalışan da Ebû Cehil'dir. Ancak, âyetin her dönemde, inanç ve ibadet özgürlüğüne engel olmaya çalışanları da kapsadığında şüphe yoktur.

25. Bk. İbn Mâce, Mukaddime, 2; Tirmizî, İlim, 10; Dârimî, Mukaddime, 39.

26. Bk. Enfâl, 8/67.

27. Abese, 80/1-4.

28. Leyl, 92/8-11.

Ebû Cehil, Mekke döneminde mü'minlere baskı uygulayanların başında geliyordu. Medîne döneminde, Bedir savaşında katledilmiştir.²⁹

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allâh'ın mescidlerinde, O'nun adının anılmasını engelleyen ve mescidlerin harap olması için çalışan kim-seden daha zâlim kim vardır! Aslında onların, oralara korka korka girmeleri gerekir! Onlar için bu dünyada rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.”**³⁰

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَدِّدْعُ الزُّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

11-12- Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise veya kötülüklerden sakınmayı emrediyorsa?

13- Gördün mü, eğer o yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa?

14- Bu kişi, Allâh'ın onu ve yaptıklarını görmekte olduğunu bilmez mi?

15-16- Hayır, hayır! Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse, onu derhâl alnından, o yalancı, günahkâr alnından yakalarız!

17- O zaman çağırсын taraftarlarını,

18- Biz de zebânileri çağırırız.

11-18. âyetlerde, Allâh'a ibadet için namaz kılan hâlis bir kulu, adamlarının çokluğuna ve gücüne güvenerek tehdit edip, onun ibadetine engel olmaya çalışan, azgın insanın küstah ve kaba davranışı kınanmakta, eğer bu davranışından vazgeçmezse, alnından yakalanacağı, taraftarlarını çağırırsa, Allâh'ın da zebânileri çağırarak cezâsını vereceği belirtilmektedir.

Diğer yandan bir gün onun, Allâh'ın huzûruna dönüp hesap vereceği hatırlatılmakta, bu engellenen kişinin doğru yolda olduğunun ve kötülükten sakındırmaya çalıştığının niçin düşünülmediği sorusu sorulmaktadır.

29. Râzî, Tefsîr, 96/15.

30. Bakara, 2/114.

Bir defasında Ebû Cehil: “Eğer Muhammed’i Kâbe’nin yanında namaz kılarken görürsem, mutlaka boynuna basacağım.” demişti. Bir süre sonra Allâh’ın Rasûlü’nü Kâbe’de namaz kılarken gördü ve söylediğini yapmak üzere yanına yaklaştı. Fakat birdenbire geri döndü ve elleriyle yüzünü ve kendini korumaya çalıştığı görüldü. Kendisine neden öyle yaptığı sorulunca: “Onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir varlık ve birçok kanatlı şeyler vardı.” dedi. Onun bu söyledikleri Hz. Peygamber’e anlatılınca: “Eğer o gün bana yaklaşıp olsaydı, melekler onu paramparça edeceklerdi.” buyurmuş, bu olay üzerine Alak sûresinin 6-19. âyetleri nâzil olmuştur.³¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gönderilen uyarıcı onlara: ‘Ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı, bana uymayacaksınız?’ deyince de onlar: ‘Doğrusu biz, sizinle gönderileni inkâr ediyoruz.’ dediler. Bunun üzerine Biz de onlardan intikam aldık. Bir bak, peygamberlerini yalanlayanların sonu nasıl oldu!’”**³²

“Şüphesiz bize vahyedildi ki: ‘Gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenler için azap vardır.’”³³

“İşte o kimse ne peygamberi doğrulamış, ne de namaz kılmıştı. Aksine dîni yalanlamış ve yüz çevirmişti. Sonra da çalım satarak ailesinin (tarafdarlarının) yanına gitmişti.”³⁴

“Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım. O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.”³⁵

“Günahkârlar simâlarından tanınır da, alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar.”³⁶

İbn Abbas ؓ şöyle demiştir: “Vallâhi, eğer Ebû Cehil o gün adamlarını çağırıp Rasûlullah ﷺ’e zarar vermeye kalksaydı, Allâh’ın zebânileri de onu yakalarlardı.”³⁷ Zebâniler, azap melekleri olup, küfür ehlini şiddetle ve acımadan cehenneme attıkları için, onlara bu ad verilmiştir.

31. Buhârî, Tefsîr, 96/4; Müslim, Münâfıkîn, 38; Tirmizî, Tefsîr, 96/1, 2; Ahmed bin Hanbel, I, 368.

32. Zuhurf, 43/24-25.

33. Tâhâ, 20/48.

34. Kiyâmet, 75/31-33.

35. Leyl, 92/14-16.

36. Rahmân, 55/41.

37. Tirmizî, Tefsîr, 96.

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

19- Hayır! Sakın ona boyun eğme! Allâh'a secde et ve yaklaş!

19. âyette, Hz. Peygamber'den inanç ve ibadet özgürlüğüne engel olmaya kalkışanlara boyun eğmemesi ve Rabbine secde edip yaklaşması istenmektedir. Peygamber'e olan bu gibi emirler, ümmetini de kapsar. Buna göre İslâm toplumunun dinin gerektirdiği kesin emir ve yasakları yerine getirme görevi vardır. Bunların bir kısmı ferdi olarak kişi tarafından serbestçe yapılabilir. Namazın evde kılınması, orucun tutulması, zekâtın yok-sullara doğrudan verilmesi, ticaretin dürüst ve İslâmî ahlâk ölçüleri içinde yapılması gibi. Ancak ezanın okunması, cemaatle namaz, cuma namazı, bayram namazı, İslâmî ölçüler içinde evlenmek, aile yuvası kurmak, gerektiğinde bu evliliği yine aynı ölçüler içinde sona erdirmek, mîras kalan mal üzerindeki hakları belirlemek, giyim kuşam konusunda inancının gereğini yerine getirmek gibi toplumu ilgilendiren ve dışa karşı açıkça yaşanması gereken hükümlerde kişi bir engelle karşılaşır, bunu inanç ve ibadet özgürlüğü ölçüleri içinde çözüme kavuşturmaya çalışması gerekir. Bu son âyette, bu gibi temel ibadetleri engellemeye kalkışanlara itaat edip boyun eğmek yerine, Allâh'a güvenip dayanmak ve çözüm aramak gerektiği hatırlatılmaktadır.

Kur'an okunduğunda bu âyetten sonra secde edilir.³⁸ Buhârî ve Müslim'de rivâyet edildiği üzere Hz. Peygamber إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ **“Gök yarıldığı zaman.”**³⁹ sûresinde ve bu sûrede tilâvet secdesi yapmıştır.⁴⁰

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kulun Rabb'ine en yakın olabileceği durum secde ederken olan hâlidir.”⁴¹

Bir kudsî hadiste de şöyle buyurulmuştur: “Kul bana nâfile ibadetlerle sürekli yaklaşır. O derece ki sonunda Ben onun işiten kulağı, gören gözü, duyan kalbi olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle yürür.”⁴²

38. Bk. A'râf, 7/206.

39. İnşikāk, 84/21.

40. İbn Mâce, İkâmet, 70-71.

41. Müslim, Salât, 215; Nesâî, Mevâkît, 35, Tatbîk, 78, Deavât, 118; Ahmed bin Hanbel, II, 421.

42. Buhârî, Rikâk, 38; Ahmed bin Hanbel, VI, 256.

سُورَةُ الْقَدْرِ

KADİR SÛRESİ

Kadir sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 5 âyettir. Kadir gecesinden söz edildiği için sûre, bu adı almıştır. Sûrede; kadir gecesinin fazileti, meleklerin ve Ruh'un inışı ve tan yeri ağarınca kadar esenliğin sürmesi anlatılır.

Bu sûrenin iniş sebebi ile ilgili olarak farklı rivâyetler gelmiştir. Şöyle ki: Mücâhid'den rivâyete göre, Hz. Peygamber, İsrâiloğulları'ndan bir erin bin ay süreyle Allah yolunda silâh kuşandığını söyleyince, sahâbiler kendi amellerini küçümsemiş, bunun üzerine bu sûre inmiştir.¹ İmam Mâlik'e göre, Hz. Peygamber kendi ümmeti döneminin kısa ömürlü olduğunu düşünerek, amel eksikliğinden endişe edince, bu sûre inmiştir.²

1. Beyhakî, Sünen, IV, 306.

2. Mâlik, Muvatta, İtikâf, 15.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KADİR GECESİNİN FAZİLETİ,
CİBRİL VE GÖREVLİ MELEKLERİN O GECEDE
HER BİR İŞ İÇİN DÜNYAYA İNİŞİ,
TAN YERİ AĞARINCAYA KADAR
ESENLİĞİN DEVAM ETMESİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ
الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ
مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Biz, onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik.**
- 2- Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?**
- 3- Kadir gecesini, bin aydan daha hayırlıdır!**
- 4- Melekler ve Ruh, o gecede Rab'lerinin izniyle, her bir iş için iner de inerler.**
- 5- O gece, tanyeri ağarincaya kadar bir esenliktir.**

1-3. âyetlerde Kur'an-ı Kerim'in Kadir gecesinde indirildiği ve bu gecenin bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilmiştir. Bir görüşe göre Kur'an, bu

gecede dünya göğüne toplu olarak indirilmiş, daha sonra Kadir gecesinden itibaren 23 yılda parça parça Cebrâil ﷺ aracılığı ile vahyedilmiştir. İlk olarak Alak sûresinin ilk beş âyeti inmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“O apaçık Kitab’a yemin olsun ki; Biz onu mübârek bir gecede indirdik. Şüphe yok ki Biz uyarmaktayız. Her hikmetli iş, tarafımızdan bir buyrukla o gecede ayırt edilir. Gerçekten Biz, Rabbinden bir rahmet olarak peygamberler göndermekteyiz. Şüphesiz ki O, her şeyi işiten ve bilendir.”¹

Çoğunluk müfessirler bu âyetteki “mübârek gece”den kastedilenin “Kadir gecesini” olduğunu söylerken, İkrime ile bir grup bilgin Şaban ayının 15. gecesini olan “Berat gecesini” olduğunu söylemiştir.

Nitekim yukarıdaki âyette mübârek gecenin, **“Onda, her hikmetli iş ayırt edilir.”** şeklindeki tanımı ile Kadir gecesine ilişkin, **“Onda melekler ve ruh, her bir iş için, Rab’lerinin izniyle inerler.”²** açıklaması birbirini tamamlamaktadır. Berat gecesindeki önemli iş de; o yıldan gelecek yıla kadar olan amel, rızık, hayat, ölüm gibi Allâh’ın kazâsıdır. Bir bakıma yıllık kader programının uygulanmak üzere görevli meleklerle topluca verilmesidir.³

Mübârek gecenin Şaban ayının yarısındaki Berat gecesini olduğunu söyleyenlere göre, Kur’an Berat gecesinde Levh-i mahfûz’dan topluca dünya semasına indirilmiş ve Ramazan’daki Kadir gecesinde de parça parça indirilmeye başlanarak, bu iniş 23 yılda tamamlanmıştır. Nitekim İbn Abbas bununla ilgili soruya şu cevabı vermiştir: “Kur’an toptan Levh-i mahfûz’dan Beyt-i ma’mûr’a indirilmiştir ki, o dünya semasındadır. Sonra onun arkasından, olayların çeşitlerine göre, durumdan duruma nâzil olmuştur.”⁴

KADİR GECESİ

Kadr; değer, şan, şeref, mertebe, takdir, bir şeyin diğerine uygunluğu gibi anlamlara gelir. Kur’ân’ın inmeğe başladığı bu değerli gece, her hikmetli işin ayırt edildiği bir gecedir.

1. Duhân, 44/2-6.

2. Kadir, 97/4.

3. Câmiu’l-Beyân, XXV, 108, 109.

4. Râzî, Tefsîr, XXVII, 240; Âlûsî, Tefsîr, XIII, I/111; Kurtubî, Câmi’, XVI, 126; Elmalılı, Duhân, 44/3.

Kadir gecesinin, ayını ve gününü belirleyebilmek için Kur'ân'a, sünnete ve sahâbe uygulamasına bakmak gerekir. Bu geceyle ilgili olarak, Kur'ân'ın, **“Kadir gecesinde”**,⁵ **“Mübârek bir gecede”**⁶ ve **“Ramazan ayı içinde indirildiği”**⁷ âyetlerle sâbit olduğuna göre, Kadir gecesini, Ramazan ayı içinde dedir. Fakat bunun, Ramazan'ın hangi gecesini olduğu âyetlerde açıkça belirtilmemiştir.

Hiz. Peygamber'den ve ashâb-ı kirâmdan gelen, bu gecenin, Ramazan'ın, 1, 17, 19 veya 20 sinden sonraki tek veya çift gecelerden biri olabileceğine dâir rivâyetler vardır. İbn Cezzî, 21 veya 23. gece olma ihtimalinin daha güçlü olduğunu söyler. İmam Şâfiî de bu görüştedir. Dayandıkları delil, Ebû Saîd el-Hudrî rahmetullahi aleyhi den nakledilen şu hadistir:

*“Hz. Peygamber rahmetullahi aleyhi, Ramazan'ın orta onunda itikâfa girerdi. Bir yıl yine itikâfa girdi. Sabahında itikâftan çıkacağı 21. gece olunca şöyle dedi: ‘Benimle itikâfa girmiş olan, son onunda da itikâf etsin. Çünkü bana Kadir gecesini gösterildi, ama sonra unutturdum. O gecenin sabahında, su ile çamur arasına secde ettiğimi rüyamda gördüm. Onu, son on günde tek gecelerde arayın.’ demişti. O gece, yağmur yağmaya başlamış ve tavanı hurma dallarıyla örtülü bulunan Mescide gece su girmişti. 21. gecenin sabahı, (secdeden sonra) Allah Elçisi'nin alnında, çamur izleri gördüm!”*⁸

Abdullah bin Üneys rivâyetinde, bu olayın, 23. gecenin sabahında meydana geldiği belirtilir.⁹

Diğer yandan Kadir gecesinin, Ramazan'ın 27. gecesini olduğu hakkındaki rivâyet meşhur olmuştur. Bu rivâyet, Abdullah bin Abbâs'a dayanır.

İbn Abbas rahmetullahi aleyhi şöyle demiştir: “Allah, en çok tek sayıları sever. Tekler içinde de en çok sevdiği yedidir. Bundan dolayı, göklerin ve yerin yedi olduğunu söylemiştir. Haftanın günleri, cehennem dereceleri, tavafın sayıları ve secde uzuvları hep yedidir. Leyletü'l-kadr, dokuz harflidir ve sûrede üç kez tekrarlanmıştır. $3 \times 9 = 27$ eder. Demek ki, Kadir gecesini, Ramazan'ın 27. gecesidir.”¹⁰

5. Kadir, 97/1.

6. Duhân, 44/4.

7. Bakara, 2/185.

8. Buhârî, İtikâf, 1, Leyletü'l-Kadr, 2, 3.

9. Müslim, Leyletü'l-Kadr, 15.

10. Râzî, age, XXXII, 29, 30.

Ebced hesabı ve cifr kokusu sezilen bu hesaplamadan ayrı olarak, yine İbn Abbas'tan gelen şu hadis daha sağlamdır: *“Kadir gecesini, Ramazan'ın son onunda arayınız. Kalan dokuzda, kalan yedide, kalan beşte arayınız.”*¹¹

Übeyy bin Kâ'b ؓ, yemin ederek, Kadir gecesinin Ramazan'ın 27. gecesi olduğunu ve bunu Allah Rasûlünün, o geceyi ihya etmemizi emretmesinden anladığını söylemiştir.¹² Ebû Hanîfe'nin de, Âsım yoluyla gelen bu rivâyeti esas aldığı nakledilmiştir.

Abdullah bin Ömer ؓ'den rivâyete göre, bir grup sahabî rüyalarının Kadir gecesinin son yedinci gecede olduğunu görmüşler ve bunu Hz. Peygamber'e bildirmişlerdi. Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *“Kadir gecesi ile ilgili rüyalarınızın, Ramazan'ın son yirmi yedinci gecesi üzerinde toplandığını görüyorum. Buna göre Kadir gecesini arayan, onu Ramazan'ın son yedinci gecesinde arasın.”*¹³

*“Kadir gecesini Ramazan'ın son yedisinde arayınız.”*¹⁴ Rasûl-i Ekrem ؐ konuyu biraz daha açarak, Kadir gecesinin Ramazan'ın dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecesinde aranmasını tavsiye etmiştir.¹⁵

Bu duruma göre, Kadir gecesinin, Ramazan'ın hangi gecesinde olduğu konusunda bir kesinlik yoktur. Hz. Peygamber'in Ramazan'ın son on gününde, eşlerinden ayrılarak itikâfa çekilmesi, o günlerde ailesini uyarması, gecelerini ihyâ etmesi Ramazan'ın son on günde olduğu görüşünü güçlendirmektedir.¹⁶

Yukarıdaki 3. âyete göre Kadir gecesi, içinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlıdır. Onda yapılacak ibadet ve tâat de, bu kadar kat ecir kazandırır. Bununla birlikte, onun gizli tutulması başka gecelerin de ihyasını teşvik içindir. Nitekim orta namaz, cuma günü duâların kabûl saati, tâatlarda rıza ve günahlarda gazap da bu gibi hikmetlerle gizli tutulmuştur.

Bu gecenin ihyası konusunda, kazâ namazı, özellikle terâvih namazları, Kur'an tilâveti, geçmiş günahlara tevbe, gündüzünde yoksullara bağış,

11. Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 3.

12. Bk. Müslim, Müsâfirin, 180.

13. Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 2, Ta'bir, 8; Müslim, Sıyâm, 205-206.

14. Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 3; Müslim, Sıyâm, 219.

15. Buhârî, İtikâf, 3, 4.

16. Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 5.

dargınların barışması, eş dost ziyaretiyle sıla-i rahimde bulunmak, başlıca ihya amelleri arasında sayılabilir. Bu konuda, yalnız Ebû Hüreyre'den nakledilen ve baş tarafı Ramazan orucuyla ilgili bulunan bir hadiste şöyle buyrulur:

“Kim, inanarak ve sevâbını umarak Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır. Yine kim, inanarak ve sevâbını umarak, Kadir gecesini ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır.”¹⁷

H. Âişe رضی اللہ عنہا: “Ey Allâh'ın Rasûlü! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam, o gece nasıl duâ edeyim?” diye sorunca, Rasûl-i Ekrem ona: “Allâhım! Sen çok affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet!” diye duâ et!” buyurmuştur.¹⁸

تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۚ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤١﴾ سَلَامٌ
هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥٠﴾

4- Melekler ve Ruh, o gecede Rab'lerinin izniyle, her bir iş için iner de inerler.

5- O gece, tanyeri ağarıncaya kadar bir esenliktir.

4-5. âyetlerde, o gecede meleklerin ve Ruh'un tan yeri ağarıncaya kadar Rabbinin emriyle her bir iş için yeryüzüne indikleri belirtilir. Âyette meleklerden ayrı olarak zikredilen ruh için; Cebrâil عليه السلام veya Ruh adlı büyük bir melek, koruyucu melekler gibi yorumlar yapılmıştır. Çoğunluğa göre, buradaki Ruh, Kur'ân'ı, Allah Elçisi'nin kalbine indiren, “er-Rûhu'l-Emîn” olan Cebrâil عليه السلام dir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz bu (Kur'an), âlemlerin Rabbi tarafından indirmiştir. Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) indirmiştir. Uyarıcılardan olası diye, senin kalbine. Apaçık Arapça bir dille.”**¹⁹

“Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: “Ruh Rabbimin işindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.”²⁰

17. Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 1; Müslim, Müsâfirîn, 175; Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1.

18. Tirmizî, Deavât, 84; İbn Mâce, Duâ, 5; Ahmed bin Hanbel, Müsned, VI, 182.

19. Şuarâ, 26/192-195.

20. İsrâ, 17/85.

**“O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olurlar. Rahmân olan Allâh’ın izin verdiklerinden başkası konuşamaz. Konuşan da doğ-
ruyu söyler!”²¹**

Yukarıdaki 5. âyette bu gecenin huzur ve esenlik gecesi olduğu ve bu durumun tan yeri ağarıncaya kadar devam ettiği belirtilmiştir. Çünkü melekler gecenin başından itibaren gecenin sonuna kadar inerek mü’minlere selâm verirler. Kadir gecesinde Allah Teâlâ da Rahmân sıfatıyla tecellî eder ve Duhân sûresi 4-6. âyetlerde belirtildiği gibi, bu tecellî en az bir yıl boyunca genel esenliğin devamını sağlar, dünyadaki düzeni ve dengeyi korur.

Hz. Peygamber bu sebeple Ramazan’ın son gününde mescidde itikâfa çekilir ve vaktini ibadet ve tefekkürle geçirirdi. Buna göre mü’minler de kadir gecesini ibadet ve duâlarla ihya etmelidir.²²

21. Nebe, 78/38.

22. Geniş bilgi için bk. Halit Ünal, “Berat Gecesi”, DİA, V, 475-476; Sait Özvarlı- Mustafa Uzun, “Kadir Gecesi”, DİA, XXIV, 124-127; Nebi Bozkurt, “Kandil”, DİA, XXIV, 300-301.

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

BEYYİNE
SÛRESİ

Beyyine sûresi Medîne döneminde inmiş olup, 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen, “Beyyine (Açık delil)”den almıştır. Sûrede başlıca; kitap ehlini ve müşrikleri uyarı, küfre düşenlerin acı sonu, îmân edip iyi amel işleyenlerin mükâfatı konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**EHL-İ KİTAP VE MÜŞRİKLERDEN
İNKÂRCILARIN CEZÂSİ,
ÎMÂN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLERİN MÜKÂFATI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ خُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar (küfürden) ayrılacak değillerdi.**
- 2-3- (Bu apaçık delil), Allah tarafından gönderilen ve içinde en doğru hükümlerin bulunduğu tertemiz sayfaları okuyan bir peygamberdir.**

- 4- Ancak ehl-i kitap, kendilerine o apaçık delil geldikten sonra anlaşılmazlığa düştüler.**
- 5- Oysa onlar sâdece bâtil dinlerden uzaklaşarak saf bir inançla yalnız Allâh'a kulluk etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı ki, işte dosdoğru din de budur.**
- 6- Ehl-i kitaptan kâfir olanlar ile müşrikler, içinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, yaratılmışların en kötüsüdür.**
- 7- Îmân edip sâlih ameller işleyenler ise yaratılmışların en hayırlısıdır.**
- 8- Onların Rab'leri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. Bütün bunlar Rabbinden korkan kimse içindir.**

1-3. âyetlerde, ehl-i kitaptan inkârcı olanlarla, müşriklerin açık bir delil, bir peygamber, ilâhî bir kitap gelmedikçe, kendi inançlarından ayrılmayacakları, ancak bu delil gelmesine rağmen îmân etmeyip, kendi aralarında görüş ayrılıklarına düştükleri ve küfürde ısrar etmeleri sebebiyle de azâbı hak ettikleri belirtilir.

Bu âyetler gerek metin, gerek tefsir olarak, anlaşılması en güç olan âyetlerden sayılmıştır. Ancak, âyetlerin sibak ve siyakından, apaçık delilin Hz. Peygamber veya Kur'an, âyet metninde zikredilmeyen, "terk etmek istemedikleri durumun", "onların bâtil inançları" olduğu yorumu, çoğunluğun benimsediği görüştür.

Yukarıdaki 3. âyette, "fihâ kütübün kayyimeh (O sayfalarda, dosdoğru kitaplar vardır.)" ifâdesi de, "dosdoğru yazılar, hükümler" olarak tefsir edilmiştir.¹ Bu âyeti, başka âyetlerle bağlantı kurarak, "orijinal Tevrat bölümleri" olarak yorumlayanlar olmuşsa da,² biz, bu konuda açık bir delil bulunmadığı için çoğunluğun görüşünü esas aldık. Nitekim bu görüşte olanlar da meâllerinde, bu bölüme "kitaplar" anlamı vermekle yetinmişlerdir.

1. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, XXXII, 38; Elmalılı, age, Azim baskısı, IX, 356, 357.

2. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, XI, 38, 39.

Bu âyetlerde ehl-i kitabın son peygamberi niteliklerinden tanıdıkları, fakat onu tanımamazlıktan geldikleri belirtilir. Çünkü gerek Tevrat'ta gerekse İncil'de son bir peygamberin geleceği bildirilmiştir.³ Yahudiler, bu peygamberin kendilerinden çıkmasını bekliyorlardı. Bu olmayınca, Hz. Muhammed'i peygamber olarak tanımak istemediler.⁴

Hz. Îsâ, kendisinin son peygamber olduğunu iddiâ etmemiş ve kendinden sonra Ahmed adında bir peygamberin geleceğini bildirmiştir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Hani Meryem oğlu Îsâ da; Ey İsrâiloğulları! Hiç şüphe yok ki ben, Allâh'ın, benden önce gelmiş olan Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek olan Ahmed adında bir Peygamber'i müjdelemek üzere, size gönderilmiş bir elçisiyim, demişti.”**⁵

Bir hadiste şöyle buyrulur: **“Benim çeşitli isimlerim vardır. Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben toplayıcıyım, ben sonuncuyum.”**⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hayır! Gerçekten bu âyetler bir öğüttür. Dileyen, Kur'an'dan öğüt alır. O Kur'an, değerli sayfalar-dadır. Yüksek tutulan tertemiz sayfalardadır. Değerli ve güvenilir yazıcıların elleriyle (yazılmıştır).”**⁷

“Şüphesiz bu anlatılanlar ilk sahifelerde; İbrahim ile Mûsâ'nın sahifelerinde de vardır.”⁸

“İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmettedir. Sakın Allah'tan başka bir ilâh daha edinme. Aksi hâlde kınanmış ve Allâh'ın rahmetinden kovulmuş bir hâlde cehenneme atılırsın!”⁹

“Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku! O'nun sözlerini de-ğiştirecek kimse yoktur. O'ndan başka sığınılacak kimse de bula-mazsın.”¹⁰

4-5. âyetlere göre, Allâh'a îmân ederek, yalnız O'na kulluk etmeleri, namaz kılmaları, zekât vermeleri emredilmiş olan ehl-i kitap, kendilerine açık delil olan son peygamber geldiği hâlde ayrılığa düşmüştür. Onların kimisi inanmış, kimisi kıskançlık yüzünden inkâr etmiştir.

3. Bk. En'âm, 6/20; Âl-i İmrân, 3/81; Şuarâ, 26/196; Saf, 61/6.

4. Bk. Tevrat, Tekvin, XV, 7-12, XXI, 21; Elmalılı, age. I, 410 vd.

5. Saf, 61/6.

6. Buhârî, Tefsîr, 61/1, Menâkıb, 17; Tirmizî, Edeb, 67; Dârimî, Rikâk, 59; Muvatta, Esmâü'n-Nebî, 1.

7. Abese, 80/11-16.

8. A'lâ, 87/18-19.

9. İsrâ, 17/39.

10. Kehf, 18/27.

Hız. İbrahim'in dîni üzere olan ve bütün peygamberlere îman eden kişiye, Allâh'ı bir tanıyan anlamında "hanîf" denir. Çoğulu "hunefâ"dır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra, kitaba vâris kılınanlar da, Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler."**¹¹

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, o Peygamberi kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Buna rağmen, içlerinden bir grup gerçeği bile bile gizlerler!"¹²

"Şüphesiz ki Allah katında tek din İslâm'dır. Ehl-i kitap ise, kendilerine (İslâm'ın ve peygamberin hak olduğuna dâir) bilgi geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Her kim Allâh'ın âyetlerini inkâr ederse iyi bilsin ki, Allah hesabı çabuk görendir!"¹³ **"İbrahim, ne Yahudi ne de Hristiyan'dı; fakat o, Allâh'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman'dı, Allâh'a ortak koşanlardan da değildi."**¹⁴

"De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyleyse, Allâh'ı birleyici olarak İbrahim'in dînine uyun. O, Allâh'a ortak koşanlardan değildi."¹⁵

"İşini güzel yaparak, kendini Allâh'a teslim eden ve İbrahim'in, Allâh'ı bir tanıyan dînine uyan kimseden, dince daha güzel kim olabilir? Allah İbrahim'i dost edinmiştir."¹⁶

"Sana kitaptan vahyedileni oku ve namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. (Namaz kılarak) Allâh'ı zikretmek elbette en büyük ibadettir. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir."¹⁷

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde namaz ve zekât birlikte zikredilerek, mü'minlere farz kılındığı vurgulanmıştır. Yahudilere hitâb edilerek şöyle buyrulur: **"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nîmetimi hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü tutun ki, Ben de size verdiğim sözü tutayım. O hâlde yalnız Benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici**

11. Şûrâ, 42/14.

12. Bakara, 2/146.

13. Âl-i İmrân, 3/19.

14. Âl-i İmrân, 3/67.

15. Âl-i İmrân, 3/95.

16. Nisâ, 4/125.

17. Ankebût, 29/45.

olarak indirdiğim (Kur'an)a îmân edin, onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, Benim âyetlerimi az bir değer karşılığında değişmeyin ve ancak Bana karşı gelmekten sakının! Gerçeği bâtıla karıştırıp, bile bile gerçeği gizlemeyin! Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle birlikte rükû edin! Şimdi siz başkalarına iyiliği emredip de, kendinizi unuttur musunuz? Oysa kitab (Tevrat)ı okuyup duruyor sunuz! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”¹⁸

“Bir zamanlar İsrâiloğulları’ndan: ‘Yalnız Allâh’a kulluk edin, anaya-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edin ve insanlara güzel söz söyleyin; namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin!’ diye kesin söz almıştık. Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz, hâlâ da yüz çeviriyorsunuz!”¹⁹

“Ehl-i kitaptan birçoğu, kendilerine gerçek apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan dolayı, sizi îmânınızdan sonra küfre döndürmek isterler. Siz Allâh’ın buyruğu gelinceye kadar (onları) bağışlayın ve hoşgörülü olun. Şüphesiz ki Allah, her şeye kâdirdir. Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin! Kendiniz için önceden gönderdiğiniz her hayrı, Allah katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir. Onlar: “Yahudilerden ve Hristiyanlardan başkası asla cennete girmeyecek.” dediler. Bu, onların kuruntusudur! De ki: “Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin!”²⁰

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦٦﴾

6- Ehl-i kitaptan kâfir olanlar ile müşrikler, içinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, yaratılmışların en kötüsüdür.

6. âyete göre, ehl-i kitaptan ve müşriklerden, Allâh’ı inkâr edenler, yaratıkların en kötüleridir. Onlar sürekli olarak cehennem ateşinde kalacaklardır. Bunların insanların en kötülerini olduğu belirtilmiştir.

18. Bakara, 2/40-44.

19. Bakara, 2/83.

20. Bakara, 2/109-111. Namaz ve zekât için bk. Bakara, 2/177, 277; Nisâ, 4/77, 162; Mâide, 5/12, 55; Tevbe, 9/5, 11, 18, 71; Meryem, 19/31, 55; Enbiyâ, 21/73; Hac, 22/41, 78; Nûr, 24/37, 56; Neml, 27/3; Lokmân, 31/4; Ahzâb, 33/33; Fussilet, 41/7; Mücâdele, 58/13; Müzzemmil, 73/20.

Âyetteki “beriyye”, bütün yaratıkları içine alırsa da, burada insanlar anlamında kullanılmıştır. “Hulûd” sürekli demektir. Bu, çok uzun zaman anlamına da gelir. Bu yüzden mü’minlerin cennet hayatının geçici olmadığını göstermek üzere, 8. âyetle “hâlidîne”den sonra ayrıca “ebeden” kaydı kullanılmıştır. Cehennemde kalma süresi ile ilgili âyetle geçen “ebeden” ifâdesini bâzıları, Allâh’ın rahmetinin gazabından geniş olması ve bunun bir sonucu olarak azâbın geçici olabileceği şeklinde yorumlamışlardır.²¹

Kur’ân-ı Kerîm’de daha çok mü’minlerin cennette kalmalarıyla ilgili olarak kullanılan “ebeden” ifâdesi aşağıdaki iki âyetle kâfirlerin cehennem hayatı için de kullanılmıştır:

“Şu bir gerçek ki Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebedî olarak kalırlar, ne koruyucu bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler! O gün yüzleri ateşte çevrilip dururken: ‘Yazık bize! Keşke Allâh’a itaat etseydik, Peygambere itaat etseydik!’ derler. Yine derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Biz önderlerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar. Ey Rabbimiz! Onlara azâbın iki katını ver ve onları büyük bir lânete uğrat!’”²²

“Bana düşen, Allah katından olanı, O’nun gönderdiklerini tebliğ etmekten ibârettir. Kim Allâh’a ve Rasûlüne karşı gelirse, bilsin ki onun için, ebediyyen içinde kalmak üzere cehennem ateşi vardır.”²³

Yine de gerek cennet, gerekse cehennem hayatının Allah Teâlâ’nın dilemesine bağlı olarak varlığını sürdüreceğinde de şüphe yoktur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça sürekli olarak cehennemde kalacaklardır. Senin Rabbin elbette dilediğini yapandır. Mutlu olanlar ise, Rabbin aksini dilemedikçe, gökler ve yer durdukça bitip tükenmeyen bir ikrâm olarak sürekli cennette kalacaklardır.”²⁴**

Ancak şunu da belirtelim ki, bu âyetlerde sözü edilen gökler ve yer bugünküler değil, âhiretin gök ve yerleridir.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“O gün yer başka yere, gökler de başka göklere dönüştürülür. İnsanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren**

21. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr. XI, 42.

22. Ahzâb, 33/64-68.

23. Cîn, 72/23.

24. Hûd, 11/107-108.

tek Allâh'ın huzûrunda toplanırlar."²⁵ İbn Abbas, yerin yine bu yer olacağını, fakat niteliklerinin değişeceğini, dağların ve denizlerin düz olacağını ve bir eğrilik görülmeyeceğini söylemiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۖ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾
 جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
 فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

7- İman edip sâlih ameller işleyenler ise yaratılmışların en hayırlısıdır.

8- Onların Rab'leri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. Bütün bunlar Rabbinden korkan kimse içindir.

7-8. âyetlerde, îmân edip güzel işler yapanlar ise yaratıkların en iyileri olduğu, yaptıkları bu güzel amellerin karşılığı olarak içlerinden ırmaklar akan Adn cennetlerine girecekleri ve orada ebedî olarak kalacakları belirtilir. Allah onlardan râzı, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. Sûrenin sonunda, bütün bu nîmetlerin Allah'tan korkanlara âit olduğu vurgulanmıştır.

Yukarıdaki 7. âyette, güzel ameller işleyenler en hayırlı kişiler olarak tanımlanır. Âyetteki "güzel ameller işleyenler" ifâdesi, yalnız namaz ve zekât gibi dînin aslî temellerinden olan amellere mahsus olmayıp, gerek dîne âit esaslar, ayrıntılar, gerek farzlar, nâfileler, ibadetler, muâmeleler, kısaca Allah rızasına uygun olan, kurtuluşa hizmet eden, hayra yarar bütün iyi ve yararlı amelleri işlemek ve yasaklardan sakınmak da güzel amel (amel-i sâlih) kapsamına girer. Çünkü amel, işlemeyi ve terk etmeyi içine alır. Bilinmektedir ki, "es-sâlihât (sâlih ameller)" ifâdesi, elif lâm belirtme takısı ile çoğul olarak geldiği için hepsini kapsar. Fakat bundan her ferdin, mutlaka her iyi ameli yapmakla yükümlü olduğu sonucuna da varılmamalıdır. Çünkü, **"Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez."**²⁶ âyeti uyarınca herkesin payı ehliyet ve gücüyle sınırlıdır.²⁷

25. İbrâhim, 14/48.

26. Bakara, 2/286.

27. Elmalılı, age, IX, 364, 365.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Allâh’a verdikleri sözü yerine getirirler ve kesin olarak verdikleri sözden dönmezler. Allâh’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler, Rab’lerinden sakınırlar ve hesaplarının kötü çıkmasından korkarlar. Onlar Rab’lerinin rızasını kazanmak için sabrederler, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak (hayır yolunda) harcarlar ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler. İşte dünya yurdunun güzel sonu onlar içindir. Bu güzel hayat, babalarından, eşlerinden ve soylarından sâlih olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir. Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar.”**²⁸

“Allah, mü’min erkeklerle mü’min kadınlara, içlerinden ırmaklar akan, sürekli olarak kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde hoş meskenler vaat etmiştir. Allâh’ın rızası ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur.”²⁹

“Allâh’a ve âhiret gününe îmân eden bir toplumun, Allâh’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk kurduğunu göremezsin; isterse onlar bunların babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları olsun! İşte onların kalplerine Allah, îmânı yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah, onlardan râzı olmuş, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır! İşte bunlar, Allâh’ın safında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar sâdece Allâh’ın safında olanlardır!”³⁰

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Kaplari ve içindeki eşyalar gümüşten olan iki cennet vardır. Kaplari ve içindeki eşyalar altından olan iki cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü’minlerle Rab’lerini görmeleri arasında, Allâh’ın yüzündeki azamet ve kibriyâ örtüsünden başka bir şey bulunmayacaktır.”**³¹

28. Ra’d, 13/20-23.

29. Tevbe, 9/72.

30. Mücadele, 58/22.

31. Buhârî, Tefsîr, 55/1, 2, Tevhîd, 24; Müslim, İmân, 296.

سُورَةُ الزَّلْزَالِ

ZILZÂL

SÛRESİ

Zilzâl sûresi Nisâ sûresinden sonra Medîne'de inmiş olup, 8 âyettir. Sûre adını ilk âyetinde geçen "zelzele, deprem, şiddetli sarsıntı" anlamındaki "Zilzâl" kelimesinden almıştır. Sûrede; kıyâmetin kopmasından, insanların yeniden dirilip hesap vermelelerinden, herkesin -iyi veya kötü- dünyada yaptıklarının karşılığını bulacağından söz edilir. Hz. Peygamber bir hadîsinde: *"Zilzâl sûresini okuyan kimse, Kur'ân'ın yarısını okumuş gibi olur."* buyurmuştur.¹

1. Tirmizî, Fazâilü'l-Kur'an, 10.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPMASI,
İNSANLARIN YENİDEN DİRİLTİLİP HESAP VERMESİ,
HERKESİN AMELİNE GÖRE KARŞILIK GÖRMESİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۖ ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۖ
﴿٢﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۚ ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۚ ﴿٤﴾
بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۚ ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۖ
﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
شَرًّا يَرَهُ ۖ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Yer o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığında;
- 2- Toprak bütün ağırlıklarını dışarı attığında;
- 3- Ve insan, “Buna ne oluyor?” dediğinde!
- 4- İşte o gün yeryüzü, bütün haberlerini anlatır.
- 5- Çünkü Rabbin ona bunu vahyetmiştir.
- 6- O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük Allâh'ın huzûruna çıkarlar.

7- Artık kim zerre miktârı bir hayır işlemişse onu görür.

8- Kim de zerre miktârı bir kötülük yapmışsa, o da onu görür.

1-3. âyetlerde, kıyâmetin dehşeti ve âhiret hesabının çetinliği anlatılır. O gün yer şiddetle sarsılır, içindeki ölümler ve hazineler gibi ağırlıkları dışarı atar. Yani bu sarsıntı ile arzın altı üstüne gelir. İnsan bu olaylar karşısında şaşkına döner, “Bu arza ne oluyor?” diye sorar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının! Çünkü kıyâmet gününün sarsıntısı çok büyük bir şeydir! Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unuttur, her hâmile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Çünkü Allâh’ın azâbı pek çetindir!”¹

“Yer şiddetle sarsıldığında; dağlar paramparça olduğunda; dağılıp toz duman hâline geldiğinde; siz üç sınıfa ayrılacaksınız.”²

“Gök yarıldığında; Rabbinin emrini dinleyip boyun eğdiğinde, zaten ona bu yaraşır. Yer dümdüz edildiğinde; içindekileri atıp boşaldığında.”³

Ebû Hüreyre ’den rivâyete göre, Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet günü yeryüzü içindeki defineleri altın ve gümüş sütunlar hâlinde dışarı fırlatacak. Bunun üzerine para için adam öldüren kişi gelecek, işte ben bunun için cinâyet işledim, diyecek. Akrabasıyla ilişkisini kesen gelecek, ben bunlar için sıla-ı rahmi terk ettim, diyecek. Hırsız gelecek, ben bunlar için hırsızlık cezâsına uğradım diyecek. Onlar bu altın ve gümüşü öylece bırakıp gidecekler, içinden hiçbir şey almayacaklar.”⁴

4-5. âyetlerde, yeryüzünün, üzerinde yaşanan bütün olayları haber vereceği, başka bir ifâdeyle bunlara şahidlik edeceği haber verilir. Çünkü Allah ona bunu yapmasını bildirmiştir.

1. Hac, 22/1-2.
2. Vâkıa, 56/4-7.
3. İnşikâk, 84/1-4.
4. Müslim, Zekât, 62.

Yerin, Allâh'ın vahyi ile konuşması, kimine göre mecaz anlam taşıyan, kimine göre, üzerinde işlenen fiilleri anlatacağı şeklinde tefsîr edilmiştir. Nitekim bir gün Allâh'ın Rasûlü bu âyetleri okuyarak:

*“Yerin haberleri nedir, biliyor musunuz? dedikten sonra sözüne şöyle devam etmiştir: Üzerindeki her bir erkeğin ve kadının neler yapmış olduğuna yeryüzünün şahitlik etmesidir. O, filan gün şunu, şunu yaptı der. İşte yerin haberleri budur.”*⁵ Başka bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: *“Arzdan çekinin, çünkü o sizin annenizdir. Üzerinde kim hayır veya şer bir iş yaparsa arz, onu haber verecektir.”*⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göz dehşetten kamaştığında, Ay tutulduğunda, Güneş ve ay bir araya getirildiğinde! İnsan o gün, ‘Kaçacak yer neresi?’ der.”**⁷

6-8. âyetlere göre, o gün insanlar grup grup hesap yerine giderler ve hesap sonucuna göre cezâlarını çekmek veya mükâfatlarını almak üzere Yüce Dîvan'dan dönerler. Herkes dünyada zerre kadar iyilik veya kötülük ne yapmışsa bununla karşılaşır.

İlgili âyette şöyle buyrulur:

“Şüphe yok ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Ama eğer zerre kadar da bir iyilik yapılırsa, onun sevâbını kat kat arttırır ve ayrıca kendi katından da büyük bir mükâfat verir.”⁸

“Ancak bu mükâfat ne sizin kuruntunuza, ne de kitap ehlinin kuruntusuna göre olur. Kim bir kötülük yaparsa onun cezâsını görür ve kendisi için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulamaz.”⁹

“Kim (Allâh'ın huzûruna) güzel amelle gelirse, ona getirdiğinin on katı ecir vardır. Kim de kötülükle gelirse, o sâdece getirdiğinin dengiyle cezâlandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”¹⁰

5. Tirmizî, Tefsîr, 99, Kiyâmet, 7; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 374.

6. Taberânî, el-Mu'cem, Safvetü't-Tefâsir, XX, 90.

7. Kiyâmet, 75/7-10.

8. Nisâ, 4/40.

9. Nisâ, 4/123.

10. En'âm, 6/160.

Allâh'ın Rasûlü yukarıdaki **“zerre miktârı hayır ve şerrin hesabının görüleceğini bildiren âyetleri”**¹¹ okuyarak, “her türlü hayrı toplayan benzersiz âyetler.” şeklinde nitelendirmiştir.¹²

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ şöyle demiştir: **“Her kim zerre miktârı hayır işlemişse...”** âyeti inince: ‘Ey Allâh'ın Rasûlü’ dedim. ‘Ben büyük-küçük her türlü amelimi göreceğ miyim?’ ‘Evet’ buyurdu. ‘Vay anamın ağladığına!’ dedim. ‘Sevin ey Ebâ Saîd! Çünkü hasene yani güzel ameller on misliyledir...’ buyurdu.”¹³

İlgili hadislerde şöyle buyurulmuştur: “Yarım hurma vermek sûretiyle de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz.”¹⁴

“Sizden bir şey isteyen boş çevirmeyiniz. Kızartılmış koyun veya sığır paçası bile olsa veriniz.”¹⁵

“Ey Müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey koyun paçası bile olsa!”¹⁶

“Ey Âişe! İnsanların küçümsediği günahlardan uzak dur! Çünkü onları da kaydeden görevliler vardır.”¹⁷

11. Zilzâl, 99/7-8.
 12. Buhârî, Mûsâkât, 12, Cihâd, 48, Tefsîr, 99/2; Müslim, Zekât, 24.
 13. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 594.
 14. Buhârî, Zekât, 9, 10, Edeb, 34; Müslim, Zekât, 66-70.
 15. Mâlik, Muvatta, Sıfatü'n-nebî, 5; Nesâî, Zekât, 70.
 16. Buhârî, Hibe, 1, Edeb, 30; Müslim, Zekât, 90.
 17. İbn Mâce, Zühed, 29; Dârimî, Rikâk, 17; Ahmed bin Hanbel, VI, 70, 151.

سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ

ÂDİYÂT
SÛRESİ

Âdiyât sûresi çoğunluğa göre Mekke’de inmiş olup, 11 âyettir. İbn Abbas ise Medîne’de indiğini söylemiştir. Sûre, adını “Hızla koşanlar” anlamındaki ilk “Âdiyât” kelimesinden almıştır. Sûrede; insanın dünya tutkusu, âhireti ihmâl etmesi kınanır ve Allâh’ın bir gün onu yaptıklarından hesâba çekeceği anlatılır.

Bu sûrenin, Hz. Peygamber’in Benî Kinâne’ye gönderdiği askerî bir birlikten, bir ay süreyle haber alınamaması üzerine indiği nakledilmiştir. Münâfıklar bunların katledildiğini yaymaya başlamıştı. Yüce Allah, bu sûre ile onların selâmette olduklarını, bir sabah baskını ile düşman içine dalarak üstün geldiklerini bildirmiştir. Buna göre sûre Medîne’de inmiş olmalıdır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**BEŞ ŞEYE YEMİNLE İNSANIN NANKÖR VE
MAL DÜŞKÜNÜ OLUŞUNA DİKKAT ÇEKMEK
VE HESAP VERİLECEK GÜNÜ DÜŞÜNMEK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا^۱ ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا^۲ ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا^۳ ﴿٣﴾ فَأَنْزَنَ بِهِ نَفْعًا^۴ ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا^۵ ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ
لَكَنُودٌ^۶ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ^۷ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ^۸ ﴿٨﴾
أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ^۹ ﴿٩﴾ وَخُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ^{۱۰} ﴿١٠﴾
إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ^{۱۱} ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Yemin olsun, nefes nefese koşanlara;

2- Kıvılcımlar saçanlara;

3- Sabah baskını yapanlara;

4- Orada tozu dumana katanlara;

5- Düşman topluluğunun ortasına dalanlara ki,

6- İnsan Rabbine karşı çok nankördür.

7- Şüphesiz buna kendisi de şahittir.

8- Doğrusu o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür!

9- Fakat o bilmiyor mu ki bir gün gelecek, kabirlerde olanlar dışarı atılacak.

10- Ve kalplerde olanlar ortaya konulacak.

11- İşte o gün anlaşılır ki, Rab'leri onların her şeyinden haberdardır.

1-7. âyetlerde; koştukça koşup soluyan, nalları taş ve çakıllara sürtül-
dükçe ateş çıkaran, sabah vakti ansızın düşmana baskın yapanlara yemin
edilerek insanın, Allâh'ın nice nîmetlerini gördüğü hâlde yine inkârında ısrar
ettiği ve mala düşkün olduğu vurgulanmakta; insan kabirlerden çıkarılıp
bütün sırların ortaya döküleceği hesap gününe karşı uyarılmaktadır.

“Âdiyât” koşan atlar veya develer; “Dabh” atların koşarken soluk alıp
vermesi demektir. “el-Mûriyâti kadhan” tırnaklarıyla yere vurup ateş çıkaranlar;
“el-Muğîrâti subhan” sabah vakti baskın yapanlar; “Eserne bihî nak'an”
tozkoparanlar demektir.

Günümüzde; savaş sırasında düşmanın üzerine hızla giden insan, at,
motorlu araç, tank, zırhlı taşıyıcılar, uçak, gemi, denizaltı ve benzerleri de
bu kapsama girer.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O size istediğiniz her şeyden ver-
di. Allâh'ın nîmetini saymak isteseniz sayamazsınız! Doğrusu insan
çok haksızlık edendir, çok nankördür!”**¹

**“Size hayat veren, sonra sizi öldürecek ve daha sonra yeniden
diriltecek olan O'dur. Gerçekten insan çok nankördür.”**²

**“Ama onlar, Allâh'ın kullarından bir kısmını, O'nun bir parça-
sı saydılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür. Yoksa O, yarat-
tıkları arasından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size
mi ayırdı?”**³

Ebû Umâme'nin naklettiği bir hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Şüphesiz
ki insan Rabb'ine karşı çok nankördür. Yani öyle nankör ki, başkalarıyla**

1. İbrâhim, 14/34.

2. Hac, 22/66.

3. Zuhruf, 43/15-16.

paylaşmaksızın yalnız başına yer, hizmetçisini döver ve zekâtını vermez.”⁴

8. âyetle, insanın mala çok düşkün olduğu, dünyada mal çokluğunun kendisini aldattığı vurgusu yapılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınayıp kendisine ikramda bulunur ve nîmet verirse, “Rabbim bana ikrâm etti.” der. Ama ne zaman Rabbi onu sınayıp rızkını daraltırsa, “Rabbim bana haksızlık etti.” der. Hayır! Doğrusu siz yetime ikrâm etmiyorsunuz. Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Helâl haram demeden mîrası yiyorsunuz. Malı aşırı şekilde seviyorsunuz.”**⁵

9-11. âyetlerde, insanın bir gün hesap vermek üzere Rabbinin huzûrunda çıkacağını unutmaması gerektiği, çünkü o günde her şeyin ortaya konulacağı, Allâh'ın her şeyden haberdar olduğu belirtilerek, insanoğlu uyartılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kıyâmet mutlaka gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdekileri diriltip kaldıracaktır.”**⁶

“Ve kabirler altüst olup içindekiler dışarı çıkarıldığında, herkes neyi önden gönderip neyi geride bıraktığını bilecektir!”⁷

“Bütün gizliliklerin ortaya döküldüğü o kıyâmet gününde, artık insanın ne bir gücü ne de bir yardımcısı vardır.”⁸

4. Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, 160.

5. Fecr, 89/15-20.

6. Hac, 22/7.

7. İnfîtar, 82/4-5.

8. Târik, 86/9-10.

سُورَةُ الْقَارِعَةِ

KÂRIA
SÛRESİ

Kâria sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 11 âyettir. Adını ilk âyetteki, “Kâria (Büyük vuruş)”-dan almıştır. Sûrede; kıyâmetin kopuşu, tartısı ağır veya hafif gelenlerin sonları anlatılır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPUŞU,
İYİLERİN SONU,
KÖTÜLER İÇİN HÂVİYE CEHENNEMİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْقَارِعَةُ^١ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ^٢ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ^٣ مَا الْقَارِعَةُ^٤ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ^٤ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ^٥
﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ^٦ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ^٧ ﴿٧﴾
وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ^٨ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ^٩ ﴿٩﴾ وَمَا أَذْرِيكَ^{١٠} مَا هِيَ^{١١}
﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ^{١١} ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- O büyük felâket!

2- Nedir o büyük felâket?

3- O büyük felâketin ne olduğunu sen bilir misin?

4- O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen pervaneler gibi olur.

5- Dağlar atılmış renkli yün gibi olur.

6- İşte o gün, kimin tartılan ameli ağır gelirse;

7- İşte o, hoşnut olacağı bir yaşayış içinde olur!

8- Kimin tartılan ameli de hafif gelirse,

9- İşte onun anası (yeri, yurdu) Hâviye'dir.

10- O Hâviye'nin ne olduğunu bilir misin?

11- O kızgın bir ateştir!

1-5. âyetlerde, kıyâmetin kopuşu sırasındaki dehşet anları tasvir edilir. İnsanların ateşin etrafında uçuşan pervaneler gibi, ne yapacağını bilmez bir hâlde çırpınacakları, dağların yürütülüp yerin dümdüz hâle geleceği belirtilir. Kıyâmet koparken olacak ilk darbeye "el-Kâria (Şiddetli vuruş)" denilmiştir. Çeşitli âyetlerde el-Hâkkâh, et-Tâmmeh, es-Sâhhah, el-Gâşiyeh ve benzerleri de kıyâmetin adlarındandır. O gün insanlar kabirlerinden kaldırılıp etrafa saçılan çekirgeler ve kelebekler gibi savrulurlar. Nitekim ilk Sûr'a üfürülmesi ile Allâh'ın diledikleri dışında bütün canlılar ölür, ikinci üfürüşle yeniden diriltirler ve hesap yerine koşarlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

"Sûr'a üfürülür. Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allâh'ın diledikleri dışında- hepsi düşüp ölür. Sonra Sûr'a bir daha üfürülür. O anda hepsi kalkmış, bakışmaktadır! Yeryüzü Rabbinin nûruyla aydınlanır. Amel defterleri ortaya konulur; peygamberler ve şahitler getirilir. Kimseye haksızlık edilmeden, aralarında adâletle hüküm verilir."¹

"O büyük felâket gelip çattığında; insan neye çabaladığını o gün anlar."²

"Dağları yerlerinden söküp yürüteceğimiz ve yeryüzünü dümdüz göreceğin o günü (düşün!). İnsanları mahşerde toplarsınız ve hiçbirini geride bırakmayız."³

Birinci Sûr'da Allâh'ın izniyle ölmeyip kalanların; Cebrâil, Mikâil, Azrâil, İsrâfil ﷺ veya Arş'ı taşıyan melekler (Hamele-i Arş) yahut Rıdvan melekleri, hûriler, cennet bekçisi Mâlik ile cehennem bekçileri Zebâniler olduğu belirtilmiştir.

1. Zümer, 39/68-69.

2. Nâziât, 79/34-35.

3. Kehf, 18/47.

6-7. âyetlerde, o kıyâmet günü tartıda iyi amelleri ağır gelenlerin hoşnut olacakları belirtilir. Âyetteki “mevâzîn” kelimesi “mevzûn” veya “mîzân” kelimesinin çoğuludur. İlki tartılan amel, mîzân ise tartı âleti, terazi anlamına gelir. Burada kastedilen tartılan ameller olduğu için biz meâlde bu anlamı tercih ettik. Kısaca tartılan amellerin ağır gelmesi; hayır ve iyiliklerin fazla olması ve Allah Teâlâ'nın rızasının bu sâyede kazanılacağı anlamına gelir.

Çünkü yukarıdaki âyetlere göre, kimin iyi amelleri ağır gelirse o huzurlu bir yaşam sürer, kimin tartısı da hafif gelirse Hâviye denilen bir uçuruma yuvarlanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Yüzler de var ki o gün nîmetle mutludur; (dünyadaki) çalışmasından dolayı hoşnuttur. Yüksek bir cennettedir. Orada boş bir söz işitmez.”⁴

“Gerçek tartı o gün olacaktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerine yazık edenlerdir.”⁵

8-11. âyetlerde, kimin amelleri de hafif gelirse Hâviye denilen bir uçuruma yuvarlanacağı, Hâviye'nin kızgın bir ateş çukuru olduğu belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“O gün yüzler var ki zillate düşmüştür. Çalışmış fakat boşuna yorulmuştur. Kızgın bir ateşe girecektir. Onlara son derece sıcak bir kaynaktan içirilir. Onlar için kuru dikenden başka yiyecek de yoktur. O ise ne besler ne de açlığı giderir.”⁶

Ebü Hüreyre ؓ'den rivâyete göre, Rasûlullah ؐ şöyle buyurmuştur: “Sizin dünyada yaktığınız ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır.” Sahabîler: “Ey Allâh'ın Rasûlü! Cezâlandırmak için herhalde dünya ateşi yeterlidir!” dediler. O zaman Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Cehennem ateşi dünya ateşinin üzerine altmış dokuz kat

4. Gâşiye, 88/8-11.

5. A'râf, 7/8-9.

6. Gâşiye, 88/2-7.

fazla kılındı. Bunlardan her birinin sıcaklığı, dünyadaki ateşlerin sıcaklığı gibidir.”⁷

Yine Ebû Hüreyre ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ؐ şöyle buyurmuştur: “*Cehennem Rabbine, ben kendi kendimi yedim, bana bir nefes almak için izin ver! diye istekte bulunacak. Bunun üzerine ona biri kışın diğer yazın olmak üzere iki kere nefes almak için izin verecek. Onun nefesi yazın en sıcak günü ile kışın en soğuk günü gibidir.”⁸*

7. Buhârî, Bed’ü’l-halk, 10; Müslim, Cennet, 30.

8. Buhârî, Bed’ü’l-halk, 10, Mevâkît, 9; Müslim, Mesâcid, 185-187.

سُورَةُ التَّكْوِيْنِ

TEKÂSÜR SÛRESİ

Tekâsür sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 8 âyettir. Adını ilk âyetten almıştır. Sûrede; mal ve çocuk çokluğunun insanların meşgul etmesi, ölümle karşılaşınca gerçeğin anlaşılması, her şeyden hesap sorulacağı konuları yer alır. Hz. Peygamber “Tekâsür” sûresini okuduktan sonra şöyle buyurmuştur: *“Âdemoğlu malım malım, der. Oysa yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya malından sadaka verip önden gönderdiğinden başka malın mı var?”*¹

1. Müslim, Zühd, 3-4; Tirmizî, Zühd, 31, Tefsîr, 102/1; Nesâî, Vesâyâ, 1.

﴿ BÂB 1 ﴾

**MAL VE ÇOCUK ÇOKLUĞU İLE ÖVÜNMEK,
DÜNYA NÎMETLERİNDEN SORGUYA ÇEKİLMEK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلْهَيْكُمْ التَّكَاثُرُ^١ ﴿١﴾ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ^٢ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^٣
﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^٤ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ^٥ ﴿٥﴾
لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ^٦ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوْنها عَيْنَ الْيَقِينِ^٧ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ
عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1-2- Çokluğunuzla övünmek kabirlere girinceye kadar sizi oyaladı!

3- Hayır! Yakında bileceksiniz!

4- Hayır! Elbette yakında bileceksiniz!

5-6- Ama gerçeği kesin olarak bilmiş olsaydınız, mutlaka cehennem ateşini görürdünüz.

7- Sonra âhirette onu mutlaka çıplak gözle göreceksiniz.

8- Nihâyet o gün nîmetlerden elbette hesâba çekileceksiniz!

1. âyette, mal ve çocukların çoğalmasıyla, aşiret ve kavmin büyüklüğü ile övünmenin insanları oyaladığı, ibadet ve tâattan alıkoyduğu uyarısı yapılıyor.

Burada çoklukla övünmekten maksat; dünyanın süsü olan çocuk ve mal çokluğu, kimi zaman da makam ve mevki üstünlüğü ile övünmektir.

Câhiliye Arapları mal, evlat ve akrabalarının çokluğunu bir gurur ve şeref sebebi sayarlar, hatta bu konuda hayatta olan akrabalarıyla yetinmeyip kabilelerinin üstünlüğünü geçmişleriyle de ispat etmek için kabirlere gider, ölmüş akrabalarının çokluğu ile de övünürlerdi.

Ancak kişi malının zekâtını verir, çocuklarını güzel yetiştirir, bütün bunlar onu Allâh'a ibadet ve tâatten alıkoymazsa, bunlar kendisi için önemli bir âhiret hazırlığı olur. Özellikle böyle bir malla yol, köprü, çeşme, câmi, medrese, aşevi, vakıf işhanı, yetimhane gibi yerler inşâ edip "sadaka-i câriye" sahibi olanların amel defterleri öldükten sonra da açık kalır ve toplum bunlardan istifâde ettikçe ecir almaya devam eder. Vefâtı sırasında iyi amelleri hafif bile olsa, arkadan gelen bu ecirler eklenince, ameli mizanda ağır gelir, belki daha önceden cehennemlik durumda iken cennetlik hâle gelir. Bütün bu değişim, hayra kullandığı malı sebebiyle tecellî eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

"Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız, sizin için ancak bir imtihan vesilesidir. Büyük mükâfat ise ancak Allah katındadır."¹

"Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi ameller ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır."²

"Ey îmân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allâh'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyâna uğrayanlardır!"³

"Mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır!"⁴

Hadislerde şöyle buyrulur: "Âdemoğlunun iki vâdi dolusu malı olsa, üçüncü bir vâdi daha ister, insanın gözünü ancak toprak doyurur."⁵

1. Enfâl, 8/28.

2. Kehf, 18/46.

3. Münâfikûn, 63/9.

4. Tegâbün, 64/15.

5. Buhârî, Rikâk, 10; Müslim, Zekât, 116, 119; Tirmizî, Zühd, 27, Menâkıb, 32, 64.

“Ölüyü üç şey izler; ailesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, birisi kendisiyle birlikte kalır. Ailesi ve malı geri döner, ameli kendisiyle birlikte kalır.”⁶

2. âyete göre, kimi Arap kabîleleri mal ve çocuklarının çokluğu ile o kadar övünüyordu ki, Sehmoğulları gibi, “Hem sağlarımızı, hem kabirlerdeki ölülerimizi sayalım.” diyenler vardı. Rivâyete göre Mekke’de Abd-i Menafoğulları ile Sehmoğulları birbiriyle, “Biz çokluğuz, siz azlıksınız.” tartışmasına girmişlerdi. Abd-i Menaflar bu iddiâda çokluğu kazanmış, fakat diğerleri “Câhiliye döneminde meydana gelen kanlı olaylar bizi mahvetti. Dirilerimizle birlikte ölülerimizi de sayın.” demiş, böylece çoğunluğu sağlamışlardı.⁷

Aslında ölüleri rahmetle anmak ve ölümü hatırlamak için kabir ziyareti yapmak sünnettir. Hz. Peygamber Bakî’ kabristanını ziyaret eder ve kabir ehline selâm verirdi.⁸ Ancak bu ziyaretlerin, kabirdekilerle övünmek için değil, onlara duâ ederek, onlar adına hayır hasenât yaparak, ölümle âciz duruma düşen, günahına tevbe imkânı kalmamış bulunan kabir ehline yardımcı olmak amacıyla yapılması gerekir.

İNSAN HAYATININ DEVRELERİ

İnsan ruh ve bedenden meydana gelen bir canlıdır. Rûhun yaratılışı bedenden öncedir. Buna göre, insan hayatının devreleri dörde ayrılabilir.

a) Dünya Öncesi Ruh Devresi

Rûhun, yaratıldığı zamandan, bedene üfleninceye kadar geçen dönem. Cenin anne karnında 4 ay 10 güne kadar olan dönemde biyolojik canlıdır. Bu dönemden itibaren ruh üflenir ve canlılık süreci başlar. Ruhların topluca yaratılıp, sorguya çekilmesi Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle bildirilir:

“Bir zamanlar, Rabb’in, Âdemoğullarının sırtlarından soylarını alarak, onları kendilerine şâhit tutmuş ve “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, biz buna şahidiz.” demişlerdi. Bu şâhit tutma, kıyâmet günü bizim bundan haberimiz yoktu dememeniz içindir.”⁹

6. Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Zühd, 5; Tirmizî, Zühd, 46.

7. Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, XXX, 224; Beyzâvî, Tekâsür, 102/1 tefsîri.

8. Bk. Müslim, Cenâiz, 106; İbn Mâce, Cenâiz, 47.

9. A'râf, 7/172.

b) Dünya Hayatı

Rûhun bedene girmesi ve doğumla başlayan dünya hayatı, rûhun bedenden ayrıldığı zamana kadar devam eden bir süreçtir. Dünya hayatının amacı, insanın nasıl fiil ve davranışlarda bulunacağını denemek ve sonuçları tespit etmektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hanginizin daha iyi iş yapacağını denemek için ölümü de hayatı da yaratan O’dur. O mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır.”**¹⁰

“Kim sâdece bu dünya hayatını ve onun süsünü isterse, yaptıklarının karşılığını kendilerine dünyada tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.”¹¹

“O îmân eden kimse (Firavun’a) dedi ki: “Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreyim. Ey kavmim! Bu dünya hayatı geçici bir yararlanmadan ibârettir. Âhiret ise, ebedî kalınacak yerdir.”¹²

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka (aşılanmış yumurta) olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, yaşama süresini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.”¹³

c) Kabir Hayatı

Ölümle başlar, kıyâmet gününe kadar devam eder. Bâzı âyet ve hadislerde kabir hayatından ve oradaki azap ve sıkıntıdan söz edilir. Aşağıda bununla ilgili geniş bilgi veceğiz.

d) Âhiret Hayatı

Kıyâmetin kopmasıyla başlayan ve sonsuza kadar sürecek olan hayattır. Çoğunluk âlimlere göre ruh beka (süreklilik) için yaratılmıştır. Ezeli

10. Mülk, 67/2.

11. Hûd, 11/15.

12. Mû'min, 40/38-39.

13. Buhârî, Bed'ül-halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvud, Sünne, 16; Tirmizî, Kader, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 10; A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terc. ve Şerhi, İst. 1979, X, 613.

değil, fakat ebedîdir. Ruh ölmez, bedenden ayrılır ve bedenin biyolojik canlılığı sona erer. Çünkü bedende hücre canlılığının koordineli bir şekilde devam etmesi ruh ve beden bütünlüğü sâyesinde mümkün olur. Kişinin daha önce belirlenen ve ecel denilen ölüm zamanı gelince, beden biyolojik ve fizyolojik olarak rûhu taşıyamayacak konuma düşer ve bedenle rûhun yolları ayrılır, ruh kendi âlemi olan kabir/berzah âlemine, beden de toprağa döner.¹⁴

KABİR HAYATI VE KABİR ZİYARETİ

Ölen kimsenin toprağa gömüldüğü yere kabir denir. Çoğulu “kubûr”-dur. Bu yere mezar da denir. Ölümle başlayıp yeniden dirilmeye kadar kabirde devam edecek hayata “kabir hayatı” veya “berzah” denir.

Ölen kimse ister bir kabre konulsun, isterse denizde kaybolsun, ateşte yanıp külleri savrulsun ya da hayvanlarca parçalansın her insan için kabir hayatı süreci kendi şartları içinde başlar. Kabir ve kabristan teşkil etmek; bir çeşit dünyadaki meskenin bir devamı gibi, insana verilen önemin ve ona duyulan saygınlığın bir göstergesi olarak tarih boyunca bütün milletlerde ve beldelerde süregelenmiştir.

Kabir hayatıyla ilgili çeşitli âyet ve hadisler vardır. Biz birkaç tanesini vereceğiz. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur:

“Firavun ve adamları sabah-akşam ateşe sunulurlar. Kıyâmetin kopacağı gün de şöyle denilecek: Firavun hânedanını ateşin en şiddetlisine sokun.”¹⁵ Bu âyet kıyâmet kopmadan önce de azâbın varlığından söz etmektedir. Bu da kabir azâbı olarak yorumlanmıştır.

Tirmizî'nin ve başkalarının naklettiği hadislerde bildirildiğine göre, kabirde öbür dünya ile ilk iletişim şöyle başlayacaktır:

İnsan ölüp kabre konulunca Münker ve Nekir adlı iki melek kendisine gelerek “Rabb'in kimdir?” “Peygamber'in kimdir?”, “Dinin nedir?” diye sorarlar; îman ve güzel amel sahibi olanlar bunlara doğru cevap verince, kabirleri yetmiş zirâ genişletilir ve aydınlatılır. Kendisine “yat ve uyu” denir. Bu kişi “gidip durumu aileme haber vereyim” deyince, Melekler ona, “Zifafa giren ve en çok sevdiği kişi tarafından uyandırılan kişi gibi mahşer

14. Bk. Bakara, 2/154; Âl-i İmrân, 3/169-171.

15. Mü'min, 40/46.

gününe kadar sen uyumana devam et.” derler. Kâfir ve münâfıklar ise bu sorulara doğru cevap veremez, şaşkınlık geçirirler. Bu arada toprağa, “Bu adamı olabildiğince sıkıştır.” denilir. Yer de sıkıştırmaya başlar. Öyle ki o kişi kemiklerini birbirine geçmiş gibi hisseder. Bu sıkıntı mahşer gününe kadar sürer.¹⁶

Hız. Peygamber bir mezarlıktan geçerken, iki kabir sahibinin bâzı küçük kusurlardan ötürü kabirlerinde sıkıntı çektiklerini görmüştü. Biri insanlar arasında laf getirip götürerek koğuculuk yapmak, diğeri de tuvalette temizliğe özen göstermemek yüzünden bu sıkıntıya düşmüştü. Yerden yeşil bir ağaç dalı alarak ikiye bölmüş ve kabirlerin üzerine dikmişti. Sebebinin soran sahâbiler; “Bu iki dal kurmadığı sürece, o ikisinin çekmekte oldukları azâbın hafiflemesi umulur.”¹⁷ buyurdu.

İşte mezarların yanına ağaç dikilmesi geleneği bu hadîse dayanır. Yan mezarların üstünü örtmemesi, dalların birbirine girme riskinin bulunmaması ve mezar büyüklüğünde, dik yükselmesi yüzünden ülkemizde servi ağacı dikimi tercih edilmiştir.

Bâzı hadislerde kabir şöyle tanımlanmıştır: “Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur.”,¹⁸ “Kabir âhîret duraklarının ilkidir. O duraktan kurtulan kimse, sonraki durakları daha kolay geçer. Kurtulamazsa, sonraki durakları geçmek daha güç olur.”¹⁹

Kur’an’da şehitlerin kabir hayatıyla ilgili olarak şöyle buyrulur:

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanmayın. Aksine onlar diridirler ve Rab’leri katında rızıklandırılmaktadırlar.”²⁰

“Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Aksine onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz.”²¹

Ebû Hanîfe’ye göre peygamberler, şehitler ve çocuklar kabir sorusu ve azâbı ile karşılaşmazlar. Ancak Ebû Hanîfe küfür ehlinin çocuklarının kabir ve âhîret hayatı ile ilgili bir soruyu cevapsız bırakmıştır²²

16. Bk. Bakara, 2/154; Âl-i İmrân, 3/169; Mü’min, 40/46; Tirmizî, Cenâiz, 70; Buhârî, Tefsîr Sûre, 14, Cenâiz, 86.

17. Buhârî, Cenâiz, 82, 89; Müslim, İmân, 34; Ebû Dâvûd, Tahâre, 26.

18. Tirmizî, Kıyâme, 26.

19. Tirmizî, Zühd, 5; İbn Mâce, Zühd, 32.

20. Âl-i İmrân, 3/169.

21. Bakara, 2/154.

22. Aliyyü'l-Kârî, Fıkh-ı Ekber Şerhi, terc. Y. V. Yavuz, İst. 1979, s. 259.

Nitekim İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den gelen hadislerde, Hz. Peygamber ﷺ'in de böyle bir soruya, *"Onlar yaşasaydılar ne gibi amel yapacaklarını, Allah daha iyi bilir."* buyurarak kapalı cevap vermiştir. Ancak Buhârî, bu hadislerin arkasından, yine Ebû Hüreyre'den, *"Her doğan çocuk, (İslâm) fıtratı üzere doğar, fakat onu ana-babası Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî yapar."* hadîsini nakletmiştir.²³ Yükümlülük ergenlik çağından itibaren başladığına göre, bu yaştan önce ölen çocukların İslâm fıtratı üzere öldüğünü kabûl etmek, yukarıdaki hadîsin rûhuna ve Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız rahmetine daha uygun düşer.

Kabir azâbının yalnız rûhâ mı, yoksa bedene mi, yahut her ikisine mi yapılacağı konusu âlimler arasında tartışmalıdır. Rûhun niteliği de tam olarak açıklanmamıştır. Âyette şöyle buyrulur: ***"De ki: Ruh Rabbimin bildiği bir iştir. Size bu konuda pek az bilgi verilmiştir."***²⁴

Kabrîstan ve Mezarlıklar

Toprağa defnedilen insanın en uzun kalacağı yer kabristandır. Bu yüzden İslâm dîni kabirlerin bulunduğu yerlerin düzenli ve tertipli yapılmasını, temiz tutulmasını ve yeşillendirilmesini istemiştir. Bununla birlikte kabirlere olan bu saygınlık temelde insana verilen önemle ilgilidir. Nitekim hadiste *"Ölülerinizi iyilikle anınız, onların kötü işlerini örtünüz."*²⁵ buyurulmuştur. Kabirlerin sâde ve gösterişsiz olması, üzerinin toprakla örtülü bulunması asıldır.

Kur'an'da putperestliğin başlangıcının, toplumda sevilen birkaç kişinin vefatlarından sonra anıtlarının dikilerek, sonraki nesillerin bunlara tapmasıyla başladığı şöyle bildirilir: ***"(Nûh'un kavminden bir topluluk) dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; özellikle Ved, Suvâ, Yagûs, Yeûk ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!"***²⁶ Bunlar Nûh عليه السلام'ın kavminden çok sevilen sâlih kimselerdi. Bunlar vefât edince, onlar adına oturdukları yerlere şeytanın telkini ile anıtları dikilmiş, bunların adları verilmiş, sonra da onları tanıyanlar kalmayınca, yeni gelen nesiller bunlara tapmaya başlamıştır.²⁷

23. Bk. Buhârî, Cenâiz, 93.

24. İsrâ, 17/85.

25. Ebû Dâvûd, Edeb, 42; Tirmizî, Cenâiz, 34.

26. Nûh, 71/23.

27. Âlûsî, Tefsîr, XXIX, 95; Elmalılı, Hak Dîni Kur'an Dili, Azim baskısı, VIII, 356.

H. Âîşe, Rasûlullah ﷺ'in son hastalığı sırasında şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Allah, Yahudi ve Hristiyanlara lânet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid hâline getirdiler." H. Âîşe şöyle diyor: Eğer mescid edinilmesinden korkulmasaydı, H. Peygamber'in kabrini dışarıdan belli olacak şekilde yapacaklardı."²⁸ Cündeb ﷺ'den nakledilen hadis te şöyle buyrulur: "Dikkat ediniz! Sizden öncekiler Nebîlerinin ve sâlih kulların kabirlerini mescid edindiler. Siz kabirleri mescid edinmeyin, bunu size yasaklıyorum."²⁹

Yine H. Âîşe şöyle demiştir: "Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme Habeşistan'da gördükleri, içinde birtakım tasvirler bulunan bir kiliseden söz etmeleri üzerine, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: Bunlar, içlerinden sâlih bir zât vefât edince, onun kabrinin üzerine mescid binâ eder ve onu bu sûretlerle süslerler. Onlar, kıyâmet gününde Allah katında insanların en şerlileridir."³⁰

Kısaca Yahudi ve Hristiyanlar peygamberlerinin kabirlerine, onların şânına ta'zîm ederek secde etmeye, onları kible edinmeye ve onları put olarak kabûl etmeye başlayınca, Allah onlara lânet etti ve Müslümanları da bunun benzeri amellerden men etti. Ancak sâlih bir zâtın civarında bir mescid edinerek, bununla ta'zîm ve kible edinme kastetmeksizin, sâdece Allâh'a yaklaşımda teberrük kasteden kimsenin bu kapsamda olmaması gerekir.³¹

Yol geçmesi, su basması, başkasına âit mülk olması veya düşmanın mezarı tahrip etme korkusu gibi zarûret durumlarında kabrin başka yere nakli câizdir. Câbir bin Abdullah anlatır. "Uhud'da ilk şehîd olan babam başka birisi (Amr İbnü'l Cumûh) ile aynı yere defnedilmişti. Buna gönlüm râzı olmadı. Altı ay sonra kabri açıp babamı çıkardım ve ayrı bir kabre gömdüm. Saç ve sakalında toprağın etkisi dışında onu taptaze buldum."³²

Cenâzeyi öldüğü yerin mezarlığına gömmek menduptur. Ancak bir veya iki mil kadar mesâfeye nakletmekte bir sakınca bulunmaz. Nitekim Medîne kabristanlığı yakın olduğu hâlde Uhud şehitleri düştükleri yere defnedilmiş,

28. Buhârî, Cenâiz, 42, 96, II, 90, 91; Müslim, Mesâcid, 22.

29. Müslim, Mesâcid, 23.

30. Nesâî, Mesâcid, 13.

31. Bk. Nesâî, Mesâcid, 13. Dipnotu, Çağrı neşri, II, 41.

32. Ebû Dâvûd, Cenâiz, 73, H. No: 3232.

Dimaşk'ı (Şam) fethederken şehit düşen sahâbiler, şehrin kapıları yanına defnedilmiştir. Definden önce bir zarûret veya ihtiyaçtan dolayı cenâzeyi başka tarafa nakletmeyi câiz görenler de olmuştur.³³

Kabirdeki kişinin bedeni çürüyüp yok olduktan sonra, bu kabir açılarak yerine başkası gömülebilir. Önceki ölüye âit çıkabilecek kemikler, temiz bir beze sarılarak kabrin ayak ucuna yeniden gömülür.

Ölen kimse meşâyihten, ulemâ ve sâdât'tan olursa üzerine binâ yapmanın mekruh olmadığını söyleyenler de olmuştur. İbn Âbidîn, bunun ancak vakıf olmayan mezarlıkta olabileceğini ve bâzılarının bunda sakınca görmediğini belirttikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: Ebû Hanîfe'den bir rivâyete göre, kabrin üzerine ev, kubbe ve bunlara benzer bir binâ yapmak mekruhtur. Çünkü Câbir bin Abdullâh'ın; *“Rasûlullah ﷺ, kabirlerin kireçle sıvanmasını, üzerlerine yazı yazılmasını, binâ yapılmasını ve üzerlerine oturulmasını yasakladı” dediği rivâyet edilmiştir.*³⁴

Ancak bâzı beldelerde Müslümanlar, mezarları soyulmaktan, çökmekten korumak ve ziyaret için yerinin kolayca bulunmasını sağlamak amacıyla, kenarlarına taş veya kerpiçle örme veya betonlama yoluna gitmektedir. Fazla israf ve gösterişe kaçmamak şartıyla, bunu *“Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir.”* hadîsi kapsamında görmek gerekir. Nitekim, Hz. Peygamber'in, bir taş getirterek Osman bin Maz'un'un kabrinin başı ucuna koyduğu ve *“bununla kardeşimin kabrini tanıyacağım ve ailemden vefât edeni bunun yanına defnedeceğim”* buyurduğu nakledilmiştir. Günümüzde kabir taşına yazı yazmak da bir tanıma aracıdır. Ancak kabrin üzerine Kur'an âyeti yazmak mekruh olur.³⁵

İslâm ülkesinde yaşayan zimmet ehlinin (Yahudi ve Hristiyanlar) kabirleri de İslâm toplumunun koruması altındadır. Sağlığında iken onlara eziyet edilemediği gibi, ölümlerinden sonra da kabirlerine dokunulamaz. Ancak Müslümanların yeni ele geçirdikleri bir yerde, ihtiyaç duyulursa, düşmana âit kabirler açılarak, kemikler bir yere toplanıp, burası Müslüman mezarlığı veya mescid yapmak gibi başka bir amaçla kullanılabilir.³⁶

33. İbn Âbidîn, Reddû'l-Muhtâr terc., III, 495.

34. Tirmizî, Cenâiz, 58, H. No: 1052; Müslim, Cenâiz, 94- 98; İbn Âbidîn, age, III, 491, 492.

35. İbn Âbidîn, age, III, 492.

36. el-Fetâvâ'l-Hindiyye, Beyrut, 1980, I, 165-167; Bilmen, age, İst. 1985, s. 259 vd.

كَأَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^٣ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^٤ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ
عِلْمَ الْيَقِينِ^٥ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ^٦ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ^٧

3- Hayır! Elbette bileceksiniz!

4- Hayır! Elbette yakında bileceksiniz!

5-6- Ama gerçeği kesin olarak bilmiş olsaydınız, mutlaka cehennem ateşini görürdünüz.

7- Sonra âhirette onu mutlaka çıplak gözle göreceksiniz.

3-7. âyetlerde, insanın yakında gerçeği görüp anlayacağı, cehennemi de çıplak gözle mutlaka göreceği belirtilir ve o gün gelmezden önce tedbirli olması istenir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar sonunda o tehdit edildikleri azâbı gözleriyle görür, kimin yardımcısı daha güçsüzmüş, kimin sayısı daha azmış, o zaman anlarlar!”**³⁷

“O gün cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır. Cehennem de azgınlara açıkça gösterilir!”³⁸

“(O gün) gören herkese cehennem açıkça gösterilir. Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse ve dünya hayatını âhirete tercih etmişse; hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir.”³⁹

ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ^٨

8- Nihâyet o gün nîmetlerden elbette hesâba çekileceksiniz!

8. âyette, kıyâmet gününde insanların yararlandığı her nîmetten sorguya çekileceği belirtiliyor.

Enes رضي الله عنه’den rivâyet edildiğine göre, yukarıdaki âyet indiği zaman bir yoksul kalkmış, “Benim üzerimde nîmetten bir şey var mı?” demişti.

37. Cin, 72/24.

38. Şuarâ, 26/90-91.

39. Nâziât, 79/36-39.

Rasûlullah ﷺ de, “Yararlandığın gölge, giydiğin iki pabuç, içtiğin soğuk su nîmet değil mi?” buyurmuştur.⁴⁰

Ebû Hüreyre ؓ'den rivâyet edildiğine göre;

Bir gün Hz. Peygamber dışarı çıkmıştı. Hz. Ebûbekir ve Ömer'e rastladı.

“–Bu saatte sizi evlerinizden çıkaran nedir?” buyurdu.

“–Açlık ey Allâh'ın Rasûlü.” dediler.

“–Nefsim kudret elinde olan yüce zâta yemin ederim ki, beni de sizi çıkaran çıkardı. Öyle ise kalkın” buyurdu. O'nun emrinde kalktılar, Ensâr'dan bir zâtın evine gittiler. Vardılar ki o, evinde yok, hanımı:

“–Buyurun, merhaba” dedi, Peygamber ﷺ:

“–Filan nerededir?” buyurdu.

“–Bize su almaya gitti.” dedi. Derken Ensâr'dan olan bu zât geldi, Hz. Peygamber'i ve iki arkadaşını görünce:

“–Allâh'a hamd olsun, bugün benden daha şerefli misafiri olan kimse yok.” dedi ve hemen gitti, bir hurma dalı getirdi, koruğu da hurması da vardı.

“–Bundan buyurun.” dedi ve kendisi bıçağı aldı, Allâh'ın Rasûlü:

“–Sakın sağılır hayvanı kesme!” buyurdu. O hemen onlar için bir koyun kesti, o koyundan ve o hurmadan yediler ve su içtiler. Ne zaman ki doydular, Rasûlullah ﷺ Ebûbekir ve Ömer'e buyurdu ki:

“–Nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki kıyâmet günü bu nîmetten sorulacaksınız.”⁴¹

İbn Abbas'tan gelen rivâyette benzer olayın Eyyûb el-Ensârî'nin evinde geçtiği, Hz. Peygamber'in kesilen oğlak etinden bir parçayı kızı Fâtıma'ya gönderdiği, yemeği yiyip doydukları zaman, yukarıdaki âyeti okuyarak, kıyâmet günü bütün bu nîmetlerden sorulacağını belirtmişti. Bu durum ashâbına ağır gelince Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştu: “Böylesine rastlayıp da

40. Suyûtî, age, VIII, 619.

41. Müslim, Eşribe, 140. Bk. Nesâî, Vesâyâ, 4; Tirmizî, Zühd, 39; İbn Mâce, Zühd, 12; Muvatta, Sıfatü'n-Nebî, 28; Ahmed bin Hanbel, III, 351, V, 81.

el sürdüğünüz zaman (Bismillâhi) “Allâh’ın adıyla” deyin; doyduğunuz zaman da: (el-hamdü lillâhi eşbeanâ ve en’ame aleynâ ve efdale) “Bizi doyuran, bize nîmetleri veren ve bize lütfuyla ihsanda bulunan Allâh’a hamd olsun!” deyiniz, çünkü bu ona yeterlidir.”⁴²

Diğer yandan zarûret durumunda bulunan için bâzı nîmetlerden sorumluluk kalkar. Âyette, **“Kim darda kalırsa, başkasının hakkına saldır-mamak ve sınırı aşmamak şartıyla (haram kılınanlardan) yemesinde bir sakınca yoktur.”**⁴³ buyrulur.

Yine hadislerde şöyle buyurulmuştur: “Üç şey vardır ki, kul onlarla sor-gulanmaz: Gölgeleneceği bir çatı gölgesi ve belini güçlendireceği bir ek-mek ve auret yerlerini örteceği bir elbise.”⁴⁴

“Kıyâmet gününde kula sorulacak ilk nîmet sorusu; bedenine verilen sağlık ve içtiği soğuk su olacaktır.”⁴⁵

“İki nîmet vardır ki, insanlar bunları değerlendirmekte aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit.”⁴⁶

42. Suyûtî, age, VIII, 615.

43. Bakara, 2/173.

44. Tirmizî, Zühd, 30; Kenzü'l-Ummâl, III, (No: 7108); Süyûtî, age, VIII, 619.

45. Tirmizî, Tefsîr, 102/5.

46. Buhârî, Rikâk, 1; Tirmizî, Zühd, 1; İbn Mâce, Zühd, 15.

سُورَةُ الْعَصْرِ

ASR
SÛRESİ

Asr sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 3 âyettir. Adını ilk âyetteki “Asr”dan almıştır. Sûrede kurtuluş ve mutluluğun ancak inanmak, güzel ve yararlı işler yapmak, hakkı ve sabrı tavsiye etmekle mümkün olacağı vurgulanmaktadır.

Ebû Huzeyfe’den şöyle dediği rivâyet edilmiştir. “Allah Rasûlü’nün ashâbından iki kişi birbiriyle karşılaştıklarında biri diğerine, Ve’l-Asr sûresi’ni okumadan, sonra da biri diğerine selam vermeden ayrılmazlardı.”¹

1. Beyhakî, Şuabü'l-İman, No: 4676; Taberânî, el-Mu'cemu'l-evsat, V, 215, nr. 5124; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, VIII, 872, nr. 5097.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ASRA YEMİNLE,
İNSANOĞLUNUN ZİYANDA OLUŞU,
ONLARDAN KURTULUŞA ERENLERİN
DÖRT ÖZELLİĞİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Asra yemin olsun;

2- İnsan gerçekten ziyandadır.

3- Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnâdır.

1-2. âyetlerde, asra yemin edilerek, genel olarak insanlık âleminin ziyanla karşı karşıya olduğu, yalnız îmân edip yararlı işler yapanlarla, hakkı ve sabrı öğütleyenlerin ziyanda olmadıkları haber verilmektedir.

Asr; gündüzün uçlarından biri, özellikle ikinci vaktinden güneşin batmasına kadar olan süre, çağ denilen seksen veya yüz yıllık zaman dilimi, ikinci vakti, sürekli zaman, Hz. Peygamber'in yaşadığı yüzyıl (Asr-ı Saâdet) anlamlarına gelir. Asrı, ikinci namazı diye tefsîr edenler, özellikle bu namaza

dikkat çekildiğini söylerler. Nitekim âyette, **“Namazlara ve özellikle orta namaza devam ediniz.”**¹ buyurulmuştur.

“İkinci namazını kaçıran kişi, sanki ailesini ve malını kaybetmiş gibidir.”² hadîsi de yukarıdaki âyeti destekler.

Ancak çoğunluk âlimlere göre, burada kastedilen “mutlak zaman”dır. Buna göre sûrenin başında zamana yemin edilerek onun insan hayatındaki yerine ve önemine dikkat çekilmiştir. İşte bu zamanı iyi değerlendirmeyen kişinin sonunun hüsran (ziyân) olacağı hatırlatılmıştır. Burada kastedilen âhiret azâbıdır. Çünkü zamanı ve ömrü boşuna geçirmiş olan kimse için en büyük ziyân odur.³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“O, göklerde ve yerde ne varsa her şeyi bilir. Bâtıla inanıp da Allâh’ı inkâr edenler, işte asıl ziyâna uğrayacaklar onlardır.”⁴

“Ey îmân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, Allâh’ı anmaktan sizi alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyâna uğrayanlardır!”⁵

“Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, aradığı din ondan asla kabûl edilmeyecektir ve o kimse, âhirette ziyâna uğrayanlardan olur.”⁶

3. âyette, insanoğlunun genel olarak ziyanla karşı karşıya olduğu, ancak îmân edip sâlih ameller işleyenlerle hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin bunun dışında bulunduğu belirtilmektedir.

ZİYANDA OLMAYANLARIN DÖRT ÖZELLİĞİ

1- İman Etmek

İman; inanmak, onaylamak, kabullenmek demektir. İtikad sözcüğü ile eş anlamlıdır. Ehl-i sünnet inancına göre amel îmandan bir cüz değildir. Kısaca kesin inanç esasları inkâr edilmedikçe, amel eksikliği kişiyi dinden

1. Bakara, 2/238.

2. Buhârî, Mevâkîit, 14; Müslim, Mesâcid, 200, 201.

3. Bk. İbn Âşûr, age, XXX, 531.

4. Ankebût, 29/52.

5. Münâfikûn, 63/9.

6. Âl-i İmrân, 3/85.

çıkarmaz, fakat âsî ve günahkâr yapar, Allah dilerse affeder, dilerse azap eder. Ehl-i sünnetin ana görüşü budur.⁷

Ancak bundan sonraki maddelerde açıklanacak olan amel ve etik değer eksiklikleri bulununca kişi yine âhiret bakımından ziyandadır. Çünkü bu dünyadan îmanlı olarak gitmesi bu amellerle yakından ilgili olduğu gibi, dünyadan mü'min olarak ayrılrsa bile sâlih amel eksiklikleri onu azapla karşı karşıya getirir. Bu yüzden sâdece îmân etmek kişinin ziyandan kurtulduğu anlamına gelmez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“O Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene îmân etti, mü'minler de îmân ettiler. Hepsi de Allâh'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine îmân ettiler.”⁸

“Dinde zorlama yoktur! Çünkü doğrulukla eğrilik apaçık ayrılmıştır. Artık kim şeytanî güçleri inkâr edip, Allâh'a îmân ederse, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi işitendir, bilendir.”⁹

Hz. Ömer'in naklettiği Cibril hadîsinde îmân esasları şöyle sıralanmıştır:

“İman: Allâh'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır.”¹⁰

2- Sâlih Amel İşlemek

İbadet ve ahlâka ilişkin bütün güzel işler sâlih amel adını alır. Allâh'a ibadet sâlih amel olduğu gibi, muhtaçlara iyilik, yardım, Allah yolunda cihad, zulme karşı mücâdele etmek, hakkı ve adâleti gözetmek, doğruluk, emânete riâyet etmek, iyilik ve takvâ üzerinde yardımlaşmak; helâl kazanmak, ailesine, akrabasına ve toplumuna karşı görevlerini yerine getirmek; insanlara karşı güzel davranmak, hep sâlih amel kapsamına girer.

Bir âyette îman ve sâlih amel sahiplerinin nitelikleri şöyle sıralanır:

7. Bk. Bakara, 2/227; Yûnus, 10/9; Hûd, 11/23; Ankebût, 29/7, 9.

8. Bakara, 2/285.

9. Bakara, 2/256.

10. Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1.

“Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik sahibi olmak (birr) değildir. Ama asıl iyilik sahibi olanlar; Allâh’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a ve bütün peygamberlere îmân edip, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirleri kurtarmaya seve seve mal verenlerle; namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; bir de antlaştıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı ve hastalık durumlarında ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve kararlılık gösterenlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır, takvâ sahipleri de bunlardır.”¹¹

3- Hakkı Tavsiye Etmek

İslâm’ı tebliğ konusunda önemli bir ilkedir. Ancak bu konuda, sert ve kaba davranışlardan sakınarak, yumuşak ve gönül alıcı bir yaklaşımla davranmak gerekir. Kur’an’da, Yahudilerin pek azı dışında hâinlik edebilecekleri belirtildikten sonra, **“Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Çünkü Allah iyilik edenleri sever.”¹²** buyrulur.

Mekke müşriklerinin Medîne’ye saldırmak üzere Uhud’a geldikleri sırada, Hz. Peygamber hazırladığı ordu ile yola çıkmış, ancak Abdullah bin Übeyy’in etkisinde kalan 300 kadar münâfık yoldan geri dönmüştü. Uhud savaşında 70 kadar şehit verilmesi üzerine de, kendi yakınlarından şehîd olanlar için; “Eğer bizim yanımızda olsalardı, bugün hayatta bulunurlardı!” gibi sözler söyleyerek bozgunculuk yapıyorlardı. Hz. Peygamber buna rağmen onlara karşı yumuşak davrandı, toplum içinde görüş ayrılıklarının büyümesini önledi. İnen âyette onun bu birleştirici uygulaması onaylanarak, konuların tartışma ve istişâre yoluyla çözümlenmesinin daha uygun olduğu şöyle belirtildi:

“O vakit sırf Allah’tan bir rahmet sâyesinde onlara yumuşak davrandın! Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz onlar senin çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için Allah’tan mağfiret dile! İş konusunda onlarla istişâre et! (Bir işi yapmaya) karar verince de, Allâh’a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever.”¹³

11. Bakara, 2/177.

12. Mâide, 5/15.

13. Âl-i İmrân, 3/159.

“De ki: İşte benim yolum budur. Ben Allâh’a çağırıyorum. Ben ve bana uyanlar aydınlık bir bir yol üzerindeyiz!”¹⁴

Bu konudaki ölçü bir hadiste şöyle belirlenmiştir:

“Sizden birisi bir münker (haram veya mekruh) işi görürse, onu eliy-le değiştirsın, buna gücü yetmezse, diliyle onu değiştirsın, buna da gücü yetmezse, kalbiyle ona karşı buğz etsin! Bu sonuncusu, îmânın en zayıf tarafıdır.”¹⁵

4- Sabrı Tavsiye Etmek

Acılara ve zorluklara sabır, nefsin tutku ve isteklerine karşı sabır olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan, nefsini eğiterek, zorluklara göğüs germe yeteneğini geliştirebilir. Kendisi olaylar karşısında sabırlı ve dayanıklı olduğu gibi, çevresine de sabrı tavsiye edecek olgunluğa ulaşır. İstenen de budur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Sonra îmân edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktır. İşte bunlar defteri sağdan verilecek olanlardır.”¹⁶

“Ey îmân edenler! Sabredin, direnip üstün gelin, savaşa hazırlıklı, uyanık bulunun ve Allah’tan korkun ki, başarıya ulaşasınız.”¹⁷

“Ey îmân edenler! Ben’den sabretmek ve namaz kılmak sûretiyle yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.”¹⁸

“Ancak sabredenlerin eciri, hesapsız olarak verilecektir.”¹⁹

Bir âyette Lokman عليه السلام’ın oğluna öğütleri şöyle sıralanmıştır:

“Ey oğulcuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülüğü yasakla, sana isabet edene sabret, Şüphesiz bunlar (Allâh’ın yapmanı emrettiği) kesin işlerdendir.”²⁰

14. Yûsuf, 12/108.

15. Müslim, Îmân, 78; Tirmizî, Fiten, 11; Ebû Dâvûd, Salât, 242, Melâhim, 17; İbn Mâce, İkâmet, 155, Fiten, 20; Nesâî, Îmân, 17.

16. Beled, 90/17-18.

17. Âl-i İmrân, 3/200.

18. Bakara, 2/153.

19. Zümer, 39/10.

20. Lokmân, 31/17.

Hadis: “Cennet zorluklarla çevrilmiş, cehennem de aşırı isteklerle çevrilmiştir.”²¹ “Sabır, esenliğe çıkışın anahtarıdır.”²² Türkçe’de, “Sabrın sonu selâmettir.” özdeyişi de meşhurdur.

Bir toplumun bireyleri, böyle bir olgunluğa kavuşunca, orada huzûrun hâkim olacağında şüphe yoktur.

İşte sûrenin bu kadar kapsamlı olması yüzünden, İmam Şâfiî şöyle demiştir: “Kur’an’da başka hiçbir sûre inmeseydi, şu Asr sûresi bile yeterdi. Bu sûre Kur’ân’ın bütün ilimlerini kucaklıyor. Eğer insanlar bu sûreyi düşünseydi, bu onlara yeterdi!”²³

21. Müslim, Cennet, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 22; Tirmizî, Cennet, 21.

22. Keşfü'l-Hafâ, II, 21.

23. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsîr, XI, 80; Çantay, Meâl, 103/3.

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

HÜMEZE
SÛRESİ

Hümeze sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 9 âyettir. Adını ilk âyetteki, "Hümeze (Arkadan çekiştiren)"den almıştır. Sûrede; insanı çekiştirme, malı yığıp öğünme ve bunun doğuracağı sonuçlar yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**MALINA GÜVENİP İNSANLARI ÇEKİŞTİREN
VE ONLARLA ALAY EDENLERİN SONU**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يُحْسِبُ أَنَّ
مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُبَدِّلَنَّهُ فِي الْخُطْمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْخُطْمَةُ
﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفِئَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ
مُؤَصَّدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Yazıklar olsun arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi alışkanlık hâline getirenlere.
- 2- Ki onlar malı biriktirip yığar ve onu sayıp durur!
- 3- O, malının kendisini ebedî yaşatacağını sanır.
- 4- Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.
- 5- Hutame'nin ne olduğunu biliyor musun?
- 6- O, Allâh'ın tutuşturulmuş ateşidir.
- 7- Kalplerin içine kadar işler.
- 8-9- Onlar uzatılmış sütunlara bağlanmış, o durumda cehennem kapıları üzerlerine kapatılmıştır.

1-3. âyetlerde, malına düşkün servet sahibi olan kişinin başkalarını küçük görerek, onları çekiştirmesi, alay etmesi kınanmaktadır. Âyetteki “hûmeze”, İbn Abbâs’a göre arkadan çekiştirmeyi, gıybet etmeyi alışkanlık hâline getiren, “lûmeze” ise, ötekini berikini çok ayıplayan, kulp takan demektir. Aslı hemz ve lemez olan bu sözcükler, “fuale” vezninde, bir fiili alışkanlık hâline getirmek anlamını kazanır.

Sûre, Ümeyye bin Halef, Velid bin Mugire, Ahnes bin Şüreyk gibi Hz. Peygamber’i ve mü’minleri, arkadan çekiştirmeyi alışkanlık hâline getiren Mekke müşrikleri hakkında inmiştir.¹ Ancak sûrenin inişinin özel olması hükmünün genel olmasına engel değildir. İslâm dîni insanın kişilik ve onurunun korunmasına büyük önem vermiş, Kur’an’da bu gibi davranışlar yasaklanarak, özellikle malına mülküne güvenip, başkalarını küçük görerek bu gibi davranışlarda bulunanların azapla karşılaşacakları hatırlatılmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sakın boyun eğme! Çok yemin edene, aşağılık kimseye. Durmadan kusur arayıp başkasını çekiştirene. Hayra engel olana, haddini aşana, çok günahkâr olana. Kaba ve haşin kimseye, bütün bunlardan sonra kötülükle de damgalanmış kimseye. Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!”**²

“Ey îmân edenler! Bir topluluk başka bir topluluğu alaya almasın! Belki o alaya aldıkları kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınları alaya almasın! Belki de alaya aldıkları, kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizde kusur aramayın; birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsiklik ne kötü bir isimdir! Kim tövbe etmezse işte onlar zâlimlerdir!”³

“Ey îmân edenler! Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının ve Hristiyan râhiplerinin birçoğu, insanların mallarını haksız yere yerler. (İnsanları) Allah yolundan saptırırlar. Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azâbı müjdele! Kıyâmet günü o altın ve gümüşün üstü, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve sırtları onunla dağlanacak, “İşte bu, kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeydir. Haydi, tadın bakalım şu biriktirdiğinizin tadını!”(denilir).”⁴

1. Bk. Kurtubî, el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’an, XX, 183.

2. Kalem, 68/10-14.

3. Hucurât, 49/11.

4. Tevbe, 9/34-35.

4-9. âyetlerde; insanları çekiştiren, onların kişilikleriyle alay eden, onlara kulp takan, hayır yapmaksızın mal yıgıp biriktiren kimselerin “Hutame” denilen cehenneme atılacakları ve kapılarının üzerlerine kilitleneceği bildirilir.

Hutame, hatm kökünden mübalağa bildiren bir sıfat olup; kıran, parçalayan anlamına gelir. İçine atılan her şeyi yakarak kırıp geçiren cehennem mi veya onun özel bir bölümünü ifâde eder. Oraya girenler, tutuklu, elleri ayakları bağlı mahkûmlar gibi, sütunlara bağlı olarak, üzerlerine cehennem kapılarının kapatılacağı belirtilir.

Âyette Hutame ateşinin kalplerin içine kadar işleyeceği belirtilir. Cehennem ateşi tenden geçer ruhlara ve mâneviyata çıkar, canlar yakar, fakat onları öldürmez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnsan cehennemin içinde ne ölür, ne yaşar.”**⁵

“Şüphe yok ki Biz, âyetlerimizi inkâr edenleri ateşe sokacağız; öyle ki, derileri yanıp döküldükçe, azâbı iyice tatmaları için, yeni derilerle değiştiririz. Çünkü Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir. İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, onları da içlerinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz; orada ebedî olarak kalacaklardır. Onlar için orada tertemiz eşler vardır. Biz onları serin ve hoş gölgeler altına alacağız.”⁶

Hadiste şöyle buyrulur: “Cehennem ateşi, ehlini yer, sonunda gönlere gelince son bulur, sonra Allah Teâlâ etlerini, kemiklerini yeni bir oluşla iâde eder.”⁷

5. A'lâ, 87/13.

6. Nisâ, 4/56-57; Fahu'r-Râzî, age, XXXII, 94.

7. Fahu'r-Râzî, age, XXXII, 94.

سُورَةُ الْفِيلِ

FÎL
SÛRESİ

Fîl sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 5 âyettir. Adını, ilk âyetteki "Fîl"den almıştır. Hz. Peygamber'in doğumundan az bir süre önce meydana gelen fil vakasına atıfta bulunur. Sûrede; Mekke'ye saldıran fil ordusu, düşmanın kuşlarla taşlanması ve saldırganların kötü sonu anlatılır.

﴿ BÂB 1 ﴾

KÂBE'Yİ YIKMAYA KALKIŞAN YEMEN ORDUSU VE KUŞLARIN ATTIGI TAŞLAR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي
تَضَلُّيلٍ^١ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ^٢ ﴿٣﴾ تَزِمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ
سِجِّيلٍ^٣ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Rabbinin fil sahiplerine neler yaptığını görmedin mi?
- 2- Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
- 3- Onların üstüne ebâbil kuşlarını gönderdi.
- 4- O kuşlar, onların üzerlerine pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı.
- 5- Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.

1-2. âyetlerde, Allâh'ın fil sahiplerine neler yaptığı ve onların tuzaklarını boşa çıkardığı bildiriliyor.

FİL OLAYI

Himyer Kralı Zûnüvas, Yahudiliğe girmiş, Yemen'deki Hristiyanlara baskı yapmaya başlamıştı. Hristiyan Habeşliler, onları Yahudi baskısından kurtarmak üzere Yemen'e saldırdılar ve Himyer ordusunu bozguna uğratarak, bölgeye egemen oldular. Bu kez de onlar, Yahudilere baskı yapmaya

başladılar, hatta Arapları da Hristiyan olmaya çağırdılar. Fakat Araplar eski inançlarına bağlı kalarak Kâbe ziyaretine devam edince, Yemen'deki Habeş vâlisi Ebrehe, San'a'da bir kilise yapıp, burayı Kâbe yerine koymak ve hacı-ları ziyaret etmek için buraya çekmek istedi. Kinâne Kabîlesi'nden bir adam, geceleyin kilisenin içini kirletince, buna kızan Ebrehe, Kâbe'yi yıkmaya ye-min ederek yola çıktı. Ordusunda, "Mahmud" adlı iri bir fil ve başka filler de bulunduğu için, bunlara "Ashâbu'l-fil (Fil sahipleri)" denilmiştir.

Mekke'nin büyük reisi Abdülmuttalib (Hz. Muhammed'in dedesi), Mekke yakınında, Ebrehe'nin yanına giderek, Habeşli askerlerce ele ge-çirilen 200 devesini geri almak istediğini söyledi. Çarpışmak ve Kâbe'yi korumak yerine, malını istemesi, Ebrehe'nin küçümsemesine neden ol-muştu! Bunun üzerine o, şöyle dedi: "Ben develerin sahibiyim. Kâbe'nin sahibi ise Allah'tır. O Kâbe'sini koruyacaktır." Develeri kendisine verilen Abdülmuttalib, Mekkelilere kenti terk ederek dağlara, vâdilere çekilmeleri-ni emretti ve Mekkeliler dağlara çekildiler.

Tarih kaynaklarında Mekke'ye olan bu saldırı özetle şöyle anlatılır: Ebrehe, Himyeriler'den Hunâta adında birisini Mekke'ye gönderdi: "Git bu beldenin reisini, şerîfini bul, ona şöyle söyle: Melik diyor ki: Ben sizinle sa-vaşmak için gelmedim, ancak şu beyti (Kâbe'yi) yıkmak için geldim. Eğer bize savaş ile karşı koymazsanız, bizim sizin kanlarınıza ihtiyâcımız yok, şa-yet benimle savaşmak istemiyorsa, onu al bana getir." dedi.

Hunâta Mekke'ye gelince Abdülmuttalib'i gösterdiler. Emredildiği sözü söyledi. Abdülmuttalib de ona: "Vallâhi biz onunla savaşmak düşüncesinde değiliz, ona gücümüz yok. Kâbe Allâh'ın bir Beyt'i Haramı ve dostu İbrahim عليه السلام'ın Beyti'dir. Eğer Allah engel olursa, bu O'nun Beyt'i, onun saygın ma-bedidir. Yok eğer yıkımına engel olamazsa, vallâhi bizde onu savunacak güç yoktur." cevabını verdi. Elçiyle birlikte oğullarından bâzılarını yanına alarak askerinin bulunduğu yere gitti. Oraya varınca kendisinin daha önce samimî dostu olan Zünefr'i sordu. O Enis'i araya sokarak Abdülmuttalib'i doğru-dan Ebrehe ile görüşturdüler.

Abdülmuttalib gâyet iri ve çok yakışıklı, insanlar güzeli idi. Ebrehe onu görünce büyüklerek tâzîm ve ikramda bulundu. Ancak onu kendisinden aşağıda oturtmayı da uygun görmedi, yanındaki divanına oturmasını da Habeşliler'in görmesini istemedi, divanından inip minderine oturdu. Onu da beraberinde yanına oturttu. Sonra tercüman vasıtasıyla, isteğinin ne ol-duğunu sordu. Abdülmuttalib: "İsteğim, melikin el koyduğu ikiyüz devemi

bana geri vermesidir.” dedi. Ebrehe şu cevabı verdi: “Ben seni görünce gözüme büyük görünmüştün, fakat söz söyleyince gözümden düştün. Ben senin dînin ve atalarının dîni olan Beyt (Kâbe)’i yıkmaya gelmişken, sen onu bırakıyorsun da, bana ele geçirdiğim ikiyüz deveni mi söylüyorsun?”

Abdûlmuttalib buna karşı: “Ben o develerin sahibiyim, o Beyt (Kâbe)’in ise bir Rabbi vardır, onu koruyacak olan O’dur.” dedi. Ebrehe: “O Kâbe’nin Rabbi bana engel olamaz.” dedi. Abdûlmuttalib de, “Ben ona karışmam, işte sen, işte O.” dedi.¹

Bu olay, Hz. Muhammed’in dünyaya geldiği yılda gerçekleşmiştir.²

3-5. âyetlerde, Ebrehe ordusunun üstüne, birbiri ardınca gelen küme küme kuşların attığı taşlarla, onların rüzgârın savurduğu yenilmiş ekin yaprağı gibi yere serildiği anlatılır.

Âyetteki “tayran ebâbîl” birbiri ardınca gelen küme küme kuşlar, demektir. Bunların “dağ kırlangıcı” türü kuşlar olduğu söylenmiştir. Her kuş, biri gagasında, ikisi iki ayağında nohut ve mercimek gibi üç taş taşıyor, bunları atınca kime rastlarsa, o helâk oluyordu. Hepsine rastlamıyor, sağ kalanlar kaçışıyordu. Ebrehe aldığı yaralarla Yemen’e dönmüş ve orada ölmüştür.³

Yukarıdaki 4. âyete göre, kuşların attığı taşların isabet eden kişileri helâk etmesi, İkrime’nin İbn Abbas رضی اللہ عنہ’den rivâyetine göre şöyle oluyordu. Kuşların attığı her taş, düşmanların cildini zehirliyor ve onlar çiçek hastalığına uğruyordu. Çiçek hastalığı, o yıl ilk olarak görülmüştür.⁴ Ancak İkrime’ye dayanan bu rivâyet zayıf olduğu gibi, Yâkub bin Utbe’den gelen, “Arap beldelelerinde kızamığın ve çiçek hastalığının ilk görüldüğü o yıldır.” sözleri de Ebrehe ordusunun çiçekten helâk olduğunu göstermez.⁵

Muhammed Abduh, Ferid Vecdî, Cevâd Alî, Muhammed Esed gibi bâzı çağdaş araştırmacılar, yukarıdaki rivâyetlere dayanarak olayı bulaşıcı hastalık olarak yorumlamaya çalışmışlardır. Muhammed Abduh, “İkinci gün, Habeş askeri içinde çiçek hastalığı ve kızamık yayılıverdi.” diyerek, olayı bulaşıcı salgın hastalık olayı şeklinde yorumlamaya çalışmıştır. Hatta Abduh’a göre, sûrede sözü edilen kuşlar gerçek kuş olabileceği gibi sinek, sivrisinek

1. İbn Hîşam, es-Sîretü'n-Nebeviyye, I, 43-57; Suyûtî, age, VIII, 627-629.

2. Câmiu'l-Beyân, XXX, 300-3003; İbn Hîşam, Tehzîbu's-Sîre, I, 25-29; Mefâtihu'l-Gayb, XXXII, 96, 97.

3. Taberî, Tarih, XXX, 196; Râzî, age, XXXII, 96-97.

4. Râzî, Tefsîr, 105/4; Alûsî, Tefsîr, XV, 2/302; Taberî, Câmiu'l-Beyân, XXX, 300 vd.; bk. İbn Hîşam, Siyer, I, 54.

5. Elmalılı, Hak Dîni Kur'an Dili, Azim Baskısı, IX, 471.

gibi mikrop taşıyıcı canlılar da olabilir.⁶ Ancak Fil olayı gibi askerin taşlanarak yok edilmesiyle ilgili, tevâtür derecesindeki bir olayı, pozitivizmin etkisi altında kalarak ortaya konulan bu yoruma, çağdaş tefsircilerin çoğu katılmamış ve ona ciddi tenkitler yönetsmişlerdir.⁷

Allah Teâlâ'nın yeryüzünde ilk mabedi olan Kâbe'yi yıkmak üzere gelen Ebrehe ordusu,⁸ bir mûcize sonucu olarak helâk edilmiş ve şehri savnamayacak durumda olan ve dağlara çekilen Kureyş toplumu da zarar görmeden kurtulmuştur.

Lût عليه السلام'ın kavminin helâki de benzer bir taşlama ile olmuştur. İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“(Melekler) dediler ki: ‘Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından başka sizden hiçbirini geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?’ Azap emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. O taşlar Rabbin tarafından işaretlenmişti. Böyle bir azap, zâlimlerden uzak değildir!”**⁹

Ebû Hüreyre رضي الله عنه'den rivâyete göre, Hz. Peygamber ﷺ Mekke'yi fethe-dince ayağa kalkarak şöyle bir konuşma yapmıştır: “Allah Teâlâ daha önce fil halkının Mekke'ye girmesine engel olmuştur. Yalnız Mekke halkını, bir defaya mahsus olmak üzere Rasûlullah ve mü'minler eliyle cezâlandırmıştır. Şunu biliniz ki, Mekke'de savaşmak benden önce hiç kimseye helâl olmadığı gibi, benden sonra da hiç kimseye helâl olmayacaktır.”¹⁰

Sonuç olarak fil sahiplerinin helâk olması; özü yenmiş ve kabuğu kalmış tane gibi, ya da tanesi yenmiş saman çöpü gibi yere serilmeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Bu olayın Mekkeliler için öneminden dolayı bu yıla “Fil Yılı” denilmiş ve onlar bu olayı tarih başlangıcı olarak kullanmışlardır.

6. Bk. M. Abduh, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerîm, Âmme cüzü, VIII, 157-158.

7. Elmalılı'nın cevabı için bk. age, IX, 420 vd.; Seyyid Kutub, fî Zilâli'l-Kur'an, VI, 3976-3979.

8. Âl-i İmrân, 3/96.

9. Hûd, 11/81/83.

10. Buhârî, Lukata, 7; Müslim, Hac, 447-448.

سُورَةُ قُرَيْشٍ

KUREYŞ
SÛRESİ

Kureyş sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 4 âyettir. Bu sûre, Fîl sûresinin devamı gibidir. Nitekim söz konusu sûrede Kureyş'in Ebrehe'nin ordusuna karşı Allah tarafından korunduğu anlatılırken, bu sûrede de Kureyş'e verilen nîmetler, ticaret imkânları, güven ve refah dile getirilmektedir. Sûre, Kureyş Kabîlesi'nin seyahat geleneğinden söz ettiği için bu adı almıştır. Sûrede; Kureyş'in kış-yaz ticaret yolculuğu ile kazanç sağlaması, buna karşılık Kâbe'nin Rabbine kulluk etmesi istenir. Kureyş'in bütün bu maddî imkânlara ve güvene Allâh'ın lütfu ve Kâbe'nin bereketi sayesinde sahip olduğu hatırlatılır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KUREYŞ KABİLESİNE SAĞLANAN
SOSYAL VE EKONOMİK İMKÂNLAR,
BUNA KARŞILIK ALLÂH'A KULLUK TALEBİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا يَلَافُ قُرَيْشٌ^١ ﴿١﴾ إِلَّا فِيهِمْ رِحْلَةَ الْشِتَاءِ وَالصَّيْفِ^٢ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ^٣ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَأَمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

- 1- Kureyş'in eriştiği güvenlik ve kolaylıklar için,
- 2- Kış ve yaz seferlerinde kendilerine sağlanan güvenlik ve kolaylıklar için,
- 3- Onlar bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler.
- 4- Öyle bir Rab ki, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan emîn kılmıştır.

1-2. âyetlere göre, Kureyş kervanları, kış aylarında güneydeki Yemen'e, Kızıldeniz'in karşı yakasındaki Somali ve Habeşistan'a; yazın da kuzeyde bulunan Şam'a, Mısır'a, hatta Irak ve İran'a giderler, buradan ticaret eşyası ve erzak getirirler ve bunları Hicaz bölgesinde satarlardı.

Sûrede yer alan "îlâf" antlaşma ve isteğe bağlı olarak verilen berat demek olup, özellikle Mekke asilleri ile komşu devletlerin başkanları arasında yapılan ticarî antlaşmaları ifâde etmektedir.¹

1. İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, "elefe", IX. 10; Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, "elefe" VI, 44; Yâkubî, et-Târih, Leiden, 1883, I, 242.

Rivâyete göre bâzı Kureyş tacirleri, komşu ülkelerden ticaret serbestisi belgesi almışlardı. İlk ticaret serbestisi alanlar da Abdi Menaf'ın dört oğlu; Hâşim, Abdüşşems, Muttalib ve Nevfel olmuştu. Daha önce ticaret faaliyetleri Mekke sınırları dışına taşmıyordu. Ancak şehre gelip giden acemlerle ve hac mevsiminde Mekke'ye ve Haram aylarda Ukaz ve Zülmecaz'a gelenlerle ticaret yapabilirlerdi.²

Çok şiddetli bir kıtlığın hüküm sürdüğü bir yılda Hâşim, Şam'a, ekonomik amaçlı bir ziyaret yaptı. Kayser ile görüşen Hâşim, "Ey Melik! Benim kavmim, Araplar'ın en faal tacirleridir. Şayet bana bir ticaret beratı imzalarsan Hicaz derileri ve kumaşlarından çeşitli mamülleri getirip ucuza satarlar." şeklinde gerçekçi bir teklifte bulunmuş ve Kayser'i iknâ etmişti. İbn Abbâs'ın şu sözleri de bunu destekler niteliktedir. "Vallâhi Kureyş kesinlikle biliyor ki, ilk ticaret antlaşması yapan ve bu konuda civar devlet başkanlarından berat alan Hâşim'dir. Hâşim'e kadar Kureyş ne bir kervan göndermiş ne ticaret beratı almış ve ne de dışardan bir kervan getirmiştir."³ Hatta Kayser berat vermekle kalmamış, Hâşim'e, ayrıca Habeş diyarında ticaret izni alabilmesi için Necâşi'ye hitâben bir tavsiye mektubu da vermiştir.⁴ Hâşim'in diğer kardeşlerinden Muttalib, Yemen'e; Abdu Şems, Habeşistan'a; Nevfel ise İran'a giderek benzer antlaşmalar yaptılar.⁵ Bunlardan her biri dönüşlerinde ticaret güzergâhları üzerindeki kabîlelerden de, herhangi bir ittifak antlaşması yapmaksızın, kervanlarına saldırmazlık garantisi aldılar.⁶ Kureyş sağladığı bu güvenlik garantisi karşılığı olarak garantör kabîlelerin ticaret mallarını gittikleri pazarlara götürüp satacaklar ve hiçbir masraf ya da komisyon almaksızın anapara ve kârı kendilerine teslim edeceklerdi. Bu usûl yardımlaşmadan çok, karşılıklı ticârî çıkar esasına dayanır. Buna göre Kureyş kervanlarına verilen bu geçiş güvencesi belli bir ücret karşılığı Hîre kervanlarına sağlanan muhafızlık hizmetinden farklıydı. Çünkü kabîle başkanları bu işbirliği sâyesinde daha istikrarlı kârlara nâil olacakları gibi, Mekke'ye korkusuzca girecekler ve îtibar göreceklerdi.⁷

Abdi Menaf'ın oğullarının yaptığı bu antlaşmalardan sonra Kureyş tacirleri, bu kardeşlerin ticaret imtiyazına dayanarak bu ülkelere giderler, kendilerine engel olunmazdı. Yolda kendilerine bir karşı koyan olursa, "Biz,

2. İbn Habîb, el-Muhammak, Beyrut, 1405/1985, s. 42.

3. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, I, 78.

4. Diyârbekrî, Târihu'l-Hamis, I, 156.

5. İbn Sa'd, age, I, 78 Ya'kubî, age, I, 244.

6. İbn Sa'd, age, I, 78; İbn Habîb, age, s. 42-45.

7. Cengiz Kallek, Hz. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 3-8.

Allâh'ın haremının halkıyız.” derler, artık insanlar kendilerine dokunmazdı. Bu, bir çeşit ayrıcalık hakkı elde etmektir. Bu durum, onların ekonomisini canlandırdı ve kendilerine Arabistan'ın bir bölümü üzerinde üstünlük sağladı.

Kureyş'in kış ve yaz aylarında yaptığı seyahatle ilgili olarak İbn Habîb şunları nakleder: “Kureyşliler her yıl iki defa; kışın Yemen'e, yazın da Suriye'ye seyahat etmeyi âdet hâline getirmişlerdi. Zamanla bu yolculuklar onlara yorucu gelmeye başladı. O zaman Tebâle ve Cüreş mensupları ile Yemen'in sahil kesimlerinden bâzıları, ticaret eşyasının Mekke'ye kadar naklini temin etmeye başladılar. Kara ticareti yapanlar Mekke ile Mina arasındaki Muhassab'a, deniz ticareti yapanlar ise Cidde'ye kadar gelmeye başladılar. Böylece Mekkeliler her yıl iki seyahat yapmak güçlüğünden kurtuldular... Fakat bir zaman geldi, yıllarca süren kıtlığa maruz kaldılar ve sermayeleri tükendi. İşte o zaman Hâşim Şam'a gitti.”⁸ Kummî'ye göre, bu deniz ticareti yapanlar Habeşlilerdi. Mekkeliler merkeplerle gider ve onların kendileri için getirdikleri erzakı Cidde limanından alırlardı.⁹ Daha sonra bu Habeşli tacirler, ihracatlarını Mekke'ye kadar genişletmiştir. Bir kıtlık yılında Mekkeliler gençlerin onların mallarını yağmalaması üzerine, ticaretin kesintiye uğramaması için Kureyş önderleri Necaşî Ebû Yeksûm'dan özür dilediler ve güven tazelemek için bâzı rehineler sundular.¹⁰

İşte onlar bütün bu saygınlık ve imtiyazları, Kâbe ve hac ziyaretini hizmetlerine katkıları yüzünden elde ettikleri için, kendilerinden putlara tapmayı bırakıp, Beyt'in Rabbine ibadet etmeleri istenmiştir.¹¹

H. Peygamber'in soyu Kureyş'ten olup üst soyu H. İbrahim'e dayanır. Şöyle ki: “Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Mead b. Adnan”dır. Adnan da daha hayli batın ötede H. İbrahim'in oğlu İsmâil عليه السلام'ın zürriyetinden geldiği için H. Peygamber'in nesebi de İbrahimî, İsmâîlî, Adnânî, Mudarî, Kinanî, Kureyşî, Hâşimî olarak bir sıra takip etmiştir.

H. Peygamber Kureyş'in Hâşimoğulları koluna mensuptur. Kabile reisiği genel olarak Hâşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında mücadele konusu olmuştur. Câhiliye döneminde Kureyşliler Allâh'ın varlığına inanmakla birlikte putları Allâh'a ortak koşuyorlardı. Bu sebeple Kur'an'da onlardan

8. İbn Habîb, el-Muhammak, s. 219.

9. M. Hamîdullah, el-İlâf, s. 218.

10. M. Hamîdullah, el-İlâf, s. 218, 222.

11. Kurtubî, Câmi', XX, 204; Râzî, age, XXXII, 104.

“müşrikler” yani “Allâh’a ortak koşanlar” diye söz edilmiştir. 610 M tarihinde Hz. Peygamber’in gelişiyle bir kısmı İslâm’a girerken, çoğunluk Mekke fethine kadar Hz. Peygamber’e karşı direndi, mü’minlerin önce Habeşistan’a daha sonra da Medîne’ye hicret etmelerine sebep oldular. Ancak 632 M yılında Mekke’nin fethi ile artık Kureyş toplumu İslâm’a girdi, bundan sonra İslâm’ın yayılmasına büyük hizmetleri oldu. Hz. Ömer döneminde Mısır, Suriye, Irak ve İran toprakları fethedilerek, burada yaşayan toplumlar İslâm’ı kabûl ettiler.¹²

Kâbe’ye ve onu ziyarete gelenlere olan hizmetleri sebebiyle Kureyş’e olan ilâhî ikramlar dikkate alındığında, İslâm’ın gelişiyle, Hz. Peygamber’e hemen tâbi olmaları beklenirken, ilk önce onların Allâh’a ortak koşmada ısrar ederek karşı koymaya kalkışmaları bu Kureyş sûresinin nüzûl sebebi olmuştur.

3-4. âyetlere göre, bu ticaret sâyesinde zengin olan ve çevre ülkelerle barış içinde yaşama imkânı bulan Kureyş’in, bütün bu nîmetleri bahşedenin kim olduğunu düşünerek, Kâbe’nin Rabbine kulluk etmeleri gerekir. Çünkü Yüce Allah Kureyş topluluğunu, fil ordusundan kurtarmış ve çevre ülkelerde itibârı artmıştır. Kureyş, Kâbe’nin bekçileri olduğu için bütün Arabistan üzerinde ayrı bir saygınlık kazanmıştı. Kışın Yemen’e, yazın Şam’a serbestçe gitmelerinde bunun önemi büyüktü.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra şunu da hatırlayınız: Siz yer-yüzünde sayıca az ve çâresiz idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, Allah sizi barındırdı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredesiniz diye sizi iyi ve temiz nîmetlerle rızıklandırdı.”**¹³

“(De ki): **“Ben sâdece, her şey kendisine âit olduğu hâlde, bu beldeyi mukaddes kılan, o beldenin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. Müslümanlardan olmakla da emrolundum.”**¹⁴

“Yemin olsun, bu beldeye ki; sen bu beldede oturmakta-sın.”¹⁵
“Yemin olsun, incire, zeytine, Tûr dağına ve şu güvenli beldeye ki; Biz insanı en güzel biçimde yarattık.”¹⁶

12. Bk. DİA, “Kureyş” mad. XXVI, 442-444.

13. Enfâl, 8/26.

14. Neml, 27/91.

15. Beled, 90/1-2.

16. Tîn, 95/1-4.

سُورَةُ الْمَاعُونِ

MÂÛN
SÛRESİ

Mâûn sûresi 7 âyettir. İlk üç âyeti Mekke'de, diğerleri Medîne'de inmiştir. Sûrede, iyiliğe engel olanların vasıflarından söz edildiği için bu adı almıştır. Sûrede; dîni yalancıların niteliği olarak namaza önem vermeyip gösteriş için namaz kılanlarla yardımlaşmayı sevmeyenler kınanır.

﴿ BÂB 1 ﴾

DÎNÎ YALAN SAYANLARIN NİTELİKLERİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾
وَلَا يَحْضُرُ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾
الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ ﴿٦﴾
وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Dîni yalan sayanı gördün mü?

2- İşte o, yetimi itip kakar,

3- Yoksulu doyurmaya önayak olmaz.

4- Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki,

5- Namazlarından gâfildirler.

6- Yaptıklarını gösteriş için yaparlar.

7- En küçük bir yardıma bile engel olurlar.

1-7. âyetlerde, dîni yalan sayanların yetimi itip kaktığı, yoksula kendi yardım etmediği gibi, başkasını da yardıma teşvik etmediği, namaza önem vermediği, işini ve ibadetini gösteriş için yaptığı, bir de en küçük yardımlaşmaya bile engel olmaya çalıştığı belirtilir.

Yukarıdaki âyetlerde özellikleri belirtilen kişinin Ebû Cehil olduğu nakledilir. O, vasîsi bulunduğu bir yetim, yoksulluk içinde kıvranarak kendi malını istemek üzere geldiğinde, onu itip kakarak kovmuştu. Yanındakilerin, “Git Muhammed’den yardım iste!” demeleri üzerine, Hz. Muhammed ﷺ’e gelmiş ve onunla birlikte Ebû Cehil’e gitmişlerdi. Ebû Cehil utancından yetimin malını vermiştir. Âyetin bu olay üzerine indiği rivâyet edilmiştir.

DÎNÎ YALAN SAYANLARIN BEŞ ÖZELLİĞİ

a) Yetimi İtip Kakması

Olgunluk çağına ulaşmadan, babası ölen çocuğa “yetim” denir. Babasını kaybeden çocuk koruma ve yardımdan, annesini kaybeden çocuk ise şefkatten mahrum kalır. İslâm’dan önce insanlar, yetimlerin mallarını yerler, onlarla malı için evlenir, oğlu veya kızı ile yine malı için evlendirirlerdi.

“Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler, sâdece karınlarına ateş doldurmuş olurlar, onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir.”¹
“Yetimin malına, olgunluk çağına (rüşd) ulaşıncaya kadar, en güzel olanın dışında yaklaşmayın.”² âyetleri inince, Müslümanlar yetimlerin mallarından el çektiler. Öyle ki; mallarını, yemeklerini, evlerini ayırmaya başladılar. Fakat bu durum, yetimlerin aleyhine olmaya başlamıştı. Bunun üzerine kimi sahâbeler, Allâh’ın Rasûlüne, yetimler için herkesin ayrı evi, ayrı yiyecek hazırlama imkânı bulunmadığını bildirince, yukarıdaki âyetler indi. Bu âyete göre önemli olan, yetimin yetiştirilmesi ve malının yetimin yararına olacak şekilde korunması ve çoğaltılmasıdır.

İslâm’da zayıfı korumak, özellikle yetimleri ve kimsesiz çocukları koruyup gözetmek teşvik edilmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Yetime bakanla ben, cennette şu iki parmak gibi yan yana oluruz.”³**

Başka hadislerde de şöyle buyrulur: **“Müslümanların evlerinin en hayırlısı, içinde yetime iyilik edilen evdir, en şerlisi de içinde yetime kötülük edilen evdir.”⁴**

1. Nisâ, 4/10.

2. En’âm, 6/152.

3. Buhârî, Talâk, 25, Edeb, 24; Müslim, Zühd, 42; Ebû Dâvûd, Edeb, 123.

4. İbn Mâce, Edeb, 6.

*“Kim bir yetimin başını Allah rızası için okşarsa, elinin dokunduğu her kıl için kendisine sevap verilir.”*⁵

Yetimi en yakın akrabası olan velî veya vasînin koruma altına alması gerekir. Böyle birisi olmadığı takdirde görev İslâm toplumuna düşer ve her gücü yeten mü'minin yetimlerle ilgilenmesi gerekir. Hz. Peygamber çok erken dönemde babası Abdullâh'ı, 6 yaşlarında iken de annesi Âmine'yi kaybetmiş ve çocukluk yaşları yetim ve öksüz olarak geçmiştir. Dedesi Abdülmuttalib ve amcası Ebû Tâlib onu himâye etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de buna şöyle işaret edilir: **“O, seni yetim bulup barındırmadı mı?”**⁶ **“Öyleyse yetime sakın kötü davranma!”**⁷ Yetimin malına sahip çıkmanın fazîleti hakkında şöyle buyrulur: **“Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onları ve mallarını koruyup gözetmek kendi hâllerine bırakmaktan daha hayırlıdır.”**⁸

b) Yoksula Yardım Etmeyi Teşvik Etmemesi

Âyette, it'âmü'l-miskîn (yoksulu doyurmak) yerine taâmü'l-miskîn (yoksulun yiyeceği) buyurulması, anlamlıdır. Bu, yoksulun hakkı olan yiyeceği akla getirir ki, hem yoksul duruma düşen yetimin, kendine âit olan malını, hem de zenginlerin malı içinde bulunan yoksul hakkını (zekâtı) kapsar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların malları içinde dilenci ve yoksul için bir hak vardır!”**⁹

“Eğer ürününüzü toplayacaksanız, erkenden tarlanızın başına gidin!” Hemen gittiler, aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı. ‘Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin!’ diyorlardı. Sanki yoksula engel olup, amaçlarına ulaşmak ellerindeymiş gibi erkenden bahçeye gittiler. Ama bahçenin küle dönmüş hâlini görünce: ‘Herhalde biz yanlış geldik! Yok yanlış gelmedik; biz üründen yoksun bırakılmışız!’ (dediler).”¹⁰

5. et-Tergîb, III, 34.

6. Duhâ, 93/6.

7. Duhâ, 93/9.

8. Bakara, 2/220.

9. Zâriyât, 51/19.

10. Kalem, 68/22-27.

“Ona iki yolu da gösterdik. Fakat o, sarp yokuşu aşamadı! Sarp yokuş nedir, sen bilir misin? O, köle azat etmek; yahut açlık gününde yemek yedirmektir. Yakınlığı olan bir yetime. Yahut yerde sürünen bir yoksula. Sonra î mân edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktadır. İşte bunlar defteri sağdan verilecek olanlardır.”¹¹

c) Namaza Gereken Önemi Vermemesi

Namaz dînin direği ve İslâm'ın beş şartından biridir. Belli vakitlerde kılınması istendiği için, vaktinde kılınmaması, daha sonraya bırakılması bile kınanmıştır.

Âyette, “namazda sehvetmek” değil de “namazdan sehvetmek” ifâdesinin kullanılması bile ümmet için bir lütuftur. Çünkü namazın içinde bazen yanılmak insan için olabilen hâllerdendir. Bu yüzden kimi müfessirlerce namazın içinde sehv yerine âyete; farz namazları vaktinde kılınmamak, terk etmek, namaza önem vermemek, gaflet ve eğlence ile namaz kılmak olarak anlam verilmiştir.¹²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki namazı terk ettiler, tutkularına uydular. Ama onlar yaptıkları bu azgınlığın cezâsını mutlaka göreceklerdir. Ancak tevbe edip, î mân eden ve sâlih amel işleyenler, cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.”¹³**

“Onlar cennetlerde, birbirlerine günahkârların hâlini sorarlar. Sizi Sekar cehennemine sokan nedir? Onlar cevap verirler: “Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulu doyurmazdık. Boş şeylere dalarla birlikte dalıp giderdik. Hesap gününü de yalan sayardık. Sonunda bize ölüm gelip çattı.”¹⁴

Abdullah bin Mes'ud yukarıda 5. âyetteki “sâhûn” lafzını, “lâhûn” (namazlarını eğlence yaparlar) olarak okumuştur. Nitekim başka bir âyette Mekke müşriklerinin namazından, **“Onların, Beyt yanındaki namazları,**

11. Beled, 90/10-18.

12. Elmalılı, age, IX, 503, 504.

13. Meryem, 19/59-60.

14. Müddessir, 74/40-47.

ıslık çalma ve el çırpmadan ibârettir.”¹⁵ diye söz edilmesi, onların ibadeti, bir eğlence hâline getirdiklerini gösterir. Diğer yandan, bu âyetlerin münâfıklar hakkında indiği de nakledilmiştir.¹⁶

Sa'd bin Ebî Vakkas, Hz. Peygamber'e bu âyetin anlamını sormuş, o, *“Onlar namazı vaktinden geriye bırakanlardır.”* Buyurmuştur.¹⁷ Ebû Berzele el-Eslemî de bu âyet inince Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *“Bu sizin için her birinize dünya kadar bağış verilmesinden daha hayırlıdır. Onlar o kimselerdir ki namaz kılsa namazın bir hayrı olacağını ummaz, terk ederse Rabbi'nden korkmaz.”*¹⁸

Bu âyetlerde dîni yalnız namaz kılmaktan ibâret sanıp, diğer hükümlerine riâyet etmeyenlere uyarı vardır. Nitekim Kur'an'da îmandan sonra hemen sâlih amellerin yer alması ve bunların başında da namaz ve zekâtın birlikte zikrolunması zekât ve yardımlaşmanın önemini gösterir.

Buna göre namazlarından gerekli öğüdü alıp, kötülük ve çirkinliklerden vazgeçmeyen, iyilik ve kulluk görevlerini düşünmeyen, Allah için yardım etmekten sakınan kimseler de namazın anlamından, yasaklama ve öğüdünden gaflet ederek namazlarından yanılmış olurlar.¹⁹

Hz. Peygamber ikinci namazını güneşin batmasına yakın bir zamanda kılanlar için şöyle buyurmuştur: *“Böylesi namaz münafığın namazıdır. O oturur, oturur, bir engel olmadığı hâlde güneşi gözetir, güneş batmak üzere iken kalkar ve tavuğun yemi gagaladığı gibi dört rekât namazı âdeti gagalar ve daracık zamanda Allâh'ı pek az zikreder.”*²⁰

d) İbadet ve İyilikleri Gösteriş İçin Yapması

Sırf başkalarına gösteriş olsun diye bir ibadeti veya bir iyiliği yapmak, kişinin kendisinde bulunmayan dînî ve ahlâkî bir meziyeti varmış gibi göstermesi, başkalarını yanılttığı gibi, haksız menfaat sağlama yolu da olabileceği için âyet ve hadislerde nehyedilmiştir. Münâfıklığın esası da riyâyaya dayanır.

15. Enfâl, 8/35.

16. Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, V, 500; Câmiu'l-Beyân, XXX, 311-313.

17. Beyhakî, Sünen, II, 214.

18. Süyûtî, age, VIII, 642.

19. Elmalılı, age, IX, 504.

20. Müslim, Mesâcid, 195; Ebû Dâvûd, Salât, 5; Mâlik, Muvatta, Kur'an, 10.

Ebû Hüreyre ؓ'den rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Münâfığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz ve bir şey emânet edilince hıyânet eder.” Abdullah bin Amr ؓ'ın rivâyetinde, bu hadîse dördüncü madde olarak, “münakaşa ve düşmanlık ettiği zaman haktan ayrılır.” ifâdesi eklenmiştir.²¹

Râgıb, Müfredât'ında şöyle der: İnsanın din konusunda şirki ikidir: a) Büyük şirk. Allâh'a ortak tanımadır. Bu, en büyük küfürdür²² b) Küçük şirk. Kimi işlerde, Allah'tan başkasını Allah ile birlikte tanımadır. Bu, gösteriş tir, münâfıklıktır.²³

İslâm'dan önceki Arap toplumunda başkasına karşı övünmek ve gösteriş yapmak gâyesiyle vasiyette bulunulur ve yakınlar bu yolla mîrastan mahrum bırakılırdı.²⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, mü'minlerle karşılaştıkları zaman, “Biz de îmân ettik.” derler. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise, ‘Hiç şüphesiz biz sizlerle birlikteyiz. Biz, onlarla sâdece alay ediyoruz.’ derler. Gerçekte Allah onlarla alay eder de, taşkınlıkları içinde onlara fırsat verir, bu yüzden onlar bir süre başıboş dolaşırlar!”**²⁵

Hendek savaşı hazırlığı yapılırken, kazım sırasında Allâh'ın Rasûlü ashâb-ı kirâmı teşvik ediyor, çıkan bir kaya parçasını kırarken de, ileride İslâm'ın yayılacağı bölgeleri işaret etmek üzere, şimdi Şam'ın, Yemen'in ve Fars ülkesinin anahtarları verildi, diye açıklamada bulunuyordu.²⁶ Bunu işiten bâzı münâfıkların kendi aralarında konuştukları nâzil olan âyetle şöyle haber verilmiştir: **“Münâfıklar ve kalplerinde hastalık olanlar: Allah ve Rasûlü bize sâdece kuru vaatlerde bulundular, diyorlardı.”**²⁷

“Allâh'a ve âhiret gününe inanmadıkları hâlde, mallarını insanlara gösteriş olsun diye harcayanları Allah sevmez. Artık şeytan ki-me dost ve arkadaş (karîn) olursa, o ne kötü bir arkadaşdır!”²⁸

21. Buhârî, İmân, 24; Müslim, İmân, 17-108.

22. Bk. Nisâ, 4/48.

23. Bk. Yûsuf, 12/106.

24. Tehânevî, Keşşâfu İstilâhâtı'l-Fünun, II, 1526; Bilmen, Hukuk-i İslâmiyye ve İstilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu, V, 115.

25. Bakara, 2/14-15.

26. İbn Hişâm, age, 3/230; İbnü'l-Esir, age., 2/179.

27. Ahzâb, 33/12.

28. Nisâ, 4/38.

Bir hadiste şöyle buyrulur: “Bir kimse insanlar görsün, duysun diye ibadet ederse, Allah Teâlâ onu kıyâmet gününde bütün varlıkların duya-cağı şekilde rezil eder.”²⁹

e) Yardımlaşmaya Engel Olması

Dini yalanlayanların toplumda en küçük bir yardımlaşmaya bile engel oldukları belirtilir. Yukarıdaki 7. âyette “Mâûn”; zekât, mal, su ve komşular arasında ödünç olarak verilip alınması mûtaad olan kap-kacak, tuz, kazma, kürek gibi eşyayı ifâde eder. Âyette bunların ariyet olarak alınıp verilmesi-ne engel olanlar kınanır.

Kur'ân-ı Kerîm'de mü'minlerin iyi ve güzel olan işlerde yardımlaşması, günah ve düşmanlıklar konusunda ise yardımlaşmaması istenmiştir: **“İyilik ve Allâh'a karşı gelmekten sakınma konusunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve düşmanlık konusunda yardımlaşmayın. Allah'tan sakının, çünkü Allah azâbı çok şiddetli olandır!”**³⁰

Hz. Peygamber, âyetteki birr'i; “kişinin vicdanını rahatlatan şey”, ism'i ise; “kişinin vicdanını rahatsız eden şey” olarak tanımlamıştır.³¹

Başka bir hadiste de şöyle buyrulmuştur: “Dîne uygun olan her güzel iş sadakadır. Yani kişiye sadaka sevâbı kazandırır.”³²

ÂRİYET

Emânetin bir çeşidi olup, iâre; bir şeyi ödünç ve eğreti olarak vermek demektir. Buna göre âriyet akdi, yararlanmayı bir bedel olmaksızın temlik etmek, demek olup, Şâfiî ve Hanbelîler bunu yararlanmayı bedelsiz olarak mübah kılmak olarak tanımlamışlardır. Kısaca âriyet, bir malın birine meccânen, yani herhangi bir bedel almaksızın ve geri alınmak üzere temlik olunmasıdır.³³

Âriyet akdinin meşrû oluşu Kitap, Sünnet ve İcma delillerine dayanır. Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan âriyet akdinden söz eden bir âyet yoktur. Ancak karşılıklı yardımlaşmayı teşvik eden, yardımlaşmayı engelleyenleri kötöleyen âyetler bu akdi de kapsamına alır.

29. Ahmed bin Hanbel, II, 162, 195, 212, 223.

30. Mâide, 5/3.

31. Müslim, Birr, 14, 15; Tirmizî, Zühd, 52; Dârimî, Buyû', 2; Ahmed bin Hanbel, IV, 164.

32. Buhârî, Edeb, 33; Müslim, Zekât, 53.

33. Serahsi, age, XI, 133; el-Mevsili, age, III, 55; Bilmen, age, IV, 144, 145.

Âyetlerde: **“İyilik ve takvâ üzerine yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.”**³⁴ **“Onlar küçük yardımlaşmadan da menederler.”**³⁵ buyrulur. Zekât olarak ifâde edilen “Mâûn” çeşitli tefsirlerde kap-kacak, çanak-çömlek, iğne, balta, kova, su, ateş ve tuz gibi âriyet olarak verilmesi âdet olan şeydir.³⁶ Bu iki âyet, insanların muhtaç oldukları şeyleri birbirine âriyet yoluyla vererek ihtiyaçlarını gidermelerini öngörmektedir. Bu mendûb bir ameldir.

Rasûlullah ﷺ Ebû Talha’dan emânet olarak bir at aldı ve ona bindi.³⁷ Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Hz. Peygamber Huneyn gününde Safvan b. Ümeyye’den bir zırhı emânet olarak aldı. Bunun üzerine Safvân şöyle dedi: “Bunu gasb olarak mı aldınız ya Muhammed!” Rasûlullah ﷺ “Hayır, tazmin edilecek bir âriyet olarak aldım.” buyurdu.*³⁸

Hanefilere göre âriyet akdinin rüknü, malın sahibinin icab (teklif)inden ibârettir. Âriyeti alanın kabûlü ise istihsana göre bir rükün olmayıp, kıyasa göre rükün sayılır.³⁹

Âriyet Akdinin Şartları

a) Âriyet verenin âkil (akıllı) olması gerekir. Hanefilere göre bûluğ şartı yoktur. Diğer fakihlere göre ise, âriyet verenin teberrua ehil olması gerekir. b) Âriyet isteyen kabzı. Çünkü bu, bir teberru akdidir. Âriyetin hükmü, hibede olduğu gibi kabz olmaksızın sâbit olmaz. c) Âriyet verilen şeyden istihlâk edilmeksizin yararlanmanın mümkün olması.⁴⁰

İslâm âlimleri ev, arâzî, elbise, hayvan, nakil aracı gibi devam etmesiyle birlikte kendisinden yararlanmak mümkün olan her şeyde âriyet akdinin geçerli olduğunu kabûl ederler. Harbîye silâh ve atı; mü’min olmayana musahafı ve bu nitelikteki kitabı âriyet olarak vermek câiz olmaz.⁴¹

Âriyet akdi mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır: 1) Mutlak âriyet: Bir kimsenin bir şeyi, bizzat kendisinin mi yoksa başkasının mı kullanacağı ve nasıl kullanacağı gibi hususları belirtmeden âriyet olarak almasıdır.

34. Mâide, 5/2.

35. Mâûn, 107/7.

36. İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, Mısır, t.y. II, 359.

37. Şevkânî, Neylû'l-Evtâr, V, 299.

38. Zeylâî, Nasbu'r-Râye, IV, 116.

39. Kâsânî, age, VI, 214.

40. Kâsânî, age, VI, 214; ez-Zühayli, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh, V, 56, 57.

41. Şirâzî, Mühezzeb, I, 363.

Bir hayvanı binmek veya yük yüklemek için aldığını belirtmeden âriyet almak gibi. Bu durumda örfe göre sahibi imiş gibi hareket edebilir. 2) Mukayyed âriyet: Bu, süre ve yararlanma veya bunlardan birisi hakkında kayıt konulmuş âriyettir. Burada mümkün olduğu kadar kayda uyulur.⁴²

Âriyet Veren Borçları

Âriyet verilen şeyi teslim etmek. Âriyet alanın aldığı şeyden yararlanabilmesi için, malın kendisine teslim edilmiş olması gerekir. Çünkü âriyet malı kullanabilmek, ona sahip olmayı gerektirir.

Ödünç verilecek malın yararlanmaya elverişli olması gerekir. Çünkü bazı mallardan yararlanma ancak tüketmekle mümkün olur. Bunlar ölçü, tartı veya sayıyla satılan misli şeylerdir. Nakit para, buğday, şeker gibi. Bunların ödünç verilmesi durumunda âriyet değil, karz-ı hasenden söz etmek gerekir. Daha sonra aynı nitelik ve miktardaki para veya malı iade etmek gerekir. Bazı mallar ise tüketilmeksizin yararlanmaya elverişlidir. İşte bu tür kullanım şekline “âriyet” denir.

Yararlanmanın karşılıksız olması. Âriyet veren kimse malı kullandıktan ücret isteyemez.⁴³ Eğer maldan yararlanma karşılığında bir bedel söz konusu olursa bu akde “kira akdi” denir.⁴⁴

Âriyet Veren Hakları

Âriyet verilen şeyi geri isteme. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî'ye göre âriyet akdi her zaman feshi mümkün olan bir akittir. Âriyet veren dilediği zaman verdiği şeyi geri isteyebilir.⁴⁵

Âriyet verilen şeyin akde veya şeyin niteliğine yahut tahsis maksadına uygun olarak kullanılmasını istemek.

Âriyet alanın aldığı şeyi, mülk sahibinin istemesi veya sürenin sona ermesi üzerine geri vermesi gerekir. Âriyet malı belirlenen şartlara veya örfeye göre kullanmak; bu konuda sınırı aşmamak gereklidir. Âriyet verilen şeyin koruma ve bakım masraflarını âriyet alanın karşılaması asıdır. Bu malı kendi mülkü gibi koruması gerekir.

42. Serahsî, age, XI, 144; Kâsânî, age, VI, 215; İbnü'l-Hümâm, age, VII, 107 vd.

43. Mecelle, Mad. 812.

44. Serahsî, age, XI, 133; İbn Rüşd, age, II, 359; Mevsilî, age, III, 55; Bilmen, age, IV, 144.

45. Kâsânî, age, VI, 216.

Âriyet alanın, emânet malı aşırı bir şekilde kullanması ve bu yüzden telef olması hâlinde, bedelini ödemesi gerekir.⁴⁶ Mal sahibi emâneti geri istediği hâlde, âriyet alan vermez ve bu arada telef olursa yine bedelini öder.⁴⁷ Hadiste; “El, aldığı şeyden onu geri verinceye kadar sorumludur.”⁴⁸ buyrulur.

Âriyet şeyin izinsiz olarak üçüncü kişiye verilip zâyi olması da bedelin ödenmesini gerektirir.⁴⁹

Âriyeti Tazmin Gerekltirmeyen Durumlar

Normal olarak kullanılırken zâyi olan âriyet. Âriyet, âriyet alanın elinde emânet hükümlerine tâbidir. Emânet, kasıt veya ihmâl olmadıkça tazmin edilmez.⁵⁰ Kullanma şekli sınırlandırılmış âriyette sınırı aşmaksızın kullanmaktan dolayı mal zâyi olsa bedelin ödenmesi gerekmez. Kullanma için şart konulmamışsa bu konuda örfе uyulur.⁵¹

Âriyet akdi, âriyet verenin malı geri istemesi veya taraflardan birisinin vefât etmesi yahut da kullanma süresinin bitmesiyle sona erer.⁵²

46. Mecelle, Mad., 814.

47. Serahsî, age, XI, 143.

48. Ebû Dâvûd, Büyû' 88; İbn Mâce, Sadakât, 5.

49. Serahsî, age, XI, 144.

50. Mecelle, Mad, 813.

51. İbn Rüşd, age, II, 360.

52. Serahsî, age, XI, 143; Kâsânî, age, VI, 215; Bilmen, age, IV, 198, 201.

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

KEVSER
SÛRESİ

Kevser sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 3 âyettir. Adını ilk âyetteki “Kevser (Çok hayır)”-dan almıştır. Sûrede; kevser, namaz, kurban ve çocuk konusunda Cenâb-ı Hakk’ın Hz. Peygamber’i tesellisi yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KEVSER NÎMETİ,
NAMAZ VE KURBAN İBADETİ,
NESLİN DEVAMI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ
هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Şüphesiz Biz sana Kevser'i verdik.

2- Şimdi sen Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

3- Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir.

1. âyette, Cenâb-ı Hak Hz. Muhammed'e kevseri verdiğini bildirmektedir. “Kevser” çokluk anlamına gelen “kesret” kökünden türemiş olup çok değerli ve çok önemli şeyleri ifâde eder. Cennette bir havuz, çok hayır, peygamberlik, şefaât gibi anlamlara gelir.

Enes bin Mâlik'ten rivâyete göre, Allâh'ın elçisi bir gün vahiy hâlinden çıkınca: “Bana bir sûre geldi.” diyerek bu sûreyi okumuş ve “Kevser nedir bilir misiniz?” sorusundan sonra şöyle açıklamıştır: “Cennette dolaşırken, çevresinde inciden yapılmış evlerle çevrili Kevser Irmağı'nı gördüm ve onun hakkında bilgi istedim. Cebrâil bana: “O Rabbinin sana verdiği ırmaştır.” dedi. İçine elimi soktum, toprağı burcu burcu kokuyordu; içindeki

çakıl taşları da incidendi. Kevser havuzunun hem eni hem boyu birer aylık yol kadardır. Cennetten çıkan bir su; biri altın, diğeri gümüş iki oluktan, bu havuzun içine şarıl şarıl akar. Suyu süttten beyaz, kokusu misk kokusundan güzel, kardan soğuk, baldan tatlıdır. Orada gökyüzündeki yıldızlar kadar bardak vardır. Ben havuzun başına sizden önce varacağım ve orada ümmetimi bekleyeceğim. Havuz başına benden sonra gelenlerin onun suyundan içecek ve bir daha susuzluk çekmeyecektir.”¹

Ukbe bin Âmir ؓ'den rivâyete göre, Rasûlullah ؐ Uhud şehitlerinin namazını kıldıktan sonra minbere çıkarak şöyle buyurmuştur: “Ben âhirette sizden önce gidip, sizin hakkınızda şâhitlik edeceğim. Sizinle o gün buluşma yerimiz, Kevser havuzunun yanıdır. Ben şu bulunduğum yerden Kevser havuzunu görmekteyim. Ben sizin Allâh’a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ama dünya hırsıyla birbirinizle didişip çekişmenizden korkuyorum.”²

2. âyette, Hz. Peygamber’e hitâben Allah için namaz kılıp, kurban kesmesi emredilmektedir. Âyetteki “Rabbim için namaz kıl!” emrine, “Rabbine şükret!” ya da “Rabbine duâ et!” gibi anlamlar da verilmiştir. Ancak birinci ve yaygın olan anlamı daha güçlüdür. Çünkü “salât” eskiden beri, bilinen bir ibadetin adıdır. Mücâhid, Atâ ve İkrime’den nakledildiğine göre, namazdan kastedilen, kurban bayramı sabahı Müzdelife’de kılınan sabah namazı, “kurban kes”(nahr) emrinden kastedilen de, Mina’da kesilen kurbandır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“De ki: Benim namazım, ibadetlerim, diriliğim ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allâh’a âittir. O’nun bir eşi, ortağı yoktur. Bana bu emredildi. Müslümanların ilki de benim.”³

KURBAN KESMEK

Yukarıdaki âyette “kurban kes” ifâdesi tekil geldiği için Hz. Peygamber için emredici bir hüküm ise de, ümmetini kapsayıp kapsamadığı konusunda görüş ayrılığı meydana gelmiştir. Kur’an’da, mü’minler için, zenginlik kurbanını kesmeyi emreden açık bir hüküm bulunmadığı için kurbanın hükmü,

1. Bk. Buhârî, Tefsîr, 108/1; Müslim, Salât, 53, Fazâil, 37, 40; Tirmizî, Kıyâmet, 15.

2. Buhârî, Megâzî, 17; Müslim, Fazâil, 31.

3. En’âm, 6/162-163.

Ebû Hanîfe'ye göre vâcip, çoğunluk müctehitlere göre ise sünnet olarak tespit edilmiştir. **“Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!”** âyetindeki “namaz”, yaygın görüşe göre, bayram namazını, “kurban kesmek” de, kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanları ifâde eder.

Kurban bayramında kesilen zenginlik kurbanına “udhiyye” denir. Kurban kesme uygulaması, zekât ve bayram namazları gibi, hicretin ikinci yılında meşrû kılınmıştır.

Hadislerde şöyle buyurulmuştur: *“Üç şey bana farz kılındı, size farz kılınmadı. Kuşluk namazı, kurban kesmek ve vitr namazı.”*⁴

*“Kurban kesiniz. Çünkü o, babanız İbrahim'in sünnetidir.”*⁵ *“Kesme imkânı bulunup da, kurban kesmeyen bizim namazgâhımıza yaklaşmasın.”*⁶

Hiz. Peygamber'in bir kurban bayramı günü namazdan sonra, iki güzel, boynuzlu koçu bizzat kestiği, birini keserken; *“Bismillâhi Allâhu ekber. Bu, benim ve ümmetimin kurban kesemeyenleri içindir.”* dediği meşhurdur.⁷

Koyun ve keçinin tek kişi için, deve ve sığır türünün ise, yedi kişi için kesilebileceği yine hadislerle sâbittir.

Hiz. İbrahim döneminden beri gelen Kurban kesme uygulaması, Yahudi ve Hristiyanlıkta da vardı. Ancak İsrâiloğulları MS 70 yıllarında Kudüs'ten sürgün edilip, Süleyman mabedi yıkılınca, kurban kesim yerinden uzaklaştıklarını öne sürerek, kurban ibadeti uygulamasına son verdiler. Hristiyanlıkta da, başlangıçta Hiz. İsmâ'nın kimi kurban kesme merasimlerine katıldığı, ancak daha sonra onun, “komşuyu kendi gibi sevmek, kurban kesmekten üstündür.”, “ben kurban değil, merhamet isterim.” gibi sözleri, “insanlara iyilik yapmanın kurban kesmekten daha üstün olduğu” şeklinde yorumlanarak kurban uygulamasından uzaklaşmıştır.⁸

4. Ahmed bin Hanbel, I, 231; Süyûtî, age, I, 536 3476.

5. İbn Mâce, Edâhî, 3.

6. İbn Mâce, Edâhî, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 321.

7. Buhârî, Edâhî, 9, 14, Tevhîd, 13; Müslim, Edâhî, 17.

8. Bk. Tevrat, Tekvin, 4/3, 4, 20, 22/1-19, Çıkış, 12/1-14, 24/2-8, 29/1-3, 25/1-7, Levililer, 23/4-8, Sayılar, 19/1-10; İncil; Matta, 5/23, 24, 9/13, 12/7, Markos, 12/33; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, s. 783, 784; Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, Bursa, 2003, s. 144, 146.

DÎNÎ BAYRAMLAR

Bayramlar sevinç, neşe, ziyaretleşme, yeme ve içme günleridir. Bu yüzden bayram günlerinde oruç tutmak yasaklanmıştır. Enes 'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Hz. Peygamber Medîne’ye gelince, toplumun yılda iki eğlence günü vardı. Bunu haber alan Allah elçisi şöyle buyurdu: Allah o iki günün yerine, size bunlardan daha hayırlısını vermiştir. Biri Kurban Bayramı, diğeri Ramazan Bayramı.”⁹

Bayram Namazı

Hz. Peygamber’in ilk kıldırıldığı bayram namazı, hicretin ikinci yılındaki Ramazan bayramı namazı olmuştur. İbn Abbas, Hz. Peygamber ile birlikte kıldığı bir bayram namazını şöyle anlatır:

“Allâh’ın elçisi, Ebûbekir, Ömer ve Osman ile birlikte Ramazan bayramı namazlarında bulundum. Hepsi bayram namazını hutbeden önce kıldırıldılar. Bir keresinde Hz. Peygamber hutbeden sonra indi, ayağa kalkmak isteyen erkeklerin oturmalarını işaret etti. Sonra safların arasından Bilâl ile birlikte kadınların tarafına geçti. Kadınlara Mümtehine sûresinin şu âyetini okudu:

“Ey Peygamber! Mü’min kadınlar sana gelip; Allâh’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi bir işte sana karşı gelmemek husûsunda sana bey’at ederlerse, onların bey’atını kabûl et ve onlar için Allah’tan mağfi-ret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”¹⁰ Sonra bir kadın, topluluk adına, “Evet ey Allâh’ın peygamberi! Bey’at ettik.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber’in “tasaddukta bulununuz.” demesi üzerine, bayanlar altın ve gümüşten yüzük, bilezik vb. zinetlerini Bilâl’in yaydığı yaygı üzerine bıraktılar.”¹¹ İbn Abbas, başka bir rivâyette, Hz. Peygamber’in hanımların tarafına geçmesinin sebebini, “sesini onlara işittirememesi” olarak açıklamıştır.¹²

Ümmü Atıyye , Allah Rasûlü’nün kadınları bayram namazına teşvik ettiğini şöyle anlatır:

9. Ebû Dâvûd, Salât, 239; Ahmed bin Hanbel, III, 103, 235, 250.

10. Mümtehine, 60/12.

11. Müslim, Salâtü’l- İdeyn, 1.

12. Müslim, Salâtü’l- İdeyn, 2.

“Hz. Peygamber bize, Ramazan ve kurban bayramı namazlarına azatlı hizmetçi kızları, âdetli kadınları ve henüz evlenmemiş genç kızları, bayram namazı kılınan yere getirmemizi bildirdi. Ancak âdetli kadınlar, namaz kılınan yerden ayrı duracaklar, öğütleri dinleyecekler, hayra ve Müslümanların toplu duâsına tanık olacaklardı.”¹³

İbn Abbas'tan rivâyete göre, *“Hz. Peygamber, bayram namazlarını ezansız ve kânetsiz olarak kıldırmıştır.”¹⁴*

Hanefîler'e göre, bayram namazının sıhhat şartları, hutbe dışında cuma namazının sıhhat şartları ile aynıdır. Sâdece hutbe, cuma namazında sıhhat şartı olduğu hâlde, bayram namazında sünnettir. Yine hutbe cuma namazında namazdan önce, bayramda ise namazdan sonra okunur. Diğer yandan cuma namazının hükmü aynî farz olduğu hâlde, bayram namazının hükmü vâciptir.

Hanbelî mezhebinde kuvvetli olan görüşe göre bayram namazı farz-ı kifâye, Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise müekked sünnettir.¹⁵

Şâfiîler'e göre bayram namazının cemaatle kılınması daha fazîletlidir. Fakat tek başına hutbesiz olarak da kılınabilir. Bu yüzden yolcular ve kadınlar da bu namazı tek başına kılabilir.

Bayram namazının ilk vakti güneşin doğmasından yaklaşık 50-55 dakika kadar sonra başlar, öğle namazı vaktinin girmesinden önceki vakte kadar devam eder.

Bayram namazları ikişer rekâttır. Cemaatle açıktan kılınır. İlk rekatta imam ve cemaat Fâtîha'dan önce, ikinci rekatta Fâtîha ve ilâve sûreden sonra eller kaldırılarak üç kere tekbir alınır. Bu tekbirlerin hükmü vâciptir.¹⁶

إِنَّ شَأْنَكُمْ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

3- Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir.

13. Müslim, Salâtü'l-İdeyn, 13; Ebû Dâvûd, Salât, 238-241.

14. Müslim, Salâtü'l-İdeyn, 5, 6; Ebû Dâvûd, Edâhî, 7, Edeb, 112, 155; Nesâî, Dahâyâ, 4; İbn Mâce, Edâhî, 12, Cihad, 13.

15. İbnu'l-Humâm, age, I, 422; İbn Âbidîn, age, I, 774; İbn Kudâme, age, II, 367; razî, age, I, 118; Zühaylî, age, II, 363.

16. Kâsânî, age, I, 277; Zühaylî, age, II, 373 vd. Bayram namazları için bk. A'lâ, 87/15.

3. âyette, asıl soyu kesik olanın Hz. Peygamber'e kin besleyen kimse olduğu belirtilir. Hz. Peygamber'in oğlu Kasım küçük yaşta vefât edince, müşriklerden Âs bin Vâil, "ebter (nesli kesik)" diyerek Allâh'ın Rasûlü'nü üzmüştü. Âyet bunun üzerine inmiştir. Onlar Hz. Peygamber'in özellikle erkek çocuklarının yaşamamasını, ileride İslâm davasının devam edemeyeceği şeklinde yorumlamaya çalışmış, fakat Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla bu din daha Hz. Ömer döneminde bütün Ortadoğuya yayılmış ve günlük yaşanan din hâline gelmiştir.

Sonuç olarak Hz. Muhammed'in şânı cihanı tutarken, asıl nesli tükenenler ise böyle diyenler olmuştur. Günümüzde Hz. Peygamber'in adı dünyanın her tarafında günde beş defa okunan ezanlarda ve farz namaz öncesi getirilen kâmetlerde Allâh'ın adıyla birlikte okunmaktadır.

سُورَةُ الْكَافِرُونَ

KÂFİRÛN
SÛRESİ

Kâfirûn sûresi Mekke döneminde inmiş olup, 6 âyettir. Kâfirlere hitâb ile başladığından bu adı almıştır. Sûrede; mü'minlerin hiçbir zaman putlara tapmayacağı, eğer küfür ehli Allâh'a tapmayacaksa, herkesin kendi inancında kalarak kendi yoluna gitmesi konusu yer alır.

Mekke'de, puta tapanlardan bir grup, Hz. Peygamber'e gelerek; *"Sen bizim putlarımıza tap, biz de senin Tanrı'na tapalım. Bizden her kim haklıysa bu yöntem bizi âhirette kurtaracaktır."* diye teklif etmişlerdi. Hz. Peygamber: *"Allâh'a bir şeyi ortak koştuktan yine O'na sığınırım."*

demiş; bu defa Kureyşliler: “Bizim ilâhlarımızdan bâzılarına istilam (el sür), biz de seni tasdik edip ilâhına ibadet edelim.” demişler. Bunun üzerine bu sûre inmiş ve bunu Allâh’ın elçisi Mescid-i Haram’a giderek insanların önünde açıkça okumuş, böylece küfür ehli ümitlerini kesmişlerdi. ¹

Hz. Peygamber bu sûreyi okuyanın, Kur’ân’ın dörtte birini okumuş sayılacağını bildirmiş, ² bir sahâbiye yatağına girerken bu sûreyi okumasını, bitirince de uyumasını tavsiye etmiş ve bu sûreyi okumasının şirkten arınmaya sebep olacağını bildirmiştir. ³ Hz. Peygamber’in sabah ve akşam namazlarında zaman zaman Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğu rivâyet edilmiştir. ⁴

-
1. Kurtubî, el-Câmi’, XX, 225; Fahrüddîn Râzî, Mefâtihu’l-Gayb, XXXII, 144; Elmalılı, age, X, 18.
 2. Tirmizî, Fazâilü’l-Kur’an, 10.
 3. Ebû Dâvûd, Edeb, 97, 98; Tirmizî, Deavât, 22; Dârimî, Fazâilü’l-Kur’an, 23.
 4. Müslim, Müsâfirîn, 98; Ebû Dâvûd, Tatavvu’, 3; Nesâî, İftitah, 39.

﴿ BÂB 1 ﴾

**MÜ'MİNİN PUTA TAPMAMASI,
DİNDE ZORLAMA OLMAMASI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ
مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ
﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- De ki: Ey kâfirler!

2- Sizin tapmakta olduklarınıza ben tapmam.

3- Benim taptığıma de siz tapacak değilsiniz.

4- Ben de sizin tapmakta olduklarınıza asla tapacak değilim.

5- Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.

6- Öyleyse sizin dîniniz size, benim dînim banadır.

1-5. âyetlerde, Hz. Peygamber'in Mekke müşriklerine, onların taptıkları putlara hiçbir zaman tapmayacağını söylemesi istenmektedir.

Âyetlerdeki “ibadet” fiilinin başında bulunan “mâ” edatları, ism-i mev-sûl, mastar veya sıfat bildiren “mâ”dır. İsm-i mevsûl anlamı verilirse, Allah Teâlâ'nın kastedildiği yerde, akıllı varlıklar için kullanılan “men (kişi, zât)” anlamında kabûl edilir. Biz meâli, bu anlama göre yaptık.

Bu âyetlerde, Mekkeli müşriklerin şahsında bütün putperestlere ilân edilmek üzere î mân ile şirkin farklı şeyler olduğu, bir kimsenin hem Allâh'a hem de aynı zamanda O'na ortak yapılacak bir puta tapılamayacağı belirtilmiştir.

6. âyette, “sizin dîniniz size benim dînim bana” denilerek insanlara inanç özgürlüğü getirilmiştir. İnsanları kılıç zoruyla dîne sokmak değil, onlara gerçekleri iknâ edici ve yumuşak bir üslûpla tebliğ etmek asıldır. **“Sana düşen sâdece tebliğ etmektir.”**,¹ **“Elçinin görevi sâdece tebliğ etmekten ibârettir.”**,² **“Ben, mü'minler için sâdece bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.”**,³ **“Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından sizi gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.”**⁴ gibi âyetler, Hz. Peygamber'in görevinin insanları zorlamak değil, onlara gerçekleri duyurmak olduğunu bildirmektedir. **“Sen, onların üzerinde bir zorba değilsin”**⁵ âyeti, ona zorlama yetkisinin verilmediğini gösterir.

Kimileri, **“Sizin dîniniz size, benim dînim banadır.”** âyetinin, savaşı emreden ve kılıç (seyf) âyeti olarak adlandırılan, **“Onlar, sizinle topyekûn savaştıkları gibi, siz de onlarla topyekûn savaşın.”**⁶ âyetiyle nesh edildiğini söylemişlerdir. Ancak Kâfirûn sûresinin son âyeti, emir değil, bir haberdur. Nesih emir ve hükümlerde olur, haberlerde olmaz. Bu âyet, **“Benim amelim bana, sizin ameliniz size âittir.”**⁷ âyetinin benzeri olur ki, bu haberin neshedilecek bir yanı bulunmaz. Diğer yandan savaşı emreden âyetler, müşrikleri zorla dîne sokmayı değil, onların saldırılarına karşı koymayı veya onların çevrede, İslâm'a karşı oluşturdukları tehdidi ortadan kaldırmayı hedefler.

1. Âl-i İmrân, 3/20; Nahl, 16/82; Şûrâ, 42/48.

2. Nûr, 24/54; Ankebût, 29/18.

3. A'râf, 7/188.

4. Hûd, 11/2.

5. Kâf, 50/45.

6. Tevbe, 9/36.

7. Yûnus, 10/41.

سُورَةُ النَّصْرِ

NASR SÛRESİ

Nasr sûresi Medîne döneminde inmiş olup, 3 âyettir. Allâh'ın yardımından söz ettiği için, "Nasr" adını almıştır. Abdullah bin Ömer bu sûrenin, Vedâ Haccı sırasında, teşrik günlerinde Mina'da indiğini ve bundan sonra Allah Rasûlünün seksen gün kadar yaşadığını söylemiştir.¹ Bütün sûre olarak inenlerin sonuncusudur. Sûrede; Allâh'ın yardımı, akın akın dîne giriş, tesbih ve bağış isteme konuları yer alır.

Hız. Ömer ve İbn Abbas gibi bâzı sahâbiler bu sûreden Hız. Peygamber'in vefâtının yaklaştığı anlamını çıkarmışlar ve bu yorumlarında haklı çıkmışlardır.²

1. Keşşâf, V, 293.

2. Buhârî, Menâkıb, 25; Megâzî, 51, 83; Tefsîr, 110/3-4.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİTLELERİN İSLÂM'A GİRİŞİ,
HAMD, TESBİH VE İSTİĞFÂRA TEŞVİK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ^۱ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ
أَفْوَاجًا^۲ ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ^۳ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا^۴ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Allâh'ın yardımı ve fetih gelip de;

2- İnsanları akın akın Allâh'ın dînine girerlerken gördüğün vakit;

3- Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyle çok kabûl edendir.

1-2. âyetlerde, Allâh'ın yardımı ve zafer meydana gelip, insanların kit-
leler hâlinde İslâm'a girdikleri zamana dikkat çekilmekte ve o zaman ge-
lince Hz. Peygamber'den Allâh'ı hamd ederek tesbih ve istiğfâr etmesi is-
tenmektedir.

Âyetteki “nasr”; birine yardım edip onu düşmana üstün getirmek
ve zafere ulaştırmaktır. “Fetih”; bir ülkeyi düşmanın elinden alıp, İslâm
davetinin önündeki engeli kaldırmaktır. Burada, Yüce Allâh'ın Hz.
Peygamber'e ve mü'minlere yardımından ve onları zafere ulaştırmasın-
dan söz ediliyor.

Yukarıdaki 2. âyetle haber verilen, kitleler hâlinde İslâm'a girmeler Mekke'nin fethi ile gerçekleşmiş, her yerden; Mekke, Tâif, Yemen, Hevâzin ve diğer Arap beldelerinden akın akın gelen insanlar Müslüman olmuşlardı.¹

Hiz. Ömer zaman zaman Bedir'e katılan yaşlı sahâbilerle toplantı yapar, çok genç olan İbn Abbâs'ı da davet ederdi. Bâzıları çocuk yaştaki birinin böyle bir toplantıya çağırılmasını yadırgamıştı. Bir toplantı sırasında Halîfe Ömer bu sûrenin anlamını sormuş, kimileri, nusret ve fetih ile Medâyin ve sarayların fethi haber veriliyor, demiş, İbn Abbas ise, "Allah Elçisi'nin ölümünün yaklaştığı haber veriliyor." demişti. Hiz. Ömer, kendisinin de İbn Abbas gibi düşündüğünü bildirmiştir.²

Bir rivâyete göre, bu sûre inince, Allâh'ın elçisi, kızı Fatıma'yı çağırmış, "Kızım, bana vefâtımın yaklaştığı bildirildi." demiş, Fatıma ağlayınca da, "Ağlama, ailem içinde bana ilk katılacak sensin." buyurmuştur.³

3. âyetle, Hiz. Peygamber'den Allâh'ın yardımını gelip, Müslümanlar zafere ulaşınca, insanlar da kitleler hâlinde İslâm'a girmeye başlayınca, Allâh'a hamd edip tesbih ve istiğfâr etmesi, çünkü Allâh'ın tevbeleri çok kabûl ettiği olduğu vurgulanıyor.

Hiz. Peygamber Mekke fethedilince önce Kâbe'ye girmiş ve orada sekiz rekât şükür namazı kılmıştır.

Hiz. Âişe'den rivâyete göre, Allâh'ın elçisi, Nasr sûresi indikten sonra, hiçbir namaz kılmazdı ki, onda, "Sübhanek Rabbenâ! ve bi hamdike, Allâhümme'ğfirlî (Ey Rabbimiz! Seni tesbih ve hamdinle tenzih ederim. Allâhım! Beni bağışla!)" diye duâ etmiş olmasın!"⁴ Sebebi sorulduğunda; "Rabbim bana ümmetimde bir alâmet göreceğimi haber verdi ve onu gördüğüm zaman hamd ile tesbih ve istiğfâr etmemi emir buyurdu." demiştir.⁵

Elmalılı merhum 3. âyeti özetle şöyle tefsir eder: Nasr sûresinde; yardım, fetih ve dîni yaymanın sonucunda tesbih ve şükre teşvik vardır. Nitekim

1. Elmalılı, age, X, 27-29.

2. Buhârî, Tefsir, 110/3.

3. Buhârî, İsti'zân, 43.

4. Buhârî, Tefsir, 110/1, 2.

5. Müslim, Salât, 221; İbn Mâce, Hudûd, 29; Dârimî, Rikâk, 15; Ahmed bin Hanbel, II, 282, 341, 450, III, 10.

cennet ehlinin cennette baştan sona duâları tesbih ve Allâh'a hamd etmek-ten ibâret olacaktır. Bu durum âyette şöyle haber verilir:

“Onların orada duâsı: ‘Allâhım Sen her türlü eksiklikten uzaksın’, birbirlerine sağlık dilekleri: ‘Selam’, duâlarının sonu da: ‘Âlemlerin Rabb’i olan Allâh’a hamd olsun’ sözleridir.”⁶

Meleklerin duâsında da hamd ve tesbih hâkimdir. Şöyle ki: Allah tarafından Hz. Âdem’in bir hâlife olarak yaratılacağı haber verilince, melekler şöyle demişlerdi: **“Biz seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz.”**⁷ Hatta her şey kendi özelliğine göre yaratıcısına hamd ile tesbih ettiğine göre hamd ile tesbih bütün yaratılışın gâyesi demektir.

Bir âyette şöyle buyrulur: **“O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlayamazsınız.”**⁸ Bu âyet üzerinde düşünüldüğünde tesbih esasen balığın suda, kuşun havada, yıldızların yörüngelerinde hızla geçişleri gibi süratle geçmek, yani hızla yüzmek anlamına “sibâhat”dan tef’il babında olduğu için çok yüzdürmek anlamının gereği olarak, Cenâb-ı Hakk’ı eksik sıfatlardan çok uzaklaştırmak veya paklıkta, temizlikte çok ileri götürmek anlamından alınarak “tenzih” kavramında meşhur olmuştur.

Râgıb der ki: Tesbih, Allah Teâlâ’yı noksan sıfatlardan tenzihtir. Tesbih gerek söz, gerek fiil, gerek niyet olarak ibadetin hepsi için kullanılır. **“Eğer o, tesbih edenlerden olmasaydı.”**⁹ âyeti, “O, namaz kılanlardan olmasaydı” diye tefsir edilmiştir. Bununla birlikte en uygun olan üç anlamı da kapsamasıdır. Özellikle tesbih nâfile namazlar için de kullanılır.¹⁰

Sûrenin sonunda, **وَاسْتَغْفِرْهُ** “Ve ona istiğfâr et!” buyrulur. Nitekim, **“Bil ki, Allah’tan başka tanrı yoktur. Sen, kendi günahın, mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların günahı için (Allah’tan) mağfiret dile.”**¹¹ âyetiyle Hz. Peygamber’den, gerek kendisi ve gerek ümmeti için mağfiret dilemesi istenir ki bunun sonunda, **“Allah senin günahından, geçmiş ve gelecek olanı bağışlasın.”**¹² âyetinin hükmü gerçekleşsin.

6. Yûnus, 10/10.

7. Bakara, 2/30.

8. İsrâ, 17/44.

9. Sâffât, 37/43.

10. Elmalılı, age, X, 30, 31.

11. Muhammed, 47/19.

12. Fetih, 48/2.

Çünkü Allah, tevbe ile kendine dönenleri kabûl ederek affedegelmiştir. Öyleyse istiğfar ve tevbe edenler, bu duâlarının kabûl edileceğini ümid edebilirler.

İstiğfar ve tevbe arasındaki fark: (Rabbenâ'ğfirî) **“Ey Rabbimiz! Beni mağfiret eyle!”** yahut (Allâhümme, innî estağfiruke) **“Ey Allâhım! Ben senin bağışlamamı istiyorum.”** gibi duâ ve niyaz ile mağfiret istemektir. Tevbe ise günaha pişman olmak ve bir daha yapmamak üzere azim ile dönüştür. İnsan, başkalarının günahları için de istiğfâr edebilir. Kur'an'da, **“Rabbimiz, hesabın görüleceği gün, beni, anamı babamı ve mü'minleri bağışla!”**¹³ gibi bunun pek güzel örnekleri vardır.

Fakat kimse başkasının adına tevbe edemez. Bununla birlikte istiğfar, tevbeyi de içine alabilir. Alûsî'nin naklettiğine göre İbn Receb şöyle demiştir:

“Yalnız istiğfar, duâda mağfiret isteğiyle birlikte tevbedir, (estağfirullah'a ve etûbü ileyh) “Allah'tan mağfiret diliyor ve O'na tevbe ediyorum.” gibi tevbeyi de zikrederek istiğfâr ise, sâdece mağfiret talebiyle duâdır. Bir de demiştir ki, yalnız istiğfar, geçmiş günaha pişmanlık duyarak ve onun şerrinden korunmayı duâ ile talep ve gelecek günahın şerrinden de onu yapmamaya azm ile korunmayı istemektir. İstiğfarda geçmiş günaha pişmanlık yoksa o sâdece duâdır, pişmanlığa yaklaşıp ise tevbedir.”¹⁴

Yine Alûsî'nin tesbitine göre, “Kul ne kadar çok çalışsa da, Ma'bud'un celaline lâıyk olanı, gereği gibi yerine getirmede kusurdan uzak olamayacağı için birçok tâatlardan sonra istiğfar da meşrû kılınmıştır. Nitekim farz namazı kılan kimsenin sonunda üç defa istiğfâr etmesi, teheccüd namazı kılanın seher vakitleri dilediği kadar istiğfâr etmesi ve hacının hacdan sonra istiğfâr etmesi meşrû kılınmıştır. **“Seherlerde istiğfâr edenler.”**,¹⁵ hacla ilgili olarak, **“Sonra insanların akın akın döndüğü yerden siz de akın edin ve Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”**¹⁶ buyrulur.

13. İbrâhim, 14/41.

14. Alûsî, age, XXX, 331; Elmalılı, age, X, 34, 35.

15. Âl-i İmrân, 3/17.

16. Bakara, 2/199.

Aynı şekilde abdestin sonunda ve her toplantının bitiminde istiğfârın meşrû olduğu da rivâyet olunmuştur.

Rasûlullah herhangi bir toplantıdan kalkarken de (Sübhâneke Allâhümme ve bi hamdike, estağfiruke ve etûbü ileyke) yani “Allâhım, seni her türlü ek-sikliklerden tenzih ederim. Senden mağfîret diliyorum ve sana tevbe ediyorum.” derdi.¹⁷

Nasr sûresi inince, Hz. Peygamber bir hutbe okuyarak şöyle demiştir:

“Bir kul, Allah onu dünya ile kendine kavuşması arasında serbest bıraktı, o Allâh’a kavuşmayı seçti.”¹⁸ Bu sözlerin ne anlama geldiğini Hz. Ebûbekir anlamış, “Canlarımız, mallarımız, atalarımız, çocuklarımız sana feda olsun!” demiş, Hz. Abbas ağlamış; “Sana vefâtın haber veriliyor.” deyince, Allâh’ın elçisi; “Evet dediğin gibi” cevabını vermiştir.¹⁹

Hz. Peygamber, Hicretin onuncu yılında Vedâ Haccı sırasında inen ve artık dînin tamamlandığını bildiren,²⁰ âyetinden sonra “Dikkat edin, tebliğ ettim mi?” diye üç kere tekrarlar Vedâ Hutbesi’ni bitirmiş ve Medîne’ye dönmüştü. Artık o, Allâh’ı hamd ile tesbih ediyordu. Son olarak “**Şu günden sakının ki, o gün (hepiniz) Allâh’a döndürüleceksiniz, sonra herkese kazandığı tam olarak verilecek ve onlara hiç haksızlık edilme-yecektir.**”²¹ âyeti indi.

Allâh’ın elçisi, Vedâ Haccı’ndan sonra 80 gün kadar yaşadı. Safer ayının sonlarında baş ağrısı ile rahatsızlanmış, son üç gün mescide çıkamamış, ezan okundukça, “Ebûbekir’e söyleyin, insanlara namazı kıldırın.” buyurmuştu.

Rabîu’l-evvel ayının 12. Pazartesi günü (ki doğduğu gündür), Hz. Âişe’den rivâyete göre, önündeki bardağa mübârek elini batırıp su ile yüzünü meshediyor ve “Allâhım, bana ölüm sekerâtına karşı yardım et!” diye duâ ediyordu.²²

17. Müslim, Salât, 221; Nesaî, Sârik, 3; İbn Mâce, Hudûd, 29; Dârimî, Rikâk, 15; Alûsî, age, XXX, 331.

18. Buhârî, Menâkıbu’l-Ensâr, 45, Salât, 80; Fazâilu’s-Sahâbe, 3; Müslim, Fazâilu’s-Sahâbe, 2.

19. Buhârî, Tefsîr, 110/3; Dârimî, Mukaddime, 14; Ahmed bin Hanbel, I, 217, 344, 356.

20. Mâide, 5/3.

21. Bakara, 2/281.

22. İbn Mâce, Cenâiz, 64; Tirmizî, Cenâiz, 7.

Kuşluk vakti idi, derken ağırlaştı. Hz. Âişe onu kucağına almıştı, bu fânî âleme gözünü yumdu. Son sözü, “*Hayır, Refîki’l-a’lâ (Rabbim, en yüce dostluk makâmına kavuşmayı dilerim!)*” oldu.²³

Mukatil, Nasr sûresi indikten sonra, Allah Elçisi’nin bir yıl yaşadığını, Nasr sûresinden sonra, “**Bugün size dîninizi tamamladım...**”²⁴ âyetinin indiğini, bundan sonra, onun seksen gün yaşadığını, daha sonra, “**Hiç şüphesiz, içinizden size öyle bir elçi geldi ki, sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir.**”²⁵ âyetinin indiğini, bundan sonra da onun, otuz beş gün yaşadığını; en sonunda da, “**Allâh’a döndürüleceğiniz bir günden sa-kının.**”²⁶ âyetinin indiğini, o âyetten sonra da, on bir gün yaşadığını söylemiştir.²⁷

23. Bk. Âl-i İmrân, 3/149; Buhârî, Merdâ, 19, Fazâilu’s-Sahâbe, 5, Megâzî, 83, 84; Müslim, Selâm, 46; Elmalılı, Nasr, 110/3.

24. Mâide, 5/3.

25. Tevbe, 9/128.

26. Bakara, 2/281.

27. Râzî, Mefâtihu’l-Gayb, XXXII, 164.

سُورَةُ تَبَّتْ

TEBBET
SÛRESİ

Tebbet sûresi Mekke döneminde Fâtîha sûresinden sonra inmiştir. 5 âyettir. Hz. Peygamber'in öz amcası ona karşı düşmanlık ve eziyetleriyle tanınan, câhiliye dönemi Arap toplumunun îtibârlı kişilerinden Ebû Leheb ile karısı hakkında inmiş ve adını ilk kelimedden almıştır. Tebbet "helâk olsun!", sûrenin diğer adı mesed ise "ip" anlamına gelir. Sûrede; Ebû Leheb ve karısına lânet edilir ve âhiretteki kötü sonları açıklanır.

﴿ BÂB 1 ﴾

EBÛ LEHEB VE KARISI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝^١ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۝^٢
 سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝^٣ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝^٤
 فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝^٥

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da!

2- Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi.

3- O, yakında alevli bir ateşe girecek.

4- Karısı da odun taşıyıcı olarak.

5- Boynunda hurma lifinden örülmüş bir iple.

1. âyette, Ebû Leheb'e lânet edilmektedir. Hz. Peygamber, **“Önce, en yakın akrabaları uyar.”**¹ âyeti inince, yakınlarını Safa tepesine çağırıp kendilerine şöyle dedi:

“–Ey Kureyş topluluğu! Size çok önemli haberim var. Buraya geliniz!” Kureyş Kabîlesi onun etrafında toplanıp da kendilerini niçin çağırdığını sorunca onlara şöyle dedi:

1. Şuarâ, 26/214. Ayrıca bk. Hicr, 15/94.

“–Söyler misiniz? Şimdi ben size; şu dağın arkasında düşman askerleri var; sabah akşam size baskın yapacaklar, desem bana inanır mısınız?”

“–Evet inanırız, çünkü sen bize hiç yalan söylemedin.” dediler. Bunun üzerine Allâh’ın Rasûlü:

“–Öyleyse ben size başınıza şiddetli bir azap gelmeden önce sizi uyandırıyorum.” buyurdu. Orada bulunanlar arasındaki Ebû leheb (ö. 2/624), Allâh’ın Rasûlüne hitâb ederek:

“–Yazıklar olsun sana, bizi bunun için mi topladın.” diyerek oradan ayrıldı. İşte bu olayın ardından Allah Teâlâ bu sûreyi indirdi.²

Kureyş eşrafından ve Peygamber’in amcası olan Ebû Leheb’in asıl adı, Abdüluzâ b. Abdülmuttalib b. Hâşim’dir. “Alev babası” (yani cehennemlik) anlamına gelen Ebû Leheb lâkabı müslümanlar tarafından kullanıldığı için, Kur’an’da da bu şekilde geçmektedir. Daha sonraki dönemlerde de hep İslâm’a karşı müşriklerin yanında, hattâ başında yeralan Ebû Leheb, bâzı rivâyetlere göre hasta olduğu için, bâzı rivâyetlere göre ise kızkardeşi Âtike’nin gördüğü kötü bir rüya sebebiyle Bedir harbine bizzat katılmamış, ancak yerine ücretini vererek bir asker göndermiştir.

Allâh’ın elçisi çeşitli vesilelerle Ebû Leheb’i İslâm dînine çağırmışsa da, o sık sık Hz. Peygamber’in evini taşa tutar, kapısı önüne pislik atmaktan çekinmezdi.³

İki eli kurusun, demek “kendi kahrolsun” demektir. “Kurudu da” bir gerçeği haber vermektedir.

Ebû Leheb, Bedir savaşından birkaç gün sonra Mekke’de öldü. Oğulları, onun yakalandığı çiçek (adese) hastalığının, kendilerine bulaşmasından korktukları için, babalarını gömmediler, cesedi, bozulmaya yüz tuttuğu sırada ücretle tuttukları Sudanlılara defnettirdiler.⁴

Ebû Leheb’in evi, Hz. Peygamber’in evine komşuydu, amcası ve dünürü idi. Kızları Rukıyye ile Ümmü Gülsüm’ü, Ebû Leheb’in oğulları Utbe ve Uteybe ile evlendirmişti.

2. Buhârî, Zekât, 98, Tefsîr, 26/2, 34/2, 111/1-3; Müslim, İmân, 208.

3. Bk. Buhârî, Cenâiz, 98, Tefsîr, 111/1-3; Müslim, Fiten, 91; Kurtubî, İbn Kesir, Elmalılı, Tebbet, 111/1.

4. Beyzâvî, Tebbet, 111/1.

Tebbet sûresinin inmesi üzerine, Ebû Leheb'in oğulları babalarının emriyle, evli bulundukları Hz. Peygamber'in iki kızından ayrıldılar.

Ebû Leheb'in kızı Dürre Müslüman olarak Medîne'ye hicret etmiş, diğer Utbe ile Muattib, Mekke'nin fethinden sonra İslâm'a girmişlerdi.

2-3. âyetlerde, Ebû Leheb'in sahip olduğu mal ve mülkünün kendisine bir fayda sağlamadığı ve alevli bir ateşe gireceği haber verilmektedir. Âyetteki, "mal", Ebû Leheb'in babasından mîras kalan serveti, "kazandıkları" ise, kendisi çalışarak kazandığı malını ifâde eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

"Onlar dağlardan güvenli evler yontuyorlardı. Sabaha girerlerken onları da o korkunç ses yakalayiverdi! Onca varlıkları ve evleri kendilerine bir fayda sağlamadı."⁵

"Onlardan öncekiler de aynı sözleri söylemişlerdi. Ancak kazandıkları şeyler, kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı. Çünkü kazandıklarının kötülükleri kendi başlarına gelmişti. Bunlardan zulmedenlere de yaptıklarının kötülükleri erişecektir. Onlar, buna engel olabilecek değillerdir."⁶

4-5. âyetlerde sözü edilen kadın Ebû Leheb'in karısı, Harb'in kızı, Ebû Süfyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemîl Avrâ'dır.⁷ Bu kadın, Kâbe'nin önünde geç vakte kadar ibadet ettikten sonra, karanlık sokaklardan evine dönen Hz. Muhammed'in yoluna dikenli çalılar atardı. Odun taşıyıcılığı, Araplar arasında zor ve hor görülen bir işti. Özellikle zengin aristokrat bir bayan için, cezâlandırılan bir köle gibi boynunda iple çekilerek cehenneme götürülme tehdidi, ağır bir cezâdır!⁸

Ümmü Cemil, Lât ve Uzza isimli putlara yemin ederek kıymetli gerdanlığını Hz. Peygamber'e düşmanlık uğrunda harcayacağını büyük bir gururla söylediği için, 5. âyet, "Dünyadaki bu gerdanlık yerine âhirette boynuna ateşten bir ip takılacaktır." şeklinde de yorumlanmıştır.⁹

5. Hicr, 15/82-84.

6. Zümer, 39/50-51.

7. Bk. Mümtehine, 60/7.

8. M. Hamidullah, Aziz Kur'an, 111/4.

9. Bk. Kurtubî, age, XX, 242.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Allah, ancak dîninizden dolayı sizinle savaşılanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost edinmenizi yasaklar. O hâlde kim onları dost edinirse, işte onlar zâlim olanlardır.”¹⁰

“Hepiniz, Allâh’ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın. Allâh’ın, üzerinizdeki nîmetini düşünün! Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi birleştirmiş ve O’nun nîmeti sâyesinde kardeşler oluvermişsiniz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yolu bulasınız.”¹¹

Bir hadiste şöyle buyrulur:

“Sevdiğini ölçülü sev, bir gün düşmanın olabilir; sevmediğinde de ölçülü buğz et, bir gün dostun olabilir!”¹²

10. Mümtetine, 60/9.

11. Âl-i İmrân, 3/103.

12. Tirmizî, Birr, 60.

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ

İHLÂS SÛRESİ

İhlâs sûresi Mekke döneminde Nâs sûresinden sonra inmiştir. 4 âyettir. İhlâs; dîni hurâfe ve bid'atlerden temizleyerek saf hâle getirmek demektir. Tevhîd inancını birkaç kelime ile çok kapsamlı şekilde özetlediği için bu sûreye "Esas, Tevhîd, Tefrîd, Tecrîd, Necât" adları da verilmiştir. Übey bin Kâ'b ve Abdullah bin Abbas'tan rivâyete göre bu sûre Kureyş'in Hz. Peygamber'e, Rabbinin kim ve nasıl olduğunu sormaları üzerine inmiştir.¹ Çünkü Mekke müşrikleri, Allah'la cinler ve melekler arasında bir soy ilişkisi bulunduğunu, meleklerin Allâh'ın kızları olduğunu öne sürüyorlardı.² Allah Teâlâ, Kur'an'da, "Âyetelkürsî" ve İhlâs sûresinde olduğu kadar, hiçbir

1. Bk. Tirmizî, Tefsîr, 112/1, 2; Ahmed bin Hanbel, V, 134.

2. Bk. Nahl, 16/57; Tûr, 52/39; Sâffât, 37/158.

kitapta ve İslâm'dan başka hiçbir dinde böylesine güzel tarif edilmemiştir.

Bu sûre, fazîletinden dolayı bâzı hadislerde, Kur'ân'ın üçte birine denk tutulmuştur.³

Ebu'd-Derdâ ؓ'den rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Sizden birinizin bir gece içinde Kur'ân'ın üçte birini okumaya gücü yeter mi?” Sahâbe: “Bir kimse Kur'ân'ın üçte birini nasıl okur?” deyince, Allâh'ın Rasûlü: “Kul hüvellahü ehad sûresi, Kur'ân'ın üçte birine denktir.” buyurdu.⁴

Katâde ؓ'den gelen rivâyette, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ Kur'ân'ı üç bölüme ayırdı. Kul hüvellahü ehad'i bu üç bölümden bir bölüm yaptı. Buna göre Her kim, bir kerre قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ okursa Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibidir, iki kere okursa Kur'ân'ın üçte ikisini okumuş gibidir, üç kerre okursa bütün Kur'ân'ı okumuş gibidir.”⁵

Ukbe b. Âmir demiştir ki, Rasûlullah ﷺ bana; “Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da bulunan sûrelerin en hayırlısı olan üç sûreyi sana öğreteyim mi?” buyurdu. Ben de “evet” dedim. Bunun üzerine bana, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okuttu, sonra da buyurdu ki; “Ya Ukbe, sen bunları ve Tebbet'i bir gece bile unutma, hepsini oku!”⁶

3. Bk. Buhârî, Fazâilü'l-Kur'an, 13, Tevhîd, 1; Müslim, Mûsâfirîn, 259, 261; Ahmed bin Hanbel, V, 141, VI, 447.

4. Müslim, Mûsâfirîn, H. No: 259.

5. Müslim, Mûsâfirîn, 259.

6. Ahmed bin Hanbel, IV, 147.

Hız. ÂiŖe ﷺ'dan Ŗöyle dediği rivâyet edilmiŖtir:
"Hz. Peygamber, her gece yatağına girince, avuçlarını
birleŖtirir, içine üfler ve avuçlarına Kul hüvallahü
ehad, Kul eüzü bi Rabbi'l-Felak ve Kul eüzü bi Rabbi'n-
Nâs'ı okur, sonra avuçlarını yüzüne ve elinin erdiği
yere kadar vücudunun her yanına sürerdi. Bunu üç
kez yapardı."⁷

İhlâs sûresini çok sevdiğini söyleyen bir sahâbiye
Allâh'ın Rasûlü: "Onun sevgisi seni cennete sokar."
buyurmuŖtur.⁸ Yine İhlâs sûresini Rahmân olan
Allah Teâlâ'nın özelliklerini anlattığı için sevdiğini
söyleyen biri hakkında da: "Allâh'ın da onu sevdiğini
haber veriniz." buyurmuŖtur.⁹

7. Buhârî, Fazâilü'l-Kur'an, 14; Ebû Dâvûd, Edeb, 98; Tirmizî, Duâ, 21;
Ahmed bin Hanbel, VI, 116, 154.

8. Buhârî, Ezân, 106; Tirmizî, Fazâilü'l-Kur'an, 11.

9. Buhârî, Tevhîd, 1; Müslim, Mûsâfirîn, 263.

﴿ BÂB 1 ﴾

**ALLÂH'IN TEK VE SAMED OLUŞU,
HİÇBİR ŞEYİN O'NA DENK OLMAMASI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- De ki: O Allah birdir.

2- Her şey Allâh'a muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değildir.

3- Doğurmamış ve doğmamıştır.

4- Hiçbir şey O'na denk değildir.

1. âyetteki “ehad” hiçbir şekilde bölünmeye ve sayıya ihtimali olmayan “bir ve tek” olanı ifâde eder. “Vâhid” ise teke de sayıya da ihtimali olan bir sözcüktür. Yüce Allah Kur'an'da, “bir oluşu” konusunda pek çok delil getirmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç Yaratan, yaratamayan gibi olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?”**¹

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök elbette bozulup giderdi. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!”²

1. Nahl, 16/17.

2. Enbiyâ, 21/22.

“Allah çocuk edinmemiştir. O’nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır.”³

“Allah ile birlikte başka bir ilâha tapıp yalvarma! O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O’nun zâtından başka, her şey yok olacaktır. Hüküm O’na âittir. Siz de O’na döndürüleceksiniz.”⁴

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır.”⁵

2. âyette “Samed”; her varlığa ihtiyâcı olan şeyleri veren, fakat kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan, mutlak olarak bağımsız, hiçbir şeye benze-meyen, demektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O dâima diridir, yarattıklarını koruyup gözetendir. O’nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. İzni olmadan, O’nun katında şefaathane edecek olan kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O’nun ilminden, ancak O’nun dilediğini kavrarlar. O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onların her ikisini de koruyup gözetmek O’na ağır da gelmez. O çok yücedir, çok büyüktür.”**⁶

“Allah, kendisinden başka ilâh olmayan, dâima diri ve her şey O’nunla var olandır.”⁷

“De ki: ‘Gökleri ve yeri yoktan var eden, herkesi besleyip doyuran, fakat kendisi beslenmeye muhtaç olmayan Allah’tan başkasını mı kendime dost ve koruyucu edineyim?’ De ki: ‘Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın Allâh’a ortak koşanlardan olma!’ (denildi).”⁸

3. âyete göre Allah, başkasını doğurmamış ve kendisi de başkasından doğmamıştır. O, başlangıcı ve sonu olmayan bir hayat ile diridir, her şeyin varlığı O’na bağlıdır, fakat O’nun varlığı başka bir şeye bağlı değildir.

3. Mü’minûn, 23/91.

4. Kasas, 28/88.

5. Rahmân, 55/26-27.

6. Bakara, 2/255.

7. Âl-i İmrân, 3/2.

8. En’âm, 6/14.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

**“Yahudiler ve Hristiyanlar, ‘Biz Allâh’ın oğulları ve sevdikleri-
yiz.’ dediler. (Onlara) de ki: ‘Öyleyse, Allah, günahlarınızdan dolayı
sizi niçin cezâlandırıyor?’ Hayır, siz, O’nun yarattıklarından birer
insansınız. Bu yüzden O, dilediğini bağışlar, dilediğini de cezâlan-
dırır. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü Allâh’ındır.
Son varış O’nadır!”⁹**

**“Andolsun ki, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’in ta kendisidir.’ di-
yenler kâfir olmuşlardır. Oysa İsa şöyle demişti: ‘Ey İsrâiloğulları!
Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh’a kulluk edin. Çünkü
her kim Allâh’a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun
varacağı yer ateştir ve zâlimler için yardımcılar yoktur.’ Andolsun
ki, ‘Allah için üçüncüsüdür.’ diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki
bir tek Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyledikleri sözler-
den vazgeçmezlerse, içlerinden inkâr edenlere, elbette can yakıcı bir
azap dokunacaktır. Onlar hâlâ Allâh’a tevbe edip, ondan bağışlan-
ma istemeyecekler mi? Oysa Allah, çok bağışlayan, çok merhamet
edendir. Meryem oğlu Mesih sâdece bir peygamberdir. Ondan ön-
ce de peygamberler gelip geçmişti. Onun annesi de dürüst ve iffetli
bir kadındı. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetleri nasıl
açıklıyoruz, sonra bak, onlar nasıl da yüz çeviriyorlar?”¹⁰**

Mekke puta tapanlarının da, yanılma noktalarının “doğma ve doğur-
ma” ile ilgili olduğu açıklanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dedi-
ler. Hâşâ! O, bundan münezzektir. Göklerde ve yerde ne varsa hep-
si O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir. O, gökleri ve yeri hiç yok-
tan ve benzersiz yaratandır. O, bir şeyin olmasını dilediği zaman,
ona sâdece ‘ol!’ der, o da olur.”¹¹**

**“(Bu kitabı), ‘Allah çocuk edindi.’ diyenleri de uyarsın, (diye indir-
di). Oysa bu konuda ne kendilerinin, ne de atalarının bir bilgisi var-
dır. Ağızlarından çıkan bu söz ne kadar ağır bir sözdür. Onlar ya-
landan başka bir şey söylemiyorlar.”¹²**

9. Mâide, 5/18.

10. Mâide, 5/72-75.

11. Bk. Bakara, 2/116-117.

12. Kehf, 18/4-5.

“Dikkat edin! Onlar kendi uydurmaları olarak diyorlar ki: ‘Allah çocuk sahibi oldu.’ Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş? Size ne oldu, nasıl böyle bir hüküm veriyorsunuz?”¹³

“Bir de Allah ile cinler arasında bir nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de kendilerinin hesap için getirileceklerini bilmektedirler. Allah, onların bu asılsız yakıştırdıklarından münezzeh ve uzaktır.”¹⁴

ALLÂH'IN SIFATLARI

Âlemlerin yaratıcısı ve Rabbi olan Allâh'ın güzel isimleri yanında, eşsiz ve benzersiz sıfatları vardır. Allâh'a îmânın bu sıfatlara îmânı da kapsaması gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ı bilmek sıfatlarıyla olur.

Allâh'ın sıfatları zâtî, sübûtî ve fiilî olmak üzere üçe ayrılır. Ehl-i sünnet âlimleri bu sıfatları kitap ve sünnet delillerine dayanarak aşağıdaki şekilde açıklamışlardır:

a) Zâtî Sıfatlar

Altı tane olup; vucûd, kıdem, beka, vahdâniyet, muhâlefetün li'l-havâdis ve kıyam binefsihidir.

1- Vücûd: “Var olmak” demektir. Buna “sıfat-ı nefsiye” de denir. Allah olmasaydı hiçbir şey var olamazdı. Kâinâtın varlığı O'nun varlığına en büyük tanıktır. Hiçbir şey ne kendi kendine var olabilir ne de yok olabilir.

2- Kıdem: “Başlangıcı olmamak, ezeli olmak” demektir. Allah Teâlâ'nın öncesi ve başlangıcı yoktur. O kadîm ve ezelidir. Geçmişe doğru ne kadar gidilirse gidilsin Allâh'ın var olmadığı bir zaman düşünülemez. Eğer Allah ezeli olmasaydı, sonradan meydana gelmiş olması gerekirdi. Her sonradan olanın bir yaratıcıya ihtiyâcı vardır. Allâh'ın varlığı, zâtının gereğidir, yani varlığı kendindendir.¹⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hakk'ın ezeli oluşu şöyle beyan edilir: **“O, her şeyden öncedir, kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağı sondur, varlığı açıktır, gerçek niteliği (yaratılanlar için) gizlidir. O her şeyi bilendir.”**¹⁶

13. Sâffât, 37/151-154.

14. Sâffât, 37/158-159.

15. Taftazânî, Şerhu'l-Akâid, Terceme, S. Uludağ, İstanbul, 1980, s. 164.

16. Hadîd, 57/3.

3- Bekâ: “Varlığının sonu olmamak, ebedî olmak” demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Yeryüzündeki her şey yok olucudur, fânîdir. Celâl ve ikram sahibi olan Rabbinin varlığı ise ebedîdir.”**¹⁷ **“O, her şeyden öncedir, kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağı sondur..”**¹⁸

4- Vahdâniyyet: “Allâh'ın bir olması” demektir. Allah, zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde tektir. Allâh'ın zâtı cüz ve parçalardan oluşmamıştır, cisim değildir, eşi ve benzeri yoktur. Yarattıklarına benzemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: O Allah bir tektir. Allah hiçbir şeye muhtaç değil, her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamıştır ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir.”**¹⁹

“Yerde ve gökte, Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı, yer ve gök harap olurdu.”²⁰

“De ki: ‘Eğer onların söyledikleri gibi, Allah’la birlikte başka ilâhlar olsaydı, o takdirde bunlar Arş’ın sahibine ulaşmak için bir yol ararlardı!’”²¹

“Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama O, bundan münezzehtir. O, her şeye boyun eğdiren tek Allah’tır.”²²

Kâinatı yaratan ve yöneten birden fazla ilâh olsaydı, farklı yönde istek ve iradeleri olunca, birisinin dediği gerçekleşir, diğeri âciz kalırdı. Âciz kalan ise ilâh olamazdı. İlâhlar arasındaki bu tezatlar kâinatın düzenini bozardı. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilir: **“Allah’tan başka bir yaratıcı var mıdır?”**,²³ **“O gün, güç kimindir? En büyük egemen olan Allâh’ındır.”**²⁴

O'nun yanında başka bir ilâh yoktur. Olsaydı, yukarıda sözünü ettiğimiz şekilde belirtiler ortaya çıkar, evrende düzensizlikler görülürdü.

17. Rahmân, 55/27.

18. Hadîd, 57/3.

19. İhlâs, 112/1-4.

20. Enbiyâ, 21/22.

21. İsrâ, 17/42.

22. Zümer, 39/4.

23. Fâtır, 35/3.

24. Mü'min, 40/16.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hristiyanların şirkinden şöyle söz edilir: **“Allah üç ilâhtan üçüncüsüdür, diyenler şüphesiz kâfir olmuşlardır.”**²⁵ Buna göre Allah, Mesih Îsâ ve Rûhu'l-Kudûs olarak üç ilâhı birlikte kabûl eden (teslise inanan) Hristiyanlar vahdâniyet inancından uzaklaşmışlardır. **“Şüphesiz, Allah Meryem oğlu Mesih Îsâ'dır, diyenler küfre girmişlerdir.”**²⁶ âyeti de, onların Allâh'a “oğul” isnat ederek, düştükleri başka bir şirk hâlini belirtir.²⁷

Hristiyanların benimsediği gibi üç tane ilâh bulunsaydı, aralarında evreni ve merkez gücü ele geçirmek için bir çatışma kaçınılmaz olurdu. Şu âyetle böyle bir varsayımın sonucuna işaret edilir: **“De ki; eğer dedikleri gibi Allah'la beraber başka tanrılar bulunsaydı, o takdirde hepsi Arş'ın sahibi olmaya yol ararlardı. O, onların bu söylediklerinden uzaktır. Yücedir. Uludur.”**²⁸

5- Muhâlefetün li'l-havâdis: “Sonradan olan şeylere benzememek” demektir. Allah hiçbir şeye benzemez, hiçbir şey de Allâh'a benzemez. Allâh'ın zâtî sıfatlarıyla, yarattıklarına benzemesi mümkün değildir. Çünkü Allah kadîm ve ezelîdir, başlangıcı yoktur. Varlıklar ise sonradan meydana gelmişlerdir. Allah ebedîdir, bâkîdir. Varlıklar ise sonlu ve ölümlüdürler. Diğer yandan varlıklar birtakım cüz ve parçalardan oluşmuşlardır. Cenâb-ı Hakk'ın zâtı için böyle bir şey söz konusu değildir.

6- Kıyam binefsihî: “Varlığı kendisinden olmak, var olmak için başka bir varlığa ihtiyaç duymamak” demektir. Allah Teâlâ'nın varlığı kendisinden olup başkasından değildir. Diğer bütün varlıklar, kendisi dışında bir varlığın yaratmasına muhtaç olduğu hâlde, Allah, kendisini yaratacak bir yaratıcıya, oturacağı bir yere, mekâna veya başka bir varlık, cisim veya güce muhtaç değildir.

Varlıklar mümkün ve vâcib olmak üzere ikiye ayrılır. Allâh'ın dışında bütün görülen veya görülmeyen varlıklar mümkün varlıklardır. Bunların varlıkları ile yoklukları eşittir. Allah dilediği için var olmuşlardır. Yok olmalarını dilerse, o anda yok olurlar. Kur'ân-ı Kerîm'de varlıkların bu özelliği şöyle ifâde buyrulur:

25. Mâide, 5/73.

26. Mâide, 5/72.

27. Bk. Şerafeddin Gölcük, age, s. 82 vd; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm Hukuku, İstanbul, 1983, s. 226-228.

28. İsrâ, 17/43.

“Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya güç yetiremez mi? Elbette güç yetirir. Çünkü her şeyi yaratan ve her şeyin gerçeğini bilen O’dur. O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, O’nun buyruğu o şeye yalnızca “Ol” demektir. O da hemen oluverir.”²⁹

b) Sübûtî Sıfatlar

Bunlar, varlığı zorunlu olan ve kemâl ifâde eden sıfatlardır. Sübûtî sıfatların zıtları olan özellikler Allah hakkında düşünülemez. Bu sıfatlar ezeli ve ebedî olup, diğer yaratıkların sıfatları gibi sonradan meydana gelmiş değildirler. Sübûtî sıfatlar sekiz tane olup şunlardır:

1- Hayat: “Diri ve canlı olmak” demektir. Yüce Allah diridir. Günlük hayatta, bir fiili, hareketi ve eylemi ancak diri olan varlığın yapabildiğini görürüz. Ölümlü bir eylemi görülmez. Allâh’ın diriliği, yaratıklarda görülen ve maddenin ruh ile birleşmesinden doğan geçici ve maddî bir dirilik olmayıp, başlangıcı ve sonu bulunmayan, bir dış etken ve desteğe de muhtaç olmayan diriliktir. Ölüm bir eksiklik sıfatıdır. Allah ise eksikliklerden uzaktır.

Kur’ân-ı Kerîm’de bu sıfatla ilgili olarak şöyle buyrulur: **“Ölmeyen diriye güvenip dayan ve O’nu övgüsüyle tesbîh et..”**,³⁰ **“Allah, kendisinden başka ilâh olmayan, sürekli diri olan ve yarattıklarını görüp gözetendir..”**,³¹ **“(Artık bütün) yüzler, diri ve her şeye hâkim olan Allah için eğilip boyun bük müştür..”**³²

2- İlim: “Bilmek” demektir. Allah her şeyi bilendir. Olmuşu, olanı, olacağı, gelmiş, geçmiş, gizliyi, açığı bilir. Bunları gerek bütün hâlinde, gerekse parça ve ayrıntı olarak bilir. Bu bilgi bir araç ve âlete bağlı değildir, Cenâb-ı Hak’la birlikte vardır, ezeli ve ebedidir. O’nun ilmi insanların ilmi gibi sınırlı, düşünce, tefekkür ve muhâkemeye dayalı bir ilim değildir. Allah her şeyi meydana geleceği için bilir, yoksa hiçbir şey Allah bildiği için meydana gelmez.

İlim sıfatıyla ilgili olarak Kur’an’da pek çok âyet vardır. Biz bunlardan dört tanesini zikredeceğiz: **“Gaybın anahtarları yalnız O’nun yanındadır. Onları ancak O bilir. O, karada ve denizde ne varsa bilir. Düşen hiçbir yaprak yoktur ki, onu bilmesin. Yerin karanlıklarında olan**

29. Yâsîn, 36/81-82.

30. Furkan, 25/58.

31. Âl-i İmrân, 3/2.

32. Tâhâ, 20/111.

hiçbir tohum, yaş ve kuru, hiçbir şey yok ki, apaçık bir Kitap'ta (yazılı) bulunmasın.”³³ **“Göklerde ve yerde olanları Allâh'ın bildiğini görmüyor musun?”**³⁴ **“Siz, sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun, şüphe yok ki O, göğüslerin içindekini çok iyi bilendir.”**³⁵ **“O, gözlerin hâin bakışlarını ve kalplerin gizleyeceği her şeyi bilir.”**³⁶

3- Semî: “İşitmek” demektir. Allah her şeyi işitir, en gizli sesler, hareketler O'nun işitmesinin dışında kalmaz. Allâh'ın işitmesi diğer canlıların işitip bilmesine benzemez. İşitme sıfatı Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde, genellikle görme (basar) veya bilme sıfatıyla birlikte zikredilmektedir. Birer örnek vererek geçeceğiz. **“Allah her şeyi işitendir ve görendir.”**³⁷ **“Gerçekten O, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.”**³⁸

4- Basar: “Görmek” demektir. Allâh'ın görme sıfatıdır. Allah her şeyi görür. O'nun görmesinden hiçbir şey gizli kalamaz. Bir şeyi görmesi, başka bir şeyi görmesine engel değildir. Bu sıfatın zıddı görmemektir. Görmemek âcizliktir. Allah bu gibi eksikliklerden uzaktır. Allâh'ın işitici ve görücü olduğuna dâir pek çok âyet vardır. Bunlardan birisinde şöyle buyrulur: **“O, gözlerin hâin bakışlarını ve kalplerin gizleyeceği her şeyi bilir. Allah adâletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphe yok ki Allah, işiten ve görendir.”**³⁹

5- İrade: “Dilemek” demektir. Allah dileyicidir. Bir şey üzerinde karar kılarak, onu yapmaya azmetmeğe “irade” denir. Allah irade sahibidir ve yaptığı işlerde serbesttir. O'nu herhangi bir işi yapmaya zorlayacak bir güç yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Senin Rabb'in dilediğini mutlaka yapar.”**⁴⁰ Hz. Meryem, bir erkekle ilişkisi olmadığı hâlde, nasıl çocuk doğuracağını sorunca, Cenâb-ı Hak; **“Bu böyledir. Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasına hükmedince, ona sâdece “Ol” der ve o da hemen oluverir.”**⁴¹ buyurur. **“Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman ona sözümüz sâdece “Ol” dememizdir. O şey hemen oluverir.”**⁴²

33. En'âm, 6/59.

34. Mucâdele, 58/7.

35. Mülk, 67/13.

36. Mü'minûn, 23/17.

37. Bakara, 2/137, 181, 124, 224, 227, 256; Âl-i İmrân, 3/34, 35, 38; Mâide, 5/76.

38. İsrâ, 17/1; Hac, 22/61; Lokmân, 31/28.

39. Mü'minûn, 23/17.

40. Hûd, 11/107; bk. Burûc, 85/16; Bakara, 2/185.

41. Âl-i İmrân, 3/47; bk. Yâsîn, 36/82.

42. Nahl, 16/40.

6- Kudret: “Gücü yetmek” demektir. Allâh’ın her şeye gücü yeter. İrade sahibi olan Yüce Allah, her şeye yeten bir güce sahiptir. Böylece, iradesini yönelttiği şeyi dilediği anda ve nitelikte yaratır veya bu gücüyle var olan şeyi yok edebilir. O’nun kudreti ilmine ve iradesine uygun olarak tecellî eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin görülemeyeni, Allâh’a âittir. Kıyâmetin kopuşu, yalnız göz kırpması gibi ya da da-ha kısa bir zaman içinde olur! Gerçekten Allah, her şeye gücü yetendir!”**,⁴³ **“O, yaratılışa dilediği şeyi ekler. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir.”**⁴⁴

7- Kelâm: “Söylemek ve konuşmak” demektir. Allâh’ın konuşma sıfatı vardır. Allah bu sıfatı ile peygamberlerine kitaplar indirmiş, bâzı peygamberler ile de konuşmuştur. Ezeli olan kelâm sıfatının niteliği insanlar tarafından tam olarak bilinemez. Çünkü Yüce Allah ses, harf ve sözcüklere bağlı olmayan bir konuşma ve söyleme sıfatına sahiptir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ, belirlediğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca, Rabbim, bana kendini göster, seni göreyim, dedi..”**,⁴⁵ **“..Allah Mûsâ ile bizzat konuştu.”**,⁴⁶ **“De ki: Rabb’imin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek bile, Rabb’imin sözleri bitmeden önce denizler tükenecektir.”**⁴⁷

8- Tekvîn: “Yaratmak, yok olanı yokluktan varlıklar âlemine çıkarmak” demektir. Allâh’ın yaratma, yoktan var etme sıfatını ifâde eder. O, ezeli ilmiyle bilip dilediği her şeyi sonsuz gücü ile yaratmıştır. Yaratmak, rızık vermek, diriltmek, öldürmek, nîmet vermek, azap etmek ve şekil vermek Allâh’ın tekvîn sıfatının sonuçlarıdır.

Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulur: **“Bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, sözüümüz ona “Ol” dememizdir ve o şey hemen oluverir.”**⁴⁸ Yaratmak gibi, rızık vermek, azap etmek, diriltmek, öldürmek gibi bütün fiiller de tekvîn sıfatına bağlıdır.

43. Nahl, 16/77.

44. Fâtır, 35/1; bk. Nûr, 24/44, 45; Âl-i İmrân, 3/28.

45. A'râf, 7/143.

46. Nisâ, 4/164. Bk. Gâfir, 40/78.

47. Kehf, 18/109. Bk. Lokmân, 31/27.

48. Nahl, 16/40; bk. Yâsîn, 36/82.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

4- Hiçbir şey O'na denk değildir.

4. âyete göre, Allâh'ın benzeri hiçbir şey yoktur. Biz Cenâb-ı Hakk'ı nasıl ve ne şekilde düşünersek düşünelim, O bizim düşündüğümüz şekilde değildir. Daha doğru O, bizim düşünebileceğimiz, hayal edebileceğimiz her şeyden farklıdır. Yaratılmışların hiçbirine benzemez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitir, görür.”**⁴⁹ **“Evvel ve âhir olan, açık ve bâtın olan O'dur ve O her şeyi bilendir.”**⁵⁰ **“Onun için hiçbir şeyi Allâh'a benzetmeye çalışmayın! Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz.”**⁵¹

Yüce Allâh'ın insanla ve diğer varlıklarla olan ilişkisini anlatan şu âyetler üzerinde de düşünölmelidir: **“Siz, nerede olursanız olun O sizinledir.”**⁵²

“Biz ona (insana) şahdamarından daha yakınız.”⁵³ **“Üç kişi aralarında fısıltı ile konuşurken dördüncüleri mutlaka Allah'tır. Beş kişi olsalar altıncıları mutlaka O'dur. Gerek daha az, gerek daha çok olsalar ve her nerede bulunsalar mutlaka O onlarla birlikte.”**⁵⁴

“Onun zâtından başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz mutlaka O'na döndürüleceksiniz.”⁵⁵ **“Rahman Arş' üzerine oturmuştur.”**⁵⁶ İşte, وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ âyeti bütün bu ve benzeri âyetlerin özü ve özetidir.

49. Şûrâ, 42/11.

50. Hadid, 57/3.

51. Nahl, 16/74.

52. Hadid, 57/4.

53. Kâf, 50/16.

54. Mücâdele, 58/7.

55. Kasas, 28/88.

56. Tâhâ, 20/5.

سُورَةُ الْفَلَقِ

FELAK SÛRESİ

Felak sûresi Medîne döneminde inmiş olup, 5 âyettir. Nâs sûresinden önce Mekke’de indiği de rivâyet edilmiştir. Adını ilk âyetteki “Felak (sabah)” tan almıştır. Bu ve bundan sonraki sûreye, birlikte “Muâvvizeteyn (İki sığındırıcı)”, İhlâs ile birlikte üçüne “Muavvizât (Sığındırıcılar) adı verilir. Sûrede; insanın, zarar ve kötülük dokundurabilecek her şeyden Allâh’a sığınması konusu yer alır.

Kur’ân-ı Kerîm’in bu son iki sûresinin Hz. Peygamber’e, kıskanan müşrik veya münâfıklarca yapılan bir büyü olayı ile ilgili olarak indiği rivâyet edilmiştir.

Hız. Âişe’den rivâyet edildiğine göre, bir defasında Allâh’ın Rasûlü’ne sihir yapılmış, bu yüzden yapmadığı şeyi yaptığını sanmaya başlamıştı. Allâh’ın elçisi kendisine âfiyet vermesi için durmadan Allâh’a duâ etti.

Bir gün yanına iki kişi geldi. (Bunlar Cebrâil ve Mikâil عليه السلام idi). Biri baş ucuna diğeri ayak ucuna oturup ona sihir yapıldığını konuşmaya başladılar. Bu işi Yahudi asıllı münâfıklardan Lebîd bin A'sam'ın bir tarak, saç döküntüsü, erkek hurmanın kuru çiçek kapçığı ile yaptığını ve bunu Benî Zürayk topraklarında bulunan Zervan kuyusuna attığını söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bir rivâyette Hz. Ali birkaç sahâbe ile o kuyuya giderek, büyü âletlerini çıkarmış ve kuyuyu kapatmışlardı. İşte bu olay üzerine inen Felak ve Nâs sûreleri okunarak rahatlamıştır.¹

Allâh'ın elçisi her gece yatağına yatacağı sırada İhlâs sûresi ile bu iki sûreyi okuyup ellerine üfler, başına ve yüzünden başlayarak aşağıya doğru vücuduna mesheder ve bunu üç kere yapardı.²

Ancak ehl-i sünnet inancına göre, Allah elçisi ilâhî koruma altında olduğu için, ona vahyin gelmesini etkileyecek şekilde büyü veya cinlerin etkisinin olmaması gerekir. Belki onun bedenine bir hastalık gelmesine yol açabilecek bir rahatsızlık üzerine olan olumlu etkisinden söz edilebilir.³

1. Bk. Buhârî, Tıb, 49-50, Deavât, 57, Fazâilü'l-Kur'an, 14, Bed'ü'l-Halk, 11, Cizye, 14, Edeb, 56; Müslim, Tıb, 43, Selâm, 42; Ebû Dâvud, Edeb, 98.
2. Buhârî, Fazâilü'l-Kur'an, 14, Megâzî, 83; Müslim, Selâm, 51; Ebû Dâvud, Tıb, 19; İbn Mâce, Tıb, 3 8; Mâlik, Muvatta, Ayn, 10.
3. Râzî, age, XXXII, 188.

﴿ BÂB 1 ﴾

**YARATTIĞI ŞEYLERİN, GECENİN, ÜFÜRÜKÇÜLERİN,
KISKANÇ KİŞİNİN ŞERRİNDEN ALLÂH'A SİĞİNMAK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine;**
- 2- Yarattığı şeylerin şerrinden;**
- 3- Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden;**
- 4- Dügümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden;**
- 5- Ve kıskanç kişinin kiskandığı zaman şerrinden.**

1-5. âyetlerde Peygamber ﷺ'e; çöken karanlığın, düğümlere üfleyerek büyü yapan kişilerin, hasetçi insanların şerrinden, karanlığı yarıp sabahın aydınlığını ortaya çıkaran Allâh'a sığınması emrediliyor.

Büyü ve göz değmesi, günlük hayatta karşılaşılabilen ve insan üzerinde olumsuz etkileri görülen psikolojik rahatsızlıklardır. Bu çoğu zaman insan veya şeytan kaynaklı olur. Kur'an'da, şeytan kaynaklı olan dürtüler için Allâh'a sığınma önerilir.¹ Hz. Peygamber'in bâzı hastalıklara İhlâs, Felak ve

1. Bk. Mü'minûn, 23/97-98.

Nâs sûrelerini okuduğu gibi, ağrıyan yere elini koyup yedi kere, “Bismillâhi, eûzü bi izzetillahi ve kudretihî min şerri mâ ecidü ve ühâziru (Allâh’ın adıyla! Bulduğum ve kurtulmak istediğim ağrıdan Allâh’ın izzet ve kudretine sığınıyorum, derdi.”²

ALLÂH'A SİĞİNİLMASI İSTENEN KÖTÜLÜKLER

1) Yaratılan Şeylerin ve Gecenin Şerrinden Allâh’a Sığınmak

Bu sığınma duâsı ile akıllı ve akılsız canlıların, öldürücü ve bulaşıcı mikrop gibi zararlıların; zehir vb. cansızların; cin, şeytan, ateş, deprem, sel baskını, yıldırım düşmesi gibi, insan gücüyle önlenemeyen şeylerin vereceği zarardan Allâh’a sığınılır. Bununla birlikte kimi zaman insan birtakım sıkıntı ve musibetlerle sınanmış da olabilir. Her durumda sabretmek, Allâh’a sığınmak ve güvenmek gerekir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce, seni dürterse, hemen Allâh’a sığın. Çünkü O, hakkıyla işiten, her şeyi bilendir. Sakınanlar yok mu, onlar kendilerine şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, (Allâh’ı ve azâbı) hatırlarlar ve hemen gerçeği görürler.”**³

“Gecede ve gündüzde barınan ne varsa hepsi O’nundur. O, her şeyi işiten ve hakkıyla bilendir.”⁴

“Elbette sizi birtakım korkularla, biraz açlıkla, mal, can ve ürünlerden bir miktar eksiltmekle deneriz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir belâ gelince: ‘Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.’ derler. İşte bunlara, Rab’lerinden mağfiret ve rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”⁵

2) Büyücülerin Şerrinden Allâh’a Sığınmak

Yukarıdaki 4. âyette, sihir ve büyü yoluyla, düşümlere üfleyerek insanları etkileme yasaklanmıştır. Nitekim hadîs-i şerîfte, **لِكُلِّ شَيْءٍ دَوَاءٌ** “Her şeyin bir devası (ilâc) vardır.”⁶ buyurulmuştur. Buna göre ruhsal hastalıklara rûhânî, bedensel hastalıklara cismânî sebeplerle tedavi meşrû olduğu gibi,

2. Mâlik, Muvatta, Ayn, 9.

3. A’raf, 7/200-201.

4. En’âm, 6/13.

5. Bakara, 2/155-157.

6. Müslim, Selâm, 69, Fezâilü’s-Sahâbe, 92; Buhârî, Tıb, 1; Ebû Dâvûd, Tıb, 1, 11; İbn Mâce, Tıb, 1; Tirmizî, Tıb, 2.

karışık olanlara da karışık tedavi elbette meşrû olur. Şu şart ile ki, etki sebeplerden değil, Allah'tan bilinmeli ve hepsinde de entrikadan, sihirbazlıktan, şarlatanlıktan, aldatma ve zarar vermeden sakınılmalıdır. Buna göre, samimî niyet ve temiz nefeslerle Allâh'a sığınarak, Allah'tan şifâ niyaz ederek okuyup üflemeği de mutlaka sihirbazlık gibi kabûl etmek doğru olmaz. Onun için rukye (okunma)yı câiz görenler sahih kaynaklarda rivâyet edilen bir hayli hadislerle delil getirmişlerdir.

Fahreddin Râzî tefsîrinde, bâzı rahatsızlıklara karşı duâ yoluyla tedavi hakkında şunları kaydetmiştir:

a) Ebû Saîd el-Hudrî ؓ'den rivâyete göre Hz. Peygamber biraz rahatsızlanmıştı. Cebrâîl ؑ geldi ve "Ey Muhammed! Bir şikâyet var mı?" diye sordu. O "Evet" dedi. Bunun üzerine Cebrâîl ؑ şöyle duâ etti: "Bismillâh ile sana okur rukye ederim. Böylece seni inciten her şeyden, her göz değmesinden ve hased edenin bakışlarından Allah sana şifâ verir. Duâyı besmele ile yapıyorum."⁷

b) İbn Abbas, Hz. Peygamber'in bütün ağrılardan ve hummadan korunmak için şu duâyı öğrettiğini nakletmiştir: "Kerîm olan Allâh'ın adıyla, ben her kanı akan damarın kötülüğünden ve cehennem ateşinin kötülüğünden yüce Allâh'a sığınırım."⁸

c) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir kimse eceli gelmemiş bir hastanın yanına girer de yedi defa: Niyaz ederim o yüce Allâh'a, O yüce Arş'ın Rabb'ine ki sana şifâ versin, derse şifâ bulur."⁹

d) Hz. Âişe'den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ bizden birisi rahatsız olduğu zaman onu sağ eliyle mesheder (sıvazlar), sonra şöyle derdi: "İnsanların Rabbi olan Allâhım bu sıkıntıyı gider, şifâ ver, sen şifâ vericisin, senin şifândan başka şifâ yok, senin şifân dert bırakmaz."¹⁰

e) Hz. Peygamber, torunları Hasan ile Hüseyin'i şöyle sığındırırdı: "İkinizi de Allâh'ın tam kelimelerine sığındırırım, her şeytandan, kötü kazâdan ve kötü gözden." der ve ilâve buyururdu: "Babam İbrahim de oğulları İsmâîl ve İshâk'ı böyle sığındırırdı."¹¹

7. Müslim, Selâm, 40; Ebû Dâvûd, Tıb, 19; Tirmizî, Cenâiz, 4; İbn Mâce, Tıb, 36, 37.

8. Tirmizî, Tıb, 26; İbn Mâce, Tıb, 37; Ahmed bin Hanbel, I, 300.

9. Ebû Dâvûd, Cenâiz, 8; Tirmizî, Tıb, 32.

10. Buhârî, Merdâ, 20, Tıb, 38, 40; Ebû Dâvûd, Tıb, 17, 19; Tirmizî, Cenâiz, 4, Daavât, 111; İbn Mâce, Tıb, 36, 39, Cenâiz, 64.

11. Buhârî, Enbiyâ, 10; Müslim, Zikr, 54, 55; Ebû Dâvûd, Tıb, 19, Sünnet, 39, Edeb, 98; Tirmizî, Tıb, 18, Daavat, 40; İbn Mâce, Tıb, 35, 36, 46; Dârimî, İstizan, 4, 8; Muvatta, Şiir, 9-11, İstizan, 34.

f) Osman b. Ebi'l-Âs Sakafî şöyle demiştir: *Bende ağrı vardı, beni az daha öldürecekti. Rasûlullâh'a vardım. Bana buyurdu ki: "Sağ elini onun (ağrıyan yerin) üzerine koy ve yedi kere şöyle de: "Allâh'ın adıyla, ben bulduğum şeyin kötülüğünden Allâh'ın izzet ve kudretine sığınıyorum."* Ben de öyle yaptım, Allah bana şifâ verdi."¹² Burada dikkati çeken husus şu dur: Hz. Peygamber ona okumamış, onun kendisinin okumasını istemiştir.

g) Sûrenin başında da zikrettiğimiz gibi; Allâh'ın Rasûlü her gece muavvizâtı (İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri) okur ellerine üfler, yüzüne ve vücuduna meshederdi.¹³

Hz. Âişe'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *"Rasûlullah ﷺ ailesinden birisi hastalandığı zaman ona Muavvizâtı (İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri) okur üflerdi. Vefât ettiği hastalığında da ben okuyup üflüyor ve kendi eliyle kendisini sıvazlıyordum. Çünkü onun mübârek elinin bereketi benim elimden çok büyük idi. Ne zaman ki Rasûlullah ﷺ hastalandı ve ağırlaştı, sağ elini tuttum, onun yaptığını yapmak istedim, elini elimden çekti, sonra, "Allâhım, beni affet, beni Refîk-ı alâ ile birlikte kıl." dedi, ben baka kaldım, ne göreyim iş tamam olmuştu (yani Allâh'ın Rasûlü vefât etmişti)"*¹⁴

Ruhsal ve bedensel tedavi konusunda Elmalılı merhumun tesbiti şöyledir: "Fıkıh'ta da, şifâ, Allah'tan bilinmek şartıyla tedavinin kesin olmasıyla amel etmek vâcip, korku zamanında terk edilmesi haram; gâlip zan olunca amel câiz, durumlara ve şahıslara göre bazen yapılması, bazen da terk edilmesi daha uygun; kuruntu olmasıyla amel etmek yasaklanmış değilse de, terk edilmesi daha uygun denilmiş, rukye (okuyup üfleme) de kuruntu kısmından sayılmıştır.

Buna göre okuyup üfleme ile tedavi halkın pek çoğunun sandığı gibi dindarlığın gereği ve dînin emrettiği bir şey değil, sonuç olarak bir izindir. Asıl dindarlığın gereği onu terk etmek sûretiyle Allâh'a dayanmak ve ancak Allâh'a sığınıp O'na kendisi doğrudan doğruya duâ etmek ve duâsına başkalarının aracılığını istememektir. Mü'minin mü'mine gerek huzûrun-da ve gerek arkasından duâsı meşrû ve müstahsen ve hatta dînî görevidir.

12. Ebû Dâvûd, Tıb, 19; Tirmizî, Tıb, 29, Deavât, 125; İbn Mâce, Tıb, 36; Muvatta, Ayn, 9.

13. Buhârî, Tıb, 39; İbn Mâce, Duâ, 15. Bk. Râzî, age, XXXII, 188.

14. Bk. Buhârî, Merda, 19, Fezâilu's-Sahâbe, 5, Fezâilü'l-Kur'an, 14; Tıb, 41, Meğazi, 83-84, Rikâk, 42, Deavât, 12, 28; Müslim, Selâm, 46, Fezâilu's-Sahâbe, 85, 87; Ebû Dâvûd, Tıb, 19; Tirmizî, Deavât, 76; İbn Mâce, Cenâiz, 64; Mâlik, Muvatta, Ayn, 10; Ahmed bin Hanbel, VI, 104, 124, 166, 181.

Nitekim hadiste, “*Duâ ibadetin özü, iliğidir.*”¹⁵ buyrulur. Ancak duâ etmek başka, okuyup üflemek, başkasının nefesinden medet beklemek yine başkadır.

Allah Teâlâ duâyı emretmiş, “***Bana duâ edin, duânızı kabûl edeyim.***”¹⁶ ve “***Ben (o kullara) yakınım. Bana duâ edince duâ edenin duâsına karşılık veririm.***”¹⁷ “***De ki: Duânız olmasaydı Rabbim size ne değer verirdi?***”¹⁸ buyurmuştur. Diğer yandan, şirk olarak başkasına duâ etmek yasaklanmış, âyette, “***Ben ancak Rabbime yalvarırım ve hiç kimseyi O'na ortak koşmam, de.***”¹⁹ buyurulmuştur.

Buna göre Kur'an ve sünnette en güzel duâları öğretilmiş ve sonuç olarak bu sûrelerde de bütün kötülüklerden doğrudan doğruya Allâh'a sığınılması emredilmiştir. Okuyup üfleyecek olan bunları bellesin, her zaman kendine cankurtaran edinsin. Peygamber ﷺ'den rivâyet edildiği üzere her gece ve her ihtiyâcında temiz kalp ve îmanla okusun, kendine üflesin, mü'min kardeşlerine de hem duâ, hem tavsiye etsin, temiz nefesle duâ edenlerin duâlarının bereketlerini de inkâr etmesin. Buna söz yok, fakat Allah Teâlâ böyle duâ ve kabûl etme kapısını herkese açtığı, ona genellikle herkesi çağırdığı, herkesin doğrudan doğruya sığınmasını istediği ve ortak koşma ayıbını kabûl buyurmadığı hâlde; ona doğrudan doğruya duâ ve ibadet ile sığınma ve ilticâyı bırakıp da, “Ben o kapıya gidemem, ne isteyeceğimi de bilemem.” diye duâ tellalı aramaya ve onun nefesinden medet ummaya kalkışmak dindarlığın gereği değil, câhiliye âdetidir. İnsanlar bundan gâfil olup kendisine okutup üfletmeyi dindarlık gereği sandığı için burada bu genişçe anlatım ile sözü uzatmaya gerek görüldü.”²⁰

3) Kıskanç Kişinin Şerrinden Allâh'a Sığınmak

Yukarıdaki 5. âyete göre, kıskanç bir kimseye herhangi bir kötülük yapılmadığı hâlde, ondan gelecek kötülük en az beklenen kötülüktür. Bu yüzden, kendini ona karşı savunma güçlüğü de vardır. Bu konuda Allâh'a sığınmak genel bir korunma yoludur.

15. Tirmizî, Duâ, 1.

16. Mü'min, 40/60.

17. Bakara, 2/186.

18. Furkan, 25/77.

19. Cin, 72/20.

20. Elmalılı, age, X, 168, 169.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilir. Onlardan sonra, kitaba vâris kılınanlar da, Kur’an hakkında derin bir şüphe içindedirler.”**²¹

“Ancak kitap verilenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden, bunda da anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah kendi izniyle, îmân edenleri, onlar hakkında görüş ayrılığına düştükleri gerçeğe ulaştırdı. Çünkü Allah, dilediğini doğru yola iletir.”²²

“Şüphesiz ki Allah katında tek din İslâm’dır. Ehl-i kitap ise, kendilerine (İslâm’ın ve peygamberin hak olduğuna dâir) bilgi geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Her kim Allâh’ın âyetlerini inkâr ederse iyi bilsin ki, Allah hesabı çabuk görendir!”²³

“Onlara din konusunda apaçık deliller vermiştik. Fakat onlar kendilerine bilgi ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Şüphesiz Rabbin kıyâmet günü, ayrılığa düştükleri konularda, aralarında hüküm verecektir.”²⁴

21. Şûrâ, 42/14.

22. Bakara, 2/213.

23. Âl-i İmrân, 3/19.

24. Câsiye, 45/17-18.

سُورَةُ النَّاسِ

NÂS
SÛRESİ

Nâs sûresi Felak sûresinden sonra onunla birlikte inmiştir. 6 âyettir. Adını son âyetteki “Nâs (İnsanlar)”dan almıştır. Sûrede; insanın, gerek insan ve gerekse cinlerin kötülük fısıltısından Allâh’a sığınması istenir.

﴿ BÂB 1 ﴾

**CİNLERİN VE İNSANLARIN ŞERRİNDEN
ALLÂH'A SİĞİNMAK**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ
الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ
الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine;

2- İnsanların Melikine;

3- İnsanların İlâhına;

4-5- İnsanların kalplerine kötü şeyler sokan o sinsi vesvesecinin şerrinden;

6- Gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allâh'a sığınırım).

1-6. âyetlerde, kendisine sığınılması istenen Allah Teâlâ'nın insanların Rab, Melik ve İlâh'ı oluşuna dikkat çekilmiş ve insanın kalbine vesvese veren cin ve insan şeytanlarının şerrinden Allâh'a sığınılması istenmiştir.

Vesvese; gizli bir sesle, fısıltı ile düşünce aşılama, bir işe, eyleme yöneltmektir. İnsanın içinden geçen yararsız, kötü düşüncelere vesvese denilir.

Hannâs; sinmiş, pusuya yatmış, her fırsatta vesvese vermeyi alışkanlık hâline getirmiş olan insan veya şeytanı ifâde eder. İnsana kötü şeyleri fısıldayan cin veya insan olur.

Bu âyetlere göre, âhirete inanmayanlara insan ve cin şeytanları musallat olur, onlara kötülükleri çekici göstererek fısıldarlar, onlar da bu kötülükleri işlemeye devam ederler ve peygamberin sözlerini dinlemezler.

Yukarıdaki âyette “İnsan ve cin şeytanları” tamlaması “beyaniyye” veya “lâmiyye” olması hakkında iki görüş vardır. Beyaniyye olduğu takdirde “insandan olan şeytanlar ve cinden olan şeytanlar” demek olur. Lâmiyye olduğuna göre de “insanlara mahsus”, yani insanlara musallat, insan aldatmaya mahsus şeytanlar; “cine mahsus”, cinleri aldatmaya mahsus şeytanlar demek olur.

İbn Abbas’tan, Ata, Mücâhid, Hasen ve Katâde “beyaniyye tamlaması”nı tercih ederek demişlerdir ki: “Şeytan, insan ve cin”den herhangi bir isyancı ve inatçıdır. Yani gerek insan ve gerek cinden serkeş, gururlu, fitneçi, inatçı, ele avuca sığmaz, kaypak, yola gelmez olanların hepsine şeytan denilir. Adı geçenler demişlerdir ki, cinden de şeytanlar vardır, insandan da şeytanlar vardır. Cinden olan şeytan, insanı aldatmaktan âciz kalınca inatçı bir insana, yani bir insan şeytanına gider ve mü’mini mü’minin aracılığı ile aldatmaya çalışır, yani onu aldatmaya teşvik eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte böylece her bir peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlar birbirlerine, aldatmak kastıyla yaldızlı sözler telkin ederler. Rabbin dileseydi, onlar bu işi yapmazlardı. Onları da, uydurdukları yalanlarla baş başa bırak. Bir de âhirete inanmayanların kalpleri, o yaldızlı sözlerle meyletsin, ondan hoşlansınlar ve işledikleri günahları işlemeye devam etsinler diye telkin ederler!”**¹

“Ey îmân edenler! Aranızda gizlice konuştuğunuzda, günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber’e karşı gelmek için fısıldaşmayın! Ama iyilik ve Allah’tan sakınma konularında konuşup görüşün. Huzûruna toplanacağınız Allah’tan korkun! O tür gizli konuşmalar ancak şeytandandır. O îmân edenleri bununla üzmemek ister. Ama Allâh’ın izni olmadan şeytan mü’minlere hiçbir zarar veremez. Onun için mü’minler yalnız Allâh’a güvenip dayansınlar.”²

1. En’âm, 6/112-113.

2. Mücâdele, 58/9-10.

**“Fakat insanlardan bâzı kimseler, cinlerden bâzı kimselere sığı-
nıp da onların azgınlığını arttırıyordu.”³**

**“Takvâ sahipleri, şeytanın etkisini içlerinde hissettiklerinde,
ne olup bittğini düşünür ve hemen gerçeği görürler. Şeytanların
kardeşleri onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırak-
mazlar.”⁴**

Kur'ân-ı Kerîm'de İblis'in cin türünden olduğu ve cinlerin ateşten ya-
ratıldığı şöyle haber verilir: **“Cinlerden olan İblis Rabbinin emrinden
çıkmişti.”⁵ “Cinleri de (vücudun gözeneklerine) nüfûz edebilen güçlü
bir ateşten yarattık.”⁶**

Bir gün Ebû Zer , Hz. Peygamberle birlikte bir mecliste uzun sü-
re oturmuştu, Allâh'ın elçisi namaz kılıp kılmadığını sordu, Ebû Zer,
“Kılmadım” deyince, “Kalk iki rekât namaz kıl” buyurdu. Dönüşünde;
“Cin ve insan şeytanlarından Allâh'a sığındın mı?” diye sordu. Ebû Zer:
“İnsandan da şeytan olur mu?” deyince, Hz. Peygamber: “Evet onlar cin
şeytanlarından daha şerlidir.” buyurdu.⁷

Hz. Peygamber; “Her birinizin yanında mutlaka biri cinlerden di-
ğer meleklerden olmak üzere iki arkadaşı (karîn) vardır.” buyurunca,
Ashâb-ı kirâm: “Ey Allâh'ın Rasûlü! Şeytan sana da mı musallat edildi?”
diye sordu. O da: “Evet, bana da musallat edildi, ancak Allah ona kar-
şı bana yardım etti de, o teslim oldu. Artık bana sâdece hayrı telkin edi-
yor.” buyurdu.⁸

Başka bir hadiste de şöyle buyrulur: “Mü'mine yüzaltmış melek ve-
kil kılınmıştır. Onlar bal çanağından sinek kovalar gibi mü'minden şey-
tanları kovarlar. İnsan kısa bir süre kendine bırakılsa şeytanlar onu kapı-
sıverirlerdi.”⁹

Allâh'ın Rasûlü bir gece, eşi Safiyye bint-i Huyey ile birlikte evlerine dö-
nerken, karşılaştığı iki müslümana, yanındakinin eşi Safiyye olduğunu söy-
ledi. Sahâbilerin Rasûlullah hakkında kötü bir şey düşünemeyeceklerini,

3. Cin, 72/6.

4. A'râf, 7/201-202.

5. Kehf, 18/50.

6. Hicr, 15/27.

7. Ahmed bin Hanbel, V, 178, 179, 265.

8. Müslim, Münâfikîn, 69; Dârimî, Rikâk, 25; Ahmed bin Hanbel, I, 257, 385, 397, 401, 460.

9. Kurtubî, Ahkâmü'l-Kur'an, XX, 3; Hindî, Kenzü'l-Ummâl, I, 1279; Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XXX, 122;
Elmalılı, age, IX, 106, 107.

sü-i zanda bulunmayacaklarını belirtmeleri üzerine şöyle buyurdu: “Şeytan insanın bedeninde kan gibi dolaşır. Onun sizin kalbinize bir kötülük, bir şüphe atmasından korktum.”¹⁰

Bu Kur’ân-ı Kerîm Meâlî’ni ve fikhî tefsîrini tamamlamaya muvaffak kıldığı için, Yüce Rabbimize hamd ve tesbih eder, eksik ve kusurlarımızın afını dilerim.

Bu eserimizi gözden geçiren ve değerli katkıları olan meslekdaşımız Prof. Dr. Abdullah Kahraman beye, basıma hazırlanması için emeği geçen Erkam Yayınevi mensuplarına ve yarım yüzyıla yaklaşan bütün ilmî çalışmalarında her türlü fedakârlığı esirgemeyen eşim Müzeyyen hanıma teşekkür eder, Cenâb-ı Hak’tan “**İyilik ve takvâda yardımlaşın.**”¹¹ âyeti ve “Hayra delâlet eden, o hayrı işleyen gibi ecir alır.”¹² hadîsi ile amel eciri vermesini temenni ederim.

Prof. Dr. Hamdi Döndüren
Bursa 2018

10. Buhârî, İ’tikâf, 11, Bed’ü’l-halk, 11, Ahkâm, 21; Müslim, Selâm, 23-25.

11. Mâide, 5/2.

12. Müslim, İmâre; Ebû Dâvûd, Edeb, 115; Tirmizî, İlm, 14; Ahmed bin Hanbel, IV, 120, V, 274, 357.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdûlbaki, Muhammed Fuad, **el-Mu'ce-mu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Kur'ani'l-Kerîm**, Kâhire 1378/1958.
- Ahmed bin Hanbel (ö. 241/855), **el-Müs-ned**, I-VI, thk. A. Muhammed Şâkir, Dârul-Maarif, Mısır 1368/1949.
- Akdemir, Sâlih, **Son Çağrı Kur'an**, Çeviri, Ankara Okulu Yayını, Ankara 2004.
- Akgündüz, Ahmed, **İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı**, Osmanlı Araşt. Vakfı, İst. 2011, c. I-III.
- Ali Haydar, Hoca Emin zade (ö. 1355/1936), **Düreru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm**, 3. baskı, I-IV, Matbaa-i Tevsî-i Tibaat, İstanbul 1330/1912.
- Alûsî, Şihâbüddîn Mahmûd bin Abdullah (ö. 1270/1854), **Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm**, Bulak 1321; nşr. Muhammed Hüseyin el-Arab, Beyrut 1417/1997.
- Âmidî, Ebû'l-Hasen bin Ebî Ali bin Muhammed (ö. 631/1233), **el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm**, Kâhire 1968.
- Âsım Efendi, **Kamus Tercemesi**, I-IV, İstanbul 1305 H
- Aşık, Nevzat, **Sahâbe ve Hadis Rivâyeti**, İzmir 1981.
- Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, I-XII, İstanbul 1988.
- Aynî, **Umdetü'l-Kârî**, Kahire 1392/1972.
- Azîmâbâdî, **Avnü'l-Ma'bûd**, Medîne 1969
- Barnaba İncili**, trc. Mehmet Yıldız, İstanbul, ty.
- Belâzûrî, Yahyâ bin Câfer (ö. 279/892), **Futûhu'l-Buldân**, Beyrut 1983.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed bin el-Huseyn (ö. 458/1065), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I-X, Haydarâbâd 1352/1933.
- Beyzâvî, Ebû Saîd, Nasîruddîn, Abdullah bin Ömer (ö. 791/1291), **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, I-II, Mısır 1968.
- Bilgin, Ömer Şerif, **Kur'an'da Yer Alan Hukuksal Amaçlar** (İlk beş sûre), U. Ü. İlahiyat Fak. Yüksek Lisans Tezi.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (1391/1971), **Hukûk-ı İslâmiyye ve İstîlâhat-ı Fıkhiyye Kâmusu**, I-VIII, İstanbul 1967; **Büyük İslâm İlmihali**, İstanbul 1985.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed bin İsmâil (ö. 256/869), **Sahîhu'l-Buhârî**, Çağrı Yayınları, I-VIII, İstanbul 1413/1992.
- Cassâs, Ebû Bekir Ahmed bin Alî (ö. 370/980), **Ahkâmü'l-Kur'an**, I-V, Beyrut 1985.
- Cürcânî, Seyyid Şerif Alî bin Muhammed (ö. 816/1413), **et-Tarîfât**, İstanbul 1909.
- Çağrı, Mustafa, **Gazâliye Göre İslâm Ahlâkı**, İstanbul 1982.

- Çantay, Hasan Basri (ö. 1385/1966), **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, I-III, (nşr. Mürşit Çantay), İstanbul 1965.
- Çetin, Abdurrahman, **Kur'an İlimleri ve Kur'ân-ı Kerîm**, İstanbul 1992.
- Dârîmî, Ebû Muhammed bin Abdurrahmân (ö. 255/868), **Sünenü'd-Dârimî**, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1413/1992.
- Davudoğlu, Ahmed, **Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi**, İstanbul 1973.
- Demirci, Muhsin, **Vahiy Gerçeği**, İstanbul 1996.
- Derveze, Muhammed İzzet, **et-Tefsîru'l-Hadîs**, Kahire 1381/1962.
- Develioğlu, Ferit, **Dinler Tarihi Ansiklopedisi**, I-III, Gelişim Yayınları, İstanbul, ty.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah (ö. 1762 M), **Huccetullahi'l-Bâliga**, terc. M. Erdoğan, I-II, İz Yayıncılık, İstanbul 1994. **el-Fevzü'l-Kebîr**, Beyrut 1987.
- Diyânet İslâm Ansiklopedisi**, TDV. Yayını, İstanbul.
- Doğrul, Ömer Rıza, **Kur'an Nedir**, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1967. **Satır-Arası Kur'an Tercümesi**, Haz. Ahmet Topaloğlu, (Önsöz), Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- Döndüren, Hamdi, **Delilleriyle İslâm Hukûku, Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras**, 2. baskı, İstanbul 1983. **İslâm Hukûkuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri**, Balıkesir 1983. **Günümüz Ekonomik Problemlerine İslâmî Yaklaşımlar**, İstanbul 1988. **Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali**, İstanbul 1993. **İslâmî Ölçülerle Ticaret Rehberi**, İstanbul 1998. **Delilleriyle İslâm İlmihali**, Erkam Yayınevi, İstanbul 2004 (Yeni baskı). **İnsanlığa Son Çağrı, Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, I-II, Yeni Şafak Gazetesi, İstanbul 2003. **Günümüz Vakıf Meseleleri**, -Erkam Yayını, İstanbul 1998
- Ebû Bekir Râzî, **et-Tıbbu'r-Rûhânî**, Beyrut 1402/982.
- Ebû Hayyan, **el-Bahru'l-Muhîr**, Beyrut 1983.
- Ebû Dâvûd, Süleyman bin el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/888), **Sünenü Ebî Dâvûd**, I-V, Çağrı Yayınları, İst. 1413/1992.
- Ebussuud, Tefsîr, **İrşâdü'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'ani'l-Kerîm**, Dâru'l-Mushaf, Beyrut, ty.
- Ebû Ubeyd, el-Kâsım b. Sellâm (ö. 224/839), **Kitabu'l-Emvâl**, 1. baskı, thk. Muhammed Halil Hurras, nşr. Mektebu'l-Külliyatı'l-Ezheriyye, Kahire 1388/1968.
- Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, Muhammed bin Hüseyin (ö. 458/1066), **el-Ahkâmü's-Sultâniyye**, Matbaatu'l-Bâbî el-Halebî.
- Ebû Yusuf, Ya'kub bin İbrahim (ö. 182/798), **Kitâbu'l-Harac**, 2. baskı, Mısır 1352.
- Elmalılı, Hamdi Yazır (ö. 1358/1939), **Hak Dîni Kur'an Dili Türkçe Tefsir**, Azim baskısı, I-X, Almanya, ty. **İrşâdü'l-Ahlâf fî Ahkâmî'l-Evkâf**, İstanbul 1330.

- Ergin, Feridun, **İktisat**, Hamle Matbaası, İstanbul 1964.
- Fârâbî, **el-Medînetü'l-Fâzıla**, (Nşr. Albert N. Nader), Beyrut, 1986.
- Fazlurrahmân, **“İslâmî Çağdaşlaşma, Alanı, Metodu ve Alternatifleri”**, İslâmî Araştırmalar, Ankara, 1990, IV/3, 314-320. İslâm, (Trc. Mehmet Dağ - Mehmet Aydın), İstanbul 1981.
- Gazâlî, Ebû Hamîd Muhammed bin Muhammed (ö. 505/1111), **İhyâu Ulûmid-dîn**, I-IV, Mısır 1375/1956, trc. Ali Arslan, İstanbul 1971. **el-Mustasfâ**, Bulak 1325. **Mişkâtü'l-Envâr**, Beyrut 1994.
- Güç, Ahmet, **Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban**, Düşünce Kitabevi, Bursa 2003.
- Hamidullah, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, İstanbul 1980. **İslâm'a Giriş**, terc. Kemal Kuşçu, İstanbul 1961. **el-Vesâiku's-Siyâsiyye**, Kâhire 1941.
- Hâkim, **el-Müstedrek**, Beyrut, 1411.
- Hamidullah, Muhammed, **Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Yazma Tercümeleri**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1965, Türkiyat Mecmuası XIV'den ayrı basım.
- Hamidullah, Muhammed Yaşaroğlu, Macit, **Kur'ân-ı Kerîm Tarihi ve Türkçe Tefsirler** Bibliyografyası, Yağmur Yayınları, İstanbul. 1965.
- Hassaf, Ebû Bekir Ahmed b. Ömer eş-Şeybânî (261/875), **Ahkâmü'l-Evkâf**, Mısır 1904.
- Hatemi, Hüseyin, **Önceki ve Bugünkü Hukukumuzda Vakıf Kurma Muâamelesi**, İstanbul 1969.
- Heysemî, Nüreddîn, Alî bin Ebî Bekir (ö. 807/1404), **Mecmau'z-Zevâid**, Mektebetü'l-Kudsî, Mısır, ty.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn (ö. 1252/1836), **Reddû'l-Muhtâr**, Matbaatü'l-Bâbî el-Halebî, Mısır ty. **Tenbîhu'r-Rukûd alâ Mesâilî'n-Nukûd (Resâil)**, İstanbul 1901.
- İbnü'l-Arabî, Ebûbekir (ö. 543/1148), **Ahkâmü'l-Kur'an**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Mısır 1376/1957.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn, **el-Futuhâtü'l-Mekkiyye**, Kâhire 1972-1983.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, **et-Tahrîr ve't-Tenvîr**, Tunus 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib, **el-Muharremü'l-Vecîz, fî Tefsîri'l-Kitâbî'l-Azîz**, Muhammediye, 1395-1408/1975-1987.
- İbnü'l-Cevzî, **Telbîsü İblîs**, Dimaşk 1948. **Zâdü'l-Mesîr**, Dimaşk 1384-1388.
- İbn Hâcer, **Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, (Nşr. Muhibbuddîn el-Hatîb ve dğr.) Kahire 1407/1986-1987.
- İbnü'l-Esir, İzzüddîn Alî b. Muhammed (ö. 630/1233), **el-Kâmil fî Târîh**, I-XII, Mısır 1303/1886.
- İbn Habîb, Muhammed b. Habîb el-Hâşimî, **el-Muhammak fî Ahbâri Kureyş**, (nşr. Hurşid Ahmed) Beyrut 1405/1985.
- İbn-i Haldûn (ö. 809/1406), **Mukaddime**, terc. Zakir Kâdirî Ugan, İstanbul 1968.

- İbn Hazm, Ebû Alî bin Ahmed (ö. 456/1063), **el-Muhallâ**, I-XI, thk. A. M. Şâkir, Mısır 1352/1933. **el-Ahlâk ve's-Siyer**, Beyrut 1405/1985.
- İbn Hişam (ö. 218/833), **es-Sîretü'n-Nebe-viyye**, I-IV, Kahire 1375/1955.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn, Muhammed bin Abdülvâhid (ö. 861/1457), **Fethu'l-Kadîr**, 1. baskı, I-VI, Mısır-Bulak 1316/1898.
- İbn İshak, **Sîretü İbn İshak**, (Nşr. Muhammed Hamidullah), Rabat, 1967.
- İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Muhammed bin Ebî Bekir (ö. 751/1350), **İ'lâmü'l-Muvakki'in an Rabbi'l-Âlemîn**, Kâhire 1325-1326. **Ahkâmü Ehli'z-Zimme**, Beyrut 1983. **Zâdü'l-Meâd**, Beyrut 1411/1981.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebû'l-Fidâ İsmâîl bin Ömer (ö. 774/1372), **Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr**, İhtisar ve thk. M. Alî es-Sâbûnî, 7. baskı, Beyrut 1402/1981. **Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm**, (Nşr. M. İbrahim el-Bennâ, ve dğr.), Kahire 1390/1971.
- İbn Kudâme, **el-Muğnî**, Kâhire 1412/1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed bin Yezîd el-Kazvînî, (ö. 275/888), **Sünenü İbn Mâce**, I-II, Çağrı Yayınevi, İstanbul 1413/1992.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed bin Mükerrrem (ö. 711/1311), **Lisânü'l-Arab**, I-XV, Beyrut 1374/1955.
- İbn Nedîm (385/955), Ebû'l-Ferec Muhammed bin İshak, **el-Fihrist**, Gustave Flugel neşri, Beyrut 1964.
- İbn Nüceym, Zeynülâbidîn bin İbrahim el-Mısırî (ö. 970/1563), **el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, I-V, Mısır 1334 H.
- İbn Rüşd el-Hafîd, Ebû'l-Velîd Muhammed bin Ahmed (ö. 520/1126), **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Müktesid**, Beyrut 1987.
- İbn Sa'd, Muhammed (ö. 230/844), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut, ty.
- İbn Teymiyye, **Mecûu'l-Fetâvâ**, Riyad 1381-1386.
- İbn Sînâ, **eş-Şifâ el-İlâhiyyât**, (Nşr. Kanavati - Saîd Zâyd), Tahran 1343 H.
- İmam Rabbânî, **Mektûbât**, Mekke 1317.
- İnan, Abdulkadir **Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme**, Türk Tarih Basımevi, Ankara, 1961.
- Kallek, Cengiz, **H. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa**, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.
- Kandemir, Mehmet Yaşar - Zavalı, Halit - Şimşek, Ümit, **Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâlî**, M.Ü.İ.F. Vakfı Yayını, İstanbul 2010.
- Karaman, Hayrettin, **İslâm Hukuk Tarihi**, İstanbul 1989. **Mukayeseli İslâm Hukûku, İstanbul 1996. Günümüz Meseleleri**, I-II, İstanbul 1982. **"İslâm Hukûkunda İctihad"**, Ankara 1975.

- Kardâvî, Yusuf, **Fikhu'z-Zekât**, I-II, Beyrut 1969, terc. İbrahim Sarmış, İstanbul 1984; Fâizsiz Sistemde Ticaret, Terc. Nihat Yazar, Faisal Finans Kurumu, İstanbul ts.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekir bin Mes'ud (ö. 587/1191), **Bedâiyu's-Sanâyi' fî Tertîbi's-Şerâyi'**, 2. baskı, I - VII, nşr. Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1394/1974.
- Kâsimî, Muhammed Cemalüddîn (ö. 1332/1913), **Mehâsinü't-Te'vîl (Tefsîru Kâsimî)**, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1956.
- Kaya, Remzi, **Ehl-i Kitap ve İslâm**, Ankara 1994.
- Keskiöğlü, Osman, **Kur'an Tarihi**, İstanbul 1953. **Kur'an Tarihi**, Nebioğlu Yay., İstanbul ts.
- Kılavuz, A. Saim, **İman Küfür Sınırı**, İstanbul 1982.
- Kırca, Celal, **Kur'ân-ı Kerîm'de Fen Bilimleri**, İstanbul 1984.
- Kitab-ı Mukaddes (Tevrat ve İncil)**, ist. 1958.
- Komisyon, **el-Fetâvâ'l-Hindiyeye**, I-IV, Mısır - Bulak 1310/1892.
- Komisyon, **İlmihal**, I-II, TDV. yayını.
- Komisyon, **Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir**, I-V, TDV. Ankara 2004.
- Köksal, Âsım, **İslâm Tarihi**, İstanbul, t.y.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1273), **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an**, I-XX, Mısır 1935-1950.
- Kutluay, Yaşar, **İslâm ve Yahudi Mezhepleri**, Ankara 1965.
- Mâlik bin Enes (ö. 179/795), **el-Muvat-ta**, I-II, İstanbul 1413/1992. **et-Tevhîd**, (Nşr. Fethullah Huleyf), Beyrut 1970.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr, **Kitâbü't-Tevhîd**, (Nşr. Fethullah Huleyf), Beyrut 1970. **Te'vîlâtü Ehli's-Sünne**, (Nşr. Muhammed M. er-Rahmân), Bağdat, 1404/1983.
- Maurice Bucaille, **Müsbet İlimler Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an**, terc. M. Ali Sönmez, Ankara 1987.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Âlî bin Muhammed bin Habîb (ö. 450/1058), **el-Ahkâmü's-Sultâniyye**, Kahire 1298, trc. Ali Şafak, İst 1976. **Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn**, Beyrut 1978. **en-Nuketü ve'l-Uyûn**, Beyrut 1412/1992
- Mevlânâ Şiblî, **Asr-ı Saâdet**, İslâm Tarihi, (Trc. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1928.
- Mevsilî, Mecdüddîn Abdullah (ö. 683/1284), **el-İhtiyâr li Ta'îlî'l-Muhtâr**, I-V, Kâhire, ty.
- Mîras, Kâmil (ö. 1376/1958), **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Terceme ve Şerhi**, I-XII, 2. baskı, DİB. yayını, Ankara 1957-1972.
- Moberg, A. **"Necran"** mad. İA, IX, 165-167.
- Molla Hüsrev, Mehmed bin Gerâmuz (ö. 955/1480), **ed-Dürer ve'l-Gurer**, I-II, İstanbul, ty.

- Muhammed Ebû Zehra, **el-Ahvâlü's-Şah-siyye**, Kâhire 1957.
- Muhammed Esed, **Kur'an Mesajı**, (Trc. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul 1996.
- Muhammed Fuad Abdülbakî, **el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l Kur'âni'l-Kerîm**.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim İbn el-Haccâc (ö. 261/874), **Sahîhu Müslim**, I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul 1413/1992.
- Nasr, Seyyid Hüseyin, **İslâm'da Bilim ve Medeniyet**, Çevirenler: Nabi Avcı - Kasım Turhan - Ahmet Ünal, İnsan Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2015; Üç Müslüman Bilge, İbn Sinâ - Sühreverdî - İbn Sinâ, İnsan Yayınları, İstanbul 5. Baskı 2013;
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfizuddîn Abdullah, **Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl**, (Mecmûa mine't-Tefâsir içinde), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ty.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân bin Şuayb (ö. 279/892), **Sünenü'n-Nesâî**, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1413/1992.
- Ömer b. Ahmed ed-Dârektunî, **Sünen**, Beyrut 1966.
- Ömer Rıza Doğrul, **Tanrı Buyruğu**, İstanbul 1980. İslâm Tarihi, İstanbul 1928.
- Özel, Ahmed, **İslâm Hukûkunda Ülke Kavramı**, İstanbul 1991.
- Öztürk, Nazif, **Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar**, Ankara 1995.
- Pakalın, M. Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 2. baskı, MEB. Yayını.
- Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108), **el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an**, Lübnan, ty.
- Râzî, Fahrüddîn, Muhammed bin Ömer bin Hasan (ö. 606/1210), **Mefâtihu'l-Gayb**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1990.
- Reşid Rıza, Muhammed (ö. 1253/1935), **Tefsîru'l-Menâr**, I-XII, Kahire 1353-1354.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, **Revâiu'l-Beyân Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm**, 2. baskı, I-II, Mektebetü'l-Gazâlî, Dimaşk 1397/1977.
- San'ânî, Ebû Bekir Abdurrazzâk bin Hemmâm (ö. 211/826), **el-Musannef**, I-XI, (thk. ve neşr. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî), Beyrut 1390-1392/1970-1972.
- San'ânî, Muhammed bin İsmâîl (ö. 1182/1768), **Sübülü's-Selâm Şerhu Bulûgi'l-Merâm**, 2. baskı, Kâhire 1950.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, İspanya 1999.
- Schacht, Joseph, **An Introduction to Islamic Law**, terc. Mehmet Dağ - Abdülkadir Şener, **İslâm Hukûkuna Giriş**, A.Ü.İ.F., Ankara 1977.
- Serahsî, Muhammed bin Ahmed bin Ebî Sehl (ö. 490/1097), **el-Mebsût**, 3. baskı, I-XXX, nşr. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1398/1978. **Usûl**, I-II, Kâhire 1372-1373.

- Seyyid Kutub, **fî Zılâli'l-Kur'an**, Kahire 1405/1985.
- Seyyid Sabık, **Fıkhu's-Sünne**, Beyrut 1969.
- Sezgin, Fuat, **Bilimler Tarihçisi**, Konuşan: Sefer Turan, Timaş, İstanbul 2010.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman bin Ebî Bekir (ö. 911/1505), **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty. **Târîhu'l-Hulefâ**, thk. M. Muhyiddin Abdülhmîd, Kahire 1389/1969. **el-Eşbah ve'n-Nezâir fî Kavâidi ve Furûi Fıkhi's-Şâfiyye**, (Nşr. Muhammed Mu'tasım - Billah el-Bağdâdî), Beyrut 1987.
- Şaban, Zekiyüddin, **İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fık)**, (Trc. İbrahim Kafi Dönmez), Ankara 1996.
- Şâfiî, Muhammed bin İdrîs (ö. 204/819), **el-Ümm**, I-VIII, Bulak, Mısır 1329. **er-Risâle**, (thk. ve neşr. A. M. Şâkir), 1358/1940.
- Şâmil İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1990.
- Şâtıbî, Ebû İshâk İbrahim bin Mûsâ el-Lahmî (ö. 790/1388), **el-Muvâfakât fî Usûli's-Şeria**, I-IV, Mısır, ty.
- Şevkânî, Muhammed bin Âlî (ö. 1255/1839), **Neylû'l-Evtâr fî Şerhi Multeka'l-Ahbâr**, I-VIII, el-Matbaatü'l Osmaniyye el-Mısıriyye, Mısır ty. **Fethu'l-Kadîr el-Câmî' beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr**, Beyrut 1412/1991. **İrşâdü'l-Fuhûl**, Beyrut 1992.
- Şirâzî, Ebû İshâk İbrahim bin Âlî (ö. 476/1083), **el-Mühezzebe**, Matbaatu'l-Bâbî el-Halebî, Mısır ty.
- Tabâtâbâî, Muhammed Hüseyin, **el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an**, Beyrut 1973.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman bin Ahmed (ö. 360/970), **el-Mu'cemu's-Sağîr**, I-II, (thk. Abdurrahman Muhammed Osman), Kahire 1388/1968.
- Taberî, Ebû Câfer Muhammed bin Cerîr (ö. 310/922), **Câmiu'l-Beyân an Te'vîl-âyi'l-Kur'an**, Mısır 1373/1954. **Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, Beyrut 1407/1987.
- Tehânevî, Mevlânâ Zafer Ahmed el-Osmânî, (ö. 1394 H), tahk. Hâzım el-Kâdî, İ'lâû's-Sünen, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1418/1997.
- Tehânevî, Muhammed Âlî (ö. 1158/1745), **Keşşâfû Istilâhâtî'l Fünûn**, İstanbul 1404/1984.
- Tirmizî, Muhammed bin İsâ (ö. 279/892), **Sünenü't-Tirmizî**, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1413/1992.
- Togan, Zeki Velidi, Kur'an-ı Kerim'in en eski Türkçe yazma tercümeleri için bkz., **Kur'an ve Türkler**, İstanbul. 1971.
- Turan Yüksel, Ahmet, **İslâm'da Bilim Tarihi, Başlangıçtan Osmanlı Döneminin Sonuna Kadar**, Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2002.
- Tümer, Günay, **Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem**, Ankara, 1996.
- Tümer, Günay - Küçük, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, Ankara, 1988.

- Vâhidî, Ebû'l-Hasan Alî bin Ahmed (ö. 468/1075), **Esbâbü'n-Nüzûl**, Mısır 1316. **en-Nâsih ve'l-Mensûh**, Beyrut, ty.
- Wasinck, A. J. et J. P. Mensing, W. P. De Haas., **Concordance et Indices de la Tradition Musulmane**, I-VII, Leiden, E. J. Brill 1936-1969.
- Yahyâ bin Âdem el-Kureşî (ö. 203 H), **el-Harac**, neşr. A. M. Şâkir, Mısır 1368/1949.
- Yâkut, Şihâbüddîn Ebû Abdullah el-Hamevî (626/1229), **Mu'cemu'l-Buldân**, Beyrut 1410/1990.
- Yâkubî, Ahmed b. Ebî Ya'kub b. Câfer, **et-Târîh**, (nşr. M. Th. Houtsma) Leiden 1883.
- Yavuz, Yunus Vehbi, **İslâm'da Zekat Muesesesi**, 3. baskı, İstanbul 1977.
- Yeniçeri, Celal, **Uzay Âyetleri Tefsiri**, İstanbul 1995.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, **İslâm Tasavvufu**, İstanbul 1996.
- Yusuf el-Kardâvî, **Fıkhu'z-Zekât**, Beyrut 1969.
- Zebîdî, Muhıbu'd-dîn Ebû'l-Fadl Muhammed Murtezâ, **Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs**, Kahire 1306-1307.
- Yusuf Mûsâ, **Târîhu'l-Fıkhî'l-İslâmî**, terc. Ahmet Meylanî, 2. baskı, İstanbul 1983.
- Zehebî, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed bin Ahmed (ö. 748/1347), **Mizânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, I-IV, thk. Alî Muhammed el-Becâvî, Mısır 1382/1963. **Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ**, Dâru'l-Maârif, Mısır 1957.
- Zekiyüddîn Şa'ban, **İslâm Hukuk İlminin Esasları, (Usûlü'l-Fıkh)**, (Trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 1996.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd bin Ömer (ö. 538/1143), **el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vücûhi't-Te'vil**, Beyrut 1366/1947.
- Zeydân, Abdülkerim, **Ahkâmü'z-Zimmiyyîn**, Bağdat 1988. **el Mufasssal fî Ahkâmi'l-Mer'e fî ş-eŞeriatî'l-İslâmiyye**, Beyrut 1993 VIII, 284.
- Zeylaî, Abdullah bin Yusuf (ö. 762/1361), **Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye**, 1. baskı, I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye 1393/1973.
- Zeylaî, Fahrüddîn Osman bin Alî (ö. 743/1342), **Tebyînü'l-Hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik**, el-Emîriyye tab'ı.
- Zihni, Mehmed, **Ni'met-i İslâm**, nşr. Salah Bilici Yayınevi, İstanbul 1976.
- Zirikî, Hayruddîn, **el-A'lâm Kâmus-ı Terâcim li Eşheri'r-Ricâl**, I-XI, 3. baskı, ty.
- Zühaylî, Vehbe, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh**, 2. baskı, I-VIII, Dimaşk, 1405/1985. **el-Fıkhu'l-İslâmî fî Uslûbihi'l-Cedid**, 2. baskı, I-II, Dimaşk, ty. **et-Tefsîru'l-Münîr**, I-XXXII, Beyrut 1991.

İSİM VE KAVRAM İNDEKSİ

Not: (/) çizgisinin solundaki rakam sûre numarasını, sağındaki rakamlar âyet numaralarını, kendisinden sonra (+) işareti olan rakamlar, dipnotunda açıklama bilgileri bulunan sûre ve âyet numaralarını gösterir. Bu âyetlerden dipnot bilgilerine ulaşılabilir.

- A -

- Abdest:** 5/6(+); 4/43; 11/114; 80/38; 87/14-15.
- Abdullah b. Ömer:** 8/39(+).
- Abdullah b. Selam:** 46/8(+).
- Abdullah b. Übeyy:** 9/80(+), 63/8, 84, 98, 101.
- Abdullah bin Ümmi Mektum:** 11/29(+); 24/61; 80/1-4(+).
- Acbü'z-zeneb:** 14/48(+); 50/4(+); 78/18(+); 7/57; 39/68,
- A'cemî:** 16/103; 42/198; 41/44.
- Âd kavmi:** 7/65-74(+); 9/70; 11/50(+)-60; 14/9; 22/42; 25/38; 26/123-139; 29/38-40; 38/12; 40/31; 41/13-16; 46/25(+); 50/13; 51/41-42; 53/50; 54/18-21; 69/4, 6; 89/6, 7.
- Ad takmak:** 49/11.
- Adak(Nezir):** 2/270; 3/35; 19/26; 22/29(+); 33/23; 61/2(+); 76/7(+); 77/6.
- Adâlet:** 2/282; 3/18, 21, 161; 4/3, 58, 59, 127, 129, 135; 5/8, 42, 95, 106; 6/115, 152; 7/29, 85, 159, 181; 10/4, 47, 54; 11/85; 16/9, 76, 90(+); 20/2; 21/47; 26/15; 33/5; 38/22, 26; 39/69, 75; 42/15; 49/9; 55/9; 57/25; 60/8.
- Adam öldürmek:** 2/178(+); 4/29, 92(+), 93; 5/32; 6/151; 17/31, 33; 25/68; 93(+); 42/37(+).
- Âdem عليه السلام:** 2/30-35, 37; 3/33, 59; 4/116, 120; 5/27; 6/2; 7/2, 11-27, 31, 35, 43, 172; 15/26, 28, 43; 17/61-65, 70; 18/50; 19/58; 20/115-124; 30/21; 32/7; 36/60.
- Âdem ile Havva'nın ilk duâsı:** 2/37; 7/23.
- Âdem ile şeytan:** 2/34, 36; 7/19-24; 17/61-62, 18/50; 20/116-119.
- Âdemoğulları:** 7/26, 27, 31, 35, 172; 17/70; 36/60.
- Âdem'in iki oğlu (Hâbil-Kâbil):** 5/27(+)-31.
- Âdet görmek:** bk. Hayız görmek.
- Adi bin Hâtim:** 9/31.
- Adn cennetleri:** 9/72; 13/23; 16/31; 18/31; 19/61; 20/76; 35/33; 38/50; 40/8; 61/12; 98/8.
- Adn cennetini kazandıran ameller:** 13/23(+).

Affetmek: bk. Hoşgörülü olmak.

Ağıt yakmak: bk. Yas tutmak.

Ağlamak: 9/82; 12/16; 17/109; 19/58;
44/29; 53/43, 60.

Ahd(antlaşma, sağlam söz vermek, söz almak): 2/27, 40, 63, 80, 83, 84, 93, 100, 124, 125, 127; 3/76, 77, 81, 183, 187; 4/21, 90, 154, 155; 5/1, 7, 12, 13, 14, 70; 6/152; 7/102, 134, 169; 8/56, 72; 9/1, 4, 7, 12, 111; 12/66, 80; 13/20, 25; 16/91, 95; 17/34; 19/78, 87; 20/86, 115; 31/32; 33/7, 15, 23; 36/60; 43/49; 48/10; 57/8; 70/32.

Ahde vefa: bk. Sözünde durmak.

Âhiret günü: 2/46(+), 285(+), 4, 62, 123, 177, 200, 201, 217, 220; 3/9, 22, 25, 45, 56, 77, 85, 145, 148, 176; 4/38, 39, 59, 74, 77, 134, 162; 6/113; 7/147; 8/67; 9/18, 19, 38, 44; 10/45; 11/16, 19, 22, 103; 12/37, 57; 13/26; 16/22, 41, 60, 107, 109, 122; 17/10, 19, 21, 45, 72; 18/110; 22/11, 15; 23/33, 74; 24/14, 19, 23; 27/3, 5, 23, 66; 29/27; 30/7, 16; 31/4; 33/57; 34/1, 8, 21; 39/9, 26, 45; 40/39, 43; 41/7, 16, 31; 42/7, 20; 43/35; 53/25; 57/20; 59/3; 60/13; 70/2, 26; 74/53; 75/21; 79/25; 87/17; 92/13; 93/4.

Âhirete îman: 2/5(+).

Âhirette selamlaşmak: 4/86; 14/23; 10/10(+); 16/32; 19/62; 25/85; 36/58; 56/25-26.

Ahlâk: 2/129, 151, 172, 232; 3/77, 164; 4/49; 8/3, 7, 53; 9/103; 13/11;

17/84; 18/19, 74; 19/19; 20/76; 24/21, 28, 30; 26/137; 35/18; 62/2; 68/4; 79/12; 87/14; 91/9; 92/18; 96/6, 7.

Ahmed(Muhammed): 49/29; 61/6(+).

Aile: 2/215; 3/121; 4/25, 35, 36, 92; 5/86; 6/151; 7/83; 8/41, 72, 75; 11/11, 40, 45, 46, 62, 65, 81, 88; 13/38; 16/90; 17/23, 24, 26; 20/10, 29, 132; 21/76, 84; 23/27; 24/27; 25/54; 26/169, 170; 27/7, 49, 57; 28/12, 29; 29/8, 32, 33; 31/14; 33/4, 6, 33; 35/43; 36/50; 37/79, 134; 38/43; 39/15; 40/8; 42/23, 45; 46/15-18; 48/11, 12; 51/26; 52/21; 57/2; 64/14, 15; 66/6; 75/33; 83/31; 84/9, 13.

Aile fertleri için duâ: 31/13.

Aile içi disiplin: 4/34.

Aile müessesesi: 24/32(+).

Ailede hak ve görevler: 2/228.

Aileye öğütler: 31/13(+).

Âişe ؤ hakkında: 24/11-17; 66/4. bk. İfk olayı.

Akabe: 90/11, 12.

Akabe bey'ati: 9/111(+).

Âkile: 2/283; 4/92(+); 5/2.

Âkile ve sigorta: 2/283; 5/2(+).

Akıllı ve ergen olmak: 24/58, 59.

Akit yapmak: 2/235, 237; 4/33; 5/1, 89.

Akit çeşitleri: 5/1(+).

Aklı kullanmak: 2/44, 171, 242; 5/58, 100; 3/191(+), 65, 118, 190; 6/32, 126; 7/169; 8/22; 10/16, 42; 11/51; 12/2, 109; 13/4; 16/12; 29/35, 43;

30/24, 28; 39/43; 40/37; 59/14;
67/10. bk. Tefekkür.

Akrabalık: 2/27, 83, 177, 180, 215; 4/7, 8, 11, 33, 36, 135; 5/106; 6/152; 8/41; 9/113; 13/25; 16/90; 17/26; 24/22; 26/214; 30/38; 33/6; 35/18; 42/23, 33, 214; 47/22; 59/7; 69/35; 70/3; 90/15.

Alâmet: bk. Şeair.

Alay etmek: 2/14, 15, 212; 4/140; 6/5, 10; 9/64, 65, 79; 11/8, 38; 13/32; 15/11, 95; 16/34; 21/41; 23/110; 26/6, 128; 30/10; 36/30; 37/12, 14; 38/63; 39/48, 56; 43/7, 32; 45/33; 46/26; 49/11; 83/30, 31; 104/1.

Aldatmak: 2/9; 3/24, 185, 196; 4/29, 30, 120, 142; 6/70, 112, 130; 7/22, 51; 8/49, 62; 11/84, 85; 17/35, 64; 26/181-183; 28/78; 31/33; 33/12; 35/5, 40; 40/4; 45/35; 55/8, 9; 57/14, 20; 64/9; 67/20; 82/6.

Alışveriş, ticaret: 2/16, 41, 79, 86, 90, 102, 175, 188, 198, 201, 207, 254, 275, 282; 3/77, 177, 178, 187, 199; 4/29(+), 44, 74; 5/1, 44; 8/9, 24, 111; 9/24; 11/3, 84(+); 12/20, 21; 14/31; 16/80; 17/12; 22/28; 24/37; 30/23; 31/6; 35/12, 29; 38/21-24; 45/12, 49; 61/10; 62/9-11; 67/15; 73/20; 83/1, 2(+), 3.

Ali ﷺ: 9/2.

Alçakgönüllü olmak: bk. Tevâzu.

Allah ﷻ: 1/4(+), bu lâfız Kur'an'da 2696 yerde yinelenmiştir. İlâh ve Allâhümme sözcükleri bu sayının dışındadır.

Allah hakkı: 2/83(+).

Allah için doğma ve doğurma olmaması: 4/171; 17/111; 19/35, 92; 23/91; 25/2; 29/4; 43/81; 72/3 112/3.

Allah korkusu: 2/74, 150, 194, 212; 3/102, 200; 5/93; 6/72; 7/35; 8/2, 29; 10/31; 15/45; 16/50, 51, 30, 52; 22/34; 23/1, 2, 70; 39/61; 59/56; 64/16; 65/5; 67/12; 74/56.

Allah sevgisi: 2/165, 177, 186; 3/31, 32, 81; 9/24(+); 21/90; 24/31.

Allah ve peygamber sevgisi: 9/24(+).

Allâh'a güvenip dayanmak: bk. Tevekkül.

Allâh'a îman: 2/285(+); 4/171(+).

Allâh'a kötü zanda bulunmak: 48/6.

Allâh'a sığınma duâsı: bk. İstiâze.

Allâh'a ortak koşmak: 2/22(+); 9/28(+), 231; 4/48, 116; 5/72, 73; 6/163; 10/32; 12/106; 17/111; 25/2; 31/13; 71/23.

Allâh'a ve peygambere itaat: 4/59(+), 80.

Allâh'ı anmak(zikretmek): 2/152, 165, 198, 200, 203, 239; 3/31, 41, 135, 191; 5/4, 91; 6/118, 119, 138, 121; 7/205; 8/2, 45; 10/62-64; 11/114; 13/28(+); 18/24, 28, 101; 19/96; 20/14, 34, 124; 21/36, 42; 22/28, 34-36, 40; 23/60-61; 24/36-38; 26/227; 29/45; 33/21, 41, 42, 35; 38/32; 39/22, 23, 45; 43/36; 53/29; 57/16; 58/19; 62/9, 10; 63/9; 72/17; 73/8; 76/26.

- Allâh'ı görmek:** 6/103(+); 7/143(+); 53/18(+); 75/23(+); 86/15. 42/16, 36, 37; 20/61; 21/87; 24/9; 42/16; 48/6; 58/14; 60/13; 42/37; 111/1-5.
- Allâh'ın âdeti:** 48/23.(bk. Sünnetullah).
- Allâh'ın adını kötüye kullanmak:** 2/224; 58/16; 63/2.
- Allâh'ın arzının geniş olması:** 4/97; 29/56; 39/10.
- Allâh'ın bir kadının duâsına cevabı:** 58/1(+).
- Allâh'ın birliği:** 2/116, 117, 163, 165, 255; 3/2, 5, 6; 4/48, 49, 116; 5/17, 72-77; 6/19, 21-24, 56, 80, 81, 94, 100-103, 106, 148; 9/28, 28-36, 66, 68, 69, 70; 13/33, 34; 16/35, 36, 57, 62, 72, 73; 17/22, 39, 40, 42, 43, 44, 111; 19/35, 88-91; 21/18-29; 22/31, 34, 71; 23/91, 92; 34/27; 25/1-2; 27/59-65; 28/62-75, 88; 30/40; 37/4, 5, 149-163; 39/4, 14, 15, 27, 29-32, 36-38, 43-46, 64-67; 40/3, 12-15, 20, 66; 41/6, 7, 9, 37, 38, 43, 81-83, 15; 51/51; 44/8, 9; 46/56; 57/51; 59/1, 22-24; 72/3; 112/1-4.
- Allâh'ın çocuk edinmemesi:** 2/116(+); 4/171; 6/101; 9/30; 10/68; 19/35, 88-93; 23/91; 25/2; 39/4; 43/81; 72/3; 112/3.
- Allâh'ın denk ve benzerinin olmaması:** 42/11; 112/4.
- Allâh'ın en büyük ismi:** bk. İsm-i âzam.
- Allâh'ın ganî sıfatı:** 3/97; 14/8; 27/40; 31/12; 39/7; 64/6).
- Allâh'ın gazabı:** 1/7; 2/61, 90; 3/112, 133, 134; 4/93; 7/71; 7/150, 152, 154; 8/16; 16/106; 20/81, 86; 24/9; 42/16, 36, 37; 20/61; 21/87; 24/9; 42/16; 48/6; 58/14; 60/13; 42/37; 111/1-5.
- Allâh'ın günahları bağışlaması:** 4/26, 27, 28, 31, 40, 48 ve 116, 110, 147.
- Allâh'ın güzel isimleri:** 7/180(+); 17/110; 20/8; 59/22-24(+); 87/2.
- Allâh'ın hâkimler hâkimi olması:** 11/45; 95/8.
- Allâh'ın her yerde hazır olması:** 2/186(+); 50/16(+).
- Allâh'ın her şeyi bilmesi:** 3/29, 119, 154; 5/7; 8/43; 11/5; 31/23; 35/38; 39/7; 42/24; 57/6; 64/4; 67/13.
- Allâh'ın insana yakın oluşu:** 50/16; 56/85.
- Allâh'ın insanları birbiriyle savması:** 2/251; 22/40.
- Allâh'ın iyilik yapanları sevmesi:** 2/195; 3/134; 5/13, 93.
- Allâh'ın kolay olanı dilemesi:** 2/185, 196; 18/88; 20/26; 44/58; 51/3; 65/4, 7; 87/8; 92/7; 94/5, 6.
- Allâh'ın(kün=ol) emri:** 6/73; 16/40; 19/35; 36/82; 40/68.
- Allâh'ın mü'minlerin velîsi oluşu:** 2/257; 3/68; 5/55; 10/62-64; 16/120-123.
- Allâh'ın nûru:** 24/35, 40; 39/22, 69; 57/28; 61/8; 64/8.
- Allâh'ın rızık vermesi:** 7/10; 9/28; 13/26; 15/20; 16/71; 24/32; 29/17, 60, 62; 30/37; 34/24, 36, 39; 39/52; 40/13; 42/27, 28; 43/32-35; 51/57, 58; 53/48; 67/21.

- Allâh'ın sıfatları:** 2/255; 4/171(+); 59/23-24(+); 112/3(+).
- Allâh'ın sözünden dönmemesi:** 2/80; 3/9; 13/31; 14/47; 22/47; 30/6.
- Allâh'ın sünneti:** bk. Sünnetullah.
- Allâh'ın şah damarından daha yakın olması:** 56/85.
- Allâh'ın şeairi(sembolleri):** 2/158; 5/2; 22/32(+), 36.
- Allâh'ın şirki bağışlamaması:** 4/48, 116; 46/31.
- Allâh'ın velî kulları:** 3/45; 4/146, 172; 10/62(+), 63, 64; 56/11, 88; 72/26, 27; 83/21, 28.
- Allâh'ın yarattığını(fıtratı) değiştirmek:** 4/119; 30/30; 59/7; 67/3.
- Allâh'ın yardımı:** 2/214; 3/123, 126, 160; 8/10; 9/14, 25, 40; 21/77; 22/40, 60; 27/116; 30/5; 40/51; 47/7; 48/3; 61/13, 67/20; 110/1.
- Allah'tan bağışlanma istemek:** bk. istiğfar.
- Allah'tan başkasını dost(velî) edinmek:** 2/165; 4/89; 144; 5/80, 81; 6/14; 18/50; 25/18; 60/1.
- Allah'tan âlimlerin korkması:** 34/28.
- Allah'tan korkmak/sakınmak:** bk. Takvâ.
- Allah'tan ümit kesmek:** 15/55, 56; 22/15; 29/23; 30/36; 39/53; 41/49.
- Allah'tan yardım istemek:** 3/160; 6/63, 64; 7/55, 205, 206; 11/23; 21/89, 90; 22/34, 35, 54; 23/1, 2, 30; 24/30; 28/83; 31/18, 19; 47/7.
- Altı günde yaratmak:** 7/54(+); 11/7(+); 32/4(+); 70/4.
- Altın:** 3/14, 91; 9/34; 18/31; 22/23; 35/33; 43/53, 71.
- A'ma:** bk. Körler.
- Amalika:** 2/249; 7/138.
- Amca:** 24/61; 33/50.
- Amcanın baba yerinde sayılması:** 2/133.
- Amel defteri:** 4/13, 14; 17/13; 21/47; 38/16; 39/69; 45/28; 56/8; 69/19, 25; 74/52; 78/29, 40; 81/10; 83/7, 8, 9, 18, 19, 20; 84/7, 10.
- Amel defteri, arkasından verilenler:** 84/10-15.
- Amel defteri sağından verilenler:** 69/19-24; 17/71; 84/7-9.
- Amel defteri solundan verilenler:** 69/25-37.
- Amelde aşırılık:** 5/87(+).
- Amelde kadın/erkek eşitliği:** 3/195; 4/32, 33, 35.
- Amelin bedeli:** 24/38(+).
- Ameli boşa gidenler:** 21/217; 3/22; 5/5, 53; 6/88; 7/147; 9/17, 69; 11/16; 18/105; 33/19; 39/65(+); 47/9, 28, 2.
- Amelsiz ilim:** 62/5.
- Amelsiz îman:** 6/158.
- Âmine:** 93/6.
- Ammar -Yâsir ailesi:** 16/106(+).
- Ana kitap(Ümmü'l-kitap):** 3/7, 184; 7/37; 9/36; 13/39; 17/4; 43/4.
- Ana-babaya itaat:** 17/23-25; 29/8; 31/14, 15; 46/15.

- Ana dilde ibadet:** 41/44(+). 21/22; 23/86, 116; 25/59; 27/23,
- Ana karnında cinsiyetin oluşumu:** 26, 38, 41, 42; 39/75(+); 40/7, 15; 43/82; 69/17; 81/20; 85/15.
- Ankebût:** 29/41.
- Anne-babaya iyilik ve nafaka:** 2/83, 180, 215, 233; 4/7, 36; 6/151; 17/23(+); 19/14, 32; 29/8; 31/14, 33; 46/15, 17; 65/7(+).
- Anne sütü:** 2/233(+); 4/23.
- Antlaşma(muahede):** 4/9; 9/1-3; 16/92.
- Antakya'nın çöküşü:** 36/29(+).
- Apis öküzü:** 2/67.
- Arab/Arabî:** 9/90, 97, 98, 99, 101, 120; 12/2; 13/37, 16/103, 20/113, 26/195; 33/20; 39/28; 41/3, 44; 42/7; 43/3; 46/12; 48/11, 16; 49/14.
- Arabuluculuk yapmak:** 2/182, 224; 4/114; 49/9, 10.
- Aracılık etmek:** bk. Şefaât.
- A'râf:** 7/46(+)-49
- Arafat:** 2/198, 199; 7/46, 48, 49.
- Arapça:** 12/2; 13/37; 16/103; 20/113; 26/195; 39/28; 41/3, 44; 42/7; 43/3; 46/12.
- Arı(bal arısı):** 16/68, 69(+).
- Arkadaş(sadîk-karîn):** 4/38, 69; 24/61; 26/101; 37/51; 41/25; 43/36, 38; 50/23, 27.
- Arim seli:** 34/16(+).
- Arraf/kâhin:** 15/18; 37/6-10; 67/5(+); 72/2, 8, 9.
- Arş:** 3/7; 7/54; 137; 9/129; 10/3; 11/7; 12/100; 13/2; 16/68; 17/42; 20/5; 21/22; 23/86, 116; 25/59; 27/23, 26, 38, 41, 42; 39/75(+); 40/7, 15; 43/82; 69/17; 81/20; 85/15.
- Arş'ı yüklenen melekler:** 40/7-9; 69/17.
- Arz-ı mev'ûd:** 5/21(+)-26; 7/137.
- Arzın uçlarının eksilmesi:** bk. Kutuplarda eksilme.
- Asa:** 2/60; 7/107, 117, 160; 26/32, 44, 45, 63; 27/10; 28/31; 20/18, 66.
- Âsaf b. Berhiya:** 27/40(+).
- Ashâb-ı A'râf:** 7/46(+), 48.
- Ashâb-ı Eyke:** 15/78; 26/176(+); 38/13; 50/14.
- Ashâb-ı Fîl:** 105/1.
- Ashâb-ı Hicr:** 15/80, 81.
- Ashâb-ı Karye:** 36/13-29.
- Ashâb-ı Kehf:** 18/9(+)-26.
- Ashâb-ı Medyen:** 7/85; 9/70; 11/84, 95; 20/40; 22/44; 28/22, 23, 45; 29/36.
- Ashâb-ı Rakîm:** bk. Ashâb-ı Kehf.
- Ashâb-ı Res:** 25/38; 50/12.
- Ashâb-ı Sebt:** 4/47.
- Ashâb-ı Sefine:** 29/15.
- Ashâb-ı Şimal:** 21/104(+); 56/9, 41; 90/19.
- Ashâb-ı Uhdûd:** 85/4-8.
- Ashâb-ı Yemin:** 56/8, 27, 38; 74/39; 90/18.
- Âsî:** 63/3.
- Âsiye bint-i Müzâhim:** 28/9(+); 66/11(+).
- Askerlik ve savaş:** 4/71(+).
- Aslan:** 74/51.

- Asr ve önemi:** 103/1(+).
- Aşırı isteklerin süslenmesi:** bk. Şehvetlerin süslenmesi.
- Aşırı gitmenin yasaklanması:** 2/61, 65, 173, 178, 190, 194, 229, 231; 3/112; 4/14; 5/2, 78, 87, 88(+), 94, 107; 6/119, 145; 7/55; 9/10; 18/14, 28; 20/45; 23/7; 26/166; 38/22; 72; 70/31.
- Aşiret:** 9/24; 22/13; 26/214; 49/13(+); 58/22.
- Aşûre orucu:** 10/90, 91; 20/77.
- At:** 3/14; 8/60; 16/8; 38/31, 31-33; 59/6; 100/1-5.
- Ateş(atış) taneleri:** bk. Şihablar.
- Atom ve molekül:** 34/3(+).
- Av ve avlanmak:** 5/1, 2, 4, 94, 95, 96; 16/14; 35/12.
- Avret yeri:** 3/31; 7/22, 26, 27; 21/91; 23/5; 24/30, 31; 33/13, 35; 66/12; 70/29.
- Ay(kamer):** 6/77; 7/54; 10/5; 12/4; 13/2; 14/33; 16/12; 21/33; 22/18; 25/61; 27/54; 31/29; 35/13; 36/39, 40; 39/5; 41/37; 42/2; 54/1; 55/5; 71/16; 74/32; 75/8, 9; 84/18; 91/2.
- Ay takvimi:** 2/189(+); 9/36.
- Ay'la ilgili astronomik bilgi:** 10/5(+).
- Âyete'l-kürsî** 2/225.
- Ay hâli görme:** bk. Adet görme.
- Ayın ikiye yarılması:** 54/1(+).
- Ayıp muhayyerliği:** 5/1.
- Aylar:** 2/185-189, 194, 197, 217, 226, 234; 4/92; 5/2, 97; 6/96; 9/2, 5, 36; 10/5; 14/33; 17/12; 31/29; 34/12; 35/13; 36/39-40; 39/5; 46/15; 55/5; 58/4; 65/4; 97/3.
- Ayların on iki oluşu:** 9/36(+).
- Ayların yerini değiştirmek(nesî):** 9/37(+).
- Azâbın ebedî olması:** 4/14, 93; 78/23.
- Azâbın sınırlı olması:** 4/147; 6/143, 128, 129; 11/107(+), 108; 42/40; 78/23.
- Âzer:** 6/74.
- Azil:** 81/8.
- Azimet-ruhsat:** 16/106(+).
- Azra:** 9/30.
- Azrâil** عزرائيل: 32/11; 82/10-12.
- B -**
- Baal:** 37/125.
- Bâbil:** 2/102.
- Bağırsak:** 6/146.
- Bağış(hibe):** 2/195; 3/8, 38; 6/84; 14/39; 19/5, 19, 49, 50, 53; 21/72, 90; 25/74; 26/21, 83; 29/27; 33/50; 37/100; 38/9, 30, 35, 43; 42/49; 57/7, 10.
- Bağlılık yemini:** bk. Bey'at.
- Bağy/bâgilitik:** 8/39(+); 49/9(+); 58/3(+); 16/90.
- Baha-Değer-Kıymet:** 2/4179, 174; 3/77, 187, 199; 5/44, 106; 9/9; 12/20; 16/95; 25/77.
- Bahire:** 5/103.

Bahtlı-bahtsız(saîd-şakî): 7/131;
11/105, 106, 108; 13/29; 17/13;
19/4, 32, 48; 20/117, 123; 23/106;
27/47; 36/18, 19; 87/11; 91/15;
91/8(+); 92/7, 10.

Bâin boşama: 2/230. bk. Boşanma.

Bakara sûresinin adı: 2/67-73(+).

Bakır ve bakır mâdeni: 18/96; 34/12.

Bal arısı: 16/68, 69(+); 47/15.

Bal şerbeti olayı: 66/1(+)-3.

Balık: 5/96; 7/163; 18/61-63; 21/87;
35/12; 37/142; 68/48.

Balın şifâsı: 16/68(+).

Balık: 5/96; 7/163; 18/60-63; 21/87;
35/12; 37/142; 68/48.

Barış(sulh): 2/208, 224, 228; 4/35, 90,
91, 114, 128(+); 8/1, 12, 47, 61;
10/10; 14/23; 16/28, 32, 87; 19/62;
25/63; 28/55; 33/44; 36/38; 39/29,
73; 47/35; 49/10; 56/26, 91.

Barış gücü: 49/9(+).

Barıştırmak: 2/182, 224, 228; 4/35, 114,
128; 8/1; 11/88; 49/9, 10.

Ba's: bk. Öldükten sonra dirilmek.

Basîret/besâir: 6/104; 7/203; 10/43;
12/108; 17/102; 45/20; 47/24; 50/8;
75/14.

Baş ağrısı: 37/47; 56/19.

Başa kakmak: 2/262, 264; 12/92; 26/22;
41/8; 49/17; 68/3; 74/6; 84/25; 96/6.

Başak rüyası ve tâbiri: 12/43-47.

Baş başa kalmak(halvet): 2/14, 76;
3/119; 12/9.

Başını örtmek: 24/31(+); 33/59(+).(bk.
Tesettür).

Başka dilde namaz: 41/44(+).

Başkalarını çekiştirmek: bk. Gıybet.

Başkasının amelinden yararlanmak:
53/39(+).

Başkasının günahını yüklenmek: 4/85;
53/3(+); 54/38(+).

Başlık parası: 28/27(+).

Bâtıl(geçersiz olan): 2/43, 188, 217,
264; 3/22, 71, 191; 4/29, 161; 5/5,
53; 6/88; 7/118, 139, 147, 173; 8/8;
9/17, 34, 69; 10/81; 11/16; 13/17;
16/12; 17/81; 18/56, 105; 21/18;
22/62; 24/32; 29/48, 52, 67; 30/58;
34/49; 37/141; 38/27; 39/65; 40/5,
78; 41/42; 42/16, 24; 45/27; 47/3, 9,
28, 32, 33; 49/2.

Bâtıl evlilik: 24/32(+).

Bâtıl ticaret: 4/29(+).

Baygınlık: 33/19; 47/20; 50/19.

Bayram: 5/114; 22/28; 87/14, 15; 108/2.

Bayram namazı: 87/5(+), 14, 15;
108/2(+).

Bedevîler: 9/98(+), 101(+), 90-105, 120;
33/20; 48/11, 16; 49/14, 17.

Bedduâ etmek: 3/61(+), 128; 4/148(+);
10/11; 17/11(+); 24/6-9.

Bedir esirleri: 8/67; 42/38.

Bedir savaşı: 2/154; 3/13(+), 123, 127,
123, 165; 8/8.

Bekârlık: 24/32.

Bekke: 3/96.

Bekleme süresi: bk. İddet beklemek.

Belâ(musîbet): 2/49; 7/141; 8/17; 14/6;
37/106; 42/30(+); 64/11(+); 44/33.

Bel'am bin Baura: 7/175.

Belde/beled: 2/126; 3/196; 7/57, 58;
14/35; 16/7; 25/49; 27/91; 34/15;
35/9; 40/4; 43/11; 50/11, 36; 87/17;
89/8, 11; 90/1, 2; 95/3.

Belkıs: 27/23(+)-44. 34/15, 16.

Benî Kaynukâ: 5/51-53; 8/55-59;
59/15(+).

Benî Kurayza: 8/28; 33/26(+), 27.

Benî Mustalik seferi: 24/11; 49/6(+);
63/8(+), 8.

Benî Nadir: 59/2, 3(+)-6.

Berat gecesi: 44/3(+).

Berzah âlemi: 20/124(+); 23/100; 25/53;
39/56; 55/20; 102/1-2. bk. Kabir ha-
yatı.

Besmele: 1/1(+); 27/30(+).

Besmelesiz kesilen hayvanın eti:
2/173; 5/3, 60; 6/121, 145; 16/115.

Beş bilinmeyen(gayb): 31/34(+).

Beş şeyin korunması: 5/32.

Beşer: 3/47, 79; 5/18; 6/91; 11/27;
12/31; 14/10, 11; 15/28, 33; 16/103;
17/93, 94; 18/110; 19/17, 20;
38/71(+).

Beş vakit namaz: 4/103(+); 30/17(+),
18(+).

Bey' akdi: 2/275.

Bey' bi'l-vefâ: 2/275(+), 283; 5/1;
57/11(+).

Beyt-i Makdis(Mescid-i Aksa): 17/1(+).

Beyt-i mamur: 52/4.

Beytullah: bk. Mescid-i Haram.

Bıldırcın kuşu: 2/57; 7/160; 20/80.

Biat: 9/11; 48/10, 18; 60/12.

Big-bang: 21/30(+).

Bilal: 16/25, 41, 106.

Bilene sormak: 21/7(+); 56/42.

Bilenle bilmeyenin bir olmaması: 6/50;
13/16; 35/19; 39/9(+).

Bilezik: 18/31; 22/24; 35/33; 43/53;
76/21.

Bilgelik: bk. Hikmet.

Bilginin kaynağı: 16/78(+).

Bilime teşvik: bk. İlme teşvik.

Bir yıl süreyle süknâ vasiyeti: 2/240(+).

Biriktirmek(kenz): 3/49; 9/34, 35; 11/12;
18/82; 26/58; 28/76.

Birlik ve beraberlik: 3/103; 8/46; 9/107;
30/32, 105, 152; 42/13, 46.

Birr/iyilik-ebrâr: 2/177(+), 44, 189;
3/92(+); 5/2; 58/9; 82/13.

Birr ve takvâ: 5/2(+).

Birru ihsan: 5/92(+).

Bi'ru Maûne: 5/11.

Bizanslılar: bk. Romalılar.

Boğazlamak: 2/49, 67, 71; 5/3; 14/6;
27/21; 28/4; 37/102, 107; 108/2.

Borç/borçlu: 2/245, 282; 4/11, 12;
5/12; 9/60, 98; 52/40; 56/66; 57/18;
64/17; 68.

Borç vermek: 2/245(+), 280, 282;
5/12(+); 18/17; 52/40; 56/66;
57/11(+), 18; 64/17; 73/20; 94/17.

Borçlu-alacaklı ilişkileri: 2/282(+)
Borçlunun dara düşmesi: 2/280(+).
Borçlunun hacredilmesi: 3/75.
Borcun yazılması: 2/282.
Boşanma: 2/227-237, 241; 4/20, 21, 35, 130, 180; 33/28, 29, 49, 52; 60/10, 11; 65/1, 2, 4, 6- 7; 65/1(+), 5(+); 66/5.
Boşanma çeşitleri: 2/229(+)
Boşanma tazminatı: 2/229, 241, 236; 33/28, 29.
Boşanan kadının iddeti: 2/228.
Boşanan kadının hakları: 2/241(+).
Boşanan kadının nafaka hakkı: 65/1, 6.
Boşanan kadının mehir hakkı: 2/237(+); 33/49(+).
Boş söz: 19/62; 23/3; 25/72; 28/55; 41/21; 52/23; 56/25; 74/45; 78/35; 88/11.
Boy abdesti: 4/43; 5/6(+).
Bozgunculuk(fesat çıkarmak): 2/251; 5/52, 64; 7/56, 74; 11/85, 116; 13/25; 16/88; 26/183; 28/77, 84; 30/41; 38/11; 54/45; 58/9.
Böbürlenmek: bk. Büyüklük taslamak.
Buda/Budizm: 21/85; 38/48.
Buğz etmek: 3/118; 4/22; 5/14, 64, 91; 35/39; 40/10, 35; 60/4; 61/3; 93/3; 108/3.
Buharlı gemi: 23/27.
Buhtu'n-nasr: 2/114.
Bulutların oluşumu: 7/57.
Bunaklık: 12/94; 16/70; 22/5; 91/10; 95/5.

Burç falı: 85/1(+)
Burçlar: 4/78; 15/16(+); 25/61; 85/1(+).
Burhan: 2/111; 4/174; 12/24; 21/24; 23/117; 27/64; 28/32, 75.
Burun: 5/45; 68/16.
Buzağı: 2/51, 92, 93; 4/153; 7/148, 152, 155; 11/69; 20/87-90; 51/26.
Bühtan/büyük iftira: 4/112; 24/4, 5, 18-20, 23-25; 49/6; 68/10-16; 104/1. bk. İftira.
Büyü/sihir: 2/102(+), 103; 113/1(+)-5; 6/7; 7/109, 111-120; 10/2, 77, 79, 80; 15/14, 15; 17/47; 20/63, 69, 70; 26/34, 37, 38, 40, 41, 46; 38/4; 40/24; 43/49; 51/39, 52; 52/15; 54/2; 72/6, 7; 74/29.
Büyük günahlar: 4/31(+); 6/151; 7/33; 25/68(+); 42/37(+); 53/32(+).
Büyük günahların affı: 25/68(+).
Büyük kurtuluş: 4/13; 5/119; 9/72, 100, 111; 10/64; 37/60; 40/9; 44/57; 57/12; 61/12).
Büyük melekler: 82/10-12.
Büyük peygamberler: 42/13(+); 46/35.
Büyüklük taslamak/kibir: 2/34, 87; 4/36, 172, 173; 5/82; 6/93; 7/13, 36, 40, 48, 75, 76, 88, 133, 146, 206; 9/25; 10/75; 11/10; 14/21; 16/22-29, 46; 17/38; 21/19; 23/67, 46; 24/11; 25/21; 28/39; 29/39; 31/7, 18; 32/15; 34/31, 32, 33; 35/43; 37/35; 38/74, 75; 39/56, 60, 72; 40/27, 35, 47, 48, 57, 60, 76; 41/15, 38; 45/8, 31; 46/10, 20; 57/23; 63/5; 71/7; 74/23; 102/1-5.

- C -

Câlût: 2/249- 251.

Canavar: 5/3.

Canlılarda genetik yapı: 82/7(+).

Câmit varlıkların tesbihi: 13/13; 17/44;
21/79; 24/41(+); 38/18; 21/20; 57/1;
59/1, 24; 61/1; 62/1; 64/1.

Câriye-Köle: 2/177, 178, 201, 221; 4/3,
24, 25, 36; 5/89; 9/60; 16/71, 75;
23/6; 24/31-33, 58; 30/28; 33/50,
52, 55; 39/29; 47/4(+); 58/3; 70/30;
90/13.

Casusluk: 49/12; 60/1(+), 10.

Cebbar: 5/22; 11/59; 14/15; 19/14, 32;
26/130; 28/19; 40/35; 50/45; 59/23.

Cebrâil ﷺ-Rûhu'l-kuds: 2/97(+),
87, 98, 99, 253(+); 4/171; 5/110;
16/2, 102; 17/85; 19/17, 19; 21/91;
26/193; 40/15, 42, 52; 53/5, 6; 66/4;
70/4; 78/38; 81/19(+)-21; 82/10;
97/4.

Cebrâil ﷺ'in görülmesi: 81/19(+).

Cehâlet: 2/67, 273; 3/154; 4/17; 5/50;
6/35, 54, 111; 7/138, 199; 11/29, 46;
12/33, 89; 16/119; 23/54, 63; 25/63;
27/55; 28/55; 33/33, 72; 39/64;
46/23; 48/26; 49/6; 51/11; 58/22;
66/12; 70/4; 78/38; 81/19, 21; 97/4.

Cehennem: 2/23, 24, 119, 206, 275;
3/12, 106, 162, 185, 197; 4/10, 14,
55, 56, 93, 97, 115, 121, 140, 145,
169; 5/29, 72; 6/128; 7/18, 36, 38,
41, 179; 8/14, 16, 36, 37; 9/34, 35,
49 63, 68, 73, 81, 95, 109; 10/8, 27;
11/119; 13/18; 14/16, 17, 29; 15/43,

44; 16/29; 17/8, 97; 18/100, 102,
106; 19/68, 86; 20/74, 127; 21/29,
98, 100; 22/4, 19, 22; 23/103; 25/11,
14, 34; 29/54, 68; 31/21; 32/13, 20;
33/64; 34/12; 35/6, 18, 36, 37, 39,
63, 97; 36/63; 37/60, 70; 38/56,
85; 39/24, 25, 32, 47, 48, 60, 71,
72; 40/49, 60, 70, 76; 42/7; 43/74;
44/43, 50; 45/10; 48/6, 13; 50/24,
30; 52/11, 13, 16; 54/24, 27; 55/37,
39, 41, 43, 44; 56/41, 56; 58/8; 66/6,
7, 9; 67/5, 6, 8, 10, 11; 70/15; 72/15,
23; 74/26, 37; 76/4; 78/21, 30;
84/12; 85/10; 88/1-7; 89/23; 92/14;
98/6; 104/1-9.

Cehennemin içecekleri: 10/4; 14/16;
18/29; 22/19-20; 37/67; 40/72;
44/43-46; 47/15; 56/54, 55, 93;
78/23-25; 88/5.

Cehennemin on dokuz meleği: 66/6;
74/30.

Cehennemin yedi kapısı: 15/44.

Cemâdatın tesbihi: bk. Câmit varlıkla-
rın tesbihi.

Cemâleddin Efgânî: 3/7.

Cenâze namazı: 9/84(+).

Cenine bilgi yüklemesi: 31/34.

Cenin oluşum aşamaları: 22/5(+);
23/14; 53/32; 86/7(+).

Cenin erkek veya kız oluşu: 31/34;
86/7(+).

Cennet: 2/25, 26(+), 111, 214, 221, 265,
266; 3/15, 133, 142, 185; 4/124;
5/72, 85; 7/19, 22, 27, 40, 42, 43,
44, 46, 49, 50, 53; 8/4, 14, 23;

9/72, 111; 10/9, 10, 62; 11/23, 108;
13/20-25, 35; 15/45-50; 16/30-32;
17/91; 18/31, 32, 33, 35, 39, 40;
19/60, 63, 65; 20/117, 121; 21/101-
103; 22/14, 23, 24; 23/8-11; 25/8,
15, 16, 24; 26/85, 90; 29/58; 30/15;
31/8, 9, 35; 34/15, 16; 36/26, 55-
58; 37/40-61; 38/49-55; 39/20, 73-
74; 40/40; 41/30-32; 42/7; 43/69-73;
44/51-57; 46/14, 16; 47/6, 14-16;
50/31-35; 52/17, 28; 53/15; 54/54,
55; 55/46, 54, 62, 78; 56/1, 40; 76/5,
22; 78/31-38; 83/22, 35; 85/11;
88/2, 8, 16.

Cennet isimleri: Naim cenneti, 82/13;
83/22; 26/85. Adn cenneti, 13/23;
16/31; 98/8. Firdevs cenne-
ti, 18/107; 23/11. Me'vâ cenneti,
32/19; 53/15. Darü's-Selâm, 10/25;
6/127. Daru'l mükâme, 35/35. Darü'l
Huld, 41/28. Dârü'l âhira, 2/94; 6/32;
12/109,

Cennet karşılığında alışverişi: 35/29;
39/29; 61/10.

Cennet nîmetleri: 2/25; 10/26; 18/31.
51; 22/23-24; 32/17(+); 36/55, 56,
57, 58; 37/40-50; 39/73-75; 43/67-
73; 44/51-57; 47/15; 55/46-76;
56/10-40; 76/11(+), 12-22; 78/31-
36; 88/10-16.

Cennet şarabı: 52/23(+).

Cennet ve cehennemde kalış süresi:
3/24.

Cennet ve cehennemin yeri: 14/48(+).

**Cennete Allâh'ın rahmetiyle girilebil-
mesi:** 5/16.

Cennete gireceğini iddiâ etmek:
4/123(+).

Cennetin nitelikleri: 2/25; 20/119(+);
35/33-35; 44/51-57; 52/17/24;
55/46/78; 56/10-40; 69/21-24;
76/5-22; 78/31-37.

Cennette dört ırmak: 47/15.

Cezâ: bk. Had cezâları.

Cibril: bk. Cebrâil.

Cifr hesabı: 34/15.

Çiğir: 90/4.

Cihad/savaş: 2/190(+), 216(+), 218;
22/39(+), 78(+); 2/191-194, 216,
218, 246; 3/146-148, 157, 195, 200;
4/71, 74-77, 84, 89, 95, 96, 101-104;
8/15, 16, 39, 42, 45, 60-67; 9/12,
14, 16, 19, 20, 24-29, 38-42, 44,
46, 47, 53, 73, 82, 86, 88, 91, 123;
22/40, 78; 25/52; 29/69; 47/4-7, 20,
35; 48/16, 17, 22, 25; 49/9; 60/8-11;
61/2, 3, 4, 11; 66/9(+); 73/20.

Cihâda izin verilmesi: 2/190(+), 191;
22/39(+).

Cihad çeşitleri: 22/78(+); 66/9(+).

Cilbâb: 33/59(+). bk. Tesettür.

Cimrilik: 2/195; 3/37(+), 49, 180; 4/36,
37(+), 128; 9/34, 35, 76; 17/29, 31,
100; 25/67(+); 33/19; 35/32-41;
47/36-38; 57/23, 24; 59/9; 60/23(+);
64/16; 57/24; 68/17-33; 69/34;
70/15-21; 81/24; 89/17-20, 24;
91/10; 92/8-11; 104/1, 3; 107/3.

Cinâyetler: 2/61, 84, 85, 87, 91, 191,
217; 3/21, 112, 181, 183; 4/29, 76,
92, 93, 155; 5/30, 32, 70, 95; 6/137,

140, 151; 7/127, 141; 8/30; 17/31,
33; 28/15; 29/24; 33/26; 81/9; 85/4.

Cennet nîmetleri: 36/55(+).

Cinler: 3/100, 112, 128, 130; 6/100, 128-
130; 21/82; 27/39; 34/14; 37/6-10;
46/29-31; 55/15, 16; 72/8(+), 1-15.

Cinler ve meteorlar: 72/1.

Cinlere öğütler: 72/1(+).

Cinlerde inanç: 72/11(+).

Cinlerle ilk görüşme: 46/29; 72/2, 9.

Cinlerin âhiret hayatı: 46/31.

Cinlerin amelinin sevâbı: 46/31.

Cinlerin gaybı bilmemesi: 34/14.

Cinlerin gök kapılarını dinlemesi:
34/23; 46/25.

Cinlerin Kur'ân'ı dinlemesi: 46/29.

Cinlerin peygamberi: 6/130; 46/29-33.

Cinsel birleşme: 2/187, 197, 222, 223;
4/43; 5/6; 6/151; 7/189; 17/32.

Cinsel birleşmeden önce boşama:
33/49(+).

Cinsel sapıklık: 26/165-175; 27/54, 55;
29/29-34.

Cinsiyetin oluşumu: 42/49(+)-32.

Ci'rane umresi: 9/25.

Cizye: 9/29(+).

Çocuğun bakım ve terbiyesi: bk.
Hidâne.

Cömertlik: 2/268; 17/29; 92/5, 17, 18.

Cudi dağı: 11/44.(+).

Cuma gecesi duâ: 12/98.

Cuma namazı: 62/9(+)-11.

Cumartesi tatili: 2/65, 66; 4/47, 154;
7/163; 16/124(+); 56/134.

Cünübün Kur'ân'a dokunması:
56/79(+).

Cüzi iradenin sınırı: 4/79(+).

- Ç -

Çalışmak: 2/114; 4/32; 17/19; 21/94;
26/20; 28/77; 53/34, 39-42; 76/22;
92/4.

Çalıştığıın karşılığını almak: 53/39(+).

Çavuşkuşu: 27/20.

Çılgılık: 15/73, 83; 23/41; 29/40; 36/29,
49, 53; 38/25; 50/42; 54/31.

Çekememezlik: bk. Hased.

Çekirge: 7/133; 54/7.

Çekiştirmek: 49/12; 68/11.

Çekme/itme kânunu: Ra'd; 13/2(+).

Çiftçinin duâsı: 57/63(+).

Çocuk eğitimi: 2/223, 233; 8/28; 18/45;
20/123; 64/14, 15; 66/6.

Çocuk emzirmek: 2/233; 4/23; 22/2;
28/7, 12; 65/6.

Çocuğun bakım ve terbiyesi(hidâne):
65/6(+).

Çocuğun nesebini tespit yolları: 33/5.

Çocuk için duâ etmek: 2/128, 129; 3/38-
41; 7/189; 14/40; 25/74; 46/15.

Çocuk sevgisi: 3/14; 18/45; 34/37.

Çocukları öldürmek: 6/137, 151; 16/59;
17/31; 81/8, 9.

Çocukların nafakası: 65/7(+).

Çok evlilik: 4/3(+); 24/32(+).

Çoklukla övünmek: 102/1(+).

- D -

Dâbbe: 42/29(+).

Dâbbetü'l-arz: 27/82(+); 28/84(+);
34/14; 42/29; 47/19.

Dağların görevi: 81/3(+).

Dağların tesbihi: 34/10(+); 21/79; 38/18,
19.

Dağların yaratılma hikmeti: 13/2-3;
15/19; 16/15; 21/31; 27/61;
31/10(+); 41/10; 50/7; 77/7(+), 27;
78/6-7(+); 79/32).

Danışma: bk. İstişâre.

Darda kalanın haramdan yemesi:
2/173; 5/3, 60; 6/145; 16/115.

Darb-ı mesel: 2/26; 13/17, 19-25; 14/24,
25, 45; 16/74-76, 112; 17/48; 18/45;
22/73; 24/35; 25/9, 33, 39; 29/41,
43; 30/28, 58; 36/13, 78; 39/27, 29;
43/17, 57; 47/3; 59/21; 66/10, 11;
74/31.

Darda kalmak: bk. Zarûret hâli.

Dâru'l-harp te fâiz: 30/39(+).

Dava vekilliği (avukatlık): 4/112.

Dâvud ؑ: 2/249-251, 257; 4/163;
5/78, 79; 6/84; 17/55; 21/78-80, 82,
105; 27/15, 16; 33/10, 11; 34/10, 11,
13; 38/17, 22, 24, 26, 30.

Dâvud ؑ ve 99 koyun davası:
38/21(+).

Dâvud'un ibadeti: 38/17-19(+).

Dâvud'un güzel sesi: 34/10.

Dâvud'un tesbihi: 3/10; 34/10; 21/79;
38/18, 19.

Dâvud'un demiri kullanması: 33/10, 11.

Deccal: 3/45; 40/56.

Define: 9/34, 35; 11/12; 18/82; 25/8;
26/58; 28/76.

Dehr: 45/24; 76/1.

Dehrîler: 45/24; 76/1; 112/1.

Delâlet-i evlâ: bk. Nass'ın delâleti.

Demir: 17/50; 18/96; 22/21, 34/10;
50/22; 57/25(+).

Demokrasi: 3/7.

Deniz avı: 5/96(+).

Denizcilik: 2/50, 164; 5/96; 6/59, 63,
97; 7/64, 136, 138, 163; 10/22, 73,
90; 11/37, 38; 14/32; 16/14; 17/66;
31/31; 43/12, 13.

Deve mûcizesi: 7/73; 91/13; 26/155(+).

Devlet idâresi: 2/30; 4/59, 83; 6/165;
10/14; 20/29; 24/55, 62; 27/32,
34, 37, 62; 28/34; 35/39; 38/26(+);
39/75; 40/26, 28; 42/38(+); 59/7;
60/12; 64/16.

Devlete isyan suçu (bağy): 49(+).

Devletten görev istemek: 12/55(+).

Devre mülk: bk. Su alma nöbeti.

Dihye b. Halife: 16/104.

Dırar mescidi: 9/107(+).

Dikili taşlar: 5/3, 90; 70/43.

Dilenmek: 2/273.

Din: 1/4; 2/132, 193, 217, 256; 3/19(+),
73, 83, 85(+); 4/46, 125, 171; 5/3,
57, 77; 6/70, 161; 9/12; 11/87;

42/8, 9, 13(+), 21; 7/29; 8/39, 72;
 9/11, 29, 33, 36, 122; 10/22, 105;
 12/40, 76; 15/35; 16/52; 22/78;
 24/2; 26/82; 29/65; 30/30, 43;
 31/32; 33/5; 37/20; 38/78; 39/2, 3,
 11; 40/14, 26, 65; 42/13, 21; 48/28;
 49/16; 51/6, 12; 56/56; 60/8, 9;
 61/9; 70/26; 74/46; 82/9, 15, 17;
 83/11; 95/7; 98/5; 107/1; 109/6;
 110/2.

Din adamları: 5/82-85; 9/31, 34-35.

Din adamlarını rabler edinme: 9/31(+).

Din Allâh'ın oluncaya kadar savaşmak:
 2/193(+); 8/39; 49/9(+).

Din ve şeriat: 42/13(+).

Dînî bayramlar: 108/2(+)

Dinde aşırı gitmek: 5/88(+), 77, 87, 101,
 102; 6/119; 7/32.

Dinde zorlama: 2/73, 256(+).

Dinden dönmek: 2/217; 3/86(+);
 5/54(+).

Dinlerin tasnifi: 3/85(+).

Diriliş günü: bk. Âhiret mad.

Diyet: 2/178(+); 4/92(+); 5/2(+).

Doğayı kirletme: 30/41.

Doğruluk: 1/6; 2/142, 213; 3/51, 101;
 4/67, 175; 5/16; 6/39, 78, 126,
 153, 161; 7/16; 9/7, 119; 10/25,
 89; 11/56, 112; 15/41; 16/76, 121;
 17/35; 19/36; 22/54, 67; 23/73;
 24/46; 26/182; 33/70; 36/4; 37/118;
 38/16; 41/6, 30-32; 42/15, 52;
 43/43, 61, 64; 46/13, 30; 48/2, 20;
 67/22; 72/16; 81/28; 92/12.

Dokuz mûcize: 17/101(+).

Domuz eti: 2/173; 5/3(+), 60; 6/145;
 16/115.

Dost/dostluk: 2/254; 3/28, 118; 4/25,
 125, 139, 140-144; 5/5, 51, 57, 82;
 9/16; 14/31; 16/100; 17/73; 25/28,
 29; 26/101; 40/18; 41/34, 35, 36;
 43/67; 60/1, 7-9, 13; 69/55; 70/10.

Duâ: 1/5-7; 2/68-70, 201, 285, 286; 3/8,
 9, 38, 147, 191-194; 7/23(+), 3, 7,
 55; 12/34; 14/37-41; 32/16; 40/12;
 42/26.

Duâ âdâbı: 2/186(+); 7/55(+).

Duâ ihtiyâcı: 7/23; 9/103; 10/12; 12/11;
 23/60; 31/32; 40/60(+).

Duâ ile tedavi: 113/1-5.

Duânın etkisi: 3/38; 7/23.

Duânın önemi: 2/186(+), 201; 6/43;
 7/23(+), 55, 56, 205; 11/61, 45-
 47; 13/14; 25/77; 27/62; 32/16;
 40/60(+); 60/4, 5; 74/43.

Duâ ve Beddua: 3/61; 4/148; 7/23(+);
 24/6-9.

Duhâ: bk. Kuşluk namazı.

Duhân(Duman): 41/11; 44/10(+); 55/35;
 56/43.

Dul kadın: 66/5.

Düğün eğlentisi: 31/6(+).

Dünürlük: 2/235.

Dünya-âhiret dengesi: 28/77; 42/20.

Dünya hayatı: 2/212; 3/14; 4/77; 6/62,
 70; 10/7, 24; 11/16; 13/26; 14/3;
 16/107; 18/28, 45, 46; 20/129, 131;

26/60; 29/64; 30/7; 35/6; 40/39;
42/20, 34; 43/32; 46/20; 47/36;
57/20(+); 64/15.

Dünya nîmetleri: 3/14, 145, 148; 4/134;
57/23.

Dünyanın uçlarının eksilmesi: 13/41;
21/44(+).

Düşmana karşı güç hazırlamak:
9/123(+); 8/60(+).

Düşmanın kalbine korku salmak:
3/151(+).

- E -

Ebâbil kuşları: 105/3(+).

Ebcd hesabı: 2/1; 34/15(+).

Ebrar(iyiler): 3/193, 198; 76/7-10; 80/16;
82/13(+); 83/18, 22. bk. *Birr*.

Ebter: 108/3.

Ebûbekir ؓ: 9/4, 40(+), 41; 30/1-7;
42/36-39; 46/15.

Ebû Huzeyfe: 16/106.

Ebû Leheb: 26/214; 34/46; 111/1-5.

Ebû Lübâbe: 8/28; 9/101, 103.

Ebû Süfyan: 16/104.

Ebû Tâlib: 9/113; 28/56.

Ebû Ubeyde: 3/7.

Ecel-ölüm: 3/145, 185; 4/77, 78; 6/2(+),
60-62; 7/34, 135; 10/49; 11/3, 104;
13/19; 14/10, 44; 15/5; 16/61(+), 70;
20/129; 21/34, 35; 23/15, 43; 29/53,
57; 30/8; 32/11; 33/16, 17; 35/11,
45; 36/68; 39/42; 40/67; 42/14;
50/19; 55/26; 56/60, 61, 83-87;
63/11; 71/4; 75/26-30; 80/21, 22.

Ecrin katlanması: 16/96; 24/38(+);
28/84(+); 29/7; 42/20(+).

Eğlence: bk. *Şarkı-türkü*.

Ehl-i beyt: 33/33(+); 42/23(+), 62.

Ehl-i fetret: bk. *Fetret dönemi*.

Ehl-i kitap: 2/62, 105- 109; 3/64, 65, 69-
72, 75, 98, 99, 110, 113, 115, 187,
199; 4/123, 153, 159, 171; 5/5, 15,
19, 47, 59, 65, 68, 77; 9/29; 28/12;
29/46; 33/26; 57/29; 59/2, 11; 98/1,
6.

Ehl-i kitap kadınla evlenmek: bk. *Kitap
ehli kadınla evlenmek*.

**Ehl-i kitap, Kur'ân'a inanmak zorunda
mı?:** 2/62; 3/55, 64, 113-115; 5/43,
47; 28/46(+).

Ehl-i kitaba boyun eğmenin sonucu:
3/100.

Ehl-i kitaba iki kat ecir vaadi: 57/28(+).

Ehl-i kitabı sevindiren âyetler: 13/36.

Ehl-i kitabı davet metodu: 3/20, 23,
64(+); 29/46(+).

Ehl-i kitabın Allah inancı: 4/171(+).

Ehl-i kitabın cennete girmesi: 2/62(+);
3/199; 5/67(+).

Ehl-i kitapla diyalogun ölçüsü: 5/83-85;
29/46.

**Ehl-i kitaptan İslâm'a girenlere iki kat
ecir:** 28/52-54.

Ehl-i kitaptan övülenler: 2/62, 121, 144;
3/75, 113, 114; 5/83; 7/159; 17/107-
109; 28/52-54.

Ehli kitabı İslâm'a davet: 3/64(+).

- Ekolojik dengeyi bozmak:** 30/41.
- El çırpma:** 8/35.
- Elçi:** bk. Nebî ve Rasûl mad.
- Elçi melekler:** 6/61; 7/37; 10/21; 11/69, 71, 81; 17/95; 19/19; 29/33, 31; 35/1; 77/1; 81/19.
- Elest bezmi:** 7/172; 25/53.
- Elyesea (عليه):** 6/86; 38/48.
- Eman vermek:** 9/6(+)
- Emânet/emânetler:** 2/283; 4/58; 8/27; 23/8; 33/72; 70/32
- Emânete hiyânet:** 8/27.
- Emâneti ehline vermek:** 4/58(+).
- Emâneti gözetmek:** 2/177, 283; 3/75, 76; 4/58; 8/27, 28 23/8; 33/72; 70/32, 33.
- Emeğinin karşılığını almak:** 53/39(+).
- Emire itaat:** bk. Ulû'l-emre itaat.
- Emr-i bi'l-mârûf:** bk. İyiliği emretmek.
- Emzirme ve emzirme süresi:** 2/233; 22/2; 28/7, 12; 31/14; 46/15; 65/6.
- En büyük kurtuluşa erenler:** Nisâ, 4/13; 5/119; 9/72, 100, 111; 10/64; 37/60; 40/9; 44/57; 57/12; 61/12; 64/9
- En doğru din:** 9/36; 12/40; 30/30, 43; 98/5.
- En faziletli amel ve mükâfatı:** 28/84(+); 61/10(+)-13.
- En güzel isimler:** bk. Allâh'ın güzel isimleri.
- Engelliler:** 24/61(+); 48/16(+); 80/1.
- En'âm:** 5/1, 96; 6/142-144; 16/5-8; 22/28, 30, 34; 23/21; 39/6; 40/79.
- Ensâb:** 5/90.
- Ensâr:** 9/100, 117; 59/9; 63/7.
- Ensâr-Muhâcîr mîrasçılığıнын neshi:** 33/6.
- Ers cezâsı:** bk. Kısas.
- Erzel-i umr:** 16/70; 36/68; 95/6.
- Esirler:** 47/4(+).
- Esiri fidyeye karşılığı salıverme:** 8/67; 9/5, 29; 47/4(+).
- Esirler:** 2/85, 191; 4/24; 8/67-71; 9/18; 47/4(+); 76/8, 28.
- Eski ev(Kâbe):** 22/29, 33.
- Esmâ ve müşrik annesi:** 60/8(+).
- Eş seçimi:** 66/5.
- Eşcinsellik:** 4/16; 7/84(+), 80-81; 27/54, 55.
- Eşek:** 2/259; 16/8; 31/9; 74/50.
- Eşeğin yüzyıl sonra diriltilmesi:** 2/259.
- Eşitlik/eşitsizlik:** 2/245, 247, 253; 4/95, 5/100; 6/50, 83, 165; 7/69; 13/16, 26, 76; 16/76; 17/30; 21/109; 28/82; 29/62; 30/37; 34/31, 39; 35/19, 22; 39/9, 22; 40/58; 41/34; 42/12 27; 43/32; 49/13; 56/3; 58/11.
- Eti yenmeyen hayvanlar:** 2/173; 5/3(+), 60; 6/145; 16/115.
- Eûzü-besmele okumak:** 16/98; 23/98; 113/1; 114/1.
- Evlat edinmek:** 33/4(+), 5, 37, 40.
- Evlenmek:** 2/102, 129, 221, 228, 230, 232, 235, 237; 4/3, 6, 19, 22, 25, 34, 35, 127-129; 5/5; 24/3, 32(+), 33, 60; 28/27; 33/30, 37, 49, 50, 52, 53; 60/10-12.

Evlenme engelleri: 2/221, 228, 230, 234; 4/23(+), 24, 32, 141; 24/3, 32(+); 65/4.

Evlenmenin hükmü: 24/32(+).

Evlenilebilecek kadınlar: 4/24; 5/5, 66/5.

Evlere giriş âdâbı: 24/27, 61.

Evleviyet tariki: 2/23(+). bk. Nassın delâleti.

Evli kadının mâlî hakları: 2/228.

Evliliği sona erdiren durumlar: 65/1(+).

Evli kadının nafakası: 2/233

Evlilikle ilgili hükümler: 4/23(+)

Evlilikte eş seçimi: 66/5(+).

Evlilikte karşılıklı hak ve görevler: 24/32(+).

Evlilikte velâyet: 2/232; 24/32; 33/50(+).

Evliya: bk. Vefî-evliya.

Evrenin genişlemesi: 51/47.

Evrenin oluşumu: 21/30(+).

Evrenin yaratılması: 21/30; 24/35; 41/11(+).

Evrensellik ilkesi: 3/7.

Evrîm kânunu: 28/68(+).

Evs Kabîlesi: 2/85-89.

Evvâb/evvâbîn: 17/25; 38/17, 19, 30; 50/32.

Eykeliler: 7/163; 15/78, 79; 26/176(+); 38/13; 50/14.

Eyyûb عليه السلام: 4/163; 6/84; 21/83; 38/41, 44.

Eyyûb'un yemini: 38/44.

Ezan: 5/58; 7/44; 9/3; 62/9(+).

Ezan ve kâmet: 5/58(+); 62/9(+).

Ezlâm: 5/90.

Ezvâc-ı tâhirât: 33/5.

- F -

Fâcir: 28/28; 71/27; 80/42; 82/14; 83/7; 91/8; 75/5, 6.

Fâhiş gabin: 4/6, 29(+); 6/152; 17/34; 64/9.

Fâil-i meçhul cinâyet: 2/72, 73.

Fâiz: 2/275(+)-276, 278-280; 3/130(+); 4/161; 30/39(+).

Fâizsiz bankacılık: 5/92(+).

Fâizsiz finansman yöntemleri: 2/275(+).

Fakir/fakirlik: 2/83, 177, 184, 215, 231, 236, 268, 271, 273, 280; 3/181; 4/6, 6, 8, 36, 135; 5/89, 95; 6/151, 165; 9/28, 41, 60; 16/71; 17/26, 31; 18/79; 22/28, 36; 24/22, 32, 33; 28/24, 81; 30/38; 35/15; 47/38; 51/19; 56/67; 57/7; 58/4; 59/7-9; 67/15; 68/24, 27; 69/34; 70/25; 74/44; 76/8; 89/189/16; 93/8, 10; 107/3.

Fal okları: 5/3, 90.

Farz: 2/178, 180, 183, 187, 197, 216, 236, 237, 246; 3/134; 4/7, 11, 24, 66, 77, 81, 118, 127; 9/60; 22/4; 24/1; 28/85; 33/38, 50; 66/2.

Farz-ı kifâye: 9/122(+).

Farz namazların vakitleri: 11/114; 17/78(+); 20/130; 30/17, 18.

- Fâsık/fâsiklar:** 2/26(+), 27, 99, 197, 282; 3/82, 110; 5/25, 26, 47, 49, 59, 81, 108; 7/102, 145; 9/8, 24, 53, 67, 74, 80, 96; 24/4, 55; 27/12; 28/32; 32/18; 43/54; 49/6(+), 7, 11(+); 46/35; 51/46; 57/16, 26, 27; 59/5, 19; 61/5; 63/3(+), 6.
- Fâsit evlilik:** 24/32(+).
- Fâtıma bint-i Kays:** 65/1(+).
- Fazîlet:** 2/47, 122, 219, 237, 253; 4/32, 95; 6/86; 7/39, 140; 11/3, 27; 13/4; 16/71, 126; 17/21, 55, 70; 20/63, 104; 23/24; 24/22, 32; 28/54; 45/16.
- Fazlurrahman:** 3/7.
- Fedek:** 59/6; 48/15(+).
- Felek:** 21/33; 36/40.
- Ferâiz(mîras):** 2/233, 240, 180-182; 4/7-11, 12(+) 19, 33, 176; 5/106-108; 8/72, 75.
- Fesat, fesatçılık:** bk. Bozgunculuk.
- Fetih âyetleri:** 2/76, 89; 4/141; 5/52; 6/44, 59; 7/40, 89, 96; 8/19; 12/65; 14/15; 15/14; 21/96; 24/61; 26/118; 27/77; 28/76; 32/28, 29; 34/26; 35/2; 38/50; 39/71, 73; 48/1, 18, 27; 54/11; 57/10; 61/13; 78/19; 110/1.
- Fetret dönemi:** 5/19(+); 6/131; 17/15; 28/47; 57/27.
- Fetvâ:** 4/127, 176; 12/41, 43, 46; 18/22; 27/32; 37/11, 149.
- Fey'(Savaşı ele geçirilen topraklar):** 33/50; 59/6-8.
- Fikh:** 4/78; 6/25, 65, 95, 98; 7/179; 8/65; 9/81, 87, 122, 127; 11/91; 17/44, 46; 18/57, 93; 20/28; 48/15; 59/13; 63/3, 7.
- Fırka-i naciye:** 6/159(+).
- Fırtına/tayfun/hortum:** bk. Kasırga.
- Fısk/fâsiklık:** 2/197, 282; 5/3; 6/121, 145; 49/7, 11.
- Fıtır sadakası:** 87/14(+), 15.
- Fitrat-hilkat:** 6/14, 79; 11/51; 12/101; 14/10; 17/51, 84; 20/72; 21/56; 30/30; 31/11; 36/22; 39/46; 42/11; 43/72.
- Fitrat dîni:** 30/30.
- Fitratı değiştirmek:** 4/119; 59/7.
- Fidyе:** 2/85, 123, 184(+), 196, 229; 3/91; 5/36; 6/70; 8/67(+); 10/54; 13/18; 37/107; 39/47; 47/4(+); 57/15; 70/11.
- Fiile dönüşmeyen düşüncenin affı:** 2/286(+).
- Fil olayı:** 105/1(+)-5.
- Firavun:** 2/49, 50; 3/11; 7/103, 104, 109, 113, 123, 127, 130, 137, 141; 8/52; 10/75, 79, 83, 88, 90; 11/97; 14/6; 17/101, 102; 20/24, 43, 60, 78, 79; 23/46; 26/11, 16, 23, 41, 44, 53; 27/12; 28/3, 4, 6, 9, 32, 38; 29/39; 38/12; 40/24, 26, 28, 29, 37, 43, 46; 44/17, 31; 50/13; 51/38; 54/41; 66/11; 69/9; 73/15-17, 105, 106; 79/17; 85/18; 89/10.
- Firavun'u uyaran gizli mü'min:** 28/20.
- Firavun'un îmanı:** 10/90, 91.
- Firavun'un karısı:** 66/11.
- Firavun'un soy kırımı:** 20/36(+); 28/4, 9, 12-14.

Firavun'un suda boğulması: 2/50, 77;
26/66; 10/90.

Firdevs cenneti: 18/107(+); 23/11.

Fisebîlillah: 2/154(+), 190, 195, 218,
244, 246, 261, 262, 273; 3/13, 146,
157, 167, 169; 4/74-76, 84, 89, 94,
95, 100; 5/54; 8/60; 72, 74; 9/19,
20, 34, 38, 41, 60(+), 81, 111, 120;
22/58; 24/22; 47/4, 38; 15; 57/10;
61/11; 73/20.

Fitne: 2/191(+), 102, 191, 193(+), 217;
6/50; 8/25, 39; 3/7; 4/91, 101; 5/41,
49, 71; 6/25, 53; 7/27, 155; 8/25,
28, 39, 73; 9/47, 48, 49, 126; 10/85;
11/83, 90, 131; 16/110; 21/35, 111;
22/11, 57; 23/97, 98; 24/63; 25/20;
27/47; 29/2, 3, 10; 33/14; 38/24,
34, 63, 162; 39/49; 44/17; 51/13,
14; 54/27; 57/14; 60/5; 64/15; 68/6;
71/31; 72/17; 85/10.

Fitne savaşı: 2/193(+); 8/39; 9/14, 123
49/9.

Fitne ortadan kalkıncaya kadar savaş:
8/39; 2/193; 9/5.

Fitnenin ölümden şiddetli sayılması:
2/191.

Fitre: bk. Fıtır sadakası.

Fuğuş: 4/15(+); 19, 22, 25; 3/135; 6/151;
7/28, 33, 80; 12/24; 16/90; 17/32;
24/19, 21; 27/54; 29/28, 45; 33/30;
42/37; 53/32; 65/1. bk. Zinâ.

Fuhşa zorlamak: 24/33.

Furkân: 2/53, 185; 3/4; 8/29, 41; 21/48;
25/1.

Füccar: 82/14(+).

Fücûr: 38/28; 71/27; 75/5, 6; 80/42;
82/14; 83/7; 91/5, 6, 8.

- G -

Gabin: 4/6; 6/152; 17/34; 64/9(+).

Gadîru Hum: 42/23(+).

Ganîmet: 3/161; 4/94; 8/1, 11, 69;
8/1(+), 41(+), 69; 9/15, 19, 20;
33/50; 48/6(+)-9, 15, 19, 20;
59/6(+), 7; 60/11.

Garânik olayı: 7/206; 22/52; 50/19, 20;
53/19, 20(+), 62; 85/21.

Gasp ve hırsızlık: 2/188; 4/29-32; 18/79;
60/12.

Gayb: 2/3(+); 3/44, 179; 4/34; 6/50, 59,
73; 7/188; 9/94; 10/20; 11/31, 49,
123; 12/52, 81, 102; 13/9, 39; 16/77;
18/26; 19/61, 78; 21/49; 23/92;
27/65; 31/34(+); 32/6; 34/3, 14,
53; 35/18, 38; 36/11; 39/46; 41/47;
49/18; 50/33; 52/41; 53/35; 57/25;
59/22; 62/8; 64/18; 67/12; 68/47;
72/26, 27; 79/41, 44; 81/24.

Gaybı bilmek: 5/109, 116; 6/50(+); 9/78;
18/65; 27/65(+); 31/34; 34/48;
72/26, 27.

Gaybın anahtarları: 13/8(+).

Gayrimüslim kadının iddeti: 2/228.

Gayrimüslim ülkede fâiz: 2/275(+);
30/39.

Gayrimüslime iyilik: 61/8.

Gayrimüslimin davasına bakmak:
5/42(+), 55.

- Gayrimüslimlerle olan ilişkiler:** 2/190, 194, 213, 251; 5/8, 82-85(+); 8/58; 16/91(+)-95; 17/70; 22/39, 40; 30/30; 49/13; 60/8, 9.
- Gazap:** bk. Allâh'ın gazabı.
- Gâzilerin mükâfatı:** 3/172.
- Gebelik:** 7/189; 13/8; 19/22; 22/2; 31/14; 35/11; 46/15; 51/2; 65/4, 6.
- Gebelik süresi:** 46/15(+).
- Gece namazı:** 17/79; 32/16; 73/2, 4, 6, 20(+); 80/38; 84/17.
- Gece ibadeti:** 25/64(+).
- Geçimsizlik:** 2/227; 4/35, 128, 130; 39/29.
- Geleceğe âit haberler:** 6/50(+).
- Gemi:** 2/164; 10/22; 14/32; 16/14; 17/66; 22/65; 30/46; 31/31; 35/12; 40/80; 43/12; 45/17.
- Genetiği değiştirmek:** Bakara, 2/205.
- Genetik yapı:** 91/8(+).
- Gıpta etmek:** 4/32(+); 20/131.
- Gıyâbî cenâze namazı:** 3/199.
- Gıybet:** 4/148; 49/12(+); 104/1.
- Gizli görüşme yapmak:** 4/114.
- Gök cisimleri arasında denge:** 13/2; 55/7.
- Gök gürlemesi:** 2/19; 13/13.
- Göklere çıkmak:** 55/33(+); 84/19(+).
- Göklerin genişlemesi:** 51/47.
- Göklerin ve yerin yaratılışı:** 3/190; 6/101; 7/54; 10/3; 11/7; 13/2; 15/85; 16/3; 21/30, 32; 25/59; 31/10; 32/4; 41/9-11(+), 12; 50/38; 51/47; 57/5; 65/12; 67/3(+); 79/28; 84/19; 86/1(+).
- Gökte yedi yol:** 23/17.
- Gökten sofrâ inme(Mâide) olayı:** 5/115(+).
- Göklerde canlı var mıdır?:** 42/29(+).
- Görev istemek:** 12/55(+).
- Görme muhayyerliği:** 5/1
- Gösteriş yapmak:** bk. Riyâ.
- Göz değmesi:** bk. Nazar olmak.
- Göz-kaş işareti ile ayıplamak:** 49/11; 104/1, 2.
- Gözü haramdan sakınmak:** 24/30, 31; 10/19.
- Gözün yapısı ve görme olayı:** 6/103(+).
- Gurre:** 81/8.
- Gusûl, abdest, teyemmüm:** 5/6(+); 4/43.
- Güçsüz bırakılanlar için savaşmak:** 4/75.
- Gülmek:** 9/82; 11/71; 23/110; 27/19; 43/47; 53/43, 60; 80/39; 83/29, 34.
- Gülümsemek:** 53/19.
- Günah:** 2/286; 4/31(+); 6/120; 11/61; 23/118; 25/68(+); 40/2, 3, 55; 48/1-5; 53/12; 57/28; 85/10.
- Günah çeşitleri:**(Cerime) 5/2; 7/133; 11/89; 83/29,(Zenb) 26/14; 29/40,(İsm) 2/85; 58/8, 9,(Ma'siyet) 58/8, 9,(İsyan) 49/7; 39/13,(Hatîfe) 2/81,(Lemem) 53/32,(Seyyie) 2/81; 4/31,(Fahşâ, münker ve bağy) 5/63; 16/90; 29/45.

Günah çıkartma: 4/64; 9/103; 58/12(+),
13.

Günahı yanlışlıkla işlemek: 2/286.

Güncel sigorta: 5/2(+).

Gündüzün, çalışma vakti olması:

10/67; 17/12; 23/61; 25/47; 27/86;
28/73; 30/23; 78/11.

Güneş: 2/258; 6/78, 96; 7/54; 10/5;
12/4; 13/2; 14/33; 17/78; 18/17,
86, 90; 20/119, 130; 21/33; 22/18;
25/45; 27/24; 29/61; 31/29; 35/13;
36/38, 40; 39/5; 41/37; 50/39; 55/5;
71/16; 75/9; 76/13; 81/1(+); 91/1.

Güneş yılını ay yılına çevirmek: 18/25.

Güneşin durma yeri: 36/38(+), 40.

Güneş ve ayın zaman ölçüsü olması:
6/96(+).

Güneşin yapısı ve özellikleri: 81/1(+)

Güzel sabır: 12/18(+).

Güzel söz: 2/83; 4/5, 8; 7/137; 35/10;
41/33.

Güzel sözlerin göğe yükselmesi:
34/10(+).

- H -

Habbab b. Eret: 16/106.

Habeş Necaşisi: 5/80(+), 82-85(+);
3/199.

Habeşistan hicreti: 5/85(+); 3/199;
16/41(+); 39/10(+).

Habîb-i Neccar: 36/20(+), 21-27.

Hâbil ve Kâbil: 5/32(+), 7, 27-31.

Habîs-habâis-habîsât-rics: 2/267;
3/179; 4/2; 5/100; 6/145(+); 7/58,

157; 8/37; 14/26; 21/74; 24/26.

Hac: 2/196(+), 128, 158, 189, 196-200,
203; 3/96, 97(+); 5/1, 2, 94-97; 9/3,
19, 36; 22/25, 27, 29, 30, 32, 34, 36,
67; 85/3.

Hac ayları: 2/197(+).

Hac çeşitleri: 2/196; 3/97.

Hac duâları: 3/97(+).

Haccın farz oluşu: 3/97(+).

Haccın fevri veya ömri olması: 3/97.

Hac rehberi: 3/97.

Haccın rükünleri: 3/97.

Hac sırasında ticaret: 2/198(+).

Haccın sünnetleri: 3/97.

Haccın şeairi(sembolleri): 22/32(+). bk.
Şeair.

Haccın tarihçesi: 22/26.

Haccın vâcipleri: 3/97.

Hac'ta av yasağı: 5/95(+).

**Hac'da ihram yasağına uymamanın
cezâsı:** 2/196; 5/95.

Hacta vekâlet(niyâbet): 3/97.

Hac'tan engellenme: bk. İhsar.

Had cezâları:(Genel): 42/37(+), 40,
41; 58/4(+).(Adam öldürme ve
müessir fiiller): 2/178(+)-179;
4/92(+), 93(+); 5/45; 17/33.(Zinâ):
24/2(+)-4(+) 10; 17/32; 25/68, 69;
61/12.(Eşcinsellik): 7/84(+); 4/15,
16.(Hırsızlık): 5/38 (+),(Zinâ iftira-
sı/Kazf): 24/4(+), 5.(Terör/Hirâbe):
5/33(+), 34.(Bagy): 49/9(+),(Ta'zîr
cezâsı), 5/12(+).

- Haddi aşmak:** bk. Aşırı gitmenin yasaklanması. 161; 10/105; 16/120, 123; 22/31; 30/30; 98/5.
- Hadîd:** 57/25(+).
- Hadis**(söz, konuşma): 4/42, 78, 87; 12/6, 21, 101, 111; 23/44; 34/19; 53/4(+); 66/3.
- Hahamlar:** 5/44; 9/31(+).
- Hâinlik:** 2/187; 4/105-107; 5/13; 8/27, 58, 71; 12/52; 22/38; 4/19; 66/10.
- Hak dînin özellikleri:** 3/85(+).
- Hak gelince bâtılın yok olması:** 17/81; 21/18; 34/49; 42/24.
- Hak ve bâtıl:** 21/18.
- Hakem:** 4/35, 59, 60, 65; 5/43; 6/114.
- Hakem tâyini:** 4/35, 60.
- Hakem kararına uymak:** 4/65(+).
- Hâkim:** bk. Yargıç/yargıçlık.
- Hâkimin hükmünde yanılması:** 4/105-112; 21/78(+).
- Hakka davet usûlü:** 2/139, 258; 3/20, 61, 66; 4/107, 109; 6/2, 25; 7/103, 171; 8/34, 37; 17/53; 21/51, 73; 22/3, 8, 9; 26/69, 89; 29/46; 31/20; 40/35; 58/1.
- Hakki ve sabrı tavsiye etmek:** 103/3.
- Hala:** 4/23; 24/61; 33/50.
- Halîfe:** bk. hilâfet.
- Halvet:** bk. Baş başa kalmak.
- Hâmân:** 28/6, 8, 38; 29/39, 40; 40/23, 24, 36.
- Hamele-i Arş:** 40/7; 69/17.
- Hâmile kadının iddeti:** 65/4.
- Hanîf(tek Allah inancına sahip olan):** 2/135(+); 3/67(+), 95; 4/125; 6/79,
- Hapis cezâsı:** 5/33; 12/35.
- Harac:** 4/65; 6/125;(vergi) 18/94; 23/72.
- Haram:** 2/85, 144, 149, 150, 173, 191, 194, 198, 217, 275; 3/50, 93; 4/23, 160; 5/2, 3, 26, 42, 62, 63, 72, 87, 96, 97, 138; 6/119, 138, 139, 140, 143, 144, 145(+), 146, 148, 150, 151; 7/32, 33, 50, 157; 8/34; 9/5, 7, 19, 28, 36, 37; 10/59; 14/37; 16/35, 115, 116, 118; 17/1, 20, 33; 21/95; 22/30; 24/33; 25/22, 53, 68; 27/91; 28/12; 48/25, 27; 66/1.
- Haram aylar:** 2/194, 217; 5/2, 97; 9/2, 5, 36, 37.
- Haram kadınlar:** 4/22-24.
- Haram kılınan beş şey:** 6/151.
- Haram kılınan hayvansal ürünler:** 5/3(+).
- Haram yiyecekler:** 2/173; 5/3, 4; 6/145; 16/115; 22/30.
- Haram yiyenin duâsı:** 23/51(+).
- Harama bakmaktan sakınmak:** 24/30.
- Haramla tedavi:** 6/145.
- Harbî:** 16/91.
- Harcamada orta yol:** 17/29; 25/67.
- Harem bölgesi:** 3/97.
- Harp:** bk. Savaş-Cihad.
- Hârûn** عليه السلام: 2/248; 4/163; 6/84, 85; 7/121, 122, 142, 150; 10/75; 19/28, 53; 20/25-35, 64, 70, 90, 92, 94; 21/48; 23/45; 25/35; 26/13, 48; 28/34; 37/114, 120.

Hârût-Mârût: 2/102(+).

Hased: 2/109; 4/32, 54; 48/15; 113/5.

Hasenâtin seyyiâtı yok etmesi:

11/114(+).

Haşr: 2/203; 3/12, 158; 4/172; 5/96;

6/22, 38, 51, 72, 111, 128; 7/111;

8/24, 36; 10/28, 45; 11/98; 15/25;

17/71, 97; 18/47; 19/68, 85; 20/59,

102, 124, 125; 23/79; 25/17, 27-

29, 34; 34/40; 37/22; 38/19; 41/19;

46/6; 58/9; 59/2, 24; 67/24; 75/3, 4;

78/40; 79/23; 80/34-42; 81/5, 7.

Hatâ: 2/58, 81, 286; 4/92, 112; 7/101;

12/29, 91, 97; 17/31; 20/73; 26/51,

82; 28/8; 29/12; 33/5; 69/9, 37;

71/25; 96/16.

Hatâ ile birini öldürme: bk. Yanlışlıkla öldürme.

Hâtıb b. Ebî Beltea: 58/1.

Havâriiler: 3/52(+); 5/111(+), 112, 113;

57/27; 61/14(+).

Havra-kilise-manastır: 22/40.

Hız. Havva: 2/35; 4/1(+); 7/189; 39/6;

49/13.

Haya: 2/26; 24/30; 28/4, 25; 33/52;

40/25.

Hayber fethi: 48/1, 15(+), 18, 19, 20, 27.

Hayır(iyilik): 2/148, 215; 3/48; 35/32;

57/21.

Hayır ve şerrin kaynağı: 4/79(+).

Hayırda yarışmak: 2/148; 3/114; 5/48;

21/9; 23/61; 35/32; 56/10.

Hayız görmek: 2/222(+).

Hayvan kesimi: 5/3, 4, 145; 6/121(+);

22/36.

Hayvanlar: 2/164; 4/118, 119; 5/95;

6/38, 142; 8/22, 55; 11/6, 56;

16/5-8, 66, 69, 79, 80; 22/28; 40/79,

80; 43/12, 13.

Hayvanların âhiretteki durumu: 6/38;

78/40(+).

Hayvanların insan için yaratılması:

36/71.

Hayvanlarla hesaplama: 6/38; 78/40;

81/5(+).

Havyansal haram ürünler: 2-173(+)

Hazrec Kabîlesi: 2/85, 89.

Hediye/rüşvet: 2/188; 27/35, 36.

Hedy kurbanı: 2/196(+); 5/2, 95, 97;

48/25.

Helâl rızık: 2/168(+); 5/88; 8/69; 16/114,

116. bk. Tayyib-tayyibât.

Helâl ve haram: 5/88(+).

Helâl ve haramı belirlemek: 6/138(+).

Helâl ve haram nîmet: 7/32(+).

Helâl yiyecekler: 2/168(+), 172, 173,

187, 229, 230, 275; 3/50, 93; 4/160;

5/1-5, 87-89, 96, 160; 6/118-121;

7/32, 157; 8/26, 69; 9/37; 10/59;

11/39; 14/1; 16/114, 116; 20/20, 81,

86; 22/30; 33/50, 52; 35/12; 36/33-

36, 47, 72, 73; 50/9, 11; 60/10;

80/24; 90/2.

Helâli haram kılmak: 5/88(+).

Helâl rızıktan yemek: 2/168(+), 172,

173; 5/1, 3-5, 87, 88; 6/118, 119,

142, 145; 16/114, 115; 22/30.

Hendek savaşı: 33/9-25; 42/38(+);

85/4-8.

- Her canlının ölümü tatması:** 3/185(+).
Herakliyus: 3/64; 16/104.
Hesâba çekilme: 6/30; 21/1, 47; 37/24; 38/16, 53; 69/18; 78/27; 84/8, 14, 15; 88/26; 99/6-8.
Hevâ/heves/tutku: 2/78, 120, 145; 4/135; 5/48, 49, 70, 77; 6/66, 71, 119, 150; 7/176; 13/37; 14/37, 43; 18/28; 20/16; 23/71; 25/43(43); 28/50; 30/29(+); 38/26; 42/15; 45/18, 23; 47/14, 16; 53/3, 23, 53; 54/3; 79/40.
Heykel: 21/53; 34/13.
Hezimet: 3/139-161, 165-175, 195, 197.
Hicr: 15/80.
Hidâne: 65/6(+).
Hirâbe: 5/33(+); 42/37. bk. Yol Kesicilik.
Hırsızlık: 2/188; 4/28, 105, 31; 5/38(+)-40; 12/70, 73, 77, 81; 15/18; 37/10; 42/37; 60/12.
Hıtan: bk. Sünnet olmak.
Hızır ﷺ: 18/61, 62(+), 65(+), 60-82; 27/40.
Hicab: 33/53(+).
Hicret: 2/218; 3/195; 4/89, 97(+)-100; 8/72, 74, 75; 9/20-22, 100, 117; 14/14; 16/41, 110; 17/76; 19/46; 22/58; 24/22; 29/26, 56(+); 33/6, 50; 39/10(+); 59/8, 9; 60/10; 66/5.
Hicreti gerektiren şartlar: 39/10(+).
Hidâyet ve dalâlet: 2/2, 175, 258, 264; 6/125; 7/30, 186; 9/24; 10/108; 13/27, 33; 14/4; 16/36, 37; 17/15; 18/17; 19/75; 28/50, 56; 39/38, 41; 68/7.
Hikmet/bilgelik: 2/129, 269(+), 251; 3/164(+); 16/125(+); 59/2(+); 2/121, 151, 231, 251; 3/48, 79, 81, 164; 4/54, 113; 5/110; 6/89; 12/22; 13/37; 16/125; 17/39; 19/12; 31/12; 33/34; 38/20; 43/63; 45/16; 54/5; 62/2.
Hilâfet ve imâmet: 2/30(+); 6/165(+); 7/69, 74, 142; 10/14, 73; 27/62; 35/39(+); 38/26(+); 57/7; 66/3(+).
Hilâl: 2/189.
Hilekârlık: 4/98, 99; 13/42; 16/45-47.
Hill Bölgesi: 3/97.
Hira'da ilk vahiy: 74/1(+); 96/1(+).
Hoşgörü ve bağışlama: 2/109, 263; 3/134; 4/4, 149 4/4, 149; 5/13; 7/199; 15/85; 16/126; 22/60; 24/22; 25/63, 72; 28/54; 42/43; 43/5, 89; 64/14.
Hristiyanlar: 2/62, 111, 113, 116, 120, 135, 140; 3/55, 61, 67, 69-73, 75; 5/14, 15, 17, 18, 47, 51, 69, 72, 73, 82-85; 9/30, 31, 34; 10/69; 19/37; 22/17; 43/65; 57/27.
Hristiyanla evlenmek: bk. Ehl-i kitap kadınla evlenmek.
Hristiyanların Müslümanlara daha yakın olması: 5/82-85(+).
Hristiyanlıkta Allah inancı: 2/87, 253; 4/171(+); 5/17(+), 73(+); 9/30; 16/102.
Hristiyanlıkta inanç sapması: 5/17(+), 72-76; 10/32(+).

Hristiyanlıkta namaz: 3/43.

Hristiyanlıkta şefkat ve merhamet:
57/27.

Hristiyanlıkta yedi uyuyanlar: 18/13.

Hûd عليه السلام: 7/65-72; 11/50-60, 89; 22/42;
26/65, 123-140; 38/12-14; 46/21,
25; 50/12-14; 54/18; 69/4.

Hudeybiye antlaşması: 48/1, 2-30, 10,
18(+); 60/10(+), 12.

**Hudeybiye’de kadınların antlaşma dışı
tutulması:** 61/10(+).

Hul’: bk. Muhâlea.

Hulle evliliği: 2/230(+).

Humus: 8/41.

Huneyn savaşı: 9/25, 26, 58.

Hûriler: 36/56; 37/47, 49; 44/54; 52/20;
55/70, 72; 56/22-24, 37, 72(+).

Hurma ve hurma ağacı: 2/266; 4/53,
124; 6/99, 141; 13/4; 16/11, 67;
17/91, 266; 18/32; 19/23, 25, 71;
20/71; 23/19; 26/148; 35/13; 36/34,
39; 38/44; 50/10; 54/20; 55/11, 68;
69/7; 80/29.

Huruf-u mukataa(Müteşâbihler): 2/1(+);
3/7.

Husûmet: 2/1188; 4/29, 59.

Huşû: 2/45; 3/17, 109; 11/23; 17/106-
109; 20/108; 21/90; 22/34, 54;
23/2(+); 33/35; 41/39; 42/45; 54/43;
70/44; 79/9; 88/2.

Huzeyme: 33/23.

Hücrelere bilgi yüklemesi: 91/8(+).

Hüdhüd kuşu: 27/20(+)-29.

- I - I -

Işınlama: 27/40(+).

İade-i muhâkeme: 12/50.

İade-i mücrimin: 19/Meryem Sûresi ba-
şı.

İbda’: 2/117; 6/101; 59/24(+).

İblis: bk. Şeytan.

İblis’in cinlerden oluşu: 18/50(+).

İblis’in Âdem’e secde etmemesi: 2/34;
15/31; 18/50; 20/116.

**İblis’e insanları saptırma izninin veril-
mesi:** 7/17; 15/39, 40; 34/20; 38/82.

İbrahim عليه السلام: 2/124-136, 140, 258, 260;
3/33, 65, 67, 68, 84, 95, 97; 4/54,
125, 163; 6/74(+), 75, 83, 161; 9/70,
114; 11/69, 74-76; 12/6, 38, 35;
14/1(+); 15/51; 16/120-122; 19/41,
46, 58; 21/51, 60, 62, 69; 22/26, 43,
78; 26/69; 29/16, 30; 33/7; 37/83,
104, 109; 38/45; 42/13; 43/26;
51/24; 53/37; 57/26; 60/4; 87/19.

İbrahim ailesi: 3/33; 4/54; 6/161.

İbrahim milleti: 9/70; 22/44.

İbrahim’e gelen elçiler: 11/69; 51/24-37.

İbrahim’in ana-babası için duâsı: 6/74;
14/41(+); 60/4(+).

İbrahim’in ateşe atılması: 21/51-73;
37/83-99.

İbrahim’in Azer’le konuşması: 6/74.

İbrahim’in babası için duâsı: 6/74,
60/4(+).

İbrahim’in duâları: 2/127-129; 6/74, 79;
14/35-41.

- İbrahim'in karısı:** 11/72.
- İbrahim'in kavmini daveti:** 19/41-50.
- İbrahim'in makâmı:** 3/97.
- İbrahim'in, oğlunu kurban etmek iste-
mesi:** 37/101-113.
- İbrahim'in ölüyü diriltme merakı:**
2/260(+).
- İbrahim'in sayfeleri:** 53/36, 37, 87/19.
- İcâre:** bk. Kira akdi.
- İcma:** 4/115(+).
- İctihad:** 4/8; 21/78(+).
- İçki:** 2/219(+), 220; 5/90(+), 91; 12/36,
41; 16/67(+); 47/15; 58/3(+); 83/25.
- İçki içme cezâsı:** 42/37.
- İdam cezâsı:** 5/33(+).
- İddet beklemek:** 2/117, 226, 228, 234;
6/101; 33/49; 65/1(+)-7;
- İddet bekleyen kadının nafakası:** 2/240;
65/7(+), 6.
- İddet çeşitleri:** 33/49(+).
- İdrîs عليه السلام:** 19/56, 57; 21/85, 86.
- İffet:** 2/273; 4/6, 25; 5/5; 23/1, 5; 24/30,
31, 33, 60; 31/19; 49/3; 70/29, 35.
- İfk olayı:** 24/11(+); 63/8.
- İfrad hacı:** 2/196; 3/97.
- İfrat ve tefrîtin yasaklanması:** 5/88(+).
- İfrit:** 27/39; 38/35.
- İftira:** 3/24, 94; 4/20, 48, 50, 112, 156;
5/103; 6/21, 24, 93, 112, 137, 138,
140, 144; 7/37, 39, 53, 152; 10/17,
30, 37, 38, 59, 60, 69; 11/13, 18, 21,
35, 50; 12/111; 16/56, 87, 101, 105,
116; 17/73; 18/15; 19/27; 20/61;
21/5; 23/38; 24/4, 6, 11, 16, 23;
25/4; 28/36, 75; 29/13, 68; 32/3;
33/58; 34/8, 43; 38/7; 42/24; 46/8,
28; 60/12; 61/7.
- İftitah tekbiri ve sübhaneke:** 52/48(+).
- İhânet:** 69/44; 42/51.
- İhdâd:** bk. Yas tutmak.
- İhlâs ve samimiyet:** 2/94, 139; 4/146;
6/139; 7/26, 29, 32; 10/22; 12/24,
54; 15/40; 16/66; 19/51; 29/65;
31/32; 33/50; 37/40, 74, 128, 169;
38/7, 46, 83; 39/2, 3, 11, 14; 40/14,
65; 98/5.
- İhram/ihramlı:** 5/1, 2, 95, 96; 9/5, 36.
- İhram yasakları:** 3/97.
- İhrama girme yerleri:** 3/97.
- İhramlı iken avlanmanın kefâreti:** 5/95.
- İhramlı iken tıraş olmanın kefâreti:**
2/196.
- İhramlıya av yasağı:** 5/95(+).
- İhsar:** 2/196.
- İhsan:** 2/83, 178, 229; 4/36, 62; 5/92(+),
93; 6/151; 9/100; 16/90; 17/23;
31/22(+); 46/15; 55/60.
- İhsanın mükâfâtlandırılması:** 6/84;
12/22; 28/14; 37/80, 105, 110, 121,
131; 77/44.
- İhsanda bulunmak:** 5/93(+); 10/26(+);
16/90; 23/3; 31/22(+).
- İhtiyarlık:** 16/70; 36/68.
- İkale:** 5/1.
- İki deniz arasında perde:** 25/53(+);
27/61; 55/19, 20(+).

İkiyüzlüler: bk. Münâfıklar.

İkindi namazı: 2/238(+); 103/1.

İkrah: 3/83; 4/19; 9/53; 10/99; 13/15;
16/106(+); 20/83; 24/33; 41/11.

İktisat: 5/66; 9/42; 31/19, 32; 35/32.

İktizanın delâleti: 2/178(+).

İlahların dışı olduğu inancı: 17/40(+).

Îlâ: 2/226; 66/1-3(+).

İlham: 28/7(+); 42/51.

İlim, araştırma, bilgi: 2/129, 151, 159,
174, 269; 4/113; 5/110; 6/119; 21/7;
33/34; 35/19, 22; 39/9, 10; 9/122;
16/43; 21/7; 80/2-4; 96/4.

İlim adamı: 3/7, 18; 4/162; 17/107;
22/54; 26/197; 29/43; 35/28; 39/9;
58/11.

İlim verilenler: 16/27; İsrâ, 17/107-109;
22/54; 28/80; 29/49; 30/56; 47/16;
58/11).

İlme teşvik: 20/114(+).

İlmin önemi: 35/28(+); 39/9(+);
58/11(+).

İlk emir "oku": 96/1(+).

İlk tebliğ: 34/46; 73/1; 74/2.

İlk kurban olayı: 5/26(+).

İlk ve ikinci ölüm nedir?: 2/28;
40/11(+).

İllet: 5/90; 59/2(+).

İlliyyûn: 83/18, 19.

İlme teşvik: 3/18; 16/43; 20/114; 28/80;
39/9(+); 58/11; 96/1-5.

İlmi gizlemek: 3/187.

İlmin önemi: 35/28(+).

İltica etmek: 9/6; 60/10(+).

İlyas, İlyâsîn ؑؑؑ: 6/85; 37/123-130.

İmâ yoluyla namaz: 24/61.

İmam: 2/124; 9/12; 11/17; 15/79; 17/71;
21/73; 25/74; 28/5, 41; 32/24;
36/12; 46/12.

İmâmet(hilâfet): 66/3(+)

İman/inanmak: 2/285(+), 2, 62, 82, 108,
136, 154; 3/193; 5/17, 46, 72, 75,
109-120; 8/2; 9/30, 31, 111; 23/50;
30/56; 33/72; 43/57-65; 49/7, 14(+),
17; 57/26, 27; 61/6.

İman esasları: 2/285(+), 4/136(+).

İman ve İslâm: 49/14(+).

İmandan yoksun amel: 3/91; 9/17(+).

İmrân: 3/33, 35; 66/12.

İmtihan/belâ/deneme/sınanma: 2/49,
124, 155, 249; 3/152, 154, 186;
4/6; 5/48, 94; 6/165; 7/141, 163,
168; 8/17; 10/30; 11/7; 14/6; 16/92;
18/7; 21/35; 23/30; 27/40; 29/2, 3;
33/11; 37/106; 39/49; 44/33; 47/4,
31; 64/15; 67/2; 68/17; 76/2; 86/9;
89/15, 16.

İnanan/lar: bk. Mü'minler.

İnanç grupları: 63/3(+).

İnanç ve düşünce özgürlüğü: 2/256;
10/99; 88/21, 22.

İnanmayanlarla dostluk: 3/28; 4/144;
5/51-57.

İnci: 16/14; 22/23; 24/35; 35/33; 52/24;
55/22; 56/23; 76/19,

İncil: 3/3, 48, 65; 5/46, 47, 66, 68, 110;
7/157; 9/111; 19/30; 48/29; 57/27.

İncil, Tevrat ve Kur'an'la birlikte amel etmek mümkün mü?: 5/66, 68, 69.

İncil'de ve Kur'an'da Hz. İsa: 5/72(+).

İncir: 95/1.

İnek: 2/67, 68, 70, 73(+), 215(+); 6/144, 146; 12/43, 46.

İnfakta bulunmak: 2/3(+), 195, 215(+), 219, 245, 254(+), 267, 268, 270-274(+), 280; 3/92, 134; 4/8; 14/31; 17/26, 28; 23/60, 61; 24/22; 34/39; 51/19; 57/7, 18; 59/9; 63/10; 64/17; 65/7(+); 76/8-10; 92/5-7; 107/1-7.

İnsan emeğinin değeri: 53/33(+), 39.

İnsanda ruh ve beden: 20/124(+).

İnsanın biyolojik oluşumu: 6/98(+).

İnsanın genetik oluşumu: 82/7(+), 8.

İnsanın emâneti kabûl etmesi: 33/72.

İnsanın hayat evreleri: 102/2.

İnsanın rızkını temin için çalışması: 4/32; 17/12; 28/73; 30/23, 46, 66; 35/12; 45/12; 62/10; 67/15; 73/20.

İnsanın yaratılışı: 2/28; 3/6; 4/1(+); 6/98; 7/11, 12, 172(+), 189; 15/26, 28, 29; 22/5(+); 23/12(+)-14; 31/28; 35/11; 38/71-74; 39/6; 40/67; 53/45, 46; 55/14; 56/57-59; 64/3(+); 71/14-18; 75/37-39; 76/1, 2; 77/20-23; 82/8; 86/5-7(+); 95/4(+), 5, 6; 96/2.

İnsanın yaratılışı ve pozitif bilim: 7/172(+); 95/4(+).

İnsanın yaratılış aşamaları: 22/5(+); 23/14; 40/67; 75/38; 102/2(+).

İnsanın yeryüzünün hâlifesi olması:

2/30; 6/165; 7/69, 74; 10/14, 73; 27/62; 35/39; 38/26.

İnsanın üstünlüğü: 17/70; 95/4-6.

İnsanların arasını düzeltmek: 49/9, 10.

İnsanları bağışlamak: 2/109, 263; 3/133, 134; 4/149; 16/126; 24/22; 42/36, 37, 40, 43; 52/40; 54/14; 64/14.

İnsanları küçük düşürmek: 49/11; 104/1.

İnşâallah demek: 2/22; 18/23, 24(+).

İntihar etmek: 2/85, 195; 4/29.

İntikam/öc almak: 2/194; 5/59, 95; 7/136; 9/74; 14/47; 15/79; 16/126; 22/60; 30/47; 32/22; 39/37; 43/25, 41; 44/16.

İnzar(korkutma): 2/6(+), 270; 6/19, 51, 92, 130; 7/2, 63, 69; 9/122; 10/2; 14/44, 52; 16/2; 18/2, 4, 56; 19/39, 97; 21/45; 26/214; 28/46; 32/3; 35/18; 36/6, 10, 11, 70; 39/71; 40/15, 18; 41/13; 42/7; 46/3, 12, 21; 54/36; 71/1; 74/2; 78/40; 92/14.

İpek: 22/23; 35/33; 76/12.

İpotek: bk. Rehin.

İranlılar: 30/2, 4.

İrem: 89/7, 8.

İrhas: 42/51; 105/1.

İrşad metodu: 3/159; 5/67; 21/107; 16/125.

İrtidat: bk. Dinden dönmek.

İsa ﷺ-Mesih: 2/84, 87, 136, 137, 253; 3/45-56, 59, 61, 84; 3/45, 60; 4/156, 157, 159, 163, 169, 171, 172; 5/17,

- 46, 72, 75, 78, 109, 110-118, 120;
6/85; 9/30, 31, 11; 19/16, 22-35;
21/91; 22/51; 23/50; 33/7; 42/13;
43/57-65; 57/26, 27; 61/6, 14;
66/12.
- İsâ çarımıha gerildi mi?:** 4/157(+)-158.
- İsâ'nın doğumu:** 3/47.
- İsâ'nın duâsı:** 5/114, 118.
- İsâ'nın göğe yükseltilmesi:** 3/55; 4/156-158(+), 159.
- İsâ'nın mucizeleri:** 3/49(+); 5/46, 78, 110(+), 112-115(+).
- İsâ'nın Hz. Muhammed'in geleceğini haber vermesi:** 7/157; 61/6.
- İsâ'nın yeryüzüne inmesi:** 3/55(+); 4/156-159; 43/61(+).
- İsabet-i ayn:** bk. Nazar olmak.
- İsar:** 59/9(+).
- İshak** عليه السلام: 2/133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/84; 11/71; 12/5, 6, 37, 38; 14/39; 19/40, 49; 21/72; 29/22, 27; 37/112, 113; 38/45.
- İskat-ı cenin:** 81/8.
- İslâm:** 2/11, 112, 127, 128, 135, 140, 141, 208, 221; 3/19, 67, 68, 84, 85, 118; 4/125; 5/3, 15, 16; 6/125; 7/157; 9/32, 74; 11/116-117; 14/1; 21/92, 93; 22/78; 24/35; 33/43; 39/22; 41/33; 42/13, 52; 49/14(+); 61/9; 98/5; 110/1, 3.
- İslâm ülkeleri barış gücü:** 49/9.
- İslâm âlimlerinin din tasnifi:** 3/85.
- İslâm dîninin özellikleri:** 3/19(+), 85(+).
- İslâm mesajının evrenselliği:** 5/9; 21/17; 26/214; 34/28; 72/1-28.
- İslâm/Müslim terimleri:** 2/131-133; 10/90; 29/46.
- İslâm ve pozitif bilimler:** 39/9(+).
- İslâm'da cihad:** 2/216(+).
- İslâm'da evlilik:** 24/32(+).
- İslâm'da ticaret:** 2/188; 4/29(+); 83/2(+). bk. Ticaret.
- İslâm'da ticaret ortaklıkları:** 38/24.
- İslâm'da miras:** 4/11.
- İslâm'da ilk vakıf uygulamaları:** 3/92(+).
- İslâm'ın üstünlüğü:** 3/139(+), 19, 67, 85; 5/3; 6/125; 9/33; 39/22; 48/28; 61/9.
- İslâm'ın tebliğ metodu:** 3/159; 4/63; 6/33, 164; 7/199; 11/12; 16/125(+); 29/46(+); 17/53; 18/6, 54.
- İsmâil** عليه السلام: 2/125, 127, 133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/86, 87; 14/39; 19/54, 55; 21/85; 37/107; 38/48.
- İsmâil** عليه السلام'ın kurban edilmesi olayı: 37/105(+).
- İsmet sıfatı:** 5/67.
- İsm-i âzam:** 2/163, 255(+); 3/1, 2; 7/175(+); 27/40; 59/24.
- İspat delilleri:** 2/282.
- İsraf:** 2/236; 3/147(+); 4/6, 71; 5/32, 77; 6/141(+); 7/31(+), 81, 100; 10/12, 83; 17/26, 27, 29, 33; 20/81, 127; 25/67(+); 26/151; 36/19; 39/53; 40/28; 43/5, 32; 44/31; 51/34.
- İsrâfil** عليه السلام: 20/108; 36/51; 39/68; 82/10.
- İsrâil:** 3/93; 9/58, 59.
- İsrâiloğulları:** 2/40, 47, 83, 122, 211, 246; 3/49, 93; 5/12, 32, 70, 72, 110;

7/105, 134, 137, 138, 160; 10/90,
93; 17/2, 4, 101, 104; 19/58; 20/47,
80, 94; 26/17, 22, 59, 197; 27/76;
32/23; 40/53; 43/59; 44/30; 45/16,
17; 46/10; 61/6, 14; 62/5-8.

İsrâiloğulları'ndan alınan söz: 2/83(+).

İsrâiloğulları'ndan Cenâb-ı Hakk'ın istedikleri: 2/41(+).

İsrâiloğulları'nın iki bozgunculuğu:
17/4(+).

İsrâiloğulları'nın Kudüs'e ilk girişleri:
2/58(+), 5/16(+); 5/12.

İsrâiloğulları'nın lânetlenmesi: 2/88;
5/13, 80(+).

İsrâiloğulları'na tanınan üstünlük:
2/3(+).

İstanbul'un fetih tarihi: 34/15(+). bk.
Ebced hesabı.

İstiâze: 16/98(+); 23/97(+), 98(+); 113/1;
114/1.

İstidrac: 3/178; 4/141; 7/182(+),
183, 10/21; 39/49; 42/51;
52/42; 68/44(+), 45.

İstiğfar: 2/199; 3/39, 135, 159; 4/62,
64, 106, 110; 5/74; 8/33; 9/80, 113;
11/3, 52, 61, 90; 12/26, 97, 98;
18/55; 19/47; 24/62; 27/46; 38/24;
40/7, 55; 41/6; 42/5; 48/11; 51/18;
60/4, 12, 19; 83/6; 70/10, 11, 12;
73/20; 110/3(+).

İstihâre yapmak: 5/3; 28/68(+).

İstikâmet: 2/177; 3/75, 76; 6/152; 7/85;
8/27; 11/85, 86; 17/34, 35; 26/181-
183; 30/38; 55/7-9; 85/1-3.

İstinbât: 4/83(+).

İstisna' akdi: 2/282, 285; 5/1.

İstişâre: 3/7, 159(+); 7/107-114; 27/29-
34; 42/36-38(+); 48/38; 58/7(+);
59/2.

İstiva: 7/54; 11/7; 32/4.

İsyan/cı: 4/31; 49/9(+).

İş bölümü yapmak: 43/32.

İş ve ticaret ahlâkı: 4/29, 31; 7/81;
17/35; 26/181, 182; 55/89; 83/1-6.

İşçi hakları: 16/71; 53/33(+).

İşçi-işveren ilişkileri: 43/32(+).

İşrak namazı: 38/18.

İtaat edilmeyecek olanlar: 33/1.

İtikâf: 2/187(+), 125.

İtmi'nan: bk. Kalbin huzur bulması.

İyilerle dost olmak: 4/139, 144; 5/51;
9/71; 11/113; 8/72; 58/22; 60/1, 2,
13.

İyiliği başa kakmak: 2/262-264; 74/6;
76/8-10.

İyiliği emredip kötülükten nehyetmek:
2/44; 3/104(+), 110, 113, 114, 220;
4/114; 5/48, 78, 79, 80(+); 7/157,
164, 199; 9/71, 112, 127; 16/76, 90;
22/41; 23/61; 31/17; 42/39; 58/9.

İyiliğin ecrinin katlanması: 2/58; 9/120;
10/26(+); 29/7; 42/23.

İyilik yapmak: bk. İhsanda bulunmak.

İyilik ve kötülük: 2/177(+); 3/92.

İyiliklerin kötülükleri yok etmesi:
11/114(+).

İznik Konsülü: 5/17, 73(+).

- K -

Kabahat işlemek: 4/112; 20/73; 26/51, 82.

Kâbe: 5/95, 97. bk. Mescid-i Haram.

Kâbe'nin ilk yapımı: 2/127(+); 22/26(+).

Kâbe'nin tarihçesi: 3/97(+); 22/26(+).

Kâbe'nin yalnız İslâmî hacca tahsisi: 9/1(+).

Kabileler: 2/136, 140; 3/84; 4/89, 90, 163; 7/160; 49/13(+).

Kabir hayatı: 6/98; 9/84; 14/27(+); 20/124; 23/99; 40/46(+); 60/13; 80/21; 102/1-2. bk. Berzah.

Kabir azâbı: 14/27(+); 20/124(+); 40/46(+); 71/38; 91/10.

Kabir ziyareti: 102/2(+).

Kabirde telkin: 14/27(+).

Kabirden kalkış: 50/4(+).

Kabûl edildiği bildirilen duâlar: 3/173; 18/39; 21/87; 40/44.

Kabzdan önce satış: 4/29(+).

Kader: bk. Kazâ ve kader.

Kader değişir mi? 13/183(+).

Kader programı: 91/8(+).

Kadın hakları: 4/19-21, 25, 32.

Kadının boşama hakkı: 33/28(+).

Kadının mâlî hakları: 4/20(+).

Kadınlardan peygamber gelmiş midir? 16/43; 66/12. bk. Peygamberlerin erkeklerden olması.

Kadına dokunmak abdesti bozar mı? 4/43(+).

Kadının başını örtmesi: 24/31(+).

Kadının boşanma hakkı: bk. Tefviz-i talak.

Kadının mahremleri: 33/55.

Kadının süknâ ve nafaka hakkı: 2/240; 65/1.

Kadınların bey'ati: 60/12(+).

Kadınların örtünmesi: bk. Tesettür.

Kadınların sınama aracı olması: 3/14(+).

Kadir gecesi: 12/70, 82, 94; 44/3(+)-6; 79/1(+); 97/3(+).

Kâfir: 63/3.

Kâfirleri dost edinmek: 3/28(+); 4/144; 9/23; 60/1.

Kâhin: 15/18; 37/6-10; 67/5(+); 52/39; 69/42; 72/2, 8, 9.

Kâinatın yaratılışı: 2/29; 6/101, 107; 7/54; 10/3; 11/7; 21/30; 25/59; 30/19; 32/4, 7; 36/36; 39/63; 40/62; 41/11; 42/49; 43/12; 51/49; 52/52; 54/49, 50; 57/1, 4; 61/1; 62/1; 64/1; 65/12; 81/15, 18; 86/1, 3; 87/2; 91/1-8; 92/3; 95/1-3.

Kâhin: 67/5.

Kainât hakkında tefekkür: 3/190(+).

Kaktüs bitkisi: 36/62; 44/43; 56/52.

Kalem: 3/44; 31/27; 68/1; 96/4.

Kalp: 2/10, 88; 3/167; 4/155; 5/41; 7/43; 9/125; 10/57; 13/27, 28; 16/106; 23/78; 32/9; 33/4; 39/23; 41/5.

Kalpten geçen düşünceler: 2/285(+).

Kalbin huzur bulması: 2/260; 3/126; 4/103; 5/113; 8/10; 10/7; 13/28(+); 16/106, 112; 17/95; 22/11; 89/27.

- Kalbin mühürlenmesi:** 2/7(+), 88; 4/155; 6/46; 7/100, 101; 9/87, 93; 10/74; 16/108; 30/59; 41/5; 40/35; 42/24; 47/16; 63/3.
- Kalp selâmeti:** 33/70, 71.
- Kâlû belâ:** 7/172(+), 173.
- Kamerî aylar:** 9/36(+).
- Kamerî takvim:** 2/189(+); 9/36(+)
- Kamerî yılı şemsî yıla çevirme:** 18/25.
- Kâmet:** 5/58; 62/9(+)
- Kan:** 2/30, 84, 173; 5/3; 6/145; 7/133; 12/18; 16/98, 115; 22/5; 23/14; 40/67; 96/2.
- Kanaatkârlık:** 2/36.
- Kânunlar ihtilâfı:** 5/8, 42; 8/58; 24/48; 16/91-95; 60/8, 9.
- Kâr:** 2/16.
- Karaciğer:** 9/4; 89/4.
- Kara kutu:** bk. Acbü'z-zeneb.
- Kardeşlik:** 2/83; 3/103; 4/25; 5/32; 49/10, 13.
- Kardeşlik akdi:** 4/33.
- Karga:** 5/31.
- Karı-kocanın hak ve sorumlulukları:** 2/228; 4/34, 128, 129; 24/32(+).
- Karı-kocanın arasını düzeltmek:** 4/35.
- Karınca:** 27/18.
- Kârûn:** 28/76-83; 29/39, 40; 40/23, 24.
- Karz-ı hasen:** 2/245(+); 5/12(+); 57/11(+), 18; 64/17(+); 73/20.
- Kasırğa/tayfun/fırtına:** 2/266; 3/117; 10/22; 14/18; 17/61, 68, 69; 21/81; 19/40; 30/51; 33/9; 41/16; 46/24; 51/41; 54/19, 34; 67/17; 69/6, 7; 77/2.
- Kasten adam öldürmenin cezâsı:** 4/93(+).
- Katır:** 16/8.
- Kâtip:** 2/79, 282, 283.
- Kâfir ve münâfıklara karşı savaşmak:** 66/9(+).
- Kâfirleri dost(velî) edinmek:** 2/165; 4/89; 144; 5/80, 81; 6/14; 18/50; 25/18; 60/1.
- Katl kefâreti:** 4/92. bk. Kefâretler.
- Katlanmış fâiz:** 3/130(+).
- Kat'uttarik:** bk. Yol kesicilik.
- Kaylûle(Öğle uykusu):** 7/4; 24/55, 58; 25/24.
- Kazâ ve kader:** 2/285(+); 4/79(+); 3/145, 154; 6/2, 17, 35, 38-59; 7/34, 37, 156; 9/10, 51, 61; 10/49; 11/6; 13/8(+), 11, 39, 183; 15/4, 5; 17/58; 20/52; 22/70; 24/43; 25/2; 27/74, 75; 30/56; 34/3, 4; 35/11; 36/12; 39/69; 45/28, 29; 50/4; 54/51, 52, 53; 57/22; 59/3; 65/3; 69/19, 20; 71/4; 72/25, 28; 74/52; 75/29; 84/7-12.
- Kazâ namazı:** 19/59, 60(+); 74/43(+). bk. Namazın kazâsı.
- Kazâ umresi:** 2/158, 196.
- Kazf cezâsı:** 24/4(+), 10. bk. Zinâ iftirası.
- Kefâlet:** 2/282(+); 3/37; 12/72(+); 68/40.
- Kefâret:(Yemin):** 5/87, 89(+), 45, 95; 66/2.(Yanlışlıkla birini öldürme): 4/92(+), (Zihar): 58/1-4(+), (İhram ihlali): 2/196; 5/95.

- Kefil olmak:** bk. Kefâlet.
- Kehf ve Rakîm ashâbı:** 18/9, 10, 11, 16, 17, 25; 83/9, 20.
- Kelâle:** 4/11, 12, 176(+).
- Kelime-i şehâdet:** 14/27(+); 48/26.
- Kendini beğenmek:** 4/36; 9/25; 11/10; 17/37; 28/76, 77; 31/18; 53/32; 57/20, 23; 90/5; 102/1.
- Kendi eliyle kendini tehlikeye atmak:** 2/195(+).
- Kerâmet:** 3/42(+); 3/37; 10/62-64; 42/51; 72/27(+).
- Kesad:** 9/24.
- Kesb ve ihtiyâr:** 2/90; 4/111; 5/105; 6/70; 10/44, 108, 109; 11/21, 101; 13/11; 17/15-17, 84; 18/29, 58, 59; 23/62; 29/3; 35/18; 40/9; 41/46; 42/20; 45/15, 21, 22; 46/19; 53/31, 38-41; 67/1, 2; 74/38, 55, 56; 76/29-31; 81/29; 90/10; 91/7, 10; 92/12, 13.
- Kevser:** 108/1(+).
- Keşişler:** 5/63, 82; 9/34; 32/24.
- Kible:** 2/115, 142-150; 10/87.
- Kiblenin değiştirilmesi:** 2/144(+).
- Kinamak:** 5/54; 12/32; 14/22; 17/29, 39; 23/6; 37/142; 51/40, 50, 54; 68/30; 70/30; 75/2.
- Kıran haccı:** 2/196; 3/97.
- Kırk günlük sülûk:** 2/51; 7/142.
- Kırklar:** 2/51(+).
- Kısas:** 2/178(+), 179, 194; 5/32, 44, 45(+); 16/126; 59/20.
- Kısırlık:** 42/49.
- Kıskançlık:** 2/109; 4/54; 48/15; 113/5.
- Kıssaların ibret için olması:** 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190.
- Kıtmir:** 35/13.
- Kıyâmet alâmetleri:** 6/158(+), 31/34(+); 47/18(+).
- Kıyâmet günü göğün alacağı şekil:** 2/210; 21/104; 24/25; 55/37; 69/16; 78/19.
- Kıyâmet günü yerin durumu:** 14/48(+).
- Kıyâmetin kopması:** 7/187(+).
- Kıyas:** 17/36; 59/2(+).
- Kız çocuğu:** 16/57-59; 43/17; 81/8, 9.
- Kız çocuklarını gömmek:** 16/59; 81/8, 9.
- Kibir:** 16/23; 17/37; 31/19.
- Kifâi farz:** bk. Farz-ı kifâye.
- Kiliseler:** 22/40.
- Kin:** 3/118; 4/22; 5/2, 8, 14, 64, 91; 35/39; 40/10, 29, 35, 37; 60/4; 61/3; 93/3; 108/3.
- Kira akdi:** 5/1.
- Kirâmen kâtibin:** bk. Yazıcı melekler.
- Kişinin, başkasının günahını yüklenmesi:** 5/29; 17/15.
- Kişinin sevdiği ile birlikte olması:** 4/69.
- Kitap:** 2/2, 44(+), 85, 101, 121, 144-146; 3/3-5, 44, 81, 100, 184; 4/44; 6/91; 8/75; 10/37; 17/2; 32/23; 87/19.
- Kitap ehli:** bk. Ehl-i kitap.
- Kitap ehli cennete girer mi:** 2/62(+); 5/69.
- Kitap ehli kadınla evlenmek:** 5/5, 72, 73; 9/30; 24/32,

Kitap ehline müsâmahalı davranmak:	25/73; 27/66, 81; 28/66; 30/53;
2/137(+); 5/13(+), 82.	35/19; 40/58; 41/17, 44; 43/40;
Kitap ehlini dost edinmek: 5/51(+).	47/23; 48/17(+).
Kitap ehlinin âhiretteki durumu:	Kötü ahlâk: 2/65, 66, 85, 37/137; 4/123;
2/62(+); 3/20(+).	5/100; 6/135; 10/27; 20/124-126;
Kitap ehlinin Hz. Muhammed'i oğulları gibi tanınması: 2/146; 3/81; 6/20; 7/157; 26/196; 61/6.	30/10; 32/21; 39/26.
Kitab-ı Mukaddes yerine verilen Kur'an Sûreleri: 40/1(+).	Kötü amellerin süslenmesi: 2/212;
Kitab-ı Mukaddes'i okumak: 29/45.	3/14; 6/122; 9/37; 10/12; 13/33;
Kitab-ı Mukaddes'te arz-ı mev'ud:	35/8; 40/37; 47/14; 48/12.
5/21(+).	Kötü zan: 49/12(+).
Kitaplara îman: 2/285(+).	Kötülük yapan mü'min ve kâfirin cezâsı farklı mıdır?: 4/123(+), 124.
Komşu hakkı: 4/36; 8/48.	Kuba mescidi: 9/108(+).
Konuşma âdâbı: 49/2, 4(+).	Kudret helvası: 2/57; 7/160; 20/80.
Konut dokunulmazlığı: 24/28(+).	Kudûs: 2/114.
Korku namazı: 2/239; 4/101-102(+), 103.	Kul hakkı: 46/31.
Koruyucu melekler: 13/11(+); 82/10-12.	Kulun kula itaati: 4/59.
Korku ve ümit arası: 32/16; 39/9.	Kumar: 2/188. 219, 220; 4/29-31; 5/3. 90(+), 91.
Köleyi özgürleştirme: 3/35; 4/92; 5/89; 9/60; 24/33; 33/37; 47/4; 58/3; 90/13(+), 12.	Kunut duâsı: 3/128.
Kölelik: 2/221; 4/24, 25, 36; 5/89; 9/60; 16/71; 23/1, 6; 24/33; 33/50; 47/4(+); 58/3, 4; 70/30, 35; 90/12, 13(+).	Kur'a çekmek: 37/141.
Kölenin cezâsı: 4/25(+).	Kur'an: 2/2, 23, 41, 91, 97, 109, 185, 228; 3/3, 58, 101, 108; 4/82; 5/15, 101; 6/19; 7/204; 8/31; 9/111; 10/1, 15, 37, 61; 11/14; 12/1-3; 13/31; 15/1, 87, 91; 16/98, 102; 17/9, 10, 41, 45, 46, 60, 78, 82, 88, 89, 105-107; 18/14, 54; 19/73, 97; 20/2-4, 113, 114; 22/16; 25/30, 32; 26/192, 210; 27/1, 6, 76, 92; 30/58; 34/31; 36/2, 69; 38/1, 29, 85; 39/27, 28; 41/2-4; 42/7; 43/3, 31; 45/6-9; 46/29; 47/24; 50/1, 45; 54/17, 22, 32, 40; 55/2; 56/77, 59721; 72/1;
Kömürün oluşması: 87/5(+).	
Körler: 2/18, 171; 5/71; 6/50, 104; 7/64; 10/43; 11/24, 28; 13/16, 19; 17/72, 97; 20/124, 125; 22/46; 24/61(+);	

73/4, 20; 75/16-19; 76/23; 84/21;
85/21, 22; 97/1; 98/2, 3.

Kur'ân'a abdestsiz el sürmek: 56/79(+).

Kur'an meâli ile namaz: 14/4; 73/20(+).

Kur'an okumak: 7/204; 16/98; 17/45;
29/45(+); 84/21.

Kur'an okumanın fazîleti: 35/28(+)-30;
73/20(+).

Kur'an okunurken susmak: 7/204.

Kur'ân'ı dinlemek: 7/204; 39/23(+);
84/21.

Kur'ân'ı hakkı ile okumak: 2/121(+).

Kur'ân'ın anlamını düşünmek:
3/190(+); 29/45(+).

Kur'ân'ın benzerinin yazılamaması:
2/23, 24; 11/13.

Kur'ân'ın içine aldığı hükümler: 11/14.

Kur'ân'ın kişi üzerinde etkisi: 39/23(+).

Kur'ân'ın şifâ ve rahmet olması: 17/82.

Kur'an ve sünnet ilişkisi: 4/59(+).

**Kur'an ve sünnetin birbirini tamam-
laması:** 4/80(+).

Kur'ân'ın koruma altında olması: 15/9.

Kur'ân'ın Tevrat'a yaklaşımı: 3/78;
4/46; 5/41, 43, 44.

Kur'ân'ın toplanması: 15/9(+).

Kur'ân'ın yedi harf üzere inmesi:
39/28(+).

Kur'an'da ilim: 39/9(+).

Kur'an'dan kolayına geleni okumak:
73/20(+).

Kurayzaoğulları: 8/28(+), 56; 33/26, 27.

Kurban kesmek: 2/49, 67, 71, 173, 195,
196; 3/183; 5/2, 3, 27, 95, 97, 103;
6/145, 162; 14/6; 16/115; 22/27, 28,
32-34(+), 36, 37, 67; 27/21; 28/4;
37/102, 107; 46/28; 48/25; 108/1,
2(+).

Kurban bayramı: 85/3; 89/1; 108/2.

Kurbanın tarihçesi: 5/27(+); 37/107.

Kurbanın yakılması: 3/183(+).

Kureyş: 106/1-4.

Kurtuluş fidyesi: bk. Fidyе.

Kurtuluşa erenler: 4/13; 5/119; 9/72,
100, 111; 10/64; 23/1(+); 37/60;
40/9; 44/57; 57/12; 61/12).

Kurû' sözcüğü: 2/228.

Kuşlar: 2/260; 3/49; 5/110; 6/38; 12/36,
41; 16/79; 21/79; 22/31; 24/41;
27/16, 17, 20; 34/10; 38/19; 56/21;
67/19; 105/3, 4.

Kuşluk namazı: 7/98; 15/73; 20/59, 119;
26/60; 38/18(+); 79/29, 46; 91/1;
93/1.

Kutsal topraklar: 5/21(+).

Kudsî hadis: 96/1.

Kutup yıldızı: 6/97

Kutuplarda eksilme: 21/44(+).

Küçük Bedir saldırısı: 2/217(+).

Küçük ve yaşlıların iddeti: 65/4.

Küfür ehli kadınla evlenme yasağı:
2/221; 24/26; 60/10(+).

Küfür ehlinin amelinin ecri: 3/91(+).

Küfür ehlinin çeşitleri: 4/150(+).

Küfür ehlinin sırdaş edinilmemesi:
3/118(+).

Kürsî: 2/255; 38/34.

Kürtaj: 81/8(+).

- L -

Laf atmak: 4/4, 6, 23, 112.

Lâkap takmak: 49/11(+).

Lânetlenmiş ağaç: 17/60.

Lât ve Uzza: 39/17; 53/19, 20.

Latîf varlık: 6/103.

Ledün ilmi: 18/60-65(+).

Lehve'l-hadis: 31/6(+); 17/64.

Levhâlar: 7/145, 150, 154.

Levh-i mahfûz: 6/59; 8/68; 10/19, 61;
11/40, 110; 20/129; 21/101; 13/39;
22/70(+); 23/27; 27/75; 34/3; 36/7,
12; 37/171; 41/45; 42/14; 43/4;
50/4; 56/78; 57/22; 78/38; 80/13-16;
85/22; 92/10.

Lian/mülâane: 3/61(+); 24/6(+), 9(+).

Livata: 4/16; 7/80-82, 84(+).

Lokman ﷺ'in öğütleri: 31/12(+)-19.

Loğusalık: 2/222(+)

Lût ﷺ: 6/86; 7/84(+); 11/70, 74(+),
75-83, 89; 15/57-77; 21/71, 74,
75; 22/43; 21/74, 75; 22/42, 44;
26/160(+)-174, 80-83; 27/54-58,
77-83; 29/26; 37/133-138; 38/13;
50/13, 14; 54/33-39; 66/10.

Lût kavmi: 7/80-84; 11/70-74, 77-83,
89; 15/59-77; 21/71-74; 27/54-66;
37/133-138; 54/32-39.

Lût kıssası: 7/80-84; 11/70-83; 15/58-
76; 26/160-174; 27/54-58; 29/28-35.

Lût'un karısı: 66/10.

- M -

Mabedler: 2/114; 7/31; 9/17-19, 107-
110; 22/40; 24/36; 72/18.

Mağara arkadaşları: 18/9(+)-27.

Mahrem hısımlar: 4/23, 24.

Mahşerde ilk toplanma: 21/104(+).

Mâide: bk. Sofra.

Makam-ı Mahmud: 17/79(+); 93/5(+).

Mal ve çocukların sınama aracı oluşu:
39/49(+); 8/28; 64/14, 15.

Mal yağmak: 3/49; 9/34, 35; 64/15, 18;
104/2, 3.

Mâlî cezâ: 5/33.

Mâlik (Cehennem sorumlusu melek):
43/77.

Manastırlar: 22/40.

Ma'rûf/örf: 2/178, 180, 228, 229, 231,
232, 233(+), 234, 235, 236, 240,
241, 263; 3/7, 104, 110, 114; 4/5, 6,
8, 19(+), 25, 114; 7/157, 199; 9/67,
71, 112; 22/41; 24/53; 31/15, 17;
33/6, 32; 47/21; 60/12; 65/2, 6.

Mâsumluk: 5/67.

Masturbasyon: 23/7; 70/31.

Mâşâallah demek: 18/39(+).

Mâtem tutmak: bk. Yas tutmak.

Maymuna dönüşme: 2/65; 5/60;
7/166(+).

Mazdekiyye: 6/100.

Meccanen saliverme(menn): 47/4(+).

Mecmau'l-Bahreyn: 18/60(+).

Mecnun/Mecnunluk: 7/184; 11/119;
15/6; 23/25, 70; 26/27; 32/13; 34/8,

46; 37/36, 158; 44/14; 51/39, 52;
52/29; 54/9; 54/2, 6, 51; 81/22;
114/6.

Me'cûc/Ye'cûc: bk. Ye'cûc -Me'cûc.

Mecûsiler: 6/100; 22/17.

Medîne: 9/101, 120; 33/13, 60; 43/31;
63/8.

Medîne'ye hicret: 39/10.

Medyen ve Şuayb عليه السلام : 7/85-93, 163;
9/70; 11/84(+)-95; 20/40; 22/44;
26/176-190; 28/22, 23, 45; 29/36;
38/13; 50/14.

Mefhûm-i muhâlefet: 4/25(+).

Mefhûm-i muvafakat: bk. Nass'ın delâ-
leti.

Mefkûdün iddeti: 2/228.

Mehdî meselesi: 5/12; 43/61-62(+).

Mehir: 2/229, 236(+), 237; 4/4(+), 20(+),
21, 24, 25; 28/27; 60/10(+).

Mehir ve başlık parası: 28/24(+).

Mehrin yarısını gerektiren boşama:
33/49.

Mekke: 3/96(+); 6/92; 9/40; 27/91;
28/57, 59; 29/67; 42/7; 46/27;
48/24; 90/1; 95/3. bk. Kâbe.

Mekke fethi: 48/1, 27; 57/10(+); 60/7;
110/1.

Mekke'nin tarihçesi: 6/92(+).

Mele': 11/27(+). Bu sözcük, Kur'an'da 30
yerde geçmektedir.

Mele-i a'lâ: 37/8, 9; 38/69(+); 57/10(+),
9; 78/38.

Mele-i a'lâ'da meleklerin tartışması:
38/69.

Meleğin insan şeklinde gelmesi: 6/9;
11/12; 15/6, 7; 25/7.

Melekler: 2/30(+), 32, 97, 98, 102,
285(+); 3/18, 38-42; 4/97, 166, 172;
6/8, 9, 50, 61, 111, 158; 7/11, 20,
37, 206; 8/9, 12, 50; 11/12, 31, 69-
73; 12/31; 13/11, 13, 23; 15/7, 8,
28-30, 57-75; 16/2, 28, 32, 33, 49,
50; 17/40, 61, 92, 95; 18/50; 20/116;
21/25-28, 103; 22/75; 23/24; 25/7,
21, 22, 25; 32/11; 35/1; 37/1-8,
150, 164-166; 38/1-4, 71, 73; 39/75;
40/7-9; 41/14, 30-32, 38; 42/5;
43/19, 20, 77, 80; 47/27; 50/17,
18, 19, 21; 51/1-4; 53/5-14, 26, 27;
66/6; 69/16; 70/4; 74/30, 31; 82/10-
12; 86/4; 89/22; 97/3-5.

Meleklerle îman: 2/285(+); 16/50(+).

Meleklerin cinsiyeti: 4/117; 16/57;
37/149-154; 34/40, 41; 43/16, 19,
20; 52/39; 53/19-23.

Meleklerin insanlar için duâsı: 40/7;
42/5.

Meleklerin niteliği ve çeşitleri: 2/30(+);
66/6(+).

Meleklerin yardımı: 3/124, 125(+).

Meleklerin Âdem'e secde etmesi: 2/34;
7/11, 12; 15/30(+), 33; 17/61; 18/50;
20/116; 38/75, 83.

Melekût: 6/75; 7/185; 23/88; 36/83(+).

Melik(kral): 2/246, 247; 5/20; 12/43, 50,
54, 72, 76; 18/79; 27/34. (Allah an-
lamında): 20/114; 23/116; 59/23;
62/1; 114/2.

Memurluk görevi istemek: 12/55(+).

- Menat:** 53/20.
- Menn:** 47/4.
- Merhamet:** 3/159; 6/12; 17/24; 19/13; 30/21; 48/29(+); 90/17; 93/6-10.
- Merve tepesi:** 2/158.
- Mervan'ın hicaz vâliliği:** 46/17.
- Hz. Meryem:** 2/87, 253; 3/33-37, 42(+), 43-47; 4/156, 157, 171; 5/17, 46, 72, 75, 78, 110, 112, 114, 116(+); 9/31; 19/16-34; 21/91; 23/50; 33/7; 43/57; 57/27; 61/6; 66/12(+).
- Hz. Meryem'in Mescid-i Aksa hizmeti:** 3/37.
- Meryem oğlu İsâ:** bk. İsâ ﷺ.
- Meryem'e iftira:** 4/156, 157.
- Meryem'in İsâ'yı dünyaya getirmesi:** 19/16-36.
- Meryem'in namaz kılması:** 3/43.
- Meryem'in olağanüstü hâlleri:** 3/36(+)-43.
- Mescidler:** 2/114, 144, 149, 150, 187, 191, 196; 5/2; 8/34; 9/7, 17-19, 28; 17/1, 7; 22/25, 40; 48/25, 27; 72/18.
- Mencidlerin Allâh'a âit olması:** 72/18.
- Mescidlerin îmarı:** 9/18(+).
- Mescid-i Aksa:** 17/1(+).
- Mescid-i Dırar:** 9/107(+), 38, 108-110.
- Mescid-i Haram:** 2/114, 125(+), 127, 149, 158, 191, 196, 217; 3/96, 97; 5/2, 95, 97; 8/34, 35; 9/1, 7, 19; 11/73; 14/37; 17/1(+); 22/25, 26, 29, 33; 71/28; 105/1; 106/3.
- Meleklerin görevleri:** 82/9(+).
- Mescid-i Kubâ:** 9/107, 108(+).
- Mescidi onarmak:** 9/18(+).
- Mesih:** 3/45; 4/157, 172; 5/72; 9/30; 40/56; 43/61-62(+).
- Mesih Deccal:** 40/56.
- Mesken dokunulmazlığı:** 24/28(+).
- Meş'ar-i haram:** 2/198.
- Meşrû müdafaa:** 42/39; 43/41.
- Meşveret:** bk. İstişâre.
- Meteor:** bk. Şihaplar.
- Meûnet:** 42/51.
- Me'vâ cenneti:** 32/19; 53/15.
- Mevlâ/mevâlî:** 4/33(+); 19/5; 33/5(+)-6; 57/15.
- Mevle'l-muvâlât:** bk. Muvâlât akdi.
- Mısır:** 2/61; 10/87; 12/21, 99; 43/51.
- Mihrab:** 3/37.
- Mikâil ﷺ:** 2/98; 79/5; 82/10.
- Mîkatler:** 3/97.
- Millet:** 2/120(+), 130(+), 135; 3/95; 4/125; 6/161; 7/88, 89; 12/37, 38; 14/13; 16/123; 18/20; 22/78; 38/7.
- Milletler arası ilişkiler:** 60/8, 9.
- Milletlerin ömrü:** 7/34.
- Mina:** 2/203.
- Mîraç:** 17/1(+), 60; 53/1-18.
- Mîras ve vasiyet:** 2/180-182; 4/7, 8, 11, 12(+), 13, 176; 5/106-108; 33/6.
- Mîras bırakma:** 4/33.
- Mîras engelleri:** 8/72(+).
- Mîrasçı lehine vasiyet:** 2/180(+).
- Mîrasçılık sözleşmesi:** 4/33.

Mîrasta din ayrılığının etkisi: 3/139(+).

Mîrasta nesih: 33/6.

Mîrî arâzî: 59/6(+), 7.

Miskal: 4/40, 10/61; 21/47; 31/16; 34/3; 99/7, 8.

Mizan: 2/47; 102/6-10.

Mucize: 2/243; 6/35-37; 7/107(+); 10/20; 12/105; 13/7, 27, 31, 38; 17/1, 59, 60; 20/19-22, 133; 21/16, 17; 29/50-52; 32/15; 33/9; 40/35; 42/35.

Mudârebe sözleşmesi: 57/11.

Mufassal sûreler: 98/1(+).

Mugayyebat-ı hamse: 31/34(+).

Muhâcirler: 2/217, 218; 3/195; 4/97, 99; 8/26, 71, 74, 75; 9/100, 117, 118; 16/41, 110; 22/58; 24/22; 29/57, 60; 59/8.

Muhâcirlerin Ensâr'a mîrasçılığı: 8/72(+), 75(+); 33/6(+).

Muhâkeme usûlü: 4/105-112.

Muhalea: 2/229(+); 4/4, 19.

H. Muhammed: 3/144, 33/40; 47/2; 48/29.

Muhayee: bk. Su alma nöbeti.

Muhkem ve müteşâbih âyetler: 3/7(+); 47/20(+).

Mukaddes kitaplar: 2/78, 113, 121, 159; 3/73, 113, 114; 13/38; 29/46.

Mukîmin ve yolcunun namazı: 2/239; 4/101, 102, 103.

Murdar ölmüş hayvan eti: 2/173; 5/3, 60; 6/121(+), 145.

Mûsâ ﷺ: 2/49, 51, 53, 74; 3/84; 4/153;

5/20, 26; 6/84, 91, 154; 10/75-93; 11/96-99, 110; 17/2, 101; 19/51-53; 20/9-73, 77-98; 21/47; 23/45-49; 25/35; 26/10-67; 27/7-14; 28/3-46; 29/39, 32/23; 37/114-122; 40/23-45; 41/45; 42/13; 44/17-37; 79/15-26.

H. Mûsâ ve H. Muhammed: 7/143(+).

Mûsâ, Hârûn, Firavun ve İsrâîloğulları:

2/51, 54-93, 108, 136, 246, 248; 3/84; 4/153, 164; 5/20-26; 6/84, 91, 154; 7/103-157, 159-172; 10/75-88; 11/17, 96, 110; 14/5-8; 17/2, 101; 18/60, 64, 66, 69, 71, 73, 74, 76, 77; 19/51; 20/9, 11, 17, 19, 25, 36, 40, 49, 50, 52, 57, 59, 61, 65, 67, 7, 77, 83, 84, 86, 88, 91, 92, 95, 97; 21/48; 22/44; 23/45, 49; 25/35; 26/10, 20, 24, 26, 28, 30, 32, 43, 45, 48, 52, 61, 63, 65; 27/7, 9, 10; 28/3, 7, 10, 12, 15, 18, 19, 20, 28, 29, 31, 33, 36, 37, 38, 43, 44, 48, 76; 29/39; 32/23; 33/7, 69; 37/114, 120; 40/23; 41/45; 42/13; 43/23, 26, 27, 37, 46, 53; 46/12, 30; 51/38; 53/36; 61/5; 79/15; 87/19.

Mûsâ ve Hızır: 18/61(+), 65(+), 60-82.

Mûsâ ve yetmiş yol arkadaşı: 7/155.

Mûsâ'nın dokuz mucizesi: 17/101(+), 117.

Mûsâ'nın duâsı: 7/155, 156.

Mûsâ'nın iki mucizesi: 25/33; 27/12; 28/32.

Mûsâ'nın kitabı: 11/17; 46/12.

Mûsâ'nın Rab ile konuşması: 7/143; 28/30.

Mûsâ'nın Rabbi'ni görmek istemesi:

2/55(+); 7/143.

Mûsâ'nın sahifeleri: 53/36; 87/19.

Mûsâ'nın Sînâ dağına çıkışı: 2/51(+),
7/142.

Mûsâ'ya kitap verilmesi: 6/154; 17/2;
28/43; 32/23.

Musâfaha: 60/12.

Mushaf: 57/79.

Mûsikî: bk. Şarkı-türkü: 17/64; 31/6(+);
53/59-61.

Musîbet: 2/156; 42/30; 64/11. bk. Belâ.

Musîbete ağlamak: 12/84(+).

Mustalikoğulları seferi: 63/5(+).

Mut'a: bk. Teselli hediyesi.

Mut'a nikâhı: 4/24(+); 5/87(+); 23/7.

Muvalat akdi: 4/33(+); 33/5.

Muz ağacı: 56/29.

Muzdar kalmak: 2/173(+); 5/3; 6/119,
145; 16/115.

Mübâhele: 3/61(+).

Mübârek gece: 44/3(+).

Mücâdele âdâbı: bk. Tebliğ metodu.

**Müçtehidin içtihadından dolayı sorum-
lu olmaması:** 8/68.

Müellefe-i kulûb: 9/60(+).

Müezzin: 7/44; 12/70; 22/27; 41/33.

Mükâfat: bk. Cezâ.

Mükâtebe sözleşmesi: 24/33.

Mükreh: 16/106. bk. İkra.

Mülâane: bk. Lian.

Mülk Sûresi: 67/1(+).

Mülk/mülk edinme: 2/29; 8/1, 41; 9/111;
10/55, 56; 24/29.

Mülkiyet hakkı: 2/188; 4/29, 30, 32;
16/71.

Mülkiyete saldırı: 4/161.

Mülteci kadınlar: 60/10(+).

Mü'minler/inananlar: 2/2-4, 62, 136,
137, 165, 177, 285; 3/64, 85; 4/124,
135-137, 144; 5/8; 6/82, 92; 8/1-4,
74, 75; 9/18, 44; 10/9-10; 13/27-
29; 16/96-97; 17/19-21; 18/30, 31;
20/75, 76; 21/94; 22/30-32; 23/1-11;
24/47; 25/63-76; 33/9, 10, 35, 37,
39, 58, 73; 39/9, 10; 42/36-39;
48/4-5; 49/1-3, 11, 12, 15; 58/9-13.

Mü'minler arasında savaş: 2/193(+);
8/39(+); 49/9(+).

Mü'minler arası savaşta tarafsızlık:
2/193(+).

Mü'minlerin anneleri: 33/6(+), 53.

Mü'minlerin kardeş sayılması: 9/71;
49/10.

Mü'minlerin nitelikleri: 2/177; 9/71(+).

**Mü'minlerin yeryüzünün hâlifesi sayıl-
ması:** 2/30; 35/39.

Münâfıklar: 2/8(+); 4-142; 63/1-4(+), 13,
20, 77; 204(+); 3/63, 167, 168, 177;
4/61, 72-74, 81-83, 88, 89, 138, 140,
142, 145, 146; 5/41, 52, 58; 7/175;
8/49; 9/43, 45, 61-69, 73-77, 80-
87, 94-98, 101, 107, 110, 124-127;
24/47-50, 53; 33/1, 12-20, 24, 48,
60, 61; 63/69, 73; 47/16, 20-24, 29,
30; 48/6; 57/13-15; 58/14-18; 59/11-
17; 63/1-8; 69/32; 74/31.

Münâfıkların cenâze namazı: 9/80(+),
84(+).

Münâfıkların kıldığı namaz: 4/142.

Münakaşa ve beddua: 4/148.

Münker: 3/7; 5/63(+).

Mürted(dinden çıkan): 2/217; 3/77,
86-81, 106, 177; 4/89, 90, 115,
137; 5/3, 52-54; 8/13, 14; 16/106,
107, 112; 47/25-28, 31, 32; 60/11;
63/3(+).

Müsle: 16/126(+), 91.

Müslim/müslimûn: 2/128, 131, 132,
133, 136; 3/19, 20, 52, 64, 67, 80,
84, 85, 102; 5/3, 44, 111; 6/125,
163; 7/126; 10/72, 84, 90; 11/14;
12/101; 15/2; 16/89, 102; 21/108;
22/78(+); 27/12, 31, 38, 81, 91;
28/52; 29/46; 30/53; 33/35; 39/12,
22; 41/33; 43/69; 46/15; 49/14, 17;
51/36; 66/5; 68/35; 72/14.

Müslüman bir ailenin nitelikleri:
24/32(+).

Müslüman olan ehl-i kitaba iki kat ecir:
28/54.

**Müslümanın gayrimüslimin davasına
bakması:** 5/42(+); 24/48(+).

Müslümanın gayrimüslimlerle ilişkileri:
bk. Gayrimüslimlerle olan ilişkiler.

Müslümanlararası savaş: 8/39(+).

Müstalikoğulları gazvesi: 24/11; 63/18.

Müste'men: 16/91.

Müşrik için duâ etmek: 9/113(+);
28/56(+).

Müşrikle selamlaşma: 58/8(+).

Müşrikler: 2/96, 105; 3/151; 4/36, 48,
116; 6/1, 14, 22, 23, 136, 137;
7/190-198; 9/1-15, 16, 86, 87;
18/110; 25/2, 3; 29/8, 41; 30/33-35;
41/6, 7; 46/4-6; 98/1, 6.

**Müşriklere Mescid-i Haram'a girişin ya-
saklanması:** 9/28(+).

Müşriklerin Kâbe tavafı: 8/35(+).

Müşriklerle evlenme yasağı: 2/221;
60/10.

Mütetekâbiliyet ilkesi: 8/58.

Müteşâbih âyet: 3/7(+); 48/10(+).

Müttekiler: 2/2, 66, 177-180, 189, 194,
197, 224; 3/15, 76, 102, 115, 120,
198, 200; 4/1, 77, 129, 131; 5/2,
11, 35; 6/32, 69, 72; 7/35, 128,
154; 8/1, 29, 34, 56, 69; 9/4, 7, 18,
36; 10/6, 62-64; 11/49; 12/57, 109;
13/21; 15/45; 16/30-32, 128; 19/13,
97; 20/132; 21/48; 22/48; 22/1;
23/57/61; 25/15, 16; 39/10; 57/28;
77/41; 87/10; 92/5; 98/8.

Müzdelif: 2/198.

Müzdelif vakfesi: 3/97.

- N -

Nadiroğulları: 5/11.

Nadiroğulları savaşı: 59/3(+).

Nafaka ve infak: 2/3, 195, 215, 219,
254, 261, 262, 264, 265, 267, 270,
272, 273, 274; 3/17, 92, 117, 134;
4/34, 38, 39; 5/64; 8/3, 36, 60, 63;
9/34, 53, 54, 91, 92, 99, 121; 13/22;
14/31; 16/75; 17/100; 18/42; 22/35;
25/67; 28/34; 32/16; 34/39; 35/29;

36/47; 42/38; 47/38; 57/7, 10;
64/16; 65/6, 7(+).

Namaz: 2/3, 43, 45, 46, 83, 110, 152, 177, 238, 239, 277; 4/43, 77, 103(+), 142, 162; 5/6, 12, 55, 91, 106; 6/72, 92, 162; 7/29-25, 170; 8/35; 9/5, 11, 71, 54; 10/87; 13/22; 14/31, 37; 17/78-88, 110; 19/31, 35, 54, 55, 59; 20/14, 21, 73, 132; 22/35, 77, 78; 23/2, 9; 24/37, 56; 25/64; 27/3; 30/31, 39; 31/4, 17; 33/33; 35/18; 58/13; 70/22-35; 73/20; 98/5; 107/4-7.

Namaz vakitleri: 4/103(+); 11/114(+); 17/78(+), 79; 30/17, 18(+); 2/238, 239; 20/130; 33/41, 42; 50/39, 40; 73/20; 76/25; 89/1.

Namaz ve zekâtın birlikte geçtiği âyetler: 2/43, 83, 11/, 177, 277; 4/77, 162; 5/12, 55; 9/5, 11, 18, 71; 19/31, 35; 21/73; 22/41, 78; 24/37, 56; 27/3; 31/4; 33/33; 41/7; 58/13; 98/5.

Namaz ve zekâtın tarihçesi: 31/4(+).

Namaza engel olmak: 96/10(+).

Namazı düşüren özürler: 19/59(+).

Namazda Fâtiha okumak: 74/20.

Namazda gösteriş: 107/6.

Namazda susma: 2/238.

Namazdan sonra tesbih çekmek: 50/40.

Namazın kazâsı: 19/59, 60(+); 74/40-43(+).

Namazın kötülükten alıkoyması: 29/45.

Namazla ilgili temel bilgiler: 4/103(+)

Namazların günahlara kefâret olması: 11/114.

Namuslu kadına iftira atmak: bk. Zinâ iftirası.

Namuslu olmak: bk. İffetli olmak.

Narh: 4/115(+).

Nasrani/Nasâra: 2/62; 5/14, 51, 69; 22/17. bk. Hristiyanlar.

Nassın delâleti: 17/23(+).

Nassın işareti: 2/282(+), 233(+); 42/38.

Nasuh tevbesi: 9/118; 66/8(+).

Nazar olmak(göz değmesi): 12/67(+); 68/51(+); 113/1-5.

Nebî-Rasûl: 7/157(+); 19/51(+); 22/52(+).

Nebîz: 5/90; 16/67(+).

Necaşi: bk. Habeş Necaşisi.

Necmüddin Tufî: 3/7.

Necran Hristiyanları: 2/113; 3/49, 61(+); 5/110(+).

Nefl: bk. Ganîmet.

Nefs: 12/53; 39/42(+); 75/2; 78/38; 89/27-30(+); 91/7, 8-10, 10.

Nefs eğitimi: 89/27(+).

Nefs-ruh ilişkisi: 39/42(+).

Nefs savunması: 5/32; 42/39.

Nefs terbiyesi ve takvâ ilişkisi: 91/8(+).

Nefsin dereceleri: 75/2(+); 89/30.

Nefs-i emmâre: 12/53.

Nefs-i külliye: 78/38.

Nefs-i levvâme: 75/2.

Nefs-i mutmeinne: 89/27(+).

Nefs-i raziyye ve merziyye: 89/28.

Nefsin dereceleri: 89/27-30(+)

Nefsin istekleri: 3/14(+); 4/27.

Nemrud: 2/258; 21/70.

Neseb-Ensâb: 2/233; 23/101; 25/54;
33/5; 37/158.

Nesebin tesbiti: 33/5(+).

Nesî': 9/37(+).

Nesih: 2/106(+), 217; 4/59; 5/2, 97;
6/96; 10/5; 9/5, 36; 13/39; 14/39(+);
16/12, 101(+); 17/12; 22/47; 30/4;
32/5; 70/4; 87/6, 7.

Neslin: 17/32; 24/19, 33.

Nesr: 71/23.

Nezir: bk. Adak.

Nevruz: 26/38.

Nifas: 2/222(+)

Nikah akdi: bk. Evlenmek.

Nîmeti inkâr: 8/55, 10/12, 22, 23; 11/9,
10; 16/53-55; 17/67, 83; 29/65;
30/33, 34, 51; 31/32; 39/7, 8, 49-51;
41/49-51.

Nîmeti kıskanmak: 4/32; 20/131.

Niyet: 2/225; 98/5.

Noter(ilmü'ş-şurût): 2/282.

Nûh ﷺ: 3/33; 4/163; 6/84; 7/59-64(+);
10/71-73; 11/25-49; 21/76, 77;
23/23-31; 25/37; 26/105-122; 29/14,
15; 37/75-82; 40/5-6; 54/9-16;
57/19; 71/1(+)-28.

Nûh kıssası: 7/59-64; 11/25-49; 23/23-
31; 26/105/122; 29/14-15; 54/9-17;
71/1-28.

Nûh'un gemisi: 23/29(+); 25/37(+), 38-
44.

Nûh'un duâsı: 37/75(+); 71/28.

Nûh'un karısı: 66/10.

Nûh kavmi: 9/70; 11/89; 25/37; 13/9;
50/12; 51/46; 53/52, 53; 54/90.

Nûh'un oğlu için kabûl olmayan duâsı:
11/45-47.

Nûh'un yaşı: 29/14.

Nur: 2/17, 257; 4/174; 5/15, 16, 44, 46;
6/1, 91, 122; 7/157; 9/32; 10/5;
13/16; 14/1, 5; 24/35, 40; 33/43;
35/19, 20; 39/22, 69; 42/52; 57/9,
12, 13, 19, 28; 61/8; 64/8; 65/11;
66/8; 71/16.

Nur-evren ilişkisi: 24/35(+); 25/61;
33/46.

- O -

Oğulluk: bk. Evlat edinmek.

Okuma: 12/2; 15/1, 87; 17/46, 78, 106;
20/117; 36/69; 39/28; 41/3, 44;
42/7; 43/3; 46/29; 56/77; 72/1;
85/21.

On dokuz meselesi: 74/30(+).

On emir(İslâm'da): 6/151(+), 152, 153.

On gece: 89/2(+).

On iki hâlife meselesi: 5/12.

On iki Havârî: 5/12.

On iki imam: 5/12(+), 55.

On kat ecir sözü: 6/160.

Onur bedeli: bk. Mehir.

Ordu hazırlamak: 8/60.

Orta namaz(ikindi): 2/238(+).

Ortaklık: 38/21-24(+); 24/61.

Ortaklık çeşitleri: 2/245(+); 38/24(+).
Ortaklıkta uyum: 39/29.
Oruç: 2/183(+)-187, 196; 4/92; 5/89, 95; 9/112; 19/26; 33/35; 59/4; 66/5.
Oruç fidyesi: 2/183(+), 184.
Oruç kefâreti: 2/183, 184; 5/89(+). bk. Zihar.
Osmanlılarda para vakıfları: 3/92.

- Ö -

Ödünç vermek: 2/24, 282; 5/12; 57/11, 13, 18, 64.
Öfke: 3/119, 134; 9/15, 120; 22/15; 48/29.
Öksüzler: 2/220; 4/2-6; 9, 101.
Ölçü ve tartıyı tam yapmak: 6/152; 7/85; 11/84(4), 85; 12/59, 60, 63, 88; 17/35; 26/181; 55/8, 9; 83/1-3(+)-7.
Öldükten sonra diriliş: 2/28, 73, 259(+), 260; 3/27, 106, 107; 6/30, 36, 94; 6/30, 36, 94; 7/57; 13/60; 16/38, 39; 17/50-52, 104; 18/21, 52, 100; 19/70; 20/55, 102; 22/6, 7; 23/82; 27/65, 66; 30/25, 40; 32/10; 34/7; 64/7; 67/15; 70/43, 44; 75/1-15; 79/1-14; 67/15; 70/43, 44; 75/1-15; 79/1-14.
Öldürmek: 2/61, 91, 191, 217, 253; 3/21, 112, 181, 183; 4/29, 92, 93, 155, 157; 5/28, 30, 32, 95; 6/151; 8/17, 30; 12/10; 17/31, 33; 18/74; 25/3, 14, 68; 27/49-52; 28/9, 15, 19.
Öldürmenin mîras engeli olması: 2/73.
Ölüm: 2/180; 3/143, 168, 185; 4/18, 78, 100; 5/106; 6/61-62; 14/17; 21/34,

35; 29/57; 32/11; 33/16; 39/42; 44/56; 50/19; 56/60; 62/6-8; 63/10; 67/2; 69/8.

Ölüm cezâsı verilebilen durumlar: 5/32; 6/151(+).

Ölüm hastasına telkin: 14/27(+).

Ölüm iddeti: 2/234.

Ölümü temenni etmek: 2/94(+); 3/143; 12/101.

Ömrün en düşkün hâli: 16/70(+).

Önceki şeriatlar: bk. Şer'u men kablenâ.

Öncekilerin sünneti: 4/26; 8/38.

Örf: bk. Ma'rûf.

Örfî idâre: 7/150.

Örtünme(tesettür): 7/26, 27, 31, 32; 24/30, 31(+), 60; 33/32, 33, 53, 55, 59(+).

Örtünmede ruhsat: 24/60(+).

Örümcek ve yuvası: 29/41(+).

Öşür: 2/267(+); 6/141(+).

Özür hâli ve savaş: 4/95(+); 9/91; 24/61(+). bk. Körler.

Özürlüler: bk. Engelliler

- P -

Pak eşler: bk. Hz. Peygamber'in eşleri.

Papazlar: 9/31.

Para: 3/75; 12/20; 18/19.

Para vakıfları: 2/275; 3/92(+); 5/92(+); 57/11.

Parmak izi: 75/4(+)

Petrol: 14/50; 18/96; 34/12; 87/5.

Persler: bk. İranlılar.

- Hız. Peygamber ile konuşma âdâbı:**
49/2(+), 3(+).
- Peygamber sevgisi:** 33/6(+); 9/24(+).
- Peygamber'den şefaât istemek:** 72/22.
- Peygamber'in ahlâkı:** 68/4(+).
- Peygamber'in cinlerle görüşmesi:**
44/29(+); 72/2(+).
- Peygamber'in eşleri:** 33/6, 30, 32, 33,
50-52, 53; 66/1.
- Peygamber'in eşlerinin anne sayılması:** 33/6.
- Peygamber'in hısımlarının humustan hakkı:** 8/41.
- Hız. Peygamber'in Mekke'den Medîne'ye hicreti:** 4/89, 97(+).
- Peygamber'in eşlerinin muhayyer bırakılması:** 33/28, 29, 51. krş. İlâ ve Zihar mad.
- Peygamber'in gece namazı:** 3/190(+);
73/20. bk. Teheccüd ve gece namazı.
- Hız. Peygamber'in geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanması:** 48/2.
- Hız. Peygamber'in, geleceğinin haber verilmesi:** 3/81(+); 7/157(+);
26/196(+).
- Peygamber'in hicreti:** 47/13.
- Peygamber'in içinde gizlediğı sır:**
33/37(+).
- Peygamberi incitmek:** 9/61; 49/1-2.
- Hız. Peygamber'in ahlâkı:** 33/21(+).
- Hız. Peygamber'in katıldığı savaşlar:**
9/25(+).
- Hız. Peygamber'in Kur'ân'ı açıklaması:** 16/64.
- Peygamber'in mü'minlere yakınlığı:**
4/65; 9/24; 33/6.
- Peygamber'in münâfıkları tanınması:**
47/30(+).
- Hız. Peygamber'in peygamberliğinin evrensel oluşu:** 62/3(+).
- Hız. Peygamber'in rüyası:** 48/27(+).
- Hız. Peygamber'in seherde okuduğı on âyet:** 3/190-200.
- Hız. Peygamber'in sıfatları:** 2/253,
285(+); 5/67(+); 12/24; 21/107;
34/31; 68/3; 87/6; 88/21, 22.
- Hız. Peygamber'in söz ve fiilleri:**
53/4(+), 16(+).
- Peygamber'in şefaati:** 19/87(+).
- Hız. Peygamber'in yetim olması:**
93/5(+).
- Hız. Peygamber'in yoksullarla oturması:** 6/52(+); 11/29(+), 53(+).
- Hız. Peygamber'in Zeynep ile evlenmesi:** 33/37(+).
- Hız. Peygamber'in vefâtı:** 110/3(+).
- Hız. Peygamber'e ilk inananlar:** 6/53(+).
- Peygambere itaat:** 4/59.
- Hız. Peygamber'e Mekke'de tuzak:**
8/30(+).
- Hız. Peygamber'e verilen beş haslet:**
2/253(+).
- Peygamberler:** 2/87, 98, 253, 285(+);
3/144, 179, 183-184, 194; 4/136,
150, 152, 164(+)-165, 171; 5/12,
19, 32, 75, 109; 6/10, 34, 61, 124,

130; 7/35, 37, 43, 53, 101; 9/70;
10/13, 21, 74, 103; 11/59, 69, 77,
81, 120; 12/110; 13/32, 38; 14/9-11,
13, 44, 47; 16/35; 17/77; 18/106;
21/41; 22/75; 23/44, 51; 25/37;
29/31, 33; 30/9, 47; 34/45; 35/1, 4,
25; 38/14; 39/71; 40/22, 50, 51, 70,
78, 83; 41/14, 43; 43/45, 80; 46/9,
35; 50/14; 57/19, 21, 25, 27; 58/21;
59/6; 65/8; 77/11.

**Peygamberler arasında ayırım yapma-
mak:** 2/253(+).

Peygamberler arasında üstünlük:
2/253(+), 285; 17/55.

Peygamberlere îman: 2/253(+), 285(+);
4/163-164(+).

**Peygamberlerin başkası için yaptığı
duâlar:** 2/127-129, 285; 3/7-9, 16,
53, 147, 159, 193, 286; 4/64; 9/80;
12/97-98; 14/37-38, 40, 41, 44;
18/10; 19/47; 23/109; 24/62; 25/74;
26/86; 40/7, 8; 47/19; 59/10; 60/4,
12; 63/5, 6; 71/28.

**Peygamberlerin birbirinin soyundan
gelmesi:** 1/47; 3/34.

Peygamberlerin erkeklerden olması:
3/42(+); 12/109; 16/43; 21/7(+).

**Peygamberlerin, gelecek peygamberi
haber vermesi:** 3/81; 26/196.

Peygamberlerin mâsumluğu: 6/89(+),
90; 12/24. bk. Zelle.

Peygamberlerin sayısı: 4/164(+); 40/78.

Peygamberlerin sıfatları: 4/113(+), 164;
5/67; 6/83(+).

Peygambelerin bir ücret almaması:
10/72; 11/29; 11/51; 23/72; 26/109,
127, 145, 164, 180; 34/47; 52/40.

Pozitif bilim ve İslâm: 39/9(+).

Putı tapmak: 2/256, 257; 4/51, 60,
76; 5/60; 6/71, 74, 136-139; 7/37,
138, 189-198; 12/10-108; 14/28-
30, 35; 16/36, 56, 75, 76, 86-88;
18/102; 19/81, 82; 21/57; 22/12, 13,
73; 25/4; 26/71; 29/17, 25; 34/21;
35/13, 14, 40; 36/74, 75; 29/68;
39/17; 53/19, 20.

Putı tapıcılığın ilk ortaya çıkışı:
10/32(+); 71/23(+), 24.

Putlar adına hayır yapmak: 6/136(+).

Putlara kurban takdîm etmek: 5/103(+).

- R -

Rabbânî - rabbânîlik: 3/79(+); 5/44, 63.

Râbîta: 3/200; 8/11, 60; 18/14; 28/10.

Rab: 880 kadar âyetle Allah anlamında, 4
âyetle erbâb(rabler) şeklinde geçer.

Rahime/rahmet: Kur'an'da bu kök-
ten türemiş 339 fiil ve kelime var-
dır. Rahmân 57, Rahîm 114, Rahmet
115 âyetle geçer.

Rahmân: 19/61, 78, 85, 87, 92; 21/42,
116; 25/59; 26/5; 36/11; 43/45;
50/33; 55/1, 2; 67/19, 20, 29)

Rahmân ve Rahîm: 1/3(+).

Râhibin beş sorusu: 2/97.

Râhipler(Hristiyan): 5/82, 83; 9/31, 34,
35; 24/36-38; 57/27.

Rakım: bk. Ashâb-ı Kehf.

Ramazan: 2/185.

Rasûl-Nebî: 7/157(+); 19/51(+);
22/52(+).

Recm: 24/2(+); 4/24.

Reenkarnasyon: 2/28; 40/11; 84/19.

Refref: 55/76.

Rehin: 2/283(+); 20/132; 52/21; 74/38.

Resliler: 25/38(+), 39; 50/12-14.

Reyhan: 55/12; 56/89.

Rızık: 13/26; 16/114; 17/30; 24/28;
29/60, 62; 34/24, 36, 39; 39/52;
42/12, 19, 27; 67/21; 65/3; 51/22,
57, 58.

Rızkın daraltılıp genişlemesi: 6/165;
13/26; 16/71; 17/29-30; 28/82;
19/62; 30/37; 34/39; 39/52(+);
42/12, 27(+); 43/32.

Ribâ: 2/275(+)-279; 3/130(+); 4/161;
30/39(+).

Ric'î boşama: 2/228(+). bk. Boşanma.

Rics: 5/90; 6/125, 145; 7/71; 9/95, 125;
10/100; 22/30; 33/33.

Riyâ: 2/246, 264, 266, 270-272, 275(+);
3/188; 4/38, 39, 108; 7/28; 8/47, 84;
107/4-7.

Ruh/lar: 2/87, 253; 3/145, 185; 4/171;
5/110; 6/70; 9/118; 15/29; 16/2,
102; 17/85(+); 19/17; 20/124;
21/35, 91; 26/193; 29/57; 31/34;
32/9; 38/72; 39/42(+); 40/15; 42/52;
58/22; 66/12; 69/8, 25, 27; 70/4;
78/38; 82/1-5; 89/27; 91/1-10; 97/4.

Ruhbanlık: 2/40; 5/82; 7/116, 154; 8/60;
9/31(+), 36; 16/51; 21/90; 24/36-38;
28/32; 57/27(+); 59/13.

Ruhsat: 2/173; 5/3; 6/106. bk. Azimet.

Rûhu'l-emîn: 26/193.

Rûhu'l-kuds: 2/87, 253(+); 5/110;
16/102, 106(+). bk. Cebrâil ﷺ.

Rukye yapmak: 113/1(+)-5.

Rumlar: 30/1-6.

Rumların İranlıları yeneceği haberi:
30/1(+).

Rûku: 2/43, 125; 3/43; 5/55; 9/112;
22/26; 38/24; 48/29; 77/48.

**Rûku ve secde de tesbih duâsı oku-
mak:** 56/96(+); 87/1(+).

Rûşd: 2/186, 256; 4/6; 7/146; 11/78, 87,
97; 18/10, 24, 66; 21/51; 40/29, 38;
49/7; 72/2, 10, 14, 21.

Rüşvet: 2/188(+).

Rûya: 12/4-6(+), 41-44(+)-49, 100; 8/43;
17/60; 37/102-106; 48/27.

Rû'yetullah: bk. Allâh'ı görmek.

Rüzgârın aşılacağı olması: 15/22(+).

Rüzgâr enerjisi: 21/81; 30/48; 34/12;
38/36(+).

- S -

Sabah namazı: 17/78; 24/58.

Sabır: 2/45, 153, 155-157, 177, 250;
3/15-17, 200; 4/25; 6/34; 7/128;
8/46; 11/11, 115; 13/22; 16/42,
126-128; 20/130; 22/34, 35; 23/11;
25/75; 28/54, 79, 80; 29/58, 59;
31/17, 31; 33/35; 39/10; 40/55;
46/35; 50/39; 70/5; 73/10; 76/24;
90/17; 103/1-3(+).

Sabiîler: 2/62; 5/69; 22/17.

Sadaka: 2/83, 177, 261-268; 3/15, 17;
4/36, 114; 5/32; 33/58; 49/11, 12;
70/24, 25; 74/44; 89/16-20; 90/12-
17; 92/17-21; 107/1-3; 108/3. bk.
Zekât.

Sadaka ecrinin katlanması: 2/261;
6/160; 57/10.

Sadaka-i fıtır: 87/14.

Sadakayı gizli vermek: 2/125(+), 271;
4/149; 33/54.

Safa tepesi: 2/158.

Safer ayı uğursuz mu? : 9/37(+).

Sağın adamları: 56/8, 27, 38, 90, 91;
90/18.

Sahâbeden ilk dereceyi kazananlar:
9/100(+).

Sahih halvet: 33/49.

Saîd-şakî: bk. Bahtlı-bahtsız.

Sâil: 51/19.

Sakal: 20/94.

Salâtü-selâm getirmek: 33/56(+), 43.

Sâlih ﷺ: 7/73-79, 189, 190; 11/61-68;
26/141-159; 27/45-53; 54/23, 31;
91/11-15.

Sâlih ﷺ'in devesi: 7/73; 11/64(+);
26/155(+); 91/13, 14.

Sâlih amel ve mükâfatı: 2/25(+), 82,
277; 4/57, 122; 5/93; 10/9; 11/23;
13/29; 16/96-97; 18/30, 107; 22/14,
23, 50, 56; 24/55; 22/56; 29/7;
42/22; 48/29; 64/9; 98/7-8; 103/3.

Sâlim Mevlâ: 16/106.

Samed ﷻ: 112/2.

Samirî: 19/85(+), 96(+), 97(+); 20/85(+),
87, 88, 95-97.

Sakınmak: bk. Takvâ.

**Sâre'nin yaşlılık döneminde çocuk sa-
hibi olması:** 11/71(+) 72, 73.

Sarhoşluk: 2/219; 4/43(+); 5/90, 91.

Sarhoşken namaza yaklaşmamak:
4/43(+).

Sarf akdi: 2/275(+)-280; 4/29(+).

Satım akdi çeşitleri: 4/29(+).

Savaş: bk. Cihad.

Savaş eğitimi: 4/95, 100; 8/74, 75;
9/122; 48/17.

Savaş esirleri: 4/24; 8/67-71, 76(+);
47/4(+)-6.

**Savaş esirlerinin bedelsiz salıverilme-
si:** 47/4(+).

Savaş ganîmetleri: 8/41(+).

Savaş gücü hazırlamak: 8/60(+).

Savaş izni verilmesi: 2/190, 191;
22/39(+).

**Savaşın, düşman "Lâ ilâhe illallâh" de-
yinceye kadar sürmesi:** 88/22(+).

Savaşın kıyâmete kadar sürmesi: 4/71.

Savaşta Allâh'ın yardımı: 2/124, 125;
3/13, 160; 5/11; 8/9-13, 62, 64;
9/26; 22/60; 33/9, 25; 47/7, 35;
48/4; 61/13.

Savaşta aşırı gitmek: 2/190(+).

Savaşta bozguncular: 4/72, 73, 88-91;
9/38-57, 81-84, 86-89, 91, 96, 111;
33/9-21.

Savaşta misilleme: 16/126.

Savaşta namaz: 2/239; 4/101-103.

Savaşta uyulacak kurallar: 2/190(+); 8/66.

Savaştan istisnâ edilenler: 9/91, 92; 24/61; 48/17.

Savaştan kaçmak: 8/15, 16(+), 66; 9/25.

Savaştan özürsüz geri kalmak: 4/95; 9/38-40.

Savurganlık: bk. İsrâf.

Sa'y (çalışmak): 28/77; 53/39-41; 76/22.

Sa'y yapmak: 2/158.

Sayıllı günler: bk. Eyyam-ı ma'dûdât: 2/203.

Sebe' barajı: 34/16(+).

Sebe' kavmi: 34/15(+)-21; 27/22-44.

Sebe' kraliçesi: 27/22-38, 42, 43; 34/15(+), 16(+), 1.

Seb'-i mesânî: 1/1-7; 8/24; 15/87; 34/15, 16(+).

Sebt günü: bk. Cumartesi tatili.

Secde âyetleri: 7/206; 13/15(+); 16/50; 17/107; 19/58; 22/18; 25/60; 27/25; 32/15(+); 38/24; 41/37; 53/62; 84/21; 96/19.

Secde çeşitleri: 53/62(+).

Secdede tesbih: 87/1(+).

Secdenin fazîleti: 32/15; 96/19.

Sefer duâsı: 4/101; 11/41; 23/29(+); 43/13, 14(+).

Seferinin namazı: bk. Yolcunun namazı.

Sefihlere mal vermemek: 4/5.

Seher vakti: 3/17(+); 51/18; 54/34.

Seherde duâ: 3/17; 12/98(+).

Sekar cehennemi: 54/48; 74/26-30.

Sekînet: 2/248; 9/26, 40, 18, 26; 48/4(+).

Selâm: 4/86(+), 94; 24/61(+); 6/56, 127; 7/46; 8/61; 10/9, 10; 11/69; 13/24; 14/23; 15/52; 19/47, 62; 21/102; 25/63; 33/44; 37/79, 109, 120, 130; 39/73; 43/89; 56/26; 58/8.

Selamlaşmak: 4/86(+); 10/10; 24/61(+); 33/44; 36/58; 58/8(+).

Selem akdi: 2/282(+); 5/1(+); 69/24(+).

Selîm kalp: 26/89.

Selsebil: 55/50; 76/18.

Semâvî dinlerde namaz: 3/43; 20/14(+); 31/17.

Semâvî dinlerin İslâm'da toplanması: 2/137(+).

Semboller: bk. Şeair.

Semûd kavmi: 7/73-79; 9/70; 11/61(+)-68, 89; 14/9; 22/42; 25/38; 26/141-159; 27/45-53; 29/38; 38/13; 40/31; 41/13, 17; 50/12; 51/43-45; 53/51; 54/23-31; 69/4, 5; 85/18; 91/11-15. bk. Sâlih ﷺ.

Semûd kıssası: 7/73-79; 11/63-68; 26/141-158; 27/45-53.

Semum cehennemi: 52/27.

Sermaye: 12/19, 62, 65, 88; 52/48.

Servete aşırı düşkünlük: 3/14; 9/24, 35, 58, 59, 67, 75, 76; 48/15; 49/14, 16, 17; 63/8; 89/20; 96/6-8; 104/1-4.

Serveti biriktirip saklamak: 3/49; 9/34, 35; 64/15-18; 104/1-4.

Servetin yalnız zenginler arasında dolamaması: 59/7.

Sevap ve azâbın ebedî olması: 2/80, 81; 3/24; 6/128; 11/106-108; 31/8, 9; 33/64, 65; 41/28, 29; 43/74-78.

- Sevap bağışlama:** 53/39(+).
- Sevâbın katlanması:** 24/38(+); 28/84(+); 42/20(+).
- Sevgi:** 2/165, 177; 3/14; 5/18; 7/165; 9/24; 12/8, 30, 33; 20/39; 30/21; 38/32; 76/8; 89/20; 100/8.
- Seyahat:** 3/137; 6/6, 11; 12/109; 16/36; 22/46; 23/21, 82; 27/69; 29/20; 30/9, 42; 35/44; 47/10.
- Seyl-i arim:** 34/16.
- Seyyidülistiğfar:** 3/135.
- Sibt/esbât:** 7/160.
- Siğınma duâsı:** bk. İstiâze.
- Siğınma hakkı:** bk. İltica hakkı.
- Siğınmacı kadınlar:** 60/10(+).
- Siğır(Bakara) olayı:** 2/67.
- Sıkı yönetim:** 7/150.
- Sıla-i rahim:** 2/27; 13/19, 21, 25.
- Siccin:** 82/9(+); 83/8.
- Sidretü'l-müntehâ:** 53/14(+), 16.
- Sigorta:** 4/33; 5/2.
- Sihir:** 2/102(+), 103; 113/1, 4.
- Sihirbaz:** 2/102; 7/109, 120, 132; 10/76-81; 15/18; 20/57-73; 26/34-51; 37/6-10; 67/5(+); 72/2, 8, 9.
- Silahlanma:** 2/195, 245; 3/200; 4/95, 102; 6/65; 8/60; 9/46; 16/81; 21/80; 55/35; 57/25; 64/17.
- Silm:** 2/208(+). k. Sulh.
- Simgeler:** 5/2(+).
- Sînâ dağı:** 19/52; 27/8; 23/20; 95/2.
- Sivrisinek:** 2/26; 21/70.
- Sofra(Mâide) olayı:** 5/112-115(+).
- Solun adamları:** 56/9, 41; 90/19(+).
- Son inen âyetler:** 2/281; 5/3; 9/128.
- Sosyal değişim karşısında İslâm:** 28/45(+).
- Söz vermek:** 61/2(+).(bk. Ahd)
- Sözünde durmak ve yeminini yerine getirmek:** 2/177, 225; 3/76; 5/1, 89; 8/56; 9/4, 7; 13/21; 16/91, 92, 94, 95; 17/34; 23/8; 33/15; 36/51; 48/10; 49/15; 61/2(+), 3; 70/32; 76/7.
- Sözleşmeyi uygulamak:** 5/1; 16/91.
- Su alma nöbeti:** 54/28(+).
- Suheyb-i Rûmî:** 16/41, 106.
- Sukuk uygulaması:** 2/275; 57/11.
- Sulh:** 2/224, 228; 4/35, 114, 128; 8/1, 12, 47, 61; 69/10.
- Sultan:** 55/33(+).
- Sur'a üflemek:** 6/73; 18/99; 20/102; 22/1; 23/101; 27/87; 36/51; 39/68; 50/20; 69/13-18; 78/18-19; 80/53.
- Sura üfleme sayısı:** 22/1; 36/51; 39/68.
- Susma orucu:** 3/41; 19/10.
- Suvâ':** 71/23.
- Sübhâneke okumak:** 52/48(+).
- Sü-i zanda bulunmak:** 4/94; 49/12(+).
- Süknâ(meskende oturma) vasiyeti:** 2/240(+).
- Süleyman ﷺ:** 2/102; 4/163; 6/84; 21/78, 79, 81, 82; 27/15(+), 16(+)-44; 34/12-14, 15-21; 38/30-36(+)-40.

Süleyman عليه السلام ve kuş dili: 27/16(+).
Süleyman عليه السلام'ın hayatı ve mucizeleri: 27/15(+).
Süleyman عليه السلام'ın mührü: 38/34(+).
Sümeyye: 16/106(+).
Sündüs: 18/31; 44/53; 76/21.
Sünnet: 4/59(+); 53/4(+).
Sünnetin bağlayıcılığı: 4/59(+); 5/92(+).
Sünnetin delil olması: 4/92(+), 65(+).
Sünnet olmak: 2/88(+).
Sünnetullah: 8/38; 33/38, 62; 35/43(+); 40/85; 48/23.
Sürgün: 2/84, 85; 5/33; 20/97; 60/8, 9.
Sürtme ile ateş elde etmek: 36/80.
Süslenmek: 7/32; 59/7.
Sütanneler: 2/233.
Süt emzirme süresi: 2/233(+); 46/15(+).
Süt hısımlığı: 2/233(+); 4/23(+); 46/15; 65/6.

- Ş -

Şâhitler: 2/154, 181, 282, 283; 3/169, 170, 171; 4/69, 112, 135(+); 5/8, 106; 9/52; 22/58; 25/72; 33/23; 47/4; 70/33, 35.
Şahide yemin teklifi: 5/106.
Şâhitli namaz: 17/78(+).
Şâhitlik ile ilgili fikhî hükümler: 4/135(+).
Şâhitte aranan nitelikler: 4/135(+).
Şahsî sorumluluk: 5/105; 6/31, 104, 164; 10/108; 16/25; 17/15; 27/74, 75; 34/25, 50, 52; 35/18; 39/7; 48/4, 5; 53/38; 81/14.

Şâirler-şiiir: 26/224-227; 36/69; 37/35, 36.
Şaka: 57/16.
Şakî: 91/8(+); 92/7, 10.
Şarap: 2/215, 219(+); 5/90(+), 91; 12/41, 47/15.
Şarapla tedavi: 6/145.
Şarkı-türkü: 17/64; 31/6(+); 53/59-61.
Şart muhayyerliği: 5/1.
Şaz kıraat: 5/89(+).
Şeair: 2/158; 5/2(+); 22/32(+), 36.
Şefaet etmek: 2/255(+), 48, 123, 254, 255; 3/255; 4/85; 7/53; 10/3; 17/3; 19/85, 87(+); 20/109; 21/28; 34/23; 36/23; 39/44(+); 40/18; 43/86; 53/26; 72/22; 74/48; 82/19; 93/5(+).
Şehitlerle ilgili fikhî hükümler: 3/169(+).
Şehitlik ve gâzilik: 2/154(+); 3/157, 158, 169(+)-171, 195; 4/69, 74; 9/52, 111; 22/58; 33/23; 47/24.
Şehvet duygusunun süslenmesi: 3/14(+).
Şefaet: 2/48(+), 255; 4/85; 10/3; 19/87(+); 20/109; 21/28; 34/23; 39/44; 53/26; 74/48; 93/5.
Şemsî yılı kamerî(hicrî) yıla çevirme: 18/25.
Şerh-i sadr: 6/125; 16/106; 20/25; 39/22; 94/1.
Şeriat: 5/48(+); 42/13(+), 21; 45/18.
Şer'u men kablenâ: 4/26; 5/50(+), 47, 48; 6/90.
Şeytan: 2/14(+), 34-36, 102; 4/118-120; 7/12-18, 27; 15/16-18; 16/98-100;

17/27, 53, 61-65; 18/50, 51; 19/68-72; 25/29; 35/6; 36/60, 62; 37/6-10; 38/71-85; 41/25; 43/37-39; 58/10; 59/15, 16; 67/5.

Şeytan ve cin: 2/34(+).

Şeytanın kovuluşu: 2/34; 41/117-

119; 7/11, 12, 18; 15/28-36, 40-42; 38/71-85; 67/5(+); 72/9(+).

Şeytanın insanı saptırma gücü: 7/17;

15/39, 40; 34/20; 38/82.

Şeytanın gayb haberlerini çalmaya çalışması: 15/17; 37/7, 11; 67/5;

72/8-10.

Şia'nın humus uygulaması: 8/41.

Şia'nın imâmet inancının delili: 5/12,

55.

Şifâ âyetleri: 9/14; 12/57; 16/69; 17/82;

26/80; 41/44.

Şihaplar(akan yıldızlar): 15/16(+)-18(+);

37/10; 67/5; 72/8-9(+).

Şiir: bk. Şâirler.

Şimşek çakması: 2/19.

Şirk: 2/22(+); 4/48, 116; 5/72, 73;

9/28(+); 31/13; 60/4.

Şirket: bk. Ortaklık.

Şirkin affedilmemesi: 4/48(+), 31, 116;

39/53(+); 60/4(+).

Şirkin, sâlih ameli boşa çıkarması:

39/65(+).

Şirk ve mağfiret: 4/48(+).

Şirkin zulüm sayılması: 6/82; 31/13(+).

Şuayb (عليه السلام): 7/85-93(+); 11/84-95;

26/176-191; 29/36, 37.

Şuayb ve Medyen halkı: 7/85-93; 11/84-95; 26/176-191; 29/36, 37.

Şûrâ: 3/7; 5/12; 42/38(+). bk. İstişâre.

Şükür: 2/52, 56, 152, 158, 172, 185, 243;

3/123, 144, 145; 4/147; 5/6, 89;

6/53; 7/10, 17, 58, 144, 189; 8/26;

10/22, 60; 12/38; 14/5, 7, 37; 16/14,

78, 114, 121; 17/3, 19; 21/80; 22/36;

23/78; 25/62; 27/19, 40, 73; 38/73;

29/17; 30/46; 31/12, 14, 31; 32/9;

34/13, 15, 19; 35/12, 30, 34, 36735,

73; 39/7, 66; 40/61; 45/12; 46/15;

54/35; 56/70; 64/17; 67/23.

Şükür(hac'da) kurbanı: 2/196; 3/97.

Şüphe/kuşku: 2/147; 10/94, 95; 22/11

34/51-54.

- T -

Taassub: 3/73; 9/14.

Taberîyye: 7/163.

Tabiatın insanın emrine verilmesi:

2/22, 29, 189; 6/99; 7/10, 26; 10/5,

67; 14/32-34; 15/16-23; 16/5-18, 80,

81; 17/12, 66, 70; 20/52-55; 21/31;

22/52-55, 63; 25/45-50; 27/86;

28/73; 30/48, 49; 31/20; 32/27;

35/12; 36/71-73; 40/61, 64, 79,

80; 43/10-14; 45/12, 13; 55/10-13;

67/15; 74/11-14; 76/1-3; 77/25-27;

78/6-16; 79/27-33; 80/23-32.

Tabiûn: 59/10; 62/3.

Tabut: 2/248(+); 20/39.

Tâğût(sapkın/şeytan): 2/256(+), 257;

4/51, 60(+), 76; 5/60; 16/36; 39/17.

Tahkîkâtın genişletilmesi: bk. Tevsîi tahkîkat.

- Tahkîm:** bk. Hakem tâynini. 17/70; 20/81; 23/51; 40/64; 45/16; 46/20.
- Tahrif:** 2/75; 4/46; 5/13, 41.
- Tâîf yolculuğu:** 72/2(+).
- Takıyye:** 3/28(+).
- Taklitçilik:** 2/170; 5/104(+).
- Takvâ/Takvâli olmak:** 2/2(+), 66, 137, 177, 180, 189, 194, 197, 241; 3/28, 76, 102(+), 115, 133(+), 136(+), 138; 5/2, 8, 27, 46, 87, 93(+); 7/26, 96, 128; 8/34; 9/4, 7, 17, 18, 36, 44, 107-109, 123; 13/35; 15/45; 16/30, 31; 19/18, 63, 85, 97; 20/132; 21/48; 22/32, 37; 24/34; 25/15, 72-76; 26/90; 28/28, 55-83; 30/30; 33/35; 38/49; 39/33, 34, 57; 43/35, 67; 44/51; 45/19; 47/15, 17; 48/26(+); 49/3, 13(+); 50/31; 51/15; 52/17; 54/54; 58/9; 61/49; 68/34; 69/48; 70/15-35; 74/56; 77/41; 78/31; 96/12; 91/8; 98/5.
- Takvâ mescidi:** 9/108.
- Takvâ sahiplerinin mükâfatı:** 44/51-57; 51/15-19; 52/17-20; 54/54-55; 77/41-43.
- Talâk:** bk. Boşanma.
- Tâlût ve Câlût:** 2/246, 247(+)-249.
- Tarım ürünlerinin zekâtı(öşür):** 2/267(+); 6/141.
- Tarımla uğraşanın duâsı:** 57/63(+).
- Tasarruf:** 12/47(+).
- Tayyib/tayyibât:** (Helâl ve temiz rızık anlamında). 2/57, 168, 172, 267; 4/160; 5/4(+), 5, 87, 88, 100; 7/32, 157, 160; 8/26; 10/93; 16/72, 114; 17/70; 20/81; 23/51; 40/64; 45/16; 46/20.
- Ta'zir cezâsı:** 5/12(+); 33/58(+).
- Teaddüd-i zevcât:** bk. Çok evlilik.
- Tebliğ:** 2/256; 3/20; 5/92, 99; 13/40; 14/52; 16/35, 82; 24/54; 29/18; 36/17; 42/48; 46/35; 64/12; 21/106; 72/23.
- Tebük seferi:** 9/38(+), 39, 81, 83, 90-96, 102, 117, 118(+); 57/7.
- Tebük seferinden geri kalan üç kişi:** 9/118(+).
- Tedbir:** 59/24(+).
- Tedavi olmak:** 13/11.
- Tedebbür:** 47/24(+).
- Tefecilik:** bk. Ribâ.
- Tefekkür:** 2/219, 266; 3/191(+); 5/18; 6/50; 7/176, 184; 10/24; 13/3; 16/11, 44 69; 30/8, 21; 34/46; 39/42; 45/13; 59/21.
- Tefviz-i talak:** 33/28(+), 29; 65/1.
- Tegâbün:** 64/9.
- Teheccüd namazı:** 17/79(+); 32/16; 73/2, 4, 6, 20; 80/38; 84/17.
- Tehiyye:** bk. Selâmlaşmak.
- Temettu' haccı:** 2/196; 3/97.
- Temizlik:** 5/6; 8/11; 22/29; 48/27; 74/1-4.
- Tenâsüh:** bk. Reenkarnasyon.
- Tennur:** 11/40; 23/27.
- Tertil üzere okumak:** 25/32; 73/4(+).
- Terviye günü:** 22/28.
- Tesbih ve sübhânallah sözcüğü:** 2/30,

191; 7/23, 206; 13/13; 17/44(+);
19/11; 21/20, 79; 24/41(+); 37/143;
38/17-18; 39/75; 40/7; 42/5; 59/24;
61/1; 62/1(+); 64/1.

Teselli hediyesi (mut'a): 2/229, 236,
237; 33/49(+).

Tesettür: 7/26, 27, 31, 32; 24/30, 31(+),
60; 33/32, 33, 53, 55, 59(+).

Teslis inancı: 2/87, 253; 4/171; 5/73(+),
17; 9/30; 16/102.

Tesnîm: 83/27, 28.

Teşrik günleri: 4/84; 8/65; 69/34; 89/18;
107/3.

Teşrik tekbiri: 2/203.

Tevâzu: 17/24, 37; 24/30; 25/63; 31/18,
19.

Tevbe etmek: 2/37(+), 160; 3/86-90,
135, 136; 4/17-18, 26, 110; 5/39,
40; 6/54; 7/135, 153; 9/104; 11/3-5,
52, 61, 90, 112; 14/11(+); 16/119;
17/25; 19/60; 24/31; 25/70-71;
39/54-59; 43/25; 66/8; 71/10; 85/10.

Tevbe Sûresi: 9/1(+).

Tevekkül: 3/159; 4/81; 5/11, 23; 8/61;
9/51, 129; 10/85; 11/56, 123; 14/11,
12; 18/23, 24; 25/58, 75; 26/216,
217; 27/79; 29/58, 59; 33/3(+), 48;
39/36, 38; 42/10; 58/10; 64/13;
65/3; 73/9.

Tevessül -vesile: 5/35(+).

Tevhid inancı: 1/5; 3/6, 18, 62; 4/78;
5/73; 6/19, 102, 106; 7/59, 65; 9/31,
129; 10/32; 16/2; 18/110; 21/85;
40/62-64; 47/19; 98/5; 112/1.

Tevhid inancından ilk sapma: 10/32;
71/23.

Te'vil: 3/7(+); 48/10(+).

Tevrat: 3/3, 4, 48, 50, 65, 93; 5/43-46,
66, 68, 110; 6/91, 157; 7/157; 9/111,
14/5; 21/48, 105; 40/54; 46/12;
48/29; 61/6; 62/5.

Tevrat ve İncil'in tahrifi: 2/75; 3/78;
4/46; 5/13(+), 41; 11/27.

**Tevrat'ın toplanması ve yeniden yazıl-
ması:** 9/30(+).

Tevrat'ta kısas: 5/45.

Tevsii tahkikat: 4/105.

Teyemmüm abdesti: 4/43; 5/6(+).

Teyze: 4/23; 24/61.

Ticaret: 2/198, 282; 4/29(+); 9/24; 24/37;
35/29(+); 61/10; 62/11; 83/1-6(+).

Ticaret ahlâkı: 7/85(+).

Ticaret mallarının zekâtı: 2/267(+).

Ticarette gabin: 64/9(+).

Tilâvet secdesi: 7/206(+); 13/15;
16/49(+); 17/109; 19/58; 22/18;
25/60; 27/25; 32/15(+); 38/25;
41/37, 38(+); 53/62(+); 84/21(+);
96/19.

Topluluktan ayrılırken okunacak duâ:
37/182(+).

Toplumların ömrü: 7/34; 23/43.

Tûba: 13/29(+).

Tubba' kavmi: 44/37(+); 50/12-14.

Tûfan: 6/6; 7/133; 29/14; 69/11, 12.

Tu'me: 4/105.

Tûr-i Sînâ: 19/52(+); 20/10(+), 80; 2/63, 98; 4/154; 23/20; 28/44, 46; 52/1; 95/2.

Tûr-i Sînâ'nın sarsılması: 2/55; 4/153; 7/155.

Tutsak: bk. Esirler.

Tuva vâdisi: 20/12; 79/16.

Tüp bebek uygulaması: 86/7(+).

Türk milletinin menşei: 11/42; 18/94(+).

Türkçe ibadet: 41/44(+).

- U -

Ubeyrikoğulları: 4/105.

Uğur/uğursuzluk: 4/78(+); 7/131(+); 27/47; 36/19.

Uhdûd'un adamları: 85/4(+)-8.

Uhud Savaşı: 3/120, 121(+), 122, 137(+), 140-144, 155, 157, 159, 162, 165, 166, 168, 172; 12/87; 15/55, 56; 30/36, 37; 39/53.

Uhud savaşı için yapılan istişâre: 3/159(+).

Uhud şehitleri: 3/169(+).

Uluslararası ilişkiler: 60/8, 9.

Umre: 2/158(+), 196(+). bk. Hac.

Umretü'l-Kazâ: 2/158, 196.

Unutkanlık: 12/98(+); 87/6(+).

Urvetü'l vüska: 2/256; 31/22.

Utanma: bk. Haya.

Uzza: 53/19.

- Ü -

Üç talakla birden boşama: 2/230(+).

Üç talakla boşanan kadının sükna ve nafaka hakkı: 65/1(+).

Üfürükçülük: 113/4.

Ültimeatom: 9/1(+).

Ulü'l-azm: 14/1(+); 42/13(+).

Ulü'l-azm peygamberler: 42/13(+); 46/35.

Ulü'l-emr: 4/59(+), 83.

Ümit-ümitsizlik: 12/87; 15/55, 56; 30/36, 37; 39/53.

Ümit veren âyetler: 39/53(+); 93/5(+).

Ümmet: 2/158, 213(+); 3/110(+); 6/38(+); 7/34(+); 10/19(+), 47, 49; 23/53(+); 7/34; 10/19, 47, 49.

Ümmetin görüş ayrılığı: 23/53(+).

Ümmî: 3/75(+); 7/157(+), 158; 62/2(+).

Ümmü Cemil: 111/4(+).

Ümmü'l-kitap: bk. Anakıtap.

Ümmü'l-Kur'an: 15/87(+).

Ümmü'l-kurâ: bk. Mekke/Anakent.

Üzeyir عليه السلام: 2/259(+); 9/30(+).

Üzüm: 2/266; 3/20; 7/79, 99; 12/36; 13/4; 16/11, 67; 17/91; 18/32; 23/18; 29/56; 36/34; 80/28.

Üvey çocuk: 4/23.

- V -

Vahiy: 42/51(+); 96/1(+); 2/2, 4, 87, 213; 4/53, 163, 165; 5/111; 6/7-9, 12, 112, 121, 19, 91, 93; 10/47; 12/109; 13/7, 38; 16/68, 69; 17/95; 19/11; 20/4, 38; 21/108; 26/192; 28/7; 31/27; 32/2; 36/5; 39/1; 40/2; 41/2-6, 12, 42; 42/51; 52/3; 53/4, 12; 55/2; 56/2, 10; 66/80; 69/43; 76/16-18, 23.

Vahyin başlangıcı: 96/1(+).	- Y -
Vahyin kesilmesi: 93/3(+).	Yağus: 71/23.
Vahyin şekilleri: 42/51(+); 96/1(+).	Yağmur duâsı: 11/52; 71/11(+), 12.
Vakıf: 3/92(+); 5/92(+), 6/139, 152.	Yağmurun oluşması: 7/57.
Vakıf paralar: 3/92(+); 57/11.	Yahudi kadınla evlenmek: bk. Kitap ehli kadınla evlenmek.
Varoluş gâyesi: 51/66.	Yahudiler: bk. İsrâiloğulları.
Vasîlik: 4/5, 6.	Yahudilerde Allah inancı: 2/259; 9/10.
Vasiyet: 2/132, 180(+)-182, 240; 4/9, 11, 12, 107; 5/106(+); 36/50; 51/53.	Yahudilerin birbirini kötülükten sakındırmaması: 5/79, 80(+).
Vedd: 71/23.	Yahudilere Buhtunnasr'ın zulmü: 7/167(+).
Vedâ Haccı: 110/3, bk. Hac.	Yahudilere cumartesi yasağı: 2/65; 4/47, 154; 7/163.
Vekil: 2/30; 6/165; 7/69, 74, 142; 10/14, 73; 27/62; 35/39; 38/26; 57/7.	Yahudilere hayvansal iç yağların yasaklanması: 6/142/80; 5/18; 62/6.
Velâyet ve fikhî hükümleri: 4/6(+).	Yahudilere karşı hoşgörü: 5/13.
Velâyette inancın etkisi: 9/23.	Yahudilere zillet damgası: 3/112.
Vefide bulunması gereken nitelikler: 4/6(+).	Yahudilerin lânetlenmesi: 5/64, 78.
Vefî edinmek: 3/28(+); 4/33, 144; 3/118; 5/51, 55-58; 9/23, 71; 33/6; 60/1, 7-9.	Yahudilerin selâmı: 58/8.
Vefî-evliya: 2/37; 4/5, 6(+), 125; 7/196; 10/60(+); 33/50(+).	Yahudi-putperest işbirliği: 2/85(+).
Vefide bulunması gereken nitelikler: 9/23(+).	Yahudi ve Hristiyanları dost edinmek: 5/51(+).
Vefîlikle ilgili fikhî meseleler: 4/6(+).	Yahyâ عليه السلام : 3/38, 39(+)-41; 19/2-15; 21/89, 90.
Vefîme(düğün yemeği): 31/6.	Yâkub عليه السلام : 2/122, 132, 133, 136, 140; 3/84, 93; 4/163; 6/84; 11/71; 12/6, 38, 68; 19/6, 49, 58; 21/72; 29/27; 38/45.
Vergi: 6/141; 8/41; 9/29; 58/13.	Yâkub'un oğulları için duâsı: 12/98.
Vesâyet ve fikhî hükümleri: 4/6(+).	Yalan söylemek: 22/30; 25/72; 45/7, 8; 33/70, 71; 61/2, 3.
Vesile-tevessül: 5/35(+).	Yanlışlıkla öldürmek: 4/92(+), 93.
Vesile duâsı: 5/58.	
Vesvese: 7/20; 20/120; 50/16; 114/4, 5.	
Vicdan hürriyeti: 2/256; 9/6; 17/54; 50/45; 96/9, 10; 109/6.	

Yaratma: 11/7; 16/3; 21/30, 33; 36/82;
39/62; 40/57; 44/38, 39; 46/3;
50/15; 52/35, 36; 54/49, 50; 59/24;
87/2-5.

Yaratmanın belli ölçü ile olması: 23/1;
25/2; 42/27; 43/11; 54/49; 55/7-8;
57/25; 63/7; 65/3; 82/7.

Yaratılış (insanın) aşamaları: 22/5(+);
23/14; 40/67; 75/38.

Yaratılışı bozmak: 30/41.

Yaratılışın gâyesi: 51/56.

Yardımlaşma: 2/3, 177, 195, 215, 254,
261, 268, 270-274; 3/92, 134; 4/34,
39, 92; 5/2; 8/3, 9, 54, 73, 131; 9/71;
14/31; 16/75; 22/35; 25/67; 28/54;
32/16, 32; 34/39; 35/29; 57/7, 10;
63/10; 65/7

Yargıç/yargıçlık: 2/188; 4/65, 105-
112(+), 135; 5/8; 7/87; 10/109;
11/45; 12/80; 49/6.

Yargıcın kararında yanılması: 4/112(+);
21/78(+).

Yas tutma (ihdâd): 2/234(+).

Yâsîn sûresinin fazîleti: 36/1(+).

Yâsir ailesi: 16/106(+).

Yaşlı bayana örtünmede kolaylık:
24/60(+).

Yatsı namazı: 17/78; 24/58.

Yaûk: 71/23.

Yazıcı melekler: 6/57(+), 61(+);
13/11(+); 50/18; 82/10-12.

Ye'cüc-Me'cüc: 18/94(+), 83-101;
21/96(+).

Yedi cehennem kapısı: 15/44.

Yedi kat gökler: 41/11(+); 67(3).

Yedi uyuyanlar: 18/13.

Yedi yüz kat ecir: 2/261(+); 6/160.

Yeis hâlinde îman: 4/18; 10/90(+), 91;
37/148.

Yemin: 2/224, 225; 3/77; 5/89(+); 9/12,
13; 16/91, 92, 94; 48/10; 66/2;
68/10.

Yemin kefâreti: 2/225; 5/89(+).

Yemini bozmak: 16/91, 92.

Yeniden dirilmek: bk. Öldükten sonra di-
rilmek.

Yenilmesi yasak olan şeyler: 5/3.

Yerin yaratılışı: 6/101; 7/54; 10/3; 11/7;
13/3; 15/19, 85; 16/3; 21/30; 25/59;
32/4; 41/9-11; 50/38; 51/20; 57/4;
65/12; 78/6.

Yetim, yetimler: 2/83, 177, 210, 220;
4/2, 3, 6, 8, 10, 36, 127; 6/152; 8/41;
17/34; 18/72; 59/7; 76/8; 89/17-19;
90/15; 93/6, 9; 107/2.

Yetimler ve vesâyet: 2/83, 177, 215,
220; 4/2-10, 36, 101, 127; 6/152;
8/41; 17/34; 59/7; 76/8; 89/17;
90/15; 93/6, 9; 107/2.

Yetim malını yemek: 4/10.

Yetim malının yönetimi: 4/6(+), 2, 6;
6/152(+); 17/34(+).

Yetmiş üç fırka: 6/159; 23/53.

Yıldırım düşmesi: 2/19.

Yıldıza tapma: 2/62; 10/32.

Yıldızlar: 6/76, 97; 7/54; 16/12, 16; 21/33; 22/18; 36/40; 37/88; 77/8; 81/2; 85/1.

Yıldızların yapısı: 81/2(+).

Yıldızlarla ilgili astronomik bilgi: 81/2(+).

Yıldızlarla yol bulmak: 6/97(+).

Yoksul: bk. Fakir.

Yoksulluk nafakası: 2/241, 236; 33/28, 29.

Yoksulun verdiği sadaka: 57/10.

Yolcular: 2/177, 184, 215, 283; 4/36, 43; 5/6, 96; 8/41; 9/60, 112; 10/22; 17/26; 24/22; 30/38; 59/7.

Yolcunun namazı: 4/101(+)-103.

Yolculuk duâsı: 43/14(+), 13.

Yol kesme: 5/33(+); 42/37. bk. Hırâbe.

Yönetimde bozgunculuk: 2/204-206(+); 47/22.

Yöneticiye dört ilke: 22/41(+).

Yunus عليه السلام: 4/163; 6/86, 87; 10/98(+); 21/87-88; 37/139-148; 21/87(+), 88; 37/139(+)-148; 68/48-50.

Yunus'un balık karnındaki duâsı: 21/87; 37/143(+).

Yurt sevgisi: 38/46.

Yusuf عليه السلام: 6/84; 12/4-102; 40/34.

Yusuf'un halkı tasarrufa teşviki: 12/48.

Yusuf'un rüya yorumu: 12/6(+), 36-49.

Yûşâ b. Nun: 2/58; 18/60(+).

- Z -

Zafer: 3/13, 110, 111, 121-128; 8/19, 42-45; 33/26, 27.

Zakkum ağacı: 37/62-66; 44/43-46; 56/52(+)-53.

Zâlim toplumuların helâki: 11/67. 94; 17/17; 22/45, 48; 29/31; 65/8.

Zamanda izâfilik: 32/4, 5.

Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi: 28/45(+)

Zan: 6/116; 10/36; 49/12; 53/28.

Zarara uğramayan ticaret: 35/29(+).

Zarûret hâli: 2/173(+), 286; 5/3; 6/119, 145; 16/115.

Zarûretin sakıncalı şeyi mübah kılması: 5/3; 6/119.

Zebaniler: 44/47-50; 66/6; 74/31; 78/21; 96/18.

Zebur: 4/163; 17/55; 21/105.

Zekât ve sadaka: 2/43, 83, 110, 177, 219, 267(+), 277; 4/77, 162; 5/12, 55; 6/141; 7/156; 9/5, 11, 18, 53, 54, 58, 60(+), 71, 103(+); 19/31, 55; 21/73; 22/41, 78; 23/4; 24/37, 56; 27/3; 30/38, 39; 31/4; 33/33; 36/47; 41/7; 47/36-38; 51/19; 57/10; 58/13; 70/24, 25; 73/20; 98/5.

Zekât ve namazın birlikte geçtiği âyetler: 2/43, 83, 11/, 177, 277; 4/77, 162; 5/12, 55; 9/5, 11, 18, 71; 19/31, 35; 21/73; 22/41, 78; 24/37, 56; 27/3; 31/4; 33/33; 41/7; 58/13; 98/5.

Zekât verilecek kimseler: 9/60(+).

Zekât vermeyenlerin cezâsı: 4/77; 9/5, 11, 67, 79, 80; 41/7.

Zekâtın Devlet eliyle uygulanması: 9/103(+).

Zekeriyyâ زَكَرِيَّا: 3/18, 19, 25, 37-41;
6/85; 19/2-11; 21/89, 90.

H. Z. Zekeriyyâ'nın soyu için duâsı: 3/38.

Zelle(ayak kayması): 12/24(+); 80/1(+);
96/1.

Zencefil: 76/17.

Zenginlik/zenginler: 34/34-37, 37, 69.

**Zenginlik yüzünden şımaran kişi ve so-
nu:** 18/32-44; 28/76-82.

**Zenginliğin üstünlük sebebi sayılma-
ması:** 28/78-82; 80/1-10.

Zerdüştlük: 6/100.

Zevî'l-erhâm'ın mirasçılığı: 33/6(+).

Zeyd b. Ali: 41/33.

Zeyd b. Hârîse: 33/5(+), 37(+).

Zeyneb bint-i Cahş: 33/5(+), 37.

Zeytin: 6/99, 141; 16/11; 23/20(+);
24/35; 55/37; 80/29; 95/1.

Zeytinyağı: 24/35.

Zihar ve kefareti: 33/4; 58/2-4(+).

Zındık: 6/100.

Zırh: 21/8; 34/11.

Zilhicce: 22/28.

Zilhiccenin ilk on günü: 89/2.

Zimmet suçu: 3/161.

Zimmî: 3/161; 16/91(+).

Zimmînin davasına bakmak: 5/42(+),
55.

Zinâ: 4/15.

Zinânın cezâsı: 24/2(+), 3; 42/37.

Zinâ iftirası ve cezâsı: 24/4(+)-6, 9, 23-
26; 42/37.

Zinâdan korunmak: 17/32; 24/30, 31;
25/68.

Zinânın ispatı: 4/15; 24/6-9.

Zindan: 12/25, 32, 33, 35, 36, 39, 41, 42,
100; 17/8; 26/29; 83/8.

Zindan arkadaşlarına öğütler: 12/38.

Ziynet günü: 26/38.

Ziraat: 2/267; 6/95, 99, 141; 6/141; 7/58;
12/47, 49, 63, 65; 13/4; 14/37; 16/1,
11; 18/32; 26/148; 32/27, 29; 56/63-
65.

Ziraatçının duâsı: 57/63(+).

Ziyafet: 2/215, 177; 9/6, 60.

Ziyafet âdâbı: 33/53.

Zorlamak: bk. İkrâh.

Zulüm: 2/124, 258; 4/148, 168, 169;
5/45; 6/21, 129, 135; 7/44; 9/109;
11/100-102; 12/23; 14/27, 45;
39/47; 41/46(+); 42/39, 40; 46/10;
51/59.

Zühd: 2/207; 4/66-68; 22/34; 61/10-13.

Zülevtâd: 38/12; 89/10.

Zülkarneyn زُلَّكَارْنَيْن: 18/83(+)-98.

Zülkiflî زُلَّكَفْلِي: 21/85(+); 38/48.

Zünnûn: bk. Yunus زُلَّيْنُون.

KONU İNDEKSİ

Not: (/) çizgisinin solundaki rakam cilt numarasını, sağındaki rakamlar sayfa numaralarını, gösterir.

- A -

A'LÂ SÛRESİ: c10/307

A'râf Halkı: c3/695

A'RÂF SÛRESİ: c3/639

A'râf'ta Bekleyenler: c3/685

Abdest: c3/205

Abdesti Bozan Hâller: c3/208

Abdestle İlgili Âyet ve Hadisler: c2/594

Abdestle İlgili Ruhsatlar: c1/312

ABESE SÛRESİ: c10/189

Âd Kavmi: c4/30, c4/614, c5/211, c6/558,
c6/642, c8/319, c8/601, c7/215,
c8/81, c9/169, c9/627, c9/93, c10/333

Âd Kavmine Verilen Nîmetler: c6/642

Âd Kavminin İnkârcılığı ve Helâki:
c6/642

Âdâb-ı Muaşeret Kurallarına Uymak:
c9/320

Adağın Şartları: c6/305, c10/126

Adak: c1/593, c6/304, c9/411, c9/415

Adak Çeşitleri: c6/306

Adakla İlgili Fikhî Hükümler: c10/126

Adaklarını Yerine Getirmek: c10/125

Adâlet: c2/551, c3/662, c5/427

Âdem ve Eşi İçin Dünya Hayatı: c6/156

Âdem'in Yaratılması: c4/159, c8/137

Âdem'de Kararlılık Görülmemesi:
c6/147

Âdem'e İlk Bilgi Yükleme: c1/107

Âdem'e Secde: c5/284, c5/666, c6/156

Âdem'in Uyarılması: c6/156

Âdet Görme (Hayz): c1/450

ÂDİYÂT SÛRESİ: c10/443

Adn Cenneti: c5/642, c6/50

Af: c1/315

Affedici Olmak: c8/413, c9/482

Ağaç Dikimi Ortaklığı (Mugârase):
c8/109

**Âhîret Günü Tek Başına Hesâba
Çekilmek:** c3/521

Âhîret Günü: c8/21

Âhîret Gününe İmân Etmek: c1/60,
c1/663, c3/78, c9/59

Âhîret Hayatı: c9/295, c10/460

**Âhîret İnanıcı Olmayanları Dost
Edinmemek:** c9/397

Âhîret İnanıcı: c5/538

Âhîret Nîmetleri: c8/413

- Âhiret Yurdu ve Takvâ Sâhipleri:** c7/181
- Âhireti İstemek:** c8/397
- Âhiretin Allâh'a Ait Olması:** c9/135
- Âhiretin Dehşeti:** c4/514
- Âhirette Amele Göre Muâmele:** c10/191
- Âhirette İnanç Grupları:** c6/283
- Âhirette Kâfirler:** c10/249
- Âhirette Mü'minler:** c9/275, c10/249
- Âhirette Münâfıklar:** c9/275
- Âhiretteki Pişmanlık:** c10/333
- AHKÂF SÛRESİ:** c8/571
- AHZÂB SÛRESİ:** c7/393
- Aile Fertleri İçin Duâ Etmek ve Öğüt Vermek:** c7/341
- Aile İçi Disiplin:** c2/513
- Aile İçi Problemlerde Hakeme Başvurmak:** c2/516
- Aile İçi Sosyal Güvenlik:** c1/335
- Aile Müessesesinin Tarihçesi:** c6/459
- Ailede Rızık:** c5/406
- Aileye Namazı Emretmek:** c6/166
- Aileyle İlgili Bâzı Emir ve Yasaklar:** c6/425
- Âkile Sistemi Sigorta İlişkisi:** c1/645
- Âkile Sistemi Uygulama Örnekleri:** c1/328
- Âkile Sistemi ve Günümüz Sigorta İlişkisi:** c1/327
- Âkile:** c2/626, c3/167
- Akitler:** c3/143
- Akrabalık Sevgisi:** c8/397
- Akrabaya İyilik Etmek:** c1/170
- ALAK SÛRESİ:** c10/407
- Alay Eden İnkârcılar:** c10/249
- Âlemlere Rahmet Olmak:** c6/255
- Âlemlerin Rabbi:** c1/38
- Alışverişte Hile Yapmak:** c10/249
- Alışverişte Kâr Sınırı:** c6/662
- Alışverişte Muhayyerlikler:** c3/159
- Alışverişte Ölçü ve Tartıyı Tam Yapmak:** c4/650
- ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ:** c2/17
- Ali'nin Halîfe Seçilmesi:** c7/629
- Allah Dostlarına Korku ve Keder Olmadığı:** c4/521
- Allah Lafzı:** c1/34
- Allah Sevgisi:** c2/92, c4/307
- Allah ve Elçilerinin Üstün Geleceği İlkesi:** c9/332
- Allah ve Rasûlü'ne Teslim Olanlar:** c6/490
- Allah ve Rasûlü'ne İtaatin Mükâfatı:** c2/560
- Allah Yolunda Cihad Edenin Başarıya Ulaşması:** c7/250
- Allâh'a Boyun Eğme:** c5/142
- Allâh'a Cüz İsnadı:** c8/451
- Allâh'a Çocuk İsnadı:** c5/524, c6/80, c6/184, c6/405, c8/451, c9/123
- Allâh'a Düşman Olana Sır Vermemek:** c9/391
- Allâh'a Düşman Olanı Dost Edinmemek:** c9/332, c9/391
- Allâh'a En Güzel İsmiyle Duâ Etmek:** c4/135

Allâh'a Güvenip Dayanma Duâsı:

c9/391

Allâh'a Güvenmek: c4/252, c8/382,

c9/579

Allâh'a Hesap Vermek: c9/429

Allâh'a İman: c1/168, c1/651, c3/72

Allâh'a İnanmak: c5/379

Allâh'a İstiğfâr Etmek: c3/17

Allâh'a İtaat Etmek: c2/552, c2/586,

c4/202, c4/236, c8/671

Allâh'a Kız İsnadı: c5/379, c8/67

Allâh'a Kulluk Etmek: c1/81, c1/168,

c5/516

Allâh'a Secde: c6/283

Allâh'a Sığınılması İstenen Kötülükler:

c10/550

Allâh'a Sığınma Duâsı: c6/411

Allâh'a Sığınmak: c4/159, c10/45

Allâh'a Şirk Koşmak: c3/37, c3/540

Allâh'a Şirk Koşmanın Cezâsı: c1/280

Allâh'a Yaklaştıracak Ameller: c7/550

Allâh'ı Anmanın Önemi: c1/258

Allâh'ı Görmek: c1/138, c3/556, c4/95

Allâh'ı Sevmek: c1/283

Allâh'ı Tesbih Etmek: c5/542, c9/244,

c9/250, c9/641, c10/309

Allâh'ı Unutanın Durumu: c9/372

Allâh'ı Zikir: c5/175, c7/464

Allâh'ın Bağışlaması: c1/647

Allâh'ın Bâzı Sıfatları: c2/19, c8/137,

c9/261, c9/372

Allâh'ın Beraber Olduğu Kimseler:

c5/477

Allâh'ın Beş Şey Üzerine Yemin

Etmesi: c9/115

Allâh'ın Beyt-i Ma'mur'a Yemin Etmesi:

c9/116

Allâh'ın Çocuk Edinmemesi: c1/210,

c8/147

Allâh'ın Dilemesi ve Şirk İlişkisi:

c3/468, c3/605, c5/358, c6/601,

c10/81, c10/137

Allâh'ın Dînine Yardım Edenin Üstün

Gelmesi: c2/328

Allâh'ın Diri Olması: c8/292

Allâh'ın En Güzel İsimleri (Esmâ-i

Hüsna): c6/99

Allâh'ın En Güzel İsimlerin Sahibi

Olması: c9/372

Allâh'ın En Merhametli Oluşu: c6/411

Allâh'ın Gazabı: c5/296

Allâh'ın Gökleri ve Yeri Yaratması:

c7/215, c8/147

Allâh'ın Gücü: c4/494, c4/514, c5/364,

c5/642, c7/69, c7/202, c7/242, c7/367,

c8/221, c8/505, c10/137

Allâh'ın Hâkim Gücü: c3/489

Allâh'ın Haram Kıldığı Şeyler: c3/613

Allâh'ın Her Gün Yeni Bir İşte Olması:

c9/210

Allâh'ın Her Kişi İle Beraber Olması:

c9/320

Allâh'ın Her Şeyden Müstağnî Olması,:

c7/586

Allâh'ın Her Şeye Gücünün Yetmesi:

c8/292

- Allâh'ın Her Şeyi Bilmesi:** c9/261, c9/320, c9/467
- Allâh'ın Her Şeyi İşitmesi:** c6/93, c6/665, c9/320
- Allâh'ın Her Şeyi Yaratması, Bilmesi, Görmesi, Eş ve Çocuğunun Olmaması:** c3/553, c9/467
- Allâh'ın Hışmına Uğrama:** c4/125
- Allâh'ın Huzûruna Tek Başına Çıkış:** c6/80
- Allâh'ın Huzûrunda Toplanma:** c7/86
- Allâh'ın Hükümüne Uymak:** c7/455
- Allâh'ın İbrahim'e Çocuk ve Torunlar Verip, Hepsini Âlemlere Üstün Kılması:** c3/512
- Allâh'ın İlimi:** c2/79, c4/565, c5/142, c5/335, c5/516, c5/705, c6/147, c6/184, c6/255, c6/339, c6/347, c6/405, c6/524, c7/161, c7/367, c7/481, c7/515, c7/613, c7/77, c8/359, c8/505, c9/147, c9/39, c9/482, c9/565
- Allâh'ın İlminin Sınırsızlığı:** c7/344
- Allâh'ın İndirdiği İle Hüküm Vermek:** c3/277
- Allâh'ın İnsanı Yaratması:** c8/147
- Allâh'ın İrâdesi:** c3/564
- Allâh'ın İsâ'ya Söyledikleri:** c2/130
- Allâh'ın İşitmesi:** c8/505
- Allâh'ın Kâfir Olarak Ölenleri Bağışlamaması:** c8/647
- Allâh'ın Kaynayan Denize Yemin Etmesi:** c9/117
- Allâh'ın Kudreti:** c8/397
- Allâh'ın Kula Yakınlığı:** c1/359
- Allâh'ın Lâneti:** c8/640
- Allâh'ın Lûtfu:** c5/296, c7/567
- Allâh'ın Mazluma Yardımı:** c6/330
- Allâh'ın Mutlak Üstün ve Merhametli Olması:** c6/619, c6/642, c6/646, c6/651, c6/654
- Allâh'ın Mü'minin Kalbine Bakması:** c4/202
- Allâh'ın Mü'minlere Yardımı:** c3/203, c6/255
- Allâh'ın Mü'minlerin Dostu Olması:** c1/549
- Allâh'ın Müstağnîliği:** c2/367
- Allâh'ın Nîmetleri:** c6/339, c7/344
- Allâh'ın Orduları:** c8/659
- Allâh'ın Övülmesi:** c7/515, c7/567
- Allâh'ın Peygamberine Yardımı:** c4/338
- Allâh'ın Peygamberlerden Söz Alması:** c7/395
- Allâh'ın Rahmeti:** c8/466
- Allâh'ın Sapanı ve Saptıranı Bilmesi:** c3/564
- Allâh'ın Saptırması:** c8/432
- Allâh'ın Satır Satır Yazılmış Kitaba Yemin Etmesi:** c9/116
- Allâh'ın Sekiz Eş Hayvanı Yaratması:** c8/147
- Allâh'ın Sıfatları:** c1/652, c9/377, c10/540
- Allâh'ın Sübûtî Sıfatları:** c3/128, c10/543
- Allâh'ın Sünneti:** c5/571, c7/499
- Allâh'ın Şâhitliği:** c7/242

- Allâh'ın Şânının Yüce Olması:** c9/217
- Allâh'ın Tabiat Olaylarını Değiştirmemesi:** c7/161
- Allâh'ın Tek İlah Oluşu:** c1/238, c5/345, c6/311, c8/517, c10/537
- Allâh'ın Tûr Dağına Yemin Etmesi:** c9/115
- Allâh'ın Tuzağı:** c10/295
- Allâh'ın Üstün ve Merhametli Oluşu:** c6/601, c6/624, c6/635
- Allâh'ın Vaadi:** c7/257, c7/567, c9/85
- Allâh'ın Varlığı ve Gücü:** c6/271
- Allâh'ın Varlığının Delilleri:** c1/280, c8/342
- Allâh'ın Varlıkları Yaratmadaki Sıfatları:** c9/386
- Allâh'ın Yaratıcılığı:** c3/500, c8/451, c8/505
- Allâh'ın Yarattığı Şeylerin Şerrinden Allâh'a Sığınmak:** c10/549
- Allâh'ın Yardım Vaadi:** c8/282, c8/617
- Allâh'ın Yardımı:** c3/489, c4/310, c8/628
- Allâh'ın Yedi Kat Gökleri Yaratıp Buyruğu Altına Alması:** c9/528
- Allâh'ın Yeniden Yaratmaya Gücünün Yetmesi:** c6/69
- Allâh'ın Yorgunluk Duymaması:** c9/74
- Allâh'ın Yüceliği:** c6/411, c6/531, c7/277, c8/21
- Allâh'ın Yükseltilmiş Tavana Yemin Etmesi:** c9/117
- Allâh'ın Zâtından Başka Her Şeyin Yok Olması:** c7/181
- Allâh'ın Zâtî Sıfatları:** c3/127, c10/540
- Allah'tan Ancak Âlimlerin Korkması:** c7/595
- Allah'tan Başkası Adına Boğazlanan Hayvan:** c1/295
- Allah'tan Dünyalık İstemek:** c4/579
- Allah'tan Korkmak:** c4/441, c8/229, c9/372
- Allah'tan Mağfiret Dilemek:** c10/54
- Altı Günde Yaratma:** c3/702, c4/455, c7/367, c9/74
- Altın, Gümüş ve Nakit Para Kaynaklarının Zekâtı:** c2/605
- Amel:** c7/191
- Amel Defteri:** c5/504, c5/571, c9/184
- Amelde Aşırılık:** c3/356
- Amelde İman Şartı:** c6/255
- Amele Denk Karşılık:** c8/582
- Amellerin Karşılığı:** c5/461
- Amellerin Ortaya Dökülmesi:** c10/233
- Amellerin Tartılması:** c3/641, c6/411
- Amellerinin Boşa Gitmesi:** c5/705
- Ammar:** c5/455
- Ana-Babaya İtaat:** c7/191
- Ana-Babaya İyilik:** c1/169, c5/516, c8/582
- ANKEBÛT SÛRESİ:** c7/189
- Anne Karnında Cinsiyetin Oluşumu:** c8/438
- Anne Sütü ve Gıda Değeri:** c1/505
- Antakya Halkının Helâki:** c7/650
- Antakyalılara Gönderilen Üç Elçi:** c7/650

- Antlaşmalı Toplamlar:** c4/289
- Aracılık Etmek:** c2/580
- Arafat Vakfesi:** c2/234
- Arılar ve Bitkiler Âlemi İlişkisi:** c5/402
- Arıların Yaşamı:** c5/403
- Arıya İlham Edilen Hususlar:** c5/401
- Âriyet:** c2/549, c10/503
- Âriyet Akdinin Şartları:** c10/504
- Âriyet Verenin Borçları:** c10/505
- Âriyet Verenin Hakları:** c10/505
- Âriyeti Tazmin Gerektirmeyen Durumlar:** c10/506
- Arraf-Kâhin:** c9/574
- Arş:** c3/702, c4/576, c8/233
- Arş'ı Taşıyan Melekler:** c10/241
- Arş'ı Taşıyan Meleklerin Duâsı:** c8/237
- Arz-ı Mev'ûd Meselesi ve Çölde Kırk Yıl Kalış Süreci:** c3/231
- Arzın Eksilmesi:** c5/191
- Asâ Mûcizesi:** c7/27
- Asâ ve Beyaz El Mûcizesi:** c7/116
- Asâ:** c4/62, c6/120
- Asabenin Mirasçılığı:** c2/452
- Ashâb-ı Khef:** c5/625
- Ashâb-ı Khef ve Rakîm:** c5/619
- Ashâb-ı Khef, Mağara Arkadaşları ve Mağaradaki Konumları:** c5/628
- Ashâb-ı Khef, Mağarada Sürekli Uykuya Dalış:** c5/635
- Ashâb-ı Khef, Mağaradaki Hareketlilik:** c5/635
- Ashâb-ı Khef, Uyanınca Kente Gidiş:** c5/635
- Ashâbü'l-Ferâiz ve Payları:** c2/447
- Âsî:** c9/457
- Askerlik:** c2/573
- Aslı Bozulmuş Dinler:** c2/174
- ASR SÛRESİ:** c10/469
- Asra Yemin:** c10/471
- Ataların İzinde Gitmenin Yanıltıcı Olması:** c7/344
- Ataların İzinden Gidiş:** c8/460
- Ateşe Atılma:** c6/222
- Ateşin Varlığı:** c9/244
- Atmosfer Tabakasının Canlılara Sağladığı Faydalar:** c9/572
- Ay:** c5/335, c6/577, c7/661
- Ay Hakkında Astronomik Bilgi:** c4/462, c6/583, c7/670
- Ay Takvimi:** c1/377
- Ayda Su Var mı?:** c4/467
- Âyetlerle Alay Etmek:** c3/489, c8/564
- Âyetü'l-Kürsî:** c1/554
- Ayın Hareketleri:** c4/466
- Ayın Yarılması:** c9/169
- Ayın Zaman Ölçüsü Olması:** c3/544
- Azâbı Hak Etmek:** c8/167
- Azâbın Ertelenmesi:** c7/242
- Azâbın Gerçek Oluşu:** c9/113
- Azâbın Sınırlı Oluşu:** c4/664
- Azap:** c3/482, c10/137
- Azap Beklentisi:** c5/670
- Azapta Erteleme:** c6/255
- Azgın Kişiler:** c10/184
- Azîmet:** c1/300, c5/458

- B -

Bağ-Bahçe Ortaklığı (Müsâkat):
c8/108

Bağışlanma: c2/535, c8/659, c9/482,
c10/81

Bağışlanmaya Doğru Koşmak: c9/295

Bağışlayıcı Olmak: c8/550

Bahçe Sahipleri Kıssası: c9/593

Bâin (Kesin) Boşama: c1/485

BAKARA SÛRESİ: c1/47

Bal Arısı: c5/401

Balda Şifâ: c5/396

Balın Şifâsı: c5/404

Barişa Barişla Karşılık: c4/252

Barişma ve Ayrılmada İyilik: c9/495

Basiret: c8/550

Başkasını Yanılmanın Günahı: c5/345

Başkasının Günahını Yüklenmek:
c2/615, c7/191, c9/157

Başlıca Ta'zîr Cezâları: c3/254

Bâtıl Dinler: c2/175

Bâtıl: c4/213, c6/189

Bayram Namazı: c10/319, c10/512

Bâzı Cennet Nîmetleri: c10/133

Bâzı Doğal Nîmetler: c6/567

Bâzı Görgü Kuralları: c9/23

Bâzı Nîmetler: c6/355, c10/159

Bâzı Yasaklar: c3/671

Bedduâ: c2/139, c3/93, c5/506

Beden: c5/235, c5/593

Bedevililer: c4/402

Bedir-Uhud Savaşı ve Şehitler: c2/340

Bedir Esirleri: c4/265

Bedir Savaşı: c2/284, c2/59, c4/19,
c4/194

Bekârları Evlendirmek: c6/448

Belâ ve Musibet: c1/270, c9/484

BELED SÛRESİ: c10/345

Belkıs'a Mektup: c7/30

Belkıs'ın Danışma Toplantısı: c7/51

Belkıs'ın İmân Etmesi: c7/51

Benî Kurayza Savaşı: c7/443

Benî Kurayza'nın Sonu: c7/434

Benî Mustalik Gazvesi: c6/442

Berat Gecesi: c8/520

Berat Gecesi'nin Beş Özelliği: c8/521

Beş Bilinmeyen Gayb: c7/354, c7/358

**Beş Şeye Yeminle İnsanın Nankör
ve Mal Düşkünü Oluşuna Dikkat
Çekmek:** c10/445

Beş Vakit Namaz: c7/266

Beş Vakit Namazın Vakti: c2/663

Beşer Peygamber: c6/177

Bey' Akdi: c1/611

Bey' Bi'l-Vefa (Satış Şartlı İpotek):
c1/621, c1/642

Bey' Bi'l-Vefa Yoluyla Satış: c3/155

Bey'at: c8/659

**Bey'bi'l-Vefâ Yoluyla Finansman
Kullanımı:** c9/282

Beyaz El Mûcizesi: c4/62, c7/28

BEYYİNE SÛRESİ: c10/427

Bilenlerle Bilmeyenlerin Bir Olmaması:
c8/147

- Bilim Adamlarının Güneşle İlgili Açıkladığı On Gerçek:** c7/668
- Bilincin Korunması:** c10/309
- Bilmeden Günah İşlemek:** c3/477
- Bilmediğini Bilene Sormak:** c5/364
- Bir İş Bitince Yeni Bir İşe Girişmek:** c10/389
- Bir Kadının Allâh'a Duâsı:** c9/313
- Bir Kısım Cinlerin İmân Etmesi:** c10/21
- Bir Müslümanın On Düşmana, Daha Sonra İki Düşmana Denk Sayılması:** c4/258
- Bir Şeyin Haram Oluşunun Belirlenmesi:** c5/473
- Bir Şeyin Mübah ve Helâl Oluşunun Belirlenmesi:** c5/473
- Bir Tevekkül Örneği: Hz. Hâcer ء : c5/219**
- Birbiriyle Alay Etmek:** c9/39
- Birr u İhsan:** c1/315, c2/183
- Birr:** c3/166
- Bitki Gibi Yeniden Dirilme:** c7/574
- Bitkiler Âlemi:** c3/540, c6/330, c7/388, c8/167
- Bitkilerde Çift Yaratılış:** c7/317
- Bitkilerin Canlanması:** c3/702, c7/595, c7/661
- Bizans:** c7/257
- Bolluğun Kişiyi Azdırması:** c8/397
- Bollukla İmtihan:** c3/468, c4/56
- Bollukta Rehâvet:** c4/482
- Borçlanma:** c1/629
- Borçlu Alacaklı İlişkileri:** c1/634
- Borçlunun Dara Düşmesi:** c1/625
- Boş Sözle Şaşırtmak:** c7/317
- Boşamada Ma'rûf İlkesi:** c1/495
- Boşamada Sosyal Değişim:** c1/487
- Boşanan Eşin Yerine Daha İyi Eş:** c9/535
- Boşanan Kadının Hakları:** c1/474, c1/524
- Boşanma Çeşitleri ve Sonuçları:** c1/483
- Boşanma Süreci:** c9/495
- Boşanma Tazminatı:** c1/489
- Boy Abdesti (Gusûl):** c3/209
- Boyun Eğilmeyecek Kişiler:** c9/593
- Böbürlenmeden Uzak Durmak:** c4/236
- Böbürlenmek:** c5/489, c5/524
- Bulutlar:** c6/483, c7/577
- Bulutların Oluşumu:** c3/710
- Burçlar:** c5/275, c6/580, c10/281, c10/283
- BURÛC SÛRESİ:** c10/279
- Buzağı Heykeli:** c4/101, c6/132
- Bünyamin'i Alıkoyma Planı:** c5/78
- Bünyamin'in Mısır'da Kalışı:** c5/91
- Büyü:** c1/193
- Büyücü ve Mecnun İthamı:** c9/101
- Büyücülerin Şerrinden Allâh'a Sığınmak:** c10/550
- Büyük Alâmetler:** c7/362
- Büyük Günahlar:** c2/504, c6/591, c8/420, c9/152
- Büyük Günahlardan Kaçınanların Bağışlanması:** c9/147

Büyük Günahlardan Sakınmak: c2/490
Büyük Melekler ve Görevleri: c1/655
Büyüklik Taslamak: c5/345, c7/317
Büyüklik Taslamamak: c3/671, c7/375, c7/375
Büyüklik Taslayan İnkârcılarla Güçsüz Düşürülenlerin Âhirette Konuşmaları: c7/543
Büyüklik Taslayanlara Karşı Allâh'ın Sünneti: c7/613

- C Ç -

Cahiliyede Kız Çocukları: c8/460
Câlût: c1/540
Candan Hesâba Çekilme: c2/367
Canlılar: c7/317
Canlılarda Genetik Yapı: c10/236
Canlının Sudan Yaratılması: c6/483
CÂSİYE SÛRESİ: c8/543
Caydırıcı Güç: c4/445
Cehennem Azâbından Korunma: c9/535
Cehennem Bekçilerinden Yardım Talebi: c8/270
Cehennem Ehli: c9/372
Cehennem Ehlinin Konuşmaları: c7/595
Cehennem Melekleri: c10/240
Cehennem: c5/642, c6/330, c8/505, c8/537, c9/74, c10/233
Cehennem'de Kalış Süresi: c2/85
Cehenneme Atılanların Kendi Aralarında Tartışma: c8/270
Cehennemi Doldurma: c7/375

Cehennemlikler: c7/674, c8/30
Cehennemliklerin Cennet Ehlinden Yardım İstemesi: c3/695
Cehennemliklerin Pişmanlıkları: c3/695
Cenâze Namazı: c4/397
Cennet Ehli: c9/372
Cennet Ehlinin Konuşmaları: c7/595
Cennet Melekleri: c10/241
Cennet Müjdesi: c8/659
Cennet Nîmetleri: c1/81, c10/119, c2/55, c6/156, c7/677, c8/30
Cennet: c10/233, c5/183, c6/330, c8/505, c9/612, c9/74
Cennet'e Ulaştıracak Ameller: c1/317, c9/658
Cennet'te Kalış Süresi: c2/85
Cennet'ten Yeryüzüne İniş: c3/649
Cennet'e Doğru Koşmak: c9/295
Cennet'in Allâh'ın Bir Lûtfu Olması: c9/295
Cennetlikler: c6/549, c7/674
Cennette Konuşmalar: c8/30, c9/113
Cezâ: c5/705
Cezâda Denklik: c5/477
Cezâda Erteleme: c5/670, c7/613, c8/382, c8/505, c5/253
Cibril ve Görevli Meleklerin Kadir Gecesinde Her Bir İş İçin Dünyaya İniş: c10/421
Cihad Çeşitleri: c9/553
Cihad: c1/428, c2/296, c4/297, c7/191
Cimrilik Etmek: c10/267

- Cimrilik:** c2/521, c4/384, c8/647
- Cimrilikten Kaçınmak:** c2/365
- CİN SÛRESİ:** c10/19
- Cin Toplumuna Öğütler:** c10/25
- Cinler:** c1/190, c10/21, c10/24, c7/30
- Cinler ve Meteorlar:** c10/28
- Cinlere Sığınma:** c10/21
- Cinlere Tapmak:** c7/550
- Cinlerin Aczi:** c10/21
- Cinlerin Evren Dışına Çıkamaması:**
c9/210
- Cinlerin Kur'an Dinlemesi:** c8/607
- Cinlerin Uyarılması:** c3/585
- Cinlerin ve İnsanların Şerrinden Allâh'a Sığınmak:** c10/557
- Cinlerin Yaratılma Sebebi:** c9/101
- Cinlerin Yaratılması:** c9/193
- Cinlerle İlk Karşılaşma:** c8/611
- Cinlerle Soy Birliği İddiası:** c8/67
- Cinsiyet Oluşumu:** c8/432
- Cizye:** c4/318
- Cizyenin Konulması İki Türölü Olabilir:**
c4/319
- Cuma Namazı:** c9/434, c9/436
- Cuma Namazından Sonra Dünya İşleri İçin Dağılmak:** c9/434
- Cuma Namazının Farz Olmasının Şartları:** c9/437
- Cuma Namazının Geçerli Olması İçin Gerekli Şartlar:** c9/437
- CUMA SÛRESİ:** c9/427
- Cumartesi Günü Yasağı:** c5/477
- Çalgı Sesinin İslâm'da Hükümü:** c7/327
- Çatışan İki İslâm Toplumu Karşısında Üçüncü Bir Arabulucu Topluluk:**
c9/23
- Çekişme:** c4/236
- Çeşitli Kavimlerin Helâki:** c8/607
- Çirkin Şeylerin Toplumda Yayılmasını İsteyenler:** c6/435
- Çocuğı Emzirmek:** c1/497, c9/495
- Çocuğın Anne Karnında Oluşumu:**
c8/155, c8/589
- Çocuğın Erkek veya Kız Oluşu:** c7/581
- Çocuk Çokluğu İle Övünmek:** c10/457
- Çocuklar:** c5/660
- Çocukların Bakım ve Terbiyesi İle İlgili Fikhî Hükümler (Hidâne):** c9/513
- Çocukların İslâm'ı Yaşamaya Engel Olmaması:** c9/461
- Çocuklarla İmtihan:** c4/202, c6/392
- Çoklukla Övünmek:** c4/310
- D -**
- Dâbbetü'l-Arz:** c7/84
- Dağ ve İrmak Gibi Nîmetlerin Varoluş Hikmetleri:** c5/335
- Dağlar:** c7/317
- Dağların Birer Kazık Olması:** c7/332
- Dağların Yaratılış Hikmeti:** c10/162, c10/214
- Dar Bir Geçim:** c6/156
- Darlığa Düşmek:** c7/191
- Darlık:** c3/468
- Darlıkla İmtihan:** c4/56

Darlıkta Duâ: c4/482	Dinde Zorlama (İkrah): c1/559
Darlıkta ve Bollukta Allâh'ı Unutmamak: c7/250	Dinde Zorlama Olmaması: c10/517, c4/504, c9/74
Dâvud ؑ: c1/540, c6/234, c8/89	Dinde Zorluk Olmaması: c6/347
Dâvud ؑ ve Mûcizeleri: c7/523	Dinden Dönme: c6/483, c9/154
Dâvud ve Süleyman ؑ Peygamber: c7/30	Dinden Dönmenin Sonu: c3/289
Dehr: c8/561	Dînî Bayramlar: c10/512
Demir ve İnsan Vücudu: c9/302	Dînî Nikâh-Resmî Nikâh İkilemi: c2/485
Demir: c9/300	Dîni Tebliğ: c5/358, c6/567
Demirin İndirilmesi: c9/295	Dîni Yalan Sayanların Nitelikleri: c10/497
Deniz: c5/335	Dinlerde Temel İnanç: c1/147
Deniz Avı: c3/389	Dinlerin Tasnifi: c2/172
Deniz Fırtınası: c7/354	Diyet: c1/315, c1/325, c2/626, c5/524
Deniz Hayvanları: c1/299	Diyetle İlgili Fikhî Hükümler: c2/634
Denizde Boğulma: c8/517	Doğru Sözlülük: c7/507
Denizde Fesat: c7/295	Doğru Şâhitlik Etmek: c9/649, c9/649
Denizde Helâk: c5/605	Doğru Yol: c5/327
Denizler: c8/550	Doğruların Mükâfatı: c3/418
Denizlerde Tuzluluk: c6/567	Doğruluk: c4/667
Denizlerin Yararı: c9/193	Dokuz Suikastçi: c7/59
Deve Mûcizesi: c6/646	Dolu: c6/483
Devlete İsyan (Bağy): c9/34	Domuz Eti: c1/295
Devletin Zekâtın Dışında Örfî Vergi Koyması: c4/420	Dost Edinilecek Olanlar: c3/289
Devletten Resmî Görev İstemek: c5/67	Dört Büyük Melek ve Görevleri: c3/74, c10/239
Dırar Mescidi: c4/411, c4/424	Dört Şeye Yeminle İnsanın En Mükemmel ve En Düşük Fıtratına Dikkat Çekmek: c10/397
Diğer Olağanüstü Hâller: c8/443	Duâ Âdâbı: c1/368
Dil Farklılığı: c7/271	Duâ: c1/647, c2/19, c2/380, c3/657, c3/707, c4/159, c8/282
Dilenciye Horlamamak: c10/377	
Din Ayrılığının Vasiyete Etkisi: c1/347	
Din ve Şeriat: c8/387	
Dinde Ayrılıktan Kaçınmak: c7/277	

Duâda Islık ve Alkış Uygulaması:

c4/213

Duâda Samimiyet: c3/702

Duânın Aile Fertleri Üzerindeki Tesiri:

c2/108

Duânın Önemi: c6/598, c8/290

Duâsı Kabul Edilen Bâzı Kadınlar:

c2/392

DUHÂ SÛRESİ: c10/375

DUHÂN SÛRESİ: c8/515

Duman Olayı: c8/517

Duyarlı Kişiler: c7/295

Duyarsız Kişiler: c7/295

Duyu Organları: c9/579, c10/119

Duyu Organlarının Sorumluluğu:

c5/524

Dünya Azâbı: c3/641

Dünya Gezegeni: c5/115

Dünya Hayatı: c5/619, c5/660, c9/295,

c10/460, c10/95

Dünya Hırsının Sonu: c4/135

Dünya Malı: c5/313, c9/295

Dünya Malına Dalanların Uyarılması:

c9/275

Dünya Malının Süsü: c2/55

Dünya Nîmetleri: c6/166, c8/413

Dünya Nîmetlerinden Sorguya

Çekilmek: c10/457

Dünya Öncesi Ruh Devresi: c10/459

Dünya ve Âhiret Arasında Tercih:

c10/309

Dünya ve Âhiret Nîmeti: c7/149

Dünya Yurdu: c7/250

Dünya: c9/297

Dünya'nın Allâh'a Ait Olması: c9/135

Dünya'nın Uzaydaki Yeri: c9/197

Dünyada Duyarsız Kişiler: c7/307

Dünyada Mûcize İstekleri: c3/457

Dünyada Sınanma: c1/417

Dünyada Sürekli İyilik İstemek: c1/397

Dünyada ve Âhirette Kör Olmak: c5/571

Dünyadaki Davranışları: c3/448

Dünyadaki Yaşama Süresi: c10/184

Dünyalık İçin İbadeti Terk Etmemek:

c9/434

Dünyaya Âit Cezâda Erteleme: c6/166

Dünyaya Düşkünlük: c10/137

Dünyayı İstemek: c8/397

Düşman Karşısında Direnmek: c4/236

Düşmana Direnmek: c4/194

Düşmana Karşı Hazırlık: c2/572, c4/252

Düşmana Sığınan Evli Kadın: c9/397

Düşmana Süre Tanınması: c2/353

Düşmanı İzlemek: c2/653

Düşmanın Denizde Boğulması: c6/132,

c6/635

Düşmanın Durumuna Göre

Davranmak: c9/397

Düşmanın Mûsâllat Edilmesi: c5/489

- E -

Ebced Hesâbı: c7/533

Ebû Hanîfe'nin Kazâ ve Kader Görüşü:

c5/149

- Ebû Leheb ve Karısı:** c10/529
- Ebûbekir:** c4/345
- Ebûbekir'in Halîfe Seçilmesi:** c7/626
- Ecel:** c2/328, c2/373, c2/580, c3/427, c5/388, c7/574, c8/197
- Ecelin Değişmemesi:** c7/416
- Eğri Yol:** c5/327
- Ehl-i Beyt:** c7/451
- Ehl-i Beyti Sevmek:** c8/401
- Ehl-i Beytin Ayrıcalığı:** c7/445
- Ehl-i Beytin Geçimi İle İlgili Tasarruflar:** c7/452
- Ehl-i Kitaba Gösterilen Kurtuluş Yolu:** c3/320
- Ehl-i Kitaba İtaat Etmenin Sonucu:** c2/181
- Ehl-i Kitaba Uyarı:** c2/539
- Ehl-i Kitabı İslâm'a Davet:** c2/144
- Ehl-i Kitabı Muhâkeme Usûlü:** c3/260
- Ehl-i Kitabın Durumu:** c2/269
- Ehl-i Kitabın İyileri ve Kötüleri:** c2/157
- Ehl-i Kitabın Mûcize İstekleri:** c3/98
- Ehl-i Kitabın Nitelikleri:** c7/149
- Ehl-i Kitabın Peygamberlerini İlahlaştırması:** c4/322
- Ehl-i Kitabın Son Peygamberi Oğullarını Tanıdıkları Gibi Tanınması:** c1/249
- Ehl-i Kitabın Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı Uygulaması Durumunda Bolluk İçinde Olması:** c3/300
- Ehl-i Kitabı ve Ehl-i Küfrü Dost Edinmemek:** c3/300
- Ehl-i Kitap:** c2/149
- Ehl-i Kitap Arasında Güvensizlik:** c1/210
- Ehl-i Kitap Din Adamları:** c4/320
- Ehl-i Kitap Kadınla Evlenmek:** c3/143, c3/199
- Ehl-i Kitap Uyarılmış Bir Toplum Mudur?:** c7/144
- Ehl-i Kitap'tan Kur'ân'a Sevinenler:** c5/183
- Ehl-i Kitapla En Güzel Şekilde Mûcâdele:** c7/226
- Ehl-i Kitapla Savaş:** c4/310
- Ehl-i Kitapta İlk İnanç Sapması ve Son Peygambere Tâbî Olmaya Çağrılmaları:** c3/217
- Ehl-i Kitaptan İnkârcıların Cezâsı:** c10/429
- Ehl-i Kitaptan İslâm'a Girenlere İki Kat Ecir:** c9/304
- Ehl-i Kitaptan Kâfir Olanların Evlerinin Yıkılması:** c9/345
- Ehl-i Küfür Lehine Duâ:** c4/428
- Ehl-i Küfürden Olan Velîler:** c4/297
- Ekonomik Kriz:** c5/61
- Elyesea:** c8/127
- Eman Dileylene Özel Statû:** c4/277
- Eman Verecek Kimsede Bulunması Gereken Şartlar:** c4/286
- Eman Vermek:** c4/285
- Emânet:** c2/546, c9/649, c9/649
- Emâneti Ehline Vermek:** c2/539

Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârebe): c8/105	Erzel-i Ömür: c5/396
En Büyük Azap: c7/375	Eski Kavimlerin Helâki: c8/307
En Faziletli Amel ve Mükâfatı: c9/423	Eşcinsellik Yerine Kadınlarla Evlenme: c6/651
En Güzel İsimler: c5/605	Eşin Evden Çıkarılmaması: c9/495
En Güzel Söz: c8/342	Eşin Yaratılma Sebebi: c7/271
En Hayırlı Ümmet: c2/269	Eşiyle Sır Paylaşma: c9/535
En Sağlam Kulp: c7/344	Eşler Dışındaki Aile Bireylerinin Hak ve Yükümlülükleri: c1/478
En Yakın Azap: c7/375	Eşlerin Görüşebileceği Kimseler: c7/481
En Yakınını Uyarma: c6/665	Eşlerin Ma'rûfa Göre Geçinmesi: c1/471
EN'ÂM SÛRESİ: c3/425	Eti Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar: c1/299, c3/599, c5/466
ENBİYÂ SÛRESİ: c6/175	Etinin Yenilip Yenilmemesi İhtilafı Olan Hayvanlar: c5/470
ENFÂL SÛRESİ: c4/175	Ev İçi Âdâbı: c6/497
Engelliler: c6/497	Evlatlık: c7/395
Engelliler ve Savaş: c8/671	Evlatlığın İlgası: c7/455
Engellilerin Abdesti: c6/511	Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar: c2/467
Engellilerin Beş Vakit Namaz ve Cuma Namazını Cemaatle Kılmaktan Muâf Tutulması: c6/516	Evlerde Yemek Yeme Âdâbı: c6/497
Engellilerin Haccı: c6/519	Evlere Giriş Çıkış Âdâbı: c6/448, c7/481
Engellilerin Namazı: c6/513	Evlî Kadın ve Çocukların Geçimini Ma'rûfa Göre Sağlamak: c1/502
Engellilerin Orucu: c6/518	Evliliğe Velî Müdâhalesi: c1/446
Engellilerin Savaştan Muâf Tutulması: c6/522	Evliliği Haram Kılan Süt Emmenin Şartları: c1/509
Engellilerin Zekâtı: c6/520	Evliliği Sona Erdiren Durumlar: c9/501
Engelliye Verilen Değer: c10/191	Evliliği Sona Eren Kadının İddet Beklemesi: c1/465
Ensâr ve Tâbî Olanlar: c4/411	Evlilik: c2/405
Ensâr'la Muhacirler Arasında Mirasçılık: c4/265	
Erkek İçin Mîras Hakkı: c2/490	
Erkek ve Kadında Aranan Ortak Nitelikler: c9/518	

- F -

Evlilik Sonrası Mâlî Hak ve	
Yükümlülükler: c1/474	Fâhiş Gabin: c2/501, c9/479
Evlilikle İlgili Hükümler: c2/467	Fâil-i Meçhul Bir Cinâyet: c1/159
Evlilikte Sulh ve Adâlet: c3/50	Fâiz (Ribâ): c1/604, c2/299
Evlilikte Velâyet: c7/477	Fâizsiz Finansman Yöntemleri: c1/618, c2/196, c2/197
Evlilikte Velînin Rolü: c1/499	Farklı Milletler: c5/427
Evren Dışında Ateş ve Dumanla	Farklı Ümmetler: c8/375
Karşılaşılması: c9/210	Farz Namaz: c5/577
Evrende Belli Süre: c7/344, c8/573	Fâsık: c7/386, c9/457
Evrende Büyük Patlama: c6/198	FÂTİR SÛRESİ: c7/565
Evrende Fesat: c6/184, c6/405	FÂTİHA SÛRESİ: c1/29
Evrenin İlk Anları ve Büyümesi:	FECR SÛRESİ: c10/331
c8/324	Fedek Arâzîleri: c9/361
Evrenin Oluşumu: c5/111, c6/200, c8/323	Fedek Uygulaması: c8/677
Evrenin Sonu: c8/326	FELAK SÛRESİ: c10/547
Evrenin Yapısı: c8/325	Fesada Dönüş: c5/489
Evrenin Yönetimi: c7/367	FETİH SÛRESİ: c8/657
Evvâbin Namazı: c8/93	Fetih: c8/659
Eyke Halkı: c5/305, c6/654	Fey' Arâzî Uygulaması: c9/345
Eyke Halkı'nın Gökten Azap İstemesi	Fey' Ganîmeti: c4/181, c9/360
ve Helâki: c6/654	Fırtınadan Selamete Çıkınca Yapılan
Eykeliler: c8/81	Nankörlük: c5/562
Eyyûb عیسی: c6/234, c8/127	Fısk Çeşitleri: c9/457
Ezan: c3/304	Fıskın Dereceleri: c9/28
Ezan Okuyacak Olanların Uyacağı	Fıtır Sadakası (Fitre): c10/319
Esaslar: c3/307	Fıtrat Dîni: c7/277, c7/281
Ezan ve Kâmet: c9/438	Fî Sebîlillâh: c1/267
Ezan ve Kâmetin Şartları: c9/441	Fidyeye: c4/258
Ezanı Dinleme Âdâbı: c3/310, c9/444	Fil Olayı: c10/485
Ezanın Şekli ve Sözleri: c9/440	FÎL SÛRESİ: c10/483

- Firavun Ailesinden İnanmış Kişi:**
c8/264
- Firavun Kavmi:** c9/184, c9/627
- Firavun Kavminden İbret Almak:**
c10/281, c10/333
- Firavun Kavminin İnkârcılığı:** c7/116
- Firavun Kavminin Mal Varlıkları:** c8/517
- Firavun ve Kavminin Helâki:** c4/82,
c8/483
- Firavun ve Ordusunun Denizde Boğulması:** c4/540, c6/619
- Firavun:** c4/62, c4/69, c4/532, c4/658,
c5/605, c6/120, c6/384, c6/605,
c6/613, c7/97, c7/215, c8/256, c8/264,
c8/517, c8/532, c9/93
- Firavun'a Gidiş:** c7/21
- Firavun'un Erkek Çocukları Öldürtmesi, :** c4/78
- Firavun'un Karısı:** c7/97, c9/549
- Firavun'un Sonu:** c10/45
- Firavun'un Tehdidi:** c6/120
- Firdevs Cenneti:** c5/705
- Fitne:** c4/202
- Fiyat-Yesir:** c2/501
- Fuhşa Engel Olmak:** c6/448
- Fuhuş-Zinâ:** c2/456
- FURKAN SÛRESİ:** c6/529
- FUSSİLET SÛRESİ:** c8/311
- G -
- Gabin İkiye Ayrılır:** c9/479
- Gadîru Hum Olayı:** c8/403
- Gaflet:** c6/177
- Gaflet Perdesi:** c5/670
- Ganîmet:** c4/179, c4/258, c8/671
- Ganîmet Aşırmak:** c2/328
- Ganîmet Taksimi:** c4/183, c4/223
- Garânik Olayı:** c9/144
- GÂŞİYE SÛRESİ:** c10/321
- Gayb:** c9/157
- Gayb Bilgisi:** c2/362, c3/482, c4/150,
c5/413, c5/100, c10/35
- Gayba İnanmak:** c1/54, c7/615
- Gaybı Bilmek:** c3/475, c7/75
- Gayrimüslim Ülkede Fâiz:** c1/614
- Gece:** c5/335, c5/504, c7/661
- Gece Namazı:** c10/45, c10/54, c9/123
- Gece ve Gündüz:** c6/577, c7/86
- Gece ve Gündüz Namaz Kılmak:**
c10/137
- Gecenin Şerrinden Allâh'a Sığınmak:**
c10/549
- Geçim Korkusuyla Çocukları Öldürmek:** c5/524
- Geçimli Olma:** c2/511
- Geçmiş Günahların Bağışlanması:**
c4/223
- Geçmiş Kavimlerin Helâki:** c8/256
- Geçmiş Toplulukların Helâkinden İbret Almak:** c7/257
- Geçmiş Zamanda Meydana Gelmiş Olayların Bilgisinin Hz. Muhammed'e Verilmesi:** c7/127
- Gemilerin Denizde Yüzmesi:** c7/354,
c8/413

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO): c1/411

Gerçek Bilgi: c4/667

Gerçek Din: c7/295, c8/147, c2/174

Gerçek Dost: c8/375

Gerçek Kişi Lehine Vasiyet: c1/346

Gereksiz Soru Sormak: c3/394

Gıda Maddelerinde İstihale ve Tagayyür: c3/181

Gıdalarda Sünnetle Getirilen Yasaklar: c3/180

Gıdalardaki Katkı Maddeleri ve Zararları: c3/183

Gıybet: c9/39, c9/45

Gıybet Sayılmayan Hâller: c9/46

Gizli Görüşme Yapmak: c3/28

Gizli Konuşmanın Hükümü: c3/24, c9/320

Gizli Mü'minin Konuşmaya Devam Etmesi ve Kötülüklerden Korunması: c8/270

Göge Yemin: c10/295

Göğün Düşmekten Korunması: c6/339

Göğün Koruma Altında Olması: c8/21

Göğün Tehlikesi: c9/579

Gök Cisimleri Arasında Denge: c5/130, c7/613, c9/198

Gök Gürlemesi: c1/78, c5/142, c5/156

Gök Sırlarına Engelleme: c10/21

Göklerde ve Yerde Ne Varsa Hepsinin Allâh'a Âit Olması: c3/50

Gökleri ve Yeri Altı Günde Yaratması: c9/261

Göklerin Diresiz Yaratılması: c7/317

Göklerin Düzeni: c7/271

Göklerin Genişlemesi: c9/103

Göklerin ve Yerin Belli Süre İçin Yaratılması: c7/257

Göklerin ve Yerin İnsan ve Hayvanların İstifâdesi İçin Yaratılması: c5/327

Göklerin ve Yerin Nuru: c6/474

Göklerin ve Yerin Rabbi: c10/171

Göklerin ve Yerin Yaratılıp Düzenlenmesinden İbret Almak: c9/101

Göklerin Yaratılıp Genişletilmesi: c9/101

Göklerin Yaratılması: c5/313, c7/271, c10/297

Göktaşı (Meteor): c4/463

Gökteki Her Şeyin Allâh'a Âit Olduğu: c4/521

Gökten Sofra İnmesi Olayı: c3/408

Görme Olayı: c3/557

Gösteriştten Uzak Durmak: c4/236

Göz Değmesi: c9/620

Gözü Haramdan Korumak: c6/448

Gözün Yapısı: c3/557

Gusül: c3/205

Günah İşleyenler: c6/577

Günahkâra Boyun Eğmemek: c10/137

Günahkârlar: c5/253

Günahkârların Ölüm İsteği: c8/505

Günahlar İçin Fidyeye: c9/649

Günahların Bağışlanması: c8/211

- Günahların Örtülmesi:** c8/617
- Gündüz:** c5/335, c5/504
- Gündüzde Dünya İşleri:** c10/45
- Güneş Hakkında Astronomik Bilgi:** c7/666
- Güneş Sistemi:** c6/580, c9/196
- Güneş ve Ay'ın Hareketi:** c7/584
- Güneş:** c5/111, c5/335, c6/577, c7/661
- Güneşin Dönme Hareketi:** c4/462
- Güneşin İki Çeşit Dönme Hareketi Vardır:** c10/208
- Güneşin Yapısı:** c4/461
- Güneşin Zaman Ölçüsü Olması:** c3/544
- Güneşle İlgili Temel Bilgiler:** c10/207
- Günümüz İncil'inde Hz. İsa:** c3/335
- Günümüzde Sosyal Güvenlik ve İslâm:** c1/333
- Günümüzde Yeni Yaklaşımlar:** c2/42
- Güvenli Belde:** c10/401
- Güzel Söz:** c5/231, c7/578
- H -**
- Habâis:** c3/197
- Habeşistan Hicreti:** c2/399, c5/364, c5/366, c8/170
- Habîb En-Neccâr:** c7/650
- Hac:** c1/375, c1/390, c6/296
- HAC SÛRESİ:** c6/269
- Hac ve Fikhî Hükümleri:** c2/208
- Hac Yaptırılmasını Kapsayan Vasiyet:** c1/350
- Hac Yasakları:** c3/143
- Haccın Çeşitleri:** c1/390, c2/231
- Haccın Farz Olmasının Şartları:** c2/219
- Haccın Fevrî veya Ömrî Oluşu:** c2/219
- Haccın Rükünleri:** c2/234
- Haccın Sıhhatinin Şartları:** c2/222
- Haccın Sünnetleri:** c2/248
- Haccın Tarihçesi:** c1/231, c6/297
- Haccın Vâcipleri:** c2/240
- Haccın Zamanı:** c1/397
- Hacda Vekâlet (Niyâbet):** c2/251
- Hacer ve İsmâil'in Mekke'ye İntikâli:** c5/248
- Hacla İlgili Âyet ve Hadisler:** c2/602
- Had Cezâları:** c3/248, c8/422
- HADÎD SÛRESİ:** c9/259
- Hâinleri Savunmamak:** c3/17
- Hâinlik Edenlere Karşı Davranış:** c4/243
- Hak Dine Sihir İsnâdı:** c8/466
- Hak Dînin Özellikleri:** c2/176
- Hak Yolda Mücâhede Süreci:** c4/223
- Hak:** c4/213, c6/189
- Hakem Kararına Uymak:** c2/566
- HÂKKA SÛRESİ:** c9/625
- Hakkı Tavsiye Etmek:** c10/474
- Hakkın Bâtılı Yok Etmesi:** c5/577, c7/559
- Haksızlık Edenler:** c6/665
- Haksızlık Yapana Cezâ:** c8/413
- Haktan Yüz Çevirme:** c6/601
- Halîfeliğin Süresi:** c7/622
- Halîfenin Belirlenmesi:** c7/624
- Hâmân ve Yüksek Kule:** c8/264
- Hâmân:** c7/215, c7/97, c8/256

Hâmân'ın Yaptığı Kule: c7/116	Havârilere: c2/125
Hamd (Övgü): c1/35, c3/427, c5/313, c5/605, c8/282	Havva'nın Yaratılması: c4/159
Hamele-i Arş: c8/242	Hayat: c6/405
Hanımlarda Cilbâb: c7/499	Hayatta Böbürlenmemek: c10/409
Hanîf Dîni: c3/623, c4/558, c6/296, c7/277	Hayber'in Fethi: c8/675
Hanîf, Hanîflik: c1/242, c2/152	Hayır: c4/471, c5/504, c8/359
Hapis Cezâsı: c3/254, c7/491	Hayır Cihetine Yapılan Vasiyet: c1/346
Haram Ayda Savaş: c1/432	Hayır Kurumları Lehine Yapılan Vasiyet: c1/350
Haram Aylar: c1/375, c1/434, c4/320	Hayırda Yarış: c1/258
Haram Kılınan Dört Ürün: c3/607	Hayırlı Eş ve Çocuk İçin Duâ: c6/577
Haram Kılınan Hayvansal Ürünler: c1/294, c3/172, c3/605, c5/461	Hayızın Hükümleri: c1/455
Haram Kılınmış Şeylerle Tedavi: c1/308	Hayvan Kesimi: c3/564
Haram Nîmet: c3/673	Hayvan Kesiminde İslâmî Usûl: c3/573
Haram Yiyecekler: c1/288	Hayvan Sütü: c5/396
Haramı Belirleme: c3/596	Hayvana Kutsallık İzâfe Etmek: c3/394
Harem Bölgesine İhramsız Girmenin Sonuçları: c2/228	Hayvanlar Âleminin Yaratılma Sebebi: c8/307
Hârûn ﷺ: c6/50, c4/101, c4/532, c6/108, c6/384, c6/558, c6/605, c7/116, c8/59	Hayvanlarda Mübahlığın Asıl Olması: c6/296
Hârûn'un Dönüşü: c6/141	Hayvanlardan Yararlanmak: c7/684
Hârûn'un Kavimlerine Tepkileri: c6/141	Hedy Kurbanı: c1/390
Hasene: c1/405	Helâk Olaylarından İbret Almak: c4/658
Hasta ve Engellilerin İbadetleri: c6/510	Helâki Hak Etme: c4/667
Hastalık ve Engelliliğin Bir Ecir Kaynağı Olması: c6/508	Helâl Nîmet: c3/673
Hastalık: c10/54	Helâl Rızık: c1/290, c3/354, c3/671, c5/461
Hastalıkla İmtihan: c3/468	Helâl ve Haram Kılma Yetkisi: c4/514, c9/535
HAŞR SÛRESİ: c9/339	Helâl Yiyecekler: c1/288
	Helâl-Haram Gıda: c3/143
	Helâli Belirleme: c3/596

- Hendek Savaşı:** c7/416, c7/420
- Hendek Savaşının Psikolojik Analizi:**
c7/429
- Her Canlının Yok Olması:** c9/210
- Her Şeyde Allâh'ın Hükümü:** c10/397
- Her Şeyi Allâh'ın Yaratması:** c8/382
- Her Şeyi Allah'tan İstemek:** c9/210
- Her Şeyi Yaratan'a Kulluk:** c8/342
- Her Şeyin Allâh'a Dönmesi:** c9/261
- Her Şeyin Allâh'a Âit Olması:** c3/260,
c6/25, c6/330, c6/405, c6/524,
c7/684, c8/197, c8/375, c8/432,
c9/261
- Her Şeyin Allâh'ı Tesbih Etmesi:**
c6/483, c9/261, c9/345, c9/372,
c9/411, c9/429, c9/467
- Her Şeyin Allâh'ın Kudret Elinde Olması:** c9/154
- Her Şeyin Allâh'ın Tasarrufunda Olması:** c7/684
- Her Şeyin Allâh'tan Olduğunu Bilmek:**
c5/379
- Her Şeyin Apaçık Bir Kitapta Yazılı Olması:** c7/641, c10/159
- Her Şeyin ve En Güzel İsimlerin Allâh'a Âit Olması:** c6/93
- Her Şeyin Yaratıcısı, :** c8/190
- Her Ümmetin İbadet Şekli:** c6/339
- Her Zorluktan Sonra Bir Kolaylık Olması:** c10/389
- Herkesin Ameline Göre Karşılık Görmesi:** c10/439
- Herkesin Kazandığının Kendisine Âit Olması:** c3/623
- Herkesin Kendi Çalıştığının Karşılığını Alması:** c9/154
- Hesap Görme:** c5/127
- Hesap Görmeye Adâlet:** c6/214
- Hesap Günü:** c9/85
- Hesap Günüden Şüphe Edenler:**
c9/85
- Hesap İçin Toplanma:** c7/674
- Hesap Verilecek Günü Düşünmek:**
c10/445
- Hesap Verme:** c10/95
- Hidâne Hakkına Sahip Erkekler:** c9/517
- Hidâne Hakkına Sahip Hısımlar:** c9/515
- Hidâne Hakkına Sahip Kadınlar:** c9/515
- Hidâne Hakkının Düşmesi:** c9/521
- Hırsızlık Cezâsı (Hadd-i Sirkat):** c8/423
- Hırsızlık:** c3/266
- Hiyanet Eden İnkârcılar:** c4/289
- Hızır (عليه السلام) :** c5/678, c5/682
- Hicr Halkı:** c5/313
- HİCR SÛRESİ:** c5/261
- Hicret:** c2/380, c2/644, c4/297, c5/444,
c5/571, c6/319, c6/330, c7/242
- Hicret Eden ve Etmeyen Mü'minlerin Durumu:** c2/643
- Hicret Edenler ve Ecirleri:** c2/650
- Hicretin Şartları:** c7/246
- Hiç Kimse Nerede Öleceğini Bilmez:**
c7/364
- Hiç Kimse Yarın Ne Kazanacağını Bilmez:** c7/363
- Hiçbir Şeyin Allâh'a Denk Olmaması:**
c10/537

- Hiçbir Şeyin Allah'tan Gizli Kalmayacağı:** c4/521
- Hidâyet:** c3/576, c4/514, c5/109, c5/175, c5/183, c5/358, c5/600, c5/670, c6/283, c7/317, c7/77, c8/181, c8/550
- Hikmet:** c1/237, c1/591
- Hilâfet-İmâmet:** c2/557
- Hilâfet Türleri:** c7/622
- Hilâfet:** c1/102, c3/636, c7/617, c9/540
- Hilâfetin Tarihçesi:** c7/618
- Hisse Senetlerinin Zekâtı:** c4/421
- Holding:** c8/98
- Hoşnut Olan Nefs (Râdiye):** c10/343
- Hoşnut Olunmuş Nefs (Mardıyye):** c10/343
- Hristiyanlarda İnanç Sapması:** c3/320
- Hristiyanlarda Sevgi, Şefkat ve Fısk Hâli:** c9/304
- Hristiyanları Dost Edinmemek:** c3/289
- Hristiyanların Şirke Düşmesi:** c4/320
- Hristiyanlıkta İlâh İnancı:** c3/226
- Hristiyanlıkta Yedi Uyuyanlar:** c5/630
- HUCURÂT SÛRESİ:** c9/21
- Hûd ﷺ:** c4/30, c4/614, c8/601
- Hûd Kavmi,:** c6/642
- HÛD SÛRESİ:** c4/563
- Hudeybiye Antlaşması:** c8/684
- Hudeybiye'de Biat:** c8/681
- Hulle:** c1/493
- Huneyn Savaşı:** c4/311
- Huzûra Kavuşmuş Olan Nefs (Mutmainne):** c10/343
- Hüdhüd Kuşu:** c7/30
- HÜMEZE SÛRESİ:** c10/477
- i -**
- İrzî Korumak:** c6/448, c9/649
- İşinlama:** c7/56
- İbadet:** c1/42, c5/313
- İbadete Engel Olmaya Çalışanların Sonu:** c10/409
- İbadet ve İyilikleri Gösteriş İçin Yapmak:** c10/501
- İbadetlerde Sünnetin Yeri:** c2/594
- İbadette İhlas:** c8/167, c8/244
- İblis:** c10/21
- İblis ve Üstlendiği Görev:** c5/284
- İblis'in Âdem'e Secde Etmeme Nedeni:** c1/111
- İblis'in Cennetten Kovulması:** c8/137
- İblis'in Tutumu:** c5/666
- İblisle İlgili Olaylar:** c3/649
- İBRÂHİM SÛRESİ:** c5/199
- İbrahim ﷺ:** c1/568, c4/633, c5/296, c6/222, c7/202, c7/208, c7/215, c8/127, c8/382, c8/45, c8/466, c9/93
- İbrahim ﷺ'da İlâhî Övgüye Lâayık Üç Özellik:** c4/640
- İbrahim ﷺ'in Hanîf Dînine Daveti:** c1/238
- İbrahim ﷺ'in Hristiyan veya Yahudi Olmadığı:** c2/142
- İbrahim ﷺ'in Putperest Kavmini İlk Daveti:** c6/43

- İbrahim ؑ'in Duâsı:** c1/223
- İbrahim ؑ'in Hanîf Dîni ve İslâm'la İlişkisi:** c1/241
- İbrahim ؑ ve Onun Dînine Uymak:** c5/477
- İbrahim ؑ ve Soyundan Gelenler:** c9/304
- İbrahim'in Babası İçin Duâsı:** c4/428
- İbrahim'in Duâsı:** c6/624
- İbrahim'in Hakka Daveti:** c6/624
- İbrahim'in Kâbe'yi İnşâsı:** c6/296
- İbrahim'in Sahifeleri:** c9/154
- İbrahim'in Tevhid İnancı:** c3/500
- İbrahim'in Yaptığı Duâlar:** c5/244
- İbrahim'in Yolu:** c9/391
- İbret Alma:** c7/515, c7/295, c7/388, c8/359
- İcmâ:** c3/24
- İcmâ Hükümünün Dayanağı:** c3/33
- İcmâın Çeşitleri:** c3/32
- İcmâın Delil Sayılması:** c3/32
- İcmâın Şartları:** c3/31
- İçki İçme Cezâsı (Hadd-i Şûrb):** c8/424
- İçki Yasağı:** c1/437, c3/363
- İçtihat:** c4/263, c6/239
- İddet:** c9/500
- İddet Çeşitleri:** c7/474
- İddet Süreleri:** c9/495
- İddetli Kadına Nişan Teklifi:** c1/497
- İdrîs ؑ:** c6/56, c6/234
- İffetli Yoksula Yardım:** c1/579
- İfk Olayı:** c6/437
- İfkin Cezâsı:** c6/444
- İfrad Haccı:** c2/231
- İhânet:** c8/446
- İHLÂS SÛRESİ:** c10/533
- İhram ve İhram Yasakları:** c2/226, c3/384
- İhrama Girme Yerleri (Mikâtlar):** c2/222
- İhramın Rükünleri:** c2/226
- İhsan:** c3/381, c5/427, c7/348
- İhsan Sâhipleri:** c7/317
- İhtiyaç Fazlasından İnfak:** c1/440
- İki Deniz Suyunun Farklı Oluşu:** c7/574
- İki Denizin Birleştiği Yer:** c5/680
- İki Şeye Yemin:** c10/377
- İki Yazıcı Melek:** c9/65
- İkrah:** c5/444, c5/456
- İkrah Üç Kısma Ayrılır:** c1/564
- İkrahla İlgili Fikhî Hükümler:** c1/561
- Îlâ Yemini:** c1/462, c9/539
- Îlâ'da Dört Ay Geçince İzlenecek Yol:** c1/464
- Îlâ'nın Şartları:** c1/463
- İlâh Çokluğu:** c6/184
- İlâhî Gazap:** c10/281
- İlâhlar:** c6/405
- İlham:** c8/444
- İlhama Eren Nefs (Mülheme):** c10/343
- İlk Duâ:** c3/649
- İlk İnsan:** c3/649
- İlk Tesettür:** c3/662
- İlk ve İkinci Yaratma:** c7/266

İlk Yaratan'ın Yeniden Yaratmaya**Gücünün Yetmesi:** c5/538, c7/202, c9/57**İlk Yaratanın Benzerini Yaratabilmesi:**
c5/600**İlk Yaratma:** c7/684, c8/607**İlyas ؑ:** c8/59**İmam:** c1/227**İmâmet:** c9/540**İman:** c3/564, c6/601, c7/191**İmân Edene Mükâfat:** c7/507**İmân Edenler:** c10/267, c8/397**İmân Edenlerin Sonu:** c3/685**İmân Edip Dosdoğru Yolda Gitmek:**
c8/582**İmân Edip İyi İş Yapanların Mükâfatı:**
c8/313, c10/397, c10/429**İmân Edip İyi İşler Yapmak:** c5/231,
c6/293, c8/628, c5/175, c5/350**İmân Edip Salih Amel İşleyenler:**
c10/281, c9/528**İman Esasları:** c1/651, c3/66**İman Etmek:** c10/472**İmân Işığı:** c3/576**İman Sahibi Olmak:** c1/317**İman ve İslâm:** c9/51**İmanda Allâh'ın Dilemesi:** c4/551**İmanda İhlâs:** c4/177**İmtihan Süreci:** c6/156**İmtihan:** c4/565, c6/330**İnan Ortaklığı:** c8/102**İnananlar:** c7/375**İnanç Grupları:** c1/91**İnanç ve Amelin Günah Yükünü****Hafifletmesi:** c3/354**İnançsız Amel:** c3/143**İnanmayan Toplamların Helâki:** c4/551**İnanmayan Toplamların Sonu:** c4/471**İncil'de Son Peygamber:** c4/107**İncil'deki Nitelikler:** c8/691**İncir ve Zeytin:** c10/398**İnfak:** c1/56, c1/423, c1/551, c1/602,
c2/183, c8/647, c9/482, c10/347**İnfâkın Mükâfatı:** c9/261**İnfâkın Ölüm Gelip Çatmadan Önce
Yapılması:** c9/461**İnfakta Cimrilik:** c2/353**İNFİTÂR SÛRESİ:** c10/231**İnkâr Edenlerin Sonu:** c6/283**İnkâr:** c5/109**İnkârcı Kavimlerin Helâkinden İbret
Almak:** c6/319, c8/601, c9/57,
c9/154**İnkârcı Toplumun Güvende Olmaması:**
c4/56**İnkârcılar Mahşerde:** c10/179**İnkârcılar:** c5/263, c6/411, c6/577, c7/208,
c7/375, c7/375, c8/181, c8/190,
c8/237, c8/451, c8/573, c8/582,
c8/671, c9/565, c9/579, c9/663,
c10/67, c10/119, c10/145, c10/159,
c10/267, c10/347**İnkârcıları Terk Etmek:** c7/388**İnkârcıları Uyarı:** c3/113**İnkârcıların Ağır Azâba Sürüklenmesi:**
c7/344

- İnkârcıların Âhiretteki Pişmanlığı:** c3/457
- İnkârcıların Ameli:** c6/474
- İnkârcıların Böbürlenmesi:** c8/211, c8/300
- İnkârcıların Cezâsı:** c6/541, c7/499, c8/89, c8/337
- İnkârcıların Durumu:** c9/113, c9/275, c10/145
- İnkârcıların İddiaları:** c6/531
- İnkârcıların İstekleri ve Pişmanlığı:** c6/549
- İnkârcıların İşleri:** c8/617
- İnkârcıların Kısa Süre Yararlanması:** c7/344
- İnkârcıların Nitelikleri:** c1/49
- İnkârcıların Pişmanlığı:** c6/624, c8/244, c8/607
- İnkârcıların Sonu:** c2/55, c3/427, c3/685, c5/222, c6/490, c9/467, c9/528
- İnkârcıların Şüphencililiği:** c6/330
- İnkârcıların ve İmân Edenlerin Âhirette Karşılaşp Konuşmaları:** c3/685
- İnkârcıların Yerine Daha İyilerinin Getirilmesi:** c9/663
- İnkârcıların Yıkımı:** c8/617
- İnkârcının İnfâkı:** c2/511
- İnkârcının Ölmeden Önce Yaptıkları:** c10/113
- İnkârcıya Üzülmemek:** c7/344
- İnkârın Sonucu:** c8/81
- İnsan Emeginin Değeri:** c9/158
- İnsan Hayatı Dört Devreye Ayrılabilir:** c8/277
- İnsan Hayatının Devreleri:** c7/307, c10/459
- İnsan Rûhu:** c5/590
- İNSÂN SÛRESİ:** c10/117
- İnsan Türünün Korunması:** c1/108
- İnsana Ebedî Hayat Verilmesi:** c6/339
- İnsana Verilen Nîmetler:** c5/238, c5/413, c8/550
- İnsana Verilen Yetenekler:** c6/405
- İnsanda Beden:** c6/162
- İnsanda Ruh:** c6/162
- İnsanda Unutma Olayı:** c10/313
- İnsanı İlk Yaratın'ın Onu Yeniden Diriltmesi:** c10/145
- İnsanı Yaratıp Şekillendirenin, Onu Yeniden Diriltmeye de Gücünün Yetmesi:** c10/113
- İnsanın Allâh'a Karşı İşlediği Zulüm:** c8/362
- İnsanın Biyolojik Oluşumu:** c1/108, c3/547
- İnsanın Böbürlenmemesi:** c10/347
- İnsanın Çeşitli Milletlere Ayrılış Sebebi:** c9/39
- İnsanın Dilemesi:** c10/137
- İnsanın Emâneti Yüklenmesi:** c7/507
- İnsanın Evren Dışına Çıkamaması:** c9/210
- İnsanın Hâlden Hâle Geçmesi:** c10/267
- İnsanın Halîfe Oluşu:** c1/100, c3/623
- İnsanın Hayatı:** c3/540
- İnsanın İmtihanı ve Yeryüzüne İniş:** c1/100

- İnsanın İrâde Gücü:** c8/190
- İnsanın Kendi Kendine Zulmetmesi:**
c8/366
- İnsanın Korunması:** c6/214
- İnsanın Mal Düşkünü ve Nankör Olması:** c10/333
- İnsanın Öğrenme Yeteneği:** c9/193
- İnsanın Ölümü:** c9/244
- İnsanın Sabredememesi:** c6/214
- İnsanın Tartışmacı Olması:** c5/670
- İnsanın Uyarılması:** c6/214
- İnsanın Üremesi:** c4/138, c7/574
- İnsanın Üzerinden Geçen Uzun Süre:**
c10/119
- İnsanın Yaratılış Aşamaları:** c5/286,
c7/367, c8/292
- İnsanın Yaratılış Sebebi:** c8/379, c9/565
- İnsanın Yaratılışı:** c2/24, c2/407, c4/138,
c6/276, c6/355, c6/368, c7/271,
c9/39, c9/101, c9/193, c9/244,
c9/471, c10/295, c10/301, c10/347,
c10/403
- İnsanın Yaratılışından İbret Almak:**
c8/545
- İnsanın Ziyanda Oluşu:** c10/471
- İnsanlar Arasında Ayırım Yapmamak:**
c3/477
- İnsanlar Arasındaki Zulüm:** c8/364
- İnsanlara Güzel Sözler Söylemek:**
c1/173
- İnsanlara Yumuşak Davranmak:** c2/328
- İnsanları Mescid-i Haram'dan Men Edenler:** c6/293
- İnsanların Haram Hükmü Koyamaması:**
c3/585
- İnsanların Uyarılması:** c3/585, c8/244
- İnsanların Üç Sınıfa Ayrılması:** c9/229
- İnsanların Yeniden Diriltilip Hesap Vermesi:** c10/439
- İnsanların Yeryüzünde Halîfeliği:** c7/613
- İnsanlarla Alay Edenlerin Sonu:**
c10/479
- İnsanlık Âlemine İlk Beş Öğüt:** c10/67
- İnşâallah Demek:** c5/644
- İNŞİKÂK SÛRESİ:** c10/265
- İNŞİRÂH SÛRESİ:** c10/387
- İpotek:** c1/642
- İrâde:** c5/504
- İran:** c7/257
- İrem Kavminden İbret Almak:** c10/333
- İrhas:** c8/445
- İrtidad:** c3/296, c5/444
- İsâ ﷺ:** c2/117, c6/384, c8/382, c8/486
- İsâ ﷺ ve Hak Dine Davet:** c3/113
- İsâ ﷺ ve Mûcizeleri:** c2/113
- İsâ ﷺ'a Verilen Mûcizelerin Hatırlatılması:** c3/408
- İsâ ﷺ'ı Çarmıha Germe Olayı:** c3/103
- İsâ ﷺ'in Doğumu:** c2/119, c6/28
- İsâ ﷺ'in Göğe Yükseltilmesi:** c3/105
- İsâ ﷺ'in Kıyâmet Günü Tevhid İnancı Açıklaması:** c3/418
- İsâ ﷺ'in Yeryüzüne İnmesi:** c2/132
- İsâ ﷺ'in Allâh'ın Kulu Olması:** c3/132
- İsâ ﷺ'in Bâzı Öğütleri:** c8/486

- İsâ ﷺ'in Hz. Muhammed'in
Geleceğini Haber Vermesi: c9/411
- İsâ ﷺ'in Şirki Emretmemesi: c2/157
- İsâ ﷺ'in Tevrat'ı Onaylaması: c9/411
- İsâ ﷺ'in Yeryüzüne İnmesi: c8/489
- İsâ ﷺ'in Göğsü Kaldırılması: c2/130
- İsâ ﷺ'a Göre Ehl-i Kitabın Allah
İnancı: c6/38
- İsâr: c9/365
- İsârın Övülmesi: c9/345
- İshak ﷺ: c4/633, c6/43, c5/296,
c6/222, c7/208, c8/127, c8/45, c9/93
- İslâm Âleminde İlk Pozitif Bilim
Çalışmaları: c8/162
- İslâm Âlimlerinin Din Tasnifi: c2/174
- İslâm Dîninin Özellikleri: c2/70
- İslâm Fıkhında Başlıca Mâlî Akitler:
c3/146
- İslâm Hukûkunda Başlıca İki Türlü
Mevlâ Vardır: c7/403
- İslâm Hukûkunda Boşanma: c9/498
- İslâm Toplumuna Bâzı Öğütler: c8/137
- İslâm'a Davet: c5/477
- İslâm'a Göre Evlenme Engelleri: c2/469
- İslâm'a Uyuma Gereği: c8/550
- İslâm'da Allah İnancı: c3/127
- İslâm'da Alternatif Finansman
Kaynakları: c9/278
- İslâm'da Cenini Koruyan Hükümler:
c10/219
- İslâm'da Cihad: c1/426
- İslâm'da Eğlence ve Düşün: c7/325
- İslâm'da Evlat Edinme: c7/401
- İslâm'da Evlilik: c6/458
- İslâm'da Haccın Farz Oluşunun
Delilleri: c2/216
- İslâm'da Hapis Cezâsı: c5/48
- İslâm'da Helâl ve Haramın Ölçüsü:
c3/357
- İslâm'da İcmâ: c3/30
- İslâm'da İlme Teşvik: c8/160
- İslâm'da İman Esasları: c3/72
- İslâm'da İnanç Grupları: c9/455
- İslâm'da İstişâre (Danışma): c8/427
- İslâm'da İstişâre: c2/332
- İslâm'da İşçi-İşveren İlişkileri: c8/472
- İslâm'da Nafaka: c9/525
- İslâm'da Özürlü-Engellilerle İlgili
Hükümler: c6/503
- İslâm'da Tesettür: c7/500
- İslâm'da Ticaret: c2/493, c10/253
- İslâm'da Ticaret Ortaklığı: c8/89,
c8/101
- İslâm'da Ticaretin Dayandığı Temel
Esaslar: c6/658
- İslâm'da Vakıf: c2/184
- İslâm'da Yıkıcı Rekâbet ve Tekelcilik:
c8/97
- İslâm'dan Başka Dînin Kabul
Edilmemesi: c2/166
- İslâm'ın Bütün Dinlere Üstün
Kılınması: c9/411
- İslâm'ın Dosdoğru Yol Olması: c3/613
- İslâm'ın Ehl-i Kitabı Davet Metodu:
c7/231
- İslâm'ın Gerçek Din Oluşu: c3/113

İslâm'ın İlme Verdiği Önem: c7/598

İslâm'ın Üstün Kılınması: c8/691

İslâm'ın Üstünlüğü: c4/320

İsmâil عليه السلام: c6/234, c8/45, c8/127

İspat Delilleri: c1/635

İSRÂ SÛRESİ: c5/487

İsrâ: c5/491

İsraf: c3/601, c3/669, c6/587

İsrâil: c2/203

İsrâiloğulları: c2/203, c3/217, c4/66, c5/605, c7/77, c8/486, c8/532

İsrâiloğulları'na Allâh'ın Lûtfu: c7/97

İsrâiloğulları'na Allâh'ın Öğütleri:
c1/118

İsrâiloğulları'na Verilen Nîmetler:
c1/126

İsrâiloğulları'na Verilen Nîmetler:
c1/128, c1/223, c4/551

İsrâiloğulları'nda 12 Kabile ve Kudûs'e İlk Giriş: c4/118

İsrâiloğulları'ndan Uymaları İstenen Kurallar: c1/119

İsrâiloğulları'nın Allâh'a Söz Vermesi ve Bunun Sonuçları: c1/167

İsrâiloğulları'nın Aşırı İstekleri ve İlâhî Gazaba Uğraması: c1/143

İsrâiloğulları'nın Aşırılığı: c2/79

İsrâiloğulları'nın Ellerindeki Kitaba Uyarak İyilik Yapmaları ve Başkalarına da İyilik Yapmayı Öğütlemeleri: c1/124

İsrâiloğulları'nın Hak ile Bâtılı Karıştırmamaları, Gerçeği Gizlememeleri: c1/121

İsrâiloğulları'nın İncil'i ve Kur'ân'ı İnkâr Etmesi: c1/177

İsrâiloğulları'nın Kur'ân'a İmân Etmeleri: c1/120

İsrâiloğulları'nın Lânetlenme Sebebi:
c3/342

İsrâiloğulları'nın Namazı Kılmaları ve Zekâtı Vermeleri: c1/122

İsrâiloğulları'nın Nankörlükleri: c1/126

İsrâiloğulları'nın Sabrederek ve Namaz Kılarak Allah'tan Yardım İstemeleri: c1/125

İsrâiloğulları'nın Selâmete Çıkmanın Değerini Bilmemesi: c4/82

İsrâiloğullarında Çekememezlik: c8/550

İstisnâ' Akdi: c3/152

İstiâze: c5/427

İstidrac: c4/151, c4/485, c8/445, c9/612, c9/616

İstihale: c3/368

İstihâre Duâsı ve Namazı: c7/167

İstinbât: c2/613

İstisnâ Akdi: c1/633

İstişâre: c2/328, c9/324

İstişârenin Hükümü: c8/429

İş ve Taahhüt Ortaklığı (Şirket-i A'mâl):
c8/104

İtaat Edilmesi İstenenler: c2/539

İtikâf: c1/371

İyi Amellerin Karşılığı: c3/132

İyi ile Kötü: c8/628

İyi İş Yapan Erkek veya Kadın: c3/37

İyiler: c6/411, c8/127, c10/119, c10/233, c10/325
 İyilerin (Ebrâr) Vasıfları: c10/125
 İyilerin Bağışlanması: c8/691
 İyilerin İyilere Lâyık Olması: c6/444
 İyilerin Kurtuluşu: c7/161
 İyilerin Mükâfatı: c6/283, c6/330, c7/242, c7/295, c7/317
 İyilerin Sonu: c10/451
 İyiliğe Sevinmek: c6/283
 İyiliği Başa Kakmanın Sonu: c1/574
 İyiliği Emir: c5/427
 İyiliği Emredip Kötülükten Men Etmek: c2/258
 İyiliğin Engellenememesi: c4/558
 İyiliğin Karşılığı: c3/576, c3/623, c5/427
 İyiliğin Sonu: c4/482
 İyilik ve Kötülüğün Karşılığı: c7/181, c7/86
 İyilik Yapanlarla Alay Etmek: c4/384
 İyilik: c4/579, c7/191, c8/167, c8/282, c8/359, c8/550, c9/649
 İyilikte Yardımlaşma: c3/143

- K -

Kâbe İnşâsı (Abdullah Bin Zübeyr Ö. 72/691): c1/235
 Kâbe İnşâsı (Haccac): c1/235
 Kâbe İnşâsı: c1/223, c1/231
 Kâbe Tamiri (IV. Murad): c1/235
 Kâbe Ziyâretini Engellemek: c4/213
 Kâbe'nin Tarihçesi: c2/211, c6/297

Kâbe'yi Yıkmaya Kalkışan Yemen Ordusu ve Kuşların Attığı Taşlar: c10/485
 Kabir Azâbı: c8/270, c8/275
 Kabir Hayatı ve Kabir Ziyareti: c10/461
 Kabir Hayatı ve Yeniden Dirilme: c8/277
 Kabir Hayatı: c10/460
 Kabirdeki Ölünün İşitmesi: c7/305
 Kabirden Kalkış: c9/61, c9/663
 Kabristan ve Mezarlıklar: c10/463
 Kabzdan Önce Satış Yasağı: c2/500
 Kader Değişir mi?: c1/668, c5/149, c5/191
 Kader ve Musibet İlişkisi: c9/295
 Kader: c5/146, c9/593, c9/597
 Kadın İçin Mîras Hakkı: c2/490
 Kadına Boşama Yetkisi Vermek: c7/445
 Kadının Boşanma Hakkı (Tefvîz-i Talâk): c2/484, c9/500
 Kadının Cezbedici Konuşmaması: c7/445
 Kadının Mâlî Hakları: c1/472, c2/463
 Kadının Örtünmesi: c6/455
 Kadının Süknâ ve Nafaka Hakkı: c9/506
 Kadınların Biatı: c9/397
 Kadınların Duâsı: c2/392
 Kadınlarla İlgili Özel Şartlar: c2/221
 Kadir Gecesi: c10/422
 Kadir Gecesinin Fazileti: c10/421
 KADİR SÛRESİ: c10/419
 KÂF SÛRESİ: c9/55

Kâfir ve Münâfıklara Karşı Savaşmak:

c9/553

Kâfirler: c7/266, c9/455

Kâfirlere Azap Uyarısı: c4/455

Kâfirlere Boyun Eğmemek: c7/395,

c7/464

Kâfirlere İtaat Etmenin Sonucu: c2/319

Kâfirlere Karşı Davranış: c4/384,

c9/549

Kâfirleri Dost Edinmemek: c2/79, c3/85

Kâfirlerin Allah Katındaki Konumu:

c4/243

Kâfirlerin Azâbı: c9/649, c9/649

Kâfirlerin Durumu: c8/564, c9/65

Kâfirlerin Hesap Gününü Acele

İstemesi: c6/198

Kâfirlerin Kabirlerden Kalkışı: c9/169

Kâfirlerin Kıyâmet Günü Karşılaşacağı

Sıkıntılar: c7/504

Kâfirlerin Ölüm Ânı: c9/250

Kâfirlerin Özür Beyanı: c9/535

Kâfirlerin Sonu: c6/69, c9/101

Kâfirlerle İlişkiler: c3/66

KÂFİRÛN SÛRESİ: c10/515

Kâinâtın Yaratılışı Üzerinde Tefekkür

Etmek: c2/384

Kâinâtın Yaratılışı ve Düzene

Sokulması: c2/380, c8/319,

Kâinatta Denge: c9/204

Kalben İnanmak: c9/39

Kalb-i Selîm: c6/624

Kalbin Mühürlenmesi: c8/397

Kalbinde Eğrilik Olanlar: c4/289

KALEM SÛRESİ: c9/591

Kaleme Yemin: c9/593

Kalplerinde Hastalık Olanlar: c7/499

Kalpten Geçen Düşünceler: c1/648

KAMER SÛRESİ: c9/167

Kamerî Aylar: c1/378, c4/320

Kâmet: c3/311, c9/446

Kâmet Getirecek Olanların Uyacağı

Esaslar: c3/307

Kan: c1/294

Kan Dökmek: c1/174

Karaborsacılık ve Buna Karşı Alınan

Tedbirler: c6/662

Karaciğer: c10/350

Karada Fesat: c7/295

Karada Yaşayıp Eti Yenen ve

Yenmeyen Hayvanlar: c5/466

Karı Kocanın Karşılıklı Hak ve

Görevleri: c1/471, c2/480

Karınca: c7/30

Karıncaların Yaşamı: c7/43

KÂRİA SÛRESİ: c10/449

Kârsız Satış (Tevliye): c2/200, c3/158

Karşılıklı Rıza İle Satışı Bozma (İkâle):

c3/162

Kartel: c8/98

Kârûn: c7/173, c7/215, c8/256

Kârûn'a Özenenlerin Pişmanlığı: c7/173

Kârûn'un Servetinin Yok Olması: c7/173

Karz-ı Hasen ve Ortaklıklar Yoluyla

Finansman Kullanımı: c1/528

Karz-ı Hasen: c3/217, c9/275, c9/277,
c9/482, c9/489, c10/54, c10/61,
c10/63

Kasâme: c1/331, c2/632

Kasâmenin Şartları: c1/332

KASAS SÛRESİ: c7/95

Kasten Birini Öldürmek: c2/636

Katl Olayı ve Mısır'dan Kaçış: c6/605

Kavmin Deveyi Kesmesi ve Helâki:
c6/646

Kaynukâoğulları: c9/370

Kazâ Edilen Umre: c1/275

Kazâ Namazı: c6/50, c6/61

Kazâ ve Kadere İman: c1/665, c3/79

**Kazâ ve Kaderin Dayandığı Deliller ve
Kapsamı:** c1/666

Kazâ: c5/146, c9/593, c9/597, c6/425

Kefâlet: c1/643, c2/105, c5/81

Kefâlet Akdinin Şartları: c5/83

**Kefâlet İçin Bir Ücret İstemenin
Hükmü:** c5/87

Kefâletin Hükümleri: c5/84

Kefâretler: c3/362

Kefilin Asile Rücû Etmesi: c5/86

Kefillik: c5/82

KEHF SÛRESİ: c5/617

Kelâle: c3/139

Kelâle'nin Mîrası: c3/132

**Kendi Dışında Bir Sebep ile Yasaklanan
Başlıca Muâmeleler:** c3/148

Kendini Kınayan Nefs (Levvâme):
c10/342

**Kendisine Benzetilende Aran
Nitelikler:** c9/317

Kerâmet: c2/103, c4/524, c8/443

Keşişler: c3/342

Kevser Nîmeti: c10/509

KEVSER SÛRESİ: c10/507

Kible Değişikliği: c1/258

Kible: c1/210

Kiblenin Değiştirilmesi: c1/249

Kıran Haccı: c2/233

Kıyas: c1/315, c1/321, c3/281, c5/524

Kısırlık: c8/432

Kıskanç Bakış: c9/612

**Kıskanç Kişinin Şerrinden Allâh'a
Sığınmak:** c10/549, c10/553

Kıyâmet: c5/660, c6/141, c7/359, c7/515,
c8/282, c8/359, c9/74, c9/627,
c10/35, c10/233

Kıyâmet Alâmetleri (Eşrâtü's-Saat):
c3/627, c7/362, c8/628, c8/635

Kıyâmet Günü Adâlet: c8/244

Kıyâmet Günü Allâh'ın Rahmeti: c8/532

Kıyâmet Günü Dehşeti: c10/325

Kıyâmet Günü Dünyanın Hâli: c6/147

**Kıyâmet Günü Günahkârların
Pişmanlığı, :** c7/375, c7/375

Kıyâmet Günü İçin Hazırlık: c10/171

Kıyâmet Günü İnkârcılar: c8/229

Kıyâmet Günü İnkârcıların Durumu:
c9/313

Kıyâmet Günü Kâfirlerin Durumu:
c5/419

Kıyâmet Günü Kişisel Hesap: c7/354	Kıyas: c9/350
Kıyâmet Günü Peygamberlerin Toplanması: c3/408	Kıyasın Rükünleri: c9/351
Kıyâmet Günü Pişmanlık: c5/253	Kızları Hor Görmek: c5/379
Kıyâmet Günü Sahte İlâhların Sorgulanması: c7/161	Kızların Diri Diri Toprağa Gömülmesi: c10/205
Kıyâmet Günü Sîmâdan Tanınma: c9/210	Kibirden Sakınmak: c8/342
Kıyâmet Günü Şâhitlik: c8/331	Kibrin Cezâsı: c8/545
Kıyâmet Günü Takvâ Sahipleri İle İnkârcıların Durumu: c10/154	Kibrin Sonucu: c8/81
Kıyâmet Günü Toplanma: c8/30, c9/313, c8/564, c9/627	Kira Akdi: c3/162
Kıyâmet Günü: c4/482, c7/191, c8/197	Kişide Duyarsızlık: c8/476
Kıyâmet Gününde Zaman Kavramı: c7/307	Kişinin İrade ve İhtiyarına Göre İyilik veya Kötülük Yolunun Kolaylaştırılması: c10/367
Kıyâmet Haberleri: c10/159	Kişinin Sevdiğine Hidâyet Verememesi: c7/149
KİYÂMET SÛRESİ: c10/93	Kişisel Sorumluluk: c7/536, c7/586, c8/147
Kıyâmet Vaktinin Değişmemesi: c7/536	Kişiyi Cennete Ulaştıracak Ameller: c9/422
Kıyâmet Zamanı: c7/661, c8/486, c10/184	Kişiyi Fethe Ulaştıracak Ameller: c9/422
Kıyâmetin Büyük Alâmetleri: c8/636	Kitaba Sarılıp Namaz Kılanların Kurtulması: c4/125
Kıyâmetin Dehşeti: c9/184, c10/45, c10/95 , c10/205	Kitabı Sağından ve Solundan Verilenler: c9/627, c10/267
Kıyâmetin Kopma Sahneleri: c10/267	Kitap-Sünnet Terimleri ve Kapsamı: c2/587
Kıyâmetin Kopma Zamanını Sadece Allah Teâlâ Bilir: c7/359	Kitapla Amel Etmek: c9/429
Kıyâmetin Kopması: c4/155, c6/271, c7/499, c9/229, c9/649, c10/145, c10/179, c10/439, c10/451	Kitaplara İmân: c1/59, c1/657, c3/74, c6/52
Kıyâmetin Küçük Alâmetleri: c8/635	Kitapların Gönderilme Sebebi: c9/295
Kıyâmetin Yaklaşması: c6/177	Kitlelerin İslâm'a Girişi, Hamd, Tesbih ve İstiğfâra Teşvik: c10/521
Kıyâmetin Zamanı: c9/579	

- Kocanın Haklar Konusunda Bir Derece Üstün Olması:** c1/478
- Kocası Ölen Kadın:** c2/454
- Kocası Vefât Eden Kadının Mâlî Hakları:** c1/476
- Korku Namazı:** c2/658
- Koruyucu Melekler:** c5/142, c10/241
- Köle-Hür Karşılaştırması:** c5/406
- Kör Olarak Haşredilme:** c6/156
- Körle-Gören, Diriyle-Ölü Karşılaştırması:** c7/586
- Kötü Amellerin Karşılığı:** c3/132
- Kötü Arkadaş:** c8/331
- Kötü Fiilde Israr Eden Kavmin Helâki:** c6/651
- Kötü Haberi İlgiliye İletmek:** c2/580
- Kötü Söz:** c5/231
- Kötü Toplumu Terk Etmek:** c9/612
- Kötü Zan:** c8/331, c9/39, c9/43
- Kötüler İçin Hâviye Cehennemi:** c10/451
- Kötüler:** c6/411, c8/127, c10/233, c10/325
- Kötülerin Cehennemdeki Tartışmaları:** c8/127
- Kötülerin Helâkten Güvende Olmaması:** c5/364
- Kötülerin Kötülere Lâayık Olması:** c6/444
- Kötülerle İşbirliği Yapmamak:** c8/640
- Kötülüğe Karşı Denk Kötülük:** c8/413
- Kötülüğe Karşı Sabır:** c8/342
- Kötülüğü Emreden Nefs (Emmâre):** c10/342
- Kötülüğü Güzel Görmek:** c7/574
- Kötülüğün Engellenememesi:** c4/558
- Kötülüğün Karşılığı:** c3/576, c3/623
- Kötülüğün Kaynağı:** c2/580
- Kötülüğün Sonu:** c4/482
- Kötülük:** c4/579, c8/282, c8/359, c8/550, c9/649
- Kötülükten Nehiy:** c5/427
- Kötülükten Sakınanlar:** c6/392
- Kralın Rüyası ve Yusuf'un Yorumu:** c5/57
- Kralın Yusuf'u Saraya Daveti:** c5/64
- Kredi Ortaklığı (Vücûh Şirketi):** c8/103
- Kuantum Bilgisayar İle Teleportasyon:** c7/56
- Kubâ Mescidi:** c4/411
- Kudüs:** c3/217
- Kumar:** c1/439, c3/370
- Kunut Yapmak:** c1/519
- Kur'ân Âyetleri:** c6/601
- Kur'ân Âyetlerine Uyanların Kurtulması:** c4/565
- Kur'ân Âyetlerinin Koruma Altında Olması:** c5/263
- Kur'ân Âyetlerinin Sağlam ve Açıklanmış Olması:** c4/565
- Kur'an Bir Dağa İnseydi:** c9/372
- Kur'ân Dinleme Âdâbı:** c8/184
- Kur'an Meâli İle Kıraat:** c10/59
- Kur'ân Meâli İle Namaz:** c5/206
- Kur'ân Metinlerinde Hz. Îsâ:** c3/335
- Kur'ân Okumak:** c7/226

- Kur'ân Okumanın Fazîleti:** c1/25,
c4/172, c7/595, c7/603, c10/61,
- Kur'ân Okununca Dinlemek:** c4/159
- Kur'an Tercümesi ile İbadet:** c8/357
- Kur'ân ve Hikmet:** c7/317
- Kur'ân ve Sünnete Göre Aile Müessesesi:** c6/459
- Kur'ân ve Sünnete Göre Evlilik Hükümleri:** c2/472
- Kur'ân ve Sünnetin Birbirini Tamamlaması:** c2/587
- Kur'ân:** c3/623, c8/147, c8/181, c8/582, c9/250
- Kur'ân'a Bâtılın Karışmaması:** c8/342
- Kur'ân'a Dikkat Çekilmesi:** c6/141
- Kur'ân'a Göre Ehl-i Kitab'ın Allah İnancı:** c3/128, c6/38
- Kur'ân'a Göre Hüküm Vermek:** c3/17
- Kur'ân'a Temiz Olanların El Sürmesi:** c9/250
- Kur'ân'a Uyanların Doğru Yola Ulaşacağı:** c3/132
- Kur'ân'da Allâh'a Şirk Koşanlarla İlgili Hükümler:** c1/84
- Kur'ân'da Eksiklik Aramak:** c5/313
- Kur'ân'da Fâiz Yasağı:** c6/660
- Kur'ân'da Güzel Örnekler:** c8/181
- Kur'ân'da Hikmet ve Bir Beşere İndirilmesi:** c4/455
- Kur'ân'da Öğütler:** c7/684
- Kur'ân'da Sözü Edilmeyen Peygamberler:** c8/300
- Kur'ân'da Şifâ ve Rahmet:** c5/577
- Kur'ân'da Tutarlılık:** c2/580
- Kur'an'dan Öğüt Almak:** c9/169
- Kur'ân'ı Cebrâîl ﷺ'in İndirmesi:** c5/444
- Kur'ân'ı İşitince Kalbi Daralmak:** c6/339
- Kur'ân'ın Açıklanmış Olması:** c8/313
- Kur'ân'ın Allah Kelâmı Oluşu:** c10/205
- Kur'ân'ın Arapça Olarak İndirilmesi:** c5/19, c5/201, c6/80, c6/665, c8/342, c8/537
- Kur'ân'ın Bâzı Nitelikleri:** c7/21
- Kur'ân'ın Benzerinin Getirilememesi:** c1/81, c4/213, c5/588, c4/494, c9/123, c4/579
- Kur'ân'ın Bir Kısımına İnanıp Bir Kısımına İnanmayanlar:** c3/85
- Kur'ân'ın Bir Öğüt Kitabı Olması:** c6/214, c8/476
- Kur'ân'ın Bir Şâir ve Kâhin Sözü Olmayıp Bir Öğüt ve Bir Bilgi Kaynağı Olması:** c9/641
- Kur'ân'ın Değiştirilememesi:** c4/471
- Kur'ân'ın Dili:** c8/451
- Kur'ân'ın Dört Niteliği:** c4/517
- Kur'ân'ın En Doğru Yola İletmesi:** c5/489
- Kur'ân'ın Etkisi:** c5/605
- Kur'ân'ın Hak Kitap Oluşu:** c10/295
- Kur'ân'ın İndirilişi:** c7/367, c8/237
- Kur'ân'ın İndirilmesi:** c3/438, c3/641, c5/201, c5/253, c5/387, c5/419, c5/619, c8/112, c8/545, c8/573, c9/135, c7/181, c8/517, c10/137

- Kur'ân'ın Kaynağı:** c5/127
- Kur'ân'ın Kolaylaştırılması:** c9/178
- Kur'ân'ın Kur'ân'la Neshi:** c1/204
- Kur'ân'ın Mekke'de İnişi:** c8/375
- Kur'ân'ın Müşrikleri Etkilememesinin Sebebi:** c5/538
- Kur'ân'ın Özellikleri:** c7/641
- Kur'ân'ın Parça Parça İndirilmesi:** c6/93, c6/549
- Kur'ân'ın Rehber Oluşu:** c8/432
- Kur'ân'ın Sünnetle Neshi:** c1/204
- Kur'ân'ın Toplanması:** c5/270
- Kur'ân'ın Yüceliği:** c10/191
- Kur'ân'la Uyarmak:** c3/477
- Kur'ân'la Yasaklanan Bitkisel Ürün-Şarap:** c2/610
- Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Zekâtın Verileceği Sekiz Sınıf:** c4/368
- Kur'ân-ı Kerîm'i Anlamanın Önemi:** c7/228
- Kur'ân-ı Kerîm'in İçine Aldığı Hükümler:** c4/567
- Kurban İbadeti:** c6/313, c10/509, c10/510
- Kurbanlık Büyükbaş Hayvanlar:** c6/311
- Kurban-Takvâ İlişkisi:** c6/311
- Kureyş Kabîlesine Sağlanan Sosyal ve Ekonomik İmkânlar, Buna Karşılık Allâh'a Kulluk Talebi:** c10/491
- Kureyş Kervanı:** c4/177
- KUREYŞ SÛRESİ:** c10/489
- Kureyş'in İnkârcılığı:** c8/517
- Kureyş'te Taassup:** c8/681
- Kurtuluşa Eren Mü'minler:** c6/357
- Kurtuluşa Erenlerin Özelliği:** c7/319, c10/471
- Kusur Aramak:** c9/39
- Kuşlar:** c9/579
- Kuşluk Namazı:** c8/93
- Kutsal Sembol:** c3/384
- Kutsal Topraklar:** c3/234
- Küçük Kıyâmet:** c7/361
- Küfrün Cezâsı:** c3/260
- Kürtajla İlgili Fikhî Değerlendirme:** c10/218
- L -
- Lât Putu:** c9/135, c9/143
- Ledün İlmi:** c5/678
- Lehine Vasiyet Yapılanın Mîrasçı Olmaması:** c1/348
- Lehine Vasiyet Yapılanla İlgili Şartlar:** c1/346
- Levh-i Mahfuz:** c6/339, c8/451, c9/250
- LEYL SÛRESİ:** c10/365
- Lian:** c6/425
- Liderlik Tuzağı:** c3/576
- Loğusalığın Hükümleri:** c1/455
- LOKMÂN SÛRESİ:** c7/315
- Lokmân ﷺ ve Oğluna Öğütleri:** c7/334
- Lukata:** c2/550
- Lût Kavmi:** c4/37, c4/633, c5/305, c6/222, c6/651, c7/59, c8/81, c9/93, c9/178, c9/627,
- Lût ﷺ:** c5/296, c6/222, c7/208, c7/215, c8/59
- Lût ﷺ'in Duâsı:** c6/651, c7/208

- M -

- Ma'rûf (Örf):** c2/462, c2/265
- Mâbedlerin Fonksiyonu:** c6/319
- Mağarada Kalma Süresi:** c5/642
- Mahrem Hısımlar:** c6/448
- Mahşer Günü Hesap:** c8/221
- Mahşer Günü Şâhitlik:** c9/65
- Mahşerde İnsan Yüzleri:** c10/95
- Mahşerde Toplanma:** c8/559
- MÂİDE SÛRESİ:** c3/141
- Mal ile İmtihan:** c4/202, c6/392
- Mal ile Övünmek:** c10/457
- Mal ile Ta'zir Cezâsı:** c7/493
- Mal ve Canın Karşılığının Cennet Olması:** c4/428
- Maldan Hesâba Çekilme:** c2/367
- Malın Gerçek Sahibi:** c1/574
- Malın İslâm'ı Yaşamaya Engel Olmaması:** c9/461
- Malın Malla Değişimi (Trampa) Akdi:** c3/150
- Malına Güvenip İnsanları Çekiştirenlerin Sonu:** c10/479
- Malını Hayra Verip Temizlenen Takvâ Sahibinin Kurtulması:** c10/367
- Malını Sevmesine Rağmen Akrabasına, Yetimlere, Yoksullara, Yolda Kalmışlara, İhtiyâcından Dolayı İsteyenlere ve Esirlere Vermek:** c1/318
- Mâlî Cezâlar:** c3/257
- Malla Şımarmak:** c10/267
- Mallar:** c5/660
- Mâsiyete Destek Sağlayan Vasiyet:** c1/347
- MÂÛN SÛRESİ:** c10/495
- Me'cûc:** c5/691, c6/255
- Me'vâ Cenneti:** c9/142
- MEÂRİC SÛRESİ:** c9/647
- Mecnun Şâir İddiası:** c8/30
- Med-Cezir:** c4/467, c7/332
- Medîne Hicreti:** c8/171
- Medyen Halkı:** c4/645, c7/215
- Medyen Halkının Helâki:** c4/47
- Medyen Suyu:** c7/112
- Mehdî:** c8/491
- Mehdîliğin Tarihçesi:** c8/493
- Mehir ve Başlık Parası:** c7/114
- Mehir:** c1/517, c2/405, c2/414, c2/454, c9/404
- Mekke-i Mükerreme:** c2/205
- Mekke Müşrikleri:** c9/184
- Mekke ve Çevresindeki Putlar:** c9/143
- Mekke'de Allâh'ın Koruduğu Kimseler:** c8/681
- Mekke'nin Fethi (H 8/M 630):** c9/271
- Mekke'nin Güvenli Belde Olması:** c7/250
- Mekke'nin Tarihçesi:** c3/525
- Melek veya İnsanın Elçi Seçilmesi:** c6/347
- Melekler Arş'ın Çevresinde:** c8/229
- Melekler ve Görevleri:** c10/239
- Melekler:** c1/104, c8/21

- Meleklerle Düşmanlık:** c1/190
- Meleklerle İman:** c1/652, c3/73
- Meleklerle Tapmak:** c7/550
- Meleklerin Âdem'e Secdesi:** c5/562
- Meleklerin Allâh'ın Kulu Olması:** c3/132
- Meleklerin Cinsiyeti:** c8/460, c9/147
- Meleklerin Duâsı:** c8/375
- Meleklerin İstiğfârı:** c7/464
- Meleklerin İtaati:** c5/364
- Meleklerin Âdem ﷺ'e Secdesi:** c8/137
- Meleklerin Uyarı Görevi:** c5/327
- Meleklerin Yardımı:** c2/284
- Meleklerin Yazması:** c8/505
- Menâsik:** c1/236
- Menat Putu:** c9/135, c9/144
- Merhamet:** c10/281, c10/347
- Merve:** c1/265
- Meryem:** c2/99, c2/113, c6/28, c6/384, c9/549
- MERYEM SÛRESİ:** c6/17
- Meryem ve İsâ ﷺ'nin Ümmetlerinin Tek Ümmet Olması:** c6/234
- Mescid İmârı:** c4/299
- Mescid-i Aksa (Beyt-i Makdis):** c5/495
- Mescid-i Haram:** c1/228, c5/494
- Mescidler:** c1/210
- Meşrû Savunma Hâli:** c1/311
- Meşrû Ticaret:** c2/490
- Meûnet:** c8/445
- Mevlâ-Mevâli:** c1/332, c7/402
- Mevlâ, Mevâlî ve Sigorta İlişkisi:** c2/508
- Mevla'l-İtâka:** c2/509
- Mevla'l-Muvâlât:** c2/509
- Meyve ve Meyve Suyu:** c5/396
- Mezhep İmamlarının Ta'lil Metodu:** c7/139
- Mısır'a Dönüşte Mûsâ'ya İlk Vahiy:** c7/116
- Mısır'dan Medyen'e Kaçış:** c7/107
- Mısır'ı Terk Ediş:** c6/619
- Mısırlı Kadınların Ellerini Kesmesi:** c5/45
- Mîraç Yolculuğu:** c5/489
- Mîraç:** c5/491
- Mîras Paylaşımı:** c2/405, c2/430, c2/432 c2/442, c2/443, c7/413
- Mîrasçı Olmanın Sebepleri:** c2/438, c4/273, c7/404
- Mîrasçı Olmanın Şartları:** c2/439
- Mîrasçılar Sekiz Sınıftır:** c2/445
- Mîrasın Dayandığı Deliller:** c2/433
- Mîrasın Rükünleri:** c2/437
- Mîrasın Taksim Şeklini Vasiyet Etmek:** c1/351
- Mîrasın Taksimi:** c2/445
- Mirasta Nesep Hısımlığı:** c4/265
- Mûcize:** c1/199, c2/367, c4/67, c5/191, c5/211, c8/21
- Mûcize Deve:** c4/37, c4/625, c5/549, c9/178
- Mûcize İstemek:** c5/127, c5/175
- Mûcize İstemenin Sonucu:** c3/623
- Mûcize ve Kitapla Gönderilme:** c5/364
- Mûcizeye İnanmak:** c3/553
- Mûcizeyi Yalanlama:** c5/263, c5/549

- Mudârebe:** c2/198
- Mudârebe-Risk Sermayesi (Ventura Capital) İlişkisi:** c8/107
- Mudârebe Sukuku ve Risk Sermayesi (Venture Capital) İlişkisi:** c9/285
- Mufâvada Ortaklığı:** c8/102
- Muhâcir ve Tâbî Olanlar:** c4/411
- Muhâkeme Usûlü:** c3/18
- Muhâlea:** c1/490
- Muhammed ﷺ'e Kur'ân'ın İndirilmesi:** c3/521
- Muhammed ﷺ'e Uyanların Doğru Yola Ulaşacağı:** c3/132
- Muhammed ﷺ'in Bir Peygamber ve Ölümlü Oluşu:** c2/313
- MUHAMMED SÛRESİ:** c8/615
- Muhammed ﷺ'e Vahyedilenin Müslümanlara Din Kılınması:** c8/382
- Muhammed ﷺ'in Bütün İnsanlara Gönderilmesi:** c4/118
- Muhammed ﷺ'in Peygamber Oluşu:** c8/691
- Muhammed ﷺ'in Peygamberliği:** c7/559
- Muhkem Âyetler:** c2/19
- Murâbaha (Kâr Miktârı Açıklanarak Yapılan Satış):** c2/198, c3/157
- Murdar Hayvan Eti:** c1/294
- Mûsâ عليه السلام:** c4/62, c4/532, c4/69, c4/658, c5/678, c6/50, c6/108, c6/120, c6/384, c6/558, c6/605, c6/613, c7/101, c7/127, c7/173, c7/388, c7/97, c8/256, c8/382, c8/483, c8/517, c8/59, c9/93
- Mûsâ عليه السلام ve İlk İki Mûcizesi:** c6/93
- Mûsâ عليه السلام'a Tevrat'ın İndirilmesi:** c3/521
- Mûsâ عليه السلام'ın Dokuz Mûcizesi:** c5/605
- Mûsâ عليه السلام'ın Mısır'ı Terk Etmesi:** c6/132
- Mûsâ عليه السلام'ın Mûcizeleri:** c5/607
- Mûsâ عليه السلام ve Firavun'dan İbret Almak:** c10/179
- Mûsâ ve Hârûn عليه السلام'a Kitabın Verilmesi:** c6/214
- Mûsâ ve Hızır عليه السلام'ın Yolculuğu:** c5/685
- Mûsâ عليه السلام'ın Sahifeleri:** c9/154
- Mûsâ عليه السلام'ın Annesi:** c6/108
- Mûsâ عليه السلام'ın Annesi ile Buluşması:** c7/97
- Mûsâ عليه السلام'ın Bedduâsı:** c4/540
- Mûsâ عليه السلام'ın Dönüşü:** c6/141
- Mûsâ عليه السلام'ın İki Kıza Yardımı:** c7/112
- Mûsâ عليه السلام'ın İlk İstekleri:** c6/108
- Mûsâ عليه السلام'ın Kavimlerine Tepkileri:** c6/141
- Mûsâ عليه السلام'ın Kız Kardeşi:** c6/108
- Mûsâ عليه السلام'ın Mûcizeleri:** c4/118
- Mûsâ عليه السلام'ın Nehre Atılması:** c7/97
- Mûsâ عليه السلام'ın Öğütleri:** c5/201
- Mûsâ عليه السلام'ın Sabır Tavsiyesi:** c4/78
- Mûsâ عليه السلام'ın Yaptığı Duâlar:** c4/107
- Mûsâ عليه السلام'a Eziyet:** c7/507
- Mûsâ عليه السلام'a İlim ve Hikmet Verilmesi:** c7/107

Mûsâ ﷺ'a İlk İnananlar: c4/540
Mûsâ ﷺ'a İlk Vahiy: c7/21
Mûsâ ﷺ'a Kitab'ın Verilmesi: c5/489,
 c4/93, c3/613
Mûsâ ﷺ'a Verilen Dokuz Mûcize:
 c7/28
Mûsâ ﷺ'a Verilen İki Mûcize: c7/27
Musîbet: c1/270
Musîbete İsyan Etmemek: c6/283
Musîbetin Hikmeti: c9/482
Musîbetlerde Arka Plan: c8/415
Musîbetlerin Nedeni: c8/413
Musîbetten İbret Almak: c4/471
Mustalikoğulları Gazvesi: c9/29
Mut'a: c1/517
MUTAFFİFİN SÛRESİ: c10/247
Mü'min: c7/266, c7/386, c8/190, c9/455
Mü'min Erkek ve Kadınlar ve Âhiretteki
Âkîbetleri: c4/377
Mü'min Erkeklerin Mükâfatı: c7/455
Mü'min Kadınların Mükâfatı: c7/455
Mü'min Olan Ehl-i Kitabın Ecri: c2/380
MÜ'MİN SÛRESİ: c8/235
Mü'min Yöneticinin Nitelikleri: c6/319
Mü'minin Puta Tapmaması: c10/517
Mü'minler Arasında Anlaşmazlık
Hâlinde Çözüm Yolu: c2/539
Mü'minlerde Sekînet Hâli: c8/681
Mü'minlere Cennet Müjdesi: c4/455
Mü'minleri Hendeklere Doldurup
Yakanlar: c10/281
Mü'minlerin Âhiretteki Mükâfatı: c8/337

Mü'minlerin Ameli: c6/474
Mü'minlerin Birbiriyle Kardeş Oluşu:
 c9/23
Mü'minlerin Durumu: c8/564
Mü'minlerin Havâfîler Gibi Allâh'ın
Dînine Yardım Etmesi: c9/422
Mü'minlerin Kurtuluşu: c9/467
Mü'minlerin Mükâfatı: c5/165
Mü'minlerin Münâfıklara Karşı Üstün
Getirilmesi: c9/451
Mü'minlerin Nitelikleri: c5/165, c6/347
Mü'minlerin Ölüm Ânı: c9/250, c8/337
Mü'minlerin Özellikleri: c4/382
Mü'minlerin Samimî İtaati: c7/434
Mü'minlerin Sonu: c6/69
Mü'minlerin Üstün Oluşu: c2/296
MÜ'MİNÜN SÛRESİ: c6/353
Mübâhele: c2/138
Mübârek Gece: c8/517
MÜCÂDELE SÛRESİ: c9/311
Müçtehit İmamlar Dönemi: c2/35
MÜDDESSİR SÛRESİ: c10/65
Mükâfat: c5/705
Mükreh: c5/456
Mülâne: c2/141
MÜLK SÛRESİ: c9/563
Mülkün Allâh'a Ait Olması: c8/564
Mülkün Gerçek Sahibi: c2/79, c3/438,
 c5/201
MÜMTEHİNE SÛRESİ: c9/389
Münâfık Erkek ve Kadınlar ve
Âhiretteki Âkîbetleri: c4/377

Münâfıklar ve Ayrıcalıklı Toplum
İddiâsı: c1/159

Münâfıklar: c1/68, c4/243, c4/338, c4/350, c4/411, c7/434, c7/499, c8/647, c8/659, c9/456

Münâfıklara Boyun Eğmemek: c7/395, c7/464

Münâfıklara Karşı Davranış: c4/384, c9/549

Münâfıkların Bozgunculuğu: c7/416

Münâfıkların Büyüklük Taslamaları: c9/451

Münâfıkların Dış Görünüşleri: c9/451

Münâfıkların Ehl-i Kitaptan Kâfirlerle İşbirliği: c9/368

Münâfıkların Hz. Peygamber'i Üzmesi: c4/363

Münâfıkların İnkârcılığı: c9/451

Münâfıkların Küfrünün Artması: c4/445

Münâfıkların Özellikleri: c1/69, c2/560, c3/85

Münâfıkların ve Ehl-i Kitaptan Kâfirlerin Sonu: c9/368

Münâfıkların Yemini: c6/490

Münâfıkların Yönetimden Uzak Tutulması: c8/640

Münâfıklarla İlişkiler: c2/620, c3/66

MÜNÂFIKÛN SÛRESİ: c9/449

Münakaşa: c3/93

Münker: c2/265

MÜRSELÂT SÛRESİ: c10/143

Mürted: c9/456

Müslim-Gayrimüslim İlişkileri: c5/435

Müslüman Bir Ailenin Nitelikleri: c6/462

Müslüman Olan Ehl-i Kitaba İki Kat Ecir: c7/149

Müslümanların Ehl-i Kitapla İlişkileri: c3/342

Müşâreke: c2/197

Müşrikler: c7/661, c8/532, c8/659

Müşriklerden İnkârcıların Cezâsı: c10/429

Müşriklere Mescid-i Haram Yasağı: c4/316

Müşriklere Son Uyarı ve Dört Ay Süre Tanıma: c4/277

Müşriklerin Âhiret İnancı Zayıflığı: c7/69

Müşriklerin Âhirette İlk Sorgulaması: c3/448

Müşriklerin Durumu: c5/666, c9/65

Müşriklerin İki Özelliği: c8/313

Müşriklerin Kutsalına Sövmemek: c3/553

Müşriklerin Mûcize İsteği: c5/588, c6/166, c7/226

Müşriklerin Yanılgısı: c1/288

Müşriklerle Evlenme Yasağı: c1/443

Müşâbih Âyetler: c2/19

Müşâbihlerde Güncelleme: c2/30

MÜZZEMMİL SÛRESİ: c10/43

- N -

Nadiroğulları Sürgünü: c9/345 c9/352

Nafaka: c9/495

- Nafakayı Düşüren Hâller:** c9/527
- NAHL SÛRESİ:** c5/325
- Namaz Abdesti:** c3/205
- Namaz Emri:** c1/199, c5/238, c6/222
- Namaz Vakitleri:** c2/660, c6/168
- Namaz:** c1/55, c1/318, c3/500, c6/166, c6/474, c6/490, c7/277, c9/74, c9/649, c10/61, c10/509
- Namaza Gereken Önemi Vermemek:** c10/500
- Namazda Kıraat:** c5/605, c10/54, c10/56
- Namazda Kıraate Getirilen Kolaylık:** c6/517
- Namazı Bozan Şeyler:** c2/685
- Namazı Dosdoğru Kılmak:** c1/173
- Namazı Düşüren Özürler:** c6/64
- Namazın Dayandığı Deliller:** c2/669
- Namazın Farz Olmasının Şartları:** c2/670
- Namazın Farzları:** c2/670
- Namazın Faydası:** c4/667
- Namazın Her Türü Kötülükten Uzaklaştırması:** c7/229
- Namazın Kötülükten Alıkoyması:** c7/226
- Namazın Rükünleri:** c2/673
- Namazın Sünnetleri:** c2/680
- Namazın Şartları:** c2/671
- Namazın Tarihçesi:** c2/668
- Namazın Terki:** c6/50
- Namazın Vâcipleri:** c2/676
- Namazla İlgili Âyet ve Hadisler:** c2/596
- Namazla İlgili Fıkhî Temel Bilgiler:** c2/668
- Namazları İmâ Yoluyla Kılma Kolaylığı:** c6/514
- Namazların Vakitleri:** c2/667
- Nanköre Boyun Eğmemek:** c10/137
- Nankörlüğün Sonu:** c5/653
- Nankörlük Edenlere Karşı Tebliğ Görevi:** c5/413
- Nankörlük Etmemek:** c10/191
- Nankörlük:** c5/379
- Narh Uygulaması:** c3/34
- NÂS SÛRESİ:** c10/555
- NASR SÛRESİ:** c10/519
- Nasuh Tövbesi:** c9/549
- NÂZİÂT SÛRESİ:** c10/177
- NEBE SÛRESİ:** c10/157
- Nebî:** c6/333
- Nebiz:** c3/367, c5/398
- NECM SÛRESİ:** c9/133
- Necran Hristiyanları İle Görüşme:** c2/121, c2/135
- Nefis Savunması:** c5/524
- Nefs Eğitimi:** c10/342
- Nefs Terbiyesi ve Takvâ İlişkisi:** c10/361
- Nefs-i Emmâre:** c10/97
- Nefs-i Levvâme:** c10/97
- Nefs-i Mardiyeye:** c10/100
- Nefs-i Mutmainne:** c10/98
- Nefs-i Mülhime:** c10/98
- Nefs-i Râziye:** c10/100

Nefs-i Zekiyye: c10/199
Nefsin Dereceleri: c10/97
Nefsin İstekleri: c2/62
Nefsin Temizlenmesi: c10/309
Nefsini Eğitenler: c10/184
Nefsini Eğitenlerin Kurtulması: c10/333
Nemesis Yıldızı: c3/546
NEML SÛRESİ: c7/19
Nemrud: c1/568
Nesebi İspat Yolları: c7/408
Nesebin Sabit Olma Yolları: c7/404
Nesep Bağının Önemi: c6/242
Nesih Örnekleri: c1/204
Nesih: c1/201, c5/444, c5/446
Neslin Devamı: c10/509
Nifak Yapana Azap: c7/507
Nifas (Loğusalık): c1/453
Nikâhın Rükünleri: c2/476
Nikâhta Kadının İrâdesi: c1/497
Nîmete Nankörlük: c5/238, c5/461
Nîmete Şükretmek: c10/377
Nîmetin İnsanı Şaşırtması: c5/577
Nîmetlerin İnkâr Edilemeyeceği: c9/193
NİSÂ SÛRESİ: c2/403
Nûh Kavminin Suda Boğulması: c4/17
Nûh عليه السلام ve Kavmi: c4/18, c4/532, c4/593, c6/377, c6/635, c9/169, c9/93
NÛH SÛRESİ: c9/667
Nûh Tûfânı: c6/377, c7/202, c8/45, c9/627

Nûh Tûfanından Kurtulması İstenenler: c9/686
Nûh عليه السلام : c5/211, c6/234, c6/558, c8/382, c9/672
Nûh عليه السلام'ın Kavmine Öğütleri: c9/669
Nûh عليه السلام ve Gemide Olanların Kurtulması: c4/17, c7/202
Nûh عليه السلام ve Soyundan Gelenler: c9/304
Nûh عليه السلام'ın Gemisi: c6/635, c7/661, c9/169
Nûh عليه السلام'ın Allâh'a Şikayeti ve Suda Boğulma: c9/686
Nûh عليه السلام'ın Duâsı: c6/635
Nûh عليه السلام'ın Gemisi ve Cudi Dağına İniş: c4/602
Nûh عليه السلام'ın Gemisi ve Gemiye Alınanlar: c4/602
Nur-Işık: c6/475
NÛR SÛRESİ: c6/423

- O Ö -

Okuma ve Yazmayı Öğrenmek: c10/409
Okyanuslar: c5/696
Olaylar Karşısında Sabırlı Olmak ve İbret Almak: c3/457
On Dokuz Melek: c10/67
On Emir: c3/614
On İki Güç ve Varlıklara Yeminle Nefs Eğitimine Dikkat Çekilmesi: c10/359
On İki Pınar: c1/143
Orta Namaz: c1/518
Ortaçağ'da Müslüman Bilim Adamlarının Matematik Alanında Katkıları: c8/166

- Ortaklık Çeşitleri:** c8/102
Ortaklık Yoluyla Kredi Kullanma Çeşitleri: c1/531
Orucun Tarihçesi: c1/361
Oruç: c1/364
Oruçla İlgili Âyet ve Hadisler: c2/600
Osman'ın Halife Seçilmesi: c7/628
Osmanlı Devleti Uygulamasında Para Vakıfları: c9/278
Osmanlı Devleti'nde Para Vakıfları: c2/192
Osmanlı Devleti'nde Ta'zir Cezâsı Uygulaması: c3/257
Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi (1917): c6/460
Öğüdün Önemi: c10/45
Öğüt: c10/137
Öğüt Almak: c10/81
Öğüt Vermek: c10/309
Öğütten Kaçınmak: c10/309
Öğütten Yüz Çeviren İnkârcı: c10/325
Ölçü: c5/524
Ölüm Ânındaki Sıkıntı: c8/640, c10/95
Ölüm Ânından İbret Almak: c9/250
Ölüm Gerçeği: c6/198
Ölüm Hastasının Teberrularının Hükmü: c1/356
Ölüm Hastasının Yapacağı Teberrular: c1/356
Ölüm İddeti: c1/497
Ölüm Sırasında İmân Etmek: c7/388
Ölüm Sırasındaki Pişmanlık: c7/559, c8/307
Ölüm ve Dirim: c5/274
Ölüm: c5/396, c6/355, c6/405, c7/242, c7/367
Ölümü Temenni Etmek: c1/188, c9/429
Ölümün Dehşeti: c6/255
Ölüyü Diriltme: c1/568
Ömer'in Halife Seçilmesi: c7/627
Ömrün Uzatılmaması: c6/411
Önceki Kitaplar: c10/309
Önceki Kitapları Onaylamak: c7/595
Önceki Semâvî Kitaplarda Yer Alması: c6/665
Önceki Şeriatler (Şer'u Men Kablenâ): c3/285
Önde ve Sağda Olanlar: c9/229
Örümcek: c7/215
Örümcek ve Yuvası: c7/223
Öşür: c1/586, c3/600
Özel Katkı Maddeleri: c3/183
Özür Beyanı: c7/307
Özürsüz Savaşa Gitmemek: c2/626
- P -
- Para Karşılığında Satış:** c3/151
Para Peşin, Mal Veresiye Satış (Selem): c3/151
Para Vakıfları: c1/618
Parmak İzi: c10/102
Peygamber Ahlâkı: c9/593
Peygamber Eşine İki Kat Azap İki Kat Ecir: c7/445

- Peygamber Eşleri:** c7/395, c7/481
- Peygamber Kıssaları:** c5/19
- Peygamber ﷺ Dönemi:** c2/31
- Peygamber ﷺ Döneminde Bedensel Engellilerin İstihdamı:** c6/510
- Peygamber ﷺ'in Âlemlere Gönderilmesi:** c6/567
- Peygamber ﷺ'in Bütün Toplumlara Gönderilmesi:** c9/429
- Peygamber ﷺ'in Gelişi:** c2/340
- Peygamber ﷺ'in İstişârelerine Örnekler:** c2/333
- Peygamber ﷺ'in İzzet ve Şerefi:** c4/445
- Peygamber ﷺ'in Söz, Fiil ve Takrirlerinin Delil Olması:** c2/589
- Peygamber ﷺ'in Yaptığı Umreler:** c1/394
- Peygamber Sevgisi:** c4/307
- Peygamber ﷺ'e Büyücü, Mecnun ve Şâir İthamı:** c9/123
- Peygamber ﷺ'e Düşman Olanlarla Dost Olmamak:** c9/332
- Peygamber ﷺ'e İtaat:** c2/552, c2/580, c4/236, c6/490, c8/671
- Peygamber ﷺ'e İyi Davranmak:** c9/320
- Peygamber ﷺ'e Sihirbazlık İthamı:** c10/67
- Peygamber ﷺ'e Verilen Nîmetler:** c10/377
- Peygamber ﷺ'e Yapılan Duâ ve Salevât:** c7/481
- Peygamber ﷺ'i Desteklemek:** c4/441
- Peygamber ﷺ'i Yalanlama:** c5/263
- Peygamber ﷺ'in Ahlâkı:** c7/435
- Peygamber ﷺ'in Beşer Oluşu:** c5/705
- Peygamber ﷺ'in Duâsı:** c8/628
- Peygamber ﷺ'in Gücünü Allah'tan Alması:** c10/35
- Peygamber ﷺ'in Gücünün Sınırlı Olması:** c4/504
- Peygamber ﷺ'in Örnek Ahlâkı:** c7/434
- Peygamber ﷺ'in Tebliğ Görevi:** c3/320, c6/490, c8/659, c9/482, c7/586, c7/641, c8/573
- Peygamber ﷺ'in Ticaret Ahlâkı:** c7/438
- Peygamber ﷺ'in Yardımcıları:** c9/535
- Peygamber ﷺ'den Mûcize Beklentisi:** c6/531
- Peygamber ﷺ'e Helâl Olan Kadınlar:** c7/464
- Peygamber ﷺ'e İtaat:** c2/586, c4/202
- Peygamber ﷺ'e Karşı Davranış:** c6/524
- Peygamber ﷺ'e Saygı:** c1/199
- Peygambere Tâbî Olmak:** c3/671
- Peygamber ﷺ'i Teselli:** c6/549
- Peygamber ﷺ'in Görevleri:** c7/464
- Peygamber ﷺ'in Yaptığı İşe Karşılık Bir Ücret İstememesi:** c3/512
- Peygamberle Alay Etmek:** c5/183
- Peygamberler:** c3/113, c8/304
- Peygamberler Arasında Farklılık:** c5/549, c5/553
- Peygamberler Arasında Üstünlük:** c1/545
- Peygamberler ve Din İlişkisi:** c3/115

Peygamberler ve İnkârcı Kavimlerle İlişkileri: c5/222

Peygamberlerde Soy Birliği: c2/92

Peygamberlerden Alınan Söz: c2/166

Peygamberlere İman: c1/662, c3/117, c3/78

Peygamberlere Üstün Gelecekleri Sözü: c8/67

Peygamberleri İnkâr Etmek: c5/350

Peygamberlerin Beşerden Gelmesi: c5/600, c6/541

Peygamberlerin Birbirinin Soyundan Gelmesi: c6/50

Peygamberlerin Erkeklerden Olması: c5/371

Peygamberlerin Gönderilme Sebebi: c9/295

Peygamberlerin İnkârcı Eşleri: c9/549

Peygamberlerin İsmet Sıfatı: c3/25

Peygamberlerin Korunması: c6/330

Peygamberlerin Mâsumluğu: c3/24

Peygamberlerin Ortak Duâsı: c2/313

Peygamberlerin Sayısı: c3/119, c8/305

Peygamberlerin Seçimi: c3/576

Peygamberlerin Sıfatları: c3/120, c3/323, c3/514, c5/38

Peygamberlerin Uyacağı Kurallar: c6/392

Peygamberlerin Uyarı Görevi: c5/327

Peygamberlerin Uyarıcı Olarak Gelmesi: c7/127

Peygamberlerin Üstünlüğü: c6/541

Pozitif Bilimde Işık: c6/477

Pozitif Bilime Göre İnsanın Oluşumu: c4/140

Putla Tapanların Yolu: c9/391

Putla Tapmamak: c3/671

Putlara Delilsiz Tapınma: c6/339

Putlara Tapmak: c3/482, c7/550

Putlara Yalvarmanın Boşa Gitmesi: c5/549

Putların Aczi: c4/494, c5/538, c6/347, c6/531, c6/567, c7/161, c7/277, c7/344, c7/536, c7/574, c7/613, c7/684, c7/69, c8/190, c8/573

Putların Ölü Olması: c5/335

Putların Sorgusu: c6/541

- R -

RA'D SÛRESİ: c5/125

Rab'lerine Saygı Gösterenlerin, O'na Kavuşacaklarını Bilmeleri: c1/125

Râbîta: c2/401

Rahîm: c1/40

Rahimlerde Olanı Ancak Allah Bilir: c7/363

Rahipler: c3/342

Rahmân: c1/39

RAHMÂN SÛRESİ: c9/191

Rahmet Melekleri: c10/241

Rahmet: c4/514, c5/109, c8/550, c10/137

Rahmetin İnmesi: c8/397

Ramazan Ayı: c1/362

Rasûl: c6/333

Râşid Halîfeler Dönemi ve Belirlenme Usulleri: c7/625

Refahtan Şımaranların Helâki: c7/149

Rehin (İpotek): c1/639

Rehin (İpotekli) Malla İlgili Şartlar:

c1/640

Rehin Akdi İle İlgili Şartlar: c1/640

Rehnin Hükümleri: c1/641

Renk Farklılığı: c7/271

Resmi Nikâh, Dînî Nikâh: c1/493

Ress Halkı: c6/558

Rızık Planlaması: c7/550

Rızık Veremeyen Putlara Tapmak:

c5/406

Rızık: c1/56, c4/565, c5/165, c7/242,
c7/271, c7/536, c8/382, c9/579

Rızıkta Bolluk, Darlık: c7/277, c8/197

Rızıkta Eşit Paylaşım: c5/406

Rızıkta Haksız Paylaşım: c5/379

Rızıkın Genişletilip Daraltılması: c5/516

Ribâ Hakkında Çoğunluğun Görüşü:

c7/291

**Ribâ Hakkında Ebû Hanîfe ve İmam
Muhammed'in Görüşü:** c7/289

Ribâ Terimi ve Kapsamı: c7/287

Ribâ: c2/299, c7/277

Ribâ'nın Çeşitleri: c1/604

Ric'î (Dönülebilir) Boşama: c1/484

Ruh Nedir?: c5/588

Ruh: c5/235, c5/593

Ruhbanlık: c9/307, c4/325

Ruhların Yaratılıp İlk Sorgusu: c4/135

Ruhsat: c1/300, c5/458

Ruhsatın Çeşitleri: c1/300, c5/459

Rûhu'l-Kudûs: c1/179, c1/547

Rûhun Belirtileri: c5/591

RÛM SÛRESİ: c7/255

Rüşvet Yasağı: c1/359

Rüya ve Tabiri: c5/24, c5/60

Rüzgâr: c7/295, c9/579

Rüzgâr Enerjisi: c8/112

Rüzgârın Aşıl原因 Olması: c5/282

Rüzgârın Oluşumu: c7/302

- S -

Sa'y: c1/265

Sabah Yıldızına Yemin: c10/295

Sabır: c4/579, c4/667, c5/211, c5/477,
c6/411, c6/577, c7/242, c7/388,
c8/167, c8/282, c8/300, c8/413,
c8/607, c9/74, c9/123, c10/45,
c10/137, c10/347

Sabra Teşvik: c7/307

Sabretmek: c1/319

Sabır Tavsiye Etmek: c10/475

Sabrın Mükâfatı: c2/296

Sabrın Önemi: c1/265

Saçıp Savurmamak: c5/516

SÂD SÛRESİ: c8/79

Sadaka Emri: c5/238

Sadaka: c4/364, c9/275

Sadakada Üç Unsur Önemlidir: c4/365

Sadakanın Sevabı: c1/574

Sâdıklarla Beraber Olmak: c4/441

SAF SÛRESİ: c9/409

Safâ: c1/265

SÂFFÂT SÛRESİ: c8/19

Sağda Olanlar: c10/81

- Sahâbe Dönemi:** c2/35
- Sahâbenin Nitelikleri:** c8/691
- Sahâbenin Ta'îl Metodu:** c7/135
- Sahte İlâhlar:** c4/482
- Sahte İlâhların Kaybolması:** c5/419
- Sakınılacak Eş ve Çocuklar:** c9/482
- Sâlih Amel:** c1/89, c4/579, c6/222, c10/473
- Sâlih السالحي :** c4/37, c4/627, c6/646, c9/178, c7/59
- Samimî Mü'minler:** c6/311, c6/577
- Samirî:** c6/132, c6/138
- Sanayi Kuruluşlarının Zekâtı:** c4/420
- Sapkınlar:** c5/201
- Sapkınların Ziyânı:** c4/504
- Sapmanın Sebebi:** c8/559
- Saptıranlar:** c8/30
- Saptıranlara Kat Kat Azap:** c5/419
- Sarf Akdi:** c1/612, c2/498, c3/153
- Sarhoşluk ve Namaz:** c2/527
- Sarhoşluk Veren Maddenin İlaca Karıştırılması:** c1/310, c3/195
- Satım Akdi:** c3/146
- Satım Akdi Çeşitleri:** c2/495
- Savaş Âyetlerine Karşı Tedirginlik:** c8/640
- Savaş Esirleri:** c8/620
- Savaş Ganîmetleri:** c4/229
- Savaş Kuralları:** c8/617
- Savaş Özü Sayılan Durumlar:** c4/402
- Savaş ve Kader İlişkisi:** c8/671
- Savaş:** c1/375, c1/425, c1/526, c2/573, c2/626
- Savaş İzin:** c6/319
- Savaş Özürsüz Katılmamak:** c4/402
- Savaş Sırf Ganîmet İçin Katılmak:** c7/416
- Savaşın Kuralları:** c2/310
- Savaşta Allâh'a Güvenmek:** c2/353
- Savaşta Düşmanın Az Gösterilmesi:** c4/223
- Savaşta Düzenli Ordu:** c9/411
- Savaşta Mü'minlere Yardım:** c2/572
- Savaştan Kaçmak:** c4/198
- Savaştan Muâf Olmak:** c4/441
- Sebe' Kavmi ve Helâki:** c7/523, c7/532
- SEBE' SÛRESİ:** c7/513
- Secde Âyetinin Tekrarlanması:** c8/351
- Secde Âyetlerinin Yerleri:** c8/352
- SECDE SÛRESİ:** c7/365
- Secde:** c4/159, c6/567
- Sekar Cehennemi:** c10/67
- Sekar Cehennemi'ne Girme Sebepleri:** c10/84
- Sekar Cehennemine Götüren Davranışlar:** c10/81
- Selamlaşmak:** c2/580, c2/617
- Selem Akdi:** c1/631
- Selem Akdinin Şartları:** c1/632
- Semâvî Kitaplar:** c1/659, c2/19, c3/623, c3/75
- Semûd Kavmi :** c4/627, c8/81, c4/37, c5/211, c5/549, c6/558, c6/646, c7/215, c8/319, c9/178, c9/627, c9/93
- Semûd Kavminden İbret Almak:** c10/281, c10/333

- Semûd Kavminin Helâki:** c4/625, c9/178
- Semûd Kavminin Helâkından İbret Almak:** c10/359
- Serbest Pazarlıkla Yapılan Satış (Musâveme):** c3/157
- Servet ve Malın Sonunda Allâh'a Kalması:** c6/69
- Servetle Böbürlenme:** c5/653
- Sevâbın Katlanması:** c8/399
- Sevgi:** c10/281
- Sevmediği Şeyi Allâh'a İsnâd Etmek:** c5/387
- Seyyidül İstiğfar:** c5/583
- Siddıkların Derecesi:** c9/275
- Siğınmacı Kadınlar:** c9/397
- Siğırı Kurban Etme Olayı:** c1/147
- Sıla-i Rahim:** c5/165
- Sinama Süreci:** c8/647
- Sinanma:** c1/265
- Sırdaşlık:** c2/269
- Sidre-i Muntehâ:** c9/135, c9/142
- Sigorta:** c1/333
- Sigorta Sistemi:** c3/168
- Sigorta Uygulaması (Malezya):** c1/335
- Sihir:** c1/193
- Sihir Âletleri:** c6/120
- Sihirbazlar:** c6/613, c4/532, c4/69, c6/120
- Sihirbazların İmânı:** c6/120
- Sihrin Çeşitleri:** c1/195
- Sinâ Dağında 40 Gece:** c4/93
- Siyaseten Öldürme Cezâsı:** c3/256
- Siyaseten Öldürme İle Ta'zir:** c7/492
- Soldakiler, Bunların Büyük Günah İşleyenler Olması:** c9/240
- Son Peygamber:** c7/455
- Son Pişmanlığın Fayda Vermemesi:** c3/448
- Son Pişmanlık:** c10/171
- Son Ümmetin Kitabı:** c6/177
- Sonra Gelen Neslin İnkârcılığı ve Korkunç Bir Sesle Helâki:** c6/384
- Sorgu Melekleri:** c10/240
- Sorumluluğun Kişisel Olması:** c9/154
- Sorumluluk:** c5/504
- Sorumluluk Ölçüsü:** c6/392
- Sorumluluklarda Hafifletme:** c2/490
- Sosyal Değişime Göre İçerik Kazanan Bâzı Terimler:** c2/48
- Sosyal Güvenlik Kurumu:** c1/334
- Sözle Gönül Almak:** c5/516
- Sözün En Güzeli:** c5/549
- Sözünde Durmak:** c5/427, c9/649, c9/649
- Stratejik Ağaç Kesimi:** c9/345
- Su:** c3/540
- Su Nîmeti:** c9/579
- Suda Yaşayan Hayvanlardan Eti Yenen ve Yenmeyenler:** c5/471
- Sudan Yaratılma:** c6/567
- Sukuk Uygulaması:** c1/623, c9/284
- Sulh:** c3/54
- Sulh Akdini Ortadan Kaldıran Hâller:** c3/61

Sulh Akdinin Başka Akitlerle İlişkisi: c3/56	Sünnetin Bir Hüküm Kaynağı Olması: c2/590
Sulh Akdinin Hükümleri: c3/60	Sünnetin Delil Olması: c3/373
Sulh Akdinin Konusu İle İlgili Şartlar: c3/60	Sünnetin Kitab'a Göre Yeri ve Fonksiyonu: c2/591
Sulh Akdinin Tarafları İle İlgili Şartlar: c3/57	Sünnetin Kur'ân'la Neshi: c1/205
Sulh Bedeli İle İlgili Şartlar: c3/57	Sünnetin Sünnetle Neshi: c1/205
Sulha Davet: c1/397	Sünnette Fâiz Yasağı: c6/660
Sulhun Çeşitleri: c3/55	Sünnetullah: c7/635
Sûr: c7/89	Sürekli Kazanç: c7/595
Sûr'a Üflenmesi: c6/411, c6/141, c7/86, c7/674, c8/221, c9/74, c9/627, c10/159	Sürekli Olarak İbadet Eden Melekler: c10/241
Suyun İnişi: c7/388	Sürtme Yoluyla Ateş Elde Etmek: c7/693
Suyun Önemi: c5/142, c5/335, c5/387	Süt Hısımlığı: c1/508
Suyun Varlığı: c9/244	- Ş -
Suyun Yapısı: c10/216	Şâhitlikle İlgili Fikhî Hükümler: c3/68
Sübûti Sıfatlar: c9/382	Şâhitlikte Özel Durumlar: c3/71
Süknâ Vasiyeti: c1/522	Şâhitte Aranan Nitelikler: c3/203, c3/69
Sükûnet: c10/95	Şâirlik: c6/665
Süleyman عليه السلام : c8/118, c1/190, c6/234	Şarap (Hamr): c3/365
Süleyman عليه السلام ve Mûcizeleri: c7/523	Şaraptan Sirke Elde Edilmesi: c3/182, c3/369
Süleyman عليه السلام'a Bahşedilen Bâzı Lûtuflar: c8/119	Şarkının İslâm'da Hükümü: c7/327
Süleyman عليه السلام'a Gidiş: c7/51	Şarta Bağlı Olan Adaklar: c10/128
Süleyman عليه السلام'a Verilen Bâzı Lûtuf ve İmkânlar: c7/35	Şarta Bağlı Olmayan Adaklar: c10/128
Süleyman عليه السلام'ın Hayatı ve Peygamberliği: c7/33	Şeâirden Yararlanma: c6/296
Sünnet Çeşitleri: c2/553	Şefaât: c1/556, c6/80, c6/83, c6/147, c7/266, c7/367, c7/536, c8/197, c8/201, c9/147
Sünnete Göre Hasta ve Özürlülerin Durumu: c6/506	Şefaatin Ölçü ve Sınırı: c1/131
	Şehitlerin Derecesi: c9/275

Şehitlik: c2/349, c1/268, c2/572, c7/434
ŞEMS SÛRESİ: c10/357
Şer: c4/471, c5/504, c8/359
Şeytan ve Ona Uyanlar: c5/231, c6/80, c6/271
Şeytanın Adımlarına Uymak: c6/444
Şeytanın Allâh'ın Affına Güvendirmesi: c7/354
Şeytanın Düşmanlığı: c7/567
Şeytanın Etkisi: c5/387, c6/665, c8/640
Şeytanın Hileleri: c1/288, c3/37
Şeytanın Lânetlenmesi: c3/37
Şeytanın Saptırması: c3/662, c5/562
Şeytanın Tasallutu: c8/476
Şeytanın Yoluna Uymamak: c3/500
Şeytanın Zorlama Gücü: c7/161
Şeytanla Karşılaştırılmaları: c9/368
Şımarık Kişilerin Uyarılması: c7/543
Şifâ: c4/514
Şihab: c5/278
Şimşek: c1/78, c5/156, c7/271
Şir: c5/109
Şirk: c2/535, c5/313, c5/358, c5/504, c6/296, c6/411, c7/266, c7/277, c9/101, c9/612
Şirk Dışındaki Günahlar: c2/527
Şirk Koşana Azap: c7/507
Şirk Koşanın Ameli: c8/221
Şirke Düşme: c4/159
Şirkin Sonu: c5/705
Şirkten Korunmak: c7/277
Şirkten Uzak Durmak: c7/181

ŞUARÂ SÛRESİ: c6/599
Şuayb ؑ ile Buluşma: c7/112
Şuayb ؑ: c4/47, c4/645, c6/654, c7/215
Şuayb ؑ'ın Kızı ile Evlenme: c7/112
Şûrâ İlkesi: c8/413
ŞÛRÂ SÛRESİ: c8/373
Şühedâ: c1/253
Şükrün Nîmeti Artırması: c5/211
Şükür: c1/264, c9/579

- T -

Ta'zir Cezâsı: c7/490, c3/252
Ta'zir Cezâsını Vermeye Yetkili Olanlar: c7/496
Ta'zir Cezâsının Özellikleri: c7/495
Tabiat Olaylarından İbret Almak: c4/150, c5/109, c8/545
Tâbiîlerin Ta'lîl Metodu: c7/137
Tagayyür: c3/368
Tâğût: c1/564, c8/167
TÂHÂ SÛRESİ: c6/91
TAHRÎM SÛRESİ: c9/533
Tahtın Getirilmesi: c7/51
Takıyye: c2/89, c5/444
Taklit: c1/292, c3/399
Takvâ (Allâh'a Karşı Gelmekten Sakınmak): c2/259
Takvâ Mescidi: c4/426
Takvâ Sâhipleri: c2/64, c2/296, c5/296, c6/624, c8/211, c8/537, c8/628, c9/85, c9/113, c9/184, c9/565
Takvâ Sahiplerine İki Cennet ve Daha Üstün İki Cennet: c9/217

Takvâ Sahiplerinin Mükâfatı: c5/187, c6/541, c9/74, c10/171	Tebûk Seferinden Geri Kalanlar: c4/394, c4/411, c4/428
Takvâ Sâhiplerinin Nitelikleri: c1/49, c2/304, c9/89	Tebûk'te Üç Kişi İçin Özel Af: c4/439
Takvâ: c1/51, c3/166, c5/109, c7/277, c8/167, c9/39, c9/49	Tedavi İle İlgili Zarûretler: c1/307, c3/191
TALÂK SÛRESİ: c9/493	Tefvîz-i Talâk (Kadına Boşama Yetkisi Vermek): c7/447
Tâlût: c1/540	TEGÂBÜN SÛRESİ: c9/465
Tan Yeri Ağarıncaya Kadar Esenliğin Devam Etmesi: c10/421	Teheccüd Namazı: c5/577
TÂRIK SÛRESİ: c10/293	Tek Ümmet Meselesi: c4/471, c4/667
Tarım Ürünlerinin Zekâtı: c2/605	TEKÂSÜR SÛRESİ: c10/455
Tartı: c5/524	Tekbir: c5/605
Tasarrufa Teşvik: c5/61	Tekrarlanan Yedi Âyet: c5/313
Tavaf Çeşitleri: c2/237	Tekvîn: c7/695
Tavafin Yapılışı: c2/239	TEKVÎR SÛRESİ: c10/203
Tayyibât ve Habâisin Eşit Olmaması: c3/384	Temettü Haccı: c2/232
Tayyibât: c3/197	Tenâsüh: c1/96
Te'vil: c2/26, c3/699, c8/668	Tennur: c4/607
TEBBET SÛRESİ: c10/527	Tertil Okuyuşu: c10/45, c10/48
Tebliğ: c2/78, c3/384, c4/579, c5/670, c7/536, c8/382, c8/432, c10/35, c10/325,	Tesbih: c4/159, c5/313, c5/538, c6/184, c6/474, c8/282, c9/264
Tebliğ İçin Bir Ücret Almaması: c7/559, c9/612	Teslîs İnancı: c3/338
Tebliğ Ulaşmayan Toplamların Durumu: c5/504	Teşrik Tekbirleri: c1/407
Tebûk Dönüşü Hz. Peygamber'e Suikast Girişimleri: c4/342	Tevbe: c6/156, c8/211, c8/397
Tebûk Seferi: c4/339	Tevbe Edenler: c6/577
Tebûk Seferinde İzinli Olanlar: c4/350	TEVBE SÛRESİ: c4/275
	Tevbe ve Bağışlanma: c5/461
	Tevbenin Kabul Edilme Şartı: c2/179
	Tevbesi Kabul Olmayanlar: c2/166
	Tevekkül: c2/336, c4/445, c4/667, c5/175, c5/218, c5/222, c6/147, c6/567, c6/665, c7/395, c7/398, c7/77
	Tevessül: c3/262

Tevhid İnancı: c3/438, c6/184, c8/466
Tevrat: c7/127, c7/388, c8/359, c8/582
Tevrat Hakkında Görüş Ayrılığı: c4/667
Tevrat'a Göre Yaratılış: c5/117
Tevrat'ta Son Peygamber: c4/107
Tevrat'taki Nitelikler: c8/691
Teyemmüm Abdesti: c2/527, c3/205, c3/210
Ticaret Ahlâkı: c4/49
Ticaret Mallarından Zekât Alınmasının Şartları: c1/583
Ticaret Mallarının Zekâtı: c1/581, c1/585, c2/606, c4/418
Ticarette Gabin: c9/478
Ticarette Ölçü ve Tartı: c6/654
Tilâvet Secdesi: c4/174, c7/378, c8/347, c10/273
Tilâvet Secdesi Yapılışı: c8/349
Tilâvet Secdesini Bozan Hâller: c8/352
Tilâvet Secdesinin Dayandığı Deliller: c8/347
Tilâvet Secdesinin Sebebi: c8/348
Tilâvet Secdesiyle İlgili Meseleler: c8/349
TÎN SÛRESİ: c10/395
Tohumun Canlanıp Yeşermesi: c9/244
Toplantıyı İzinsiz Terk Etmek: c6/524
Topluca Allâh'ın İpine Sarılmak: c2/258
Toplum Olayları: c5/191
Toplumların Eceli: c3/671
Toplumların Kaderi: c5/263

Toplumsal Değişim: c4/243, c5/142
Toplumu Saptıranların Cezâsı: c7/499
Toprağın Suyla Canlanması: c7/661
Tröst: c8/98
Tubba' Kavmi: c8/532
Tûr Dağı: c6/54, c10/400
TÛR SÛRESİ: c9/111
Tûr'a Gidiş: c6/132
Türkünün İslâm'da Hükmü: c7/327

- U Ü -

Uğur-Uğursuzluk: c2/583, c4/85, c7/655
Uhud Gazvesi: c2/285, c2/319
Ulû'l-Azm: c8/613
Ulû'l-Emr: c2/554
Umre: c1/273, c1/375, c1/392, c2/253
Umre ile İlgili Rüya: c8/691
Umre Yasakları: c3/143
Umrenin Yapılışı: c1/394
Uyarma: c4/194, c4/579, c7/536
Uyku ve Ölüm İlişkisi: c3/482
Uyku: c7/271
Uzza Putu: c9/135, c9/144
Üç Şeye Yeminle İnsanın Fiillerine Dikkat Çekmek: c10/367
Üçüncü Boşama: c1/491
Üfürükçülerin Şerrinden Allâh'a Sığınmak: c10/549
Ülû'l-Azm Peygamber: c8/607
Ümitsizlik (Yeis) Hâlinde İmân Etmek: c4/546
Ümmet: c1/419, c3/464, c3/677, c4/479

Ümmet İçinde Görüş Ayrılıkları: c6/392

Ümmet Terimi: c2/273

Ümmetlerin İyi İşlerde Yarışması:
c3/277

Ümmî: c4/113

Ümmîlik: c7/226

Üreme: c6/567

**Üstünken Düşmanı Barışa
Çağdırmamak:** c8/647

Üvey Anne İle Evlenme Yasağı: c2/454

Üzeyir الزیر: c1/568, c1/570

- V -

Vahiy: c3/113, c5/364

Vahiy Çeşitleri: c8/441, c10/413

Vahye Uymak: c7/395

Vahye Yaklaşım: c6/177

Vahyin Başlangıcı: c10/412

Vahyin Engellenememesi: c6/283

Vahyin Geliş Şekilleri: c10/413

Vahyin Gelişi: c8/432

Vahyin Kesilmesi: c10/378

Vahyin Koruma Altında Olması: c10/35

VÂKİA SÛRESİ: c9/227

Vakıfla İlgili Hükümler: c2/188

Varlıklarda Yaratılış Hikmeti: c6/184

Varlıklı Kişilerin Uyarılması: c7/543

Vasiyet: c1/315, c3/402, c7/395

**Vasiyet (Lehine) Yapılanın Vasiyetçiden
Önce Ölmesi:** c1/354

**Vasiyet (Lehine) Yapılanın Vasiyetçiyi
Öldürmesi:** c1/355

**Vasiyet Etmek (Belli Bir Süre veya
Süresiz Olarak Maaş Ödenmesi):**
c1/352

**Vasiyet Konusunun Telef Olması veya
Tüketilmesi:** c1/355

**Vasiyet Taraflarından Birisinin
Dinden Çıkması:** c1/354

Vasiyetçi İle İlgili Şartlar: c1/345

**Vasiyetçinin Akıl Hastalığına Tutulması
veya Bunaması:** c1/353

Vasiyeti Ortadan Kaldıran Durumlar:
c1/352

Vasiyetin Hükümü ve Çeşitleri: c1/341

Vasiyetin İspatı: c1/355

Vasiyetin Konusu İle İlgili Şartlar:
c1/348

Vasiyetin Mîrasçı Lehine Yapılması:
c1/355

Vasiyetin Reddedilmesi: c1/354

**Vasiyetinin Uygulanması (Belirli veya
Belirsiz Süre İçin Maaş):** c1/352

Vasiyetle İlgili Fikhî Hükümler: c1/338

Vasiyette Özel Durumlar: c1/350

Vasiyette Şâhit: c3/394

Vasiyetten Dönme (Rücû): c1/352

Vatan Üç Kısma Ayrılır: c2/655

Velâyet Çeşitleri: c2/419

Velâyet ve Fikhî Hükümleri: c2/418

Velîde Bulunması Gereken Nitelikler:
c2/423, c4/305

Velîme Yemeği: c7/483

Verdiği Sözü Yerine Getirmek: c1/319

Verilen Sözde Durmak: c5/165, c5/532

Verimli Toprak: c3/702

Vesile: c3/262

Vesvese: c3/564

- Y -

Yağmur Duâsı ve Namazı: c4/617

Yağmur: c6/483, c7/271, c7/295

Yağmuru Allah Yağdırır: c7/363

Yağmurun Oluşumu: c3/710

Yahudi Toplumunu Dost Edinenler:
c9/332

Yahudi Toplumunu Şeytanın
Yanılması: c9/332

Yahudiler: c8/359

Yahudilere Özel Yasaklama: c5/461

Yahudilere Tırnaklı Hayvanların ve İç
Yağların Haram Kılınması: c3/605

Yahudilere Verilen On Emir ve
İslâm'daki Yeri: c1/168

Yahudileri Dost Edinmemek: c3/289

Yahudilerin Durumu: c2/269

Yahudilerin Halkı Saptırması: c2/527

Yahudilerin Lânetlenmesi: c3/98

Yahudilerin Şirke Düşmesi: c4/320

Yahyâ عليه السلام: c6/19, c6/234, c2/92

Yakınlara İnfak: c7/277

Yakınları Gözetme: c5/427

Yâkub عليه السلام: c4/633, c6/43, c6/222,
c7/208, c8/127

Yâkub'un Gözlerinin Açılması, Birlikte
Mısır'a Gidiş: c5/100

Yâkub'un Rüyası: c5/19

Yalanlayanların Sonu: c3/438

Yalnız Allâh'a Duâ Etmek: c10/35

Yalnız Allâh'a Yönelmek: c10/389

Yanlış Yere Duâ: c6/283

Yanlışlıkla Günah İşlemek: c1/670

Yanlışlıkla Ölüme Sebebiyet Vermek:
c2/629

Yanlışlıkla Ölüme Sebebiyet: c7/107

Yanlışlıkla veya Kasten Adam
Öldürmek: c2/626

Yararsız Şeylere Tapmak: c4/471

Yaratan'ın İlmi: c9/65

Yaratan'ın İnsana Yakınlığı: c9/65

Yaratılan Şeylerin ve Gecenin
Şerrinden Allâh'a Sığınmak:
c10/550

Yaratılanlardan İbret Almak: c6/601

Yaratılış Olayı ve Hikmeti: c3/540

Yaratılış: c3/427

Yaratılışın Amacı: c8/559

Yaratılıştâ Âdem'le Karşılaştırılması:
c2/130

Yaratılıştâ Hikmet: c8/112

Yaratılıştan İbret Almak: c9/123, c9/57

Yaratılma: c5/396

Yaratıp Yeniden Yaratma Gücü: c7/271

Yaratma İlkesi: c7/344

Yaratma ve Düzenleme: c5/127

Yaratmada Denge Hesabı ve Adâlet
Terazisi: c9/193

Yaratmada Hikmet: c8/532

Yaratmada Karşılaştırma: c8/282,
c10/184

- Yaratmada Ölçü:** c5/274, c9/184
- Yardım Ederken Allâh'ın Rızasını Gözetmek:** c10/131
- Yardımlaşmak:** c5/516
- Yardımlaşmaya Engel Olmak:** c10/503
- Yardımsız Kalma:** c10/81
- Yas Tutmak (İhdâd):** c1/511
- Yasak Meyve:** c3/649
- Yasaklanan Deniz Hayvanları:** c2/609
- Yasaklanan Hayvansal ve Bitkisel Ürünlerde Kur'ân-Sünnet Bütünlüğü:** c2/606
- Yasaklanan Kara Hayvanları ve Kuşlar:** c2/607
- YÂSİN SÛRESİ:** c7/639
- Yâsin Sûresi ve Fazîleti:** c7/642
- Yâsir Ailesi:** c5/455
- Yaşlı Kadınların Giyimi:** c6/497
- Yaşlılık:** c7/684
- Yazıcı Melekler:** c10/240
- Ye'cüc:** c5/691, c6/255
- Yedi Kat Gök:** c9/565
- Yedi Kat Yer ve Göğün Yaratılması:** c9/570
- Yedi Yol:** c6/355
- Yemin Çeşitleri:** c3/360
- Yemin Kefâreti:** c1/460, c3/361, c9/535, c3/359
- Yeminle Cehennemın Şiddetine Dikkat Çekmek:** c10/81
- Yeni Nesillerde İmtihan Süreci:** c4/62
- Yeni Nesle Yeni Peygamber Gönderilmesi:** c6/377
- Yeniden Diriliş ve Hesap İçin Toplanma:** c5/660, c10/295
- Yeniden Dirilme:** c5/127, c5/358, c6/271, c6/355, c7/266, c7/295, c7/367, c7/515, c8/278, c8/559, c9/57, c9/74, c10/95
- Yeniden Dirilmeyi İnkâr Edenlerin Sonu:** c7/77
- Yeniden Diriltme:** c8/607
- Yeniden Güçlenme:** c5/489
- Yeniden Yaratma:** c7/684
- Yerdeki Her Şeyin Allâh'a Âit Olduğu:** c4/521
- Yerdeki Nîmetler:** c10/145
- Yere Yemin:** c10/295
- Yerin Canlanması:** c7/266, c7/295
- Yerin Düzeni:** c7/271
- Yerin Yaratılması:** c5/313, c7/271
- Yeryüzü Nîmeti:** c9/579
- Yeryüzünde Düzenleme:** c6/198
- Yeryüzünde İki Fesat:** c5/489
- Yeryüzünde İlk Öldürme Olayı:** c3/242
- Yeryüzünün Düzenlenmesi:** c9/101
- Yeryüzünün Vârisleri:** c6/255
- Yesir Gabin:** c9/479
- Yetim Kızla Evlilik:** c2/413
- Yetim Malı ve Yönetimi:** c3/619, c5/531
- Yetim Malı Yemek:** c2/429
- Yetim Malı:** c2/411, c5/524
- Yetimi Horlamamak:** c10/377
- Yetimi İtip Kakmak:** c10/498

Yetimler: c1/442
Yetimlere İyilik Yapmak: c1/171
Yetmiş Kişiyle Yeniden Sînâ Dağına Çıkış: c4/107
Yıldırım Düşmesi: c1/78
Yıldız Haritası: c5/279
Yıldızlar: c5/113, c5/335, c9/565
Yıldızlarla İlgili Astronomik Bilgi: c10/211
Yıldızlarla Yol Bulma: c3/546, c5/114
Yoksula Yardım Etmeyi Teşvik Etmek: c10/499
Yoksula Yardım: c7/661
Yoksula, Yetime ve Esire Sevdikleri Yemekten Yedirmek: c10/130
Yoksullara Yardım Etmek: c1/172
Yol Kesme Cezâsı (Hirâbe): c8/424
Yol Kesme/Hirâbe Suçu: c3/240
Yolculuk (Sefer) Duâsı: c8/458
Yolculuk ve Fikhî Hükümleri: c2/654
Yolculukta İki Namazın Birleştirilmesi: c2/657
Yolcunun Namazı: c2/656
Yoldan Sapanın Saptırılması: c9/411
Yörünge Sistemi: c6/198
YÛNUS SÛRESİ: c4/453
Yunus ؑ: c6/234, c6/247, c8/67
Yunus ؑ'ın Kavminin İmânı: c4/551
Yurdundan Çıkarmamak: c1/174
YÛSUF SÛRESİ: c5/17
Yusuf ؑ Maliye Nâzırının Evinde: c5/34

Yusuf ve Bünyamin ؑ'ın İlk Tanışması ve Yâkub ؑ'ın Dönüş: c5/91
Yusuf ؑ ve Zindan Arkadaşları: c5/50
Yusuf ؑ'ın "İlâde-i Muhâkeme" ve Görev Talebi: c5/64
Yusuf ؑ'ın Bünyamin ؑ'ı Getirtme Planı: c5/70
Yusuf ؑ'ın Duâsı: c5/100
Yusuf ؑ'ın Kardeşleri Mısır'da: c5/70
Yusuf ؑ'ın Kıssası: c8/264
Yusuf ؑ'ın Kuyuya Atılması, Mısır'da Köle Diye Satılması: c5/27
Yusuf ؑ'ın Rüya Yorumu: c5/50
Yusuf ؑ'ın Zindan İçin Duâsı: c5/45
Yûsâ Bin Nûn ؑ: c5/680

- Z -

Zakkum Ağacı: c8/30, c8/537
Zâlim Toplumların Sonu: c6/184
Zalimlerin Özür Dilemesi: c8/282
Zaman İçinde Zaman: c6/319
Zamanın Değişmesi İle Hükümlerin Değişmesi: c7/130
Zararına Satış (Vazîa): c2/200, c3/158
ZÂRIYÂT SÛRESİ: c9/83
Zarûret Hâli: c1/297, c3/185
Zarûret Hâlinde Haram İşlemek: c3/189
Zarûret Hâlinde Haramı İşlemek Farz Mıdır?: c1/304
Zarûretin Kur'ân ve Sünnet Delilleri ve Zarûret Halleri: c1/301

- Zarûrette Ölümün Tercih Edilebildiği**
Hâller: c1/306
- Zâtî Sıfatlar:** c9/378
- Zekât:** c1/174, c1/318, c1/579, c10/63, c4/364, c4/411, c6/474, c6/490, c7/277, c9/649, c9/649 , c10/54
- Zekat (Malezya'da Devlet Eliyle Yapılan Zekât Uygulama Örneği):** c4/421
- Zekat (Parası Ödenip, Henüz Teslim Alınmayan Malların Zekâtı):** c4/421
- Zekât Emri:** c1/199, c6/222
- Zekât Uygulaması İle İlgili Bir Değerlendirme:** c4/417
- Zekâta Tâbî Malların Üzerinden Bir Yıl Geçmesi:** c4/419
- Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanması:** c4/417
- Zekâtın Devlet Eliyle Uygulanmasında Başlangıç İçin Belli Bir Süre Konulması:** c4/420
- Zekâtın Farz Olması İçin Gerekli Şartlar:** c4/366
- Zekâtın Şirket Yönetimi Tarafından Ödenmesi:** c4/420
- Zekâtın Verileceği Sekiz Sınıf:** c4/363
- Zekâtla İlgili Âyet ve Hadisler:** c2/604
- Zekerıyyâ ﷺ:** c2/92, c6/19 c6/234
- Zekerıyyâ ﷺ'in Zürriyeti İçin Duâsı:** c2/107
- Zevî'l-Erhâm'ın Mirasçılığı:** c7/395, c7/412
- Zeyd Bin Hârise:** c7/455, c7/459
- Zeyneb Binti Cahş:** c7/455, c7/460
- Zeytin ve Çekirdeği:** c3/550
- Zeytindeki Şifâ Kaynağı:** c10/398
- Zihar Konusu Olan Bir Kadında Aranana Nitelikler:** c9/317
- Zihar ve Kefâreti:** c7/400, c9/313, c9/315
- Zihar Yemini:** c7/395
- Ziharla İlgili Fıkhî Hükümler:** c9/316
- Zifâftan Önce Boşanmada İddet:** c7/464
- Zikir:** c1/262, c6/474, c6/567
- ZİLZÂL SÛRESİ:** c10/437
- Zinâ Cezâsı:** c8/422
- Zinâ İftirası Cezâsı (Kazf Cezâsı):** c8/424
- Zinâ:** c5/524, c6/425
- Ziraat Ortakçılığı (Müzâraa):** c8/108
- Ziyanda Olmayanların Dört Özelliği** c10/472
- Ziyaret Tavafı:** c2/236
- Zorlamanın Şartları:** c1/563
- ZUHRUF SÛRESİ:** c8/449
- Zulmedenler:** c8/397, c8/432
- Zulüm:** c8/361
- Zulüm Çeşitleri:** c8/362
- Züleyha'nın Yusuf'a Göz Koyması:** c5/34
- Zülkarneyn ve Karşılaştığı Olaylar:** c5/691
- Zülkarneyn ﷺ:** c5/693
- Zülkifl ﷺ:** c6/234, c8/127
- ZÜMER SÛRESİ:** c8/145

SÛRELERİN KUR'ÂN'DAKİ SIRASINA GÖRE DİZİNİ

Not: Yanında (+) işareti bulunan sûreler Medîne'de diğerleri ise Mekke'de inmiştir. Birincilere “Medenî” ikincilere ise “Mekkî” sûre denir.

Sıra No	Sûre Adı	Arapça Adı	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
1	Fâtiha Sûresi	سُورَةُ الْفَاتِحَةِ	5	7	1	1
2	Bakara Sûresi (+)	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	87	286	1	1
3	Âl-i İmrân Sûresi(+)	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ	89	200	3	2
4	Nisâ Sûresi (+)	سُورَةُ النِّسَاءِ	92	176	4	2, 3
5	Mâide Sûresi (+)	سُورَةُ الْمَائِدَةِ	112	120	6	3
6	En'âm Sûresi	سُورَةُ الْأَنْعَامِ	55	165	7	3
7	A'râf Sûresi	سُورَةُ الْأَعْرَافِ	39	206	8	3, 4
8	Enfâl Sûresi (+)	سُورَةُ الْأَنْفَالِ	88	75	9	4
9	Tevbe Sûresi (+)	سُورَةُ التَّوْبَةِ	113	129	10	4
10	Yûnus Sûresi	سُورَةُ يُونُسَ	51	109	11	4
11	Hûd Sûresi	سُورَةُ هُودٍ	52	123	11	4
12	Yûsuf Sûresi	سُورَةُ يُوسُفَ	53	111	12	5
13	Ra'd Sûresi (+)	سُورَةُ الرَّعْدِ	96	43	12	5
14	İbrâhîm Sûresi	سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ	72	52	13	5
15	Hicr Sûresi	سُورَةُ الْحَجَرِ	54	99	14	5
16	Nahl Sûresi	سُورَةُ النَّحْلِ	70	128	14	5
17	İsrâ Sûresi	سُورَةُ الْإِسْرَاءِ	50	111	15	5
18	Kehf Sûresi	سُورَةُ الْكَهْفِ	69	110	15	5

Sıra No	Sûre Adı	Arapça Adı	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
19	Meryem Sûresi	سُورَةُ مَرْيَمَ	44	98	16	6
20	Tâhâ Sûresi	سُورَةُ طه	45	135	16	6
21	Enbiyâ Sûresi	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	73	112	17	6
22	Hac Sûresi (+)	سُورَةُ الْحَجِّ	103	78	17	6
23	Mü'minûn Sûresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	74	118	18	6
24	Nûr Sûresi (+)	سُورَةُ النُّورِ	102	64	18	6
25	Furkân Sûresi	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	42	77	18	6
26	Şuarâ Sûresi	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	47	227	19	6
27	Neml Sûresi	سُورَةُ النَّملِ	48	93	19	7
28	Kasas Sûresi	سُورَةُ الْأَنْعَامِ	49	88	20	7
29	Ankebût Sûresi	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ	85	69	20	7
30	Rûm Sûresi	سُورَةُ الرُّومِ	84	60	21	7
31	Lokmân Sûresi	سُورَةُ لُقْمَانَ	57	34	21	7
32	Secde Sûresi	سُورَةُ السَّجْدَةِ	75	30	21	7
33	Ahzâb Sûresi (+)	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	90	73	21	7
34	Sebe' Sûresi	سُورَةُ سَبَأٍ	58	54	22	7
35	Fâtır Sûresi	سُورَةُ فَاطِرٍ	43	45	22	7
36	Yâsîn Sûresi	سُورَةُ يَسِّ	41	83	22	7
37	Sâffât Sûresi	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	56	182	23	8
38	Sâd Sûresi	سُورَةُ ص	38	88	23	8
39	Zümer Sûresi	سُورَةُ الزُّمَرِ	59	75	23	8
40	Mü'min Sûresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنِينَ	60	85	24	8
41	Fussilet Sûresi	سُورَةُ فَصَّلَتْ	61	54	24	8
42	Şûrâ Sûresi	سُورَةُ الشُّورَى	62	53	25	8

Sıra No	Sûre Adı	Arapça Adı	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
43	Zuhruf Sûresi	سُورَةُ الزُّحْرَفِ	63	89	25	8
44	Duhân Sûresi	سُورَةُ الدُّحَانِ	64	59	25	8
45	Câsiye Sûresi	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	65	37	25	8
46	Ahkâf Sûresi	سُورَةُ الْأَحْقَافِ	66	35	26	8
47	Muhammed S. (+)	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	95	38	26	8
48	Fetih Sûresi (+)	سُورَةُ الْفَتْحِ	111	29	26	8
49	Hucurât Sûresi (+)	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	106	18	26	9
50	Kâf Sûresi	سُورَةُ قَافٍ	34	45	26	9
51	Zâriyât Sûresi	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	67	60	26	9
52	Tûr Sûresi	سُورَةُ الطُّورِ	76	49	27	9
53	Necm Sûresi	سُورَةُ النَّجْمِ	23	62	27	9
54	Kamer Sûresi	سُورَةُ الْقَمَرِ	37	55	27	9
55	Rahmân Sûresi	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	97	78	27	9
56	Vâkıa Sûresi	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	46	96	27	9
57	Hadîd Sûresi (+)	سُورَةُ الْحَدِيدِ	94	29	27	9
58	Mücâdele S. (+)	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ	105	22	28	9
59	Haşr Sûresi (+)	سُورَةُ الْحَشْرِ	101	24	28	9
60	Mümteherine S. (+)	سُورَةُ الْمُؤْتَحِنَةِ	91	13	28	9
61	Saf Sûresi (+)	سُورَةُ الصَّافِّ	109	14	28	9
62	Cuma Sûresi (+)	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	110	11	28	9
63	Münâfikûn S. (+)	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	104	11	28	9
64	Tegâbün Sûresi (+)	سُورَةُ التَّغَابُنِ	108	18	28	9
65	Talâk Sûresi (+)	سُورَةُ الطَّلَاقِ	99	12	28	9
66	Tahrîm Sûresi (+)	سُورَةُ التَّحْرِيمِ	107	12	28	9

Sıra No	Sûre Adı	Arapça Adı	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
67	Mülk Sûresi	سُورَةُ الْمُلْكِ	77	30	29	9
68	Kalem Sûresi	سُورَةُ الْقَلَمِ	2	52	29	9
69	Hâkka Sûresi	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	78	52	29	9
70	Meâric Sûresi	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	79	44	29	9
71	Nûh Sûresi	سُورَةُ نُوحٍ	71	28	29	9
72	Cin Sûresi	سُورَةُ الْجِنِّ	40	28	29	10
73	Müzzemmil Sûresi	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	3	20	29	10
74	Müddessir Sûresi	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ	4	56	29	10
75	Kıyâmet Sûresi	سُورَةُ الْقِيَمَةِ	31	40	29	10
76	İnsân Sûresi (+)	سُورَةُ الْإِنْسَانِ	98	31	29	10
77	Mürselât Sûresi	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	33	50	29	10
78	Nebe Sûresi	سُورَةُ النَّبَأِ	80	40	30	10
79	Naziât Sûresi	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	81	46	30	10
80	Abese Sûresi	سُورَةُ عَبَسَ	24	42	30	10
81	Tekvîr Sûresi	سُورَةُ التَّكْوِيْرِ	7	29	30	10
82	İnfitâr Sûresi	سُورَةُ الْإِنْفِطَارِ	82	19	30	10
83	Mutaffifîn Sûresi	سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ	86	36	30	10
84	İnşikâk Sûresi	سُورَةُ الْإِنْشِقَاقِ	83	25	30	10
85	Burûc Sûresi	سُورَةُ الْبُرُوجِ	27	22	30	10
86	Târık Sûresi	سُورَةُ الطَّارِقِ	36	17	30	10
87	A'lâ Sûresi	سُورَةُ الْأَعْلَى	8	19	30	10
88	Gâşiye Sûresi	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	68	26	30	10
89	Fecr Sûresi	سُورَةُ الْفَجْرِ	10	30	30	10
90	Beled Sûresi	سُورَةُ الْبَلَدِ	35	20	30	10

Sıra No	Sûre Adı	Arapça Adı	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
91	Şems Sûresi	سُورَةُ الشَّمْسِ	26	15	30	10
92	Leyl Sûresi	سُورَةُ اللَّيْلِ	9	21	30	10
93	Duhâ Sûresi	سُورَةُ الضُّحَى	11	11	30	10
94	İnşirâh Sûresi	سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ	12	8	30	10
95	Tîn Sûresi	سُورَةُ التِّينِ	28	8	30	10
96	Alak Sûresi	سُورَةُ الْعَلَقِ	1	19	30	10
97	Kadir Sûresi	سُورَةُ الْقَدْرِ	25	5	30	10
98	Beyyine Sûresi (+)	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	100	8	30	10
99	Zilzâl Sûresi (+)	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	93	8	30	10
100	Âdiyât Sûresi (+)	سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ	14	11	30	10
101	Kâria Sûresi	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	30	11	30	10
102	Tekâsür Sûresi	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	16	8	30	10
103	Asr Sûresi	سُورَةُ الْعَصْرِ	13	3	30	10
104	Hümeze Sûresi	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	32	9	30	10
105	Fîl Sûresi	سُورَةُ الْفِيلِ	19	5	30	10
106	Kureyş Sûresi	سُورَةُ قُرَيْشٍ	29	4	30	10
107	Maûn Sûresi	سُورَةُ الْمَاعُونِ	17	7	30	10
108	Kevser Sûresi	سُورَةُ الْكَوْثَرِ	15	3	30	10
109	Kâfirûn Sûresi	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	18	6	30	10
110	Nasr Sûresi (+)	سُورَةُ النَّصْرِ	114	3	30	10
111	Tebbet Sûresi	سُورَةُ التَّوْبَةِ	6	5	30	10
112	İhlâs Sûresi	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	22	4	30	10
113	Felak Sûresi (+)	سُورَةُ الْفَلَقِ	20	5	30	10
114	Nâs Sûresi (+)	سُورَةُ النَّاسِ	21	6	30	10

SÛRELERİN ALFABETİK DİZİNİ

Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
A'lâ Sûresi	سُورَةُ الْأَعْلَى	87	8	19	30	10
A'râf Sûresi	سُورَةُ الْأَعْرَافِ	7	39	206	8	3, 4
Abese Sûresi	سُورَةُ عَبَسَ	80	24	42	30	10
Âdiyât Sûresi	سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ	100	14	11	30	10
Ahkâf Sûresi	سُورَةُ الْأَخْفَافِ	46	66	35	26	8
Ahzâb Sûresi	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	33	90	73	21	7
Alak Sûresi	سُورَةُ الْعَلَقِ	96	1	19	30	10
Âl-i İmrân Sûresi	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ	3	89	200	3	2
Ankebût Sûresi	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ	29	85	69	20	7
Asr Sûresi	سُورَةُ الْعَصْرِ	103	13	3	30	10
Bakara Sûresi	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	2	87	286	1	1
Beled Sûresi	سُورَةُ الْبَلَدِ	90	35	20	30	10
Beyyine Sûresi	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	98	100	8	30	10
Burûc Sûresi	سُورَةُ الْبُرُوجِ	85	27	22	30	10
Câsiye Sûresi	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	45	65	37	25	8
Cin Sûresi	سُورَةُ الْجِنِّ	72	40	28	29	10
Cuma Sûresi	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	62	110	11	28	9
Duhâ Sûresi	سُورَةُ الضُّحَى	93	11	11	30	10
Duhân Sûresi	سُورَةُ الدُّخَانِ	44	64	59	25	8
En'âm Sûresi	سُورَةُ الْأَنْعَامِ	6	55	165	7	3
Enbiyâ Sûresi	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	21	73	112	17	6

Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
Enfâl Sûresi	سُورَةُ الْاَنْفَالِ	8	88	75	9	4
Fâtır Sûresi	سُورَةُ فَاطِرٍ	35	43	45	22	7
Fâtiha Sûresi	سُورَةُ الْفَاتِحَةِ	1	5	7	1	1
Fecr Sûresi	سُورَةُ الْفَجْرِ	89	10	30	30	10
Felak Sûresi	سُورَةُ الْفَلَقِ	113	20	5	30	10
Fetih Sûresi	سُورَةُ الْفَتْحِ	48	111	29	26	8
Fîl Sûresi	سُورَةُ الْفِيلِ	105	19	5	30	10
Furkân Sûresi	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	25	42	77	18	6
Fussilet Sûresi	سُورَةُ فَصَّلَتْ	41	61	54	24	8
Gâşiye Sûresi	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	88	68	26	30	10
Hac Sûresi	سُورَةُ الْحَجِّ	22	103	78	17	6
Hadîd Sûresi	سُورَةُ الْحَدِيدِ	57	94	29	27	9
Hâkka Sûresi	سُورَةُ الْحَاكَةِ	69	78	52	29	9
Haşr Sûresi	سُورَةُ الْحَشْرِ	59	101	24	28	9
Hicr Sûresi	سُورَةُ الْحَجَرِ	15	54	99	14	5
Hucurât Sûresi	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	49	106	18	26	9
Hûd Sûresi	سُورَةُ هُودٍ	11	52	123	11	4
Hümeze Sûresi	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	104	32	9	30	10
İbrâhîm Sûresi	سُورَةُ اِبْرَاهِيمَ	14	72	52	13	5
İhlâs Sûresi	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	112	22	4	30	10
İnfitâr Sûresi	سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ	82	82	19	30	10
İnsân Sûresi	سُورَةُ الْاِنْسَانِ	76	98	31	29	10
İnşikâk Sûresi	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	84	83	25	30	10
İnşirâh Sûresi	سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ	94	12	8	30	10

Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
İsrâ Sûresi	سُورَةُ الْاِسْرَاءِ	17	50	111	15	5
Kadir Sûresi	سُورَةُ الْقَدْرِ	97	25	5	30	10
Kâf Sûresi	سُورَةُ قَافٍ	50	34	45	26	9
Kâfirûn Sûresi	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	109	18	6	30	10
Kalem Sûresi	سُورَةُ الْقَلَمِ	68	2	52	29	9
Kamer Sûresi	سُورَةُ الْقَمَرِ	54	37	55	27	9
Kâria Sûresi	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	101	30	11	30	10
Kasas Sûresi	سُورَةُ الْقَصَصِ	28	49	88	20	7
Kehf Sûresi	سُورَةُ الْكَهْفِ	18	69	110	15	5
Kevser Sûresi	سُورَةُ الْكَوْثَرِ	108	15	3	30	10
Kiyâmet Sûresi	سُورَةُ الْقِيَمَةِ	75	31	40	29	10
Kureyş Sûresi	سُورَةُ قُرَيْشٍ	106	29	4	30	10
Leyl Sûresi	سُورَةُ اللَّيْلِ	92	9	21	30	10
Lokmân Sûresi	سُورَةُ لُقْمَانَ	31	57	34	21	7
Mâide Sûresi	سُورَةُ الْمَائِدَةِ	5	112	120	6	3
Maûn Sûresi	سُورَةُ الْمَاعُونِ	107	17	7	30	10
Meâric Sûresi	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	70	79	44	29	9
Meryem Sûresi	سُورَةُ مَرْيَمَ	19	44	98	16	6
Muhammed Sûresi	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	47	95	38	26	8
Mutaffifîn Sûresi	سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ	83	86	36	30	10
Mü'min Sûresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	40	60	85	24	8
Mü'minûn Sûresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	23	74	118	18	6
Mücâdele Sûresi	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ	58	105	22	28	9
Müddessir Sûresi	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ	74	4	56	29	10

Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
Mülk Sûresi	سُورَةُ الْمُلْكِ	67	77	30	29	9
Mümtehhine Sûresi	سُورَةُ الْمُمتَحِنَةِ	60	91	13	28	9
Münâfikûn Sûresi	سُورَةُ الْمُنافِقُونَ	63	104	11	28	9
Mürselât Sûresi	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	77	33	50	29	10
Müzzemmil Sûresi	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	73	3	20	29	10
Nahl Sûresi	سُورَةُ النَّحْلِ	16	70	128	14	5
Nâs Sûresi	سُورَةُ النَّاسِ	114	21	6	30	10
Nasr Sûresi	سُورَةُ النَّصْرِ	110	114	3	30	10
Naziât Sûresi	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	79	81	46	30	10
Nebe Sûresi	سُورَةُ النَّبَاِ	78	80	40	30	10
Necm Sûresi	سُورَةُ النَّجْمِ	53	23	62	27	9
Neml Sûresi	سُورَةُ النَّمْلِ	27	48	93	19	7
Nisâ Sûresi	سُورَةُ النِّسَاءِ	4	92	176	4	2, 3
Nûh Sûresi	سُورَةُ نُوحٍ	71	71	28	29	9
Nûr Sûresi	سُورَةُ النُّورِ	24	102	64	18	6
Ra'd Sûresi	سُورَةُ الرَّعْدِ	13	96	43	12	5
Rahmân Sûresi	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	55	97	78	27	9
Rûm Sûresi	سُورَةُ الرُّومِ	30	84	60	21	7
Sâd Sûresi	سُورَةُ صَآءٍ	38	38	88	23	8
Saf Sûresi	سُورَةُ الصَّافِّ	61	109	14	28	9
Sâffât Sûresi	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	37	56	182	23	8
Sebe' Sûresi	سُورَةُ سَبْأٍ	34	58	54	22	7
Secde Sûresi	سُورَةُ السَّجْدَةِ	32	75	30	21	7
Şems Sûresi	سُورَةُ الشَّمْسِ	91	26	15	30	10

Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
Şuarâ Sûresi	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	26	47	227	19	6
Şûrâ Sûresi	سُورَةُ الشُّورَى	42	62	53	25	8
Tâhâ Sûresi	سُورَةُ طه	20	45	135	16	6
Tahrîm Sûresi	سُورَةُ التَّحْرِيمِ	66	107	12	28	9
Talâk Sûresi	سُورَةُ الطَّلَاقِ	65	99	12	28	9
Târık Sûresi	سُورَةُ الطَّارِقِ	86	36	17	30	10
Tebbet Sûresi	سُورَةُ التَّيِّدِ	111	6	5	30	10
Tegâbün Sûresi	سُورَةُ التَّغَابُنِ	64	108	18	28	9
Tekâsür Sûresi	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	102	16	8	30	10
Tekvîr Sûresi	سُورَةُ التَّكْوِيْرِ	81	7	29	30	10
Tevbe Sûresi	سُورَةُ التَّوْبَةِ	9	113	129	10	4
Tîn Sûresi	سُورَةُ التِّينِ	95	28	8	30	10
Tûr Sûresi	سُورَةُ الطُّوْرِ	52	76	49	27	9
Vâkıa Sûresi	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	56	46	96	27	9
Yâsîn Sûresi	سُورَةُ يَسِّ	36	41	83	22	7
Yûnus Sûresi	سُورَةُ يُنُسَ	10	51	109	11	4
Yûsuf Sûresi	سُورَةُ يُوسُفَ	12	53	111	12	5
Zâriyât Sûresi	سُورَةُ الذَّارِيَّاتِ	51	67	60	26	9
Zilzâl Sûresi	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	99	93	8	30	10
Zuhruf Sûresi	سُورَةُ الزُّحْرَفِ	43	63	89	25	8
Zümer Sûresi	سُورَةُ الزُّمَرِ	39	59	75	23	8

SÛRELERİN NÜZÛL SIRASINA GÖRE DİZİNİ

Nüzûl Sırası	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
1	Alak Suresi	سُورَةُ الْعَلَقِ	96	19	30	10
2	Kalem Suresi	سُورَةُ الْقَلَمِ	68	52	29	9
3	Müzzemmil Suresi	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	73	20	29	10
4	Müddessir Suresi	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ	74	56	29	10
5	Fâtiha Suresi	سُورَةُ الْفَاتِحَةِ	1	7	1	1
6	Tebbet Suresi	سُورَةُ التَّبَتِّ	111	5	30	10
7	Tekvîr Suresi	سُورَةُ التَّكْوِيْرِ	81	29	30	10
8	A'lâ Suresi	سُورَةُ الْأَعْلَى	87	19	30	10
9	Leyl Suresi	سُورَةُ اللَّيْلِ	92	21	30	10
10	Fecr Suresi	سُورَةُ الْفَجْرِ	89	30	30	10
11	Duhâ Suresi	سُورَةُ الضُّحَى	93	11	30	10
12	İnşirâh Suresi	سُورَةُ الْإِنْشِرَاحِ	94	8	30	10
13	Asr Suresi	سُورَةُ الْعَصْرِ	103	3	30	10
14	Âdiyât Suresi	سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ	100	11	30	10
15	Kevser Suresi	سُورَةُ الْكَوْثَرِ	108	3	30	10
16	Tekâsür Suresi	سُورَةُ التَّكَوُّرِ	102	8	30	10
17	Maûn Suresi	سُورَةُ الْمَاعُونِ	107	7	30	10
18	Kâfirûn Suresi	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	109	6	30	10
19	Fîl Suresi	سُورَةُ الْفِيلِ	105	5	30	10
20	Felak Suresi	سُورَةُ الْفَلَقِ	113	5	30	10
21	Nâs Suresi	سُورَةُ النَّاسِ	114	6	30	10

Nüzûl Sırası	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
22	İhlâs Suresi	سُورَةُ الْإِخْلَاصِ	112	4	30	10
23	Necm Suresi	سُورَةُ النَّجْمِ	53	62	27	9
24	Abese Suresi	سُورَةُ عَبَسَ	80	42	30	10
25	Kadir Suresi	سُورَةُ الْقَدْرِ	97	5	30	10
26	Şems Suresi	سُورَةُ الشَّمْسِ	91	15	30	10
27	Burûc Suresi	سُورَةُ الْبُرُوجِ	85	22	30	10
28	Tîn Suresi	سُورَةُ التِّينِ	95	8	30	10
29	Kureyş Suresi	سُورَةُ قُرَيْشٍ	106	4	30	10
30	Kâria Suresi	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	101	11	30	10
31	Kıyâmet Suresi	سُورَةُ الْقِيَمَةِ	75	40	29	10
32	Hümeze Suresi	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	104	9	30	10
33	Mürselât Suresi	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	77	50	29	10
34	Kâf Suresi	سُورَةُ قَافٍ	50	45	26	9
35	Beled Suresi	سُورَةُ الْبَلَدِ	90	20	30	10
36	Târık Suresi	سُورَةُ الطَّارِقِ	86	17	30	10
37	Kamer Suresi	سُورَةُ الْقَمَرِ	54	55	27	9
38	Sâd Suresi	سُورَةُ صَادٍ	38	88	23	8
39	A'râf Suresi	سُورَةُ الْأَعْرَافِ	7	206	8	3, 4
40	Cin Suresi	سُورَةُ الْجِنِّ	72	28	29	10
41	Yâsîn Suresi	سُورَةُ يَسِّ	36	83	22	7
42	Furkân Suresi	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	25	77	18	6
43	Fâtır Suresi	سُورَةُ فَاطِرٍ	35	45	22	7
44	Meryem Suresi	سُورَةُ مَرْيَمَ	19	98	16	6
45	Tâhâ Suresi	سُورَةُ طه	20	135	16	6

Nüzûl Sırası	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
46	Vâkıa Suresi	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	56	96	27	9
47	Şuarâ Suresi	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	26	227	19	6
48	Neml Suresi	سُورَةُ النَّمْلِ	27	93	19	7
49	Kasas Suresi	سُورَةُ الْقَصَصِ	28	88	20	7
50	İsrâ Suresi	سُورَةُ الْإِسْرَاءِ	17	111	15	5
51	Yûnus Suresi	سُورَةُ يُوسُفَ	10	109	11	4
52	Hûd Suresi	سُورَةُ هُودٍ	11	123	11	4
53	Yûsuf Suresi	سُورَةُ يُوسُفَ	12	111	12	5
54	Hicr Suresi	سُورَةُ الْحَجَرِ	15	99	14	5
55	En'âm Suresi	سُورَةُ الْأَنْعَامِ	6	165	7	3
56	Sâffât Suresi	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	37	182	23	8
57	Lokmân Suresi	سُورَةُ لُقْمَانَ	31	34	21	7
58	Sebe' Suresi	سُورَةُ سَبَأٍ	34	54	22	7
59	Zümer Suresi	سُورَةُ الزُّمَرِ	39	75	23	8
60	Mü'min Suresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	40	85	24	8
61	Fussilet Suresi	سُورَةُ فُصِّلَتْ	41	54	24	8
62	Şûrâ Suresi	سُورَةُ الشُّورَى	42	53	25	8
63	Zuhurf Suresi	سُورَةُ الزُّحُرْفِ	43	89	25	8
64	Duhân Suresi	سُورَةُ الدُّحَانِ	44	59	25	8
65	Câsiye Suresi	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	45	37	25	8
66	Ahkâf Suresi	سُورَةُ الْأَخْقَافِ	46	35	26	8
67	Zâriyât Suresi	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	51	60	26	9
68	Gâşiye Suresi	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	88	26	30	10
69	Kehf Suresi	سُورَةُ الْكَهْفِ	18	110	15	5

Nüzûl Sırası	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
70	Nahl Suresi	سُورَةُ النَّحْلِ	16	128	14	5
71	Nûh Suresi	سُورَةُ نُوحٍ	71	28	29	9
72	İbrâhîm Suresi	سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ	14	52	13	5
73	Enbiyâ Suresi	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	21	112	17	6
74	Mü'minûn Suresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	23	118	18	6
75	Secde Suresi	سُورَةُ السَّجْدَةِ	32	30	21	7
76	Tûr Suresi	سُورَةُ الطُّورِ	52	49	27	9
77	Mülk Suresi	سُورَةُ الْمُلْكِ	67	30	29	9
78	Hâkka Suresi	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	69	52	29	9
79	Meâric Suresi	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	70	44	29	9
80	Nebe Suresi	سُورَةُ النَّبَأِ	78	40	30	10
81	Naziât Suresi	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	79	46	30	10
82	İnfitâr Suresi	سُورَةُ الْإِنْفِطَارِ	82	19	30	10
83	İnşikâk Suresi	سُورَةُ الْإِنْشِقَاقِ	84	25	30	10
84	Rûm Suresi	سُورَةُ الرُّومِ	30	60	21	7
85	Ankebût Suresi	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ	29	69	20	7
86	Mutaffifîn Suresi	سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ	83	36	30	10
87	Bakara Suresi	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	2	286	1	1
88	Enfâl Suresi	سُورَةُ الْأَنْفَالِ	8	75	9	4
89	Âl-i İmrân Suresi	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ	3	200	3	2
90	Ahzâb Suresi	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	33	73	21	7
91	Mümtehine Suresi	سُورَةُ الْمُمتَحِنَةِ	60	13	28	9
92	Nisâ Suresi	سُورَةُ النِّسَاءِ	4	176	4	2, 3
93	Zilzâl Suresi	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	99	8	30	10

Nüzûl Sırası	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Ayet Sayısı	Cüz No	Cilt No
94	Hadîd Suresi	سُورَةُ الْحَدِيدِ	57	29	27	9
95	Muhammed Suresi	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	47	38	26	8
96	Ra'd Suresi	سُورَةُ الرَّعْدِ	13	43	12	5
97	Rahmân Suresi	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	55	78	27	9
98	İnsân Suresi	سُورَةُ الْإِنْسَانِ	76	31	29	10
99	Talâk Suresi	سُورَةُ الطَّلَاقِ	65	12	28	9
100	Beyyine Suresi	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	98	8	30	10
101	Haşr Suresi	سُورَةُ الْحَشْرِ	59	24	28	9
102	Nûr Suresi	سُورَةُ النُّورِ	24	64	18	6
103	Hac Suresi	سُورَةُ الْحَجِّ	22	78	17	6
104	Münâfikûn Suresi	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	63	11	28	9
105	Mücâdele Suresi	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ	58	22	28	9
106	Hucurât Suresi	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	49	18	26	9
107	Tahrîm Suresi	سُورَةُ التَّحْرِيمِ	66	12	28	9
108	Tegâbün Suresi	سُورَةُ التَّغَابُنِ	64	18	28	9
109	Saf Suresi	سُورَةُ الصَّفِّ	61	14	28	9
110	Cuma Suresi	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	62	11	28	9
111	Fetih Suresi	سُورَةُ الْفَتْحِ	48	29	26	8
112	Mâide Suresi	سُورَةُ الْمَائِدَةِ	5	120	6	3
113	Tevbe Suresi	سُورَةُ التَّوْبَةِ	9	129	10	4
114	Nasr Suresi	سُورَةُ النَّصْرِ	110	3	30	10

SÛRELERİN AYET SAYISINA GÖRE DİZİNİ

Ayet Sayısı	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Cüz No	Cilt No
3	Asr Suresi	سُورَةُ الْعَصْرِ	103	13	30	10
3	Kevser Suresi	سُورَةُ الْكَوْثَرِ	108	15	30	10
3	Nasr Suresi	سُورَةُ النَّصْرِ	110	114	30	10
4	İhlâs Suresi	سُورَةُ الْإِخْلَاصِ	112	22	30	10
4	Kureyş Suresi	سُورَةُ قُرَيْشٍ	106	29	30	10
5	Tebbet Suresi	سُورَةُ التَّوْبَةِ	111	6	30	10
5	Fîl Suresi	سُورَةُ الْفِيلِ	105	19	30	10
5	Felak Suresi	سُورَةُ الْفَلَقِ	113	20	30	10
5	Kadir Suresi	سُورَةُ الْقَدْرِ	97	25	30	10
6	Kâfirûn Suresi	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	109	18	30	10
6	Nâs Suresi	سُورَةُ النَّاسِ	114	21	30	10
7	Fâtîha Suresi	سُورَةُ الْفَاتِحَةِ	1	5	1	1
7	Maûn Suresi	سُورَةُ الْمَاعُونِ	107	17	30	10
8	İnşirâh Suresi	سُورَةُ الْإِنْشِرَاحِ	94	12	30	10
8	Tekâsür Suresi	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	102	16	30	10
8	Tîn Suresi	سُورَةُ التِّينِ	95	28	30	10
8	Zilzâl Suresi	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	99	93	30	10
8	Beyyine Suresi	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	98	100	30	10
9	Hümeze Suresi	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	104	32	30	10
11	Duhâ Suresi	سُورَةُ الدُّهَى	93	11	30	10
11	Âdiyât Suresi	سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ	100	14	30	10

Ayet Sayısı	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Cüz No	Cilt No
11	Kâria Suresi	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	101	30	30	10
11	Münâfikûn Suresi	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	63	104	28	9
11	Cuma Suresi	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	62	110	28	9
12	Talâk Suresi	سُورَةُ الطَّلَاقِ	65	99	28	9
12	Tahrîm Suresi	سُورَةُ التَّحْرِيمِ	66	107	28	9
13	Mümteherine Suresi	سُورَةُ الْمُمتَحِنَةِ	60	91	28	9
14	Saf Suresi	سُورَةُ الصَّفِّ	61	109	28	9
15	Şems Suresi	سُورَةُ الشَّمْسِ	91	26	30	10
17	Târık Suresi	سُورَةُ الطَّارِقِ	86	36	30	10
18	Hucurât Suresi	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	49	106	26	9
18	Tegâbün Suresi	سُورَةُ التَّغَابُنِ	64	108	28	9
19	Alak Suresi	سُورَةُ الْعَلَقِ	96	1	30	10
19	A'lâ Suresi	سُورَةُ الْأَعْلَى	87	8	30	10
19	İnfitâr Suresi	سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ	82	82	30	10
20	Müzzemmil Suresi	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	73	3	29	10
20	Beled Suresi	سُورَةُ الْبَلَدِ	90	35	30	10
21	Leyl Suresi	سُورَةُ اللَّيْلِ	92	9	30	10
22	Burûc Suresi	سُورَةُ الْبُرُوجِ	85	27	30	10
22	Mücâdele Suresi	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ	58	105	28	9
24	Haşr Suresi	سُورَةُ الْحَشْرِ	59	101	28	9
25	İnşikâk Suresi	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	84	83	30	10
26	Gâşiye Suresi	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	88	68	30	10
28	Cin Suresi	سُورَةُ الْجِنِّ	72	40	29	10
28	Nûh Suresi	سُورَةُ نُوحٍ	71	71	29	9

Ayet Sayısı	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Cüz No	Cilt No
29	Tekvîr Suresi	سُورَةُ التَّكْوِيْرِ	81	7	30	10
29	Hadîd Suresi	سُورَةُ الْحَدِيدِ	57	94	27	9
29	Fetih Suresi	سُورَةُ الْفَتْحِ	48	111	26	8
30	Fecr Suresi	سُورَةُ الْفَجْرِ	89	10	30	10
30	Secde Suresi	سُورَةُ السَّجْدَةِ	32	75	21	7
30	Mülk Suresi	سُورَةُ الْمُلْكِ	67	77	29	9
31	İnsân Suresi	سُورَةُ الْإِنْسَانِ	76	98	29	10
34	Lokmân Suresi	سُورَةُ لُقْمَانَ	31	57	21	7
35	Ahkâf Suresi	سُورَةُ الْأَخْفَافِ	46	66	26	8
36	Mutaffîfîn Suresi	سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ	83	86	30	10
37	Câsiye Suresi	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	45	65	25	8
38	Muhammed Suresi	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	47	95	26	8
40	Kiyâmet Suresi	سُورَةُ الْقِيَمَةِ	75	31	29	10
40	Nebe Suresi	سُورَةُ النَّبَأِ	78	80	30	10
42	Abese Suresi	سُورَةُ عَبَسَ	80	24	30	10
43	Ra'd Suresi	سُورَةُ الرَّعْدِ	13	96	12	5
44	Meâric Suresi	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	70	79	29	9
45	Kâf Suresi	سُورَةُ قَافٍ	50	34	26	9
45	Fâtır Suresi	سُورَةُ فَاطِرٍ	35	43	22	7
46	Naziât Suresi	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	79	81	30	10
49	Tûr Suresi	سُورَةُ الطُّورِ	52	76	27	9
50	Mürselât Suresi	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	77	33	29	10
52	Kalem Suresi	سُورَةُ الْقَلَمِ	68	2	29	9
52	İbrâhîm Suresi	سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ	14	72	13	5

Ayet Sayısı	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Cüz No	Cilt No
52	Hâka Suresi	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	69	78	29	9
53	Şûrâ Suresi	سُورَةُ الشُّرَى	42	62	25	8
54	Sebe' Suresi	سُورَةُ سَبَأٍ	34	58	22	7
54	Fussilet Suresi	سُورَةُ فَصِّلَتْ	41	61	24	8
55	Kamer Suresi	سُورَةُ الْقَمَرِ	54	37	27	9
56	Müddessir Suresi	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ	74	4	29	10
59	Duhân Suresi	سُورَةُ الدُّخَانِ	44	64	25	8
60	Zâriyât Suresi	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	51	67	26	9
60	Rûm Suresi	سُورَةُ الرُّومِ	30	84	21	7
62	Necm Suresi	سُورَةُ النَّجْمِ	53	23	27	9
64	Nûr Suresi	سُورَةُ النُّورِ	24	102	18	6
69	Ankebût Suresi	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ	29	85	20	7
73	Ahzâb Suresi	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	33	90	21	7
75	Zümer Suresi	سُورَةُ الزُّمَرِ	39	59	23	8
75	Enfâl Suresi	سُورَةُ الْأَنْفَالِ	8	88	9	4
77	Furkân Suresi	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	25	42	18	6
78	Rahmân Suresi	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	55	97	27	9
78	Hac Suresi	سُورَةُ الْحَجِّ	22	103	17	6
83	Yâsîn Suresi	سُورَةُ يَسِّ	36	41	22	7
85	Mü'min Suresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	40	60	24	8
88	Sâd Suresi	سُورَةُ صَ	38	38	23	8
88	Kasas Suresi	سُورَةُ الْقَصَصِ	28	49	20	7
89	Zuhruf Suresi	سُورَةُ الزُّحْرَفِ	43	63	25	8
93	Neml Suresi	سُورَةُ النَّملِ	27	48	19	7

Ayet Sayısı	Sûre Adı	Arapça Adı	Sıra No	Nüzûl Sırası	Cüz No	Cilt No
96	Vâkıa Suresi	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	56	46	27	9
98	Meryem Suresi	سُورَةُ مَرْيَمَ	19	44	16	6
99	Hicr Suresi	سُورَةُ الْحَجَرِ	15	54	14	5
109	Yûnus Suresi	سُورَةُ يُوسُفَ	10	51	11	4
110	Kehf Suresi	سُورَةُ الْكَهْفِ	18	69	15	5
111	İsrâ Suresi	سُورَةُ الْاِسْرَاءِ	17	50	15	5
111	Yûsuf Suresi	سُورَةُ يُوسُفَ	12	53	12	5
112	Enbiyâ Suresi	سُورَةُ الْاَنْبِيَاءِ	21	73	17	6
118	Mü'minûn Suresi	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	23	74	18	6
120	Mâide Suresi	سُورَةُ الْمَائِدَةِ	5	112	6	3
123	Hûd Suresi	سُورَةُ هُودٍ	11	52	11	4
128	Nahl Suresi	سُورَةُ النَّحْلِ	16	70	14	5
129	Tevbe Suresi	سُورَةُ التَّوْبَةِ	9	113	10	4
135	Tâhâ Suresi	سُورَةُ طه	20	45	16	6
165	En'âm Suresi	سُورَةُ الْاَنْعَامِ	6	55	7	3
176	Nisâ Suresi	سُورَةُ النِّسَاءِ	4	92	4	2, 3
182	Sâffât Suresi	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	37	56	23	8
200	Âl-i İmrân Suresi	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ	3	89	3	2
206	A'râf Suresi	سُورَةُ الْاَعْرَافِ	7	39	8	3, 4
227	Şuarâ Suresi	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	26	47	19	6
286	Bakara Suresi	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	2	87	1	1